Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/scotusacademicus05fras

SCOTUS ACADEMICUS

SEU

THEOLOGIA SCOTI

SCOTUS ACADEMICUS

SEU

UNIVERSA DOCTORIS SUBTILIS THEOLOGICA DOGMATA

QUÆ AD NITIDAM ET SOLIDAM

ACADEMIÆ PARISIENSIS DOCENDI METHODUM CONCINNAVIT

R. P. CLAUDIUS FRASSEN

ORDINIS FRATRUM MINORUM PROVINCIÆ FRANCIÆ

S. FACULTATIS PARISIENSIS DOCTOR.

Editio nova

Juxta correctiones annotationesque ipsius Auctoris in Nationali Bibliotheca Parisiensi asservatas

---

Tomus quintus

De formatione, et ordinatione Creaturarum corporalium, et de mirando hominis Opificio.

ROMÆ

EX TYPOGRAPHIA SALLUSTIANA

(MATER AMABILIS)

Via S. Nicola da Tolentino, 4

1901.

THE INSTITUTE OF MEDIAEVAL STUDIES
10 ELMSLEY PLACE
TORONTO 5, CANADA.

SEP 22 1931

95

TRACTATUS SECUNDUS

DE CREATURARUM CORPORALIUM, SEU TOTIUS MUNDI FORMATIONE, ET ORDINATIONE.

Inter *cetera, quæ rerum omnium potentissimus Opifex Deus condidit, nullum sane invenietur Mundi natura, vel ad investigandum abstrusius, vel ad reperiendum difficilius, vel ad cognoscendum jucundius, vel denique ad docendum utilius. Nihil, inquam, ad investigandum abstrusius, quippe mundi natales dies, quibus à Deo procreatus est, non hominum diligentia, et industria, studioque reserati sunt; sed divino et singulari Dei beneficio Moysi patefacti sunt, ut divinam in eis rerum omnium molitionem, et ordinationem in exordio libri Geneseos nobis revelaret. Hinc merito S. Paulus fide tantum a nobis acceptam, et cognitam haberi primam hujus Universitatis structuram, omniumque partium ejus dispositionem, atque ornatum edocet* ad Hebræos cap. 11. *scribens:* Fide intelligimus aptata esse sæcula verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent. — *Nihil pariter ad cognoscendum jucundius, quam ipsa hujus Mundi primordia, mirandaque ejus constitutio: Quid enim in rebus a Deo conditis mole majus, varietate admirabilius, specie magnificentius, ornatu elegantius, pulchritudine amabilius, robore valentius, ad incolumitatem, ac diuturnitatem firmius, decentissimo partium omnium ordine, miroque earum inter se quasi concentu quodam, consensuque venustius, bonorum omnium copia plenius, perfectione absolutius excogitari, dicique potest? Denique cum dixi mundum, omnia dixi: quid enim aut dici, aut fingi potest sive maximum sit, sive minimum, quod non ut Mundi amplexu, sic Mundi vocabulo comprehendatur? — Denique nihil est ad docendum utilius; cui namque persuasum fuerit Mundum ex nihilo ab aliquo temporis initio esse a Deo factum, haud dubium est, exinde ad Dei cognitionem, æstimationem, et amorem, maximam efflorescere, et redundare utilitatem; ubi namque mundum noverit, qui ex omni æternitate nullus fuerat, et nulla ex materia, novoque certi temporis ortu prodiisse; huic profecto constabit Deum, et unum esse, et omnium rerum efficientem, conservantem, regentem, atque providentem esse causam: eumque infinita potestate pollere, nec ulla naturæ necessitate, sed sua tantum voluntate, ac bonitate ad fabricandum mundum esse adductum, atque sibi ipsum ad omnia usquequaque sufficere, et ex se, ac se solo esse beatum, omnibusque excogitandis fulgere præcellentiis; nam, ut loquitur S. Paulus ad Romanos* 1, Invisibilia ipsius Dei a creatura mundi per

ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur; sempiterna quoque ejus virtus, et Divinitas. — *Theologum igitur non dedecet Mundi genitales dies reserare: quippe cum hæc notitia ad divinas perfectiones detegendas, et affirmandas summopere conferat; ita ut diei cuique sua capitalis respondeat Disputatio, brevioribus quæstiunculis, ac responsis enucleanda.*

DISPUTATIO PRIMA.

DE OPERE PRIMÆ DIEI.

Quæ Deus primo rerum omnium die condidit et operatus est, luculenter exprimit Moyses his: *In principio creavit Deus Cœlum et Terram. Terra autem erat inanis et vacua, et tenebræ erant super faciem abyssi, et Spiritus Domini ferebatur super aquas. Dixitque Deus: Fiat lux, et facta est lux. Et vidit Deus lucem, quod esset bona: et divisit lucem a tenebris: appellavitque lucem diem, et tenebras noctem, factumque est vespere, et mane dies unus.* Quibus verbis plura complectitur scitu digna, quæ ut nota fiant, sub sequentibus Quæstionibus sunt aperienda.

Quæres I. — *Quid significare voluerit Moyses per hæc vocabula, in principio creavit Deus?*

℣. Respondeo quod sicut Moyses omnium prophetarum oculatissimus et coryphæus exstitit, nihilque nonnisi dictante divino Spiritu scripti exaravit, mirum videri non debet quod ejus eloquia mysteriis referta sint et sub litteræ cortice divina arcana complectantur, quod potissimum apparet in primo Genesis capite; quot enim protulit verba, tot videtur eructasse oracula. Ut autem singula pro modulo nostro detegamus et reseremus, primus ille Genesis versiculus sigillatim est expendendus sub proponendis distinctis titulis.

In principio. — Triplex horum verborum apud sacros interpretes, maxime vero S. Ambrosium lib. 7. *Hexaëmeron.* c. 41, et S. Augustinum lib. 1. *De Genes. ad litteram,* cap. 1. profertur expositio. ℣ Primo namque *in principio,* idem sonat, *ac in Filio,* qui seipsum pluries principium rerum appellavit. Sic *Joan.* 8. interrogatus respondit: *Principium, qui et loquor vobis:* et Apocal. 1. *Ego sum novissimus, et primus, principium, et finis.* Ipse namque est quasi idea et sapientia Patris, necnon et Verbum quo omnia creavit; etenim *per ipsum omnia facta sunt, et sine ipso factum est nihil:* seu, ut loquitur S. Paulus ad Colossenses 1. *In ipso condita sunt universa in Cœlis, et in Terra, visibilia, et invisibilia, sive Throni, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates: omnia per ipsum, et in ipso creata sunt: et ipse est ante omnes, et omnia in ipso constant.* Verum hæc expositio mystica est, et symbolica.

Secunda explicatio est quod in primordio, seu initio non ævi, sed temporis, et mundi, cuncta Deus creaverit; quando nimirum simul cum mundo cœpit mundi duratio. Licet enim in mundi primordio non fuerit tale tempus, quale nunc est; jam enim tempus nostrum est mensura motus primi Mobilis, Solis, et Cælorum: tunc autem nedum erat primum Mobile, nec Sol, nec Cæli; et consequenter, necdum

erat eorum motus, qui tempore mensurari posset: erat tamen tunc duratio rei corporeæ, eo videlicet instanti quo Cælum, et Terra creata sunt. Unde Deus dicitur creasse Cælum, et Terram, non quidem in tempore, sed in principio temporis, idest, in primo temporis momento. Possumus etiam, inquit S. Ambrosius, intelligere, *in principio*, idest ante tempus: sicut initium viæ nondum est via, et initium domus nondum est domus.

Tertia denique explicatio. Illud *in principio* significat idem, ac *ante omnia*, ita quod ante Cælum, et Terram Deus censeatur nihil creasse, ut nempe designetur ordo creationis rerum, significeturque Cælum et Terram inter creaturas omnes primarium formationis gradum et ordinem tenere: quod significat David Psalmo 101. *Initio tu Domine Terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt Cæli.* Quasi diceret, quod quemadmodum domum aliquis ædificaturus, ante cetera fundamentum supponit; ita Deus in fabricando mundo, ante alia condidit Cælum et Terram, veluti duas principes mundi partes, quæ ceteras ordine naturæ necessario antecedunt, ✻ " et aliarum veluti bases fulcrales jecit ac præstruxit quæ ceteras fulcirent et sustentarent, et suo veluti sinu clauderent. Itaque sic resolvi posset Moysis narratio de mundi opificio cum Deus principio cælum et terram creavit: terra erat inanis et vacua, et rudis indigestaque moles; quam tenebræ vestiebant et circumcingebant, e quibus Deus statim lucem eduxit. " ✻ — *Ex quibus* duo inferri posse observat S. Basilius, Homilia in Hexaëmeron: primum quidem, quod ex doctrina Moysis perspicue interatur mundum non esse æternum; sed aliquando ortus sui habuisse initium. Secundum, etiam cognosci posse mundi antiquitatem, necnon rationem iniri quantum a nostra ætate ejus distet exordium, illius veluti ævi annos omnes retroactos computando. In quibus aberraverunt a vero Ethnici: etenim quidam censuerunt mundum esse sempiternum: alii cœpisse quidem illum aliquando putaverunt, quamplurimas tamen myriades annorum, et prope innumera retro lapsa sæcula finxerunt: ✻ " Hoc equidem vulgare olim inter profanos et ethnicos scriptores commentum fuit, ad quos obscura tantum mundi Genesis et originis fama pervenerat, ut mos hominum est, Dei veritatem et sacram historiam alienis figmentis adulterare.

Hic autem silentio prætereunda non est miranda scriptorum utriusque Testamenti consensio. Cum enim duo sint rerum originem habentium genera; alia æterna et divina, ut sunt Filius et Spiritus Sanctus, quorum ille a solo divino Patre, hic a Patre et Filio procedit; alia vero temporanea, ut sunt res omnes in exordio mundi procreatæ. Scriptores sacri Moyses et Joannes Evangelista, qui utramque originem commemoraverunt, simili usi sunt exordio; nam uterque ortus est ab his vocibus: *In principio;* ita tamen ut duas illas origines, uti valde discrepantes, etiam diversimode expresserint. Enimvero Moyses adjicit: *In principio creavit etc.* Joannes vero: *In principio erat Verbum etc.* Uterque tamen ad institutum suum apposite scripsit, *Nam*, inquit Severianus Gabalitanus, *utiliter ille, hic proprie locutus est. Ubi namque creatio*, faciendi *verbo seu* creandi *usus est Moyses: Ubi vero Creator Auctorque Evangelista verbum* erat *usurparit. Latum vero discrimen interfuit, seu creavit et erat; nam alterum factum est*

BQ
6536
.F8
v.5

cum non esset: ille autem erat qui semper est. Adjicit utrumque scriptorem idcirco pari usum esse exordio, *ut una pietatis radix ostendatur, quæ et hunc Legislatorem docuit, et illum Theologum illuminavit. Sunt enim germana duo Testamenta, uno parente posita. Hincque adeo est, ut uno consensu sermonem edant: fere enim eadem imago ac simulacrum est. Et sicut duobus germanis, ex eodem ortis Parente insunt similes proprietates, cultusque ac oris paria quædam lineamenta: sic et duo Testamenta, quod eodem Parente prognata sint, summam quamdam habent similitudinem.*

Creavit. — Ut productionis Universi modum aperiret, Moyses non usurpavit verbum *iatsar* quod *fingere* aut *formare* significat, qua voce usus est c. 2. v. 8. cum hominis formationem recensuit: sed scripsit *bara*, quæ vox denotat cujuslibet rei productionem ex nihilo, seu quæ ex non esse ad esse procedit, nimirum ut mundum ex nihilo conditum esse significaret refelleretque erroneam eorum sententiam qui res omnes ex præexistente quadam æterna informi materia prodiisse finxerunt, quasi Deus in earum formatione nihil aliud quam ornatum et formam adjecisset: quod putidum commentum dissipavit Moyses cum ait res omnes non per generationem nec per eductionem aut alio quovis ex præjacente subjecto productionis modo, sed ex omnipotenti virtute et divino Verbo ac imperio fuisse primitus conditas.

Itaque cum dicitur Deus cælum et terram creasse in principio, aperte significatur " ✳ non fuisse factum Cælum, et Terram ex materia aliqua præexistente, sed simpliciter ex nihilo, ut exposuit etiam piissima illa *Mater Machabæorum* lib. 2. cap. 2. ubi filium juniorem alloquens, ait: *Peto, nate, ut aspicias ad Cœlum, et Terram, et ad omnia, quæ in eis sunt, et intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus.* ✳ " Non me latet Aben Ezera in commentario ad ista Moysis verba contendere vocem *bara*, idest *creavit*, non significare productionem rei ex nihilo, quam sententiam firmare nititur ex primi capitis commate 21. *Creavitque Deus Cete grandia.* Et 27. *Creavit Deus hominem ad imaginem suam: ad imaginem Dei creavit illum, masculum et feminam creavit eos.* Quibus in locis vox *bara* adhibetur rei ex alia re, ut hominis ex humo, et mulieris ex homine procreationem significandam. — Verum reclamant alii quotquot sunt celebres apud Hebræos Doctores cum Moyse Bar-nachman qui in commentario diserte scribit: *Non extat apud nos in lingua sancta vocabulum quo productionem rei ex nihilo significamus, nisi* BARA. Cui concinit R. D. Kimchi: *Omnis*, ait, *significatio creationis est innovatio rei, et progressio ejus a non esse ad esse.* Ut autem huic assertioni in speciem repugnantes præfatos textus concilient, distinguunt duplicem usum verbi *creandi* in Scripturis. *Primo* enim significat productionem rei alicujus ex puro nihilo, quo sensu hoc in loco accipiendum esse affirmant. *Secundo* vox illa usurpatur ad denotandam rei alicujus præcellentis et eximiæ, quæ singulari Dei virtute et potentia in lucem profertur. Atque hinc est quod eo utitur, ubi cetorum et hominis conditionem proponit. Sunt enim *ceti* vastæ et portentosæ quodam modo magnitudinis: *homo* vero ob eximias dotes omnibus creaturis præstat, imo omnium creaturarum quasi caput est et princeps. — Observant insuper intercedere distinctionem inter

hæc verba *bara*, idest *creavit*, et *iatsar*, idest *formavit*, et *agascha*, idest *fecit*. Ut *creare* sit ex nihilo aliquid facere ; *formare* enti creato figuram inducere ; *facere* singula membra ordinare, perficere, absolvere, et ad certum suum usum adaptare. Extat locus Isaïæ XLIII, 7 : *Omnem qui invocat nomen meum in gloriam meam, creavi eum, formavi eum, et feci eum.* Quem locum Rabbi Kimchi sic explicat : *Primum creavi eum, i. e. produxi eum a non esse ad esse. Dein formavi eum, i. e. existere eum feci apta forma. Exinde feci eum, i. e. disposui seu ordinavi eum. Nam vox dispositionem rei, et perfectionem ejus significat, ideo dicit etiam : feci eum.*

Creavit Deus. — Mundum a Deo conditum distincte pronuntiat Moyses, ut significaret illius fabricam et molitionem non Angelis, aut alteri creaturæ adscribendam esse quemadmodum plurimi Veteres hæretici delirarunt. Imprimis vero Simon Magus qui mundi fabricam Angelis assignabat, quem errorem egregie refellit S. Irenæus lib. 2. *Adversus hæreses* c. 1. et 2, hac efficaci ratione, quod scilicet Angeli Mundum creassent, vel præter Dei imperium vel ex ipsius jussu et mandato. Si primum, sequitur Deum impotentem esse aut improvidum et negligentem. Si secundum asseratur, consequens erit non ipsos Angelos, sed in Deum mundi creationem esse refundendam. « Si enim, « inquit, Angelos ipse fecit, aut etiam causa creationis eorum ipse « fuit ; et mundum ipsum videbitur fecisse, qui causas fabricationis « ejus præparavit : licet per longam successionem deorsum Angelos « dicant factos, vel mundi fabricationem a primo Patre ; nihilominus « id quod est causa eorum quæ facta sunt, in eum qui prolator fuit « talis successionis recurret. Quemadmodum in Regem correctio belli « refertur, qui præparavit ea quæ sunt causa victoriæ : et conditio « hujus civitatis, aut hujus operis, in eum qui præparavit causas ad « perfectionem eorum quæ deorsum facta sunt. Quapropter non jam « securim dicimus incidere ligna, vel serram secare ; vel hominem « concidere et secare rectissime quis dicat eum, qui ipsam securim « et serram ad hoc fecit, et multo prius armamenta omnia per quæ « fabricata sunt securis et serra. Si igitur juste, secundum illorum « rationem, Pater omnium dicitur fabricator hujus Mundi, et non An- « geli, neque alius quis mundi fabricator præter illum qui fuit pro- « lator, et prius causa factionis hujusmodi reparationis existens ». Ita S. Irenæus. — Ne quis vero existimaret Deum Angelorum ope mundum condidisse adjicit : « Omnia autem quæ facta sunt, infatigabili « verbo fecit. Proprium enim est hoc Dei supereminentia, non indi- « gere aliis organis ad conditionem eorum quæ fiunt ; et idoneum est, « et sufficiens ad formationem omnium proprium ejus Verbum, que- « madmodum et Joannes Domini discipulus ait de eo : omnia per ipsum « facta sunt, et sine ipso factum est nihil. In omnibus autem est et « hic qui secundum nos est mundus. Et hic ergo a Verbo ejus factus « est, sicut Scriptura Geneseos dicit, omnia quæ sunt secundum nos, « fecisse Deum per Verbum suum. Similiter autem et David exequi- « tur : quoniam ipse dixit, et facta sunt, ipse mandavit et creata sunt ». — Eumdem errorem exagitat S. Epiphanius *Hæres.* 22., eumque jugulat tum Moysis verbis : « In principio creavit Deus cælum et terram », tum Christi Domini oraculo Luc. 10. ubi divinum Patrem al-

loquens, ipsum appellat Dominum cæli et terræ, unde colligit : *quod si cæli et terræ conditor est Deus Pater Domini nostri Jesu Christi, frustra omnia a sycophanta Simone jactantur, mundum scilicet ab Angelis cum defectu fabricatum.* Videndus etiam in his quæ adversus Saturninum ejusdem erroris assertorem urget. — Impugnat etiam eumdem errorem Theodoretus lib. 5. *Hæreticarum fabularum*, c. 4. eumque refellit ex productis oraculis tam veteris quam novi Testamenti. Ex veteri quidem producit præfata Moysis verba, necnon ea Davidis *Psalm.* 32 : *Verbo Domini cæli firmati sunt etc.* Deinde adjicit : « His « congruentia omnes etiam prophetæ nos docent. Et Isaïas quidem « clamat c. 42 : *Creans cælos, et extendens eos : firmans terram, et « quæ germinant ex ea : dans flatum populo qui est super terram, et « spiritum calcantibus eam...* Quin etiam Deus ipse per illum dicit, « cap. 44 : *Extendi cælum solus.* Verum propheticis mihi vocibus « non est opus. Ante legem enim et prophetas natura homines hoc « docuit. Et Melchisedech ille antiquus Abraham benedicens, sic dixit, « *Gen.* 14 : *Benedictus Abraham Deo excelso, qui creavit cælum et ter-« ram...* Generosus quoque Job, qui ante legem latam virtute insignis « fuit, verum Deum Creatorem agnovit : *Qui extendit,* inquit, *cælos « solus, qui graditur super mare, tamquam super solum.* Job. 9. » — Adjicit ex novo Testamento. « Audiamus ergo, inquit, divinum Jo-« annem *omnia per Verbum facta esse* dicentem ; *sine ipso*, inquit, *fa-« ctum est nihil.* Audiamus et divinum Paulum clamantem : *In ipso « condita sunt universa, visibilia et invisibilia...* In Areopago autem « concionatus dixit, Act. 17 : *Deus qui fecit mundum, et omnia quæ in « eo sunt, hic cæli et terræ cum sit Dominus, non in manufactis tem-« plis habitat, nec manibus humanis colitur, indigens aliquo, cum ipse « det omnibus vitam, et inspirationem et omnia : fecitque ex uno san-« guine omne genus hominum inhabitare super universam faciem ter-« ræ ». — Videndus hac de re S. Augustinus lib. 12. *De Civitate Dei* capitibus 24. et 25. ubi diserte probat quod etsi Angeli Deo interdum inserviant in producendis, conservandis et regendis creaturis, ea tamen non ipsis sed Deo esse adscribenda : *Si enim,* inquit, *in illa specie quam forinsecus corporalibus opifices rebus imponunt, urbem Romam et urbem Alexandriam non fabros et architectos, sed reges, quorum voluntate, consilio, imperio fabricatæ sunt, illam Romulum, illam Alexandrum habuisse dicimus conditores : quanto potius nonnisi Deum debemus conditorem dicere naturarum, qui neque ex materia facit aliquid quam ipse non fecerit, nec operarios habet nisi quos ipse creaverit ; et si potentiam suam, ut ita dicam, fabricatoriam rebus subtrahat, ita non erunt, sicut antequam fierent non fuerunt? Sed ante dico, æternitate, non tempore. Quis enim alius Creator est temporum, nisi qui fecit ea, quorum motibus currerent tempora?* Inquirit ibidem utrum Angeli in mundi creatione Deo inservirent : at quæstionem dubiam relinquit.

Porro Deus creaturas condidit, ¨ ✳ non quod illis indigeret, sed quia bonus est ; nam, ut ait Plato in Timæo, non alia Deo fuit ratio creandi mundum, quam suæ bonitatis manifestatio : *Quæramus igitur,* inquit, *causam quæ eum impulerit, qui hæc machinatus est, ut originem rerum, et molitionem novam quæreret : Bonitas videlicet præstabat.* Hinc

Tertullianus lib. 2. *Adversus Marcionem* cap. 26. ubi inquirens rationem * " quæ Deum induxerit ad productionem " * mundi, *Prima*, inquit, *est bonitas Creatoris, qua se Deus noluit in æternum latere;* idest, voluit esse aliquid, a quo cognosceretur: subdit: *Et ideo in suam summam commisit bonitatem apparituri boni negotiatricem; non utique repentinam, nec obeuntitiæ bonitatis, nec provocatitiæ animationis, quasi exinde censendam, quo cæperit operari.* * " Observandum autem est Moysem hebraïce prætatas voces *creavit Deus* his expressisse: *Bara Elohim*, ubi nomen *Elohim* terminationis pluralis, verbo singulari *Bara* conjungitur constructione prorsus, ut videtur, insolita; ac si sensus esset, *creavit Dii* seu *Judices*. Unde *Magister Sententiarum* lib. 1. dist. 2. ait hac loquendi formula Moysem usum, ut Trinitatis mysterium adumbraret, significaretque unitatem essentiæ, virtutis et operationis in Deo, verbo singulari *Bara;* personarum autem Trinitatem nomine *Elohim*, quod plurale existimat deflexum ab *el*. Verum exilis et jejuna prorsus est illa expositio. Neque enim *Elohim* derivatur ab *el;* alioqui in terminatione plurali non diceretur *Elohim*, sed *Elim;* neque etiam revera est numeri pluralis, sed communis, tametsi illius terminatio sit pluralis, ut diserte docet S. Hieronymus epist. 136: *Scire debemus*, inquit, *quod Elohim communis sit numeri, quod et unus Deus sic vocetur et plures; ad quam similitudinem cælum quoque appellatur schamaim, i. e. cæli. Unde et sæpe Interpretes variant; cujus rei exemplum nos in lingua nostra habere possumus Athenas, Thebas, Solonas etc.* quæ licet habeant terminationem pluralem, nihilominus rem singularem explicant; neque enim plures fuerunt Athenæ, Thebæ etc. — Hujus veritatis confirmatio peti potest ex eo quod vox illa interdum cum plurali, alias cum singulari verbo construitur: cum plurali quidem, sic 2. *Regum*, cap. 7. et 23. ubi in Vulgata legimus: *Quæ est autem, ut populus tuus Israël, gens in terra propter quam ivit Deus, ut redimeret eam sibi in populum;* hebraïce legimus: *halecu Elohim*, i. e. *iverunt Dii*. Sic etiam *Geneseos* cap. 20. v. 13. et cap. 35. v. 7. Cum singulari vero, ut toto primo capite Geneseos, et alibi sæpe. *Deinde*, si vox *Elohim* pluralitatem atque in Deo Trinitatem personarum connotaret, recte dicerentur in Deo esse tres *Elohim*, ac subinde tres dii, aut tres *judices*, ea est enim vocis *Elohim* significatio. At absurde omnino tres personæ divinæ dicuntur tres dii, tresve judices, sicut et tres Domini, quia ut fert Symbolum S. Athanasii, *Sicut sigillatim unamquamque personam Deum ac Dominum confiteri christiana veritate compellimur; ita tres Deos aut Dominos dicere catholica religione prohibemur*. Insuper eodem capite, vox *Elohim*, comperitur dici de singulis divinis personis, nam divinus Pater cui in Symbolo fidei appropriatur omnipotentia et creatio cæli et terræ, dicitur *Elohim*. Similiter Filius seu Verbum Patris eodem nomine illustratur cum dicitur: *Elohim dixit*. Etiam Spiritus Sanctus appellatur *Spiritus Elohim qui movebatur super aquas*. Igitur si Elohim vi numeri comprehendit tres personas, quælibet divina persona alias complectetur, adeoque Filius erit sui ipsius Filius, et Spiritus Sanctus sui ipsius Spiritus: quæ consequentiæ quam absurdæ et falsæ sint nemo non videt. Denique vox *Elohim* non magis pluralitatem importat quam vox *Adonim*, cum utriusque terminatio sit pluralis. At vox *Adonim* plerumque in Scri-

ptura de uno solo fertur, ut *Geneseos* cap. 24. v. 9. et cap. 42. v. 30. et *Isaïæ* cap. 19. v. 4.

Reponet fortasse aliquis, non eamdem esse utriusque vocis rationem, quippe vox *Adonim* cum careat singulari a quo deflectatur, necessum est quod sit generis communis; secus vero de voce *Elohim* quæ deflectitur ab *Eloah*. — **Verum** quisquis hæc objiciat non advertit vocem *Adonim* revera deflexam esse a singulari *Adon* quæ legitur *Josue* cap. 3. v. 2., et *Mich.* cap. 4. v. 2.

Nullo igitur solido fundamento nititur præfata vocis *Elohim* expositio. Quapropter verosimilius dicendum arbitror illam esse vel communis generis, vel pluraliter hic a Moyse usurpatam pro more linguæ hebraïcæ, imo et humana consuetudine qua principes et magnates, propter dignitatem et eminentiam quibus cæteris præstant, de seipsis pluraliter loquuntur; vel honoris et reverentiæ causa, ab inferioribus multitudinis numero compellantur, ut est etiam nunc apud Gallos in usu, sicut et apud Hispanos et Italos.

Quæstionem hic etiam movent Hebræi, cur Moyses potius vocem *Elohim* quam *Jehova* usurpaverit. Respondet R. Barnachman, idcirco factum, quod vox *Elohim* significet Dei robur, virtutem ac fortitudinem infinitam, qua opus fuit, ut cuncta ex nihilo mirabiliter produceret. *Jehova* autem significat ineffabilem Dei majestatem, qua cunctis creaturis infinite eminet. Addunt Cabbalistæ, sacrum nomen *Jehova* potissimum Dei misericordiam et bonitatem in divinis Litteris significare; vocem autem *Elohim* illius æquitatem et justitiam, quam præsertim in rerum exordio commendatum esse voluit. Tametsi enim mundi creatio opus sit exuberantis Dei bonitatis sese extra sinum divinitatis effundentis, ut diserte declarat S. Basilius Homilia in Hexaëmeron; illius tamen constitutio ac dispositio opus est divinæ æquitatis et justitiæ, ut præclare explicat " ✻ Tertullianus *lib.* 2. *Adversus Marcionem c.* 12. ubi eleganter ait: *A primordio Creator tam bonus, quam et justus pariter utrumque processit: bonitas ejus operata est mundum, justitia modulata est: quæ etiam tum mundum judicavit ex bonis faciendum, quia cum bonitatis consilio judicavit. Justitiæ opus est, quod inter lucem, et tenebras separatio pronuntiata est, inter diem, et noctem, inter Cœlum, et Terram, inter aquam superiorem, et inferiorem, inter maris cætum, et aridæ molem, inter luminaria majora, et minora, diurna, atque nocturna, inter marem, et fœminam, inter arborem agnitionis mortis, et vitæ, inter orbem, et Paradisum: inter aquigena, et terrigena animalia. Omnia ut bonitas concepit, ita justitia distinxit.*

Quæres 2. — *Quid per Cœlum, et Terram Moyses intellexerit?*

✻" Respondeo, plures e Veteribus existimasse verba ista esse quoddam generale effatum quo Moyses omnia quæ sunt a Deo facta summatim et veluti compendio complexus est, ut in sui sermonis exordio Judæos statim edoceret totam illam aspectabilem rerum universitatem a Deo mundi totius Opifice profectam esse; quare ita pronuntiavit: *In principio fecit Deus cœlum et terram*, tamquam diceret, quidquid in rerum natura conspicitis, et quæcumque cæli ac terræ ambitus complectitur, una cum sole ipso terraque, id omne in temporum exordio fabricatus est Deus. Deinde vero ordinem quo res a Deo conditæ

sunt, per partes ac sigillatim describit. Quam antique expositionem probavit S. Gregorius Nyssenus in *Hexaëmeron*, asserens Moysen duo illa commemorasse, cælum et terram, *tamquam extrema rerum omnium quæ sensibus concipiuntur: ut cum ea, quibus comprehensa sunt cætera a Deo creata diceret, id omne complecteretur, quod intra extrema continetur.* — Distinctius vero hanc eamdem sententiam exponit S. Cyrillus Alexandrinus lib. 2. contra Julian. pag. 54: *Cum igitur*, inquit, *Moyses dixit: In Principio fecit Deus cælum et terram, intellige summatim, ac velut in compendium collatis omnibus, universarum rerum creationem eum exponere; tum artificiose progredi ad explicandum qua parte singula fuerint exornata, ut unaquæque res creata existentiam suam maxime fuerit adepta; nempe, Verbo potentissimo ipsum ait condidisse omnia.* Hujus etiam interpretationis meminit S. Basilius Homil. 3. *in Hexaëmer.* pag. 33., tametsi ab ea dissentiat: *Dictum est*, inquit, exponens hæc verba, *a prædecessoribus nostris, non esse hanc secundi cæli creationem, sed explanationem quamdam prioris; ibi enim Scriptura cæli ac terræ creationem in summa quidem retulit: hic vero curiosius rationem tradit nobis, qua unumquodque confectum sit elementum. Nos autem dicimus, cum nomen diversum, officiumque peculiare secundi cæli traditum sit aliud esse necessario illud primum quod initio factum est, habens naturam validiorem, quæ præstat rebus omnibus utilitatem præcipuam.* — Hujus etiam opinionis meminit S. Augustinus lib. 1. *De Genesi ad litteram* cap. 3. necnon lib. 1. contra adversarium legis, ubi eam probabilem fatetur. Eamdem pariter propugnant Recentiores aliqui cum Petavio lib. 1. *De Opificio* cap. 2. — At huic interpretationi repugnat ipsa rerum a Deo initio mundi factarum Moysis recensio: ei namque propositum est rerum capita atque præcipua genera ordine quo procreata sint referre. Porro si cæli terræque vocabulis, utriusque distinctam creationem primo die mundi factam non exponeret, earum præcipuarum mundi partium formationem prætermisisset: neque enim earum creationis postmodum meminit. — Jubet quidem Deus ut fiat secundo die firmamentum, quod statim exstitit, at illa firmamenti procreatio supponit jam cæli terræque et aquæ in terra consistentium formationem, siquidem cum in finem mandatur fieri firmamentum ut dividat aquas ab aquis, jam igitur exstabant aquæ, ac subinde terra earum fulcrum et centrum. *Insuper* primo die mundi terra erat inanis et vacua, et Spiritus Domini ferebatur super aquas; igitur eo die terra jam erat producta, et exstabant aquæ, eamdem cum terra abyssum tenebris circumfusam, eumdemque globum constituentes. *Deinde* si hic non recenseatur terræ procreatio, consequens erit illam a Moyse fuisse prætermissam, quippe cum ejus formatio alibi distincte non recenseatur. Præcepit quidem Deus die mundi tertio ut germinet terra herbam virentem, non vero ut illa existat. Quæro autem quo die sit condita, si non primo illo die quo creavit Deus cælum et terram? *Denique* quando mandavit Deus ut fieret lux, aut jam cælum et terra exstabant, aut simul cum luce procreata sunt, aut illa primigenia lux vacua et imaginaria spatia occupabat et irradiabat; hoc postremum nullus arbiter, nisi emotæ mentis sit, affirmabit. Necessum est ergo fateri cælum et terram primo die mundi cum illa primigenia luce fuisse condita.

Tres alias præfatorum verborum expositiones subministrat S. Augustinus: primam quidem " * *lib.* 12. *Confess. cap.* 7. ubi per *Cælum* interpretatur naturam angelicam: per *Terram* vero naturam corpoream, ita quod voluerit Deum ab initio res duas condidisse veluti duo totius entis extrema: alterum summum, et prope Deum, nempe naturam angelicam: alterum infimum, et prope nihil, quæ sunt res corporeæ, et materia prima. *Secundo* idem libro *De Genesi contra Manichæos* cap. 7. Cælum, et Terra, inquit, hic vocatur materia prima ex eo, quod ex illa Cælum die secundo, et Terra die tertio producenda esset. Materiam autem censet prius fuisse informem, deinde formatam. Verum libro *De Genesi ad litteram cap.* 15. ita suam mentem aperit, et tertiam eorum verborum explicationem subjicit ita scribens: *In principio fecit Deus Cœlum, et Terram,* etc. *Non quia informis materia formatis rebus tempore prior est: cum sit utrumque simul concreatum, et unde factum est, et quod factum est. Sicut enim vox materia est verborum, verba vero formatam vocem indicant: non autem qui loquitur prius emittit informem vocem, quam possit postea colligere, atque in verba formare: ita Creator Deus non priorem tempore fecit informem materiam, et eam postea per ordinem quarumcumque naturarum, quasi secunda consideratione formavit: formatam quippe creavit materiam: sed quia illud unde fit aliquid, etsi non tempore, tamen quadam origine prius est, quam illud quod inde fit; potuit dividere Scriptura loquendi temporibus, quod Deus faciendi temporibus non divisit: si enim quæratur utrum vocem de verbis, an de voce verba faciamus, non facile quisquam ita tardo ingenio reperitur, qui non potius verba fieri de voce respondeat; ita quamvis utrumque simul qui loquitur faciat, quid unde faciat naturali attentione satis apparet. Quamobrem cum simul utrumque Deus fecerit, et materiam quam formavit, et res in quas eam formavit, et utrumque a Scriptura dici oportuerit, nec simul utrumque dici potuerit, prius illud unde aliquid factum est, quam illud quod inde factum est dici debuisse quis dubitet?* — Verum hæ tres interpretationes non videntur sensui litterali accommodari: cum enim etiam hæc Moysis doctrina, et narratio historica sit, proculdubio illius verba proprie, non figurate, sunt accipienda. Quid autem magis extra communem loquendi consuetudinem, quam *Cæli* nomine naturam angelicam, *Terræ* autem vocabulo materiam primam appellare? Præterea nimis durum videtur materiam primam appellari nomine Cæli, et Terræ, quod hæc corpora formanda essent ex illa: pari enim ratione appellari potuissent et aqua, et aër, et ignis, et quodlibet aliorum corporum. Nec fit credibile, Moysem sic scribentem Hebræis rudibus, et indoctis voluisse eos docere materiam primam, quam vix satis docti, et acuti Philosophi intelligentia comprehendere potuerunt. Remotum etiam a ratione videtur, divinam Scripturam, quæ toties Deum eo prædicat, et magnificat, quod creavit Cælum, et Terram, (id quod sine dubio ex hoc Moysis loco accepit) significare voluisse Deum fecisse materiam primam; cum enim ea sit infima, et vilissima rerum omnium a Deo conditarum, non ob ejus creationem toties, et tantopere Deum laudandum, et prædicandum esse existimasset. — * " Scio equidem expositionem illam placuisse Severiano Gabalorum episcopo lib. 1. *De Mundi Genese,* ubi cum dixisset: *sex diebus cuncta a Deo*

creata sunt: differt tamen prima dies a reliquis sequentibus. Nam prima dies fecit Deus, quæ fecit, ex non entibus: ab altera autem die, nihil fecit ex non entibus, sed ex quibus prima die creaverat, mutavit ut libuit; concludit: *Prima itaque die creavit Deus rerum materias: reliquis vero diebus earum formam atque ornatum seu distinctionem fecit.* Ab hac etiam sententia non multum alienus est S. Gregorius Nyssenus in *Hexaëmer.* pag. 8., qui initio non res ipsas corporaque, sed rerum atque corporum semina tantum extitisse tradit: *Vi,* inquit, *et potestate omnia exstiterunt in illo primo Dei ad procreandum appulsu; tamquam vi quadam seminali ad universitatem productionis jacta, ita tamen ut actu res singulæ nondum essent.* Eam vero expositionem tradit et propugnat S. Augustinus pluribi, præsertim lib. 1. *De Genesi contra Manichæos* cap. 5.: *Prima,* inquit, *materia facta est confusa et informis, unde omnia fierent quæ distincta atque formata sunt, quod credo a Græcis chaos appellari... Et ideo Deus rectissime creditur omnia de nihilo fecisse; quia etiam si omnia formata, de ista materia facta sunt, hæc ipsa materia tamen de omnino nihilo facta est.* Aperit deinde quare materia illa sit Cælum et Terra, *non quia,* inquit, *jam hoc erat, sed quia hoc esse poterat; nam et Cælum scribitur postea factum: quemadmodum si semen arboris considerantes dicamus ibi esse radices, et robur et ramos, et fructus et folia, non quia jam sunt, sed quia inde futura sunt, etc.* Idem sentit lib. 12. *Confess.* c. 4., 8 et 12., et in opere imperfecto *De Genes. ad litt.* quam interpretationem amplectuntur Beda in *Comment.* et Isidorus lib. 1. *De Differ.* cap. 9. — Verum hæc interpretatio Philosophorum placitis omnino abhorret, eorum maxime qui materiam numquam a forma separatam extitisse, neque vel divina vi existere posse censent. Accedunt prius prolatæ rationes, quibus hæc non minus quam præcedens sententia profligatur, maxime vero quod si cælum et terræ elementum, non in ipso rerum initio creata sunt, necessum erit eorum formationem a Moyse fuisse prætermissam, neque enim tertia die terra condita est; nam eo die legimus quidem dixisse Deum, non ut terra fieret, sed ut *appareret arida,* et *germinaret,* hoc est, ut quæ erat aquis operta et obruta, exsiccata fieret et idoneus locus generationis tam stirpium quam animalium. Igitur, ait S. Basilius, homil. 2. pag. 19. fecit Deus cælum et terram, haud dimidia ex parte utrumque, sed totum cælum totamque terram; ipsam, inquam, essentiam, sive materiam fecit cum forma comprehensam; non enim figurarum inventor est Deus, sed ipsius naturæ rerum Creator.

At inquies, cælum et terram et omnia quæ in eis sunt, Deum fecisse ex nihilo plerumque Scriptura sacra testatur, Sap. 11. v. 18.; Isa. 41. v. 24.; et 11. Macch. 7. v. 21. non alia certe ratione quam quia Deus initio materiam primam ex nihilo, seu ex nullo præexistente subjecto creante; cætera vero deinde ex ea effinxit. Illius igitur productio materiæ vocabulis cæli et terræ fuit adumbrata. — **Respondeo** Deum ex nihilo cælum et terram sua materia suisque formis constantia, ex nihilo tam facile effingere potuisse quam ipsam materiam primam formis vacuam. Si enim ex hypothesi quod præextitisset materia, ex ea cæli terræque formas potuerit educere, quidni ea simul concreare? Porro id ita factum esse persuadet ipse Scripturæ textus, qui non ma-

teriam primam, ex qua cælum et terra prodierint; sed cælum et terram initio creata distincte refert.

Urgebit fortasse aliquis cum Hermogene apud Tertullianum lib. adv. Hermog. c. 21: si ideo ex nihilo facta esse dicimus omnia, quoniam nulla materiæ fit mentio, ex qua procreata fingantur; vicissim contendi posse ex materia facta omnia, quia Moyses non aperte significat ex nihilo res aliquas esse procreatas. — **Respondet** Tertullianus diversam utrobique esse causam: *Etsi enim*, inquit, *non aperte Scriptura pronuntiavit ex nihilo facta omnia, sicut nec ex materia, dico non tantam fuisse necessitatem aperte significandi de nihilo facta omnia, quanta esset si ex materia facta fuissent. Quoniam quod fit ex nihilo, ex ipso, dum non ostenditur ex aliquo factum, manifestatur ex nihilo factum: et non periclitatur ne ex aliquo factum existimetur, quando non demonstretur ex quo sit factum. Quod autem ex aliquo fit, nisi hoc ipsum aperte declaratur ex aliquo factum illud dum ex quo factum sit ostenditur, periclitabitur primo videri ex nihilo factum, quia non editur ex quo sit factum.* Hæc ille; quibus aperte satis indicat cælum et terram recte dici posse e nihilo procreata, cum nullius materiæ fiat mentio, ex qua facta sint.

Ex his itaque colligere licet *cæli* et *terræ* vocabulis sine ulla figura significatum esse a Moyse cælum et terram primo die mundi revera fuisse condita: ex eis autem, veluti materia et seminibus, cætera tum cælestia tum terrena fuisse producta; maxime si aquam cum terra eamdem massam instituere fateamur. Unde istæ duæ principes mundi partes solæ e nihilo procreatæ sunt; aliæ vero ex eis præjacentibus formatæ. Quare autem Moyses cælum terræ prætulerit præclare explicat Theophilus Antiochenus lib. 2. ad *Antolic.*, dicens ideo factum, ut Artificis Dei commendaret omnipotentiam; *Nam homo*, inquit, *qui in infima mundi regione situs est a terra ædificare incipit, nec nisi fundamento jacto, tectum construere potest. Dei vero in hoc potentia monstratur: ut ex ipsis primum quæ non exstant, creata omnia pro voluntate sua faciat. Quæ enim penes homines impossibilia sunt, penes Deum possibilia sunt. Idcirco propheta dixit, primo cæli fabricationem esse factam, quod tecti instar esset, loquens sic: in principio fecit Deus cælum, hoc est, per principium factum esse cælum: ut supra monstravi.* Ut autem plenior ac distinctior prætatorum Moysis verborum de productione cæli et terræ habeatur notitia, istæ duæ voces sigillatim sunt expendendæ.

Cælum. — Cum in Scriptura sacra hujus vocis multiplex sit acceptio, ut evidentiorem illius significationem ingererent Interpretes, triplex distinxerunt cælum, quorum primum dixerunt *aëreum*, nimirum aëris spatium terram et aquam ambiens et ad ignis sphæram (si quæ sit) aut ad orbem inferioris planetæ expansum. Secundum *æthereum* in plures planetarum orbes distinctum. Tertium denique est illud beatarum mentium domicilium, idcirco cælum *empyreum* dictum, quod ignis instar fulgeat ac resplendeat. Cui divisioni prælusisse videtur Sanctus Paulus cum II ad Cor. c. 12. ait se raptum fuisse usque ad tertium cælum, et audivisse arcana verba quæ homini mortali non licet eloqui. Ubi per *tertium cælum* significare videtur illud Angelorum et sanctarum Animarum domicilium, quod in empyreo cælo sacri Inter-

pretes collocant. Quæritur autem quodnam ex illis, cæli nomine, significare voluerit Moyses. — Sunt qui existimant ab eo designatum esse *cælum empyreum*, quod Angelorum et Beatorum est domicilium longe remotum ab hominum aspectu, et *cælum cæli* atque *Dei sedes* a Scriptura nominatum. Ita sensit Severianus Gabalitanus Orat. 1. *De Creat. mundi: Creavit cælum*, inquit, *cum non esset: non istud cælum, sed quod superius est: istud enim conditum est altera demum die. Creavit Deus cælum superius, de quo David ait*: *Cælum cæli Domino*. Idem censent S. Joannes Damascenus, lib. 2. c. 6; Beda ac plures alii. — Verum cum Moyses ad rudis hebetisque judaici populi captum verba sua sententiasque temperaret, non est verisimile, inquit Petavius lib. 1. cap. 2, illum statim initio libri, *cæli* nomine aliud intelligi voluisse, quam quod vulgo docti omnes et indocti voci illi subjiciunt, et quod in Scripturis sanctis sæpius exprimitur. At supremum illud cælum nullis sensibus discernitur, nec aliter quam auctoritate sola et Doctorum opinione statuitur. *Deinde* cælum istud quod *empyreum* vocant incorruptum esse putatur et immutabile, utpote perpetuo futurum beatarum mentium domicilium: cælum autem istud, de quo locutus est Moyses, non est corruptionis expers, ait enim ad Moysis mentem Vates regius: *Initio tu Domine terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cæli; ipsi peribunt, tu autem permanes etc. Denique* cælum empyreum, teste S. Bernardino, tom. 1. sermone 65. *tanti splendoris est, quod si omnes firmamenti stellæ haberent lucem, nihil esset in comparatione luciditatis illius, quia habet splendorem, et quasi dotes corporis gloriosi.* Itaque si empyreum illud cælum una cum terra creatum sit primo die mundi, cum inter ipsum et terram interjaceret abyssus magna, cur ipsam non irradiavit, nec fugavit tenebras quæ illam operiebant? — Hanc instantiam solvere se putat Doctor Angelicus parte 1. quæst. 66. art. 3. ad. 4. dicens idcirco istius cæli fulgorem nascentis orbis caliginem non dispulisse, quoniam densitate carens, radios non emittit. Adjicit Molina disput. 3. cælum istud qua parte aliis orbibus proximum est, cortina obductum et opacitate spissum; unde fit ut claritas illius videri nequeat, nec foras lumen et influxum ejaculetur; neque nascentium generationi et conservationi, sed beatarum dumtaxat mentium habitationi et delectationi deserviat. At quam gratis ista finguntur, tam facile ut inania commenta rejiciuntur. — Hinc etiam refellitur ludicrum et inane Abeuchi Eugubini initio suæ cosmopœiæ commentum, quo liberiori speculatione abreptus, asserere non dubitavit, cælum empyreum æternum esse, utpote cum sit sedes Dei ejusque divinæ Majestatis thronus. Si enim cælum empyreum aliquid sit (ut revera est) a Deo distinctum, hæreticum est illud statuere esse Deo coæternum, et non esse factum ab illo, *per quem omnia facta sunt;* quem etiam errorem damnat regius Vates cum ait: *Laudate Dominum cæli cælorum,* quibus verbis cælum empyreum designat; statim autem subjicit: *ipse dixit et facta sunt, etc.* Nec quidpiam urget Steuchi ratio, nam thronus Dei idcirco dicitur æternus, quia regnum ejus stabit in æternum, nec terrenorum regnorum instar ulli mutationi subjacebit. — Verisimilior itaque sententia mihi videtur eorum qui putant primo die mundi conditos fuisse orbes cælestes, quos postmodum stellarum astrorumque luce, necnon et soliditate atque fir-

mitate Deus decorare voluit, ut apta forent siderum receptacula et vehicula, atque interiores mundi partes quas ambiunt, suo influxu ac fulgore vegetarent. Id namque connotat hebræa vox *schamaïm*, qua cæli plures, duo saltem indicantur. Nec obstat quod secundo die jubeat Deus fieri firmamentum quod cælum appellat, nam reponere liceret, eatenus cælestes primo die dici procreatos, quod revera existentiam acceperint, sed substantiæ fuerint fluxæ et velut aquæ, id enim proprie significat vox schamaïm; videtur enim conflata dictio ex littera *sch* et *maïm* i. e. *quia*, vel *quod sunt aquæ*, vel ex *scham* et *maïm* i. e. *ibi sunt aquæ*. Secundo autem die soliditatem et firmitatem instar chrystalli acceperint, ut apti fierent ad sustinendas aquas supercælestes.

Ex his omnibus colligere licet primo die mundi non solum lucem, sed etiam revera cælum et terram una cum aliis tribus elementis fuisse procreatam, ut diserte explicat S. Basilius hom. 1. pag. 10: quod cum « Moyses ait: *in principio fecit Deus cælum et terram*, ex duobus, « *inquit*, principiis Universi originem innuit: Cælo quidem, præro- « gativam generationis tribuens: terram autem secundam origine sta- « tuens. Quidquid autem istorum medium est in una cum ipsis om- « nino finibus exortum est. Itaque etiamsi nihil de cæteris dixerit ele- « mentis, igne inquam, aqua atque aëre suopte tamen sollerti in- « genio capere velis. Primum quidem quoniam in omnibus omnia « sunt permixta: atque adeo in terra aquam, aërem et ignem inve- « nies. Siquidem tam e silice quam e ferro, quæ suam originem e « terra trahunt, ignis exilit, ac frictionibus copiosis emergens elu- « cet. Ubi dignum id est etiam admiratione, quonam pacto cum in « ipsis corporibus innoxius latitet ignis, idem cum egressus fuerit, « ipsa quoque absumat, a quibus eatenus servatus est. Aquæ vero na- « turam ipsi insitam esse terræ ii demonstrant, qui puteos effodiunt. « et aëris item naturam eidem terræ inesse ipsi vapores, quos ab « humectata terra sole tepefacta resultare, sursumque ferri conspi- « cimus. » Hæc ille. — « Quapropter, inquit Franciscus Valesius, « lib. *De sacra philos.* cap. 1., primo die facta est tota generabilium « et corruptibilium sphæra, constans Elementorum corporibus: terra, « inquam, aëre et igne: illis vero neque puris, et sincerissimas naturas « retinentibus, neque seorsum positis, et ordine coloratis, neque illu- « stratis ullo cælesti lumine, sed intra obscurum aërem, aqua et terra « permixtis, atque intra hæc omnia, igne invisibiliter incluso, qui inter « cætera fovebat aquas, reddebatque fluxiles, ne frigore concrescerent; « noxque, ac chaos hoc exstitit, fecit Deus lucem, per quam reddita « sunt corpora illa aspectabilia, tactusque est dies primus. » *Ita Valesius:* quibus significat quod sicut Moyses nomine *cæli* complexus est omnes orbes cælestes, ita nomine *terræ* declaravit productionem omnium elementorum quorum terra fulcrum videtur et ex parte domicilium; omnia namque elementa cum terra miscentur, ignem enim, aërem et aquam suo in sinu suisque antris ac specubus complectitur. Hinc apparet quid Moyses significare voluerit per hanc vocem:

Et Terram. — Terræ namque nomine impliciter saltem quatuor elementorum productionem enarravit, quæ cum terra initio mundi simul creata sunt, dicente regio Vate, ps. 101: *Initio tu, Domine, terram fundasti.* Vel ut habet textus hebræus: *Prius et ante alia.* Unde im-

probanda venit eorum opinio qui nomine terræ a Moyse significatam volunt materiam primam, ex qua omnia sublunaria corpora constiterint. Enimvero, si terræ elementum, non in ipso rerum initio creatum est, necessum erit ejus formationem a Moyse fuisse prætermissam. Neque enim, ut putant aliqui, tertio die condita est; nam eo die legimus quidem dixisse Deum, non ut *terra fieret*, sed ut appareret *arida*, hoc est ut quæ aquis erat operta et obruta, exsiccata fieret et idoneus locus generationis tam stirpium quam animalium. Igitur, ait S. Basilius, homil. 2. pag. 19. *Fecit Deus cœlum et terram haud dimidia ex parte utrumque, sed totum cœlum totamque terram ipsam, inquam, essentiam, sive materiam fecit cum forma comprehensam. Non enim figurarum inventor est Deus, sed ipsius naturæ rerum Creator.*

Petes: *quid Moyses significare voluerit per hæc adjecta verba : Terra autem erat inanis et vacua?*

Respondeo illum ista complexum esse his duabus vocibus hebraïcis *Thohu va bohu*, quod septuaginta Interpretes reddunt ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος, i. e., *invisa* seu *invisibilis* et *informis*, quod etiam confirmat Sapiens, cum ait c. 11., 18: *Omnipotens manus tua creavit orbem terrarum ex materia invisa*, græce ἐξ ἀμόρφου ὕλης, i.e., ex *hyle*, seu materia informi. Unde S. Augustinus lib. 11. *Confess.* c. 6 et 8: *Tu Domine fecisti mundum de materia informi, quam fecisti de nulla re, pene ullam rem unde faceres magna, etc.* Aquila autem vertit: *vanitas* et *nihil:* Symmachus: *otiosum* et *indigestum ;* Theodotio: *inane* et *nihilum :* Paraphrasis Onkeli *desolata* et *vacua ;* Pagninus *desolata* et *nihil ;* Jonathas: vacua *hominibus* et *jumentis :* quæ S. Basilius homil. 2. sic explicat: *Terra*, inquit, *dicitur invisibilis, aut quia nondum erat is qui spectaret eam et contemplaretur homo : aut quod cerni tum non posset, nimirum immersa aquæ, quæ supernatans ipsius superficiem quaquaversum adoperuerat. Adde his nondum lucem exortam fuisse ; absentia cujus haud mirum videtur sitam in media mundi parte tellurem, invisibilem ob idipsum etiam a Scriptura sacra fuisse dictam, qua aër undique super ipsam diffusus luce careret.* Itaque terra dicitur initio invisa vel informis, quoniam aquis tegebatur, et operiebatur tenebris, sicque ob circumfusam caliginem et profundissimas aquarum voragines conspici non poterat, maxime cum suo decore et ornatu, quem tantum die tertia obtinuit, adhuc esset viduata. Recte igitur Moyses expressit ista duabus vocibus *thohu va-bohu:* hebræi namque illis utuntur cum inane aliquid et confusum, invisibile et informe designant. Sic in eum sensum voces illæ usurpantur 1. Reg. c. 12: *Nolite declinare post vana quæ non proderunt vobis : neque eruent vos, quia vana sunt*, scilicet idola et inania numina, *Bohu.* — Ista sic expendit Severianus Gabalorum episcopus, Orat. 2 *De mundi creat:* « Terra, *inquit*, dicitur *invisibilis.* Interpretes clare exposue-« runt. Ait enim Aquila : *Terra autem erat vacuitas et nihil.* Dicitur « vero *invisibilis*, quasi inconspicua, non quod non appareret, sed velut « quis dicat, quod ornatu careret. Nondum erat læta facie stirpibus « consita, nondum erat fructibus coronata, nondum erat fluviis fon-« tibusque uncta, nondum vario alio ornatu decorata ; eratque incon-« spicua (ἀόρατος) nondum scilicet præparata, ut progignendis ex se

« stirpibus atque frugibus esset idonea. Ait Scriptura de viro quodam « forti ac eleganti forma Exod. 2. 14 : Nonne hic est qui percussit « virum Ægyptium ασρατον? num ergo vir est invisibilis? Sed di- « gnus, inquit, qui videatur et spectabilis. Sicut ergo Ægyptium voca- « vit virum *visibilem* tamquam dignum qui videretur, sic et terram « informem, *invisibilem*, nuncupavit ». Hæc ille. — *Thohu* vero idem est ac *vacuum, nihilum*. Unde Isaïas, c. 4. 23., vaticinans Babylonis excidium, quam ad nihilum redigendam prænuntiat, his utitur verbis: *Et extendetur super eam mensura ut reducatur ad nihilum, et perpendiculum ad desolationem*, scribit pro nihilo et desolatione seu inanitate et vacuitate *Thohu* et *Bohu*. Similiter Jeremias cap. 4, *aspexit terram, et ecce vacua* erat et *nihili*, ubi pro *vacua* et *nihili*, hebraïce est *Thohu* et *Bohu*. Hinc illæ duæ voces, licet prolatione paulo diversæ, sensu tamen pene eædem sunt. Quapropter in sacro Textu simul scribuntur propter significationis æquipollentiam. His itaque vocibus usus est apposite Moyses, ut qualis fuerit primævus terræ status aperiret. "* Erat enim sine luce, sine ullo ornatu, et decore, vacua hominibus, animantibus et plantis, non distincta in montes, valles, campos et colles ; non eminens, et exstans supra aquas, sed omni ex parte altissime aquis operta ; denique talis, ut vere posset appellari materia invisibilis et informis ; sic enim *in lib. Sapientiæ c.* 11. appellatur, cum dicitur, manum Dei fecisse orbem terrarum ex materia invisa, seu informi. —* " Itaque Moyses illis verbis : *In principio creavit Deus cælum et terram*, arma subministravit ad triplicem postmodum exortum errorem configendum et profligandum: *primum* quidem Philosophorum, qui mundum æternum fingebant ; *secundum* Manichæorum et Marcionistarum asserentium duo esse rerum creatarum principia, bonum unum, nempe Deum optimum maximum, a quo condita sunt spiritualia tantum et immaterialia, pessimum alterum, a quo materialia et corruptionis obnoxia fuerint procreata; *tertium tandem* eorum hæreticorum, qui rerum quarumdam spiritualium productionem Deo attribuunt, aliarum vero procreationem vel Angelis, vel aliis confictis principiis adscribunt. Primum errorem his verbis : *In principio Deus*, proscribit Moyses, nam inquit S. Basilius homil. 1 : *Quia complures eorum qui mundum ab æterno simul cum Deo fuisse sunt opinati, non ab ipso factum esse, sed quasi adumbratio quædam potentiæ ipsius esset, sponte velut arbiter emersisse ipsum asseruerunt : atque causam quidem ipsius Deum esse fatentur, causam tamen voluntate non concurrente : sed perinde atque corpus umbræ, lucidumque splendoris est causa : ideo talem errorem propheta percupiens hac verborum exactissima complexione usus est : In principio fecit Deus, etc.* — Hinc etiam proscribitur Platonicorum error existimantium Deum esse quidem opificem rerum cælestium et intelligentiarum, at inferiorum mundi partium auctores esse minores Deos, quos dæmones vocabant. Quibus præiverat Plato, nam in Timæo sermonem faciens de minoribus Diis, sic refert Deum supremum eos alloquentem : « Hæc vos qui Deorum satu orti estis attendite : quorum operum ego parens effectorque sum quæ per me facta, sunt indissolubilia, quantum quidem voluero. Quamquam omne colligatum solvi potest ; sed haudquaquam boni est, ratio ratione vinctum velle dissolvere. Idcirco quoniam orti estis,

immortales quidem esse et indissolubiles non potestis : neutiquam tamen dissolvemini : neque vos ulla mortis fata periment : nec fraus valentior quam consilium meum : quod majus est vinculum ad perpetuitatem vestram, quam illa quibus, cum gignebamini estis colligati. Quod sentiam igitur cognoscite. Tria nobis genera reliqua sunt, eaque genita atque mortalia : quibus prætermissis, cæli absolutio perfecta non erit : omnia enim genera animalium complexu non tenebit: teneat autem oportet, si est mundus omnino perfectus futurus. Hæc vero si a me fiant solo, vitaque donentur, Diis adæquentur. Ut igitur mortali generentur conditione et universum hoc omnibus suis partibus sit absolutum, agedum convertite vos ex naturæ legibus ad procreationem animalium, et vim meam, quam in vestro ortu adhibui, imitamini. Quatenus vero tales creantur, ut Deorum immortalium, quasi gentiles esse debeant divini generis appellentur, teneantque omnium animantium principatum : vobisque et juri vestro pareant : ego vobis semen et primordii statum dabo. Vos autem, quod vestri reliquum est muneris, immortali partem attexitote mortalem. Ita efficitote, generate animalia, et tributis alimentis nutritote, atque amplificate, donec rursum consumpta recipiatis. » *Hæc Plato.* Quæ tamen, ait ejus interpres Joannes Serranus, non sic accipienda sunt quasi voluerit Deum rerum materialium opificium Angelis committere voluisse, ut nugati sunt prænominati hæretici, sed tantum ut hac assumpta sermonis figura efficacius repræsentare Deum sibi soli auctoritatem creandorum animorum reservasse, ne quid potestatis in animos nostros vel Angelis vel astrorum influxibus de insanorum hominum sententia statuamus : rerum vero materialium generationem aliis creaturis commisisse, unde physicum illud axioma: sol et homo generant hominem : quæ Platonis doctrina tota deprompta videtur ex primo capite Geneseos, ubi Deus imperat terræ ut germinet herbam virentem, et aquis ut producant reptile animæ viventis et volatile; hominibus ut crescerent et multiplicarent humanum genus. " ✻

Petes iterum: *cur Deus Cœlum, et Terram creans primo die, illa simul non plane, et perfecte exornavit?*

Respondeo : *Prima causa* est ejus sancta voluntas : congruentia vero est, quod natura (cujus conditor est) ab imperfectis ad perfectiora procedat. *Secunda* est, ut inde discamus res omnes a Deo pendere tam quoad inchoationem, quam quoad exornationem, et perfectionem ; nihilque in rebus creatis esse tam imperfectum, excluso peccato, cujus non sit auctor Deus. *Tertia* est, ut nos ad imitationem divini operis eumdem in operando, et perficiendo ordinem servaremus. *Quarta*, ne si omnia a principio perfecta legerentur, increata putarentur. Quam utique rationem egregie expendit S. Amb. lib. 1. *Hexaëmeron* c. 7. *Cur*, inquit, *Deus, sicut dixit, et facta sunt, non simul ornatus congruos rebus assurgentibus, donavit elementis, quasi non potuerit Cœlum insignitum stellis subito, ut creatum est, refulgere, et floribus ac fructibus terram vestiri? Potuit utique ; sed ideo primo facta, postea composita declarantur, ne vere increata, et sine principio crederentur, si species rerum velut ingeneratæ ab initio, non postea additæ viderentur. Incomposita terra legitur, et iisdem a Philosophis æternitatis, quibus Deus, privi-*

legiis honoratur: quid dicerent si ab initio ejus pulchritudo vernasset? Demersa aquis describitur, velut cuidam principiorum suorum addicta naufragio, et adhuc a nonnullis facta non creditur: quid si decorem primogenitum vindicaret? Accedit illud, quod imitatores nos sui Deus esse voluit, ut primo faciamus aliqua, postea venustemus: nedum si simul utrumque adorimur, neutrum possimus implere. Fides autem nostra quodam gradu crescit: ideo primo fecit Deus, postea venustavit, ut eumdem credamus ornasse, qui fecit, et fecisse, qui ornavit: ne alterum putemus ornasse, alterum creavisse: sed eamdem utrumque esse operatum, ut primo faceret, postea componeret, ne alterum alteri deesse crederetur. — Idem docuerat S. Chrysostomus, Homilia 5. *Communis est,* inquit, *mensa, et patria, nutrix, et parens omnium terra, et civitas, et commune sepulchrum: nam et corpora nostra sunt ex ipsa: indidemque corporibus nostris alimenta suppeditantur: in eadem habitamus, et degimus: ac post mortem iterum receptus ad illam patet. Igitur ne forte commoditatis, quæ ex illa capitur, necessitas efficeret, ut illam præter meritum admireris: ac beneficiorum multitudo ad impietatem te dejiceret, eam tibi demonstrat, antequam esses, informem, et inconditam.*

Quæres III. — *Quid significetur per hæc vocabula: Tenebræ erant super faciem abyssi?*

Respondeo, illis verbis significari ingentem illam aquarum molem, quæ quasi abyssus terram operiebat, et ad Cælum usque Empyreum protendebatur, nulloque illustrabatur lumine, cum nondum lux creata fuisset, sed obscuritas, et caligo omnia occupabat. *Abyssus enim,* inquit S. Basilius hom. 2, *est copiosa aqua, ad cujus fundum non facile penetrari potest deorsum versus:* vel, ut loquitur S. Aug. *super Psal.* 41. *Abyssus est profunditas impenetrabilis, et incomprehensibilis:* et vere dici solet in aquis; ibi enim est altitudo ubi profunditas, quæ penetrari usque ad fundum non potest: atque hinc ducta similitudine, abyssum multam vocat Scriptura Dei judicia, quod sint humana ratione, et intelligentia incomprehensibilia. — Fuisse autem primo ipso rerum omnium die ingentem aquarum magnitudinem, ac profunditatem, non est dubitandum; quippe, inquit Beda, totum illud mundi spatium, quod inter Terram, et Cælum empyreum jacet, obtinebant aquæ, hoc est materia quædam humida, et aquea, et velut nebulosa; non æqualiter densa, vel rara, sed quæ densius coacta in elementarem aquam verti posset, et magis tenuata in aërem rarescaret, et ex qua mirabili ratione concreta etiam cælestes orbes conficerentur. Porro hujus liquidæ materiæ superficies, tam extima, quam intima, quam Hebræi faciem vocant, nihil omnino habebat lucis, unde etiam nihil coloris, sed tota quanta erat, tam interius, quam exterius, undique obscura erat, caliginosa, et decolor.

✻ " Quærit Severianus Gabalorum episcopus qua ratione tenebræ superfusæ fuerint initio mundi super faciem abyssi; Deus enim, inquit, eas non fecit, siquidem nec tenebrarum auctor est, nec caliginis: *Deus* enim *lux est, et tenebræ in eo non sunt ullæ* 1. Joan. 1. — **Respondet:** « Ego sic existimo quod aqua terræ superficiem obtegebat, densaque « quædam obscuritas et caligo circum aquas constiterat (quod nunc

« quoque in fluviis noscitur) obscuritas illa ac nebula caliginem exci-
« tans, nubes fecerat; nubesque obumbrantes, tenebras. Quod autem
« nubes tenebras excitet, docet Scriptura : *Obtenebratumque est cælum*
« *in nubibus.* III. *Reg.* 18. » Hæc ille. " ✳

Petes: *cur illud spatium potius aqua quam aliquo alio corpore oppletum fuerit?*

Respondeo, hujus varias proferri posse rationes congruentes. *Prima*, quod cum ex illo intermedio corpore cætera produci deberent, nihil aptius ibi constitui potuerit, quam aqua; cum ad novas generationes maxime humidum crassius concurrat; nam, inquit Bonfrerius, humor censetur generationis mater, quæ quasi passive se in rerum generationibus habeat, calore quasi patre humidum præparante, et magis active concurrente.

Secunda ratio, quia aqua quasi medium quid, facile, vel condensationem admittit, ut patet in glacie, vel rarefactionem, ut cum in vapores abit; debuit ergo hujusmodi corpus esse, ex quo et cælestia corpora compingi possent, et ignis, ac aër quasi rariora, ac fluida corpora possent exprimi.

Tertia denique ratio fuit, ne Deus aliquid materiæ semel creatæ cogeretur annihilare, vel novam denuo producere, quæ esset facilis materia ceterarum rerum producendarum: nam si rariore aliquo corpore id spatium replevisset, verbi gratia, aëre, non fuisset sufficiens ad corpora Cælorum solida efformanda; atque adeo nova rursum creari debuisset materia, quæ nec in aërem, nec in ignem rarefacta fuisset; adeoque ne quid esset in rerum natura redundans, oportuit electum fuisse a Deo corpus, quod ad solidos Cælos compingendos sufficeret, et majori parte materiæ in iis consumpta, altera in ignem, et aërem abiret.

Ex his constat, aquam simul cum terra et Cælo Empyreo a Deo fuisse primitus creatam; iisque duobus elementis alia duo simul fuisse concreata plurimi affirmant cum S. Basilio, Homil. 2. ubi ait: *Etiamnum videre est reliqua tria elementa multifariam intra terram contineri: namque ignem latere intra terram, perpetua eructatio flammarum, et ignium, velut ex monte Ætna, aliisque locis, et complurium aquarum igneo calore ferventium eruptio ex terra, satis indicat. Quantum aëris intra sua viscera terra cohibeat, frequentes terræ motus propter spiritum intus agitatum, atque conflictatum, sunt indices: ut omittam interiores cavernas, et specus terræ multo aëre completas. Quanta vero aquarum vis interiori complexu terræ contineatur, perennes fontium scaturigines, et fluminum origines, necnon et effossio puteorum, aperte ostendunt.* Constat itaque alia duo elementa simul cum terra, et aqua concreata fuisse. Nec refert quod Moyses eorum non meminerit; cum enim rudi populo scriberet, duo tantummodo elementa exposuit, terram nempe, et aquam, quod hæc sola sub aspectum cadant, et ex ipsis cetera corpora, et manifeste magna ex parte composita sint, ac in ipsis tamquam in loco naturali commorentur. " ✳Aliam subjicit rationem præmemoratus Gabalorum episcopus eadem Oratione 1., nimirum quod sicut Moyses referendo hominis creationem, singula corporis membra a Deo facta sigillatim non recensuit, sed satis esse duxit asserere hominem a Deo fuisse formatum; ita describendo mundi Genesim, quatuor elemen-

torum creationem cum terræ formatione in cujus sinu illa continentur, complexus est; ejus verba sunt : *Quemadmodum autem in corpore non omnia membra dixit, sic nec in creatione, etsi pari cum mundo fabrica edita sunt, cuncta percensuit. Si autem non esset ignis in terra, non jam e silice aut ex ligno ignem exculperemus. Collisum enim attritu lignum ignem gignit; at unde gigneret, quod in natura non esset?*

QUÆRES IV. — *Quid indigitent hæc sequentia verba : Spiritus Domini ferebatur super aquas?*

RESPONDEO, vocem hebraïcam *ruach* quam Vulgatus Interpres exprimit nomine *Spiritus* variam ac multiplicem in Scriptura habere significationem. Primo namque sonat ac halitus: sic psalm. 135. v. 17 : *Non est spiritus in ore ejus.* Secundo idem ac animi vires: sic Josue 2 : *Elanguit cor nostrum, nec remansit in me spiritus.* Tertio accipitur pro scientia et animi prudentia; sic Job. 32., 8 : *Spiritus est in hominibus, et inspiratio Omnipotentis dat intelligentiam.* Quarto pro animi sententia et bona voluntate; sic Num. 14., 24 : *Servum meum Caleb qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hanc quam circuivit.* Quinto pro appetitu; sic Prov. 16., 32 : *Qui dominatur animo* (hebraïce ruach) *expugnatore urbium, melior est, idest fortior.* Et Isaïas 33., 2 : *Spiritus vester, ut ignis, vorabit vos.* Sexto significat *animam* ipsam hominis et brutorum; sic Ecclesiastes 111.,·21 : *Quis novit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, et si spiritus jumentorum descendat deorsum?* Septimo significat ventum, qui plerumque *spiritus Domini* in Scriptura sacra nominatur; sic Exod. 16 : *Flavit spiritus ejus et operuit eos mare.* Et psalm. 147 : *Flabit spiritus ejus, et fluent aquæ.* Tandem ea voce designatur Spiritus Sanctus; sic plurimi Patres interpretantur hunc Psalmistæ versiculum psalm. 103 : *Verbo Domini cœli firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum.*

His ita præmissis, triplex est capitalis præfatorum verborum expositio. *Prima* quidem Tertulliani adversus Hermogenem super Genesim, Severiani Gabalitani oratione 1., et plurium aliorum cum Hebræis existimantium voce *spiritus* significatum esse ventum qui initio mundi super aquas vehementissime perflabat, ut ea ratione ¨ * ipsius creatio innotesceret; aërem quippe vulgus indoctum cum nonnisi ex motu deprehendat, ipsum in mundi primordio creatum fuisse non potuisset arbitrari ; nisi sua agitatione super aquas reflantem, ac volitantem audivisset. — *Altera interpretatio* est, per Spiritum intelligi *vim quamdam vitalem* aquis insitam ad fœcunditatem suam exerendam; frequens enim est in Scriptura per Spiritum significari subitam quamdam vim, et extraordinariam Dei motionem, ad aliquid magnum, et eximium præstandum. Sic *Judicum* 14. legimus spiritum Domini irruisse in Sampsonem, et discerpsisse Leonem: et 1. *Regum* 11. eumdem Spiritum irruisse in Saulem, et concidisse Bovem. Ideo autem putant Moysem significare voluisse vim illam, et efficaciam Dei affuisse aquis, ut innotesceret, omnia quæcumque postmodum ex aquis jussu Dei puncto temporis facta esse narrantur, non esse facta nativa facultate, et potestate aquarum, sed supernaturali virtute Dei, qui per infusam illam virtutem aquis inerat. — *Tertia* tamdem, et fere omnium SS. PP. calculo probata sententia est, per Spiritum Dei prin-

cipaliter significari *Spiritum sanctum* a Patre, et Filio procedentem, cujus virtus aquis incubaret, ad eas fœcundandas, et prolificam vim impertiendam : licet enim toti SS. Trinitati commune sit, et indivisim ad extra operari ; tamen quia virtus vivificandi appropriatur Spiritui S. qui idcirco dicitur *Spiritus vivificans*, ideo illa prolifica virtus aquæ impressa ipsi tribuitur. ✳ " Sic S. Basilius homil. 2 : a majoribus, inquit, probatum est Scripturam nihil aliud hic Spiritum Dei appellare, quam ipsum Spiritum Sanctum qui divinæ beatæque Trinitatis numerum complet. Idem sentiunt ipso recentiores alii Patres paulo infra laudandi." ✳ Accedit etiam Ecclesiæ auctoritas, quæ in benedictione fontium, ita de Spiritu S. canit: *Deus cujus Spiritus super aquas inter ipsa mundi primordia ferebatur, jam tum virtutem sanctificationis aquarum natura conciperet.* Quod egregie explicat Tertul. *lib. De Baptismo*, qui aquarum dignitatem sic commendat *cap.* 3. ubi expendens præfata verba Genesis, *Spiritus Domini super aquas ferebatur*, ait: *Habes homo imprimis ætatem venerari aquarum, quod antiqua substantia, dehinc dignationem, quod divini Spiritus sedes, gratior scilicet ceteris tunc elementis ; nam et tenebræ totæ adhuc sine cultu siderum informes, et tristis abyssus, et terra imparata, et Cœlum rude : solus liquor, semper materia perfecta, læta, simplex, de suo pura, dignum vectaculum Deo subjiciebat. Quid quod exinde dispositio mundi modulatricibus quodammodo aquis Deo constitit ? Nam ut firmamentum cæleste suspenderet in medietate, distinctis aquis fecit ; et ut terram aridam suspenderet, segregatis aquis expediit. Ordinato dehinc per elementa mundo, cum incolæ darentur, primis aquis præceptum est animas proferre. Primus liquor, quod viveret edidit, ne mirum sit in baptismo, si aquæ animare noverunt.* — Dicitur autem, quod *Spiritus Domini ferebatur super aquas, ut significetur*, inquit S. Basilius ✳ " supra laudatus idem ac *confovebat, vitalemque fœcunditatem aquarum naturæ præbebat.* Eis subscribit S. Augustinus lib. 1. *De Genesi ad litteram*, cap. 18. ubi scribit : *Illud quod per græcam et latinam linguam dictum est de Spiritu Dei, quia ferebatur super aquas, secundum syræ linguæ intellectum, quæ vicina est hebrææ ; nam hoc a quodam docto christiano Syro fertur expositum, non superferebatur, sed fovebat potius, intelligi perhibetur. Nec sicut foventur tumores aut vulnera in corpore aquis vel frigidis vel calore congruo temperatis ; sed sicut ova foventur ab halitibus, ubi calor ille materni corporis etiam formandis pullis quodammodo adminiculatur, per quemdam in suo genere dilectionis effectum.* Eis concinit S. Hieronymus quæst. *In Genesi. Pro eo,* inquit, *quod in nostris codicibus scriptum est, ferebatur, in hebræo habet Merachephet, quod appellare possumus, incubabat, sive confovebat, in similitudinem volucris ova calore animantis, ex quo intelligimus, non de spiritu mundi dici, ut nonnulli arbitrantur, sed de Spiritu Sancto qui et ipse vivificator, consequenter et Conditor ; quod si Conditor et Deus. Emitte enim, ait, Spiritum tuum et creabuntur.* Quam expositionem sic eleganter expressit Claudius Victor lib. 2. *In Genes.* his versibus :

Et Sacer extensis impendens Spiritus undis,
Altrices animabat aquas, ac semina rerum
Nondum compositis fundenda ad germina terris
Insinuanda dabat.

His accedit Venerabilis Beda in Hexaëmeron, ubi sic ait: ✻ "*Spiritus Domini ferebatur super aquas, non corporalibus locis, sed excellentia potestatis; quia subjacebat voluntati Creatoris quidquid deinde formandum, et perficiendum inchoaverat.* Tostatus sic interpretatur: *Voluntas, et mens Dei opificis* ferebatur super aquas: *quasi mente pertractans, et designans quæcumque statuerat ex aquis facere, ad similitudinem hominis opificis spectantis, et considerantis materiam sibi subjectam, quemadmodum ex ea fingere possit opus ad similitudinem ejus formæ, quam animo suo conceptam, et informatam habet.* — Addit Tertullianus supra laudatus *cap.* 4. idcirco Spiritum Dei super aquas fuisse subvectum, ut eis sanctitatem suam largiretur: *Sanctum,* inquit, *utique super sanctum ferebatur, et ab eo, quod superferebatur, id quod ferebat, sanctitatem mutuabatur. Quoniam subjecta quæque materia ejus quæ desuper imminet, qualitatem rapiat necesse est: maxime corporalis spiritalem, et penetrare, et insidere facilem per substantiæ suæ subtilitatem: ita de sancto sanctificata natura aquarum, et ipsa sanctificare concepit.* — ✻ " Ei subscribit S. Hieronymus epist. 83 ad Oceanum. *Rudis mundus,* inquit, *necdum sole rutilante, nec pallente luna, nec astris micantibus, incompositam et invisibilem materiam abyssorum magnitudine et deformibus tenebris opprimebat. Solus Spiritus Dei in aurigæ modum super aquas ferebatur, et nascentem mundum in figura baptismi parturiebat.*" ✻ — Advertendum autem hic Moysem signanter Spiritus sancti mentionem fecisse, ut nempe Trinitatis mysterium, tresque divinas Personas expresse designaret. *Quemadmodum enim* (inquit S. Aug. lib. 1. *De Gen. ad litteram* c. 6.) *in ipso exordio inchoatæ creaturæ, quæ Cœli, et Terræ nomine, propter id quod de illa perficiendum erat, commemorata est, Trinitas insinuatur Creatoris: nam dicente Scriptura:* in principio fecit Deus Cælum, et Terram, *intelligimus* Patrem *in* Dei *nomine: et* Filium *in* principii *nomine, qui non Patris, sed per seipsum creatæ primitus ac potissimum spiritalis creaturæ, et consequenter etiam universæ creaturæ principium est. Dicente autem Scriptura:* et Spiritus Dei ferebatur super aquas, *completam commemorationem Trinitatis agnoscimus: Ita et in conversione, atque perfectione creaturæ, ut rerum species digerantur, eadem Trinitas insinuatur: Verbum Dei scilicet, et Verbi generator, cum dicitur: Dixit Deus; et sancta bonitas, in qua Deo placet quidquid ei pro suo naturæ modulo perfectum placet, cum dicitur; Vidit Deus quia bonum est.*

QUÆRES V. — *Qualiter accipienda sint hæc verba,* Dixit Deus: Fiat lux?

✻ "*Prima Dei vox,* inquit S. Basilius, *lucis naturam creavit, tenebras dispulit, mundum illustravit et exhilaravit, universis continuo gratum attulit jucundumque conspectum. Conveniebat quippe,* addit Nazianzenus, *magno lumini opificium suum a lumine auspicari; cum tenebras vastamque illam congeriem et confusionem omnia occupantem solvit ac depulit.* Cui præiverat auctor lib. 4. *Esdræ,* cap. 6. v. 40: *Tunc dixisti,* inquit, *de thesauris tuis proferri lumen luminosum, quo appareret opus tuum.* — Quid vero fuerit illa lux primigenia, variæ sunt Interpretum opiniones. Eam ignem fuisse putat S. Gregorius Nyssenus

in *Hexaëmer.* pag. 9. et cum eo Hugo Victorinus in *Genes.* c. 6. dicens ignem lumen præbuisse mundo inferiori et habuisse motum circularem, ac instar nubis lucidæ circuisse terrarum orbem, sicut modo sol. Plures autem, quibus Angelicus Doctor adstipulatur 1. parte, quæst. 67. art. 4. contendunt lucem illam fuisse ipsum solis ab initio producti lumen, sed informe, quod videlicet nondum determinatam haberet vim ad speciales effectus in subluuaria. S. Basilius homil. 6. pag. 7. expendens hæc verba: *Fiant luminaria in firmamento cæli*, ait: *non adversantur hæc illis sane quæ de luce sunt dicta; tunc enim ipsa natura lucis producta est, nunc autem hoc solis corpus ea conditum est, ut illi primigeniæ luci dignum ac triumphale vehiculum esset. Deinde objiciens fieri non posse, ut lux a sole separetur; non ego lucis a solis corpore separationem mihi possibilem esse dico, sed asserendum esse censeo quæ mentis sola agitatione cogitationeque disparari a se possunt, ea re ipsa sejungi facultate Creatoris, utriusque naturæ posse.* Quod confirmat ex illo Exod. 3. ubi Moysi visus est rubus ardens, non tamen comburens: necnon testimonium Davidis psalm. 28. dicentis: vox Domini intercidentis flammam ignis. ¨ ✳ — Alii vero intelligunt accidens lucis proprie dictæ productum in corpore capaci luminis, sive in nube tenui, sive alio corpore tempore viginti quatuor horarum circa abyssum aquarum motum per Deum, aut Angelos, quod distinguebat noctem, et diem instar Solis quarta die producti, cujus interim lux ista erat vicaria, ut optime exponit S. Bonaventura *distinct.* 13. *art.* 2. *quæst.* 2. ubi ait: « intelligitur, inquit, lux illa facta fuisse ubi nunc est Sol, « nam ex illa formatus creditur esse Sol. Producta autem fuit super « eam partem, supra quam nostrum est hemisphærium; et illud he- « misphærium illuminando, fecit diem: et progrediens pervenit ad oc- « casum, et fecit vespere; et post deinde regrediens ad ortum, fecit « mane. Unde respectu unius, et ejusdem hemisphærii noctem, et diem « faciebat successive; respectu vero hemisphærii nostri, et alterius, « simul faciebat diem ex una parte, et noctem ex objectu illius na- « turæ densæ, quæ erat in medio illius materiæ: quæ quamvis non « esset adhuc in forma completa, erat tamen in illa parte ita densata, « ut posset projicere umbram, sicut in parte superiori pro sua raritate, « et quadam subtilitate poterat suscipere lucis influentiam, et ideo « utrumque eorum insinuans Scriptura dicit: *Divisit Deus lucem a « tenebris*, quantum ad existentiam lucis in uno hemisphærio, et te- « nebræ in alio: *et factum est vespere, et mane*, quantum ad recessum « a nostro hemisphærio, et quantum ad regressum. » — Hanc autem lucem ab initio formatam, non corpoream fuisse, sed spiritualem, voluit S. Augustinus, nam *lib.* 11. *De Civitate Dei* cap. 9. probabilius censet nomine Cæli, quod in principio creatum est, significatam esse a Moyse naturam Angelicam; nomine autem lucis die primo creatæ, insinuari confirmationem, et consummationem Angelorum in gratia: per divisionem autem lucis, et tenebrarum, indicari segregationem malorum Angelorum a bonorum consortio. Hoc ut probet ad hunc modum argumentatur S. Augustinus: *Moyses inquit in principio creatum esse Cœlum, et terram: ergo ante hæc nihil erat creatum. Idem Moyses postea scripsit, Deum septimo die requievisse a cunctis operibus quæ fecerat. Porro Angelos esse Dei opera, nefas est dubitare; cum et*

in hymno trium puerorum, et *in Psal.* 148. scriptum sit: Laudate Deum omnes Angeli ejus, laudate eum omnes virtutes ejus: et postea subjicitur: quoniam ipse dixit, et facta sunt, ipse mandavit, et creata sunt. *Ex his concluditur, Angelos esse factos intra unum aliquem illorum sex dierum: et quidem factos esse ante quartum diem, quo sidera omnia sunt condita, liquet ex illis Domini verbis, quæ sunt apud Job cap.* 28. *secundum translationem Septuaginta Interpretum:* quando facta sunt sidera, laudaverunt me voce magna Angeli mei. *Nec tertio aut secundo die factos esse existimandum est: in promptu est enim, quid factum sit illis diebus: nempe tertio die separata est aqua a terra, et terra produxit herbas, et stirpes: die autem secundo factum est firmamentum disterminans aquas, quæ supra firmamentum sunt, ab iis quæ sunt infra firmamentum. Relinquitur igitur, creationem Angelorum, si ad istorum opera dierum referenda est, pertinere ad opus primi diei quo lux facta est.* — Verum reclamant ceteri SS. PP. necnon et sacri Interpretes, qui unanimi calculo lucem illam fuisse corporalem, et sensibilem pronuntiant: quam utique sententiam his rationibus confirmat S. Bonaventura dist. 13. art. 1. qu. 1. *Primo quidem,* inquit, *quia ante formationem lucis præmittitur, quod tenebræ erant super faciem abyssi: ergo si per abyssum intelligitur materia corporalis. lux quæ facta est ad expulsionem illarum tenebrarum, erat corporalis. Secundo, occidente luce paulatim, et post spatium diurnæ lucis inferiores partes subeunte, factum est vespere; sicut nunc usitato cursu solis fieri solet: ergo si hoc non potest intelligi nisi de luce corporali, patet, etc. Tertio, Scriptura numerat senarium dierum: et constat, quod dies isti omnes sunt ejusdem naturæ; alioquin non essent ita simul connumerabiles: sed post formationem solis a quarto die antea fuerunt dies corporales: ergo in tribus antecedentibus diebus fuerunt dies corporales: sed tales dies non possunt esse nisi a luce corporali: ergo etc.* — ✳ " Credibilius itaque mihi videtur lucem illam vaporis seu nubeculæ veluti subjecto affixam, totum quod occupamus hemisphærium illustrasse cum hemisphærium inferius ac dimidium Orbis circulum tenebræ adhuc occuparent: tum assiduo suo motu aliud hemisphærium illuminasse adeo ut in utraque totius Orbis mundi circuli parte horarum quatuor et viginti spatio lux et tenebræ vicissim sibi succederent diemque ac noctem sua præsentia constituerint. — Ex his itaque constat, " ✳ lucem illam primigeniam non illustrasse simul totum terræ, et aquæ globum, sed successive. Unde subdit Moyses: *Et vidit Deus lucem, quod esset bona, et divisit lucem a tenebris:* divisit inquam *primo* loco: nam dum hic est lux, et dies, apud Antipodes est nox, et tenebræ. Secundo divisit *tempore:* nam in eodem hemisphærio vicissim, ac diverso tempore sibi succedunt lux, et tenebræ, nox et dies. Tertio *causa:* nam alia est causa lucis, scilicet corpus lucidum: alia tenebrarum, scilicet corpus opacum. Secundam autem rationem divisionis spectavit hic Moyses quasi dicens: fecit Deus, ut post creatam a se lucem, tenebræ, et nox succederent. Unde sequitur: *Appellavitque lucem diem, et tenebras noctem.* — Rem autem sic explicat Hugo Victorinus in annotationibus in *Genesim* cap. 6. *Creata,* inquit, *creditur lux illa in eo loco ubi sol oritur; et ita initium illius primæ diei non præcessit aurora sive mane,* idest, *lux prænuntia*

ortus solis; quod caute innuens Scriptura, distinguit naturalem diem per duos extremos articulos; ita: *Et factum est*, inquit, *vespere, quod est finis artificialis diei; et factum est mane, quod est finis noctis:* dies enim incipit ab ortu solis, et terminatur ad occasum: quod per æqualitatem æquinoctialis diei, et noctis probatur, et totum illud spatium est unus dies naturalis. — *Sunt* tamen, qui arbitrantur diem incæpisse a lumine, et lucem fuisse primigeniam Dei creaturam, cui sententiæ subscribit S. Ambrosius cap. 9. lib. 1. *Merito*, inquit, *mundi ornatus a luce sumpsit exordium, frustra enim esset si non videretur... qui enim ædificium aliquod dignum habitaculo Patris-familias struere desiderat, antequam fundamenta ponat, unde lucem ei infundat, cogitat: et ea prima est gratia: quæ si desit, tota domus deformi horret incultu.* Aliam, sed tropologicam rationem subministrat Hugo Victorinus *De Sacram. lib.* 1. *par.* 1 *cap.* 8. ubi ait: *Incipiens ergo Deus opera sua, ut perficeret, primum fecit lucem, ut cætera omnia faceret in luce. Significavit enim nobis se non amare opera, quæ in tenebris fiunt, quoniam mala sunt, quia omnis qui male agit odit lucem, inquit Christus, Joannis* 3, *ut non arguantur opera ejus, quia mala sunt. Qui autem facit veritatem venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quia in Deo facta sunt. Ipse ergo, qui veritatem facturus fuit, in tenebris operari noluit, sed venit ad lucem, et fecit lucem, ut se manifestaret per lucem. Non enim ideo fecit lucem, ut ipse videret per lucem: sed ut opera sua manifestaret per lucem, quia in Deo facta sunt.* — ✻ " Sunt qui opinentur ex hoc Genesis textu apud Judæos aliasque vetustissimas gentes, quibuscum Judæis commercium fuit et consuetudo, usum invaluisse computandi diem ab ortu solis ad ejusdem exortum. Triplex enim apud Judæos fuit olim in usu dierum genus, dies scilicet legalis, seu festivus, a vespere in sequentem vesperem; dies naturalis, ab ortu solis ad illius sequentem exortum; usualis autem a media nocte ad mediam noctem. Quam etiam consuetudinem observat Ecclesia, nam in diebus festis et divinis officiis celebrandis diem censet more Judæorum a vespera ad vesperam, in agendis autem jejuniis a media nocte ad mediam noctem. — Quod vero spectat ad Ethnicos et varias nationes diversus fuit apud eas dierum usus, ut videre est apud Gellium, lib. 3. cap. 2; Censorinum, *De die natali*, cap. 24; Plinium, lib. 2. cap. 77. qui scribit: *Ipsum diem alii aliter observant. Babylonii inter duos solis exortus; Athenienses inter duos occasus; Umbri a meridie ad meridiem; vulgus a luce ad tenebras; Sacerdotes romani, et qui diem definiere civilem, item Ægyptii et Hipparchus, a media nocte in mediam noctem.* Addit Censorinus: *Alii diem quadripartite, sed et noctem similiter dividebant: idque similitudo testatur militaris, ubi dicitur vigilia prima, item secunda, et tertia, et quarta.* Neque certe ille *vigiliarum* usus recens est, sed antiquissimus, cum apud Romanos, ut testatur Vegetius, lib. 3. *De re militari*, cap. 8. tum apud Judæos, ut constat Jud. 7. v. 19., et 1. Reg. 11. v. 11. Solet etiam distribui dies artificialis in duas partes, matutinam videlicet et vespertinam, quæ invicem discriminantur temporis puncto appellari solito *meridies*, quasi *medius dies*, ut observat Varro, lib. 5. *De lingua latina*, eo quod, inquit Censorinus, *partes diei discernat.* Adjicit etiam Romæ ignoratum fuisse horarum vocabulum tercentum annis, et diem tribus

distinctum temporibus, antemeridiano, meridiano, et pomeridiano: ubi vero innotuit horarum usus, earum distinctio, non ut jam fit ex solis decursu, sed ex prætoris arbitrio primum pendebat, ut ex Cosconio recenset Varro: *Prætorem*, inquit, *accensum solitum esse jubere, ubi ei videbatur horam esse tertiam, inclamare horam esse tertiam, itemque meridiem, et horam nonam.* Indicat pariter jocus parasiti in Plautina comedia, cujus analecta quædam exhibet Gellius, lib. 3. Noct. Attic. cap. 3: sic autem ille querebatur:

Ut illum dii perdant primus qui horas reperit,
Quique adeo primus statuit hic solarium,
Qui mihi comminuit misero articulatim diem;
Nam me puero, venter hic erat solarium
Multum omnium istorum optimum, ac verissimum.

Velut innuens, antequam horæ adinventæ essent, dies generales et laxas fuisse periodos, et fame stimulante licuisse meridiem anticipare, cum nulla fixa lex posita esset, qualem postea horologia introduxere. Nihilominus tamen gnomica instrumenta et solaria, in quibus ad linearum certa intervalla horæ describebantur, atque horologii conficiendi notitiam majoribus pridem in usu fuisse, præsertim Ægyptiis, testatur Clemens Alexandrinus, lib. 6. Stromat. ubi recensens Ægyptiorum et sacerdotum munia, ait: *Post cantorem vero procedit horoscopus qui in manu habet horologium et palmam, symbolum astrologiæ.* Ubi vides astrologiæ tesseram horologium esse, subindeque conjectari licet, ut ab Adamo ad posteros derivata est astronomiæ scientia, sic et notitia conficiendi horologii; quam a majoribus acceptam haud dubie Moyses Ægyptios docuit, tametsi Marius Victorinus Rhetor, in primum Rethoric. Cicer. aliam proferat horarum apud Ægyptios originem: *Horarum*, inquit, *duodecim hæc esse origo memoratur; quodam tempore Hermes Trismegistus cum esset in Ægypto, sacrum quoddam animal Serapi dedicatum, quod in toto die duodecies urinam fecisset, pari semper interposito tempore, per duodecim horas diem divisum esse conjecit, et exinde horarum numerus custoditur.* Huic autem bruto animanti nomen est Cynocephalus, qui, ut observat Hora Apollo, lib. Hieroglyphic. num. 6, cum micturare duodecies per dies et totidem per noctes equinoctiorum consuevisset, inde diem et noctem in duodecim horas distribuerunt. " ✳

Petes primo. — *Cur in creatione Cœli, et Terræ non dixerit Deus, Fiat, sicut dixit in creatione lucis, et cæterarum rerum?*

Respondeo primo, Auctorem libri quarti *Esdræ cap.* 6. hanc ipsam Moysis de creatione mundi historiam commemorantem, asserere, quod Deus dixerit: *Fiat Cœlum, et Terra.* Verum hoc a narratione Moysis plane discrepat. Unde respondet secundo Rupertus ad hanc eamdem quæstionem a se propositam, tribus modis. *Primo*, inquit, *cum ipsum primum principium, in quo facta sunt omnia, sit Dei Verbum, superfluum et ineptum fuisset dici, in principio dixit Deus:* Deinde *verbum imperativum* fiat, *supponit aliquid, cui imperetur, vel præceptum ponatur; effectionem autem Cœli, et Terræ cum ipsa sint ex nihilo condita, nihil præcessit, ad quod Dei vox, et præceptum dirigeretur.* Po-

stremo, *sic dicere voluit Moyses ne quispiam suspicaretur Deum quidem species et formas rerum designasse, ac perfecisse: verum* Hylem, *idest, materiam primam, de qua cuncta sunt facta, non a Deo esse factam, sed Deo semper fuisse coæternam; igitur quomodo dici debuit, sic dictum est, quia in principio creavit Deus Cælum, et Terram.* Sic Rupertus. Ejus tamen sententia, inquit Pererius, in eo quod ait, vocem, et imperium Dei non referri, et dirigi ad nihilum, sed solum ad id, quod est, non videtur congruere cum doctrina Pauli, qui in 4. *cap. Epistolæ ad Romanos* de Deo loquens, ait: *Vocat ea quæ non sunt, tamquam ea quæ sunt.* Et David Psal. 32. *Verbo Domini Cæli firmati sunt:* et Psal. 148. *Laudate Dominum omnes Angeli, laudate eum omnes virtutes ejus, quia ipse dixit, et facta sunt, ipse mandavit, et creata sunt:* ergo tam Cæli quam Angeli, omnes verbo, et imperio Dei creati sunt, videlicet ex nihilo.

Petes secundo. — *Quis fuerit rerum status ante lucem conditam?*

Respondeo, terram cum aquarum abysso sibi superfusa, quasi chaos quoddam inane, rude, et indigestum fuisse, de quo Ovidius:

Unus erat toto naturæ vultus in orbe,
Quem dixere Chaos, *rudis, indigestaque moles;*
Nec quidquam nisi pondus iners, congestaque eodem.
Non bene junctarum discordia semina rerum.
— Vel ut explicat Hilarius *in carmine ad Leonem:*
Omnia cum tegeret nigrum Chaos, altaque moles
Desuper urgeret informis corpora mundi,
Et caliganti remearet serotina nocte,
Nec species, nec forma, foret: Deus intus agebat
Corporibus tectis mixtus, secreta potestas.

Hinc apparet quam improbabiliter Gabriel *in 2. dist. 12. qu. 1.* dixerit Chaos hoc, sive, ut Sapiens loquitur, materiam informem, fuisse materiam primam, vel solam, vel certe informatam tantum forma quadam rudi, obscura, generali, et communi corporeitatis, ita ut tantum esset in potentia ad omnes particulares formas suscipiendas, uti censuit Abulensis: ex hoc enim Moysis loco constat, primitus fuisse creatam terram, et Cælum: ergo materia primitus creata non fuit formæ expers, sed particulari Cæli, et Terræ forma inducta, et imbuta.

✻ " Petes tertio. — *Cui hebdomadæ diei correspondeat primus dies mundi?*

Respondeo, diei dominico, ut patet ex sabbato, sive septimo quietis die. Hunc enim sequitur dominicus tamquam octavus et rursum primus. Id etiam patet ex hymno ad matutinum diei dominicæ... *Primo dierum omnium quo mundus exstat conditus* (seu ut habetur in novis): *Primo die quo Trinitas beata mundum condidit, vel quo resurgens Conditor, nos morte victa liberat.* Certum est autem Christum Dominum resurrexisse die dominica. " ✻

DISPUTATIO SECUNDA.

DE OPERE SECUNDÆ DIEI.

Opus hujus diei explicat Moyses eodem *cap. Genesis versu* 6. et sequentibus, his verbis : *Dixit quoque Deus: Fiat firmamentum in medio aquarum: et dividat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum, divisitque aquas quæ erant sub firmamento, ab his quæ erant super firmamentum. Et factum est ita. Vocavitque Deus firmamentum, Cælum: et factum est vespere, et mane Dies secundus.* Quæ verba, ut declarentur,

Quæres I. — *Quid nomine* Firmamenti *hic significetur?*

✻ " Vulgatus Interpres, Septuaginta secutus ex apposita ab eis voce στερεωμα, *firmamentum* die mundi secunda formatum dixit : hebræus vero textus loco *firmamenti* habet vocem *Rakia,* i. e. expansum ; deducitur enim a voce *Raka* quæ *extendere, diducere, expandere,* seu *ampliare,* et *attenuare* significat; quemadmodum cortinæ tentoriæ expanduntur, et argentum aliudque metallum malleo diducitur et attenuatur. Ad cujus vocis vim alludit Psalmista psalm. 103. cum ait : *Extendens cælum sicut pellem*, et Isaias cap. 40 : *Qui extendit velut nihilum cœlos, et expandit eos, sicut tabernaculum ad inhabitandum.* Cælum igitur Hebræis ab extensione dicitur *Rakia,* sicut appellatur *Schamaim* ab aquea materia, unde formatum esse putatur, ut observat S. Hieronymus : *Inter cælum*, inquit, *et terram medium extruitur firmamentum ; et juxta hebraici sermonis ethymologiam, cælum, idest schamaim, ex aquis sortitur vocabulum.* — Cum autem triplex cælum esse supra dixerimus, nempe aëreum, sidereum et empyreum, controvertitur inter sacros Interpretes, quid voce *firmamenti* hic significaverit Moyses. Qua de re triplex potissimum est sententia, quarum *prima* nomine *firmamenti* putat significari " ✻ verum corpus cæleste, nempe vel octavum orbem in quo sunt errantia sidera, vel conjunctum quiddam ex octo Cælis, octavo nimirum, et aliis septem inferioribus, quod idcirco *firmamentum* appellatum fuit, quia, inquiunt, solidum est, et firmæ concretæque materiæ. Sic Theodoretus quæstione 1. in *Genesim ; Propterea,* inquit, *appellatum est* Firmamentum, *quod ex aqua quæ prius erat fluxa, et liquabilis, vehementissime spissata fortissimeque indurata concretum fuerit.* ✻ " Consentit etiam Severianus Gabalorum episcopus, Orat. 2. *De mundi creat.* « Aquarum, inquit, hæc moles « terræ extabat, puta cubitis triginta. Tunc dixit Deus : *Fiat firma-* « *mentum in medio aquæ ;* exindeque in medio aquarum glaciei in « morem fixa concretio est, levavitque dimidiam atque partem sursum, « ac dimidiam inferius reliquit, sicut scriptum est : *Fiat firmamentum* « *in medio aquæ, et dividatur inter aquam et aquam.* Quid vero causæ « est cur illud vocet firmamentum ? Quod nimirum ex rariore et dis- « soluta aquarum substantia illud firmaverit. Idcirco etiam ait David : « *Laudate eum in firmamento virtutis ejus.* Et ut alio utar exemplo, « quemadmodum fumus ex lignis ignique diffusus rarior est atque « mollior : ubi autem sublimis ascenderit, in nubem immutatus cras- « sescit : sic quoque Deus aquas rarefactas elevans, in excelsis fixit,

« et quasi congelavit. Verumque esse exemplum testis est Isaïas, cum « dicit : *Cælum ut fumus firmatum est.* Cælum itaque in medio aqua- « rum congelatum, mediam aquarum partem in sublimibus levavit ». *Hæc ille.* Cui subscribit Venerabilis " ✻ Beda his verbis: *In medio aquarum*, inquit, *firmamentum esse constat siderеum Cælum, neque aliquid prohibet, ut de aquis factum esse credatur : qui enim crystallini lapidis quanta firmitas, quasi perspicuitas ac puritas novimus: de aquarum concretione certum est procreatum ; quid obstat credi, quod idem dispositor naturarum in firmamentum Cæli substantiam solidarit aquarum?* — Verum hæc sententia non arrisit Basilio, sed eam ipsemet deridet *homilia tertia in Genesim*, dicens esse nimium puerile, nimiumque simplicis mentis, arbitrari Cælum fuisse ex aqua concretum. — ✻ " *Secunda sententia* eorum est qui voce *firmamenti* non solum octavam sphæram, sed omnes prorsus orbes cælestes, præter empyreum cælum primo die productum, intelligit. Ita censent illi omnes tum SS. Patres, tum sacri Interpretes et Doctores Scholastici qui revera aquas supra cælestes orbes consistentes affirmant. — *Tertia* denique sententia eorum est qui existimant nomine *firmamenti* significari cælum aëreum, seu " ✻ totum illud aëris spatium, quod ab astris ad terram usque protenditur, et expanditur, ita quod supremam partem teneant Cæli et Astra ; mediam elementum ignis ; infimam aër. Quam utique sententiam docuit S. Hieronymus Epistola 83. ad Oceanum: *Inter Cælum*, inquit, *et terram medium extruitur firmamentum : et juxta hebraici sermonis ethymologiam, Cælum, idest, schamaim, ex aquis sortitur vocabulum.* Eamdem quoque interpretationem insinuat, et probat S. Augustinus lib. 22. *De Genesi ad litteram* cap. 4, ✻ " ubi agens de aquis supercælestibus scribit Moysem nomine *cæli* aërem designasse. *Ostendit*, inquit, *et hunc aërem cælum appellari, non solum sermone communi, secundum quem dicimus serenum vel nubilum cælum, sed etiam nostrarum ipsarum consuetudine Scripturarum, cum dicuntur volatilia cæli, cum aves in hoc aëre manifestum sit volare. Et Dominus cum de nubibus loqueretur : faciem, inquit, cæli potestis probare. Nubes autem etiam per proximum terris aërem conglobari sæpe cernimus, cum per declivia jugorum ita recumbunt, ut plerumque excedantur etiam cacuminibus montium. Cum ergo probasset et hunc aërem cælum dici, nulla alia causa etiam firmamentum appellatum voluit existimari, nisi quia intervallum ejus dividit inter quosdam vapores aquarum, et istas aquas quæ corpulentius in terris fluitant.* Similia habet in eamdem Genesim " ✻ *Commentario imperfecto* c. 12. ubi hunc eumdem Moysis locum tractans ait: *Cum dicitur* firmamentum Cælum, *intelligendum est omnem istam ætheream machinam dici, quæ omnia substantia continet, sub qua puri, et tranquilli aëris serenitas viget, sub qua idem iste aër turbulentus, et procellosus agitatur.* Subscribit etiam Rupertus lib. *De Trinit.* cap. 22. *Firmamentum*, inquit, *non solidum quid aut durum, ut vulgo putatur, sed aër est extensus, et adeo subtilizatus, ut licet videri queat, verius tamen spiritus dici queat quam corpus, testante Ecclesiaste* 1. *cum dicit de luminaribus, quæ visibiliter in eo feruntur:* lustrans in circuitu pergit spiritus, et in circulos suos se vertitur. — *Hæc ipsa expositio* firmari potest ex Scriptura sacra, quæ interdum firmamentum nominat illam superiorem Cæli partem, in qua

jacent, et fulgent sidera, interdum etiam firmamentum appellat inferiorem aëris portionem, ut cum ait aves volare in firmamento, seu super firmamentum, nam ubi Latina versio habet: *Producant aquæ reptile animæ viventis, et volatile super terram sub firmamento Cæli;* hebraice ad verbum legimus: *et volatile volet in superficie,* vel *super faciem firmamenti Cæli,* seu *extensionis Cæli.* Cui etiam explicationi favet ipsemet Beda, Commentario in Genesim, ubi exponens opus quintæ diei, ait: *Sic intelligendum est quod dictum sit,* volare aves secundum firmamentum Cæli, *quia hoc nomine etiam æthera indicetur, hoc est superius illud aëris spatium, quod a turbulento hoc, et caliginoso loco, in quo aves volant, usque ad astra pertingit, et esse tranquillum prorsus, ac luce plenum non immerito creditur: nam ut errantia sidera septem, quæ in hoc ætheris spatio raga ferri perhibentur, Scriptura in firmamento Cæli esse postea dixit: ideoque aves recte dicuntur secundum firmamentum Cæli volare, quia vicina sunt, ut dixi, ætheri turbulenta hæc aëris spatia, quæ volatus avium substinent: non mirandum, si æther firmamentum Cæli nominetur, cum aër appelletur Cælum, ut supra docuimus.*

Dices: Hæc expositio pugnare videtur in ipsam Moysis narrationem: *Primo* quidem, quia dicit, quod die quarto Deus fecerit Solem, et Lunam, et Stellas, et posuerit ea in firmamento: hæc autem non sunt in aëre, sed in Cælo: ergo non aër, sed Cælum est firmamentum. *Deinde,* nomen *firmamenti* solidum quid, et stabile significat; aër autem corpus est admodum tenue, et instabile, perpetuaque jactatum agitatione: ergo firmamenti appellatio aëri non quadrat. *Denique,* docet Moyses firmamentum dividere aquas, quæ sub eo sunt, ab illis quæ super illud existunt: non sunt autem aquæ stantes immotæ super aërem: ergo aër non est firmamentum dividens aquas ab aquis. — **Respondeo,** has rationes nostræ sententiæ non officere, facile namque solvuntur. *Prima* quidem, quia ubi Moyses dicit Deum posuisse Solem, Lunam, et Stellas in firmamento, nomine *firmamenti* non significavit Cælum stellatum, quod vulgo octava sphæra dicitur. Fatentur namque omnes, Solem, et Lunam non in octavo, sed in inferioribus Cælis esse reposita, adeoque necessum est quod nomine firmamenti significaverit omnem illam spatii amplitudinem, quæ ab empyreo Cælo ad Terram usque protenditur. *Ad secundam,* dico firmamentum non ideo appellari quia sit corpus firmissimum, sed quia est interstitium, et veluti terminus interjectus inter aquas superiores, et inferiores: terminus, inquam, firmissimus et immutabilis, semper enim rerum natura fert, ut superiores aquæ in sublimiori aëre generentur: inferiores autem aquæ sub aëre, et super terram decurrant. Quam utique expositionem tradidit sanctus Augustinus lib. 2. *De Genesi ad litteram* cap. 10. ita scribens: *Nec nomen firmamenti cogit ut Cælum stare putemus: Firmamentum enim non propter stationem, sed propter firmitatem, aut propter intransgressibilem terminum superiorum, et inferiorum aquarum intelligere licet.* Ut autem *tertiæ* objectioni fiat satis, ✻ " concludam verbis ac egregiis versibus Claudii Marii Victoris, qui lib 1. in *Genesim* sic canit:

Fluctibus e mediis concreto corpore cedens
Extulit, ac late duro solidata rigore,

Divisas suspendit aquas, gelidumque profundum
Auribus objecit calidis, seque æquore septo
Nixa superfudit rebus, quas circite vasto
Contegit æthereum, deducto hinc nomine, cælum.
Forsitan hic aliquis sic secum errore perito
Disserat, æthereis ne desint pabula flammis,
Et nimius calor ima petens, alimenta sequendo
Exurat mortale genus, cælumque coruscum
Non possint terrena pati, subjecta deorsum est
Machina firma poli: quæ dum nos protegit umbra,
Interea super impositis frigescit abundis.
Numinis at vero divini quærere causas
Mens fuge nostra procul: plus sit tibi credere semper
Posse Deum, quidquid fieri non posse putatur,
Et magnum pelagus super astra et sidera ferri,
Ipsorum ratione proba qui credere nolunt,
Et mundum pendere volunt, quem Conditor ipse
Gestet et immenso constantem pondere volvat." ✻

Quæres. — *Quid significetur per aquas quæ sunt supra Firmamentum?*

Respondeo. quod cum *firmamentum* hic expressum significet quidquid supra nos est usque ad Cælum empyreum, adeoque complectatur sphæras cælestes, et simul tres aëris regiones, verisimilius dicendum arbitror, aquas quæ sunt super firmamentum non alias esse, quam quæ in media regione aëris generantur: illuc enim vapores ex terra, et aquis, virtute Solis, et Astrorum attractu sursum elati densantur, et coagulantur in nubes, ex quibus imbres effluentes terram irrigant, et fœcundant; idque tanta copia, tantoque interdum impetu, ut ex ingentibus fluminibus, et fontibus videantur erumpere. De his enim aquis supercælestibus, seu quæ ex medio aëre tamquam e Cælo effluunt, plerumque sermonem sacra Scriptura instituit, veluti cum dicitur Deus prohibere pluvias de Cælo, dare pluvias de Cælo, claudere Cælum ne pluat, et rursus aperire Cælum, ut solvatur in imbres, ut legimus 3. *Regum* cap. 18; sic pariter *Psal.* 103. postquam dixisset Psalmista. *Extendens Cælum sicut pellem, qui tegis aquis superiora ejus;* ut quæ sint hæ aquæ clarius explicet, mox subdit: *Qui ponis nubem ascensum tuum.* Et infra: *Rigans montes de superioribus suis.* De his scilicet quæ antea dixerat aquis tecta, subindeque de media aëris regione, unde procedit irrigans pluvia. Quem utique loquendi modum etiam usurpat *Ps.* 146. dicens: *Qui operit Cælum nubibus, et parat terræ pluviam:* Cælum autem nubibus opertum nullum aliud sane quam ipsamet aëris regio, ubi per vaporum condensationem, et resolutionem præparatur pluvia quæ terram irriget. Hinc *Proverbiorum* 8. divina Sapientia ait: *Quando præparabat Cælos aderam, quando æthera firmabat sursum, et librabat fontes aquarum.* Ubi pro illo vocabulo, *æthera* Septuaginta Interpretes vertunt, *supernas nebulas seu nubes:* quocirca quod sequitur, et *librabat fontes aquarum,* accipiendum videtur, non de fontibus qui e terra scaturiunt, sed de iis qui e Cælo, nimirum ex nubibus, in terram effluunt. Dicitur autem Deus illos librasse

aquarum fontes, eo quod in excelso aëre nubes divina sua virtute suspendit, e quibus quasi e fontibus profunduntur; idque justa mensura, ne aut nimium parca, aut nimium larga hujusmodi aquarum profusio terris noceat. Quo spectat illud Job cap. 26. *Qui ligat aquas in nubibus suis, ut non erumpant pariter deorsum.* Et cap. 12. *Si continuerit aquas, omnia siccabuntur, et si emiserit, subvertent terram.* Hac ipsa ratione cum diluvium fieret, Deus dicitur aperuisse cataractas Cæli, *Genesis* 8; sic pariter ait apud Malachiam cap. 3. *Si non aperuero cataractas Cæli, et effudero vobis benedictionem usque ad abundantiam:* et apud Hieremiam cap. 10. legimus, quod *ad vocem suam dat Deus multitudinem aquarum in Cœlo, et elevat nebulas ab extremitatibus terræ.* — Hæc omnia sanctus Ambrosius lib. 2. *Hexaëmeron* cap. 4. egregie confirmat, ubi expendens illud Levitici 26. *Erit tibi Cælum super caput tuum æreum, et terra tua ferrea,* ait: *Quando pretium perfidiæ luens populus Judæorum, intemperie Cæli, et terræ infœcunditate mulctabatur: de Cælo enim causa fertilitatis. Denique, Moyses benedictiones tribuit Joseph a finibus Cæli, et rore, et abyssis fontium deorsum venientibus, et secundum horam a solis cursu, et a convenientibus mensibus, et a vertice montium, et collium æternorum dedit, eo quod moderatione cœlesti terræ fœcunditas nutriatur. Ferreum ergo Cælum, quod nullum exundat humorem, quando nullus nubibus imber erumpit. Est etiam ferreum Cælum subobscurus aër, pressus atque nebulosus colore ferrugineo, quando rigore frigoris stringitur terra, tunc veluti super caput nostrum humor suspensus videtur, et per momenta imminere. Plerumque etiam glacialibus ventorum statibus rigentes aquæ consolidantur in nivem, et rupto aëre nix funditur, neque enim firmamentum hoc potest sine aliquo rumpi fragore aut penetrari, etc.* Quibus sanctus Ambrosius eleganter nostram responsionem, et expositionem confirmat: etenim aërem in Scriptura Cælum, et firmamentum appellari edocet, et quæ per pluviam, aut nivem ex aëris parte media aquæ in terras effluunt, illas e Cælo, et firmamento cadere dicit. Constat igitur nubes in media aëris regione pluvioso imbre fœcundas appellari posse aquam super Cælum, et firmamentum. — *Confirmatur* hæc expositio *primo* quidem, quia Deus, et natura nihil frustra moliuntur: sed frustraneæ prorsus viderentur aquæ constitutæ supra Cælum sidereum: quippe omnes quas oppositæ sententiæ Assertores ex illis aquis supra Cælum siderum jacentibus, utilitates inferunt, prorsus futiles apparent, aut leviori fundamento nituntur, ut constat ex eorummet dictis. Procopius namque, et Theodoretus dicunt aquas ideirco ibi fuisse collocatas, ut Solis, Lunæ, et astrorum ardorem temperarent, ne Cælos dissolvat: vel, ut inquit Beda, *ad remittendum calorem ex vi, et motu siderum excitatum.* Addit sanctus Justinus quæst. 99. eas supra firmamentum fuisse positas ut illud suo pondere deprimant, ne sursum feratur, sed veluti suspensum, et libratum maneat. Sunt qui putent eas aquas ibi jacere, ut Solis, et Lunæ radios reverberent, eosque deorsum ad terram repellant. *Oleaster* autem ait, *aquas ibi primitus a Deo fuisse constitutas, ut per Cæli cataractarum reserationem terram in diluvio Noe obruerent.* Existimant alii eas aquas ibi fuisse constitutas ad ornatum Universi; forte etiam ad voluptatem Sanctorum in empyreo Cælo commorantium, ut nempe

aquis hisce christallinis, et variegatis jucunde eorum oculi recreentur; aquæ enim omnis formæ, decoris, coloris, et ornatus sunt capacissimæ, ut patet in Iride. Ad quod alludere videtur sanctus Joannes *Apoc.* 7. ubi ait: *Deducet eos ad vitæ fontes aquarum.* Et cap. 22. *Ostendit mihi fluvium aquæ vivæ splendidum tamquam christallum.* Hæ sunt potissimæ utilitates, quas ex aquis supra Cælum sidereum positis varii Auctores proferunt. Verum quis non videat has omnes rationes esse levioris momenti, quam quod sufficiant ad asserendum Deum aquas natura sua graves, ac ponderosas, adeoque terram semper appetentes in qua velut in centro quiescant, super Cælum, quasi in violento loco, ac statu detinere? — *Secundo*, opposita etiam expositio non videtur Moysis narrationi quadrare; siquidem Moyses historiam agens, rudioremque populum de mundi primordiis informans, ea solum opera divina commemorare visus est, quæ hominibus essent notissima; tacuit autem ea quæ a sensibus non modo, sed etiam ab intelligentia remotissima apparebant, qua ratione etiam de Angelis multa quæ docere potuisset, ob eamdem causam silentio suppressit, suscepta tantum descriptione et explicatione hujus mundi corporati et aspectabilis, et earum rerum quæ in sensus hominum incurrunt, vel ex his quæ percepta sunt sensibus promptissime facillimeque possunt cognosci.

Dices: Non solum aquæ cælestes dicuntur esse supra firmamentum, sed etiam supra cælum cælorum. Sic Psal. 148. *Laudate Deum cæli cælorum, et aquæ omnes quæ super cælos sunt laudent nomen Domini:* sed per cælos cælorum juxta phrasim hebraicam, intelliguntur Cæli siderei: ergo aquæ cælestes sunt supra cælum sidereum. *Deinde*, tres Pueri fornacis Babylonicæ in suo Cantico, ubi commemorantur omnia Dei opera, ea invitant ad Dei laudem ipso ordine, ut a superioribus ad inferiora procedant. Primo autem loco ponuntur Angeli, secundo cæli, tertio aquæ, quæ super cælos sunt, quarto sol, luna, et stellæ: ergo signum est aquas cælestes esse sole, luna, et stellis superiores. *Denique* Ecclesia in Hymno, quem ad vesperas feriæ secundæ publice decantat, ait:

Immense cæli Conditor,
Qui mixta ne confunderent
Aquæ fluenta dividens,
Cælum dedisti limitem.
Firmans locum cælestibus
Simulque terræ rivulis,
Ut unda flammas temperet
Terræ solum ne dissipent.

Quibus verbis non obscure significat Ecclesia esse aquas positas supra Cælum ad temperandum siderum ardorem. ✳ " Ejusdem sententiæ est Severianus episcopus, orat. 2. *De creatione mundi*, ubi cum inquisivisset *cur vero in excelsis aquæ? In quem usum positæ? Ut quis bibat? Ut quis naviget?* respondet: « Sane esse quidem aquas in su-
« perioribus testis est David cum ait: *Et aquæ quæ super cælos sunt.*
« Attende jam Creatoris sapientiam: erat cælum glaciei in morem ex
« aquis concretum. Quia enim solis flammam et lunæ, siderumque
« immensam multitudinem excepturum erat, ac totum igne plenum
« erat futurum, ne nimio calore solveretur, et exureretur, substravit
« cæli connexo aquarum illa æquora, quibus quasi impinguaret aqua

« liniret, ut in eum modum incendio illi resisteret, nec illo crema-
« retur. Nec vero exemplum deest: velut enim si hodie lebetem igni
« imponas, eique aquam injeceris, igni resistit: sin autem illa desit,
« dissolvitur. Sic et Deus igni adversarium aquam commisit, ut cælo,
« ex aquis ejus convexa linientibus abunde suppeteret quo duraret ac
« incolume foret. » *Addit in confirmationem dictorum:* « Adeo abun-
« dat cælesti corpori humor, etsi tanta ignis vi illi infensa ut et terræ
« commodet. Nam rogo, unde vos? Nusquam nubes est, aër aquam
« non habet. Nonne liquet inde esse quod cælum, quibus abundat,
« illi distillet. Unde et Isaac Patriarcha benedicens Jacob, aiebat:
« det tibi Deus de rore cæli, et de pinguedine terræ. Aiunt vero fra-
« tres, in die judicii fore, ut superior aqua recedat, cælumque soli-
« vatur, quod ipsum aquarum illa coagmentatio deficiat: et stellæ
« cadant, quæ nec inter fixam sedem habeant. Hæc porro non temere
« dicimus, sed Scriptura docet: *Cælum enim*, inquit, *complicabitur*,
« (pro eo ac dicat, torrebitur: quod enim torretur, convolvitur ac con-
« torquetur) *et stellæ cadent sicut folia de vite.* » Alteram hujus di-
vinæ dispositionis in aquis supercælestibus constituendis utilitatem
subjicit in hunc modum: « Attende vero etiam, quæso, usum alium:
« aquæ quæ super cælos sunt nedum cælum conservant, verum etiam
« solis flammam ac lunæ demittunt. Nam si cælum pellucidum esset,
« ejus omnis splendor sursum effugeret. Ignis enim cum natura sur-
« sum feratur, terram desertam relinqueret. Idcirco igitur immensa
« aquarum vi cælum superius densavit, ut splendor in aretum coactus,
« in terram descenderet. Vide Artificis sapientiam ac sollertiam. » Hæc
ille. Ex his itaque constat quod " * aquæ supercælestes aliæ sunt a
nubibus in medio aëre libratis. — **Nego consequentiam.** et ad *primam*
rationem dico, quod licet per Cælos Cælorum significentur Cæli side-
rei, aut potius Cælum Empyreum, quod est Dei sedes, ac Beatorum
domicilium, tamen non sequitur, quod aquæ, quæ super Cælo dicun-
tur, sint supra Cælos sidereos. Duo namque ibi David commemorat
quasi distincta, nempe Cælum Cælorum, et Cælos, idest, aëris regio-
nes: unde non dicit aquæ quæ super Cælos Cælorum sunt, sed præ-
cise quæ super Cæl s sunt. Nec refert quod Cælos scribat in plurali,
quasi id aëri non quadraret: utitur enim consuetudine linguæ He-
braicæ, in qua Cælum caret singulari numero, ut notat Estius *dist.* 14.
licet Interpretes modo singulare, modo plurale reddiderint: quemad-
modum etiam apud Latinos Athenæ, Venetiæ, Trecæ, etc. singulari
carent, et nonnisi in plurali possunt usurpari. — *Ad secundum* dico,
Canticum illud res præcise non referre eo ordine quo a divina provi-
dentia dispositæ sunt in Universo; siquidem prius recensentur rores,
pruina, nix, glacies, et gelu, postmodum autem dies, et nox, lux, et
tenebræ, quæ certe prius extiterunt. — *Ad tertium* autem dico, me-
rito Ecclesiam docere unda Cælorum flammas temperari; siquidem
terra prorsus siderum ardore torreretur, nisi frequenter imbribus, rore,
nive, nubibusque rigaretur ac fœcundaretur.

Quæres III. — *Cur Moyses non dixerit hac die, id quod dixit in cæteris;* et vidit Deus quod esset bonum?

* " Respondent hebræi Doctores, ideo *bonitatis* elogium operibus

secundæ diei non esse adjectum, quod ipso die creata sit *gehenna* seu damnatorum supplicio destinatus locus, in quem illico protrusi sunt dæmones. Verum insulsa prorsus et ab omni ratione aliena videtur hæc responsio 1. quia nullo momento probari potest gehennam ipso die fuisse conditam, quippe cum altum de ea sit in Scriptura sacra silentium; 2. Gehenna, cum optimi Dei sit artificium et opus, revera censenda est bona, *quia*, ait Apostolus 1. ad Timotheum. 4. *omnis creatura Dei bona est.* Nec obstat quod ordinetur ad reorum supplicium, hoc enim cedit in gloriam Dei, et commendationem ipsius divinæ justitiæ; 3. Licet gehenna hac ratione dicenda non esset bona, num propterea omnia istius diei alia opera pro vere bonis non habenda sunt, atque adeo solemni hoc divinæ approbationis encomio defraudanda sunt?

Respondent aliqui comprobationem hanc fuisse omissam, quod firmamentum seu cælum ipso die productum, necdum perfectum fuerit, utpote sideribus adhuc vacuum. — At non magis imperfectum erat cælum sine sideribus et astris, quam terra sine plantis, et aqua sine piscibus, et lux sine corpore solis et lunæ, quibus tamen hæc divina benedictio et approbatio negata non est. — S. Hieronymus lib. 1. contra Jovinianum cap. 9., et ex eo Petrus Lombardus lib. 2. dist. 14. existimant hujus secundæ diei opera non fuisse divina benedictione et approbatione coronata, quia dies hic alter erat a primo, ac proinde principium erat alternitatis et signum divisionis; unde numerus binarius apud veteres infausti erat nominis, ut testatur Ovidius lib. 1. *De arte amandi*:

> *Ergo ego vos rebus duplices pro nomine sensi,*
> *Auspicii numerus non erat ille boni.*

Verum si hæc ita sint, cur ergo Deus cap. 2. *Genesis*, v. 18. dixit: *non est bonum esse hominem solum, faciamus ei adjutorium simile sibi?* Cur *Ecclesiastes* cap. 4. pronuntiavit: *melius est duos esse simul quam unum* etc.? — Censent alii nodum hunc ita solutu difficilem, ut religiosius sit silentio venerari consilium Dei, qui in ipso Scripturæ sacræ frontispicio et initio ostendere voluit abstrusa in ea et recondita esse mysteria, quam curiosa inquisitione rem quam nobis mortalibus Deus ignotam esse voluit, perscrutari. — Ast certum est divinum bonitatis elogium non minus huic secundo creationis diei fuisse concessum quam cæteris: primo, quia eodem capite, v. 31. indefinite de singulis sex dierum creationis mundi operibus scriptum legimus: *vidit Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona.* Secundo, quia non generali tantum illa, sed etiam speciali Dei approbatione donantur opera secundæ diei, ac ea quæ sunt reliquorum dierum, quod utique compertum fiet, si observaverimus narrationem operum secundæ diei non finiri v. 8. sicut hactenus existimatur, sed tantum v. 10. In secunda enim die non solum produxit Deus firmamentum quod divideret aquas superiores ab inferioribus, seu cælestes a terrenis; sed insuper separavit aquas a superficie terræ ut hæc appareret arida: unde eodem die facta est duplex aquarum secretio, una superiorum ab inferioribus, altera inferiorum a tellure, quia inquit Estius tom. 2. in lib. *Sententiarum*, pag. 101. « congregatio aquarum in unum locum quædam fuit con-

« tinuatio et consumnatio ejus operis, cujus descriptio præcedebat, « nempe divisionis aquarum ab aquis. Nam credibile est uno continuo « motu locali, consequente aquarum condensationem inferiorum, totum « hoc factum fuisse, ut et separarentur a superioribus, et loca decli- « viora petendo superficiem terræ relinquerent, et maria constituerent. « Quare non erat hujusmodi separatio dividenda in duos dies. » Hæc ille. — Quæ cum ita sint, dubium non est hanc diem secundam creationis pariter divina approbatione fuisse decoratam, nam statim post illam separationem aquarum a superficie terræ, et earum collectionem in locum unum, additur: *et vidit Deus quod esset bonum:* quemadmodum dixerat post lucis productionem in primo die, et ejus separationem a tenebris. " *

DISPUTATIO TERTIA.

DE OPERE TERTIÆ DIEI.

Tertiam diem duplici Dei opere commendatam, et insignem fuisse testatur Moyses *a versu* 9. *ad.* 13. nam et aquas refert in unum coactas locum, terræ partem maximam nudasse, ac futurorum animalium habitationi domicilium parasse, et subinde terram herbarum viriditate, ac stirpium ubertate, et copia esse vestitam. Quod utique explicat his verbis: *Dixit vero Deus: Congregentur aquæ, quæ sub Cælo sunt in locum unum: et appareat arida. Et factum est ita. Et vocavit Deus aridam terram, congregationesque aquarum appellavit maria. Et vidit Deus quod esset bonum, et ait: Germinet terra herbam virentem, et facientem fructum juxta genus suum, cujus semen in semetipso sit super terram, et factum est ita. Et protulit terra herbam virentem, et facientem semen juxta genus suum, lignumque faciens fructum, et habens unumquodque sementem secundum speciem suam. Et vidit Deus quod esset bonum, et factum est vespere, et mane dies tertius.* Quæ verba etiamsi evidentem, et facilem sensum præ se ferant, majorem tamen involvunt difficultatem, quam in cortice appareat. Enimvero

Quæres 1. — *Cum aqua ante diem tertium omnem undique terram operiret, qua ratione potuit tertia die tota in unum locum terræ congregari?*

Hanc *quæstionem* ita arduam putaverunt aliqui, ut terram tertio tantum die creatam fuisse existimaverint, saltem quoad ultimum suum complementum. Ita docuit Magister sententiarum *dist.* 14. Hugo Victorinus *lib.* 1. *De Sacramentis:* et nonnulli sacri Interpretes ac Doctores Scholastici. *Verum* ex dictis satis superque constat, terram primo die mundi una cum Cælo fuisse conditam; siquidem in principio creavit Deus Cælum, et Terram. *Adde quod* hoc die non dixit Deus: fiat terra, sed tantum, quod appareat arida. *Sunt* qui existiment cum sancto Basilio, et Ambrosio exundantes aquas, et terræ superficiem prius operientes, ita confluxisse in unum locum, quod ingens illa aquarum moles in tumorem montis instar, divina virtute collecta fuerit: unde inferunt, mare longe altius terra esse subvectum, et naturali sua proclivie terram posse exundare, et obruere, nisi Deus illud intra sibi fixos limites divino mandato veluti fræno quodam coër-

ceret ac contineret. Quod utique sic eleganter exponit S. Ambr. lib. 3. *Hexaemeron* cap. 2. *Circumscripta igitur,* inquit, *imposito fine maria clauduntur, ne superfusa terris inundent omnia, et destituto arborum cultu, munus terrenæ fœcunditatis impediant. Cognoscant igitur divini esse præcepti. Ait enim Dominus per nubem ad Job inter alia etiam de maris claustro: Posui ei fines, apponens claustra, et portas; dixi autem ei: Usque huc venies, nec transgredieris; sed in te ipso conterentur fluctus tui. Nonne ipsi videmus mare frequenter undosum, ita ut in altum fluctus ejus tamquam mons aquæ præruptus insurgat, ubi impetum suum ad littus illiserit, in spumas resolvi, repagulis quibusdam arenæ humilis præcursum? Secundum, quod scriptum est Jeremiæ* 5. an non timebitis me, dicit Dominus, qui posui arenam fines mari? *Firmissimo itaque omnium vili sabuli pulvere vis maris in tempestate cohibetur, et velut habenis quibusdam cœlestis imperii a præscripto sibi fine revocatur, violentique æquoris motus in sese frangitur, atque in reductos sinus suos scinditur.* Verum hæc responsio aliam difficultatem ingeminat longe præcedenti graviorem: nempe, quod terra sit mari depressior, et aquarum illa congregatio multo quam terra sublimiorem statum subeat: hoc enim imprimis Scriptura sacra videtur impugnare, dum eos qui mare petunt, dicit non ascendere, sed descendere. Sic Psalmo 106. *qui descendunt mare in navibus.* Suffragatur pariter ratio; cum enim aqua suapte natura gravior sit aëre, sitque fluxa, et labilis, certe non sine magno miraculo posset ita consistere, ut in terram non effluereet. Miraculum autem perpetuum hac ratione asserere, et aquarum pondus, et impetum ultra nativam suam proclivitatem violenter a Deo coërceri, non videtur divinæ providentiæ cuncta suaviter disponentis ordinationi congruere. *Adde quod,* ubique aqua æquabilem planitiem exhibet: quocirca, inquit sanctus Amb. mare dicitur *æquor* propter suam æquabilitatem. Hoc etiam ipsum quotidiana demonstrat experientia; si enim mare altius quam terra assurgeret, pari ventorum ac remigum vi, et impulsu eadem navis velociori motu portum appelleret quam ab eo recederet; discedens enim ex littore, in arduum, et acclive obnitens, difficiliorem haberet progressum: contra vero accedens ad littus, tamquam per lubricam declivitatem descendens, magna velocitate, magnoque impetu deferretur. *Insuper,* quo magis navis in mare procederet, eo magis esset conspicienda, cum in altiorem locum evaderet. *Similiter,* solventes e portu quo longius progrederentur, cum semper altiorem locum subirent, terram infra positam facilius conspicerent, cujus tamen contrarium ipsamet experientia suadet. *Deinde,* cernimus motum aquæ semper in decliviora ferri; cum igitur omnia flumina per longos terrarum tractus in mare provolvantur, dubio procul necesse est mare in locis declivioribus consistere: si enim altius quam terra intumesceret, contrario cursu flumina laberentur, non a terris ad mare, sed a mari ad terras exundantia. *Denique,* si mare in tantum intumesceret, ut longe altius esset quam terra, idem non esset maris, et terræ centrum, aut oporteret dicere, terram, et aquam non unicum globum efficere, nec esse figuræ sphæricæ: utrumque autem experientia constat esse falsum, nam alias numquam Sol esset in Æquatore, nec usquam essent æquales dies ac noctes, pars enim tumescens, et pars inferior, breviores aut

longiores dies efficerent. Quæ omnia experientiæ adversantur, idcirco minus probanda videtur prætata responsio. — Adeoque *respondent* alii hac ratione terram apparuisse aridam, et aquas in unum collectas, quod aquæ cum antea rariores, et subtiliores essent, hoc tertio die conspissatæ ac condensatæ fuerunt: atque ideo terreas magis ac salsas effectas: tum ne putrescerent, tum ut haberent nutrimentum pro piscibus: tum ut facilius navium subvectioni deservirent. Sic ergo Dei operatione facta aqua densior se contraxit, et minorem terræ locum quam ante occupavit: sicque maximam terræ partem reliquit aridam. Quæ utique responsio probatur sancto Augustino *lib.* 1. *De Genesi ad litt. cap.* 12. dum illud inquirit, cum totam omnino terram undosa materia cooperiret, quo cederet, ut nudaret aliquas partes? *An forte*, inquit, *rarior aqua, velut nebula terras tenebat, quæ congregatione spissata est, ut ex multis eas partibus, in quibus arida posset apparere, nudaret?* — *Veram*, quamvis hæc sententia probabilis appareat, nihilominus verius dicendum arbitror, idcirco terram fuisse partim aquis nudatam, quia cum terra prius omnino rotunda fuisset, et aquas æqualiter ex omni parte admitteret: hoc tertio die imperante Deo cœpit in montes assurgere, in colles deprimi, imo et ingentes haberi specus, et cavitates internas, in quas aquarum copia sese recepit, ut ibidem indicat sanctus Augustinus subjungens: *Quamquam*, inquit, *et terra longe lateque subsidens potuit alias partes præbere concavas, quibus confluentes, et corruentes aquæ reciperentur, et appareret arida ex his partibus, unde humor abscederet.* — Itaque hoc ipso tertio die, ordinante Deo, intra terræ viscera ingentes facti sunt alveoli, ubi maxima aquarum pars sese effudit. Hinc non mirum si terra undique aqua perfundatur: cum enim habeat ingentem illam intra sua viscera aquarum copiam, quæ solito dicitur *Barathrum*, vel *abyssus*: quæve per varios meatus in Oceanum, aut intra terram per flumina exundat: hinc etiam undique aqua alluitur: cujus indicium est, quod ubicumque quis terram effodiat, ibi semper aquam reperit, ut constat ex effossis puteis: terra enim est quasi mater viventium, et mixtorum. Unde sicut in animalis, omnisque hominis corpore magna sanguinis copia in hepate, et corde residet, indeque per plurimas venas dispergitur per totum corpus, tam sursum, quam deorsum: ita, inquit Seneca lib. 3. *Quæstionum Naturalium* cap. 15. *Ingentes illæ voragines sub terra per cuniculos, quasi per venas aquam effundunt: et certis locis terræ in fontes, rivos, et flumina eructant.* Quod ergo est hepar in homine, hoc ipsum esse ingens illa aquarum abyssus intra terræ viscera recondita.

Ex his apparet non esse probandam eorum opinionem qui existimant, terram ante diluvium omnino fuisse rotundam, nulla celsiorum humiliorumque locorum inæqualitate: hanc autem, quam in terra cernimus, montium, et vallium distinctionem, solum post diluvium extitisse. Hæc namque sententia per ipsammet Scripturam sacram aperte confutatur; enimvero si nulli ante diluvium extabant montes, qualiter verificari poterit id quod legimus, cap. 7. *Genesis: Aquæ prævaluerunt nimis super terram, opertique sunt omnes montes excelsi sub universo Cœlo: quindecim cubitis altior fuit aqua super montes quos operuerat?* Cur Scriptura Psalm. 65. *Montes* appellat *æternos?* Cur denique apud Salomonem Proverb. 8. divina Sapientia

quo suam demonstraret antiquitatem, dixit se extitisse *priusquam montes gravi mole consisterent*. — ✻ " Cur, inquit, S. Basilius, homil. 4. pag. 45. et seq., quod secundum naturam competit aquæ, nempe ferri per declivia loca, et ima petere, id ad Opificis imperium Scriptura reducit? *Deinde*, qua ratione dicat aquas in unam congregationem jussas esse concurrere, cum tam multa esse maria conspiciantur, plurimoque inter se intervallo ac statu disparata? *Denique*, quomodo in unicum locum coïre potuit tam ingens ac prope immensa illa aquarum moles, quæ vastissimum illud spatium inter empyreum cælum et terram opplebant? — *Respondet ad primum:* « Jussa est currere natura « aquarum, nec unquam delassatur, eam ad cursum perpellente jugiter « illo præcepto. Hoc sane dixerim, ad fluxibilem respiciens partem « aquarum. Sunt enim, quæ suapte natura fluunt, cujusmodi fonta- « næ sunt et fluviales. Sunt contra et aliæ collectitiæ, nec quoquam « permeabiles. Atqui sermo de his mihi nunc est quæ impetu quodam « naturæ cientur ac fluunt. *Congregentur aquæ in congregationem unam*. « Tibine umquam propter fontem copiosam aquam eructantem consi- « stenti incessit ejusmodi cogitatio? Quis aquam hanc cogit exilire e « mediis terræ visceribus? Quis festive, ut in interiora progrediatur, « urget vehementer? Quænam promptuaria unde depromuntur, tantum « continent proventum aquarum? Quis ille tandem locus, ad quem de- « fluvio præcipiti contendunt? Quinam fit, ut hæ non deficiant, nec « illa interim expleantur? Scito hæc a prima illa Dei voce dependere. « Illinc enim primaria ad cursum motio indita aquis est et prærога- « tiva ». — Basilium Cæsariensem excipit Basilius Seleuciensis, orat. 1. scribens in eadem verba: « Nudat aquis terræ dorsa, quibusdam velut « in cellis maria concludens, dum imperio in abyssum utitur pro clau- « stro et arena quasi habena formidabili mare continet, terram liberam « servans a pelagi eluvione: esto ventorum impetu ad terram mare « propellatur. Fertur quidem fluctibus ante elatum; ubi vero terminos « attingens revertit refugitque et Domini vocem littoribus inscriptam « cum intuitum fuerit, et curvatis fluctibus termini positorem adorat: « cumque terram violente feriat, referitur, ac divini imperii memor « refertur in fugam. Quare facile purpurascens adulatur vicinæ con- « tinenti, quasi mollibus ulnis terram complecti occupet, semper Do- « mini præcepto cohibitum: et tantum singulis momentis audire ra- « tum *Gen.* 1: *Congregentur aquæ in locum unum, et appareat arida*. « Et manet præcepti memor arena vinctum, nec præ vinctoris reve- « rentia vincula violat, vocemque prophetæ ratam facit, Psalm. 103: « *Terminum posuisti, quem non transgredietur* ». — *Ad secundum* re- spondet S. Ambrosius, lib. 2. cap. 3. unam esse congregationem aquarum; *Eo quod*, inquit, *jugis unda atque continua pontico mari usque ad Gaditani oram littoris, et inde in mare rubrum, extremo circumfuso orbem terrarum includit Oceano: interius quoque Tyrrheno Adria, Adriæ cætera maria miscentur nominibus distincta: non fluctibus . . . . Ita et una est generalis collectio quæ dicitur mare, et multæ collectiones quæ maria pro regionibus nuncupantur*. Porro addit S. Basilius, pag. 52: *Fons origoque totius humoris quaquaversum terram alluentis, aqua maris est. Hæc enim per occultos passim meatus sese dispertiens, velut declarant continentes littoralesve terræ hiulcis rimis latiores instar spon-*

giarum et antris subterraneis differtæ, subter quas mare fluitans ac permeans per cuniculos fistulares et angustos, mox ubi obliquis, aut certe recta in sublime surrectio excursibus se occupatum deprehenderit, ab agitante compulsum spiritu, superficie terræ vi disrupta erumpit atque foras emicat, fitque potulentum, deposita per transcolationem sive distillationem amaritudine. — Ad tertium respondet pag. 48: *Tum receptacula earum aquarum capacia ab Opifice eam ad rem exceptandam adornata fuisse, quum in unam cœtionem cogendæ venirent et secernendæ. Neque enim erat jam mare illud quod trans Gades est exterum: non item vastum illud et nautis inaccessum et formidabile pelagus, quod Britannicam insulam, et occidentales Heros amplectitur: sed amplo tunc capacique conceptaculo præcepto Dei creato, ad illud aquarum copiæ concesserunt.* Ejus itaque sententia est hoc tertio die, Deum cavitates subterraneas, imo et in ipsa terræ superficie omnipotenti suo jussu fecisse, in quas ingens illa aquarum moles defluens; experientia quoque ipsa deprehensum est ingentem esse sub terra aquarum copiam, quæ proinde a multis dicitur Barathrum, vel abyssus, et per varios meatus cum Oceano conjungitur, videturque omnium fontium et fluminum matrix et origo. *Et quidem,* ait Seneca, lib. 3. *Quæst. Natural., ad nostrorum corporum exemplar in quibus et venæ sunt et arteria: illæ sanguinis, hæc spiritus receptacula. In terra quoque sunt alia itinera, per quæ aqua, et alia per quæ spiritus currit: adeoque illam ad similitudinem humanorum corporum natura formavit, ut Majores quoque nostri aquam appellaverint venas .... Ergo ut in corporibus nostris, sanguis, cum percussa vena est, tamdiu manat, donec omnis effluxit, aut donec venæ scissura subsedit, atque interclusit, vel aliqua alia causa, retro dedit sanguinem: ita in terra, solutis ac patefactis venis, rivus aut flumen effunditur.* — Præclare quoque rem istam explicat Eustatius Patriarcha Antiochenus et martyr, in *Hexaëmeron* circa init. Leone Allatio interprete: *Totius,* inquit, *humiditatis quæ in terra latet fons est et origo maris aqua, quæ cum universa terra cuniculosa sit, per meatus minime oculis obvios effunditur, ut ex locis quibusdam terræ cavernosis manifestum apparet. Fluidum namque mare per angusta loca excurrens, ubi obliquis et rectis exitibus cursum infexerit, vi flamineque ventorum terræ superficiem disrumpit, egressumque usu est efficaci ad potum, percolatum enim cribratumque dulcescit. Rursus si locis fervidis relinquatur, eadem ratione a vento in exitum ductum fervescit. Fons item est aquarum, quæ aërem occupant: illius enim aquæ per nubes attractæ, necnon a solis radiis calefactæ: mox nubis umbra frigefactæ, tandem ipsa altitudine cœlo expositæ dulcescunt, terramque guttis aspergunt.* — Hinc putant nonnulli voces latinas *concavo* et *concavitas,* elicitas esse ex hebræo vocabulo *Ikavu,* i. e. *congregentur,* quo hic utitur Moyses, oritur enim a radice *cavah,* quæ tamen vox non ex cavare, sed expectare et sperare atque præstolari significat; unde moneamur aquas Dei jussum velut expectasse et audisse, ut eo imperante in destinatum sibi locum effluerent; tametsi verius arbitrer, vocem illam *Ikavu* derivatam esse a nomine *Ko* quod regulam, amuosim et perpendiculum significat, quasi dixerit Deus: congregentur aquæ ad unum certum locum, tamquam ad amuosim et perpendiculum, ultra quod non effluant. Hinc Vates regius

psalm. 104: *Terminum posuisti eis, quem non transgredientur, neque convertentur operire terram.* — « Idcirco, ait S. Basilius, homil. 4. « pag. 47., furens ventis sæpe numero mare, atque ad immensam al- « titudinem sese attollens vi fluctuum, ubi littora solum attigerit, eo « impetu mox in seipsam dissoluto retrolabitur. An me non timebitis, « dicit Dominus, qui posui arenam terminum maris? En mare, res « plane sua vi intoleranda, re tamen omnium invalidissima, nempe « arena frenatur ac coërcetur. Alioqui quid prohiberet mare rubrum « sua exundanti alluvie irrumpere in universam Ægyptum, quæ ipso « mari tanto est concavitate depressior, seque mari quod Ægypto adja- « cet, conjungere, nisi Creatoris præcepto tamquam compedibus astri- « ctum coërceretur? Etenim Ægyptus quod sit mari rubro humilior, « vel illi nobis reipsa persuasere, qui connixi sunt maria hæc; Ægy- « ptum, inquam, et Indicum cui permiscetur rubrum mare inter sese « committere et alterum alteri conjungere. Quamobrem desistere a « tanto conatu, Ægyptius ille Sesostris qui primus id est aggressus, « Darius item Medus qui secundum hæc voluit prosequi rem tantam, « et supremam operi admoliri manum ». — Idem habes apud Eusta- thium patriarcham Antiochenum in *Hexaëmeron*. " ✻

Petes: *Qualiter accipienda sint verba, quæ subdit Moyses*, Appa- reat arida, et vocavit Deus aridam terram, congregationesque aqua- rum appellavit maria? — **Respondeo**, terram, quæ mundi initio pro- ducta fuerat, et aquis operiebatur, fuisse pariter limosa quadam ma- teria superductam ; unde opus fuit, ut recedentibus aquis, siccaretur, et aresceret ; ut posset nempe habitari, seri, fructus ferre. Arida enim non idem est ac arenosa ; sic enim ab arenarum congerie prorsus infœcunda foret : sed ita dicitur a siccitate superinducta post aquarum ab ejus superficie recessum. Mansit ergo terra aliquatenus exsiccata, non tamen omnimode ; siquidem superfusa fuit illo humore dulci, qui eam aliquatenus humentem afficeret ; tum ut fieret frugifera ; tum ut quasi glutino partes ejus invicem necterentur ; nec in pulverem, et arenam fatiscerent, et solverentur. Materiam autem illam exsicca- tam, et arentem Deus appellavit Terram ; vel a verbo *terendo*, quod scilicet illa esset terenda hominum, et animalium pedibus ; vel, ut inquit S. Bonaventura, *distinct.* 14. *par.* 2. *dubio* 1. dicitur terra quasi trita. *Prius enim*, inquit, *vocat eam aridam, et postea terram : quia primum nomen dicit proprietatem elementi, videlicet siccitatem ; secun- dum vero nomen dicit ejus usum sive utilitatem, quam habet per com- mixtionem aquæ, ut posset coli, et fructificari. Similiter*, inquit, *di- cendum de aquis ; appellantur enim maria, non quia amaritudo sit prima qualitas aquæ, sed quia consequitur aquam in sua congregatione propter grossitiem partium, quæ remanent, subtilioribus sursum ele- vatis, vel penetrantibus in terræ profundo, ex qua subtiliratione dul- cescunt.* An autem revera Deus hoc nomen terræ, et mari ipsemet indiderit, anve Adamo sexto die condito, ut utrumque sic appellaret inspiraverit, nihil certi resolvi potest.

Petes: *Quorsum Deus aquas sic in unum Oceanum, et mare col- lectas esse voluerit?* — **Respondeo**, id factum propter varias exinde

hominibus et Universo utilitates suboriendas, quas eleganter explicat S. Amb. *lib.* 2. *cap.* 5. his verbis: « Et si pulchra sit species ejus ele-« menti, inquit, vel cum surgentibus albescit cumulis ac vorticibus « undarum, et cautes nivea rotant aspergine, vel cum æquore cri-« spanti clementioribus auris, et blando serenæ tranquillitatis purpu-« rascentem prætert colorem, qui e minus spectantibus frequenter effun-« ditur, quando non violentis fluctibus vicina tundit littora: sed velut « pacificis ambit, et salutat amplexibus: quam dulcis sonus, quam « jucundus fragor, quam grata, et consona resultatio! Ego tamen non « oculis æstimatum creaturæ decorem arbitror; sed secundum ratio-« nem operationis judicio Operatoris convenire, et congruere defini-« tum. Bonum igitur mare; primum, quia terras necessario suffulcit « humore, quibus per venas quasdam occulte succum quemdam haud « inutilem subministrat. Bonum mare tamquam hospitium fluviorum, « fons imbrium, derivatio alluvionum, invectio commeatuum: quo sibi « distantes populi copulantur, quo præliorum removentur pericula, « quo barbaricus furor clauditur, subsidium in necessitatibus, refu-« gium in periculis, gratia in voluptatibus, salubritas valetudinis, se-« paratorum conjunctio, itineris compendium, transfugium laboran-« tium, subsidium vectigalium, sterilitatis alimentum, ex hoc pluvia « in terras transfunditur.... » Deinde aperiens qualiter mare quasdam subvehat insulas in quibus ii, qui se abdicant intemperantiæ sæcularis illecebris, eligunt latere, et vitæ hujus declinare dubios anfractus, concludit: « Mare est ergo secretum temperantiæ, exercitium conti-« nentiæ, gravitatis secessus, portus securitatis, tranquillitas sæculi, « mundi hujus sobrietas, tum fidelibus viris atque devotis incentivum « devotionis, ut cum undarum leniter alluentium sono certent cantus « psallentium, plaudunt insulæ tranquillo motu fluctuum, Sanctorum « chori hymnis personent ».

Quæres denique. — *Qualiter terra hoc ipso tertio die herbam virentem dicatur germinasse?*

Respondeo, verisimilius esse, terram non active, et efficienter producendo, sed tantum passive, et materiam subministrando ad herbarum, et arborum formationem hoc ipso die concurrisse; neque enim potuit terra sua nativa virtute ad tot, tamque diversas plantarum, et arborum species hoc modico tempore active concurrere. *Adde* quod terra nullam plantarum edere possit, nisi vel suscepto semine, vel germine fœcundante. Nam, ut observat S. Ambrosius lib. 3. cap. 8, *In omnibus quæ dicuntur nascentia terræ, primum germen est: ubi se paululum sustulerit, fit herba, postea fœnum, inde fit fructus.... Aliis ergo a semine, aliis a radice, aliis diverso munere series successionis acquiritur. Inest enim nascentibus singulis aut semen, aut virtus aliqua seminaria: et ea secundum genus; aut quod nascitur ex ea, simile eorum quæ sata sunt, vel quorum de radice sit germinet.... Continuo igitur parturiens terra novos se fudit in partus, et induit se amictum viriditatis, gratiam fœcunditatis assumpsit, diversisque compta germinibus proprios suscepit ornatus.* — Quod autem hanc properam fœcunditatem non nativa sua virtute, sed divino solum agente auxilio fuerit adepta, ex eo probat, quod terra in nullius plantæ propaginem valeat

erumpere, nisi diuturno succedente tempore, quo semen suscipitur, atteritur, veluti quadam sui morte resolvitur, ut in uberiores fructus resurgat, quod utique sic eleganter aperit: *Suscipit igitur granum tritici putris gleba, et sparsum cohibet occisio, ac velut materno terra gremio fovet, et comprimit. Inde cum se granum illud resolverit, herbam germinat, grata ipsa jam species herbescentis viriditatis, quæ statim genus satum similitudine sui prodit: ut in ipso suæ stirpis exordio, cujus generis herba sit recognoscas; atque in herbis fructus appareat; paulatimque adolescit ut fœnum, culmoque pubescens erigitur, et assurgit. Ast ubi se geniculata jam spica sustulerit, vaginæ quædam futuræ frugi parantur, in quibus granum formatur interius, ne tenera ejus primordia aut frigus lædat, aut Solis æstus exurat, aut ventorum inclementia, vel imbrium vis sæva decutiat. Succedunt quidam ordines spicæ mirabili arte formati, vel ad speciem grati, vel ad tutamen nexu quodam inter se naturalis colligationis adstricti, quam providentia divina formavit: et ne frugis numerosioris pondere velut quædam cedat fultura culmorum, vaginis quibusdam ipse culmus, ut geminatis viribus frugem possit multiplicem sustinere, ne impar oneri curvetur in terram. Tum supra ipsam spicam vallum struitur aristarum, ut quasi quadam in arce prætendat, ne avium minorum morsibus, suis exuatur fructibus, aut vestigiis proteratur. Quid dicam quemadmodum clementia Dei humanæ prosperarit utilitati? Fœneratum terra restituit, quod accepit, et usurarum cumulo multiplicatum homines sæpe decipiunt, et ipsa fœneratorem suum sorte defraudant: Terra fidelis manet, etsi quando non solverit, forte adversata fuerit frigoris inclementia, aut nimia siccitas, aut immensa vis imbrium, alio annorum superioris anni damna compensat: Ita ut quando proventus spem destituit agricolæ, nihil terra delinquat: et quando arridet ubertas fœcunda matris se in partus effundat, ut numquam ullum dispendium suo inferat creditori. Quæ vero species pleni agri? qui odor? quæ suavitas? quæ voluptas agricolarum? qui digne explicare possumus, si nostro utamur alloquio? sed habemus Scripturæ testimonia, quibus agri suavitatem benedictioni, et gratiæ Sanctorum advertimus comparatam, dicente sancto Isaac:* Odor filii mei sicut odor agri pleni. *Quid describam purpura, scentes violas, candida lilia, rutilantes rosas, depicta rura nunc aureis, nunc variis, nunc luteis floribus, in quibus nescias utrum species amplius florum, an vis odoris delectet? Pascuntur oculi grato spectaculo, longe lateque odor spargitur, cujus suavitate complemur.*

DISPUTATIO QUARTA.

DE OPERE QUARTÆ DIEI.

Dixit autem Deus: Fiant luminaria in firmamento Cœli, et dividant diem ac noctem, et sint in signa, et tempora, et dies, et annos: ut luceant in firmamento Cœli, et illuminent terram. Et factum est ita. Fecitque Deus duo luminaria magna, luminare majus, ut præesset diei, et luminare minus, ut præesset nocti, et stellas, etc. Quas omnes velut lucidissimas gemmas, cælestibus annulis, sive orbibus, miro ordine, et venustate inseruit. Circa quæ verba exponenda, hic pauca dicenda nobis supersunt, quoniam de Astrorum natura, motu, et influxu copiose disputavimus in Physica nostra. Quocirca hic paucula sunt animadvertenda.

Quæres I. — *Cur tantum quarto mundi orientis die, Deus, Solem, Lunam, et Astra formaverit?*

Respondeo, id sapienti quidem consilio divinaque prorsus ordinatione actum fuisse, ne videlicet ansa daretur suspicandi Solem, et Astra aliquid ad primævam plantarum germinationem contulisse, indeque foret hominibus occasio ea veluti numina colendi. Hinc tantum die mundi quarto Solem imprimis ac Lunam molitus est Deus, ut dierum ac noctium intervalla sciremus sine Sole posse constare; et herbas atque stirpes solo jussu Creatoris, nullo adhibito illius officio, oriri ab humo potuisse; atque ita mirari nimium illa desinerent homines; aut numen aliquod eis affingerent, quod aliquando futurum Deus certo prævidebat. Etenim, non Gentiles modo, sed Judæos etiam prolapsos esse in hujusmodi errorem, satis indicant crebræ quæ apud Prophetas leguntur increpationes adversus Judæos, Solem orientem adorantes, et Lunæ tamquam Reginæ Cæli sacrificantes, omnemque militiam Cæli venerantes: a quo impietatis scelere Job se purum, ac liberum fuisse gaudens, et lætabundus *cap.* 31. ajebat: *Si vidi Solem cum fulgeret, et Lunam incedentem clare, et lætatum est in abscondito cor meum, et osculatus sum manum meam ore meo; quæ est iniquitas maxima, et negatio contra Deum altissimum.* Unde Moyses *Deuteronomii cap.* 4. adversus hunc errorem Hebræos prædocebat dicens: *Nec forte elevatis oculis ad Cœlum videas Solem, et Lunam; et omnia astra Cæli, et errore deceptus adores ea, et colas, quæ creavit Dominus Deus in ministerium cunctis gentibus, quæ sub Cœlo sunt.* — Nec solum apud Judæos, et Ethnicos ille nefarius Solis, et Astrorum cultus viguit; imo etiam et apud Christianos, ut testatur sanctus Leo *homilia* 7. *De Nativitate Christi*, ubi plures sui temporis apud Christianos errores referens, et refellens, inter cetera ait: *Adduntur et illi qui totam humanæ vitæ conditionem de Stellarum pendere effectibus mentiuntur, et quod est, aut divinæ voluntatis, aut nostræ, indeclinabilium dicunt esse Deorum, quæ tamen ut cumulatius noceant, spondent posse mutari, si illis, quæ adversantur sideribus supplicetur. Unde commentum ipsum sua ratione destruitur, quia si prædicta non permanent, non sunt astra veneranda. De talibus institutis etiam illa generatur impietas, ut Sol inchoatione diurnæ lucis exurgens, a quibusdam insipientioribus, de locis eminentioribus adoretur! quod nonnulli etiam adeo se religiose facere putant, ut priusquam ad beati Petri Apostoli Basilicam (quæ uni vero Deo, et vivo est dedicata) perveniant, superatis gradibus, quibus ad suggestum areæ superioris ascenditur, conversо corpore ad nascentem se Solem reflectant, et curvatis cervicibus, in honorem se splendidi orbis inclinent, quod fieri partim ignorantiæ vitio, partim paganitatis spiritu multum tabescimus, et dolemus.* — ✻ " Itaque quod lucis et stirpium elementorumque productio solis et lunæ, aliorumque siderum formationem antecesserit, non temere nec fortuito accidit, sed prudenti divinæ Sapientiæ consilio. Cum enim nobis nihil sit magis proclive quam Dei potentiam alligare et tribuere creaturis quarum ministerio utitur in suis operibus constituendis; inde est quod sicut lucem sol et luna nobis administrant, vim istam sic in illis includimus nostra opinione, ut si tollantur e mundo, lux

nulla restare posse videatur. Ergo Dominus ipso creationis ordine, lucem se in manu habere testatur, quam nobis largiri possit absque sole et luna. Quocirca in ¨ ✻ molitione mundi, Solem, Lunam, et Astra prima omnium creare Deus noluit, ut cum homines memoria repeterent, et animo revolverent mundi primordia, scirentque lucem, et stirpes, et elementa ante sidera fuisse edita, non Astris, sed Deo beneficia, quæ ex Astrorum influxu percipiunt, tribuenda esse, et gratias agendas intelligerent.

Quæres II. — *Unde facta sint sidera?*

Respondeo, hanc fuisse quorumdam Hebræorum sententiam, quod sidera primo die mundi creata fuerint, et quarto demum affixa Cælo, atque suspensa. Quod inter alios docet in commentario suo Rabbi Salomon, quibus adstipulantur nonnulli Christiani, maxime Cajetanus, et Catharinus. Proindeque censent Astra simul cum Terra et Cælo a Deo fuisse creata; nec proinde ex aliqua præsupposita materia edita. *Verum* hæc sententia cum Moysis narratione minime quadrat: scribit enim primo die lucem esse productam una cum Cælo et Terra, nihil addit operis amplius; quarto deinde die luminaria magna, et minora Deo imperante facta fuisse pronuntiat; non igitur ante diem hunc exstiterant. — Sunt qui putent sidera extra Cælum edita fuisse, et in eum postmodum veluti radiantes gemmas ipsi divina manu rerum omnium artifice fuisse affixa; ut indicare videtur Moyses his verbis: *Et fecit luminaria duo, et posuit ea in Firmamento;* ✻ " quæ exponens Basilius Seleuciensis orat. 1. dicit astra cælo veluti flores splendidos divina manu fuisse constituta, *ad hæc*, inquit, *astrorum in cælo infigit lumina, et firmamentum luminosis floribus conserit, eorum in gratiam et usum conducentibus qui in terris agunt.* Ei concinit Claudius Marius Victor. lib. 1. *In Genes.*

Astraque distinctis cælum pingentia zonis
Floribus æthereis varios vibrare colores.

Adstipulatur etiam Severianus Gabalorum episcopus, orat. 3. *De mundi creatione*, ubi sermonem faciens de formatione siderum et inquirens *ubinam Deus luminaria condiderit?* Respondet: *Videtur extra cælum condidisse, ac tum superius ea fixisse ac collocasse. Velut artifex, posteaquam tabellam absolvit, eam parieti affigit: ita Deus primo luminaria extra cælum condidit, ac tum in superioribus velut artifex affixit, ut testatur Scriptura: Et fecit duo luminaria, et posuit ea in cælo.* ¨ ✻ — Nonnulli censent cum Theodoreto, Astra ex illa luce primigenia, quæ nempe tres mundi priores natales dies illustraverat, formata fuisse. Hinc S. Maximus *in scholiis ad cap.* 4. *S. Dionysii De divinis nominibus*, ait, Solem nihil aliud esse quam lucem... et primogeniam illam lucem, quæ primo die creata est, quarto demum in Solem esse transformatam. Ejusdem sententiæ videtur fuisse S. Basilius; nam *homilia* 6. ait, prima die naturam lucis ipsam esse conditam, quarta vero solare corpus, illud quod primigeniæ lucis illius vehiculum foret, esse constitutum. — *Verum* probabilius dicendum arbitror sidera ex aliqua Cælorum parte fuisse edita, quod Deus hoc die quarto partem unam Cælorum rarefaceret, et condensaret aliam.

in eamque ita condensatam, expulsa Cælorum forma, novam formam Solis, Lunæ, ac Stellarum induxit.

Petes: *cur Moyses hic tantum Solis, et Lunæ, non itidem aliorum quinque Planetarum hoc loco meminerit?* — **Respondeo**, id forte factum, quoniam in commemoratione Solis et Lunæ tamquam nobis notiorum, ceteros planetas intelligi voluit, vel ex eo quod eos stellarum generali vocabulo comprehenderit, quia nonnisi stellarum instar apparent, et fulgere videntur: vel denique quia nonnisi doctis hominibus eorum Planetarum proprius motus, effectus, usus, et differentia a ceteris astris nota est: cum autem mundi Genesim rudiori populo scriberet, ea solum indicavit quæ sensibus, et oculis deprehendi poterant.

* " Quæres III. — *Quo ratione Moyses scripserit solem et lunam esse luminaria magna, cum astrologicis rationibus constet, Saturni sidus, quod omnium minimum propter nimiam distantiam apparet, lunari esse majus?*

Respondeo, id non ex imperitia scripsisse Moysem, sed juxta captum et sensum popularem Israëlitarum, in quorum gratiam litteris consignabat mundi Genesim et fabricam. Cum enim non minus indoctis et rudibus quam doctis ordinatus esset magister, non aliter potuit suas partes implere, quam si se demitteret ad vulgarem istam rationem. Si de rebus vulgo ignotis locutus foret, causari poterant idiotæ altiora hæc esse captu suo. Denique cum hic Spiritus Dei promiscuam omnibus scholam aperiat, non mirum est si ea maxime deligat, quæ possint ab omnibus intelligi. Si astrologus veras siderum dimensiones quærat, revera lunam reperiet Saturno minorem. Verum id est reconditum: oculis enim aliud apparet. Ergo Moyses ad usum potius se convertit. Nam cum Dominus manum quodammodo ad nos usque porrigat, dum facit ut solis et lunæ splendore fruamur: quantæ ingratitudinis foret ad ipsam experientiam ultro connivere? Non est igitur quod Moysis imperitiam videant arguti homines, quia lunam facit secundum luminare: neque enim nos in cælum evocat, sed tantum proponit quæ ante oculos patent. Habeant sibi astrologi altiorem notitiam; interea quia lunæ percipiunt nocturnum splendorem, coarguuntur ipso usu perversæ ingratitudinis, nisi Dei beneficentiam agnoscant. " *

Quæres IV. — *Quid significetur his verbis:* Fiant luminaria in firmamento Cæli, et dividant diem, ac noctem, et sint in signa, et tempora?

Respondeo 1. Non hunc esse sensum, quod ista luminaria sua luce noctem, ac diem efficiant; non enim Luna suo lumine noctem instituit; sicut Sol diem; nihil siquidem magis nocti repugnans, quam lux: sed quod Sol utrumque efficiat, diem sua præsentia, noctem absentia. Sensus ergo est *dividant*, hoc est *divisim luceant:* Sol quidem diu, Luna vero, et Stellæ noctu. — Additur autem, *ut sint signa:* non quidem prognostica Astrologiæ judiciariæ, non enim de signis eventuum humanorum, et a libertate pendentium hic est sermo, ut arbitrantur Astrologi judiciarii, quos fuse, et ut reor, efficaciter impugnavi in Physica, *disp. De astris* § 15. *et sequentibus;* sed ut recte docet

Philo *lib. De mundi opificio,* signa sunt ex quibus conjecturam facere licet: *Primo* quidem pluviæ, serenitatis, gelu, ventorum, etc. *Secundo* sint in signa serendi, plantandi, metendi, navigandi, vindemiandi, medendi, etc. *Tertio* et proprie, sint in signa temporum, nempe dierum, mensium, et annorum: annus enim describitur uno solis cursu, unaque gyratione per zodiacum: duodecim vero lunationibus, dum videlicet Luna duodecies zodiacum percurrit. Sunt pariter signa ad quatuor mundi tempestates determinandas; nempe ver, æstatem, autumnum, hiemen efficiendas. Item ad tempora sicca, calida, humida, procellosa, serena, salubria, morbida præsignanda. *Similiter* sunt in signa Festorum, Neomeniorum, Sabbatorum, et eorum omnium, quæ vel ad religionem, vel ad statum politicum spectant: quorum omnium vicissitudines ex Solis et Lunæ motu ordinantur ac definiuntur. *Vel denique,* ut inquit S. Augustinus *libro imperfecto De Genesi ad litteram c.* 13. illa duo Astra sunt in signa, et tempora, idest, discriminant tempora; *Quæ,* inquit, *intervallorum distinctione æternitatem incommutabilem supra se manere significant, ut signum, idest, quasi vestigium æternitatis appareat.* — Addit denique S. Bonaventura, quod cum futura sint in triplici differentia; quædam a causa naturali procedentia, quædam a libero hominis arbitrio provenientia, et quædam a voluntate divina proficiscentia, tripliciter dici possunt illa duo luminaria esse in signa: nempe vel effectuum naturalium, vel actuum liberi arbitrii, vel denique operum Dei futurorum. « Licet autem priorum non pos-« sint esse signa certa, utpote naturalia, tamen operum secundi or-« dinis omnino sunt incerta signa; tertii vero ordinis possunt esse « signa partim certa, partim incerta: certa quidem ex prædictione « et institutione divina, quia, inquit Christus Dominus circa ultimos « et finales mundi dies, *Erunt signa in Sole, et Luna, et Stellis*, quæ « nempe brevi futurum mundi exitium, ac generale judicium præsi-« gnabunt: partim vero incerta, » nempe quantum ad cognitionem hominis, dicente ipsomet Christo Domino, quia *non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate.*

Quæres denique. — *Quo sensu Sol, et Luna dicantur duo luminaria magna?*

Respondeo, varias hac de re fuisse veterum Philosophorum sententias, quas refert Plutarchus *lib.* 2. *De placitis Philosophorum cap.* 21. Anaximander enim axem Solis æqualem facit terræ; Hierarchus latitudinis pedalis. Epicurus tantam esse dicit, quanta apparet, etc. *Verum* aniles nugæ sunt: nam certis Mathematicorum demonstrationibus constat, astrum Solis, totum terrarum orbem aqua circumdatum centies, et sexagesies sexies excedere, illudque a terra distare quatuor millionibus milliarium; unde sequitur esse tantam peripheriam, et vastitatem orbis solaris, ut sol viginti quatuor horis suum circulum peragens, una hora, unum millionem, et centum quadraginta millia milliarium percurrat, quod tantumdem est, ac si terræ ambitum, et gyrum circumcurreret quinquagies: ambitus enim convexi Cæli solaris continet viginti septem milliones, et trecenta sexaginta milliarium, quæ si in viginti quatuor horas dividas, præfatum numerum, imo et paulo ampliorem invenies. — Quantum autem ad Lunam docuit S. Basilius

Homilia 6. *et Ambr. lib.* 4. *c.* 6. *et* 7. ipsam ceteris astris pariter esse longe ampliorem, quibus subscribere videtur S. Augustinus *lib.* 2. *De Genesi ad litteram cap.* 16. ubi dicit: *Certe vel hoc concedant oculis nostris, ut eam manifestum sit amplius ceteris lucere super terram, nec diem clarescere nisi luce solis, nec noctem tot stellis apparentibus ita lucere, si luna desit, quemadmodum præsentia ejus illustratur.* Verum S. Augustinus potius de lumine Lunæ, quam de magnitudine loquitur. Unde merito Mathematici docent omnes prorsus stellas, et planetas esse Luna majores, uno excepto Mercurio, quippe qui trecies novies minor est terra; nulla autem est stella in firmamento, quæ non decies octies major sit toto globo terræ; stellarum autem errantium diversæ quidem sunt magnitudines, omnes tamen terram excedunt; tribus exceptis; Venere, Luna, Mercurio; nam terra major est astro Veneris trigesies septies, astro vero Lunæ trigesies novies; astro autem Mercurii multo amplius. Itaque Luna dicitur magnum luminare, non quidem amplitudine sui axis: sed ratione majoris illuminationis, et mirabilis efficaciæ, qua pollet in hæc inferiora. Nam, inquit, S. Ambrosius lib. 4. cap. 7. *Luna id in se induit ministerium, in quod et ejus frater (Sol) ut illuminet tenebras, foveat semina, augeat fructus. Habet etiam pleraque a fratre distincta, ut quem toto die calor humorem terræ exsiccat, eumdem exiguo noctis tempore ros reponat: nam et ipsa Luna larga roris asseritur. Tum deinde minuitur, et augetur, ut minor sit, cum resurget et nova, et cum sit imminuta cumuletur. In quo grande mysterium, nam et defectui ejus compatiuntur elementa, et processu ejus, quæ fuerint exinanita, cumulantur. Ut animantium cerebra, et maritimorum humida: siquidem pleniores ostreæ reperiri feruntur, multaque alia cum globus Lunaris adolescit.*

DISPUTATIO QUINTA.

DE OPERE QUINTÆ DIEI.

Quinta dies geminatum divinæ artis opificium protulit piscium, ac volucrum genera: quod utique Moyses *versu* 20. 21. 22. et 23. expressit his verbis: *Dixit etiam Deus: Producant aquæ reptile animæ viventis, et volatile super terram sub firmamento Cœli. Creavitque Deus cete grandia, et omnem animam viventem, atque motabilem, quam produxerant aquæ in species suas, et omne volatile secundum genus suum. Et vidit Deus quod esset bonum, benedixitque eis dicens: Crescite et multiplicamini, et replete aquas maris, avesque multiplicentur super terram, et factum est vespere, et mane dies quintus.* Circa quæ verba nonnulla occurrunt discutienda.

Quæres 1. — *An Aves ex aqua, sicut et Pisces, formatæ fuerint.*

Affirmo: id enim indicat Moysis narratio, consentiuntque melioris notæ e sanctis Patribus: e quibus Basilius *homil.* 8. ubi eamdem proponens quæstionem: *Quare*, inquit, *ex aquis etiam volucribus originem dedit?* Respondet, quoniam velut cognatio quædam est avium cum piscibus: etenim quemadmodum pisces aquam secant pinnarum agitatione progredientes, caudæ vero mutatione flexuosos, et rectos motus, et impetus sibi gubernantes: sic idem et in volucribus licet cernere,

quæ per aërem pennis similiter natant. Idipsum docet Ecclesia, quæ in Hymno vesperarum feriæ quintæ ita canit:

Magnæ Deus potentiæ,
Qui fertili natos aqua,
Partim relinquis gurgiti,
Partim levas in aëra;
Demersa lymphis imprimens
Subvecta Cœlis erigens
Ut stirpe ab una prodita
Diversa repleant loca.

Quam utique sententiam confirmat, et probat idem S. Ambrosius *lib. 5. in Hexaëmeron cap. 14.* ex varia cognatione, quam aves cum piscibus habent; *Prima enim*, inquit, *cognatio videtur avibus esse cum piscibus, quoniam natandi communia quædam videntur utrique generi esse consortia. Secunda quoque cognatio omnibus avibus, et piscibus est, eo quod volandi usus species sit natandi: sicut enim aquam natando piscis incidit, ita avis aërem volatu celeri secat. Tertio, utrique generi similiter cauda suppetit, alarumque remigium, ut pisces ad priora se alis subrigant, atque ad ulteriora procedant: caudæ quoque gubernaculo, vel quo velint se facile convertant, vel impetu quodam e regione iter suum dirigant? Quarto, aves quoque aëri volatilibus suis velut aquis innatant, et quasi quædam extendunt brachia, cauda quoque se, vel ad superiora subrigunt, vel ad inferiora demergunt. Unde quoniam in nonnullis idem usus, et species, ideo de aquis utriusque generis nativitas divina præceptione processit.* Hæc Ambrosius. ✻ " Ei concinit Severianus Gabalitanus orat. 4. *De mundi creatione: Reptilia*, inquit, *pisces vocat quod repant potius quam incedant. Unde et beatus David Legislatoris vestigia premens, ait: hoc mare magnum et spatiosum manibus illic reptilia quorum non est numerus.* Deinde eadem verba moraliter expendens, hæc subjicit: « Quod igitur primam vitam aquarum « regeneratione mundo præbiturus erat, primis aquis jubet ut vitalis se« minis naturam edant, ut noveris unde radix vitæ existat. Ego sane « cum eos qui illuminantur ex sanctis aquis exeuntes video, ingressos « quidem in baptisma cum multis malis, quasi reptilia, sed qui ex« tant æterna fulti vita, Legislatorem video dicentem: *Educant aquæ* « pridem quidem reptilia, nunc vero *animam viventem*. Unde id ma« nifestum fiat? Quod nimirum ad lavacrum accedunt ob priora de« licta reptilium nomen habeant. Exierunt longe plurimi ad baptisma « Joannis. Ait illis qui exierant: *Serpentes, genimina viperarum, quis « vobis ostendit fugere ab ira ventura?* Cum intraverit anima bapti« smate intingenda, multis jam annis vitio assueta, exieritque ea po« sita sarcina, vide num rebus ipsis Dominica vox splendeat, quæ « ait: *Educant aquæ reptilia animarum viventium, et volatilia volantia*? « Duplicem enim recipit gratiam, qui salute donatur: nempe tum animo « vivificatur, tum in volatilium censum admittitur, qui cælorum jam « aspides tenens cum Angelis, parique illis municipio versetur, et cum « cælesti ordine illi socius collætetur. » Hæc ille. — Ipsi præiverat Tertullianus, lib. *De Bap.* cap. 3: *Primis aquis*, ait, *præceptum est animas proferre: primus liquor quod viveret edidit, ne mirum sit in Baptismo*

si aquæ animare norerunt. Hinc de Quintilla conquestus quod homines a Baptismo revocaret dixerat antea, *optime norat pisciculos necare de aqua auferens.* " ✳ — Addit Pererius, magnam inter pisces et aves esse similitudinem et cognationem, sive spectes utrorumque locum naturalem, hoc est, aquam et aërem; ambo enim sunt corpora diaphana, humida, agitabilia, quæ facile cedunt: aër item plenus est humore aqueo, et in aquam promptissime mutabilis. Sive consideres utriusque generis animantium conformationem corporis, utrique enim inest levitas et agilitas, magna est similitudo inter pinnas piscium et alas avium, inter horum plumas et squamas illorum: utraque carent auribus, et per meatus quosdam aurium officio funguntur. Hinc aves non habent vessicam, ne volatum impediret, nec mammas, nec lac, sicut tradit Aristoteles *lib.* 3. *De Historia animalium c.* 20; denique multa genera avium sunt aquatilia ut Cyeni, Anseres, Fulicæ, Mergi, Grues, Anates, Alciones; quæ in aquis potius, quam in aëre versari videntur. — *Censet tamen* S. Augustinus *lib.* 3. *De Genesi ad litteram c.* 3. ea ratione aves ex aqua dici formatas, quod nempe prodierint ex vapore aqueo simul, et terreno per aërem in sublime evecto; ita quod hic aquæ vocabulum, etiam aërem, vel nebulam significet de aqua maxime compactam, unde cum dixisset: *Utrumque hoc animantium genus ex aquis productum esse narratur:* concludit: *Quidquid ergo aquarum, sive labiliter undosum et fluidum est, sive vaporabiliter tenuatum atque suspensum, ut illud reptilibus animarum vivarum, hoc volatilibus appareat distributum; utrumque tamen humidæ naturæ deputatur.* Docet igitur propterea factas esse aves ex aqua, propter earum cognationem maximam, propterque summam similitudinem aëris cum aqua superius expressam. Censerem ergo cum S. Augustino, aves non esse formatas ex ea aqua densa, quæ per terram labitur, in eaque continetur, ex qua prodierunt pisces; sed ex aqua in vapores tenuata, et in nubes conformata, quæ in inferiorem aëris regionem, in qua aves volitant, ascendit, et obsidet.

Dices: Moyses *secundo cap. Genesis versu* 19. sufficienter indicat aves formatas ex terra, ait enim: *Formatis igitur de humo cunctis animantibus terræ, et universis volatilibus Cœli, etc.* Deinde hoc ipsum indicat hic Hebraicus textus, nam ubi legimus in Vulgata: *Producant aquæ reptile viventis, et volatile:* Cajetanus more suo Hebræis addictus, vulgatum Interpretem castigans ex Hebraico textu ait, solum colligi aves hic volare esse jussas; fert enim ad verbum: *producant aquæ reptile animæ viventis, et volatile volet super terram:* quibus apparet Moysem hoc loco non tradere aves ex aquis esse productas: quinimo eas ex terra esse factas indicat *supra c.* 2, hic autem eas per aëra volare divino præcepto jussas: ergo ex aqua non prodierunt. — **Nego consequentiam.** et ad objectionem dico eis verbis Moysem non indicare, aves ex terra productas, sed tantum quod fuerint a Deo formatæ. Unde illa conjunctio, *et*, non nectitur cum illis vocabulis *de humo,* quasi esset sensus; formatis ex humo tam animantibus terrestribus, quam volatilibus; sed tantum refertur ad participium passivum *formatis;* quasi diceret Moyses: formatis ex humo animantibus terrestribus, et formatis etiam volucribus, idest, postquam hæc duo genera animantium Deus creaverat, adduxit ea ad Adam, ut videret quid

vocaret ea. *Ad secundam vero rationem dico*, ex ea pariter nihil evinci; in textu namque Hebraico est elipsis relativi pronominis, quasi diceret: Et volatile quod volet, quod utique pronomen, clarioris significationis gratia Græci, et Latini suppleverunt, quo etiam Thargum Onkelos habet, ita scribens: *Et volatile quod volet super terram.* Nec dicas avium corpora esse mixta ex quatuor elementis, adeoque non ex aqua sola prodiisse: nam si quid hæc ratio evinceret, etiam suaderet hominem non esse de terra procreatum, neque terram, aut aquam ex nihilo.

Quæres II. — *Cur pisces proprio nomine non expresserit Moyses, sed ea reptilia dixerit his verbis:* Producant aquæ reptile?

Respondet *Seraphicus Doctor dist.* 15. *dubio primo,* ubi distinguit motum reptandi a motu gradiendi: *Animal omne,* inquit, *quod movetur, aut movetur impellendo se in anteriora, idque facit, vel pedibus, et est gressile; vel alis, et est volatile: Aut movetur seipsum trahendo antrorsum, idque fieri potest quatuor modis; vel ut trahat se ri oris sicut vermis: vel ri costarum et ventris sicut serpentes; vel ri pinnularum ut pisces: vel denique dicuntur repere, non proprie, sicut lacertæ, et stelliones, quæ quamvis partes habeant exiguas tamen habent, et parum se attollunt humo, magnamque partem corporis dum moventur applicant terræ; quocirca etiam ista repere dicuntur: et sic secundum diversas acceptiones, reptile potest pertinere ad ornandum universa elementa.* — Addo ex Hugone a sancto Victore, annotatione in Genesim cap. 7, quod reptilium tria sunt genera, nempe trahentia, serpentia, et repentia. Trahentia sunt vermes, qui primo terram sugentes ore sese postea trahunt. Serpentia, sunt serpentes, qui extra cutem pedes non habent, sed intra habent costas, quibus innitentes toti simul feruntur. Repentia, qui extra cutem pedes habent, ut botracæ, lacertæ, stelliones. Itaque nomine reptilis, hic Moyses maxime pisces significavit, ut nempe denotaret, quod quemadmodum serpentes pedibus carentes supra pectus in terra rependo moventur, ita pisces in mari quasi abrependo natant; unde vocantur reptilia, quia nempe ventre aquis incubant, quasi repentes et remigantes. Quamvis autem nonnulla sint animantia in aquis degentia, quæ pedes habent, puta lutres, fibri, hippopotami; his tamen quamdiu sunt in aquis non gradiuntur, sed ad natandum eis utuntur pro remigio. — Addit Moyses: *reptile animæ viventis;* quia, inquit Seraphicus Doctor, *vita maxime in piscibus, et volatilibus hoc die apparuit; nempe per sensum, et motum: ideo anima vivens appellatur quæ vivit vita manifesta, qualis est quæ dat corpori motum, et sensum: talis autem non est in plantis, sed in animalibus: et ideo ad differentiam plantarum dicit:* producant aquæ reptile animæ viventis, *quasi in plantis sit anima vivens, et in animalibus sit anima vivens, quia hæc moventur, et sentiunt, illa vero minime.*

Quæres III. — *Quid significare voluerit Moyses per* Cete grandia?

Respondent sacri Interpretes vocem illam *Cete* significare dracones, et omnia ingentia animalia, tam terrestria quam aquatica; uti sunt balenæ, quæ quasi dracones aquatici videntur. Hinc *Psalm.* 143. in-

gentes pisces *dracones* appellantur his verbis: *Dracones et omnes abyssi.* Et Ezech. 32. *De Pharaone Rege Ægypti loquens* ait: *Draconi qui est in mari assimilatus es.* Et c. 29. *Ecce ego ad te, Pharao Rex Ægypti, draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum.* Non igitur per *Cete* una aliqua species piscium intelligitur, sed omnes grandioris formæ, et vastioris corporis pisces. Meminit autem potissimum Draconum, seu Cetorum Moyses, ut nempe præcaveret errorem Philosophorum existimantium ejusmodi animalia non esse facta ex consilio, et proposito Dei, sed per accidens, tamquam ex necessitate materiæ: vel ut designaret, quod cum Deus ingentium maris bestiarum sit conditor, multo facilius credendus est artifex minimarum bestiarum. Licet autem quidam existiment idcirco Moysem vocasse Cete grandia, nec eamdem appellationem animalibus terrenis indidisse, quod longe grandiora sint aquatica quam terrena; Balenæ namque ut Basil. et Theodoret. ajunt, prodigiosam, et vix credibilem corporis molem habent; et cum super aquas dorsum efferunt, ingentis insulæ speciem exhibent. Plinius *lib.* 9. *c.* 30. scribit balenas maris Indici quaternum jugerum esse: Pristes autem ducenum cubitorum: Anguillas vero in Gange trecenum pedum: et *lib.* 32. *cap. citat.* Jubam Regem Mauritaniæ, qui in voluminibus ad Cajum Cæsarem Augusti filium scriptis tradit, Cetos sexcentorum pedum longitudinis, et trecentorum sexaginta latitudinis in Arabicum flumen intrare. — Verum, ut observat Pererius, non minoris magnitudinis videntur animalia terrena quam aquatica: nam *lib.* 9. *cap.* 12. 13. *et* 14. scribit Plinius dracones indicos tantæ magnitudinis esse, ut maximos Elephantes circumplexu facile ambiant, nexuque nodi perstringant: Æthiopicos autem vicenum esse cubitorum, serpentes autem indicos in tantam magnitudinem adolescere solitos, ut hauriant cervos: narrat etiam Ælianus *lib.* 15. *Historiæ animalium c.* 21. quod cum Alexander bellum adversus Indos gereret, accidit, ut intra antrum grande ab incolis audierit esse serpentem ingentissimum, qui septuaginta cubitis longus existimabatur, et veluti divinum quid colebatur; qui cum caput ex antro emisisset, ejus oculi ad magni clypei Macedonici magnitudinem accessisse visi sunt; quod ita Alexandri exercitum exterruit, et perturbavit, ut nisi continuisset Imperator, omnes in fugam abiissent. — Nihilominus dicendum arbitror, longe grandiora in aquis quam in terris esse animalia; id siquidem et veterum historia, et hodierna etiam confirmat experientia. *Adde* quod maxime ad eam proceritatem efformandam conferat aqueus humor, nam, ut testatur Aristoteles *lib.* 3. *De generatione animalium, c.* 11. humor naturam habet ad effingendum efformandumque habiliorem quam terra. Quibus consentaneum scribit Plinius *lib.* 9. *cap.* 2. ubi cum dixisset, quæ sunt in aquis, et plura, et majora esse terrestribus, subdit; *Causa*, inquit, *evidens est, humoris luxuria; pleraque etiam monstrifica reperiuntur, perplexis, et in semet aliter atque aliter, nunc flatu, nunc fluctu convolutis seminibus atque principiis; ut vera fiat vulgi opinio, quidquid nascatur in parte naturæ ulla et in mari esse, præterquam multa quæ nusquam alibi.* Quibus consona sunt quæ David cecinit in Psalmo 103. *Hoc mare magnum, et spatiosum manibus: illic reptilia quorum non est numerus.* — ✳ " Subjicit Moyses quod cum Deus probasset animantium productionem, eis benedixit dicens:

crescite et multiplicamini. Quæ verba expendens Severianus Gabalitanus, *Orat. 4. De creatione mundi*: « Quid causæ est, *inquit*, cur « quando fecit stellas non benedixit? Cur cum solem et lunam fecit, « non benedixit? Cur cum herbas et stirpes atque arbores fecit, non « benedixit? Alia benedicit, alia non benedicit. Quæ causa sit hujus « discriminis, adverte. Stellæ quotquot a principio factæ sunt, tot et « perseverant, nullique earum vel numero, vel magnitudine fieri po- « test accessio. Puta cum in identitate naturæ essent mansuræ, nihil « opus habebant benedictione, quæ ipsas multiplicaret; quæ autem « aliorum ex aliis successione erant multiplicanda, nec aliter aug- « mentum erant acceptura, benedictione quoque necessario impar- « tiuntur. «

Egregie explicat ista omnia Alcimus Avitus supra laudatus:

Protinus in varias animalia multa figuras
Surgunt, et vacuum discurrunt bruta per orbem.
Elatæ in altum volucres, motuque citato
Pendentes secuere vias, et in aëre sudo
Præpetibus librant membrorum pondera pennis.
Post etiam clausi vasto sub gurgite pisces
Respirant lymphis, flatusque sub æquore ducunt,
Quæque negant nobis, illis dant humida vitam.
Nec minus in pelago viviscunt grandia cete,
Accipiuntque cavis habitacula digna latebris:
Et quæ monstra solet rarus nunc pondere pontus,
Aptat ad informes condens solertia formas.

DISPUTATIO SEXTA.

DE OPERE SEXTÆ DIEI.

Sicut quinta dies aquæ et aëri, sic et sexta incolas terræ contulit; nam, ut advertit Pererius, tribus primis genitalibus mundi diebus ipsum Universum distinxit, et ordinavit, tria præcipua illud integrantia corpora, nempe Cælum, aquam, et terram, a ceteris sejungendo seorsimque constituendo. Primo namque die facta luce distinxit diem a nocte, lumen a tenebris: in secundo die per firmamentum separavit aquas cælestes ab aquis terrestribus: in tertio die aquam segregavit a terra; nam stirpes tunc productæ quasi partes terræ censentur; quippe cum terræ radicibus suis infixæ ex ea oriantur, alantur, et augescant. Reliquis autem tribus diebus eadem tria corpora eorum conditor Deus et ornavit, et variis rerum generibus replevit, eumdem prorsus ordinem servans: quarto enim die Cælum sideribus, quinto aquam piscibus, sexto die terram animantibus terrestribus condecoravit, atque complevit. Quod utique expressit Moyses his verbis: *Dixit quoque Deus: Producat terra animam viventem in genere suo, jumenta, et reptilia, et bestias terræ secundum species suas: factumque est ita. Et fecit Deus bestias terræ juxta species suas, et jumenta, et omne reptile terræ in genere suo.* ✻ " Quibus verbis Moyses brutas omnes animantes a Deo rerum Conditore sexta die formatas apposite expressit his verbis: *animam viventem*. Enimvero illæ omnes universim conveniunt in hac appellatione

animæ vivantis, unde communi voce dicuntur *animalia* a latinis, quod vitam sive animam habeant : qua in appellatione conveniunt non solum Hebræi qui animalis nomen dérivant a voce, *chaia*, idest vita ac anima, quæ vox retinetur in linguis ab hebræa originem ducentibus, ut sunt chaldaïca, syriaca, arabica, ac similes: Græci etiam, ut videtur, Hebræorum, seu Phœnicum potius, qui tamen eamdem fere cum illis habuere linguam, imitatione ζῶον dixerunt. *Sed*, inquit Seneca, epist. 58, *sunt quædam quæ animam habent, nec sunt animalia, placet enim satis et arbustis animam inesse : itaque et vivere illa, et mori diximus : arboremque*, addit Cicero, lib. 5. *De finib.*, *et novellam et vetulam, et vigere et senescere*, quæ tamen non eodem nomine animalis solent appellari. Verum animalium vitam, eorumque animam tot gradibus plantas transcendit, ut earum comparatione hæ dumtaxat vitæ umbram ac delineamenta quædam habere videantur. Bestiis enim, ut notat Cicero, lib. 2. *De natura Deorum*, et sensum et motum dedit natura, et cum quodam appetitu accessum ad res salutares, a pestiferis recessum : iis autem quæ e terra gignuntur nihil tribuit amplius, quam ut ea alendo atque augendo tueretur, per insitum vitalem calorem, cui procreandi vis et causa gignendi inest. Etsi igitur omne quod vivit, sive animal, sive terra editum, propter inclusum calorem vivit, ut Zeno recte concludebat: ejus tamen aliquem principatum in se habet animal, ut propterea et moveatur et sentiat : quorum neutrum arboribus stirpibusque tribui potest. Ex quo intelligi debet, præstantiorem longe illis, animantia vitam atque animam habere ; tametsi anima rationalis qua pollet homo, longe interiorem : brutorum enim anima multis gradibus ac titulis ab humana discrepat : hæc enim spiritalis est, illa prorsus corporea ; mortalis una, altera immortalis ; humana ratione pollet, bestialis vero rationis omnis est expers, quidquid reclamet Lactantius qui lib. 3. *De falsa sapientia*, cap. 10. ut evinceret *summum hominis bonum in summa religione esse*, contendit cætera quæ putantur esse homini propria, in cæteris quoque animalibus reperiri. « cum enim, *inquit*, suas voces propriis notis discer-« nunt, atque dignoscunt, colloqui videntur ridendique ratio apparet « in his aliqua ; cum demulsis auribus, contractoque rictu, et oculis « in lasciviam resolutis, aut homini alludunt, aut suis quisque conju-« gibus, ac fœtibus propriis. Nonne aliquid amori mutuo, et indul-« gentiæ simile impartiunt ? Jam illa, quæ sibi prospiciunt in futu-« rum, et cibos reponunt, habent utique providentiam. Rationis quoque « signa in multis deprehenduntur, nam quando utilia sibi appetunt, « mala cavent, pericula vitant, latibula sibi parant, in plures exitus « disparentia, profecto aliquid intelligunt. Potest aliquis negare illis « inesse rationem, cum hominem ipsum sæpe deludant ? Nam quibus « generandi mellis officium est, cum assignatas incolunt sedes, castra « muniunt, domicilia inenarrabili arte componunt, regi suo serviunt ; « nescio an his perfecta sit prudentia. Incertum est igitur, utrumne « illa quæ homini tribuuntur, communia sint cum aliis viventibus. « Religionis certe sunt expertia. Equidem arbitror, universis anima-« libus esse datam rationem, sed brutis tantummodo ad vitam tuen-« dam, homini autem ad propagandam. » *Ita Lactantius*. Verum ea omnia absque ratione, mente et intellectu perfici posse a brutis docent

cum Thoma Willis part. I. cap. 6. lib. *De anima brutorum* plurimi subtilissimi naturæ speculatores affirmantes bestias ea omnia exequi per insitas naturales, impressasque a Deo notiones quibus ad suæ speciei, suique individui conservationem ducuntur, ut plenius docuimus in Philosophicis. Ut autem prætatorum Moysis verborum planior habeatur intelligentia, ¨ ✻

Quæres I. — *An omnes omnino animaliam terrestrium species a Deo conditas sufficienter præfatis verbis Moyses expresserit?*

Affirmat S raphicus Doctor dist. 15. dubio 2; idque probat duplici argumento petito ex parte motus, et ex parte finis animalium. *Ex parte quidem motus* sic: omne enim animal quod movetur, aut movetur tractu, et sic est reptile; aut impulsu, et sic est gressibile; et hoc est dupliciter: aut est animal natum sævire, aut mansuescere. Primo modo dicitur bestia; secundo modo dicitur jumentum, et sub jumentis comprehenduntur pecora. — *Ex parte finis:* animalia enim facta sunt propter hominem: aut igitur sunt ordinata ad hominis juvamentum, sicut sunt jumenta quasi juvantia: aut sunt ordinata ad hominis exercitium: et hoc potest esse dupliciter, quia aut exercent nocendo manifeste, et sic sunt bestiæ, quasi vastiæ: aut occulte nocent, et sic sunt reptilia, quæ occulte nocent, et insidiantur calcaneo. Hos autem fines etsi non haberent, si homo non peccasset, in actu; haberent tamen in aptitudine, et ex ipsa aptitudine melius eruditetur tunc homo in statu innocentiæ quam erudiatur nunc ex actu in statu culpæ: et sic patet horum trium differentia, et sufficientia.

Quæres II. — *An minutissima animantia, et quæ ex putri materia formari solent, etiam ipso sexto die Deus condiderit?*

Respondet S. Augustinus lib. 3. *De Genes. ad litter.* c. 14. ea quidem dici posse tunc a Deo formata. *Potest quidem*, inquit, *dici ea minutissima, quæ vel ex aquis, vel ex terris oriuntur tunc creata: in quibus etiam illa non absurde intelliguntur, quæ nascuntur ex iis quæ terra germinante orta sunt. Et quia præcesserant conditionem non solum animalium, sed etiam luminarium, et quia terræ continuantur per radicum connexionem, unde illo die quo apparuit arida, exorta sunt, ut potius ad supplementum habitationis quam ad numerum habitatorum pertinere intelligerentur. Cetera vero quæ de animalium gignuntur corporibus, maxime mortuorum, absurdissimum est dicere tunc creata, quum animalia ipsa creata sunt; nisi quia inerat jam in omnibus animatis corporibus vis quædam naturalis, et quasi præseminata materia, et quodammodo initiata primordia futurorum animalium, quæ de corruptionibus talium corporum pro suo quæque genere ac differentiis erant exoritura per administrationem ineffabilem omnia movente incommutabili Creatore.* — *Respondet* S. Basilius, animalia imperfecta, quæque originem habent ex putrescente materia, in exordio mundi esse a Deo edita his fere verbis: *Non enim tantum in mari, vel fluviis, pisces perfectiores Dei jussu generabantur, sed etiam in limosis, et palustribus locis: etenim ranæ, muliones, culices ipsi ex ipso nimirum lacustri emergebant cœno.* — *Respondeo* cum communi Interpretum sententia, hanc difficultatem cum distinctione esse

solvendam : sunt enim quædam hujusmodi animalia quæ facillime, et nullo negotio nascuntur ex excrementitia materia, quæ animalibus adnascitur, vel levi quapiam corruptione, ut sunt pediculi, pulices, crucæ, et similes ; et hæc non videri a Deo procreata : alias enim dicendum esset, jam tum in statu innocentiæ hominem pediculis fuisse arrosum, cum hi nonnisi in hominis carne nascantur, et ab eadem alimentum trahant. Alia vero quæ vel industriam aliquam requirunt, ut ex putri materia eliciantur, ut apes, vel rarius, neque tam facile ex corruptione nascuntur, ut forte mures, glires, multa serpentium, multa insectorum copia ; et hæc a Deo fuisse producta.

Quæres III. — *An etiam productæ sint a Deo hoc die* Hybrides *seu animalia, quæ ex diversarum specierum commixtione generantur, ut mulus ex equa, et asino, leopardus ex leone, et pardo, lynx ex lupo, et cerva?*

Respondeo, probabilius videri tunc omnia animalia de facto fuisse creata ; tum quia licet in Africa in dies novæ oriantur monstrorum species, et plures deinceps orientur, atque oriri possunt ex nova aliarum, et aliarum specierum, sive animalium commixtione ; tamen hæc animalium diversæ speciei commixtio est præter naturam, et omnino adulterina. Unde vetita fuit Judæis Levitici 19. versu 19. quia hæc animalia sufficienter censentur creata, quando aliæ species creatæ sunt, ex quarum commixtione postea erant nascitura.

Quæres IV. — *An quemadmodum producta sunt animalia quæ in ceteris elementis vivunt, aliqua etiam sint in igne producta?*

Respondeo, quod non : igni enim nulli incolæ sunt dati : nam nec Salamandram, nec aliud animal in igne vivere aut durare posse, docet Galenus lib. 3. *De temperamentis*, et Dioscorid. lib. 2. cap. 56. ubi Matthiolus ait se idipsum expertum esse, ac multas Salamandras in ignem conjecisse, quæ brevi consumptæ sunt. Sic Pyraustæ, lamprides, quæ paulo majores sunt muscis, tantum ad breve tempus vivunt in igne. Nam in fornacibus æreariis nascuntur in Cypro, in hisque per ignem saliunt, et ambulant, et mox a flamma avolantes emoriuntur, uti testatur Aristoteles lib. 5. *Histor. animalium* cap. 19.

Petes: cur animantibus terrenis, sicut piscibus ac volatilibus, suam Deus benedictionem non fuerit largitus? — **Respondent Hebræi** propterea non fuisse datam terrestribus benedictionem, quod inter ea esset serpens, paulo post seducturus hominem, ob idque a Deo maledicendus. Verum probabilius existimat Pererius, Moysem voluisse quod de benedictione piscium dixerat, intelligere etiam in terrestribus, nec solum in hoc, sed in aliis quoque, ex iis quæ in uno aliquo genere prodita sunt a Moyse : similia etiam in aliis, quæ brevitatis causa non sunt tradita, intelligi debent. Homini vero proprie ac separatim tribuenda erat benedictio, quod in homine propria quædam, et singularis ratio sit generationis et multiplicationis : nempe non ad conservandam modo speciem, sed potissime ad complendum numerum Electorum ; et ne quisquam putaret in officio gignendi nullum hominis posse esse peccatum. Licet enim munus generandi sit omnino naturale in ceteris animantibus, in homine tamen partim est naturale, et partim volun-

tarium ; et quod in aliis nec vitii, nec virtutis capax est, in homine, vel laudi, vel crimini verti potest. Plantis autem non congruebat benedictio, quia nullum habent sensum, nullumque propagandæ prolis affectum.

Quæres V. — *An res meliores Deus potuerit facere, vel creare, quam fecerit, vel creaverit?*

Respondet Guillelmus Parisiensis 1. partis *De Universo* parte prima cap. 23, « Quod quasdam res, quantum erat de amplitudine ac « copiositate potentiæ suæ, majores, et meliores quam creavit, creare « potuit: sed illæ non erant receptibiles majoris bonitatis, aut me- « liores creabiles, sicut forte Lunam non potuit creare ex se lumi- « nosam, quemadmodum neque terram: non enim terra esset, si lu- « minosa esset; neque luna luna esset, si ex se luminosa creata esset; « neque asinus esset, nisi Deus ipsum animal irrationale effecisset: « neque pulex pulex esset, si magnitudinem Ceti, vel Elephantis « Creator eidem dedisset. *Amplius* ipsæ res invicem tales immuta- « tiones, et augmentationes sustinere non possunt: si enim fecisset « hominem ad magnitudinem Solis, tota terra illi non suffecisset ad « habitationem, neque omnes fruges, et fructus ipsius ad alimenta; « neque omnes lanæ, et lina ad vestimenta ejusdem, et ita hoc facile « est tibi videre in aliis animalibus, quia nullo modo se invicem pati « possent. Si enim fecisset serpentes ad instar Elephantorum, et Cete, « alia eos animantia non sustinerent. Similiter si muscas in magni- « tudine aquilarum, tota habitatio aëris, quæ volucribus deputata est, « muscis solis occupata esset, et repleta. Manifestum igitur est tibi ex « his, quia Creator sapientissimus, et optimus sic temperavit omne, « idest, mundum, seu universum, et sic moderatus est singulis gene- « ribus, et speciebus, ut quantitates, et parvitates earum se invicem « non solum paterentur, sed adjuvarent, et salvæ esse possent, atque « salvari insimul, idest, in ipso omni sive mundo. Quod si dixerit « quis, quia non decuit infinitam potentiam Creatoris, infinitamque « bonitatem ipsius, immensasque divitias bonitatis ejusdem tam mo- « dica creasse omnia, quæ creavit, neque Cælos, neque mundum « ipsum: quin potius decens fuit incomparabiliter majorem mundum, « Cælosque similiter creasse; et pro magnitudine illa homines, et ce- « tera animalia in mundo magnos creasse; hic ergo reminisci debes, « quia corpora, et animalia, nec creari poterant infinita, neque esse: « alibi enim didicisti omne corpus, et corporeum ex necessitate esse « finitum. Quia igitur ex necessitate finita creari, et esse ea oportuit, « ista quæstio eadem esset si longe majora quam sint creasset omnia « Creator; quantumcumque enim majora ea creasset, finita tamen « essent; et propter hoc semper quæri possent cur non majora ea « creasset. Non fuit igitur ista mensura magnitudinis, et aliorum « in rebus creatis ex defectu vel potentiæ, vel bonitatis, quæ esset « apud Creatorem; sed res ipsæ sicut paucis exemplis ostendi tibi, « hanc mensuram potius requirebant, quamquam verissime dici posset, « quia per electionem, et providentiam sapientissimi Datoris, in his « mensuris, et dispositionibus creatæ sunt res. »

Quæres VI. — *An revera Deus post Universi productionem cessaverit ab omni opere, ut significare videtur Moyses cap. 2. his verbis:* Complevitque Deus opus suum quod fecerat; et requievit die septimo ab universo opere, quod patrarat.

Respondet Seraphicus Doctor dist. 15. qu. 3. « *Primo* quidem « præsupponendo, quod omnis artifex perfectus opus inchoat, ut ad « perfectionem perducat: et sicut intendit, ita facit, si per omnia suf- « ficientia virtutis agentis sibi suppetit; cum autem ad perfectionem « deduxerit, habet, quod intendit; omne autem operans propter quid, « obtento eo propter quod agit, quiescit: omnis igitur Artifex perfe- « ctus sic operatur, ut aliquando quiescat. Cum igitur Deus sit agens « perfectissimum in producendo ipsum Universum, necesse est ergo « ipsum aliquando quiescere. Sed cum duplex sit agens, quoddam « quod movetur, et laborat in sua operatione; quoddam vero, quod « nec mutatur, nec variatur: illud, quod primo modo agit, quiescet « per quietationem, quæ quidem est privatio motus, et laboris, sicut « est agens creatum: illud vero quod secundo modo agit, quiescit « quietatione, non quæ sit laboris, vel fatigationis privatio, sed quæ « est cessatio ab opere propter ipsius perfectionem: et sic dicitur Deus « ab omni opere quievisse, cum Universum produxerit ad esse per- « fectum, et sic quievit cum ad perfectum esse deduxit. His præmissis. « *Respondet secundo,* quod cum duplex sit Universi perfectio: una « secundum esse permanens, alia secundum esse decurrens. *Prima,* « inquit, attenditur in completa existentia principiorum, et completo « numero specierum, quæ quidem species naturam generis participant « secundum rectam, et ordinatam intentionem naturæ. *Secunda* vero « perfectio consistit in productione eorum, quæ per tempora decurrunt, « et sibi ipsis consequenter succedunt, ex cujus successionis ordina- « tione resultat quædam unitatis pulchritudo, et perfectio. Quoniam « igitur secundum primam perfectionem Deus Universum in sex die- « bus ad esse produxit, scilicet quantum ad completam existentiam « principiorum, et quantum ad completum numerum specierum: ideo « dicitur requievisse ab omni opere, quod patrarat. Quia vero con- « tinue operatur ad rerum successionem per propagationem, et indi- « viduorum multiplicationem: ideo dicitur *operari usque modo.* Ex « his patet responsio ad quæstionem propositam: concedendum est « enim, quod ad productionem animalium, maxime hominis, secuta « est quies in die septimo; non quia facta sit laboris terminatio, sed « quia facta est operis inchoati completio. » — Eamdem paulo aliter quæstionem explicat S. Augustinus lib. 4. *De Genes. ad litt.* c. 12. *Potest,* inquit, *intelligi Deum requierisse a condendis generibus creaturæ, quia ultra jam non condidit aliqua genera nova: deinceps autem usque nunc, et ultra operatur eorumdem generum administrationem, quæ nunc instituta sunt; non ut ipso saltem die septimo potentia ejus a Cœli, et Terræ, omniumque rerum quas condiderat, gubernatione cessaret; alioquin continuo dilaberentur. Creatoris namque potentia, et Omnipotentis atque Omnitenentis virtus, causa subsistendi est omni creaturæ: quæ virtus ab eis quæ creata sunt regendis si aliquando cessaret, simul et illorum cessaret species, omnisque natura concideret. Neque*

enim sicut structuram ædium cum fabricaverit quis abscedit, atque illo cessante atque abscedente stat opus ejus; ita mundus vel ictu oculi stare poterit, si ei Deus regimen sui substraxerit. Proinde, et quod Dominus ait, Pater meus usque nunc operatur, *continuationem quamdam operis ejus, quæ universam creaturam continet atque administrat, ostendit.* — Addit c. 15. Deum quidem dici requievisse *ab opere,* non vero *in opere. Nimirum,* inquit, *quia vitium est, et infirmitas animæ ita suis operibus delectari, ut potius in ipsis, quam in se requiescat ab eis: cum proculdubio melius aliquid in illa sit quo ea facta sunt, quam ipsa quæ facta sunt: insinuatur nobis Deus per hanc Scripturam, qua dicitur requievisse ab omnibus operibus suis quæ fecit, nullo opere suo sic delectatus, quasi faciendi ejus eguerit, vel minor futurus nisi fecisset, vel beatior cum fecisset. Quia enim ex illo ita est quidquid ex illo est, ut ei debeat quod est, ipse autem nulli quod ex ipso est, debeat quod beatus est, se rebus quas fecit diligendo præposuit: non sanctificans diem quo ea facienda inchoavit, nec illum quo ea perfecit, ne illis, vel faciendis, vel factis auctum ejus gaudium videretur: sed eum quo ab ipsis in seipso requierit. Et ipse quidem numquam ista requie caruit, sed nobis eam per diem septimum ostendit: hinc etiam significans non percipi requiem suam nisi a perfectis, cum ad eam intimandam non deputavit diem, nisi qui perfectionem rerum omnium sequebatur. Nam qui semper est quietus, tunc nobis requievit, cum se quievisse monstravit.* — ✳ " Existimant Cabbalistæ quod sicut Deus hexaëmeron dierum impendit in creatione mundi, ita hexaëmeron dierum millenariorum debeat impendere in conservatione mundi, adeo ut mundus sex millenariorum spatium durare debeat et consummari, sequente vero millenario Deus quiescet. Hæc fuit sententia omnium fere Patrum, ad quam Platonici et Pythagoræi proxime videbantur accedere. Suam vero istam doctrinam ab ipsis Hebræis hausisse, nullus est paulo humanior, et litteratura judaïca et cabbalistica imbutus, qui hoc facile non sibi persuadeat. Quod potest confirmari testimonio Manassis Ben Israël: *Divini theologi Cabbalistæ, quos Plato in Timæo secutus est, putant mundum inferiorem, quibusque septem mille annis, cœlum, quinquaginta annorum millibus, Jocum novo factura sint mundo et cœlo. Hoc aiunt Adamum tradidisse Setho, hunc Hanocho, Hanochum Noacho, illum Semo, hunc Hebero et Hebræorum Patriarchis, postea id confirmatum a Moyse, et significari per divinos illos sex creationis dies qui repræsentant sex millia annorum, quia et ait Psalmographus: Dies Domini est mille anni, mille anni in oculis tuis sicut dies unus.* Sic ille conciliatoris p. 39. quo vero erat acumine Manasses, in sex diebus creationis mysteria quærit, et eventus qui respondeant sex diebus millenariis, quibus durare debet mundus hic inferior. *Primo die,* inquit ille, problemat. p. 46. *facta est lux, et extiterunt tenebræ, hoc respondet Adamo qui fuit lux mundi, et Caïno tenebrarum symbolo, vel Adamo innocenti, et Adamo peccatori; vel Setho et Enoso cujus tempore cœperunt tenebræ idololatriæ. Secundo die expansum fuit dividens aquas ab aquis, quod respondet Noacho in secundo millenario, qui aquis diluvii divisit inter bonos et malos. Tertio die emersit terra ex aquis, et creatæ plantæ, quod respondet populo Judaïco, tertio millenario, ex captivitate Ægyptiaca emergenti, et florenti arboris legis.*

Quarta die creata duo magna luminaria : hæc designant duo templa condita quarto millenario. Quinto die aves et pisces creati sunt, repræsentant Israëlitas qui post destructionem templi, ineunte quinto millenario maxima copia instar piscium terram Israëliticam occuparerunt, et Romanas Aquilas, aves quæ etiam terram Israëliticam invaserunt. Sexto die creata quadrupedia, et homo, quo designantur principes et reges qui sexto millenario debent liberari a jugo imperii Romani, et Messias homo cujus Adam fuit typus. Quippe qui non aliter quam Adamus olim dominabitur in omnes pisces, aves et quadrupedia, per quæ figurantur omnes mundi principes. Denique septimo die quies fuit, quia septimo millenario erit quies et chaos continuo sex millenariorum germinatione ferax desinet germinare. " ✳

TRACTATUS TERTIUS.

DE MIRANDO HOMINIS OPIFICIO, EJUSQUE VARIA SORTE.

Norunt *omnes Theologi quintuplicem distingui naturæ humanæ statum: nimirum naturæ puræ, innocentis, lapsæ, reparatæ, et beatificæ.* Status naturæ puræ *dicitur, in quo homo nec per gratiam ad altiorem ordinem promovetur, nec per peccatum originale deprimitur, et inquinatur; sed sibi, ac viribus, et dotibus suis naturalibus plane relinquitur, nullisque aliis defectibus subjacet, quam iis qui ex corporis, et animæ constitutione naturaliter oriuntur; quales sunt infirmitas, mortalitas, ignorantia, etc. Hunc statum confundunt aliqui cum statu naturæ integræ: longe tamen invicem discrepant: hic enim ultra naturales omnes perfectiones, includit specialem pacem internam, superiorem inter hominis partem, et inferiorem; videlicet perfectam subjectionem appetitus sensitivi sub rationali; ita ut appetitus sensitivus nec præveniat imperium voluntatis, nec ei repugnet; sed ad ejus nutum suos motus, suasque passiones comprimat aut exerat, ita ut caro non concupiscat adversus spiritum, nec spiritus adversus carnem: quod utique cum sit, homo patitur moralem quamdam ægritudinem, et diminutionem in viribus suis, hoc modo distractis atque in contraria tendentibus: idcirco dum utraque pars concordat, dicitur habere moralem quamdam integritatem per illam potentiarum suarum concordiam, viribus nempe unitis, et in idem conspirantibus: quo fit, ut pars rationalis vegetior sit ad bene operandum, conformiterque rectæ rationi virendum.* — Secundus status est *naturæ innocentis, seu* justitiæ originalis, *qui præter naturalem hominis perfectionem, et integritatem plura complectitur beneficia gratuita corpus et animam spectantia, nempe mortis et morbi carentiam, gratiæ sanctificantis et supernaturalium virtutum infusionem: necnon et collationem eorum omnium cælestium charismatum, quibus Protoparentes in ipsa sua formatione donati fuerunt.* — Tertius est *naturæ lapsæ, ab illa scilicet integritate, et justitia originali, quam acceperat in Adamo ad omnes ipsius posteros, si ille non peccasset, continua propagatione transmittendam. Quamquam autem teterrimus hic status omnino lugendus sit, et execrandus, utpote cum omnium malorum, quæ in universum genus humanum derivantur, sit profluvium, et lerna: nihilominus præcellentem hominis dotem demonstrat, libertatem nempe, qua suæ ipsius fortunæ arbitrarius, honorariusque plastes, et fictor, in quam maluerit partem, et sortem manus dederit.* — Quartus est *naturæ reparatæ, per Christi Domini gratiam,*

qua venit quærere et salvum facere quod perierat: hæc enim non solum omnes peccati nævos emaculat, sed et pristinæ pulchritudinis splendorem animæ restituit, et omnia ei ad beatitudinem æternam assequendam media necessaria, et sufficientia subministrat. — Quintus denique est *naturæ beatificatæ, et æterna felicitate perfruentis, a qua omnes miseriæ longe exulant, in quam animi deliciæ ubertim confluunt, et per quam omnia hominis desideria plenissime satiantur.* — *Hujus autem quintuplicis hominum sortis, tres tantum priores suscipimus hoc in Tractatu explicandas totidem Disputationibus, quarum* Prima *hominis nativas, et ingenitas dotes aperiet:* Secunda *eximia justitiæ originalis privilegia reserabit:* Tertia *naturæ lapsæ miserias, et peccatorum omnium fœditatem exhibebit.*

DISPUTATIO PRIMA.

DE STATU PURE NATURALI HOMINIS: SEU DE NATIVIS ET INGENITIS HOMINUM DOTIBUS.

Eximias hominis dotes omni qua potuit mentis acie percunctatus Aristoteles, merito dixit: *Omnium quæ mirari possunt homines, maxime præ ceteris mirandus est ipse* homo: quippe, inquit Plato 1. *De Legibus, Homo, ut miraculum quoddam divinum in animantium genere habetur, quia creaturarum omnium est interruntius: superis, et inferis familiaris; naturæ interpres: mundi interstitium sive copula: magnum profecto est naturæ* monstrum, *quoniam unum cum sit, multa tamen in se habet diversa, dolorem et voluptatem, spem et timorem, etc.* ✻ " Hinc Quintilianus, *Declamatione* 260 et Isidorus Pelusiota lib. 1. *Epist.* 259., cum Platone libro *De legibus*, dixerunt ζῶον θεον *animal divinum*, sive Deo proximum. — Quare hinc error forsan derivatus est quod mundum *animal rationale* dixerit Plato in Tymæo. Cui concinit Cicero scribens: *non est reluctandum profiteri, si modo investigari aliquid conjectura potest, hunc mundum esse animal, idque intelligens et Divina Providentia constitutum.* Quibus consentit quisquis est auctor libri *Pymandri*, sub nomine Trismegisti, dialog. 10. ubi " ✻ hominem appellat *magnum* miraculum, *animal adorandum, et honorandum: quod in naturam Dei transit, quasi ipse sit Deus, etc.* Magnum, inquam, miraculum est homo, quippe totius naturæ epitomen ac finis: nam, ait Chrysostomus homil. 8. in *Genesim: Homo inter visibilia omnia dignitate præcellit, propter quem condita sunt hæc omnia.* Animal item adorandum, siquidem *in terra est mortalis Deus*, ait idem Trismegistus, *Deus vero in cælo immortalis homo:* venerandum vero, ut mundi Rector, et Dominus: *Tremor* enim, inquit Deus Protoparentes alloquens, *et metus vestri erit super bestias terræ:* unde fit ut suapte natura quodlibet animal hominem vereatur, et veneretur. Angeli etiam eum suum concivem, et cohæredem ac ejusdem spiritus participem prædicantes continuis prosequuntur obsequiis. Denique in Deitatis naturam effigiatur; Deus namque gratiæ sanctificantis infusione illum propriæ suæ Divinitatis consortem, et participem efficit. *Transformamur enim in eamdem imaginem a claritate in claritatem, tamquam a Domini Spiritu,* inquit Apostolus 2. ad Corinth. 3. ✻ " Inde apparet hominem recte appellari posse mundi miraculum, orbis de-

licias, immortalitatis germen, universi dominum, creaturarum, ut dictum est, epitomen, divinorum operum finem, Angelorum socium, horizontem, nexum, perfectionem omnium, Majestatis divinæ imaginem, Dei Omnipotentis filium, æternæ lucis candorem, Divinitatis immaculatæ speculum, admirabile omnium admirabilium, rerum inferiorum magistrum, superiorum familiarem et amicum, omnem tandem, juxta nonnullos, creaturam, quod existat cum lapidibus, vivat cum plantis, sentiat cum bestiis, intelligat cum Angelis. " * — Hæc autem omnia ut auctoritate divina, et ratione theologica verissima esse comprobemus, naturales hominis præcellentias investigare lubet tribus in sequentibus Articulis, quorum *Primus* naturalem hominis statum, ac dignitatem generatim explicabit: *Secundus* corpoream ipsius delineabit præstantiam: *Tertius* vero præcellentes ejus animæ dotes aperiet.

ARTICULUS PRIMUS.

DE NATURALI HOMINIS STATU, ET INGENITA EJUS PRÆCELLENTIA.

Ingenitas hic perfectiones appello, quas homo a Deo, ut magnifico naturæ Opifice cum ceteris entibus creatis mutuatur, quæque ipsum intra naturæ ordinem ita perficiunt, et constituunt, ut exinde ad solum finem naturæ viribus obtinendum ordinetur, de quo statu tria maxime quæri possunt: *Primum* quidem, an revera homo formari, et constitui possit in statu naturæ puræ, ita quod nec gratiæ beneficio egeat, ut finem sibi debitum assequatur, nec ab eo per ullum peccatum removeri possit. *Secundum*, qualis ille status fuisset, an videlicet eisdem corporis et animi defectibus subditus, quibus nunc gravamur. *Tertium*, an per nativas et ingenitas suas præcellentias homo creatis entibus corporeis antecellat.

QUÆSTIO PRIMA.

AN POSSIBILIS SIT NATURÆ PURÆ STATUS.

Notandum 1. Ad statum naturæ puræ duo requiri, in quibus naturæ puritas censetur maxime consistere; alterum quidem *positivum*, nimirum ut in eo statu natura humana habeat omnimodam perfectionem suam naturalem; nempe substantiam undequaque completam, facultates ad operationem expeditas, et paratam sibi divinam providentiam in omnibus auxiliantem: alterum *negativum*, videlicet ut nihil habeat sibi naturaliter indebitum, seu quod ei non sit aptum inesse intra ipsum naturæ ordinem, sive malum sit, sive bonum: hoc est, ut neque gratiæ donis, vel aliis beneficiis ad finem supernaturalem conducentibus, illustretur, neque etiam ullo peccato, maxime originali, inficiatur; nec pœnis ex eo derivantibus sit obnoxia. Ab hac autem negatione peccati originalis, et gratiæ cujuslibet, status *naturæ puræ* dicitur; puritas enim naturæ in præsenti solam denotat negationem eorum omnium, quæ naturalem hominis constitutionem, et ordinem non spectant. Itaque statum *naturæ puræ* vocamus medium inter

statum originalis justitiæ, in qua primus homo conditus fuit, et statum peccati, in quem lapsus est. *Medium* inquam, per negationem extremorum, quod nec sanctitatem includat, quæ dat habenti jus ad vitam æternam, nec peccatum, quo ab ea excludatur ob reatum damnationis.

Notandum 2. Statum illum naturæ puræ extitisse nusquam, nec videri futurum; primi namque hominum parentes immediate a Deo conditi, gratia simul, et aliis cælestibus donis dotati, ditatique fuerunt in ordine ad finem supernaturalem, ad quem cum universa sua propagine fuerant destinati. Eorum vero posteri quotquot concipiuntur, si post Christum Dominum unicam Virginem Deiparam excipias, lethali originali labe inficiuntur, priusque damnati sunt, quam nati: adeoque nullus est hominum qui revera in statu naturæ puræ fuerit conditus, nullusque ita condendus videtur; siquidem omnes vitiata propagine in iniquitatibus concipiuntur; et per medicinalem Christi Domini gratiam sanati, et emundati, ordinantur ad beatitudinem æternam assequendam. — An autem status ille sit possibilis non solum secundum absolutam Dei potentiam, sed etiam prout operatur juxta naturalem rerum inclinationem, plurimi Recentiores negant, docentes statum illum esse impossibilem, et contrariam sententiam Manichæismum redolere; unumque esse ex capitalibus Pelagii erroribus a S. Augustino impugnatis. Quam utique assertionem pridem evulgavit *Calvinus* lib. 1. *Institutionum*, cap. 15. n. 1. necnon et *Lutherus* in caput 3. Genesis, ubi inter cetera scribit: *Statuamus justitiam non fuisse quoddam donum, quod ab extra accederet, separatum a natura hominis, sed fuisse vere naturalem: ita ut natura Adæ esset diligere Deum, credere Deo, agnoscere Deum. Hæc tam naturalia fuere in Adamo, quam naturale est, quod oculi lumen recipiant.* Et inferius, *Porro*, inquit, *hæc probant originalem justitiam fuisse de natura hominis: ea tamen per peccatum amissa, manifestum est naturalia non mansisse integra, ut Scholastici delirant.*

Notandum 3. Dona, et auxilia divina hominibus gratuito concessa, esse duplicis generis: alia namque perficiunt hominem in ordine ad finem, et operationem ordinis naturalis: alia vero illum illustrant, et adjuvant in ordine ad finem supernaturalem, et ad operationes ipsius finis dignitati proportionatas. *Prioris generis* sunt specialia quædam auxilia extraordinaria, et communem causarum naturalium activitatem, ac cursum excedentia, quæ Deus interdum agentibus naturalibus impendit, quibus suam operationem exequi, et obviantia sibi impedimenta extrinseca, quæ ex aliarum causarum concursu acciderent, vincere possint, et finem naturalem intentum assequi. *Posterioris vero generis* sunt ea omnia divinæ gratiæ auxilia, quibus homo ultra naturæ captum, et ordinem promovetur ad finem supernaturalem, nempe vitam æternam, quam nonnisi gratiæ divinitus infusæ beneficio possumus obtinere, juxta illud Ephesiorum 2. *Gratia estis salvati per fidem, et hoc non ex vobis: Dei enim donum est, ut ne quis glorietur.* — De utroque auxilio præsens movetur Quæstio, sed maxime de posteriori: inquirimus enim an revera Deus possit hominem aliquem eo in statu condere, ut ab originali peccato, ex eoque derivantibus pœnis immunis, ad solum naturalem finem ordinetur, nec ullo divinæ gratiæ beneficio egeat, et illustrari, ac juvari debeat.

Conclusio unica. — Homo revera creari potuit in statu naturæ puræ. Hæc Conclusio jam communis est inter Doctores Catholicos; eamque ratam habet, ac docet Subtilis Doctor in 2. *dist.* 22. *qu. unic. n.* 7. ubi demonstrans non esse immediatam oppositionem inter culpam, et gratiam; quoniam potuit inter utrumque fieri status medius, ait: *Potuit enim aliquis esse in puris naturalibus tam sine gratia, quam culpa: ergo hæc nullo modo sunt immediate opposita.* — Idem affirmat Angelicus Doctor *q.* 4. *De malo* art. 1. *ad* 14. ubi ait: *Carentia divinæ visionis dupliciter competit alicui: uno modo sic, quod non habeat in se unde possit ad divinam visionem pervenire, et sic carentia divinæ visionis competeret ei, qui in solis naturalibus esset absque peccato: sic enim carentia divinæ visionis non esset pœna, sed defectus consequens omnem naturam creatam:* et in 2. *dist.* 30. *qu.* 1. dicit humanæ naturæ defectus, qui nunc sunt, posse dupliciter ad illam comparari; nimirum vel ad eam, prout in principiis suis naturalibus consideratur, et sic, inquit, non sunt pœnæ ejus, sed naturales defectus: vel ad eam, prout spoliatam contrariis perfectionibus, quas in primo Parente acceperat, et ita sunt pœna peccati ab eo commissi, et transfusi in posteros.

Probatur 1. Ex definitione summorum Pontificum Pii V. anno 1570. et Gregorii XIII. anno 1579. et Urbani VIII. damnantium varias propositiones a Michaële Bajo scriptis aut verbis evulgatas et propugnatas. Inter has autem propositiones damnatas, vigesima secunda erat: *Humanæ naturæ sublimatio, et exaltatio in consortium divinæ, debita fuit integritati primæ conditionis, et proinde naturalis dicenda est, et non supernaturalis.* Per consortium autem divinæ naturæ non aliud intelligit, quam quod habetur per gratiam sanctificantem, ut colligitur ex *propositione* 42. Idem continent *propositiones* 24. 25. 27. at evidentius mentem ejus explicat *propositio* 79. qua dicit: *Falsa est Doctorum sententia, primum hominem potuisse a Deo creari, et institui sine justitia naturali:* dixerat autem antea *naturalem justitiam* illam esse, in qua creatus est primus homo: is vero conditus est peccati expers, et gratia sanctificante illustratus: vult ergo hominem non potuisse creari sine justitia, et rectitudine, quam primus homo ab infuso sibi divinæ gratiæ beneficio obtinebat: ac proinde negat esse potuisse medium statum, in quo homo nec illam haberet justitiam, in qua creatus est, nec peccatum cum quo jam nascitur; adeoque censet statum naturæ puræ esse impossibilem. — Cum autem hæ propositiones damnatæ fuerint in Bajo, non apparet qualiter citra temeritatem possint a Recentioribus quibusdam iterum propugnari.

Reponunt Adversarii censuram illam esse contrariam novem illis summis Pontificibus, a quibus S. Augustini doctrina contra Pelagianos laudata, commendata, et approbata jam olim fuit: in qua nihil frequentius est, quam Deum fore injustum, aut impotentem, si creaturam peccato non fœdatam conderet subjectam miseriis, quibus nunc subjacet propter originale peccatum: itaque ne sibi ipsi sancta Pontificia Romana sedes contraria videatur, omnino satagendum est, ne posteriores Pontifices a priorum sententia recedere judicentur. Atque adeo non ea fuit, quam nos prætendimus, trium laudatorum Pontificum doctrinæ Baji censura. *Deinde* subdunt, illos Pontifices præfatam pro-

positionem damnasse, non *ut falsam*, sed ut *pacis perturbativam*, quoniam contraria erat opinioni communi Scholasticorum consensu pridem in scholis receptæ, cum enim Bulla proscribat respective simul multas Baji propositiones *ut hæreticas, erroneas, suspectas, temerarias, scandalosas, et piarum aurium offensivas;* nec determinet quænam in particulari illarum propositionum essent hæreticæ, quænam erroneæ, etc. sufficit unam censuræ hujus partem in hanc propositionem cadere, illam scilicet qua dicitur scandalum peperisse, vel pias aures offendisse. *Denique* affirmant se, et omnem alium sentientem debere secum hærere dubios inter censuram trium Pontificum, et S. Augustini sententiam, quam toties probavit, et sequitur, sequendamque monuit Apostolica Sedes. — **Contra**, primo falsum est præfatam propositionem de impossibilitate status naturæ puræ approbatam fuisse ab antiquis summis Pontificibus Augustini laudatoribus, cum nulla fiat illius mentio in illis capitibus ex S. Augustini doctrina depromptis, et a Cælestino Papa in *Epistola ad Episcopos Galliæ* approbatis; neque in Canonibus Concilii *Arausicani*, et *Mileritani*, aut aliis contra Pelagianos, aut Semipelagianos specialiter celebratis, in quibus S. Augustini sententia, et doctrina laudatur, ac probatur. *Insuper* dico non esse hominis Catholici committere inter se summorum Pontificum sententias, dicereque ita in illis acceptandis et explicandis tuendam esse auctoritatem recentiorum Pontificum, ut ne veterum lædatur sententia; quasi non sit æqualis auctoritas in singulis supremæ sedis Rectoribus, et Petri Successoribus, liceatque a Recentioribus provocare ad Antiquiores quasi contrariam doctrinam statuerint. — *Ad secundum dico*, non vacare temeritate, quod illi privato suo sensu, et pro arbitrio applicent partem censuræ leniorem præfatæ propositioni damnatæ: sic enim aperiunt viam eludendi notam cujuscumque alterius propositionis per illas Bullas proscriptæ, de qualibet enim alia similiter dici posset eam fuisse reprobatam, et prohibitam, non ut falsam, sed ut offensivam, et pacis perturbativam. *Deinde*, falsum est præfatam propositionem non fuisse damnatam ut erroneam, vel hæreticam, temerariam, aut suspectam; cum enim illa sit fundamentum aliarum fere omnium ibi damnatarum, certum est, quod si quæ inter illas propositiones sunt hæreticæ, et erroneæ, ut multas esse affirmat censura, certe ista præcipue, quæ ceterarum basis est, et fulcrum. — *Denique* dico plane indignum esse viris Catholicis dubios hærere inter definitionem summorum Pontificum, et auctoritatem particularis Ecclesiæ Doctoris: sic enim hæreticus quisque posset eludere omnes definitiones, tum summorum Pontificum, tum Conciliorum, veluti posthabendas doctrinæ S. Augustini, vel etiam Scripturæ sacræ cui se mordicus adhærere prætendit. Unde si licuit S. Augustino contra *Epistolam Fundamenti* c. 5. dicere: *Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ Catholicæ moveret auctoritas*, potiori jure dicere quisque potest: *Augustino non crederem, nisi me Ecclesiæ, et summi illius Rectoris auctoritas moveret.*

Secunda conclusionis probatio; nam S. Augustinus *lib.* 3. *contra Maximinum* c. 15. affirmat hominem ad similitudinem Dei formatum, *ideo fieri gratia filium Dei, quia non est natura:* si autem gratia fit Dei Filius, non natura: ergo non est hoc illi connaturale, seu connaturaliter debitum: nam implicat in terminis aliquid esse gratuitum,

et esse naturæ debitum: subindeque potuit natura humana pura omni peccato sine tali dono creari. Et *lib.* 6. *De Genesi ad litteram c.* 27. dicit posse non mori, præstandum fuisse Adamo *de ligno vitæ, non de constitutione naturæ:* ergo falsum est quod immortalitas primi hominis non erat gratiæ beneficium, sed naturalis conditio. Denique *lib.* 4. *contra Julianum c.* 16. ait, *Gratiam Dei magnam ibi fuisse, ubi terrenum, et animale corpus bestialem libidinem non habebat:* ergo integritas primæ creationis, sive carentia effrænis concupiscentiæ, ut explicant Adversarii, non fuit naturalis ejus conditio, sed gratuitum Dei beneficium.

Probatur 3. et præcedens ratio confirmatur: Angeli numquam fuerunt infecti peccato originali, et tamen ex S. Augustino potuerunt creari sine gratia: ergo etiam homines a peccati originalis labe immunes, sine illa produci possunt. *Consequentia* patet a paritate rationis: *antecedens* probatur ex S. Augustino *lib.* 22. *De Civit.* cap. 9. ubi affirmat Deum in Angelis condidisse *naturam*, et largitum esse *gratiam:* etenim de bona sanctorum Angelorum voluntate sermonem faciens, ait: *Istam quis fecerat, nisi ille qui eos cum bona voluntate, idest, cum amore casto quo illi adhærent, creavit simul eis et condens naturam, et largitus gratiam?* Quibus sancti amoris donationem contra naturæ creationem distinguit, quod illa sit gratiæ largitio, hæc vero naturæ formatio. *Confirmatur* ex eo quod subjungit, dum inquirendo causas tam inæqualis exitus Angelorum beatorum, et damnatorum, dici posse putat malos Angelos accepisse *minorem divini amoris gratiam:* quomodo enim minorem accepissent, si utrique naturæ suæ debitam acceperunt? — *Confirmatur* iterum ex eo quod subdit, ad Angelos tunc pertinuisse quod jam de hominibus dicitur: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis:* quomodo enim ad Angelos pertinuerit illa sententia, nisi quemadmodum jam intelligitur gratuito *diffundi charitas* per beneficium naturæ superadditum, ita et tunc factum fuisse credatur? Quomodo *per Spiritum sanctum*, si natura secum traxit invitam accipiendæ illius necessitatem? Quomodo tandem per Spiritum, *qui datus est*, si nihil proprie, ac per se datum est, nullaque intervenit peculiaris ratio beneficii, ac doni gratuiti, præter illam quæ includitur in creatione naturæ? — *Confirmatur* denique, ex *lib.* 13. *Confessionum* cap. 2. 3. 4. ubi S. Augustinus de Angelorum creatione sermonem faciens, duplicem erga eos Dei actionem distinguit: unam quam vocat creationem naturæ, vel ut loquitur, *inchoationem creaturæ spiritualis*, per quam habebat, *ut saltem tenebrosa fluitaret similis abysso, Deo dissimilis:* hoc est, per quam habebat ut existeret, sed sine spiritualibus ornamentis. Alteram quam appellat *largitionem gratiæ*, seu illuminationem per quam intellectualis illa creatura hæc accepit supernaturalia ornamenta, et gratiæ splendore illustrata fuit, de qua dicit intelligenda esse hæc verba Dei loquentis: *Fiat lux, et facta est lux. Hoc*, inquit, *intelligo de creatura spirituali, quia erat jam qualiscumque vita quam illuminares: sed sicut non te promeruerat ut esset talis vita, quæ illuminari posset, ita nec cum jam esset, promeruit te ut illuminaretur, ut et quod* utcumque vivit, *et quod* beate vivit, *non deberet nisi tuæ gratiæ;* quibus aperte designat utrumque Deo perinde facile, perin-

deque arbitrarium fuisse, et Angelos in ipsorum nihilo improductos sinere, et productos, denegato lumine gratiæ, in naturalibus tenebris informes relinquere. — Unde oportet illos duplicatum agnoscere Dei beneficium omnino gratuitum: primum, quod *utcumque vivant*, secundum, quod *beate vivant*: etenim inquit, Deum alloquens: *quid ergo tibi deesset ad bonum quod tu tibi es, etiamsi ista, vel omnino nulla essent, vel informia remanerent, quæ non ex indigentia fecisti, sed ex plenitudine bonitatis tuæ?* Constat ergo quod gratia sanctis Angelis non fuerit connaturalis; adeoque hæc multo minus homini connaturalis est dicenda. Quod utique aperte ex eodem S. Augustino deducitur. — Nam quod hic de Angelis dixit, eadem pene de primo homine dixerat in libris *De Genesi ad litteram*, ubi pariter duplicem distinguit Dei operationem: unam qua operatus est hominem, ut homo esset, alteram ut qui jam homo erat, pius, sapiensque esset: *Sicut*, inquit, *operatur homo terram, non ut eam faciat esse terram, sed ut cultam, atque fructuosam: sic Deus hominem multo magis, quam ipse crearit ut homo sit, eum ipse operatur ut justus sit, si homo ab illo per superbiam non abscedat.* Et iterum: *Quapropter, qua locutione dicitur homo operari terram, quæ jam terra erat ut ornata, atque fœcunda sit, ea locutione dicitur Deus operari hominem, qui jam homo erat, ut pius, sapiensque sit.* Quibus patet S. Augustinum distinguere actionem Dei productivam hominis, quatenus homo est, ab alia actione qua fit sapiens, justus, et sanctus.

Probatur 4. Conclusio ratione theologica: id Deus pro nutu facile potest exequi, quod nec contradictionem implicat, nec ejus majestatem, et operandi virtutem dedecet: sed talis est naturæ puræ status; quod sic evinco: hic status tria maxime complectitur: *Primo* quidem supponit naturam humanam sua perfectione essentiali, omnibusque facultatibus ad operandum expeditis, et accidentibus connaturalibus una cum concursu divinæ Providentiæ sibi parato, et naturaliter debito pollentem; *Secundo*, nullis supernaturalibus donis, quibus ad ordinem superiorem, et finem ingenitas suas vires excedentem, illustratam: *Tertio*, immunem a peccato originali, omnibusque pœnis ex eo promanantibus: sed horum neutrum contradictionem implicat, nec Deum operantem dedecet. Non quidem primum, quia de facto naturas omnes suis omnibus numeris absolutas condidit: *Vidit* enim *cuncta, quæ fecerat, et erant valde bona.* Non etiam secundum, constat enim hominem posse a Deo creari expertem omnis peccati originalis, sicut de facto primi Parentes peccati expertes a Deo conditi sunt. Non denique tertium, cum enim dona supernaturalia sint naturæ indebita, sitque divinæ voluntatis, et gratuitæ liberalitatis naturam humanam æque, ac Angelicam illis ornare, manifestum est posse Deum ab eorum collatione abstinere: ergo ex neutro capite naturæ puræ status implicat. — *Deinde*, si gratia, et cetera dona supernaturalia connaturaliter deberentur Angelo, vel homini originali peccato non infecto, ita quod non posset absque illis, juxta regulatum operandi ordinem, a Deo creari, sequeretur illa dona, et gratiam sanctificantem Angelis, et primis Parentibus infusam simul fuisse, et non fuisse gratiam. Fuisset equidem, ut supponitur, et ut ipsum nomen significat: non fuisset vero gratia, quia gratiæ proprie dictæ repugnat, quod sit naturæ debita, seu connatu-

ralis. Dona namque supernaturalia gratiæ, et gloriæ, quibus creatura rationalis ordinatur ad finem supernaturalem, non respiciunt potentiam ejus naturalem, sed dumtaxat obedientialem, ut communiter docent Theologi; qui ideirco triplicem potentiam receptivam in creaturis distinguunt: unam quidem *Naturalem*, in qua recipiuntur accidentia subjecto connaturalia, ut lumen in oculo, scientia in intellectu, etc. Alteram *Violentam*, in qua subjectantur accidentia repugnantia naturæ subjecti, ut calor in aqua. Aliam denique *Obedientialem*, qua creatura rationalis subditur Deo ad recipiendas formas ordinis supernaturalis. Certum est autem, quod Deus ordinario operandi modo non teneatur tribuere creaturæ etiam a peccato originali immuni ea, quæ per solam capacitatem obedientialem potest excipere, cum id modum agendi præternaturalem spectet, neque etiam creatura ad has formas per capacitatem obedientialem excipiendas naturaliter ordinatur; alioquin illa capacitas non esset obedientialis, sed naturalis: ergo illa dona non sunt creaturæ rationali connaturaliter debita. — *Denique*, homines, et Angeli quantumvis innocentes, sunt tantum filii Dei adoptivi, unicus enim Filius naturalis est, nempe Christus Dominus; omnis autem creatura naturaliter, et vi suæ originis Dei serva est, cum talis servitus in ejus natura fundetur: sed filius adoptivus non habet jus ratione nativitatis, sed tantum ratione gratuitæ liberalitatis, tum ad hæreditatem, tum ad ea quæ hæreditatem spectant; ergo nec Angeli, nec homines, quantumvis peccati expertes, ex natura sua habent jus ad intuitivam Dei visionem, quæ est ipsorum hæreditas, nec consequenter ad gratiam necessariam ad illius hæreditatis consecutionem. Unde merito S. Cyrillus Alexand. lib. 1. in *Joann.* cap. 13. affirmat quod *creatura cum serva sit, nutu solum, et voluntate Patris ad supernaturalia vocatur.*

Reponunt Adversarii, gratiam equidem propriissime dictam non esse debitam creaturæ rationali ex exigentia ipsius naturæ, vel jure operum naturalium; debitam tamen esse, et connaturalem propter quasdam decentias, congruentias, et æquitates quæ ex aliis capitibus oriuntur, nihil enim, inquiunt, connaturalius est innocenti Dei imagini naturaliter conditæ cum capacitate fruendi Deo ipso, quam gratia: unde quamvis Deus non ageret contra justitiam, si gratiam ipsam creaturæ denegaret, ageret tamen contra sapientiam, et regulatum operandi modum, si ipsi creaturæ non præstaret media ad eum finem obtinendum, ad quem ex natura sua ordinatur. — *Confirmant* ex eo, quod Theologi Scholastici affirmant *gratiam sufficientem*, gratiam absolute, et nihilominus esse ita debitam creaturæ rationali, etiam in statu naturæ lapsæ, ut ipsi a Deo de via ordinaria non possit denegari; alioquin impossibilia juberet Deus, et ideo homo peccaret in eo quod vitare non posset: ergo, inquiunt, a simili, gratia sanctificans, sine qua natura peccati originalis expers creari non potest, non minus esset propriissime gratia, licet ex congruitate creaturæ rationali connaturaliter esset debita. — **Contra**, primo, hæc responsio supponit falsum, nempe hominem ex natura sua ordinari ad Dei visionem, et fruitionem velut ad finem connaturalem, ut infra patebit. *Secundo*, implicantia loquitur; nam si homo ad eum finem ex natura sua ordinetur, consequens est, quod homini innocenti, seu peccati originalis experti, gratia, et

visio, ac fruitio Dei debeatur, non solum debito oriundo ex Dei sapientia, vel aliqua congruitate, sed etiam ex ipso jure naturæ exigentis ab intrinseco hunc finem, ad quem naturaliter ordinatur; et consequenter requirentis media ad ejusdem finis assecutionem necessaria. *Tertio* denique, perperam etiam ait, gratiæ propriissime dictæ repugnare tantum rationem debiti, quod supponeret opera creaturæ, non vero quod oriretur ex exigentia naturali ipsius creaturæ, ita quod non desineret esse, ac vere dici propriissime gratia, etsi naturæ debeatur, dummodo non præcesserit opus propter quod censeatur debita. Nam, ut probabimus in 1. *Tractatu libri sequentis*, nomine *gratiæ proprie sumptæ* sancti Patres et Concilia intelligunt donum gratuitum, naturæ superadditum, illius debitum, et exigentiam superans; non vero solum id quod non debetur operibus nostris per modum mercedis; alias liberum arbitrium, et quæcumque perfectiones naturales dici possent gratiæ propriissime dictæ; siquidem nullum opus fecimus antequam Deus hæc dona nobis concederet. Hoc autem absurdissimum, et erroneum esse, censuerunt Concilia, et Patres quotquot Pelagii hæresim proscripserunt. *Ad confirmationem dico*, exemplum de gratia sufficienti non esse ad propositum; quamquam enim gratia sufficiens dicatur a Theologis aliquando creaturæ rationali debita, non minus gratia est proprie dicta, quia non ipsi debetur absolute quasi ipsam homini absque injustitia Deus denegare non posset; sed tantum ex congruitate, et ex hypothesi, quod ordinetur, et elevetur ad finem supernaturalem, quæ ordinatio, et elevatio est ipsi indebita, et fit a Deo omnino libere. At vero ex Adversariorum sententia, ipsa elevatio ad ordinem supernaturalem ita est debita naturæ experti peccati originalis, ut Deus ab ea abstinere non possit, nisi in pœnam peccati, nec consequenter illa natura creari potest absque gratia, aliisque auxiliis ad ipsius finis supernaturalis assecutionem necessariis.

1. Objectio petita ex modo loquendi SS. Patrum. — Objiciunt itaque 1. Dona integritatis, et gratiæ sanctificantis dicuntur a SS. Patribus fuisse naturalia primis Parentibus: Cælestinus enim *Epistola ad Episcopos Galliæ cap.* 1. ait: *Homines in prævaricatione Adæ naturalem possibilitatem, et innocentiam perdidisse*. Et S. Augustinus pluribi, maxime *lib.* 11. *De Genesi ad litteram*, affirmat homines dona supernaturalia amittendo, etiam amisisse *posse naturæ*, et *possibilitatem naturalem*: ergo de potentia Dei ordinaria, et providente singulis rebus juxta earum exigentiam naturalem, homines ante peccatum creari non potuerunt sine hujusmodi donis, adeoque nec in statu naturæ puræ. — **Nego consequentiam**, et ad *antecedens* dico, *naturale* a sanctis Patribus appellari non solum id quod homo connaturaliter exigit, sed etiam id quod natura humana in sua origine, et creatione accepit, quamvis ipsi sit indebitum, et præternaturale. Sic Apostolus ad Ephesios 2. ait, quod *sumus natura filii iræ*, quocirca S. Augustinus 1. *Retract.* cap. 15. *Proprie natura dicitur*, inquit, *in qua sine vitio creati sumus*. Et serm. 14. *De Verbis Apostoli*, peccatum originale appellat *peccatum naturæ*, seu *naturale*; non quod naturæ humanæ connaturale sit, sed quia nobis ab ipso vitæ, et naturæ exordio inest, et cum ipsa ad omnes Adami posteros transfunditur, et propagatur. Itaque licet dona integritatis, et gratiæ sanctifi-

cantis fuerint Adamo indebita, et ultra naturalem ejus sortem; nihilominus dici potuerunt naturalia a SS. Patribus, quia ipsi concessa fuerunt ab initio suæ formationis. Hinc est quod Auctor librorum Hypognosticon pro eodem sumit *hominem posse naturaliter quod velit*, et eumdem habere *possibilitatis donum*, quod primi Parentis *vitio perditum est*.

2. Objectio illata ex ordinatione hominis ad beatitudinem. — Objiciunt 2. Non potuit Deus creaturam rationalem nullius peccati ream formare incapacem assequendæ veræ beatitudinis, in qua quiesceret: sed homo creatus in statu naturæ puræ, et donis supernaturalibus gratiæ, et charitatis destitutus, esset incapax veræ beatitudinis assequendæ: ergo eo in statu creari non potuit. *Major* constat ex eo quod omnes homines naturaliter beatitudinem appetant: nam inquit S. Aug. lib. 13. *De Trinit.* c. 8. *Omnes beatos esse velle veritas clamat, natura compellit, cui summe bonus, et immutabiliter beatus Creator hoc indidit.* Inde fit quod omnis creatura rationalis miseriam fugiat, et ut ait idem S. Doctor in Enchiridio cap. 101. *Ita beati esse volumus, ut esse miseri non solum nolimus, sed nequaquam velle possimus.* — *Minorem* vero probant: homo non potest esse vere beatus, nisi fruatur clara Dei visione, ejusque summo amore, quibus Deum ipsum veluti comprehendat; anima enim rationalis hoc ipso quo naturaliter rationalis est, et imago Dei, tam immensæ est capacitatis, ut nulla re alia satietur, nec consequenter beari possit, nisi solius immensæ illius divinæ essentiæ possessione, ut pluribi docet S. Augustinus, maxime lib. 14. *De Trinit.* cap. 8. et lib. 12. *De Civit.* cap. 1. Unde S. Bernardus, *sermone de dedicatione*, ait: *Arida mens hominis creatis rebus occupari potest, satiari non potest: et Dei capacem, quidquid Deo minus est, non implebit.* Sed hæc Dei fruitio naturæ viribus obtineri nequit: ergo nec in statu naturæ puræ formari; quippe cum non possit eo in statu ad beatitudinem ordinari. — **Respondeo ad majorem**, revera quidem hominem peccati expertem non posse a Deo creari sine ordine ad beatitudinem aliquam, et finem ultimum; sed ille finis duplex esse potest: nimirum *naturalis*, consistens præcipue in adhæsione ad Deum per cognitionem, et amorem viribus naturæ acquisitu possibilem; et *supernaturalis* consistens in clara Dei visione, seu amore, et gaudio beatifico. Ex hypothesi autem, quod homo creatus fuisset in puris naturalibus, ad priorem tantum finem, et beatitudinem fuisset destinatus, et ordinatus. Quod enim ad supernaturalem beatitudinem, et finem ultimum nunc ordinetur, eximiæ fuit gratiæ, et liberalitatis divinæ, juxta illud ad Titum 3. *Ut justificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitæ æternæ.* Priorem beatitudinem appetit homo naturali et innato appetitu; ad posteriorem vero cum habeat solum capacitatem obedientialem, ideo non illam naturaliter appetit innato appetitu, quatenus supernaturalis est, sed tantum elicito. Prior coincidit cum fine ultimo naturali hominis; posterior vero idem est, quod finis ejus ultimus supernaturalis. Cum autem Deus gratuita liberalitate supra naturæ captum, et exigentiam homines ordinaverit ad illam beatitudinem supernaturalem, haud dubie potuit ab illa ordinatione sibi libera abstinere, et ad beatitudinem naturalem dumtaxat homines ordinare, eos creando in statu naturæ

puræ. Si autem quæras, in quo ea naturalis beatitudo consisteret? *Respondebo*, Theologos eam constituere in perfecta, et suavi contemplatione Dei, ut Auctoris naturæ, quæ non pertingeret quidem ad intuitivam, et claram ejus visionem; sed esset dumtaxat cognitio ejus abstractiva emendicata ex creaturis, maxime ex substantiis separatis, et spiritualibus. Illa autem contemplatio radix esset, et incentivum amoris naturalis Dei, et reliquarum virtutum naturalium, quarum naturaliter homo capax est, et quibus ea bona posset assequi, quæ naturalem animæ et corporis satietatem ingenitumque beatitudinis desiderium explerent.

INSTANT: Suavis illa, quæcumque esset Dei contemplatio, hominis animam non satiaret, exinde enim claram Dei visionem optaret; siquidem ex cognitione effectuum, excitatur naturale desiderium videndi causam: ergo illa contemplatio non esset hominis satiativa, nec consequenter beatificativa; subindeque dari non potest naturalis beatitudo. — **Distinguo antecedens**: ex tali contemplatione oriretur desiderium videndi causam, quod esset absolutum, et inquietudinem pariens, nego: quod esset conditionatum, et animi quietem non interturbans, concedo: appetitus enim videndi causam, visis effectibus, in eo tantum est absolutus, cui talis visio apparet possibilis: unde cum homini in puris naturalibus existenti non esset naturaliter nota possibilitas divinæ visionis, quæ supernaturalis est; inde sequitur, quod appetitus claræ visionis Dei conditionatus tantum esset, et inefficax. Inefficax autem volitio, seu velleitas, cum non moveat hominem ad assecutionem rei desideratæ, etiam nec inquietudinem, aut anxietatem parit.

URGENT ITERUM: Visio beatifica est naturaliter debita creaturæ rationali, utpote cum sit ejus finis ultimus: ergo naturaliter ipsam homo appetit, nec eam homini denegare potest Deus, absque ipsius hominis culpa, et præsupposito peccato. Antecedens probant ex S. Augustino, qui frequenter reprehendit Pelagianos, maxime *lib.* 1. *ad Bonifacium cap.* 22. et *lib.* 1. *contra Julianum cap.* 3. quod dicerent infantes nasci sine peccato originali, et tamen excludi a regno Cælorum, si morerentur absque baptismate: unde serm. 14. *De Verbis Apostoli* in Pelagium sic invehitur: *Quare patrimonium regni Cælorum abripis innocenti? quæ est ista justitia Dei? Dic quæso quid offendit parvulus non baptizatus nullam habens culpam? etc.* Hic autem discursus non valeret, si non existimaret Augustinus beatitudinem æternam esse ita homini connaturaliter debitam, ut ei nonnisi propter culpam denegari possit: ergo, etc. — **Respondeo** 1. *Antecedens* adversari tum Scripturæ, tum sanctis Patribus, affirmantibus beatitudinem æternam non esse homini connaturalem, sed supernaturalem, et maximum divinæ gratiæ beneficium. Ideo Vates Regius non naturæ, sed gratiæ illam tribuit Psal. 83. *Gratiam*, inquit, *et gloriam dabit Dominus:* et S. Paulus absolute pronuntiat: *Stipendium peccati mors; gratia autem Dei vita æterna in Christo Jesu Domino nostro;* idest gratia per Christum collata. Unde S. Augustinus lib. 1. *De Trinit.* c. 6. alludens ad locum Pauli 1. ad Timot. 6. *Quem nullus hominum vidit, nec videre potest*, ait: *Videri Divinitas humano visu nullo modo potest: sed eo visu videtur, quo jam, qui vident, non homines, sed ul-*

tra homines sunt. — **Respondeo** 2. Merito S. Augustinum carpere Pelagianos; arguit enim ex ordine jam statuto, secundum quem creatura intellectualis est ordinata ad finem supernaturalem, qui est possessio regni Cælorum, quod equidem nunc alicui denegari non potest, nisi ob ipsius culpam; quia non potest alicui pœna infligi, nisi propter culpam: exclusio autem a gloria, supposita tali ordinatione, non potest non esse pœna. Non loquitur autem Augustinus de statu naturæ puræ, in quo homo ad gloriam æternam non ordinaretur.

Instant denique: Beatitudo naturalis nulla omnino esse potest: ergo omnis illa inclinatio, quam habet homo ad beatitudinem, oportet sit ad eam, quam supernaturalem appellamus. Probant *antecedens* ex eo, quod omnis beatitudo quatuor maxime conditiones debet complecti: scilicet, quod beatus nec possit offendi, nec falli, nec mori, nec anxius esse, sed securus de perseverantia sui status beatifici: at hæc haberi nequeunt in statu naturæ puræ: ergo, etc. *Majorem* probant ex S. Augustino pluribi, maxime ex *lib.* 11. *De Civit. c.* 25. ubi ait: *Justus non vivit ut vult, nisi eo pervenerit, ubi mori, falli, offendi omnino non possit: eique sit certum, ita semper futurum. Hoc enim natura expetit: neque plane, atque perfecte beata erit, nisi adepta quod expetit. Minor* constabit ex Quæstione sequenti, in qua probabitur statum naturæ puræ non fore expertem mortis, miseriarum, et anxietatis de jactura, et amissione boni cujuscumque possessi. — *Confirmat* S. Augustinus Epist. 52. ubi cum dixisset: *Quanta est vanitas, quanta insania, quantumque mendacium, hominem mortalem ærumnosam vitam mutabili spiritu, et carne ducentem, tot peccatis oneratum, tot tentationibus subditum, tot corruptionibus obnoxium in se ipso fidere, ut beatus sit: quando nec illud, quod habet in naturæ suæ dignitate præcipuum, idest mentem atque rationem, potest vindicare ab erroribus nisi Deus adsit lux mentium?* Concludit: *Abjiciamus itaque, obsecro te, falsorum Philosophorum vanitates, et insanias mendaces: quia nec virtus nobis erit, nisi adsit ipse quo juvemur, nec beatitudo nisi adsit ipse, quo fruamur: et totum mutabile atque corruptibile nostrum, quod per seipsum imbecille, et quædam materies miseriarum est, dono immortalitatis, atque incorruptionis absorbeat:* ergo nulla in terris est speranda felicitas. — **Nego antecedens**: et ad *majorem* illius probationis dico, quatuor prætatas conditiones ad beatitudinem desideratas, spectare beatitudinem non temporalem, sed æternam; non hujus vitæ, sed alterius; neque naturalem, sed supernaturalem, a qua in perpetuum exulant anxietates mortis, et morbi formido: fatentur enim ipsimet Adversarii, duplicem distingui posse beatitudinem: unam *imperfectam*, quam *decoloratiorem* visione beatifica appellat S. Aug. Aliam vero *perfectam,* quæ in ipsamet clara Dei visione, et fruitione consistit. Priorem, inquiunt ex Augustino, habebat Adamus in statu innocentiæ, in quo videbat Deum non intuitive, sed tántum abstractive; posteriorem inde assecuturus, si in priori firmus, et immobilis stetisset. Cur ergo similiter nobis non licebit duplicem distinguere beatitudinem, perfectam unam et supernaturalem, aliam imperfectam et naturalem, ad quam tendere ac pervenire posset pura natura, et per quam promoveri posset ad illam supernaturalem et præstantiorem?

Reponent forsan, impertectam illam beatitudinem, et decoloratiorem a se designatam, esse dispositionem ad præstantiorem, qualis non esset illa beatitudo naturalis a nobis excogitata. — **Verum**, quid impedit quominus pariter dicamus hominem in puris naturalibus, aliquamdiu relinqui posse in statu illius beatitudinis naturalis, donec sine ullo suo merito, et ex pura Dei liberalitate, et gratia ad supernaturalem promoveatur, et transferatur: quemadmodum ipsi Adversarii contendunt Adamum potuisse relinqui aliquamdiu in statu imperfectæ et decoloratioris suæ beatitudinis supernaturalis, ut deinde accedente merito suo, transferretur ad perfectam, nempe Dei visionem intuitivam? Neque enim contendimus hominem in statu naturæ puræ constitutum necessario debere perpetuo in eo consistere; ita quod accedente Dei beneficio non posset ad præstantiorem et perfectiorem statum evehi: sed nobis sufficit, quod in eo aliquamdiu consistat, ut ille status non judicetur impossibilis. — *Ad confirmationem*, et utramque S. Augustini sententiam dico, eum non loqui de naturali beatitudine, et statu hominis qui foret in natura pura, sed de præsenti statu naturæ lapsæ, deque perfecta beatitudine, ad quam per Dei gratiam ordinati sumus, et sine qua vere beati esse non possumus; quippe cum nunc maneamus obstricti peccato, gravibusque ærumnis, et pœnis illis adjunctis urgeamur. Quod si S. Augustinus negare videatur aliam esse beatitudinem præter æternam, et supernaturalem, in cujus comparatione quæcumque alia beatitudo excogitanda, videtur esse sola miseria, dico eum loqui eo sensu, quod id quod summum et præstantissimum est, dicitur solum esse in tali genere, et cætera quæ longe inferiora sunt, præ illo nihil esse, et qualiter Deus in Scriptura sacra affirmatur solus esse: *Nonne tu qui solus es?* Ps. 14. reliqua autem entia præ ipso esse nihil; sic Isaiæ 40. *Omnes Gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, et quasi nihilum, et inane reputatæ sunt ei.* Unde sicut entia creata, etsi respective ad Deum dicantur nihil, attamen in seipsis pro suo modulo veram, et realem entis rationem sibi vindicant; sic illa beatitudo naturalis, quam homines possunt assequi in statu naturæ puræ, participaret pro suo modulo rationem beatitudinis, proportionatam scilicet homini in tali statu existenti, ex qua tandem ad præstantiorem ex Dei benevolentia promoveretur.

3. Objectio petita ex amore Dei. — Objiciunt tertio: creatura rationalis institui non potest a Deo nisi cum voluntate ordinata ad Creatorem amandum, et diligendum *amore casto*, hoc est immediate, et tantum propter se: sed amor ille non potest haberi absque beneficio gratiæ, ut innumeris locis indicat S. Augustinus: ergo, etc. — **Distinguo majorem**: non potest sic creari, quin ordinetur ad amandum Deum amore naturali, vel supernaturali, concedo: amore tantum supernaturali, et qui sit perfecta charitas, nego. Itaque duplex distingui potest amor hominis erga Deum; unus quidem minus perfectus, et pure naturalis, quem naturæ viribus, et cum providentiæ connaturalis auxilio homo posset exercere: alter perfectior, et sublimior, quem nonnisi auxilio Spiritus sancti elicere potest, quique dicitur perfecta charitas in cordibus nostris diffusa per Spiritum sanctum nobis donatum, quo non solum Deum diligimus, ut Auctorem naturæ, et beneficio-

rum naturalium largitorem munificum, sed etiam ut Auctorem gratiæ, et nostræ salutis æternæ Opificem.

INSTANT, hanc distinctionem duplicis amoris Dei, naturalis, et supernaturalis, neque in sacris Litteris, neque in Conciliis, neque in sancto Augustino, aliisque sanctis Patribus ullum habere fundamentum, et vestigium; sed humanum prorsus esse figmentum, Aristotelicæ Philosophiæ beneficio excogitatum: ergo in Christianorum Scholis hæc distinctio non est admittenda. — **Nego antecedens**, cujus falsitas apparet quantum ad omnes partes: *Primo* namque illius amoris naturalis Dei Scriptura sacra vestigium præbet, et argumentum; nam *primo cap. ad Romanos*, Apostolus affirmat non solum Philosophos naturali lumine rationis Deum cognovisse, sed et *cap.* 2. docet Gentes quæ legem non habebant naturaliter fecisse quæ legis sunt: atqui prima et summa lex naturali lumine significata, et hominum cordibus inscripta, est Deum omnium Creatorem esse diligendum: unde S. Bernardus lib. *De diligendo Deo: Clamat*, inquit, *intus innata, et non ignota ratione justitia, diligendum esse illum cujus nos totos esse, et cui totum debere non ignoramus.* Si enim possunt homines naturaliter cognoscere Deum rerum omnium Creatorem, Auctorem sui esse, Parentemque optimum, et benefactorem liberalissimum, valde connaturale est, quod etiam illum possint amore naturali prosequi; adeo enim natura inclinat ad parentum et benefactorum dilectionem, ut humanum sensum, et rationem exuisse videantur apud omnes, etiam Barbaros, qui secus faciunt. Unde merito S. Paulus c. 1. ad Rom. pronuntiat. Gentiles illos qui Deum naturaliter agnoverunt, fuisse eo ipso inexcusabiles, quod ipsum *non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, et servierint potius creaturæ quam Creatori.* Cultus autem Dei præcipue in ejus amore consistit, juxta illud sancti August. Epist. 120. *Pietas cultus Dei est, nec colitur ille nisi amando:* ergo censet Apostolus, Gentiles debuisse Deum amore naturali prosequi. — Quod vero ad *Concilia* spectat, etiam evidens illius distinctionis præbent argumentum: imprimis quidem Arausicanum secundum can. 25. et Trident. *Sess.* 6. *Can.* 3. dum videlicet definiunt auxilium Spiritus sancti necessarium esse ad diligendum Deum, non quomodocumque, sed *sicut oportet ad salutem*, vel sicut oportet, ut justificationis gratia conferatur: limitatio enim illa, *sicut oportet ad salutem*, frustra poneretur, si nullus alius amor Dei esset possibilis nisi perfectus et supernaturalis, qui ad salutem et justificationem perducit. Ergo, etc. Hoc ipsum sancti Patres sufficienter indicant, ut constat tum ex laudato S. Bernardo, tum pariter ex S. Augustino *lib.* 6. *Contra Julianum cap.* 10. ubi de parvulis sine baptismo morientibus sic loquitur: *Si hoc eis non erit malum, excludi scilicet a regno cœlorum, non ergo amabunt regnum Dei ut innocentes imagines Dei. Si autem amabunt, et tantum amabunt quantum innocentes amare debent regnum ejus a quo ad ipsius imaginem creantur: nihilne mali de hac ipsa separatione patiuntur?* Quibus verbis affirmat parvulos illos a gloria licet exclusos solisque naturæ viribus relictos, amaturos esse Dei visionem, et habituros dolorem quod in perpetuum illa privari debeant; non enim de Dei amissione, et jactura dolerent, nisi eum amore prosequerentur; quis autem dixerit infantes illos pœnæ damni addictos, omnibusque

proinde cælestibus donis spoliatos, amore supernaturali terri in Dei pulchritudinem videndam? Restat ergo ut ipsorum amor erga Deum sit pure naturalis. Adde quod in damnatis Baii propositionibus hæc erat num. 32. *Distinctio illa duplicis amoris, naturalis videlicet quo Deus amatur ut Auctor naturæ, et gratuiti quo Deus amatur ut Beatificator, vana est, et commentitia ad illudendum sacris Litteris, et plurimis veterum testimoniis excogitata:* ergo duplicem illum Dei amorem denegare, Catholicum non sapit.

Urgebis: Amor Dei, sine quo creatura rationalis formari nequit, vel saltem quin eum habeat in sua potestate, non potest esse alius quam quo Deus amatur propter Deum: si enim propter aliud quippiam Deus diligatur, non erit ille verus et castus amor Dei quem per Deum assequi cupit: nam, ut inquit S. Augustinus in Psal. 77. *Qui propter beneficia terrena Deum quærunt: non utique Deum, sed illa quærunt, quia eodem modo timore servili, non liberali dilectione Deus colitur: sic ergo Deus non colitur: hoc enim colitur quod diligitur:* atqui talis amor castus et rectus non potest haberi sine vera et proprie dicta gratia Dei, ut docet idem Doctor *serm.* 15. *De verbis Apostoli. cap.* 11. et *lib.* 5. *contra Julianum cap.* 3: ergo, etc. — **Nego minorem**; neque enim impossibilis foret aliqualis Dei amor propter se in statu naturæ puræ, qualis nunc in statu naturæ corruptæ possibilem esse viribus liberi arbitrii demonstrabimus *in tertium Sent.* Neque etiam sequitur omnem amorem Dei qui non est pure propter ipsum esse vitiosum et inordinatum, ut ibidem probabimus, tum ex Scriptura, quæ sæpius hortatur homines ad Deum amandum et colendum propter eximia ipsius erga nos beneficia; non autem hortatur ad amorem vitiosum et impurum: tum ex Conciliis, et Patribus, qui talem etiam Dei amorem commendant; tum demum, quia si non posset recte amari Deus, nisi propter se, nihilque aliud benefieri, nisi quod ex tali amore procederet, sequeretur nullam esse aliam virtutem præter charitatem; quod manifeste pugnat in ipsam Scripturam sacram, et sanctorum Patrum doctrinam. — *Ad auctoritatem S. Augustini* respondeo ipsum præfatis verbis intelligendum esse de eo, qui sic affectus esset, ut Deum non amaret, si illa beneficia non concederet; quasi Deus foret indignus amore, nisi esset beneficus; quæ sane voluntatis affectio, et æstimatio, vitiosa omnino est et inordinata. *Vel* intelligendus est de illo, qui Deum sic amat propter ejus beneficia, ut potiorem habeat rationem beneficiorum, quam ipsius Dei, quem illis quodammodo postponit, juxta id quod ipsemet Augustinus in eumdem Psalmum 77. loquitur; *Rectum cor,* inquit, *cum Deo est, quando propter Deum quærit Deum.... In corde autem non recto cum Deo est ubi ea potius diligit, propter quæ Dei adjutorium requirit.*

Instabis rursus: Præcipuus Pelagii error fuit, quod assereret aliquem purum, et castum Dei amorem haberi posse naturæ viribus. Unde gravis inter ipsum et Catholicos fuit concertatio, ut testatur S. Augustinus *lib. De gratia et libero arbitrio,* cap. 18. dicens: *Unde et in hominibus charitas Dei, et proximi, nisi ex ipso Deo? Nam si non ex Deo, sed ex hominibus, vicerunt Pelagiani: si autem ex Deo, vicimus Pelagianos.* Unde et *lib. De natura, et gratia,* cap. 2. dicit eos, qui de Christo nihil audiverunt, quique solum credere possunt in Deum

sui auctorem, et recte vivendo ejus implere voluntatem, neque hoc facere posse absque gratiæ Christi beneficio : *Si enim*, inquit, *hoc fieri potuit, aut potest, hoc et ego dico, quod de lege dicit Apostolus :* ergo gratis Christus mortuus est. — Respondeo. S. Augustinum ibidem loqui de dilectione, et bonis operibus conducentibus ad beatitudinem supernaturalem ; nam initio capitis libri mox citati dixerat : *Natura humani generis, ex illius unius prævaricatoris carne procreata, si potest sibi sufficere ad implendam legem perficiendamque justitiam, de præmio debet esse secura, hoc est, de vita æterna ; etiamsi in aliqua gente, aut aliquo superiore tempore fides eam latuit sanguinis Christi.* Adde quod Pelagius maxime negabat gratiam necessariam, non ad opera tantum moralia, et honesta, sed ad supernaturalia, quibus ad felicitatem æternam promovemur : adeoque S. Augustinus ibi non loquitur de prioribus operibus solis naturæ viribus eliciendis, sed de posterioribus, quæ fieri non possunt absque gratiæ auxilio.

Urgebis insuper: Gentiles Philosophi etiam agnoverunt amorem quo, naturali lumine Deus cognitus, ut omnium Auctor, diligendus est, non posse hominibus inesse absque beneficio, et gratia ipsius Dei, ut pluribi testatur S. Augustinus, maxime *lib.* 8. *De civit. cap.* 5. *et* 10. et *lib.* 4. *Contra Julianum*, cap. 3: ergo in statu naturæ puræ nullus Dei amor posset hominibus inesse. — Respondeo. Philosophorum sensum eum fuisse, ut voluerint amorem illum et Philosophiam, ac sapientiam, aliasque egregias hominis dotes non posse quidem haberi sine Dei beneficio ; non quidem ordinis supernaturalis, nam ipsimet Adversarii aperte fatentur Philosophos Ethnicos nihil omnino de elevatione naturæ ad statum supernaturalem disseruisse, aut cognovisse ; sed ordinis naturalis, emendicati scilicet ab illa speciali Dei providentia, quæ non excedit ejusdem ordinis limites, quæque non transcendit Philosophorum captum. Hoc igitur sensu apud Augustinum *lib.* 8. *De civit., cap.* 5. dixerunt: *Verbum, Deum, et rerum auctorem, et veritatis illustratorem, et beatitudinis largitorem : et ab illo nobis esse et principium naturæ, et veritatem doctrinæ, et felicitatem vitæ*, quæ in ejus cognitione, et amore præcipue consistit : et *lib.* 4. *Contra Julianum, cap.* 3. etiam dixerunt: *Veras virtutes non esse nisi, quæ menti quodammodo imprimuntur a forma illius æternæ immutabilisque substantiæ, quæ est Deus.* Nec refert, quod *ibidem* S. Augustinus, et alibi sæpius dixerit gratiam ejusque suavitatem nobis a Deo donari debere, *ut eum diligamus :* intelligit enim, *ut diligamus perfectius* quam Philosophia doceat, et solæ vires naturales præstare possint : qua ratione etiam gratiam requirit, ut patientiam aliasque virtutes perfectius exerceamus, juxta id quod ait lib. 22. *De Civit.*, cap. 22. *Ad hoc meliores quosque in his malis adjuvat gratia, ut quanto fideliori, tanto fortiori corde toleremur : ad quam rem etiam Philosophiam prodesse dicunt docti hujus sæculi, quam Dii quibusdam paucis, ut ait Tullius, veram dederunt, nec hominibus ab eis, ut datum est donum majus, quod potuit dari.*

Instabis denique S. Augustinum pluribi docere omnem amorem creaturæ rationalis esse charitatem, vel cupiditatem ; quia nimirum necessarium est creaturam rationalem in omni actione voluntaria ferri in Deum, vel in creaturam, ut in alterutro ultimo quiescat : si in Deo,

charitas est: si in creatura, cupiditas. In hac autem divisione nullam aliam *charitatem* agnoscit S. Augustinus nisi quæ diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum, neque aliam *cupiditatem*, nisi qua creatura rationalis vitiatur, et ab ultimo suo fine exorbitat: sed hæc doctrina falsa esset si daretur aliquis amor Dei naturalis, qui sub illa charitate divinitus infusa non comprehenderetur, non esset enim revera cupiditas. — **Respondeo**, S. Augustinum ibi sumere *charitatem* non stricte et proprie, pro amore Dei, quo solum propter se, et super omnia diligitur, et quatenus charitas opponitur cupiditati; sed late, pro amore boni et honesti, qua honestum est, quo sensu lib. 2. *ad Bonifacium*, *cap.* 9. ait: *Quid est boni cupiditas, nisi charitas?* His adde quod non obstantibus testimoniis S. Augustini a Michele Bajo circa hanc propositionem confirmandam productis, damnata fuit a summis Pontificibus laudatis hæc Baii propositio num. 37. *Omnis amor creaturæ rationalis, aut vitiosa est cupiditas, qua mundus diligitur, quæ a Joanne prohibetur: aut laudabilis illa charitas, qua per Spiritum sanctum in corde diffusa Deus amatur.* Quocirca non est, quod illius Sequaces hanc eamdem propositionem denuo nobis obtrudant.

4. Objectio petita ex virtutibus, et operibus moraliter bonis. — Objiciunt 4. Implicat naturæ rationalis status ille, qui et peccatum excludat, et adjunctam habeat impotentiam acquirendæ rectitudinis, et justitiæ, ac virtutis exercendæ: sed status pure naturalis peccatum excludit, ut supponitur, et adjunctam habet impotentiam illam: ergo status ille implicat. Probant *minorem* ex S. Augustino docente pluribi regulas cujuscumque rectitudinis, et virtutis comparandæ in Deo existere: in quo cernendum est quidquid verum de virtutibus cernitur, ut affirmat *lib.* 2. *De libero arbitrio*, *cap.* 12. 13. 14; unde fit ut animus non possit esse sapiens, justus, bonus, sed tantummodo distortus, ac pravus, nisi incommutabiles illas regulas sapientiæ, justitiæque diligat, ut ait ibidem *cap.* 19. Hinc *lib.* 1. *Retract.*, *cap.* 9. ubi refert et approbat quæ scripserat *lib.* 2. *De libero arbitrio*, ait: *Non solum magna, sed etiam minima bona esse non posse nisi ab illo a quo sunt omnia bona:* hoc est a Deo, et per donum gratiæ, ut significat verbis immediate præcedentibus. Hinc subdit: *Virtutes quibus recte vivitur, magna bona sunt: potentiæ vero animi, sine quibus recte vivi non potest, media bona sunt.... Quare abundantia, et magnitudo bonitatis Dei non solum magna, sed etiam media, et minima bona esse præstitit: magis laudanda est bonitas ejus in magnis* (idest virtutibus) *quam in mediis*, qualis est voluntas, et animi facultates: quibus indicat Deum gratiam majorem nobis conferre donando virtutes, quam contulerit conferendo facultates animi; adeoque virtutes non conferri nisi per gratiam supernaturalem. — **Respondeo** 1. Negando *minorem*, et ad ejus probationem *dico primo*, S. Augustinum in nullo ex locis ab Adversariis citatis affirmare regulas virtutum non posse nisi in Deo cognosci, licet in illo perfectissime eluceant, meliusque, et evidentius eorum cognitio ex eo habeatur, quam ex creaturis. — *Dico* 2, nullibi etiam asserere Dei gratiam ita esse necessariam ut sine illa virtutum regulæ, nec cognosci, nec inquiri possint: neque id colligitur ex laudatis verbis *lib.* 1. *Retractationum;* ibi namque S. Augustinus loquitur, ut etiam pluribi assolet, de virtutibus ad vitam æter-

nam promerendam conducentibus, quas ideirco solas veras esse virtutes docet, ad quas eliciendas maxime gratia requiritur, ut indicat lib. 1. *Contra Julianum*, cap. 3. *Si ad consequendam veram beatitudinem*, inquit, *quam nobis immortalem fides, quæ in Christo est vera, promittit, nihil prosunt hominis virtutes; nullo modo veræ possunt esse virtutes.* — *Dico* 3, quod illis aut similibus verbis non intendat S. Augustinus gratiam esse ita necessariam ad virtutes comparandas, et exercendas, ut ea deficiente non possit homo ullam virtutem moralem elicere : ipse namque constantissime affirmat, ut alias fusius probabimus, plures homines etiam in statu naturæ lapsæ extra statum gratiæ sanctificantis, imo et fidei, opera justitiæ, et virtutis exercere : sic enim disertissime de operibus infidelium a gratia Christi alienorum loquitur lib. *De Spiritu et littera*, cap. 27. et 28. *Quædam facta infidelium, et a gratia Christi alienorum sunt, quæ secundum justitiæ regulam non solum vituperare non possumus, sed etiam merito, recteque laudamus.* Et quamvis dicat opera illa si bene discutiantur vix habitura debitam justitiæ laudem, subdit: *Non esse tamen ita detritam in animo imaginem Dei terrenorum affectuum labe, ut nulla in ea velut extrema lineamenta remanserint; unde merito dici possit etiam in impietate vitæ suæ facere aliqua legis, vel sapere.* Additque tertio : sicut non impediunt a vita æterna justum quædam opera naturæ viribus elicita, dummodo fateatur Julianus *esse illa sterilia ad vitam æternam : et ea omnia, quæ ad eam perducunt, nonnisi a Deo Patre per Jesum Christum cum sancto Spiritu inspirari.* Sed certum est, quod non esset infirmior homo in natura pura, quam in natura lapsa : ergo similiter posset in statu naturæ puræ sine gratia sanctificante et fide, aliqua justitiæ et virtutis opera exercere.

Instabis: Sanctus Augustinus *ibidem* contra Julianum probat virtutes extra fidem et gratiam comparatas non esse veras virtutes : ergo falsæ sunt, et ementitæ, adeoque nullum bonum morale, nullaque virtus in statu naturæ puræ gratiæ experte posset exerceri. — **Respondeo** S. Augustinum loqui comparative, non absolute, ita quod velit virtutes extra gratiam comparatas non eamdem habere perfectionem tantamque vim ad instaurandam hominis integritatem, et felicitatem quam habent christianæ virtutes, quibus vetus homo noster de die in diem exuitur, ut novus induatur, quibusque ad æternam felicitatem, et salutem promovemur. *Quod cum facimus*, inquit ibidem, *ideo* veras virtutes *habemus quia* verum *est propter quod facimus, idest* naturæ nostræ consentaneum ad salutem et felicitatem ; *non enim absurde virtus definita est ab iis qui dixerunt: Virtus est animi habitus naturæ modo atque rationi consentaneus. Verum dixerunt : sed quid sit consentaneum liberandæ ac beatificandæ naturæ mortalium nescierunt.* — En in quo ponat S. Augustinus virtutis veritatem, *Quod naturæ sit ad salutem, et veram felicitatem consentanea,* seu, *quod consentanea sit liberandæ ac beatificandæ naturæ.*

Alias rationes ex humani corporis miseria, concupiscentia, etc. petitas, objiciunt, et urgent Adversarii, sed ne fusior sit præsens Quæstio, eas referet et refellet.

QUÆSTIO SECUNDA.

QUALIS ESSET NATURÆ PURÆ STATUS; *SEU* AN EISDEM CORPORIS, ET ANIMÆ DEFECTIBUS, QUIBUS NUNC PRÆMIMUR, SUBJACERET.

Præsens Quæstio præcedentis nedum necessaria est consecutio, sed etiam explanatio et confirmatio: qui enim possibilitati statui puræ naturæ adversantur, omnem movent lapidem, ut eam oppugnent. Impugnant autem validissime tribus capitalibus argumentis, petitis *Tum* a naturalibus malis, ut sunt morbi, dolores, aliique corporum defectus; *Tum* a concupiscentia, quæ perpetuum rationi bellum movet, eique repugnat; *Tum* ab ignorantia, quæ substracta boni, malique cognitione, voluntatis facultatem ligat ne in hujusmodi objectis exerceatur. Cum autem hæc nec abesse posse putent a natura rationali sine gratia, nec adesse sine peccato, ut innumeris sancti Augustini testimoniis suaderi videtur, ideo impossibilem esse putant statum illum, quo tum gratia, tum peccatum ab ea natura excludantur: adeoque statum naturæ puræ censent esse fictitium ac chimericum. Ut autem omnes has ab eis propositas ambages, et difficultates facilius solvamus, ac naturæ puræ status possibilitatem evincamus et confirmemus,

Notandum 1. Corporis et animæ calamitates et miserias, duplicem sortiri posse rationem: *Vel* enim puri sunt, ac simplices ipsius naturæ deficientis et corruptibilis detectus et appendices: *Vel* sunt pœnæ a Deo criminum vindice ob primi Parentis peccatum singulis ejus posteris irrogatæ, ut censent communiter omnes Theologi; quibus repugnant Adversarii, docentes nullam pœnam quantumvis exiguam inferri posse naturæ innocenti; contenduntque S. Aug. non minus levissimas, quam gravissimas pœnas innocentibus infligendas, a divina potestate et æquitate submovere; neque loqui Augustinum de pœna ut pœna est, sed ut malum: et eum velle malum infligi non posse, nisi sub ratione pœnæ, seu non posse non esse pœnam: denique eum contendere hujusmodi miserias non posse nisi peccatoribus infligi. En caput et synopsis primæ difficultatis: unde concludunt, Divinam legem æterna veritate sancitam nullo pacto sinere, ut Deus creaturam sine ulla culpa miseram faciat; hoc enim, inquiunt, non esse Domini, sed Tyranni: ex quo fit ut hoc tam impossibile sit quam Deum non esse Deum.

Notandum 2. Concupiscentiam usurpari posse dupliciter: nimirum vel pro potentia concupiscendi, vel pro motu sive actu illius potentiæ. *Rursus* utrumque tripliciter potest accipi: *Primo* quidem late pro potentia, vel actu appetendi quodcumque bonum, sive spirituale sit, sive materiale et sensibile; quo sensu idem est ac voluntas, vel actus volendi. *Secundo* strictius, pro potentia, vel actu appetendi tantum sensibilia; et sic est idem ac appetitus sensitivus, vel actus ejusdem facultatis appetentis ea quæ naturæ conveniunt, aut necessaria sunt, nec honesto repugnant. *Tertio* denique strictissime, pro motibus illis inordinatis appetitus sensitivi, non solum rectæ rationis dictamini, sed etiam voluntati recta et justa cupienti repugnantis, et eam ad

prava allicientis, ac pertrahentis. *Primo*, et *secundo modo* sumpta concupiscentia est naturalis quædam perfectio nobis a Deo indita; est enim ipsamet voluntas, vel ejus actus quibus bonum anima appetit, et prosequitur ea, quæ naturalem perfectionem, ipsius naturæ conservationem spectant. — Nec refert, quod possit erumpere in actus malos et turpes: exinde enim non minus secundum se est perfectio naturalis: sicut enim absurdum esset existimare vitam, et sensum, et intellectum non esse naturales perfectiones nobis a Deo concreatas, propterea quod intellectus possit ad falsum declinare, et sensus possint deludi circa objecta sensibilia, et vita per mortem possit desinere: ita pariter absurdum esset negare potentiam appetendi esse naturalem perfectionem a Deo concessam, eo quod possit in motus vitiosos, et rationi rebelles prorumpere. *Tertio* vero *modo* sumpta concupiscentia, non est perfectio naturalis, sed defectus naturæ per peccatum vitiatæ.

Notandum 3. Ignorantiam (quæ est carentia illius cognitionis quam homo natus aptus est habere) maxime distingui triplicem: nimirum *Invincibilem*, *Crassam*, et *Affectatam*. 1. est qua rem aliquam ignoramus, quam scire vel non tenemur, vel non possumus. 2. est qua parum aut nihil diligentiæ ad rem sciendam adhibemus, quam tamen scire tenemur. 3. est qua aliquis spontanee ea vult ignorare quæ scire tenetur, ut liberius peccet: puta si quis scire nolit quo die sit jejunandum, ut liberius vacet epulis. Prima excusat a toto, secunda a tanto, tertia accusat, nullatenus excusat. *Prima* totam tollit malitiam; *secunda* partem malitiæ; *tertia* ipsam auget, non quidem secundum gradum, quia cum ignorantia voluntarium minuat, actio ex tali ignorantia facta minores habebit gradus malitiæ, quam si ex perfecta scientia fieret: sed dicitur malitiam augere, quia operationi prohibitæ addit affectionem talis ignorantiæ. Hic autem sermo est de ignorantia invincibili juris naturalis, ex qua (ut docere videtur S. Augustinus) infinita ab hominibus, etiam subinde sanctis, peccata proficiscuntur; et cum qua damnata hominis natura nascitur; quæ idcirco tam contraria est naturæ rationali, ut quidquid ex ea oritur, hominem culpæ reum faciat. Non potest ergo fieri, inquiunt Adversarii, ut homo creetur in statu naturæ puræ, in quo esset talis ignorantia, cujus horrendæ tenebræ fugari nequeunt, nisi per illustrationem gratiæ. Tria itaque in præsenti quæstione sunt discutienda: nimirum quod miseriæ corporis non ita sint pœnæ peccati, ut etiam esse non possint simplices naturæ effectus, adeoque possint esse in statu naturæ puræ. *Secundo* quod etiam in eo statu vigere posset concupiscentia. *Tertio* quod etiam in illo statu possent homines ignorantia laborare.

Conclusio prima. — Homo in statu naturæ puræ constitutus morti, et morbis, cæterisque corporeis miseriis subjacere posset. Hæc est Doctoris in 2. *dist.* 10. *q. unica n.* 3. ubi concedit, quod licet primus Parens stante innocentia divino beneficio esset immortalis, tamen ex naturæ suæ constitutione potuisset mori: non quidem ab extrinseco, sed ab intrinseco; quia nempe homo in statu innocentiæ erat ejusdem naturæ sicut est modo, quantum ad substantiam, et qualitates connaturales. Ergo sicut modo habet partes con-

trarias, ex quarum mutua actione et pugna deficere potest, ita etiam in statu innocentiæ potuisset mori, nisi per esum ligni vitæ ipsius natura ex integro fuisset restituta; et consequenter censet Doctor multo magis hominem fore mortalem in statu naturæ puræ. — Ipsi concinit S. Thomas in 2. *dist.* 13. *q.* 1. *art.* 2. his verbis: *Poterat Deus a principio, quando hominem condidit, etiam alium hominem ex limo terræ formare, quem in conditione suæ naturæ relinqueret, ut scilicet mortalis, et passibilis esset, et pugnam concupiscentiæ ad rationem sentiens; in quo nihil naturæ humanæ derogaretur, quia hoc ex principiis naturæ consequitur. Non tamen iste defectus in eo rationem culpæ, aut pœnæ habuisset, quia non per voluntatem iste defectus causatus esset.* Quibus verbis nostram assertionem aperte edocet.

Probatur conclusio: primo quidem auctoritate S. Augustini lib. 6. *De Genesi ad litteram* cap. 25. ubi cum dixisset: *Corpus Adami ante peccatum, et* mortale erat quia poterat mori, *et immortale quia poterat non mori: aliud est enim non posse mori, sicut quasdam naturas immortales creavit Deus; aliud est autem posse non mori, secundum quem modum primus creatus est homo immortalis, quod ei præstabatur* de ligno vitæ, non de constitutione naturæ; subdit: *Mortalis ergo erat* conditione corporis animalis, *immortalis autem* beneficio Conditoris, *etc.* Quibus aperte indicat hominem ex natura sua revera fuisse mortalem, etiam in statu innocentiæ. Ergo multo magis mortalis esset in statu naturæ puræ.

Probatur 2. ratione: Si homo ex natura sua immortalitatem corporis exigeret, maxime vel ab intrinseco, vel ab extrinseco; nimirum, vel ex principiis suis constitutivis, vel propter singularem curam, et providentiam Dei ab omni corruptione hominem servantis: sed ex neutro capite repeti potest naturalis hominis immortalitas. *Non quidem ab intrinseco,* si enim corpus hominis intrinsecus esset immortale, non esset compositum ex elementis, nec capax animæ vegetativæ, et sensitivæ, quoniam hæc assiduam pugnam, consumptionem, et defectum important, quamobrem nec idoneum esset animæ rationalis domicilium; hæc enim vitæ sensitivæ et vegetativæ operationes supponit. *Non etiam ab extrinseco;* hujusmodi enim immortalitas non naturali modo, sed præternaturali ordine, et speciali quadam atque extraordinaria ratione contigisset homini; adeoque non fuisset ei connaturalis, sed supernaturali tantum via ei accidisset. — *Deinde,* si immortalitas corporis naturæ humanæ fuisset connaturalis, haud congrue Deus eam homini promisisset tamquam ipsius obedientiæ præmium, mortemque frustra fuisset comminatus velut justam inobedientiæ pœnam; etenim propter peccatum quæ naturalia sunt homini nec ablata sunt, nec diminuta; siquidem etiam in dæmonibus naturalia integra perseveraverunt: sed Deus Protoparentibus immortalitatem spoponderat in eorum observantiæ et obedientiæ præmium, mortemque fuerat interminatus, si perduelles existerent: ergo signum est immortalitatem non fuisse homini connaturalem; adeoque hominem de natura sua esse mortalem. — *Denique,* id non est debitum naturæ hominis, quod est præter naturalem ejus constitutionem: sed immortalitas corporis non est secundum naturam hominis: est enim homo, secundum naturam, corpus mixtum, vivens, et sentiens: quod autem tale est, etiam se-

cundum naturam habet ut sit corruptibile, adeoque posset aliquando corrumpi; igitur numquam mori, et corrumpi, non est secundum naturam hominis: nec illa potentia non moriendi naturaliter est debita homini: et consequenter homo ex natura sua mortalis erat, et corruptibilis, etiam in statu innocentiæ, adeoque multo magis mortalis fuisset in statu naturæ puræ.

Idipsum etiam probatur de miseriis corporis: idque ex S. Augustino, qui primum videtur hæsisse in determinando an ex hypothesi, quod Adamus non peccasset, ipsius filii, et posteri nati fuissent cum ignorantia, concupiscentia, infirmitate virium, doloribus, atque aliis id genus incommodis: ergo falsum est, quod ajunt Adversarii, esse tamquam dogma per universa latifundia sanctissimæ Augustini doctrinæ sparsum, quod a primordiis susceptæ Catholicæ Religionis usque ad ultimum halitum sine fluctuatione docuit, nempe quod sub Deo justo, omnipotente, ac bono creaturam rationalem nullo modo posse tot tantisque miseriis, ex quibus puræ naturæ status quasi confectus est, cruciari, nisi ejus culpa mereatur. Falsum pariter hanc doctrinam esse basim capitalem, cui præcipua pars illius, quam August. adversus Manichæos Pelagianosque struxit moles incumbit, quæ si substrahatur, impossibile fit tueri doctrinam contra illas pestes traditam. — Probatur *antecedens* ex lib. 1. *De peccatorum meritis, et remissione* cap. 37. ubi non audet definire, an eadem futura fuisset corporis infirmitas, et mediocritas in infantibus, si Adam non peccaret: unde conjiciendo tantum ratiocinatur et infert, vel supplendam esse divinitus staturam, ut factum est in Eva: vel augendam virtutem motricem, ejusque organa roboranda, ut hoc possent infantes nati, quod recentes faciunt ab ovo pulli excussi: quo dato tantum adhuc restaret in infante miseriæ, quantum deesset perfectionis debitæ, et cum tempore acquirendæ. *Movet,* inquit, *si primi homines non peccassent, utrum essent tales filios habituri, qui nec lingua, nec manibus, nec pedibus uterentur. Nam propter uteri capacitatem fortasse necesse fuerit parvulos nasci, quamvis cum exigua sit pars corporis, non tamen parvulam Deus viro conjugem fecit, quam ædificavit in mulierem. Unde, et ejus filios poterat omnipotentia Creatoris mox editos grandes protinus facere. Sed ut hoc omittam, poterat certe, quod multis etiam pecoribus præstitit, quorum pulli quamvis sint parvuli, neque accedentibus corporis incrementis, etiam mente proficiant, quoniam rationalem animam non habent; tamen etiam minutissimi, et currunt, et matres agnoscunt: nec sugendis uberibus cura admoventur aliena, sed ea ipsi in maternis corporibus loco abdito posita mirabili facilitate noverunt.* Hoc ipsum autem quam incertum judicet quamque trepido, et fluctuanti animo definiat, satis ostendit non solum ipsa orationis species, sed etiam verba, quæ præmiserat dicens: *quamquam etiam ipsa tanta carnis infirmitas nescio quid pœnale demonstrat;* quibus constat S. Augustinum pro certo non habere miserias corporis esse tantum peccati effectus, et appendices. — Quod autem hæc fuerit ipsius mens, non solum ex dictis liquet, sed etiam aperte constat ex commentario Ludovici Vives ad cap. 13. lib. 3. *De Civitate Dei*, ubi ait: *Hic quærunt quales hominibus, si nihil commisissent, nati fuissent liberi. Augustinus autem dubium ingessit de Baptismo parvulorum* (hoc est de peccato-

rum meritis: *Alii putant nascituros fuisse parvos, sed statim ad perfectam staturam perventuros: Alii parvulos editum iri in lucem; verum non hac totius corporis imbecillitate, sed robustos statim futuros, et sicut agnos, et pullos gallinaceos videmus confestim ingressuros secuturosque matrem. Priores illi sensu, et mente præditos gignunt infantes accessura: hæc dicunt cum corpore ut nunc videmus. Augustinus dubium ut invenit, illic reliquit.* Nihil ergo certo hac de re determinavit: adeoque ipsi non adversantur, qui alterutram partem eligunt, et tuentur. — Quod autem dubius hic protulit Augustinus, alibi constanter asseruit, non omnem videlicet rationem infligendi malum creaturæ rationali esse peccatum; nam libro 2. *De peccatorum meritis* cap. 33. et 34. decretum illud *in sudore vultus tui, et cum dolore paries*, ante remissionem ait *esse supplicia peccatorum:* post remissionem autem *esse certamina exercitationesque justorum:* et ipsam quoque mortem relictam nobis esse post remissionem, *ut magnus timor ejus a proficientibus superetur.* Censet igitur Augustinus in ejusmodi malis separari posse rationem pœnæ a ratione mali; posseque incommoda illa in homine reperiri, nec tamen esse peccati pœnas.

Reponit Novator *lib. 2. cap. 19.* Tam magna bona esse, quæ proceduntex tolerantia malorum, ut merito contemni debeant, si etiam justus aliquid hujusmodi pœnalium molestiarum sine culpa patiatur. — **Contra**; falsum est ergo, quod alibi asseruit, malum infligi non posse creaturæ rationali, nisi sub ratione pœnæ seu non posse non esse pœnam; si enim adulti jam justificati, salva Dei justitia, hujusmodi pœnales molestias patiantur, quando fructuosus esse potest cum illis conflictus, unde nascatur seges virtutis, et gloriæ majoris; quidni pariter in statu naturæ puræ idem contingere posset, nimirum, ut juxta seriem naturalis providentiæ, et per auxilia naturalis ordinis, homines corporis, et animi molestiis subditi, exinde magnam virtutis moralis segetem possent comparare? *Confirmatur* ex eo, quod ibidem affirmat, bonum aliquod naturæ innocenti debitum posse ad tempus differri; quando videlicet contingit dilatione majus fieri: et hujus assertionis auctorem S. Augustinum allegat, dum ea ratione defendit æquitatem consilii, quod iniit Josephus in Ægypto, quando fratres suos initio in eas redegit angustias, quas Scriptura narrat. *Non enim*, inquit, *fuisse condignam passionem eorum in toto illo tempore, quo turbabantur, ad futuram gloriam exaltationis, quæ in eis fuerat revelanda fratre cognito.* Quid igitur mali esset, si creatura rationalis in statu naturæ puræ existens, aliquo tempore miseriis premeretur, et sibi debito bono vacaret, ut melius inde beneficium æstimaret, quando intelligeret ex quanta miseria Deus ipsam liberasset, quantumque ei bonum conferret? Nam, ut dicatur possibilis status pure naturalis non est necesse, ut sit perpetuus: sed nobis sufficit, ut saltem pro aliquo tempore concedatur possibilis; erit autem, si aliqua possit esse boni etiam debiti dilatio: nam hoc quoque modo mortalem fuisse Christum absolute dicimus, etiamsi debita illi esset, et statuto tempore concedenda immortalitas.

Probatur 2. Quod S. Augustinus constanter asserat Deum posse citra hominis culpam ipsi temporales pœnas infligere, idque sine ullo divinæ suæ justitiæ, et æquitatis præjudicio. Quod evinco maxime ex

commentario in *Psalmum* 70. ubi Augustinus sic loquitur: *Multum movet Dei amor, et timor; timor Dei quia justus est; amor quia misericors est: quis enim ei diceret, quid fecisti, si damnaret justum? Quanta ergo misericordia ut justificet injustum?* Loquitur autem S. Augustinus de damnatione non proprie sumpta, juridica, et punitiva: illa enim implicat, ex hypothesi quod sit innocens is qui damnari supponitur; sed intelligitur de inflictione malorum, quæ damnatis in pœnam imponuntur: ita quod Deus illa justis possit infligere; esto non in pœnam: ergo hæc malorum inflictio necessario peccatum non supponit.

Reponit novæ assertionis faber *lib.* 3. *cap.* 16. Primo quidem S. Augustinum loqui de justis prout sunt in præsenti vitæ statu, in quo propter originalis culpæ meritum, Deus potest illos damnare, hoc est non impedire ne in peccatum, et damnationem labantur; cum enim Deus justificatis hominibus perseverantiam gratuito conferat, dici potest illos damnare quando negat illud perseverantiæ donum, ex cujus negatione sequitur peccatum finale, et inde æterna damnatio; hoc autem donum, inquit, Deus denegat interdum ratione contracti originalis peccati. — Contra *primo:* hæc interpretatio omnino ridicula est, et a mente S. Augustini aliena: ad quid enim necessum est supponere originalem culpam, ut Deus dicatur gratuito perseverantiam dare; et idcirco justum damnare, quod negato ipsi tali perseverantiæ dono, necessum sit eum in peccatum ruere? Numquid enim non potuit hoc donum denegare etiam ante peccatum originale? Numquid non permisit labi Angelos amissa perseverantia; in quibus tamen nullum præcesserat originale peccatum? *Secundo*, hæc interpretatio directe militat in Concilium Tridentinum, affirmans *sessione* 5. *Canone* 5. *et sexta cap.* 14. *etc.* in baptizatis *nihil prorsus esse, quod eos ab ingressu cœli remoretur: et pœnam temporalem totam semper in baptismo remitti: et nihil esse damnationis iis qui vere consepulti sunt cum Christo per baptisma in mortem.* An non enim multum manet damnationis summaque pœna removens ab ingressu cœli, si post baptismum remaneat adhuc illud originalis peccati meritum, quo tollitur auxilium ad perseverandum, hoc est, quo salus sit impossibilis? *Tertio* denique hæc explicatio etiam aperte pugnat in S. Augustinum, qui pluribi affirmat, maxime vero *lib.* 1. *De peccatorum meritis cap.* 37. in baptizatis remanere quidem concupiscentiam, sed hoc operari baptismum, *ut non obsit mortuo quæ inerat nato.* Et lib. 2. cap. 4. ait eam remanere ad agonem. *Deletis,* inquit, *peccatis omnibus, soluto etiam reatu, quo vinctos originaliter detinebat, ad agonem interim manet, non sibi ad illicita consentientibus* nihil omnino nocitura. Et cap. 28. *Hæc autem lex peccati,* inquit, *quod etiam peccatum appellat Apostolus* ad Roman. 6. *non sic manet in membris eorum, qui ex aqua, et Spiritu renati sunt, tamquam non sit ejus facta remissio, ubi* omnino plena et perfecta fit remissio peccatorum, omnibus inimicitiis interfectis *quibus separabantur a Deo: sed manet in vetustate carnis tamquam* superatum, ac peremptum, *si non illicitis contentionibus quodammodo reviviscat.* Quomodo autem fieret *plena remissio* si remaneret in Deo voluntas in æternum damnandi? Quomodo *interfectæ essent omnes inimicitiæ* inter baptizatum et Deum, si baptizatus defectu doni perseverantiæ teneatur

necessitate relabendi in peccatum, et in mortem æternam? Denique quomodo *superatum, et peremptum* est malum, quod adhuc operatur, non dico infirmitatem aliquam aut languorem, sed absolutam standi impotentiam?

Respondet 2. Locum illum Augustini esse corruptum: nam, inquit, ubi dicitur *si damnaret justum*, legendum esset, *si damnaret injustum*: tum quia ibi S. Augustinus de injustis sermonem facit: tum quia mens ipsius erat ad contritionem excitare commendatione divinæ justitiæ; hæc autem locum habet in damnatione injusti, non autem justi: ergo, etc. — **Contra** *primo:* nulla sunt exemplaria quæ hanc sententiam aliter quam exposuimus referant: unde merito reponere possum id quod contra Faustum S. Augustinus lib. 11. cap. 7. scripsit: *Ubi*, inquit, *sic manifesta veritate isti præfocantur, ut obsessi dilucidis verbis exitum in eis fallaciæ suæ reperire non possint: id testimonium, quod prolatum est, falsum esse respondent. O vocem a veritate fugacem in amentia pertinacem: usque adeo invicta sunt, quæ adversus vos de codicibus proferuntur, ut non sit aliud, quod dicatis, nisi eos esse falsatos?* — *Secundo*, si priori loco scriptum fuisset τὸ *injustum*, quid necessum fuit iterum repetere? *Tertio*, hoc conducebat ad intentum Augustini, nempe ut peccatoribus terrorem incuteret: si enim Deus absoluto suo in creaturas imperio possit etiam innocenti duras quasque pœnas infligere; quantum sibi timere et cavere debet peccator? Etenim *si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?* ait Christus Dominus Lucæ 32.

Objicies 1. Scriptura sacra specialiter affirmat mortem non esse a Deo, sed a peccato: *Deus mortem non fecit*, inquit Sapiens primo capite, sed, ait cap. 2. *invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum;* unde S. Paulus ad Rom. c. 6. *Stipendia*, inquit, *peccati, mors:* sed si mors homini esset naturalis, Deus, qui est naturæ Auctor, esset etiam mortis Opifex, vereque dici posset mortem fecisse: ergo revera homo ex natura sua non est mortalis. — **Respondeo**, equidem Deum mortem non fecisse; primum enim hominem immortalitatis beneficio donaverat ad omnes ejus posteros transferendo, si a peccato, ut facillime poterat, abstinuisset, ipsiusque intentio erat, ut non peccaret, et semper viveret: unde mors recte dicitur contra ipsius intentionem, ex hominis peccato, et invidia diaboli inducta. Hinc omnes illi præfati contextus intelliguntur de natura, prout revera est lapsa, et fuit innocens: non vero de natura, quæ potuit esse sub statu pure naturali, dono scilicet innocentiæ, et peccato vacans, adeoque ex iis contra nostram assertionem nihil evincitur.

Objicies 2. Injustum est hominem affligi morbis, doloribus, et molestiis, nisi per peccatum hæc promeruerit: sed homo in pura natura careret peccato etiam originali: ergo eo in statu non esset justum illas miserias eum experiri. *Majorem* multis S. Augustini textibus probat Novator, maxime ex lib. 8. *De Genesi ad litteram*, cap. 14. et lib. 3. *De libero arbitrio*, cap. 9. ubi ait: *Si peccatis detractis miseria perseverat, aut etiam peccata præcedit, recte deformari dicitur ordo, atque administratio Universitatis:* ergo, etc. — **Respondeo**, miserias, et afflictiones corporeas duplicis esse generis: quædam enim sunt defectus naturales consequentes ex ipsa hominum natura, ut sunt morbi,

mors corporea, etc. Aliæ vero sunt præternaturales, ut pœna damnationis, et combustionis æternæ. Priores consequuntur ipsam hominis naturam : posteriores vero a Deo criminum vindice peccatoribus inferuntur. De posterioribus loquitur S. Augustinus, non vero de prioribus, quæ contingere possent in statu pure naturali, eo quod Deus ex ordinata sua providentia non teneatur actionem causarum naturalium impedire, ut corporeæ, ex natura sua defectibiles non deficiant.

Objicies 3. S. Augustinus in libris contra Julianum, et alibi, probat adversus Pelagianos peccatum originale, ex eo quod pueri peccati actualis expertes subjiciantur morti, morbis, doloribus, et aliis corporeis miseriis : sed hic discursus nihil evinceret, si homo in statu puræ naturæ, in quo non vigeret originale peccatum, iisdem miseriis foret obnoxius : ergo illo in statu pure naturali his calamitatibus non subjaceret. — **Respondeo**, S. Augustinum, et cæteros Patres Pelagianorum expugnatores, recte quidem concludere peccatum orginale ex illis afflictionibus corporeis, quibus infantes ab ipso suæ conceptionis exordio subjacent. Loquuntur enim de facto, et juxta traditionem fidei, et Scripturæ sacræ, quibus constat primum hominem integritatis, immortalitatis, et indolentiæ beneficio a Deo fuisse donatum, promissione facta transferendi in ejus posteros hæc dona, et privilegia, si ipse non peccaret. Unde cum Deus non sit injustus, nec infidelis, neque suis promissis deficiat, recte ex illis miseriis toti humano generi inflictis, colligunt sancti Patres *a posteriori* aliquod Adæ peccatum in occasionem Deo fuisse cur his beneficiis homines spoliaverit, illisque molestiis addixerit; *Patet enim culpa*, inquit S. Prosper lib. *Contra Collatorem* cap. 2, *ubi non latet pœna, et societas peccati convincitur de communione supplicii.*

Conclusio secunda. — Homo in statu naturæ puræ constitutus laborare potuisset Ignorantia.

Probatur ex S. Augustino pluribus in locis, maxime vero de *Genesi ad litteram lib.* 10. *cap.* 14, ubi cum fluctuasset inter differentes opiniones de creatione animæ rationalis; illamque fuisset amplexatus, quæ docet singulis hominibus singulas creari : quia tamen inde videbatur sequi injuriam fieri divinæ æquitati, quod innocentem animam nulla sua culpa carni peccatrici permixtam in illa cogeret ignorantia versari, qua merguntur omnes filii hominum initio vitæ suæ ; respondet S. Augustinus, exinde nullum sequi incommodum, si diceretur quod innoxia anima in illis primordiorum tenebris ad tempus jacere permitteretur : *Cum vero,* inquit, *paulatim ab hujus oblivione, et torpore anima resipiscens possit converti ad Deum suum, et ejus misericordiam, et veritatem primo ipsa pietate conversionis, deinde servandi præcepti ejus perseverantia promereri ; quid ei obest illo velut somno paululum submergi, unde paulatim evigilans in lucem intelligentiæ, propter quam rationalis anima facta est, potest per voluntatem bonam eligere vitam bonam?* Concedit ergo animam aliquando ignorantia laborare posse, quæ non oriatur ex peccato, seu quæ non *sit indigestibilis,* ut ibidem loquitur ; *nam si esset quodammodo indigestibilis, Creatori tribueretur.* Censet ergo differri posse dona illa, quibus non est indigna creatura rationalis, nempe scientiam, absque ullo suo pec-

cato : ergo admitti potest ignorantia, quæ non oriatur ex peccato : quia si ortum inde haberet, non foret indigestibilis, nec tribueretur Creatori.

Probatur 2. evidentius ex eodem in 3. *lib. De libero arbitrio*, ubi diserte affirmat creari posse naturam humanam cum concupiscentia, et ignorantia, nullo præsupposito peccato ; distinguit enim ibi *naturalem ignorantiam* ac difficultatem, contra *pœnalem :* et addit, quod si naturalis esset ignorantia, et difficultas, quæ jam pœnalis est homini, nihilominus tamen Creatorem ejus fore laudandum: *Creator vero ejus*, inquit, *ubique laudatur ; vel quod eam ab ipsis exordiis ad summi boni capacitatem inchoaverit, vel quod ejus profectum adjuvet.... Non enim propterea malam creavit, quia nondum tanta est, quanta ut proficiendo esse posset accepit.*

Reponunt Adversarii. S. Augustinum hæc juniorem scripsisse, dum contra Manichæos disputaret, et antequam suborta fuisset hæresis Pelagii : quocirca sententiam illam emendavit *Epist.* 28. ad Hieronymum. — **Contra**, hæc replica insulsa omnino est, et falsa; *Primo* namque in illa *Epistola* ad Hieronymum ne verbulum quidem est, quo significet S. Augustinus illam conditionalem propositionem ex *lib.* 3. *De libero arbitrio* desumptam ; *Si ignorantia, et difficultas esset naturalis, Deus tamen laudandus esset*, sibi non probari, aut esse falsam, ut constabit legenti. *Secundo*, hanc ipsam sententiam confirmat *lib.* 1. *Retractationum*, *cap.* 9. ubi locum illum libri tertii *De libero arbitrio* recognoscit his verbis: *Ad quam miseriam justæ damnationis pertinet ignorantia, et difficultas, quam patitur omnis homo ab exordio nativitatis suæ : nec ab isto malo, nisi Dei gratia, quisquam liberatur. Quam miseriam Pelagiani nolunt ex justa damnatione descendere, negantes originale peccatum ; quamvis ignorantia, et difficultas etiam* si essent hominis primordia naturalia, nec sic culpandus Deus, sed laudandus esset ; *sicut in eodem tertio libro De libero arbitrio disputavimus.* Constat autem librum primum *Retractationum* scriptum fuisse post *Epistolam* ad Hieronymum : siquidem Augustinus in primo *Retractationum* citat librum novissimum *De Civitate Dei*, et in Epistola 102. ait se, et Epistolam de origine animæ ad Hieronymum dedisse, et habere præ manibus libros *De Civitate*, quorum quinque tantum jam scripserat: scripta igitur erat ad Hieronymum Epistola nondum scripto libro primo *Retractationum ;* adeoque falsum est, Augustinum in illa Epistola emendasse, quod in libris *De libero arbitrio scripserat.* Adde quod non junior, sed jam senex eamdem tractaverit, et iterum probaverit sententiam in *lib. De bono perseverantiæ cap.* 12. ubi relatis inter cætera superioribus verbis, *quamvis ignorantia, et difficultas, etc.* ait ; *Hæc dixi in* 1. *lib. Retract. cum retractarem libros De libero arbitrio:* Et tandem subintert : *Quod etsi verum esset quod dicunt Pelagiani, ignorantiam, et difficultatem sine quibus nullus homo nascitur, primordia non supplicia esse naturæ, vincerentur tamen Manichæi, qui volunt duas Boni scilicet, et Mali cœternas esse naturas.* En ut S. Augustinus etiam hoc loco asserit quod non minus certa ratione vincendi sunt Manichæi, nec minus esset laudandus Deus, si ignorantia, et difficultas primordia essent hominis. Censet ergo difficultatem, et ignorantiam homini inesse posse tamquam primordia ipsius naturalia,

etiamsi non adessent, tamquam pœnæ peccati. Non abs re ergo notavit Nuperus quidam, quod novæ opinionis faber S. Augustinum (cui se addictissimum gloriatur) *primo* faciat errantem in libris *De libero arbitrio : secundo*, aliquatenus emendatum in *Epistola* ad Hieronymum : *tertio*, gravius relapsum in libris *Retractationum :* et *Quarto* in errore finaliter perseverantem in libris *De bono perseverantiæ*.

Objicies 1. Non videri divinæ æquitati, et justitiæ congruum, ut creatura innocens habeat rationem ita ligatam, et tam profunda mersam ignorantia, qualis est in pueris, nisi in alicujus criminis vindictam : sed in statu innocentiæ nullum esset peccatum : ergo neque talis ignorantia, et rationis ligatio. — **Nego majorem**; tum quia hæc rationis ligatio consequitur ipsum naturæ defectum, et statum, ut ex Augustino sufficienter constat ; *Tum quia* etiam in statu innocentiæ fuisset somnus, ut concedit S. Augustinus *lib.* 5. *Contra Julianum, cap.* 10. Remanet enim in adultis justificatis, in quibus tertia, vel quarta vitæ parte ligata est, supultaque ratio, atque omnis scientiæ usus interdictus, tempore scilicet obdormitionis, quod tamen justitiæ, et æquitati divinæ repugnare nullus affirmat : ergo nec etiam repugnabit, quod Deus infantium animas aliquamdiu somno veluti torpescere patiatur. unde paulatim evigilantes in lucem intelligentiæ, propter quam anima rationalis facta est, possint per voluntatem bonam eligere vitam bonam, ut supra diximus ex sancto Augustino : *Si enim*, addit ipse lib. 3. *De libero arbitrio* cap. 2, *arboris novellam, et rude virgultum nullo modo sterile recte dicimus, quamvis aliquot æstates sine fructibus trajiciat, donec opportuno tempore expromat feracitatem suam : cur non et auctor animæ debita pietate laudetur, si ei tale tribuit exordium, et studendo, ac proficiendo ad frugem sapientiæ, justitiæque perveniat ?*

Objicies 2. Error, et insipientia, qui sunt fructus ignorantiæ. et mala quædam naturæ disconvenientia, non possunt esse nisi pœnæ peccati ; nam, ut ait S. Augustinus in *Enchiridio* cap. 19. *Ipse per sepsum error, aut magnum in re magna, aut parvum in re parva, semper est malum : Quis enim, nisi errans, malum neget approbare falsa pro veris, aut habere incerta pro certis, vel certa pro incertis ?* Et lib. 5. *Contra Julianum*, c. 4. *Quis*, inquit, *non quotidie probet, testibus rebus humanis, parvulum prius nihil sapere, et postea si ad sapientiæ sortem pertinet, recta sapere, atque ita ab infantia ad sapientiam mediam pervenire.... Et radicis ejus vitium videre non vultis, aut videtis, et quod pejus est, negatis.* Ergo censet S. Augustinus peccatum originale esse causam ignorantiæ parvulorum : adeoque illa non posset reperiri in statu naturæ puræ. — **Respondeo**, equidem hæc esse naturæ disconvenientia, atque etiam reipsa illa esse pœnam peccati originalis, amisso per illud innocentiæ statu, in quo non solum maxima fuisset facilitas scientiam, et sapientiam comparandi, verum etiam, ut docet Doctor in 2. *dist.* 20. *quæst.* 1. posteri Adæ, si ipse non peccasset, confirmati fuissent in gratia, et omni sapientia et scientia illustrati, atque adeo ab ignorantia et peccato præservati. Hoc autem non officit quin homo constitutus in statu naturæ puræ ignorantia laborare potuisset : cum enim omnis nostra cognitio pendeat a sensibus, qui spiritualia non percipiunt, nec rerum essentias, inde fit quod in multis caliget et deficiat naturalis ratio, multaque ignorantia ac variis erroribus laboret.

Conclusio tertia. — Homo in statu naturæ puræ constitutus agitari posset, et stimulari motibus Concupiscentiæ. Hujus Conclusionis veritas sequitur, et constat ex præcedentibus. Enimvero si homo tali in statu constitutus urgeri possit internis et externis corporis et animi molestiis, haud dubie poterit etiam concupiscentiæ motibus agitari : maxime cum duabus partibus diversa appetentibus constet ; *Caro enim concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem :* illa namque voluptates corporeas: hic animi delicias, virtutem nempe, et sapientiam, suspirat et exquirit : illa terrenis et corporeis, hic cælestibus et spiritualibus bonis et donis deliciatur : adeoque nativas habent inclinationes repugnantes.

Probatur insuper: si quid obesset quominus homo formari possit concupiscentiæ motibus subjacens, maxime quia Deus illius concupiscentiæ sicut et naturæ auctor esset censendus : sed exinde nihil sequitur incommodi, nec quidquam supremæ Dei majestati ac sapientiæ injuriæ irrogatur : ergo nihil officit. *Major* patet ex ipsomet Novatore *lib.* 3. *cap.* 22. ubi ait S. Augustinum nihil majori auctoritate frequentius repetere, nihil acrius inculcare, quam Deum auctorem pudendæ concupiscentiæ quemadmodum et pudoris, nonnisi erronea, et blasphema opinione dici posse. Et *lib.* 2. *cap.* 18. postquam diu declamavit contra foedam, et pudendam concupiscentiam, ut ostenderet statum illum puræ naturæ, in quo eadem esset carnis cum spiritu lucta, eadem libidinis cum virtute repugnantia, eadem erubescendi de tanta fœditate necessitas, esse chimericum et impossibilem, concludit *cap.* 20. et 21, ingratum fore, et irreligiosum adversus Deum, necnon et blasphemum qui hæc assereret. *Probatur minor:* ex hypothesi quod conderetur homo sine peccato, cum concupiscentia, simul et cum gratia, qua posset resistere concupiscentiæ, Deus illius auctor esse posset absque ullo suæ divinæ sapientiæ, divinæque majestatis præjudicio : ergo pariter potest esse opifex illius status, in quo nullo præcedente peccato, natura haberet annexam sibi concupiscentiam, cui ratio naturalis auxiliis naturalibus suffulta, posset resistere. Patet *antecedens;* ex eo namque nihil divinæ sanctitati detrahitur, cum nullum eo in statu supponatur annexum peccatum, et ex illa concupiscentiæ cum voluntate colluctatione, amplissima colligi possit meriti, et virtutum seges. Nam cum fateatur Novator *lib.* 3. *cap.* 19. pro nihilo reputandam esse illam infelicitatem Apostoli concupiscentiæ stimulis agitati, et idcirco exclamantis, *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* nec illam miseriam esse veram miseriam, quoniam est occasio virtutis exercendæ ; quidni pari modo prodesse posset ad exercendam virtutem, et refertissimam bonorum operum segetem colligendam, illa pugna, quam homo innocens, et divina gratia roboratus in seipso sentiret? *Consequentia* patet a paritate rationis: tam enim homo in natura pura constitutus, naturalibusque auxiliis roboratus ex illis concupiscentiæ motibus stimulari posset ad virtutem exercendam, et aliquam in illa innocentia confirmationem promerendam, necnon et gratias Deo agendas pro subministratis sibi illis naturalibus auxilis, quibus illos concupiscentiæ motus reprimit, et vincit, et per quam victoriam ad perfectiorem Dei cognitionem et amorem promovetur intra naturalem ordinem, quam ille, qui divina

gratia illustratus hæc omnia posset exequi intra ordinem supernaturalem : ergo, etc.

Objicies 1. Nullum vitium potest esse homini naturale : sed concupiscentia cum ad peccatum inclinet, est quoddam vitium : ergo non potest esse homini connaturalis. — **Nego minorem** ; concupiscentia namque in statu naturæ puræ non esset proprie vitium ; sed ipsius naturæ defectus consequens ex constitutivis ejus principiis. Sicut enim ex eo quod homo sit naturaliter constitutus ex materia, et forma, sequitur eum esse corruptibilem ; et sicut ex eo quod est ex nihilo, etiam est peccabilis, a quo defectu Deus neminem liberat nisi in statu beatitudinis ; ita contrarietas, et pugna appetituum in homine sequitur naturaliter ex intrinseca constitutione ipsius, nempe quia constat parte spirituali, et corporea, quarum illa cælestia, hæc terrena sapiat. Hoc ipsum expresse docet S. Augustinus *lib. 5. contra Julianum, c. 7.* ubi consentit Juliano, in eo quod dicebat concupiscentiam esse naturalem ; *Cum igitur*, inquit, *libidinem et naturalem esse, et vinci posse ambo dicamus, et utrum bonum vincamus, an malum, ipsa inter nos vertitur quæstio.* Idem docet S. Basilius lib. *De Virginitate*, ubi ait : *Naturalis appetitus ad gulam, aut luxuriam corpus titillat.* Et S. Chrysost. hom. 19. ad populum Antiochenum, *Nisi*, inquit, *consuetudinem vincamus, quomodo concupiscentiam vincemus, cujus radix habet a natura principium? Concupiscere enim, naturale ; at male concupiscere, jam est voluntatis.* Constat ergo concupiscentiam esse ipsiusmet naturæ appendicem ; adeoque futuram in statu naturæ puræ.

Objicies 2. Concupiscentia non est a Deo, sed a peccato, ut pluribi docet S. Augustinus, maxime in libris *De Nuptiis, et Concupiscentia :* unde S. Jacobus c. 1. *Nemo cum tentatur dicat, quoniam a Deo tentatur ; Deus enim intentator malorum est, ipse autem neminem tentat : unusquisque vero tentatur a concupiscentia sua abstractus, et illectus :* atqui si concupiscentia esset homini naturalis, eique in statu naturæ puræ conveniret ; cum Deus sit auctor naturæ, esset etiam concupiscentiæ dicendus opifex : ergo, etc. — **Distinguo majorem** : concupiscentia non est a Deo, quatenus est potentia appetitiva bonorum sensibilium naturæ convenientium, et rationi minime repugnantium, nego : quatenus est propensio appetitus in bonum rationi contrarium, quæ fomes peccati appellatur, concedo. Dupliciter enim usurpari potest concupiscentia, ut dictum est in *secundo Notabili :* de posteriori loquitur S. Jacobus, non vero de priori.

Objicies 3. Motus concupiscentiæ pudorem ingerit : unde de ipsa merito erubescunt homines : sed in statu naturæ puræ nihil esset pudendum, aut erubescendum, quia natura est opus Dei ; facit autem injuriam Deo, qui de ejus opere erubescit : *Quid enim*, inquit Sanctus Augustinus lib. 2. *De Nuptiis, et Concupiscentia*, cap. 9, *pudeat hominem alicujus operis, quod non homo, sed Deus fecit in homine : cum omnes opifices quanto possunt labore, et industria id agant, ne de suis operibus erubescant? Sed profecto illud nos pudet, quod puduit primos illos homines, quando pudenda texerunt. Illa est pœna peccati, illa plaga, vestigiumque peccati, illa illecebra, fomesque peccati :* ergo in statu pure naturali non esset futura concupiscentia. — **Nego minorem** ; merito namque in statu pure naturali libidinis puderet sicut

et operis quod ex ea sequitur, non quia est opus Dei, sed quia est naturæ defectus, et imperfectio sequens ex conditione, et constitutione naturali: plura namque naturalia quemlibet hominis statum sequuntur, quæ licet ex originali peccato non fluant, nihilominus pudorem ingerunt, cujusmodi est ventris exoneratio, quæ sine dubio naturalis est homini etiam non peccanti; adeoque pudor ille, quem libidinis actus infert, posset esse naturalis, etsi nullum in homine fuisset peccatum. Quando autem S. Augustinus affirmat illum pudorem esse vitii appendicem, loquitur de concupiscentia quatenus nunc est pœna, fomesque peccati, ut constat ex ejus verbis.

Instabis: si concupiscentia ex ipsa naturali hominis constitutione manaret, licitum esset omnibus ejus desideriis consentire: natura enim nullo peccato infecta non potest in aliquid perversum inclinare: sed hoc absurdissimum apparet: ergo et id unde sequitur. — **Nego sequelam majoris**; illi namque concupiscentiæ motus quamquam a natura procedant, possunt esse rectæ rationi repugnantes; natura enim tametsi bona, prout defectibilis est, potest aliquid mali facere; siquidem natura Angelorum, et primorum Parentum a Deo immediate fuerat condita, nulloque vitio, antequam peccarent, erat depravata, et tamen peccatum ab ea processit. Unde eo in statu potuissent esse illi concupiscentiæ motus, non ut exinde peccatum fieret, sed ut plurium bonorum esset occasio, nempe generosius exercendi virtutem, eamque efficiendi majori laude, et præmio dignam; quia quo periculosius est certamen, eo illustrior existit victoria: qua ratione S. Ambrosius lib. *De Viduis* affirmat hominum puritatem esse præstantiorem, quam Angelorum; *Angeli enim*, inquit, *sine carne vivunt: Virgines vero in carne triumphant.* ✻ " Tametsi vero negare non possimus in illo possibili statu naturæ puræ fore motus concupiscentiæ, illicia ac lenocinia pulchritudinis, et illecebras voluptatis, quæ titillarent sensus, et irritarent appetitum, animumque pellicerent, quos quidem stimulos cupiditatis inhonesti et turpes illi motus sequerentur, qui non sunt in arbitrii potestate, et quorum maxime pudet honestum quemque et sapientem, qui naturales esse videntur, nec subjici rationi posse, sicut et motus cordis, utrosque enim præter rationem existere tradit Aristoteles, lib. *De causis motuum animalium:* nihilominus tamen motus illi pauciores essent et remissiores quam in natura lapsa, et facilius subjicerentur rationi. Unde S. Augustinus, lib. 14. *De Civit. Dei*, cap. 16: *Hoc quod*, inquit, *motus genitalium membrorum rationi non obedit, est ex pœna peccati, ut scilicet anima suæ inobedientiæ ad Deum in illo præcipue membro pœnam inobedientiæ patiatur, per quod peccatum originale ad posteros traducit.* Videndus etiam lib. *De natura et gratia*, cap. 3.: *Natura quippe hominis*, ait, *primitus inculpata et sine ullo vitio creata est: natura vero ista hominis, qua unusquisque ex Adam nascitur, jam medico indiget, quia sana non est. Omnia quidem bona quæ habet in formatione, vita, sensibus, mente, a summo Deo habet Creatore et Artifice suo. Vitium vero quod ista naturalia bona contenebrat et infirmat, ut illuminatione et curatione opus habeat, non ab inculpabili Artifice contractum est, sed ex originali peccato, quod commissum est libero arbitrio. Ac per hoc natura pœnalis ad vindictam justissimam pertin-* lib. 6. contra Julianum

Pelagianum, cap. 25. ubi respondens Pelagianis objicientibus, ex Manichæis, calamitates et morbos, quibus jactantur parvuli qui nondum peccaverunt, provenire ex duarum naturarum, boni scilicet et mali commixtione, respondet: *Hos catholica redarguit veritas, confitens originale peccatum, per quod factum est dæmonum ludibrium genus humanum, et laboriosæ miseriæ destinata propago mortalium. Non autem ita esset, si humana natura per liberum arbitrium in quo statu primum condita est, perstitisset.* Inde sequitur quod in statu naturæ puræ multo minor esset dissensio et pugna inter appetitum rationalem et sensitivum, quam in statu naturæ lapsæ; hominemque jam minores habere vires ad operandum bonum morale, quam haberet in statu naturæ puræ si existeret. Quod utique tria argumenta efficaciter persuadere videntur: *primum* quidem quia homo ratione peccati originalis inductus est in dæmonum servitutem ejusque tentationibus assidue jactatur. *Alterum* est, quod homini lapso, si non adjuvetur per gratiam, vix habeat facultatem servandi legem naturalem. *Tertium* quod per peccatum spoliatus sit magna ex parte, etiam auxiliis gratuitis intra ordinem naturæ, atque etiam vulneratus in naturalibus, ut significat Christus Dominus *Luc. 10*, per parabolam hominis incidentis in latrones. Nihil autem ex illis tribus occurreret in statu naturæ puræ. Non quidem *primum*, quia tunc nulla fuisset causa cur ita subjiceretur dæmonum tentationi. Non etiam *secundum*, quia homo in illo statu haberet media convenientia, non solum physica, sed etiam moralia auxilia ad servandam totam legem naturalem, et ad obtinendum suum ultimum finem naturalem. Non *tertium*, quia natura pura non solum spolianda non foret bonis sibi connaturalibus, verum neque vulneranda in illis ulla ex parte; cum eo ipso pura futura non foret, idest, nihil magis, nihilque minus habens, quam ipsa ferat ex se et spectata benefica conditione Creatoris sui; negari igitur non potest, quin natura lapsa sit ratione lapsus aliquatenus debilior, quam foret pura. ¨ ✻

Observandum tamen hominem in statu pure naturali conditum, non posse rebellantes appetitus sensitivi motus comprimere, et vincere absque speciali Dei auxilio intra ordinem naturæ. Quod utique non obscure indicat S. Augustinus lib. 3. *libero De arbitrio*, cap. 20. ubi ait: *Oportuisse filios Adæ non solum volentes non prohibere, sed etiam adjuvari ut vinceret quisque supplicium quod origo ejus ex aversione meruerat... Quamquam in ignorantia, et difficultate nata sit anima, non tamen comprimi aliqua necessitate ad perseverandum in eo quod nata est. Quod facultatem habeat, ut adjuvante Creatore seipsam excolat, et pio studio possit omnes acquirere, et capere virtutes, adeoque si noluerit, peccati ream jure teneri, tamquam non bene usa sit facultate, quam accepit.* Hæc autem frustra dicerentur, nisi quoties, et quamdiu opus est, præsto esset adjuvans Deus ad complendam facultatem naturalem per auxilia sibi necessaria.

Observandum insuper, auxilium illud esse quidem homini in tali statu indebitum; esse tamen naturale quantum ad suam entitatem, et substantiam; tum quia in illo statu nihil esset entitative supernaturale: tum quia homo in statu pure naturali constitutus non ordinaretur ad finem præternaturalem; sed Deum ut Auctorem naturæ tam-

quam objectum suæ beatitudinis per cognitionem, et amorem naturalem sectaretur. — *Nec refert* quod illa auxilia appellentur interdum a S. Augustino nomine *gratiæ;* nam ipsemet S. Augustinus Epistol. 95. *ad Innocentium Papam,* duplicem agnoscit gratiam: unam *creationis,* et veluti naturalem, aliam *prædestinationis,* et supernaturalem: *Etsi enim,* inquit, *quadam non improbanda ratione dicitur gratia Dei, qua creati sumus, ut nonnihil essemus, nec ita essemus aliquid, ut cadaver quod non vivit, et arbor, quæ non sentit, aut pecus quod non intelligit: sed homines, qui et essemus, et viveremus, et sentiremus, et intelligeremus, et de hoc tanto beneficio Creatori nostro gratias agere debeamus: unde merito et ista gratia dici potest, quia non præcedentium aliquorum operum meritis, sed gratuita Dei bonitate donata est: alia est tamen, qua prædestinati vocamur, justificamur, glorificamur, ut dicere possimus, si Deus pro nobis, quis contra nos?*

QUÆSTIO TERTIA.

QUALITER HOMO PER INGENITAS SUAS PRÆCELLENTIAS CUNCTIS CREATURIS PRÆCELLAT.

Notandum 1. Hominem considerari posse in triplici statu, *Naturæ, Gratiæ,* et *Gloriæ,* hoc est, vel quatenus est homo rationalis, vel prout est Christianus, vel quatenus est beatificandus. Juxta autem triplicem hunc ordinem, etiam triplicis generis præcellentias obtinet: ut enim creatura rationalis, omnes totius Universi perfectiones continet in epitome, estque veluti mundus compendiatus, complectens et adumbrans in se cujuslibet entis corporei, spiritualis, et divini præcellentias. In ordine gratiæ, omnium divinorum charismatum sacrarium est, et scopus; *Omnia enim propter Electos.* In ordine vero gloriæ, Cælorum est incola, Angelorum concivis, Dei familiaris, hæres et possessor. De prioribus tantum hic est sermo; posterioris vero generis perfectiones discutiemus in sequentibus.

Notandum 2. Triplicem esse modum detegendæ hominis perfectionis: nempe primo per *negationem,* removendo nimirum ab eo quoslibet defectus in ceteris creaturis reperiendos; secundo, per *affirmationem,* attribuendo ei omnes præcellentias, quas in aliis creaturis rélucere conspicimus; tertio, per *eminentiam,* affirmando nobiliori gradu, præstantiorique modo illas omnes perfectiones in ipso reperiri, quam in ceteris entibus creatis. Sicut enim per definitionem negativam, totius entis creati defectus a Deo removemus; per affirmativam autem quidquid in ente creato perfectionis relucet, ipsi tribuimus; per viam autem eminentiæ ipsum supra omne ens, omnemque excogitandam perfectionem cogitamus, et prædicamus: ita hoc triplici modo variæ hominis, supra cetera creata entia, præcellentiæ detegi, et affirmari possunt.

Notandum 3. Quod cum homo, juxta Philosophorum, et Sanctorum Patrum sententiam, sit *Microcosmos,* seu *parvus mundus,* vel mundus compendiatus, nativa ipsius præstantia, ab intimo commercio, quod cum triplicis mundi ordine habet, mensuranda, et delineanda est. Tres enim mundos distinxit olim Philosophia Platonica, nempe mundum Archetypum, Intellectualem, et Corporeum, quos homo felicissimo

nexu in se colligit. *Mundus Archetypus* Deus est, mundum mente gerens, similique ab imagine formans: est enim primum omnium creaturarum principium, exemplar, et finis; in eo namque totius existit esse plenitudo, infinita sapientia, et summa bonitas. Ratione primi, suprema est existentiarum et essentiarum causa: ratione secundi, omnium in se ideas præhabet, nomenque sibi vindicat prototypi, et exemplaris: ratione tertii, ultimi finis munere fungitur. *Mundus intellectualis* dicuntur ipsemet cælestes Intelligentiæ ab omni materia detœcatæ, substantiæ spirituales, statu incorruptibiles, duratione æviternæ, intelligendi virtute sapientissimæ amore ardentes, etc. *Mundum corporeum* integrant, et formant omnes creaturæ rationis expertes, et sensibiles triplici gradu distinctæ: nam earum aliquæ solam existentiam, et naturam, ut quælibet inanimata; nonnullæ vitam; aliæ sensum obtinent. Qualiter autem homo triplicis hujus mundi præcellentias eminenti gradu complectatur, determinandum est in præsenti: quocirca sit

Conclusio unica. — HOMO NATIVIS ET INGENITIS SUIS DOTIBUS CETERIS CREATURIS CORPOREIS PRÆCELLIT. Hujus conclusionis veritas patet maxime ex variis prærogativis, quibus illustrata fuit primordialis hominis formatio.

Primo namque omnium postremus conditus est, tamquam ceterarum rerum corporearum Princeps supremus, ac Monarcha, cujus gratia omnia condita sunt. Quam utique prærogativam sic expendit Philo in libro *De mundi Opificio: Ut igitur*, inquit, *convivatores non prius ad cœnam vocant, quam ad epulum necessaria præparaverint, et qui gymnicos ludos, et theatrales exhibent, antequam spectatores in theatra, vel stadia congregent, certatorum, et earum rerum, quæ ad oculorum, vel aurium oblectamentum attinent copiam parent: ita totius mundi Princeps tamquam certaminis, aut convivii dator, hominem ad epulas, et spectaculum vocaturus, quidquid ad utrumque pertinebat apparavit: ut in mundum ingressus ille statim inveniret et convivium, et theatrum sacratissimum.* Ipsi concinit S. Gregorius Nyssenus libro *De hominis Opificio*: *Non enim*, inquit, *consentaneum erat, ut Princeps, ac Rector existeret antequam essent illa, quibus imperaret: sed ut constituto jam imperio, cum Rex demum renuntiaretur.* ✻ " Concinit etiam S. Gregorius Nazianzenus, Orat. 43: *Construendum*, inquit, *prius tamquam Regi palatium erat, atque ita Rex introducendus omni jam satellitio stipatus.* " ✻ Alias ejusdem postremæ formationis causas profert ipse Philo, nimirum ut ex tanto, tamque locuplete bonorum apparatu disceret homo, in maxima rerum affluentia victurum deinceps esse si Conditori suo morem gereret, et illius sanctitatem æmularetur, cujus Imperium referebat. Adjicit etiam hominem idcirco postremum conditum, *Ut jam procreatis omnibus superveniens, terrorem ceteris incuteret animantibus: sic enim futurum erat, ut eo primum conspecto obstupefactæ eum adorarent, tamquam Rectorem a natura datum, et Dominum.* ✻ " Possunt etiam aliæ rationes produci cur homo ultimo loco sit creatus, nimirum 1. *quod* rationale et contemplativum animal cum foret, par erat, præparari in antecessum omnia illa, quæ contemplationis et meditationis ejus dignum justumque obje-

ctum essent. 2. *Quod* in Dei intentione præcedebat, sequi in ejus operatione conveniens erat, juxta vulgarem regulam: quod prius est in intentione posterius est in executione, et vice versa. Finis vero inter creaturas sublunares primo et primario a Deo intentus, erat homo; oportebat ergo postremum eum esse in creatione. 3. *Quod* antea comparandum homini fuerat domicilium, omni instructum et ornatum supellectili, nempe mundus hic omnium rerum generibus absolutus, quam homo illius incola fornaretur. 4. ¨ ✳ *Quod* homo rebus omnibus corporeis indiget, vel ad vitam agendam, tuendamque; vel ad doctrinas omnes, artesque percipiendas et excolendas. Denique *quod* homo, cum sit quædam natura inter corporeas et incorporeas posita, ac utriusque generis naturæ ac proprietatum particeps, posterius extremis, quorum participatione constare debeat, formandus erat.

Secunda prærogativa est quod homo aliter, et nobiliori apparatu, quam cætera entia corporea fuerit constitutus: nam ad aliorum formationem Deus absoluto usus suæ divinæ voluntatis imperio, *dixit, et facta sunt:* ubi autem ad creationem hominis ventum est, tamquam in exquisito, et industriæ majoris, ac sapientiæ opere, consultationem, et consilium prius adhibet dicens: *Faciamus hominem ad imaginem, et similitudinem nostram.* Quod utique mirum in modum expendit S. Gregorius Nyssenus lib. *De hominis Opificio*, cap. 3. *Tumultuarie quodammodo*, inquit, *creatura reliqua divina virtute producitur solo imperio subsistens: hominis vero structuram consilium antecedit, et ab Artifice ipso quadam sermonis pictura, quod futurum erat, adumbratur.* Ipsi concinit S. Basilius homil. 20. in *Hexaemeron. Nosse vis teipsum? vel hinc auspicium sumito. De nullo enim operum, quæ Deus eatenus condiderat, vox ista* Faciamus *in litteras transmissa est; sed simplici verbo et mandato Dei omnia creata sunt. Erudire igitur hinc, o homo, ac edisce quantis unus tu æstimandus venias: neque enim generationem tuam velut pretii vulgaris communi creaturarum mandato consuit attexendam: in Deo prægreditur consultatio, quemadmodum tantum hoc animal provehi debeat ad vitam.* Faciamus ait, *En consultat sapiens, et quid secum statueret Artifex, proponit decernendum.* Ipsis præluserat Tertullianus lib. 2. *Contra Marcionem*, cap. 4. *Quis denique dignus*, ait, *incolere Dei opera, quam ipsius imago, et similitudo? Eam quoque bonitatis, et quidem operantior operata est, non imperiali verbo, sed familiari manu, etiam verbo blandiente præmisso: Faciamus hominem ad imaginem, et similitudinem nostram: Bonitas finxit hominem de limo, etc.*

Tertia prærogativa est, quod cæteras creaturas non *fecisse* tantum, sed *creasse* dicatur. Hominem vero dicitur *Formasse, Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ:* quod ita Severianus homil. 5. expendit: non dixit simpliciter *fecit*, sed *finxit*, vel *formavit: Porro formatio elegantiam, ac venustatem indicat.* Operis enim illius dignitas, et præstantia maxime commendatur ab ipso divino Artifice, cujus etiam vilem deterrimamque illius conditionis particulam, corpus nempe, propriis veluti manibus ex ipso luto dignatus est fingere. Quod ita commendat, et expendit Tertullianus lib. *De Resurrectione carnis*, cap. 5. *Et finxit*, inquit, *Deus hominem. Magnæ sine dubio differentiæ ratio pro conditione scilicet rerum. Minora enim, quæ fiebant, eo cui fiebant,*

siquidem homini fiebant cui mox a Deo addicta sunt. Merito igitur, ut famula jussa, et imperio, et sola vocali potestate universa processerant. Contra homo, ut Dominus eorum in hoc ab ipso Deo extructus est, ut Dominus esse posset, dum fit a Domino. Porro ad eamdem operis commendandam præstantiam pertinet hoc insuper, quod in carmine de Providentia Prosper ita cecinit.

> .... *Cumque omnia verbo*
> *Conderet: hunc manibus, quo plus Genitoris haberet,*
> *Dignatur formare suis.*

Quarta prærogativa est, quod homo præ cæteris creaturis corporeis unicus Dei similitudinem et imaginem referat, unicus divinorum operum, Deitatisque sit contemplator, habeatque summum cum Divinitate commercium. Unde Gregorius Nyssenus in libro *Catechetico, cap.* 5. causam procreandi fuisse hominis ait: *Ut haberet Deus, qui et lucem suam intueretur, et gloriæ testis esset, et bonitate frueretur.* Quamobrem *oportuisse,* dicit, *Hominem, qui ad divina perfruenda bona factus esset, cognatum quippiam ei cujus erat futurus particeps, habere in natura sua. Propterea vita, et ratione, et sapentia, et divinis bonis omnibus ornatum fuisse.* Unde eleganter quoque Pythagoricus Euryphamus, *Deus,* inquit, *hominem pretiosissimum animal in mundo collocavit naturæ suæ respondentem, et oculum quemdam totius Universitatis;* qui nempe, Dei instar universa lustret et conspiciat, maxime vero Divinitatis contemplatione et amore delectetur et occupetur. Quocirca Lactantius *lib.* 7. ait, mundum ideirco factum, et hominem in eo constitutum. *Scilicet ut esset qui opera ejus intelligeret: qui providentiam dispomendi, rationem faciendi, virtutem consummandi, et sensa admirari, et voce proloqui posset:* unde concludit: *Quod planius argumentum proferri potest, et mundum hominis, et hominem sua causa Deum fecisse, quam quod ex omnibus animantibus solus ita formatus est, et oculi ejus ad Cœlum directi, facies ad Deum spectans, cultus cum suo Parente communis sit, videaturque hominem Deus quasi porrecta manu allevatum ex humo ad contemplationem sui excitasse.* Quod etiam præsentit Ovidius lib. 1. *Metamorphoseon:*

> *Sanctius his animal, mentisque capacius altæ*
> *Deerat adhuc, et quod dominari in cætera posset,*
> *Natus homo est: sive hunc divino munere fecit*
> *Ille Opifex rerum; mundi melioris origo . . . . .*
> *Finxit in effigiem moderantum cuncta Deorum.*

Quinta denique hominis præ cæteris rebus corporeis *dignitas* et *prærogativa,* est quod ipse omnium prorsus entium tam corporeorum quam spiritualium præcellentias complectatur: ideirco S. Gregorius homil. 29. in *Evangelia,* illum *omnem creaturam* appellat; testaturque eam fuisse Christi Domini sententiam, cum Apostolos in mundum universum delegavit ut prædicarent Evangelium omni creaturæ: *Omnis enim creaturæ nomine,* inquit, *signatur homo,* quia *omnis creaturæ aliquid habet homo: habet namque commune esse cum lapidibus, vivere cum arboribus, sentire cum animalibus, intelligere cum Angelis:* unde concludit: *Si ergo commune habet aliquid cum omni creatura*

homo, juxta aliquid omnis creatura est homo. *Omni ergo creaturæ prædicatur Evangelium, cum soli homini prædicatur.* — ⁂ " Inde est quod homo a veteribus dictus sit μικρὸς κόσμος sive *parvus mundus*, atque totius universitatis artificiosum quasi compendium, in quo summatim et cælestia et terrestria omnia, tamquam in parva quadam mappa depicta voluit Creator. Sic vocitarunt eum Clemens Alexandrinus in protreptico, et Chalcidius in Platonis Tymæum : *Est*, inquit, *in corporibus nostris aquæ portio, item et aëris, necnon ignis et terræ, unde opinor hominem mundum brevem a veteribus appellatum.* Eadem est Philonis Judæi sententia loco supra laudato ubi " ⁂ ait hominem idcirco postremo fuisse conditum, ut primo operi divino ultimum responderet. Sicut enim initio Deus Cælum condiderat, omnium sensibilium, æternorumque perfectissimum ; sic ad extremum hominem fecisse terra genitorum, et corruptibilium longe præstantissimum, et compendiatum velut Cælum, in quo nimirum aliorum dotes, et præcellentiæ velut in Cælo sidera, fulgent : unde S. Greg. Naz. *Orat.* 38. affirmat conditum hominem a Deo *Velut mundum quemdam alterum, in parvo magnum, supra terram collocatum, Angelum alium, mistum adoratorem, visibilis creaturæ spectatorem : mysten intelligibilis ; eorum quidem, quæ in terra sunt regem, cæsti autem Regi subditum, terrenum pariter ac cælestem.* Cæteras hominis naturales et ingenitas præcellentias aperiemus evidentius in sequentibus Articulis.

Dices : Plures sunt creaturæ corporeæ, quæ suis nativis dotibus, et præcellentiis hominem antecellunt : ergo falsum est quod homo cæteris præstet. Patet *antecedens :* primo namque in perfectione sensuum exteriorum acutior est Aquilæ visus, acrior vulpi, et talpæ auditus, cani sagacior odoratus, ostreis vegetior tactus, et Araneis subtilior : ergo, etc. *Deinde* corporis robore homo tauris cedit, proceritate elephantibus, longævitate corvis, velocitate tigribus. Adde quod aliorum animalium corpora naturalibus operta sunt tegumentis, vel pilis, vel coriis, vel testis, vel squamis ; naturalibus item instructa, et munita sunt armis, et præsidiis : quædam armata sunt cornibus, alia vel unguibus, vel dentibus, vel spinis, vel aculeis, quibus, et se tueri, et hostes suos ferire, ac profligare queant : soli homini corpus nudum, et inerme, et ad oppugnandum æque atque propugnandum imbecillum, et invalidum est datum. Hinc quidam conqueruntur apud Senecam lib. 2. *De Beneficiis*, cap. 29. *Quod non magnitudine corporis æquent elephantes, velocitate cervos, levitate aves, impetu tauros : Quod solidior sit cutis belluis, decentior damis, densior ursis, mollior fibris : Quod sagacitate nos narium canes vincant : Quod acie luminum aquilæ, spatio ætatis corvi, multa animalia nandi facilitate.* — **Respondet** Lactantius lib. *De Opificio Dei*, cap. 2. Deum hæc omnia in homine uberrime supplevisse rationis naturalis dono, ac innata sagacitate : *Dedit*, inquit, *hominibus Artifex ille noster ac parens Deus sensum ac rationem, ut ex eo appareret nos ab eo esse generatos, quia ipse intelligentia, ipse sensus ac ratio est : cæteris animantibus, quoniam rationalem istam vitam non attribuit, quemadmodum vita eorum tutior esset, ante providit. Omnes enim suis ea pellibus texit, quo facilius possent vim pruinarum, ac frigora sustinere. Singulis autem generibus ad propulsandos impetus externos sua propria munimenta constituit : ut*

aut naturalibus telis repugnent fortioribus: aut quæ sunt imbecilliora, substrahant se periculis pernicitate fugiendi: aut quæ simul, et viribus, et celeritate indigent, astu se protegant aut latibulis sæpiant, etc. Hominem autem ratione concessa, et virtute sentiendi, atque eloquendi data; eorum, quæ ceteris animantibus attributa sunt, fecit expertem: et quia sapientia reddere poterat, quæ illi naturæ conditio denegasset, statuit nudum, et inermem, quia et ingenio poterat armari, et ratione vestiri. Ea vero ipsa quæ mutis data, et homini denegata sunt, quam mirabiliter homini ad pulchritudinem faciant, exprimi non potest. Nam si homini ferinos dentes, aut cornua, aut ungulas, aut caudam, aut varii coloris pilos addidisset, quis non sentit quam turpe animal esset futurum, sicut muta si nuda, et inermia fingerentur? Quibus si detrahas vel naturalem sui corporis vestem, vel ea quibus ex se armantur, nec speciosa poterunt esse, nec tuta: ut mirabiliter, si utilitatem cogites, instructa; si speciem, ornata videantur: adeo miro modo consentit utilitas cum decore. Hominem vero quem æternum animal, atque immortale fingebat, non forinsecus, ut cetera, sed interius armavit; nec munimentum ejus in corpore, sed in animo posuit, quoniam superfluum fuit cum illi quod erat maximum tribuisset, corporalibus eum tegere munimentis, cum præsertim pulchritudinem humani corporis impedirent. — Addit Seneca laudato loco: *Proinde quisquis es iniquus æstimator sortis humanæ, cogita quanta nobis tribuerit Parens noster. Quanto valentiora animalia sub jugum miserimus: quanto velociora consequamur; quam nihil sit mortale non sub nutu nostro positum. Tot virtutes accepimus, tot artes, animum denique, cui nihil non eodem quo intendit momento pervium est, sideribus velociorem, quorum post multa sæcula futuros cursus antecedit: Tantum denique frugum, tantum opum, tantum rerum aliarum super alias aceervatarum. Circumeas licet cuncta, et quia nihil totum invenies quod esse te malles, ex omnibus singula excerpas quæ tibi dari velles: Ita bene æstimata naturæ indulgentia, confitearis necesse est in deliciis te illi fuisse.* Hæc Seneca non minus profecto vere ac sapienter, quam eleganter ac diserte.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE DIGNITATE, ET PRÆSTANTIA HUMANI CORPORIS.

Quamquam humanum corpus peccato vitiatum omni qua possunt verborum eloquentia sancti Patres insectentur; utpote dum concipitur, sit sperma fœtidum; dum vivit, saccus stercorum: dum moritur, cibus vermium: cujus materia vilis, operatio turpis, status instabilis: flebilis exitus, mors tristis, dissolutio miserabilis, ait ex S. Augustino mellifluus Bernardus: nihilominus si primordialem corporis humani statum spectemus, haud dubie mirandum divinæ Sapientiæ opificium esse cum S. Ambrosio lib. 6. *Hexameron*, c. 9. pronuntiabimus. Ullius autem dignitas, et præstantia, penes tria maxime potest attendi: nimirum vel quoad Formationem, vel quoad Dispositionem, vel quoad Unionem cum anima rationali et immortali: de quibus tres erunt sequentes Quæstiones.

QUÆSTIO PRIMA.

QUALIS, ET QUAM MIRANDA SIT HUMANI CORPORIS FABRICA.

Notandum 1. Operis alicujus dignitatem, et præstantiam ex triplici maxime capite esse repetendam: videlicet ex summa Artificis peritia; ex materiæ vel pretio, vel utilitate; denique ex figura, et forma exquisitissime elaborata. *Artificis* quidem peritia manifestius elucet interdum in minoris quam in grandioris operis contormatione. Peritior enim profecto fuit illius Artificis sagacitas, et industria, qui elegantes ea dexteritate currum equosque adaptaverat, ut ex illis alæ unius muscæ potuerint obtegi velamine, et volatu per aëra deportari, quam illius Opificis ars, et solertia, qui immensum fere Rhodi Colossum ære fuderat: inde pariter divinæ Sapientiæ summa, omnipotentiæque virtus, et activitas in tenuis formicæ productione magis commendatur, quam in ingentis elephantis fabricæ constructione. *Materiæ* pariter dignitas, non tam ex pretio, quam ex utilitate venit æstimanda; maxime eis in rebus, quæ summæ sunt utilitatis, et necessitatis, tum ad bonum publicum, vel particulare, tum ad finem aliquem præstantissimum comparandum: quo fit ut panis, et cætera edulia homini chariora, et pretiosiora videantur, quam aurum, argentum, ceteraque pretio commendata, quoniam illa ad vitæ conservationem, hæc tantum ad voluptatem immediate deserviunt.

Notandum 2. Quod cum humanum corpus formatum fuerit ut animæ rationali deserviret suis in operationibus eliciendis, maxime in scientia comparanda, oportebat tale fieri ut esset capax sensuum. Siquidem cum anima rationalis creanda esset nuda et expers omnis scientiæ, eamque deberet ipsa per sensus aucupari et acquirere, necesse fuit corpus hominis omnibus sensibus instructum, et ornatum esse. Omnium vero sensuum quasi fundamentum est *tactus*, qui in quadam mediocritate, et quasi temperatione primarum qualitatum constituitur; quippe præ ceteris ad scientiam experientia comparandam efficaciter inservit. Alii namque sensus, suis in percipiendis objectis falluntur sæpius, vel propter vitiatum organum, vel propter nimiam objecti percipiendi distantiam, vel propter medium indebite dispositum: eorum vero error per tactum emendatur, qui his deceptionibus non subjacet, ut in prima Quæstione nostræ Philosophiæ demonstravimus. Unde fit ut ex ea materia fabricari debuit humanum corpus, quæ tactui maxime erat idonea.

Notandum 3. Ex nostro Alensi *par. 2. q. 81. membro 2. ad primum*, animam rationalem sicut et humanum « corpus, triplici in statu « considerari posse: scilicet innocentiæ, lapsus, et gloriæ; in quibus, « inquit, corpus et anima primi hominis quamdam paritatem in no- « bilitate, et ignobilitate communicabant: *Primo* enim sicut anima in « primo statu, scilicet ante lapsum, sortita fuit esse nobile, in quo « vivebat vita naturæ integræ, roborata et sustentata vita gratiæ, quæ « erat in potentia, et habilitate ad esse ejus finale, et ultimatum no- « bilitare: similiter corpus in illo statu erat in integritate naturæ « optimæ in genere suo, et mediantibus fructibus sibi datis ad susten-

« tamentum, poterat perpetuari in esse illo donec assequeretur suum « esse nobilissimum..... Unde sicut anima in vita naturæ alebatur, « et sustentabatur gratia, quasi alimento spirituali, in progressu ad « suum esse optimum : sic corpus alimento corporali fructibus para- « disi promovebatur ad esse corporis nobilissimum. *Secundo*, sicut in « statu culpæ anima sortita est esse ignobile, per lapsum in culpam « duplex malum incurrens, scilicet corruptionis, et mortis spiritualis, « unde indigna efficiebatur bono ad quod condita erat : similiter cor- « pus sortitum est esse ignobile, duplex malum incurrens, scilicet « corruptionis, et necessitatis moriendi ; et indignum efficiebatur dono, « ad quod conditum erat. *Tertio*, sicut anima pœnitendo recuperavit « aptitudinem, et dignitatem ad obtinendum suum optimum, quod « amiserat per culpam, quo habito, sortitur esse nobilissimum : simi- « liter et corpus per virtutum corporearum exercitationes ac Evange- « licæ mortificationis cruciamenta, promovetur ad statum beatificum « in quo nobilissimum suum esse obtinebit ».

His ita prænotatis, jamjam humani corporis dignitas, et præstantia demostranda est ; *Tum* ex divino illius Artifice ; ✻ " *Tum* ex ipsius erga animam rationalem ministeriis et officiis : *Tum* denique ex illius præstantissima configuratione et forma.

Conclusio prima. — Summa humani corporis prærogativa est, quod præ cæteris rebus corporeis, speciali Dei opificio, veluti propriis ac divinis ejus manibus figuratum fuerit ; necnon ex variis ipsius erga rationalem animam ministeriis et officiis. Hæc Conclusio duabus partibus constat, quarum prima communis est apud " ✻ sanctos Patres, qui hanc veritatem multis commendant, et illustrant Scripturæ sacræ textibus. Imprimis vero S. Ambrosius in *Psalmum* 118. *octonario* 10. explanans illa verba, *Manus tuæ fecerunt me, et plasmaverunt me*, ea sic expendit : *Bestias non fecerunt manus tuæ, sed dixisti :* producant aquæ reptilia animarum viventium, et produxit terra secundum genus quadrupedia, et reptibilia, et bestias terræ. *Me autem*, inquit, *fecisti, me tuis manibus figurasti : hoc est non figurasti bestias manibus tuis, non reptilia, non volatilia.* Et infra advertit quod non solum manu Deus humanum corpus effinxerit ; sed quod duplicem manum huic operi admoverit. *Manus*, inquit, *plasmaverunt me : Manus, dicit pluraliter, non manu : at vero alibi ait :* ego manu mea solidavi cælum, et manus mea fecit hæc ; *in hominis constitutione videtur non abundare, quod toti mundo ut fieret abundavit. Cœlum una formavit manus, ut scriptum est, et utraque Dei manus hominem figuravit, ut legimus.* Quibus constat quanta sit humani corporis præ cælesti dignitas, cum ad cæleste corpus efformandum Deus manum unicam admoverit ; ad effigiandum humanum corpus manu duplici adlaboraverit. — Hanc præ ceteris veritatem commendavit Tertullianus lib. *De resurrectione carnis*, c. 6. ubi humanam carnem ita prædicat: *Quantum contulit ille, qui eam fecit, jam tunc gloriantem quod illa pusillitas, limus, in manus Dei quæcumque sunt pervenit : satis beatus etsi solummodo contactus. Quid enim si nullo amplius opere, statim figmentum de contactu Dei constitisset? Adeo magna res agebatur, qua ista materia extruebatur. Ita-*

que toties honoratur quoties manus Dei patitur, dum tangitur, dum decernitur, dum deducitur, dum effingitur. Recogita totum illi Deum occupatum, ac deditum, manu, sensu, opere, consilio, sapientia, et ipsa imprimis affectione, quæ lineamenta ductabat. Paucis interpositis objurgans Marcionem, quod humanum corpus vili faceret, quia e terra deductum, et figuratum fuerat, ait: *Quo nunc facit ad infuscandam originem carnis, nomen terræ ventilare, ut sordendis, ut jacentis elementi? Cum etsi alia materia excudendo homini competisset, Artificis fastigium recogitari oporteret, qui illam, et eligendo dignam judicasset, et tractando fecisset. Phidiæ manus Jovem Olympium ex ebore molitur, et adoratur: Nec jam bestiæ, et quidem insusissimæ dens est, sed summum sæculi Numen: non quia Elephantus, sed quia Phidias tantus.* hoc est, commendatur opus, non pretio materiæ, sed peritia Artificis. Quomodo ergo. *Deus virus, et Deus rerus, quamcumque materiæ vilitatem, non de sua operatione purgasset, et ab omni infirmitate sanasset? An hoc supererit, ut honestius homo Deum quam hominem Deus finxerit?* hæc omnia elegantissimis versibus Prudentius descripsit in Apotheosi:

Tantus amor terræ, tanta est dilectio nostri.
Dignatur præpingui humi comprendere mollem
Divinis glebam digitis: nec sordida censet
Hærentis massæ contagia. Jusserat ut lux
Confieret: facta est ut jusserat: omnia jussu
Imperitante, novas traxerunt edita formas.
Solus homo emeruit Domini formabile dextra
Os capere, et flabro Deitatis fingmine nasci.

His itaque constat, quanta sit humani corporis dignitas, cum Deum præpotentem peculiari sapientia Opificem habuerit, cætera namque corpora, imo et spirituales intelligentiæ, solo Dei jussu, ac mandato constiterunt; humanum vero corpus Dei manibus elaboratum est. Non quidem manibus veris et corporeis (quidquid cogitaverit Tertullianus, putans Deum induisse corporis effigiem ut humanum corpus effingeret), sed manibus mysticis, hoc est, speciali divinæ sapientiæ, ac omnipotentiæ explicatione: his namque duabus præcellentiis, sapientia nimirum, et potentia, Deus cuncta sua opera veluti manibus molitur, et elaborat.

Conclusio secunda. — Hominis Corpus convenientius formatum fuit ex materia elementari, quam ex cælesti. Hanc veritatem probat Seraphicus Doctor in 2. *dist.* 17. *art.* 2. *qu.* 1. quadruplici ratione petenda ex totidem ordinibus, quos habet homo sive ad Deum, sive ad Angelos, sive ad creaturas corporales, sive ad seipsum.

Primo namque, ordo ipsius hominis in seipso hoc requirebat; quia, inquit, homo ideirco conditus fuit, et natus ut multa cognosceret, non solum cognitione intellectiva, sed etiam sensitiva: ideo habere debuit corpus multiforme, et diversis constans organis: ut diversi sensus ad varia objecta cognoscenda deservirent. Insuper quia conditus fuit cum summa arbitrii libertate, qua pro libito vivere poterat, servata originali justitia: aut fieri morti obnoxius, deperditis originalis justitiæ do-

tibus per propriam culpam, et admissum voluntarie peccatum: etiam habere debuit corpus, quod nedum vitæ, sed etiam morti foret deditum: ordo itaque hominis erga seipsum requirebat, ut ipsius corpus esset multiforme, et corruptibile, ideoque non cæleste, sed elementare esse debuit.

Secundo. Ordo ipsius hominis ad creaturam inferiorem idipsum exigebat; cum enim corporeæ creaturæ homini inferiores factæ sint, ut ipsi deservirent ad finem suum assequendum; etiam ille formari debuit ex materia composita, nimirum ut admittere posset obsequium inferiorum creaturarum, ita quod ipso mediante illæ creaturæ inferiores quodammodo possent ad beatitudinem promoveri, et cum homine glorificari. Id autem fieri non potuisset, si homo ex materia cælesti fuisset formatus; hoc enim in statu nullatenus opus habuisset obsequio creaturarum inferiorum ad sui ultimi finis consecutionem: ergo hac ratione conveniens fuit ipsius corpus ex materia elementari constitui.

Tertio. Hoc ipsum requirebat ordo quem habet ad creaturam parem, nempe Angelum; sicut enim facta est una rationalis creatura prope Deum, et in loco supremo, ut in Empyreo: sic debuit fieri alia rationalis creatura in loco infimo, scilicet terra: et ideo corpus ejus constitui debuit ex natura tali habitationi convenienti: adeoque convenientius fuit ipsum formari ex natura elementari, quam cælesti.

Quarto denique. Hoc etiam conveniebat ordini quem homo ad Deum tamquam ad finem ultimum habebat; conveniens enim erat, ut homo subjiceretur Deo, quatenus per humilitatem subjectionis ascenderet unde Angelus per sublimitatem elationis ceciderat: et ideo debuit habere corpus constitutum ex natura terrea, et inferiori, ut nempe seipsum terram, et pulverem reputans, Deo per omnia subjaceret.

Dices 1: Nobilissimæ formæ dari debuit nobilissima materia; siquidem materia debet esse formæ proportionata: sed anima rationalis est forma nobilissima: ergo debuit habere nobilissimam materiam. At nobilissima inter naturas corporales est natura cælestis: ergo ex ipsa formari debuit humanum corpus. — **Respondet Seraphicus Doctor,** quod nobilitas materiæ non sit spectanda ex natura ipsius materiæ, sed ex ordine quem habet ad formam. Quoniam igitur corpus humanum formatum fuit non solum ut ab anima rationali vivificaretur: sed etiam ut ipsi inserviret ad promerendam æternam beatitudinem, per illas videlicet virtutes quæ nonnisi corporis beneficio possunt exerceri, idcirco congrue formatum fuit illud corpus, non ex materia incorruptibili, sed quæ corruptioni foret obnoxia, necnon et apta multiplici sensuum operationi, qualis est natura elementaris, non vero cælestis.

Dices 2: Decens erat ut tale corpus formaretur homini, ex quo integra ejus natura constaret: sed talis non extitit cum corpore corruptibili, et anima incorruptibili; siquidem anima propter suam incorruptibilitatem est perpetuo vivificativa corporis; corpus autem corruptibile non est perpetuo vivificabile: ergo non aptum ut animæ uniatur. Nam secundum Aristotelem, quod est possibile ex parte formæ, etiam possibile debet esse ex parte materiæ: sicut a simili, quod est possibile ex parte potentiæ activæ, est etiam possibile ex parte

potentiæ passivæ, alioquin potentia illa esset frustranea; Deus autem, et natura nihil frustra in rebus moliuntur, aut esse sinunt: ergo convenientius erat ut immortalis anima incorruptibile corpus haberet, adeoque formatum ex materia incorruptibili, nempe cælesti. — **Respondet Angelicus Doctor** 1. *par. q.* 76. *art.* 5. quod in materia, quæ alicujus formæ causa eligitur, duplex invenitur conditio: altera quæ per se eligitur, ut per eam materia sit conveniens ad recipiendam formam, et idonea ut forma proprias actiones obire queat: altera vero, quæ per se non eligitur, sed quod ea priorem conditionem ex necessitate materiæ naturaliter consequitur, non potest abjici, et removeri a materia. Exempli causa, Artifex ad fabricandam serram eligit ferrum, quasi idoneam ad id materiam, quæ scilicet duritie sua apta est ad secandum; quod autem dentes serræ ferreæ possint hebetari, et rubigine affici, id sequitur ex necessitate materiæ. Sic animæ intellectivæ per se debetur corpus æqualis complexionis, et animæ vegetativæ, ac sensitivæ capax; tale autem corpus ex necessitate materiæ consequitur corruptibilitas. Hæc ille. Quasi diceret, Deum equidem aptasse corpus humanum animæ rationali, non quatenus erat corruptibile, sed quatenus poterat ipsi inservire ad suas operationes obeundas; ita quod corruptibilitas se habeat per accidens ad ipsam animam cui corpus aptatur, quia, nimirum, illa corruptibilitas sequitur ex conditione materiæ, non vero ex intentione agentis materiam assumentis, ad eam cum tali forma uniendam. Adde quod Deus etiam corporis immortalitatem in ipsius animæ arbitrio, et potestate ab initio constituerit, conferens ipsi dotes innocentiæ, quas utique si servasset, ipsius corpus corruptioni, et morti non fuisset subditum.

Conclusio tertia. — Humanum corpus sua figuratione, et fabrica ceteris rebus corporeis præcellit. Hæc est communis apud sanctos Patres; quam ita prædicat S. Ambrosius in Psalm. 118. Octonario 10. *Fabricam ipsam humani corporis si quis considerare velit*, inquit, *nihil poterit in terra prætiosius judicare: est enim homo statu celsus, vultu decorus, cæsarie gratus, non in alvum cæterorum more curvatus animalium; sed ipso naturæ jure sublimis, qui in cælum libero spectet obtutu, nulla captivæ servitute cervicis depressus in terram: sed tamquam propriæ conscius libertatis, et locuples sui testis Auctoris.* Quod autem generatim hic commendat, sigillatim exprimit *lib.* 9. *Hexameron c.* 9. ubi corporis humani præstantiam, decorem, et gratiam ex miranda ipsius membrorum constitutione, eleganter sic delineat: « Etsi, inquit, una atque eadem omnium terrenorum corpo-
« rum videatur esse substantia, firmitudo, et proceritas quibusdam
« major in bestiis: forma tamen humani corporis est venustior, status
« erectus, et celsus, ut neque enormis proceritas sit, neque vilis, et
« abjecta pusillanimitas: tum ipsa habitudo corporis suavis, et grata,
« ut neque belluina vastitas horrori sit, nec gracilitas tenuis infirmi-
« tati. Ac primum omnium cognoscamus humani corporis fabricam
« instar esse mundi. Siquidem ut cælum eminet aëri, terris, mari,
« quæ velut quædam membra sunt mundi; ita etiam *Caput* supra re-
« liquos artus nostri corporis cernimus eminere, præstantissimumque
« esse omnium, tamquam inter elementa cælum; tamquam arcem in-

« ter reliqua urbis mœnia. In arce autem hac regalem quamdam habi-
« tare sapientiam, secundum Propheticum dictum : *quia oculi sapientis*
« *in capite ejus:* hanc esse ceteris tutiorem, et ex illa omnibus mem-
« bris vigorem providentiamque deferri. Quid enim robur, et validitas
« lacertorum proficiat, quid velocitas pedum, nisi capitis velut prin-
« cipis sui imperialis quædam adminiculetur potestas? Ex hoc enim
« aut destituuntur universa, aut omnia fulciuntur. Quid agat fortitudo,
« nisi oculo duce utatur in prælium? Quid fuga, si desit obtutus?
« Carcer est totum corpus, tenebroso inhorrens situ, nisi oculorum
« illuminetur aspectu. Quod ergo Sol et Luna in cælo, hoc sunt oculi
« in homine. Sol et Luna duo mundi lumina: oculi autem quædam
« in carne sidera fulgent desuper, et inferiora claro illustrant lumine.
« nec patiuntur noctis quibusdam nos tenebris implicari. Speculatores
« quidem nostri die ac nocte excubant: nam ex sopore membris ce-
« teris citius excitantur, et vigilantes circumspectant omnia; vicinio-
« res enim sunt cerebro, unde manat omnis usus videndi. Caput ita-
« que oculis explorat omnia, auribus occulta rimatur, cognoscit ab-
« scondita, audit quid aliis agatur in terris. Ipse autem vertex capitis.
« quam suavis, et gratus! quam speciosa cæsaries! quam reverenda
« in senibus! quam veneranda in sacerdotibus! quam terribilis in bel-
« latoribus! quam decora in adolescentibus! quam compta in mulie-
« ribus! quam dulcis in pueris. Ex arboribus licet, quæ humani sit
« gratia capitis, æstimare. In capite arboris omnis est fructus, ibi
« omnis est pulchritudo, illius coma nos aut a pluviis tegit, aut de-
« fendit a Sole. Tolle arbori comam, tota arbor ingrata est. Quanto
« igitur major humani capitis ornatus est qui cerebrum nostrum, hoc
« est, sedem originemque nostrorum sensuum capillis capitis munit,
« et vestit, ne aut frigore vexetur, aut æstu? Illic enim fons univer-
« sorum est: et ideo ubi injuria nocet, ibi gratia præeminet. Quid
« sine capite est homo, cum totus in capite sit? Cum caput videris.
« hominem agnoscis. Si caput desit, nulla agnitio esse potest: jacet
« truncus ignobilis, sine honore, sine nomine. Sola ære fusa Princi-
« pum capita, et ducti vultus de ære, vel de marmore ab hominibus
« adorantur. Non immerito igitur huic quasi consultori suo cetera
« membra famulantur, et circumferunt illud servili gestamine sicut
« numen, atque in sublime locatum venunt. Unde censoria potestate
« quo vult dirigit quorumdam obsequia servulorum, et præcepta sin-
« gulis obeunda decernit. Videas imperatori suo singula gratuito sti-
« pendio militare. Alia portant, alia pascunt, alia defendunt, et mi-
« nisterium suum exhibent: parent ut principi, ancillantur ut domino:
« inde velut quædam procedit tessera, qua in debeant pedes obire re-
« gionem, quæ militiæ munia manus consummandis operibus exe-
« quantur; quam venter abstinendi, vel edendi formam impositæ te-
« neat disciplinæ. Huic *frons* libera nudis aperta temporibus, quæ
« mentis habitum specie sui prodat: nunc læta, nunc tristior: nunc
« directa ad severitatem, nunc ad lenitatem remissior, quæ signis fo-
« rensibus internam exprimat voluntatem: imago quædam animi. Lo-
« quitur in vultu fidei basis, in qua quotidie Domini nomen inseri-
« bitur, et tenetur. Eam geminæ sepes *supercilionum* sequuntur, quæ
« oculis munimenta pretendunt, prætexunt gratiam: ut et venustas

« decoris arrideat, et diligentia protectionis assistat : si quid enim de « capite sordidum decidat, aut arenæ pulvis, aut ros nebulæ, aut hu- « mescentis verticis sudor, excipitur supercilio, ne teneras offensa acie « visiones mollium perturbet oculorum : adhærent velut quibusdam « montium superciliis oculi, ut protegente montis cacumine tutiores « sint, et tamquam in summo locati, de quadam scena superiore uni- « versa prospectent. Præstantissimum quoque audiendi munus est, et « visui suppar gratia. Ideo *Aures* extentiores, ut et ornatus decorem « præferant, et excipiant omne illud quidquid de vertice sordium hu- « morisve defluxerit; simul ut in earum finibus vox repercussa sine « offensione interiores ingrediatur anfractus : nam nisi ita esset, quis « non ad omnem fortioris sonum vocis attonitus redderetur, cum in- « ter ipsa subsidia frequenter improviso ictus clamore nos obsurde- « scere sentiamus? Tum velut quædam propugnacula videas prætен- « dere adversus frigoris asperitatem, calorisque flagrantiam, ut neque « frigus penetret ductus patentes, neque nimius adurat æstus. Sinua- « tio autem interiorem aurium modulandi quemdam numerum præstat, « et disciplinam : siquidem per anfractus aurium quidam rythmus ef- « ficitur. Tenaces præterea sermonis accepti ipsos esse anfractus au- « rium, usus ipse nos docet : siquidem velut in concavis montium, vel « in recessu rupium, vel in anfractu fluminum vox auditur dulcior, « et responsa suavia referens echo resultat. Ipsæ quoque sordes aurium « non inutiles, quæ ligant vocem ut tenacior ejus in nobis et memoria « sit, et gratia. De *Naribus* autem quid loquar, quæ bivio, et procero « foramine antrum quoddam recipiendis odoribus præstant, ut non « perfunctorie odor transeat, sed diutius inhæreat naribus, et earum « ductu cerebrum, sensusque depascat? Ideo diutius odor flagrat, ac- « ceptus, quam sermo resonat, aut visus apparet. Plerumque quod « momento brevi fueris odoratus, toto die tibi spirat in naribus. Per « eas quoque purgamenta capitis defluunt, et sine fraude, atque of- « fensione aliqua corporis derivantur. Est etiam non mediocris sen- « sus in *Tactu*, atque in eo voluptas gratissima, sincerumque judi- « cium : plerumque enim tactu probamus, quæ oculis probare non « possumus. Postremum quoque officium est *Oris*, aut *Linguæ*, quod « tamen omnibus vires ministrat : nam neque oculi vigorem videndi « haberent, nisi virtutem substantiæ corporalis acciperent, quæ cibo « defertur, et potu : neque aures audiendi, aut nares odorandi, aut « manus tangendi, nisi corpus omne reficeretur alimentis. Deficimus « enim viribus, nisi eas cibi competentis assiduitate reparemus. De- « nique conferti fame nullis oblectantur sensuum voluptatibus, sed « quasi exortes eorum delinimenta non sentiunt. Quid ego describam « *Dentium* vallum, quo cibus conficitur, et plenæ fit vocis expressio? « Quæ sine dentibus alimonia delectaret? Denique ævi maturos, ple- « rumque cernimus hoc ipso citius senescere, quod amissis dentibus « nullam possint cibi virtutem validioris assumere. Ideo muta infan- « tia, quia non habet adhuc organum vocis. *Linguæ* quoque non so- « lum in loquendo, sed etiam in edendo munus pretiosissimum est ; « ea enim velut plectrum loquentis, et quædam edentis est manus, « quæ defluentem cibum dentibus suggerit, et ministrat. Quid autem « loquar de *Osculo oris*, quod pietatis, et charitatis est pignus? Oscu-

« lantur se, et columbæ ; sed quid ad humani oculi venustatem, quo « amicitiæ insigne, humanitatisque præfulget, in quo plenæ charitatis « fides exprimitur affectu ? Unde et Dominus velut prodigii genus in « proditore condemnans ait: *Juda, oculo filium hominis tradis?* Hoc « est, charitatis insigne convertis ad signum proditionis, et infidelitatis indicium : pacis hoc pignore uteris ad officium crudelitatis? « Quid est igitur os hominis, nisi quoddam sermonis adytum, fons « disputationis, aula verborum, promptuarium voluntatis ? Sequitur « *Guttur* per quod toti corpori vitale commercium, et spiritus hujus « commeatus infunditur. Succedunt *brachia*, et validi lacertorum tori, « validæ ad operandum manus, et procerioribus digitis habiles ad tenendum. Hinc aptior usus operandi, hinc scribendi elegantia, et ille « calamus scribæ velociter scribentis, quo divinæ vocis exprimuntur « oracula. *Manus* est quæ cibum ori ministrat: manus est quæ præclaris innitet factis, quæ conciliatrix divinæ gratiæ sacris infertur « altaribus, per quam offerimus, et sumimus sacramenta cælestia : « manus est quæ operatur pariter, atque dispensat divina mysteria, « cujus vocabulo non dedignatus est se Dei filius declarari, dicente « David : *Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltavit me.* « Manus est quæ fecit omnia, sicut dixit Deus omnipotens : *Omnia « enim hæc fecit manus mea.* Manus est totius corporis propugnaculum, capitis defensatrix. Quæ cum sit loco inferior, totum verticem « comit, et honesto venustat ornatu. Quis digne explicet *Pectoris* eratem, ventrisque mollitiem ? aliter enim viscera molliora non possent « foveri, et intestinorum sinus, duris haud dubie ossibus læderentur. « Quid tam salutare, quam ut *Pulmo* cordi finitimo limite jungeretur, « ut cum exarserit cor ira, et indignatione, pulmonis sanguine, atque « humore citius temperetur ? ideoque mollior pulmo est, quia madet « semper simul ut rigorem indignationis emolliat.... *Lien* quoque cum « jecore habet vicinam fructuosam : qui dum assumit quo ipse pascatur, abstergit quidquid sordium deprehenderit, ut per fibras je« coris minutiores, ciborum possint tenues, atque subtiles reliquiæ « transire, quæ vertantur in sanguinem, viribusque proficiant, et non « cum fimo, et sordibus egerantur. *Intestinorum* vero circumplexi orbes, et sine aliquo licet nodo, sibi tamen invicem nexi, quid aliud « nisi divinam prospicientiam Creatoris ostendunt ? Ut non cito esca « pertranseat, et statim a stomacho decurrat ; quod si fieret, jugis tames, et continua vorandi libido hominibus gigneretur. Eximanitis « enim visceribus, et exhaustis, dum momentaria effusione necesse « esset inexplebilem, atque insatiabilem cibi, et potus generari cupiditatem, quam sine dubio immatura mors sequeretur. Ideoque pro« vide conficitur primum esca in utero superiore, deinde in jecore co« quitur, quousque vapore digestus transfunditur succus ejus in reli« quas corporis partes, eaque substantia artus aluntur humani, quam « juvenes accipiunt ad incrementum ; senes ad perseverantiam : reli« quum autem velut superfluum per intestina deducitur, et per illud « ex transverso ostium derivatur. Quid de officio *Pedum*, qui totum « corpus sine ulla sustinent oneris injuria ? Flexibile genus, quo præ « ceteris Domini mitigatur offensa, ira mulcetur, gratia provocatur : « hoc enim Patris summi erga Filium donum est : ut *in nomine Jesu*

« *omne genu curvetur etc.* Duo enim sunt, quæ præ ceteris Deum « mulcent, humilitas, et fides. *Pes* itaque exprimit humilitatis affe- « ctum, et sedulæ servitutis obsequium : fides æquat Filium Patri, « atque utriusque eamdem gloriam confitetur. Recte autem non plu- « res, sed duo sunt homini pedes : quaterni enim pedes feris, ac bel- « luis sunt, bini avibus ; et ideo *unus quasi de volatilibus est homo*, « qui alta visu petat, et quodam remigio volitet sublimium cogitatio- « num. Et ideo de eo est : *Renovabitur sicut aquilæ juventus tua* di- « ctum, eo quod proprior sit cælestibus, et sublimior aquilis, qui pos- « sit dicere: *Nostra autem conversatio in cælis est* ». Hæc omnia, pau- cis demptis, S. Ambrosius.

Ut autem integra, et exacta habeatur præcipuarum hominis par- tium delineatio, addere lubet ex Lugo lib. *De Provid. Numinis.* Homo indiget ossibus, ut sustentetur : non poterat autem unico osse constare, quia se flectere, et membris suis ad varios motus, et functiones uti ne- quivisset. Itaque ex plurimis ossibus partim majoribus, partim mino- ribus, partim minutissimis constructus est; quorum singula eam habent magnitudinem, figuram, firmitatem, connexionem, quam corporis robur, facilitas motus, et membrorum usus postulabat. Capitis ossa sunt octo : maxillæ superioris duodecim, inferioris unum. Dentes triginta duo : spina constat vertebris triginta duabus, os pectoris ensiforme ossibus tribus. Costæ sunt viginti quatuor, ex quibus quatuordecim a spina dorsi ad os pectoris pertingunt, in eoque firmantur ad cordis, et pul- monum custodiam ; decem non pertingunt, ut stomacho, et ventri la- xitas relinquatur. Singuli digiti constant ossibus ternis, pollex binis. Addit ex Galeno esse in corpore humano ossa supra ducenta : et sin- gula ossa habere scopos supra 40. qui in illis formandis, disponendis, connectendis considerandi sunt, itaque ut sola ossa corporis humani apte formentur, plusquam octies mille scopos esse spectandos. Muscu- los esse supra sexcentos, quorum singuli scopos habent decem ; ac proinde in solis musculis sex millia scoporum considerari. *Eadem*, inquit, *ars circa omnia viscera existit, et omnino circa quamlibet par- tem, adeo ut si quis structuræ scopos consideret, in aliquot myriades eorum multitudo excrescat.* Hinc concludit corpus humanum a sapien- tissimo, et potentissimo artifice esse formatum. Non satis erat corpus humanum ossibus constare, et musculis, sed calore opus erat, ut pos- set vivere, et sanguine quo posset ali, et spiritu quo posset moveri, ac sentire. Constat enim sine spiritu animam, nec sentire, nec corpus suum movere posse. Spiritus enim cum tenuissimæ sit substantiæ, tamquam medium quoddam inter animam subtilissimam, et corpus crassum, et proximum animæ instrumentum, quo motum, et sensum efficit, sine quo etiam alimenti distributio fieri nequit. Fabricavit igitur providentia tria viscera principalia in homine, quibus hæc perficeren- tur, cor, hepar, cerebrum. Cor ad totius corporis calorem, et spiritum vitalem : hepar ad sanguinem, et spiritum naturalem : cerebrum ad spiritum animalem. Officina itaque sanguinis est hepar : ex hepate enim ducuntur duæ venæ ingentes, altera sursum, altera deorsum, quæ deinde in varios dividuntur ramos, et singuli rami rursus in alios mi- nores, et hi in alios, donec tamdem in minutissimas, et invisibiles venulas tacessant... Venarum mira structura, et vis : constant enim

fibris directis, obliquis, et transversis. Directis ut sanguinem attrahant, et sugant: obliquis, ut retineant; transversis, ut ulterius ad musculos, et extremas usque partes transmittant. Eadem ars in fistulis intestinorum servata; habent vim sanguinis conservandi, qui extra illas erumpens statim putrescit, et morbos efficit, ut in pleuritide, contusionibus et inflammationibus videmus. Miscetur sanguini serosus humor ad faciliorem distributionem, qui postea, vel calore in halitum dissipatur, vel sudore excernitur. Miscetur et modicum bilis ad tenuitatem, ne crassescat, et quasi coaguletur: miscetur et spiritus, quem naturalem dicimus, ut poros aperiat, et alimentum inducat. Nulla enim est corporis particula, quæ porosa non sit. Sicut hepar omnibus partibus corporis sanguinem, quo alantur, et spiritum naturalem suppeditat; ita cor calorem, et spiritum vitalem, quo calor nativus assidue foveatur, et ventiletur: in quem finem a corde ducuntur duæ arteriæ, altera sursum, altera deorsum, quæ rursus in multos ramos abeunt, et hi rursus in alios minores, donec in tenuissimas veluti fibras terminentur, eo prorsus modo quo venarum genus. Pertingunt arteriarum ramusculi ad omnes musculos, et ad viscera omnia, ut calorem, et spiritum illis infundant. *Cerebrum* suppeditat spiritum animalem, qui, sicut sanguis et spiritus naturalis per venas, et sicut calor, ac spiritus vitalis per arterias, ita diffunditur per nervos. Verum quia e cerebro, quod capite continetur, non poterant sufficientes nervi procedere, qui ad omnia viscera, et musculos omnes pertingerent; providentia opifex hominis substantiam cerebri una cum suis membranis a capite per colli vertebras, et per totam spinam dorsi protendit, ita ut medulla spinalis non sit aliud, quam continuatio quædam, et productio cerebri. Ne autem spiritus evanescat, et animal subito moriatur, involutum est cerebrum duplici membrana, altera tenuiore, quæ interior est, altera duriore, et robustiore, quæ exterior, et ossi cranii proxima. Simili modo involvitur medulla spinalis. *Nervorum* mirabilis est compositio, sicut enim cerebrum integrum tribus constat; nimirum medulla, et duplici membrana qua involvitur: ita etiam singuli nervi qui ab ipso oriuntur; nam intima nervorum medulla est cerebri substantiæ similis, quæ duabus tunicis tegitur; adeo ut nihil aliud nervi esse videantur, quam illius medullæ, et illarum membranarum, quibus cerebrum constat, productio et continuatio. Hac ratione fit, ut cerebrum quodammodo sit per totum corpus, et in singulis corporis particulis, quæ sensum et motum habent. Primario enim locatum est in capite, in quo sunt omnia sensuum organa: a capite una cum suis membranis protenditur per spinam dorsi: a spina dorsi abit in nervos, qui sparguntur per totum corpus in omnes diffusi musculos. Simili modo *cor* per arterias, quæ cordis naturam imitantur, et hepar per venas, quæ ipsius vim et indolem retinent, per totum corpus diffunduntur, et in minima quavis particula existunt: quo mirabili artificio tria illa principalia viscera quibus sensus, motus, pulsus, et nutritio perficiuntur, nempe cerebrum, cor, hepar, per totum corpus extenduntur, et in singulis ejus partibus quodammodo existunt. Omitto alia innumera, quæ de structura singulorum, et usu dici possent.

Hæc omnia brevius, sed non minus eleganter, et graphice depingit sanctus Clemens *lib.* 8. *Recognit.* « Vide, inquit, in corpore hominis

« Artificis opus, quomodo ossa velut columnas quasdam quibus caro « sustentetur, ac portetur, inseruit: tum deinde æqualis ex utraque « parte, idest dextera, ac læva, mensura servetur; ut congruat pes « pedi, et manus manui; digitus quoque digitis, ut singuli ad sin- « gulos tota æqualitate concordent: sed et oculus oculo, auris auri, « quæ non solum consona sibi, et concordantia, sed et usibus neces- « sariis apta formantur: manus quidem ut operi commodæ sint, et « pedes ut gressibus: oculi ut visui serviant superciliorum excubiis « custodit: aures ad audiendum ita formatæ, ut cymbalo similes, su- « scepti verbi repercussum sonitum altius reddant, et usque ad sen- « sum cordis emittant. Audi sequentia, atque artificiosa, et mira. « Lingua autem ad loquendum illis, ac dentibus, plectri reddat offi- « cium; ipsi vero dentes, alii ut incidant, et dividant cibos, et interi- « oribus tradant, interiores vero in modum molæ conficiant, et com- « minuant quo opportunius stomacho traditi coquantur, unde et mo- « lares appellati sunt. Sed et nares commeandi flatus, et reddendi ac « recipiendi gratia factæ sunt, ut innovatione spiritus calor naturalis, « qui ex corde est, vel accendi, vel refrigerari, cum res poposcerit, « queat pulmonis officio, qui pectori inhærere datus est, ut mollitie « sua palpet, et foveat cordis vigorem, in quo videtur vita consistere: « vitam dico, non animam. Nam quid dicam de substantia sanguinis, « qui velut fluvius ex fonte procedens, ex uno prius alveo invectus, « tum deinde per innumeras venas quasi per areas derivatus, totam « humani corporis terram vitalibus rigat fluentis, jecoris opere mini- « stratus, quod ad efficaciam digestionis ciborum, atque in sanguinem « mutandorum in dextero latere jacet? Quis ex his omnibus non agno- « scat rationis opus, et sapientiam Conditoris? » — ✻ " Audiendus est etiam Alcimus Avitus Viennensis episcopus, lib. 1. Poëmatum, qui est de creatione mundi, ubi humani corporis fabricam graphice sic repræsentat:

Sic Pater Omnipotens victurum protinus arvum
Tractat, et in lento meditatur viscera cœno.
Hinc arcem capitis sublimi in vertice signat,
Septiformem vultum rationis sensibus aptans,
Olfactu, auditu, visu, gustuque potentem.
Tactus erit solus, toto qui corpore judex
Sentiat, et proprium spargat per membra vigorem.
Flexilis artatur recavo sic lingua palato,
Pressus ut in camera pulsantis verbere plectri
Percusso resonet modulatus in aëre sermo.
Exin succiduum porrecto in corpore pectus
Spargit ramosas post brachia fortia palmas.
Succedit stomacho medius, qui tegmine molli
Inter utrumque latus fovet vitalia, venter.
Dividuum partem femur excipit, aptius ut se
Alternus moveat duplicato poplite gressus.
At parte ex alia, fingit quam Conditor unus,
Occipiti submissa suo descendere cervix
Incipit, et vastos compagibus addere nervos.

Spina rigens crebris inter commercia nodis
Diffundit duplicem costarum ex ordine cratem.
Pars interna novos vitæ formatur ad usus,
Naturale parant tegumen vitalia cordi,
Massaque congestis pendens absconditur extis.
Additur his tenui pascendus ab aëre pulmo,
Qui concepta trahens lenti spiramina flatus,
Accipiat reddens, reddat quas sumpserit auras,
Inque vicem crebro pellatur anhelitus haustu.
Dextra tenet jecoris vegetandum sanguine fontem,
Quo clausum venæ spargunt per viscera flumen.
Lienis lævam sortitur regula partem,
Qua crines perhibent unguesque recrescere sectos.
Nec concisa dolent: hinc nunc augmenta resumunt
Quæ vivunt sensuque carent in corporis usu.
Postquam perfectæ jacuit novitatis imago,
Formatumque lutum speciem pervenit in omnem,
Vertitur in carnem limus, durataque molles
Visceribus mediis traxerunt ossa medullas.
Inseritur venis sanguis, vivoque colore
Inficit ora rubor: toto tum corpore pallor
Pellitur et niveos depingit purpura vultus.
Inde ubi perfectis consuescit vivere membris
Totus homo, et sumant calefacta ut viscera solam
Expectant animam, puro quam fonte Creator
Promat, et erectos recturam mittat in artus:
Levem perpetuo flatum profundit ab ore
Inspiratque homini: quem protinus ille receptum
Attrahit, et crebri discit spiraminis auras.

Audiendus etiam Cicero, lib. 1. *De legibus*, de humani corporis egregia configuratione sic disserens: « Ipsum autem hominem eadem « natura non solum celeritate mentis ornavit, sed etiam sensus tam- « quam satellites attribuit ac nuntios, et rerum plurimarum obscuras, « nec satis apertas intelligentias inchoavit, quasi fundamenta quædam « scientiæ: figuramque corporis habilem et aptam ingenio huinano « dedit. Nam cum cæteras animantes abjecisset ad pastum, solum ho- « minem erexit, ad cælique quasi cognationis domiciliique pristini « conspectum excitavit: tum speciem ita formavit oris, ut in ea penitus « reconditos mores effigiaret. Nam et oculi nimis arguti, quemadmodum « animo affecti simus, loquuntur: et is, qui appellatur vultus, qui nullo « in animante esse præter hominem potest, indicat mores: cujus vim « Græci norunt, nomen omnino non habent. » *Ita Cicero.* » ✻

QUÆSTIO SECUNDA.

QUANTA SIT HOMINIS DIGNITAS EX RECTA EJUS DISPOSITIONE.

Notandum 1. Duplicem esse hominis rectitudinem, *spiritualem* nempe, et *corpoream*, de quibus loquitur Ecclesiastes cap. 7. dicens:

Deus fecit hominem rectum: videlicet *quantum ad dispositionem corporis, et quantum ad habitum mentis,* ut explicat noster Alensis *parte* 2. *qu.* 81. *memb.* 2. Prior est ipsa naturalis, et ingenita animæ rationalis inclinatio, qua rebus omnibus corporeis superior, necnon et omnium sensuum, ac passionum corporis, quod informat, domina, fertur in Deum tamquam in centrum in quo quiescat, in primam veritatem, quam contempletur, et in summum bonum in cujus amore et comprehensione beari et deliciari possit. Posterior est procerus et rectus ipse humani corporis status, quo, non sicut cætera animantia, prona facie in terram curvetur; sed erecto vultu in cælum feratur, et prospiciat. De priori rectitudine sermo erit in sequentibus: hic autem de posteriori agendum est.

Notandum 2. Quod cum homo triplici in statu considerari possit: nempe naturæ, gratiæ, et gloriæ, in quibus diversas dotes, et operationes habet, etiam ipsius corporeæ rectitudinis dignitas, et majestas colligi potest ex operationibus hoc in triplici statu eliciendis. Cum enim Deus divino suæ sapientiæ consilio res omnes in numero, pondere, et mensura produxerit, hoc est quamlibet in justa, et certa perfectionis, dispositionis, et situs ratione constituerit, secundum cujusque naturam, et existendi ac operandi modum; hinc est quod homini juxta triplicem ejus ordinem, eam figuram et corporis dispositionem concedere debuit, quæ diversis ejus operationibus hoc in triplici statu eliciendis congruentior erat et aptior, qualem esse corpoream rectitudinem demonstrabimus.

Notandum 3. Rectitudinem corpoream secundum se spectatam non inferre quidem summam perfectionem in eo cujus est; quædam enim creaturæ, etiam minimæ dignitatis, figuram habent rectam, et ad cælum eriguntur, qualia sunt fere omnia plantarum genera: e contra vero, quædam corpora nobilissima, ut sunt astra et lapides pretiosi, hanc rectitudinem, et versus cælum erectionem non habent; astrorum enim virtus magis in terram, quam in cælum propendet, et pretiosissimi quique lapilli in terra sordescunt, et delitescunt. Unde non est mensuranda, et colligenda humani corporis dignitas ex sola illius rectitudine, sed maxime ex ejus erectione; rectitudo enim erecta, inquit Alensis, *ibidem,* primum signum est perfectionis humani corporis, nempe formæ ejus nobilis, et cælestis, necnon et appetitus ad beatitudinem, quam in cælo tantum completam habere potest. Non sic autem de plantis, quæ licet rectæ sint, non tamen sunt erectæ, sed potius demissæ per suæ partis adhæsionem terræ a qua vitam, et accretionem obtinent; inde homo, et planta contrarium situm habent, quocirca homo dicitur arbor inversa.

Conclusio unica. — Summa humani corporis dignitas, et majestas maxime elucet in ejus proceritate, et versus cælum erectione. Hanc veritatem

Probat Alensis noster ex triplici statu hominis, nempe innocentiæ, gratiæ, et gloriæ, in quibus homo varias habere debet operationes, ad quas maxime ipsa corporis erectio conducit. Primo namque innocentiæ status tribus præcellentiis donabatur; in eo siquidem *homo habebat potentiam in præsidendo, sapientiam in loquendo, bonitatem*

in diligendo : quibus per peccatum spoliatus, cecidit *in infirmitatem potentiæ, in tenebras ignorantiæ, et in malitiam concupiscentiæ*, ut loquitur Alensis : sed ad tres has dotes implendas necessaria erat corporis proceritas, et erectio ; primo namque illa regiam majestatem, et potestatem indicat, qua homo innocens dominari debebat piscibus maris, volatilibus cæli, et bestiis terræ ; hæc enim omnia animantia, ut suam in hominem obedientiam, et observantiam testarentur, prona habuerunt corpora ; et deorsum proclivius inclinata sunt, ut homini supereminenti, tamquam principi, et capiti subjecta, venerationem suam exhiberent. — Juvat pariter iste status erectus ad demonstrandam hominis sapientiam in loquendo : si enim corpus ejus fuisset inclinatum, et non erectum, facilem non habuisset usum sermonis, qui præstantissimum est indicium communicatæ sibi divinæ sapientiæ. Inde S. Gregorius Nyssenus lib. *De hominis opificio, cap.* 9. colligit idcirco hominem donatum fuisse manibus, non solum ut essent instrumenta expedita ad omnes artes, et omnia opera pace, belloque gerenda ; sed etiam ut ad sermonem, et loquelam deservirent. « Nam si « his carendum homini esset, inquit, haud dubie animalium instar qua- « drupedum sic humanæ faciei partes formatas esse necesse foret, ut « eæ ad hominem nutriendum essent accommodatæ ; adeoque formam « hujus oblongam esse, attenuatam, ac pressam qua nares sitæ sunt, « labra vero eminentia, obducta callo, dura, crassaque esse oportebat, ut « nimirum ad carpendas herbas apte comparata essent. Præterea lin- « guam inter dentes, non illam quidem talem quali nunc utimur ; « sed vel carne amplam, solidam, asperam, quæ quidquid dentibus « injectum esset, una cum illis comminueret : vel contra, mollem « versus latera, fluidamque ; cujusmodi canum, reliquorumque ani- « malium crudivororum lingua est, quæ inter dentium quasi ferrato- « rum rimas diffunditur. Quamobrem si manus humano corpori ad- « ditæ non fuissent, quo pacto tandem exprimi articulata quasi vox « potuisset, partibus oris ad sonum adjuvandum non satis apte confor- « matis ? Profecto enim aut balandum, aut caprissandum, aut latran- « dum, aut hinniendum, aut boandum, aut rudendum homini fuisset, « aut mugitus quidem belluarum more edendus. Nunc cum manus « homini datæ sint, tantum sermoni os exprimendo deservit, atque « occupatur : idcirco recte statuitur manus esse proprium quoddam « naturæ loquendi facultate præditæ instrumentum, et hunc potissi- « mum ad finem factas esse, ut earum opera expeditior in nobis ser- « monis usus esset. » Hæc ille. Unde si manus non adessent humano corpori, nullum homo posset proferre sermonem. Si autem hominis corpus esset inclinatum, et pronum, non haberet manus ; quia in omnibus animantibus inclinatis anteriora membra corporis pedes sunt : adeoque si corpus non haberet erectum, nec etiam liberum haberet sermonis ministerium ; nec consequenter sapientia donaretur, sermo namque sapientiæ nedum est indicium, sed etiam vehiculum. Unde Ovidius 1. *Metamorph.* eleganter ait :

Pronaque cum spectent animalia cetera terram,
Os homini sublime dedit, cœlumque tueri
Jussit, et erectos ad sidera tollere vultus.

Constat denique illam corporis humani erectionem etiam maxime conducere ad divinam contemplationem, divinumque amorem : cum enim amor sit in spiritibus, quod in corporibus pondus, juxta tritam illam S. Augustini sententiam, *Amor meus pondus meum, illo feror quocumque feror*, hinc est, quod cum corpora naturali suo pondere deorsum tendant, ipsum corpus humanum, quod est divini amoris sacrarium, necnon et organum spiritus in Deum tendentis, etiam naturali sua dispositione tendere debuit sursum, quo terri debet hominis amor : ibi enim amor ubi oculus. Unde Cassiodorus lib. *De anima* cap. 16. *Proceram animal homo, et in effigiem pulcherrimæ speculationis erectum ad res supernas, et rationabiles intuendas : cujus harmonica dispositio ingentia nobis sacramenta declarat.* Subdit qualiter omnes nostri corporis partes in Dei gloriam cedant.

Similiter hæc humani corporis erectio maxime conducebat ad operationes gratiæ, quæ duobus potissimum continentur : primum est quod carnali abjiciatur delectatio : secundum, quod ad spirituales delicias sectandas homo totus ordinetur, et occupetur. Utrumque autem recte constat, et colligitur ex ipsa humani corporis proceritate, et erectione. Ideo namque cetera animantia prona sunt, et versus ventrem suum obversos visus habent : quia tota eorum voluptas carnalis est, et terrena : hominis vero deliciæ cælestes sunt, ac spirituales. Quod egregie explicat S. Basilius in Hexaemeron c. 9. *Pecudes omnes*, inquit, *terrenæ sunt, et ob hoc inclinantur ad terram : sed est alia plantatio cælestis homo, qui quantum habitu figuræ, tantum dignitate distat a pecoribus. Illorum facies deorsum fixa est, uteriumque prospectat, et quod ejus libidini jucundum est, hoc sectatur : tuum vero caput ad Cœlum semper erigitur : oculi tui superna respiciant. Sed si tu corporis voluptate te fœdaveris, obediendo luxui ventris, ei inferioribus ejus partibus, comparatus es jumentis insipientibus, et similis factus es illis.* Cui concinit S. Bernardus super *Cantica*, ser. 24. *Corporis staturam*, inquit, *Deus dedit homini rectam, forsitan ut illa corporeæ exterioris, viliorisque rectitudo figmenti, hominem illum, qui ad imaginem Dei factus est spiritualis, suæ servandæ rectitudinis admoneret : et decor limi deformitatem argueret animi. Quid enim indecentius, quam curvum recto corpore gerere animum ? Perversa res est, et fœda, luteum vas, quod corpus est, de terra, oculos habere sursum, Cœlos libere suspicere, cœlorumque luminaribus oblectare aspectus, spiritualem vero, cœlestemque creaturam suos e contrario oculos, idest, internos sensus, atque affectus trahere in terram deorsum : et quæ debuit nutriri in croceis, hærere luto tamquam unum de suibus, amplexarique stercora.*

Denique, hæc erecta humani corporis dispositio vestigium aliquod præbet futuræ gloriæ : homini enim inservit ad duplicem contemplationem ; cælestium videlicet, et terrestrium. Nam, ut loquitur S. Augustinus lib. 83. quæstionum, *Corpus hominis solum inter animalium terrenorum corpora non pronum in alvum prostratum est, cum sit visibile, et ad intuendum Cœlum erectum.* Et infra : *Tale est, ut ad contemplandum Cœlum sit aptius : magis in hoc ad imaginem, et similitudinem Dei, quam cetera corpora animalium merito videri potest.* Unde S. Bernardus laudato loco subdit : *Erubesce, anima mea, divinam in*

pecorinam commutasse similitudinem : erubesce volutari in cœno, quæ de Cœlo es. Erubesce anima, ait corpus, in mei consideratione. Creata similis creanti recta, me quoque accepisti adjutorium simile tibi, utique secundum lineamenta corporeæ rectitudinis quocumque te vertas, sive ad Deum sursum, sive ad me deorsum (nemo siquidem carnem suam unquam odio habuit,) ubique occurrit tibi species decoris tui, ubique pro statu tuæ dignitatis habes de magisterio sapientiæ familiarem admonitionem. Me ergo meam, quam tui gratia accepi, retinente et servante prærogativam, tu quomodo non confunderis amisisse tuam?

Dices 1 : Quod est ingenitum, et a natura, non est laudis, aut vituperii dignum, ex Aristotele 3. *Ethicorum cap.* 5, nec consequenter ullam dignitatem infert: sed rectitudo corporis humani est a natura insita homini : ergo ex ea nulla ipsi dignitas accedit. — **Respondet Alensis**, bonum laude dignum esse duplicis generis : scilicet in *genere morum*, et per respectum ad actus secundum dictamen rectæ rationis elicitos : vel in *genere naturæ*, et juxta perfectionem cuique rei a natura inditam. De priori loquitur Philosophus : non vero de posteriori, de quo nobis est sermo. Licet enim naturalis perfectio magis alliciat ad laudem Creatoris, quam creaturæ ; nihilominus propter istam perfectionem ipsa etiam creatura laude digna est, secundum quod refertur ad bonum Universi, quatenus nempe ad ipsius Universi decorem, et splendorem concurrit, ita quod quæ majorem perfectionem habet, etiam perfectiori modo ad Universi pulchritudinem confert ; ideoque propter præstantiores suas præcellentias majori laude videatur digna.

Dices 2: Per peccatum anima cecidit ab ingenita sibi rectitudine : ergo pariter conveniens fuit, ut suam rectitudinem corpus humanum deperderet, et consequenter propter illam homo non est censendus laude dignus. *Consequentia* patet ; corporis enim rectitudo propter illustrandam animæ rectitudinem concessa fuit, ut diximus. Confirmatur ex Psal. 48. *Homo cum in honore esset, non intellexit : comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis :* maxime in curvitate animæ, quæ patet per stimulos concupiscentiæ, noxia semper et terrena appetentis ; nam, ut loquitur S. Augustinus, duo nobis per peccatum inflicta sunt, scilicet *ignorantia agendorum, et concupiscentia noxiorum :* ergo multo magis corpus, quod fuit instrumentum peccati, sua rectitudine spoliari debuit, adeoque hæc nullatenus in gloriam cedit. — **Respondeo**, quod ad jacturam rectitudinis animæ deperdi non debuerit corporis rectitudo : imo idcirco animæ grandis accedit agendæ pœnitentiæ stimulus, quod nempe corpus sibi subditum suam corpoream rectitudinem servaverit ; hæc autem spiritualem suam in Deum tendentiam voluntaria ad creaturas dejectione perdiderit, ut supra dicebamus ex S. Bernardo. *Ad confirmationem* dico, hominem per peccatum assimilari jumentis, propter effrænos concupiscentiæ motus, quibus agitur ad turpia, quæ scilicet carni arrident, et in quibus anima peccatrix delectatur : non autem fit hæc assimilatio quantum ad statum, et dispositionem ipsius corporis; constat namque eam semper stare rectam, sicut fuit ab initio, dum nempe vigeret innocentiæ status.

QUÆSTIO TERTIA.

QUANTA SIT HUMANI CORPORIS DIGNITAS EX EJUS UNIONE CUM ANIMA RATIONALI.

Notandum 1. Fide constare animam rationalem esse humani corporis formam, non *assistentem*, et solum moventem, ut voluit Plato; sed *informantem*, et realiter ipsi unitam, ut definitum est in Concilio *Viennensi* sub Clemente V. his verbis: *Quisquis deinceps asserere, defendere, seu tenere pertinaciter præsumpserit, animam rationalem, seu intellectivam, non esse formam corporis humani per se, et essentialiter, tamquam hæreticus sit censendus.* Quam sanctionem Conc. *Lateranense tertium*, sub Leone X. suo decreto de anima rationali instauravit, ubi utramque prædictam sententiam reprobat et reprobatam asserentes anathemate ferit his verbis: *Sacro approbante Concilio damnamus, et reprobamus omnes asserentes animam intellectualem mortalem esse, aut unicam in cunctis hominibus; et hæc in dubium vertentes; cum illa non solum vere, et per se, et essentialiter humani corporis forma existat.* — Suffragatur etiam ratio: siquidem homo intelligit formaliter, et proprie, ut affirmat Aristoteles 10. *Ethicorum*, ubi felicitatem hominis in intelligentia actuali constituit: felicitas autem hominis inest ei formaliter. *Deinde*, anima rationalis est essentialiter distinctiva hominis; nam homo differt essentialiter a belluis, non per corpus, nec per gradus vegetativos, aut sensitivos, qui sunt ipsis communes: ergo per animam rationalem: sed distinctivum essentialiter inest formaliter ei quod distinguit: ergo, etc. *Denique*, si tantum esset forma assistens, se haberet ad corpus, ut nauta ad navim, et sessor ad equum: ergo sicut sessor ab equo, et nauta a navi potest recedere, utroque incolumi perseverante, ita pariter anima rationalis, si tantum esset forma assistens, recedere posset a corpore, ipso incolumi perseverante.

Notandum 2. Deum plurimis de causis animam spiritualem, et immortalem materiali corpori et mortali conjunxisse, quarum præcipuæ sunt: *Prima*, ne anima superbiæ vento tumesceret, et ob id facillime in errorem impingeret, eamdemque cum Lucifero, et ejus perduellibus Angelis jacturam incurreret. *Secunda*, Deus id instituit ut supremam suam sapientiam notam faceret, omnium naturalium unionum maximam instituendo: unio enim maxima debet esse inter infimum supremi, et supremum infimi: ergo cum anima infima sit inter substantias spirituales supremum inter entia locum obtinentes, et cum humanum corpus miranda sua fabrica inter corpora primas partes habeat, ideirco congrua fuit utriusque unio. *Tertia*, ut anima proficere posset ad majorem gloriam promerendam per bona opera corporea, scilicet castitatis, temperantiæ, patientiæ, etc.

Notandum 3. Animam rationalem, et corpus humanum posse bifariam considerari: scilicet vel *absolute*, et secundum proprias cuique dotes; vel *respective*, et prout ordinantur ad invicem tamquam materia ad formam, et forma ad materiam. Priori modo corporis dotes animæ dotibus opponuntur: materiales enim illæ sunt, et corruptibiles: hæ vero spirituales sunt, immortales, et indefectibiles; adeoque sic consideratum corpus, ex animæ propinquitate nobilitatem non obtinet,

imo deprimitur omnino, et in hac comparatione vilescit. Secus vero accidit, dum posteriori modo considerantur, maxima enim est humano corpori nobilitas, quod ex congrua ipsius harmonia aptum sit, et habile, ut uniatur formæ tam excellenti, a qua nedum vitam, et motum, sed etiam dignitatem, et præstantiam obtinet, ut probabit

Conclusio unica. — SUMMA EST CORPORIS HUMANI NOBILITAS, ET PRÆSTANTIA EX IPSIUS CUM ANIMA RATIONALI UNIONE.

Probatur ex triplici dignitate, quam corpus humanum obtinet ab anima, juxta triplicem statum : naturæ videlicet, gratiæ, et gloriæ. **Primo** namque ratione conjunctionis cum anima rationali omnibus rebus corporeis præcellit, ut supra probatum est : si enim animam rationalem ab eo seponas, revera corpus humanum tum in sensuum operatione, tum in vitæ diuturnitate, tum in virtute, et robore, longe superabunt plurima belluarum corpora, ut dictum est supra Concl. 3 primæ Quæstionis hujus Articuli. Tota ergo corporis humani supra cæteras creaturas corporeas dignitas, et præstantia naturalis ab intimo illius cum anima rationali commercio repetenda est. Quod utique mirum in modum expendit Tertullianus *lib. De Resurrectione carnis, cap.* 6. ubi corporis humani dignitatem colligit ex ipsius unione cum anima rationali; ibi enim Marcionem infuscatorem humanæ carnis, sic interpellat : *Non es diligentior Deo, uti tu quidem Scythicas, et Indicas gemmas, et rubentis maris grana candentia non plumbo, non ære, non ferro, ne argento quoque oblaquees : sed erectissimo, et insuper operosissimo describes auro : Vinis item, et unguentis pretiosissimis, quibusque vasculorum prius congruentiam cures : proinde perspectæ ferruginis gladiis vaginarum adæques dignitatem : Deus vero animæ suæ umbram, spiritus sui auram, oris sui operam vilissimo alicui commiserit capulo, et indigne collocando utique damnaverit. Collocavit autem an potius inseruit, et immiscuit carni, tanta quidem concretione, ut incertum haberi possit utrum ne caro animam, an carnem anima circumferat.... Sed etsi magis animam invehi, atque dominari credendum est, ut magis Deo proximam, hoc quoque ad gloriam carnis exuberat, quod proximam Deo, et continet, et ipsius dominationis compotem præstat.* Subdit autem qualiter etiam corpus animæ deserviat ad suas dotes naturales comparandas ; *Quem enim,* inquit, *naturæ usum, quem mundi fructum, quem elementorum saporem, non per carnem anima depascitur?... Et sermo de organo carnis est, artes per carnem : studia ingenita per carnem : opera, negotia, officia per carnem, atque adeo totum vivere animæ carnis est, etc.* Hinc quisquis est auctor *libri De Spiritu et anima,* qui cum operibus sancti Augustini *tom.* 3. inseritur, ipsique a nonnullis veteribus falso tribuitur, nam *cap.* 37. citat Boëtium longe Augustino posteriorem ; is inquam auctor *cap.* 14. recte ait : *Quadam amicitia anima corpori conjungitur, secundum quam amicitiam nemo carnem suam odio habet : sociata namque illi, licet ejus societate prægravetur, ineffabili tamen conditione diligit illud, amat carcerem suum, et ideo libera esse non potest : doloribus ejus vehementer afficitur : formidat interitum, quæ mori non potest : timet defectum, quæ per naturam non potest deficere. Oculorum pascitur speculatione, sonoris delectatur auditibus, suavissimis jucundatur odoribus, larga*

epulatione reficitur: et licet his rebus nullatenus ipsa utatur, gravi tamen mœrore affligitur, si substrahantur. Quibus patet quam naturalis quamque stricta sit animæ rationalis cum suo corpore societas, et amicitia; quantaque exinde humano corpori dignitas obveniat.

Secundo: Hoc ipsum patet ex ordine gratiæ, siquidem gratia sanctificans animam informans incentiva vitiorum corporalium reprimit; ipsius passiones ordinat, et motus omnes non solum ad rationem, sed etiam ad sanctitatem ordinat, et componit: vicissim etiam humanum corpus non modicum utilitatis animæ rationali confert: *Nulla enim anima*, inquit Tertullianus ibidem c. 8. *salutem potest adipisci, nisi dum est in carne: adeo* caro salutis est cardo, *de qua cum anima Deo adhæretur, ipsa est quæ efficit ut anima allegi possit. Sed et caro abluitur, ut anima emaculetur: caro ungitur ut anima consecretur; caro signatur ut et anima muniatur: caro manus impositione adumbratur, ut anima spiritu et illuminetur: caro Corpore, et Sanguine Christi vescitur, ut anima de Deo saginetur... Insuper, sacrificia Deo grata, conflictationes dico animæ, jejunia, et seras, et aridas escas, et appendices hujus officii sordes, caro de proprio suo incommodo instaurat. Virginitas quoque, et viduitas, et modesta in occulto matrimonii dissimulatio, et una notitia ejus de bonis carnis Deo adolentur, etc.*

Tertio denique patet corporis humani dignitas ex ipsius unione cum anima rationali, quod per illam fiat capax percipiendæ beatitudinis æternæ: nam, ut loquitur ibidem Tertullianus, *Non possunt separari in mercede quas opera conjungit.* Ideo *illa unio*, inquit Alensis quæst. 81. membro 3. *quæ est animæ ad Deum per deiformitatem gloriæ quodammodo redundat in ipsum corpus. Habet etiam, et perfectissimam dignitatem in genere corporum, ex hoc quod ex illa unione quam habet cum anima, redditum est idoneum, ut secundum aliquam partem sui, sive aliquod generis sui uniretur Filio Dei in unitate personæ, quæ unio præcellit et illam quæ est naturæ, et illam quæ est gloriæ, quam dignitatem manifestavit Filius Dei per Incarnationem suam.* Unde unio animæ cum corpore fuit veluti delineatio futura unionis beatificæ, necnon et conjunctionis hypostaticæ, quod eleganter explicat Auctor *De spiritu, et anima*, cap. 14. *Plenum fuit miraculo*, inquit, *quod tam diversa et tam divisa ab invicem, ad invicem potuerunt conjungi. Nec minus mirabile fuit, quod limo nostro Deus seipsum conjunxit, ut sibi invicem unirentur Deus, et limus: tanta sublimitas, et tanta vilitas: nihil enim est Deo sublimius, et nihil limo vilius... Si autem tam disparem naturam carnis, et animæ ad unam foederationem atque amicitiam Deus conjungere potuit, nequaquam erit ei impossibile rationalem spiritum, qui usque ad consortium terreni corporis humiliatus est, cum eodem corpore glorificato, ut sit illi gloriæ quod fuit ei sarcinæ, ad consortium beatorum spirituum qui in sua puritate perstiterunt, exaltare, atque ad suæ gloriæ participationem sublimare: ad hoc siquidem illum sola charitate, nulla necessitate creavit Altissimus, ut suæ beatitudinis participem faceret.*

Hanc eamdem veritatem ea qua solet elegantia, et pietate inculcat S. Bernardus *Serm.* 2. *De Nativ. Domini*, ubi ait, quod summam Dei erga nos bonitatem, et magnificentiam *tria quadam ejus opera clamant: primæ nostræ Creationis, præsentis Redemptionis, futuræ Glo-*

rificationis... Triplicem commixtionem in his tribus considerare est cælestis plane operis, et divinæ virtutis: Nam in primo opere conditionis nostræ de limo terræ plasmavit hominem Deus, et inspiravit in faciem ejus spiritum vitæ. Qualis Artifex, qualis Unitor rerum, ad cujus nutum sic conglutinantur sibi limus terræ, et spiritus vitæ!... Agnosce, o homo, dignitatem tuam, agnosce gloriam conditionis humanæ, est enim tibi cum mundo corpus: sic enim decet eum qui constitutus est super universam hujus creaturæ corporeæ molem, aliqua ei similari ex parte: sed est tibi etiam sublimius aliquid, nec omnino comparandus es cæteris creaturis. Compacta et confœderata sunt in te caro et anima: illa plasmata, hæc inspirata. Secundam conjunctionem sic commendat: *Secunda jam conjunctio fit ex tribus, ut dicas ex hoc ipso ad Sacramentum accedere Trinitatis.* Verbum, *quod erat in principio apud Deum, et Deus erat:* anima *quæ de nihilo creata est, et ante non erat:* caro *de massa corruptionis sine corruptione aliqua divino segregata artificio (qualis nulla jam caro erat) vinculo indissolubili in personæ coeunt unitatem. Habes in his triplex genus potentiæ: quod non erat, creatum: quod perierat, reparatum: quod super omnia erat, paulo minus ab Angelis minoratum, etc.* — Tertiam denique unionem sic exprimit: *Quid futurum sit in unione tertia quis loquetur? Nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se. Consummatio erit illa cum tradiderit Christus regnum Deo, et Patri: et erunt duo non jam in carne una, sed in spiritu uno. Etenim si adhærens carni Verbum factum est caro, multo magis qui adhæserit Deo; unus spiritus erit cum eo. Et in hac quidem unione* (nempe Verbi cum carne) *media humilitas exhibetur, et humilitas magna nimis: in ea vero, quam spectamus, ad quam suspiramus, perfecta nobis, si tamen nobis, reposita glorificatio est, etc.*

Dices: Ex eodem S. Bernardo, animæ dignitas longe deprimitur ex ejus unione cum corpore: ergo tantum abest, ut hæc unio quid conferat ad corporis præstantiam, imo eam infuscat. Probatur antecedens ex *cap. 3. libri De Cognitione humanæ conditionis:* ubi animam sic interpellat; *O anima Dei insignita imagine, decorata similitudine, desponsata fide, dotata spiritu, redempta sanguine, deputata cum Angelis, capax beatitudinis, hæres bonitatis, rationis particeps, quid tibi cum carne unde ista pateris? Propter carnem alienæ peccata tibi imputantur, et tuæ justitiæ quasi pannus menstruatæ reputantur: atque tu ipsa ad nihilum es redacta, et quasi nihilum, et inane reputata. Nihil aliud est caro (cum qua tanta est tibi societas) nisi spuma cito facta, fragili vestita decore; sed erit quando erit cadaver miserum, et putridum, et cibus vermium. Nam quantumcumque excolatur, semper caro est. Si diligenter consideres quid per os, et nares, cæterosque corporis meatus egrediatur, vilius sterquilinium numquam vidisti. Si singulas ejus miserias enumerare velis, quam sit onerata peccatis, irretita vitiis, pruriens concupiscentiis, occupata passionibus, polluta illusionibus, prona semper in malum, et in omne vitium proclivis, plenam omni confusione et ignominia invenies! Propter carnem homo vanitati similis factus est, quia ex illa vitium concupiscentiæ traxit, quo captivus tenetur, et incurvatur ut diligat vanitatem, et iniquitatem operetur, etc.* — **Respondeo** 1. Præfatum librum quamquam devotissimum, non esse

sancti Bernardi, sed vel Hugonis a sancto Victore, vel alicujus modernioris Auctoris. *Secundo* dico, eum Auctorem intelligendum esse de vitiato corpore per originale peccatum; nos autem loquimur de humani corporis præstantia secundum primariam illius originem, et formationem, in qua his defectibus vacabat; adeoque præfata auctoritas nostræ Conclusionis veritati non officit.

ARTICULUS TERTIUS.

DE ANIMÆ RATIONALIS DIGNITATE, ET PRÆSTANTIA.

Tanta est tamque divina rationalis animæ dignitas et excellentia, ut referente Tertulliano lib. *De anima*, cap. 24. Plato eam pene Deo adæquaverit; *Innatam enim eam facit... Adjicit immortalem, incorruptibilem, incorporalem, quia hoc, et Deum credidit: invisibilem, ineffigiabilem, uniformem, principalem, rationalem, intellectualem. Quid amplius prosciberet de anima si eam Deum nuncuparet. Nos autem, qui nihil Deo appendimus, hoc ipso animam longe infra Deum expendimus, quod natam eam agnoscimus, ac per hoc dilutioris divinitatis, exilioris felicitatis, etc.* — Quamquam autem dignitate longe sit Deo inferior, attamen ignota pene ipsius, sicut et Dei, videtur natura, et præstantia: *Nec ideo facile potest de ipsa dici*, inquit Cassiodorus lib. *De anima*, cap. 1, *quia per eam innumera novimus explicari. Oculus enim, qui usque ad sidera tendit, se videre non prævalet: et palatus noster cum diversa gustu sentiat, cujus ipse sit saporis ignorat. Nares etiam fragrantium corporum varios odores attrahunt, sed quid oleant ipsæ non sentiunt. Cerebrum denique nostrum, licet sensum membris reliquis tradat, ipsum tamen sensum legitur non habere.* Inde mirum non est, si tantopere erratum fuerit a Philosophis circa detegendam et assignandam rationalis animæ dignitatem et naturam; nam *quidam eorum*, inquit Sanctus Justinus Martyr, Exhortatione 1. ad Græcos, *animam* ignem *esse asseverant*, *quidam alii* aerem, *alii* mentem, *alii* motionem, *alii* exhalationem, *nonnulli vero* vim *ab astris defluentem; quidam* numerum *movendi potestatem obtinentem: alii* aquam genitalem: et ut refert Tertullianus libro laudato cap. 3. *Animæ ratio per philosophatas doctrinas hominum miscentes aquas vino: alii immortalem negant animam: alii plusquam immortalem affirmant: alii de substantia: alii de forma: alii de unaquaque dispositione disceptant. Hi statum ejus aliunde ducunt, hi exitum aliorsum abducunt: prout aut Platonis honor, aut Zenonis rigor, aut Aristotelis tenor, aut Epicuri stupor, aut Heraclíti mœror, aut Empedoclis furor persuaserunt.* Inde, ut præmiserat, *Heraclitus ille tenebrosus, vastiores caligines animadvertens apud examinatores animæ tædio quæstionum pronuntiavit, terminos animæ nequaquam invenisse omnem viam ingrediendo.* Quocirca monet ibidem capit. 1. *Si quid de anima examinandum est, ad Dei regulas esse dirigendum: Certe nullum alium potiorem animæ demonstratorem, quam auctorem Deum... Quis enim revelabit quod Deus dixit? etc.* Ab ipsis itaque divinis Eloquiis investiganda est animæ dignitas, et natura, hoc in Articulo tribus Quæstionibus absolvendo; quarum *Prima* rationalis animæ naturam, et substantiam: *Secunda* animam esse ad imaginem Dei demonstrabit: *Tertia* aperiet in quo hæc imaginis ratio sit constituenda

QUÆSTIO PRIMA.

QUID, QUALIS, ET EX QUO SIT ANIMA RATIONALIS.

Tria maxime in Quæstione præsenti veniunt determinanda: *Primum* quidem, an rationalis anima sit substantia omnino spiritualis, et materiæ expers: *Secundum*, an sit incorruptibilis, et immortalis: *Tertium*, an sit *ex traduce*, hoc est, an sicut humanum corpus ex decisa a parentum corpore particula formatur, sic etiam anima filii ex parentis anima continua propagatione in posteros traducatur.

Notandum 1. Non solum a Gentilibus Philosophis erratum fuisse circa designandam animæ substantiam, quam omnes, ut mox dictum est, corporeum quid affirmabant; sed etiam a nonnullis Christianæ veritatis propugnatoribus. Imprimis namque Tertullianus lib. *De anima* a cap. 5. ad 11. probat animam rationalem corpoream esse, aut saltem corpore generis sui supervestiri. *Quum*, inquit cap. 8. *animæ corpus adserimus propriæ qualitatis, et sui generis: jam hæc conditio proprietatis de ceteris accidentibus corpulentiæ præjudicavit, ut hæc adesse qua corpus ostendamus, sed et ipsa sui generis pro corporis proprietate, aut etsi non adsint, hoc esse proprietatis non adesse corpori animæ quæ corporibus, et ceteris adsint.* Quam sententiam etsi benigne explicari posse censeat S. Augustinus lib. 10. *De Genesi ad litteram* duobus ultimis capitulis, ubi ait: *Tertullianus, quia corpus esse animam credidit, non ob aliud nisi quod eam incorpoream cogitare non potuit: et ideo timuit ne nihil esset si corpus non esset: qui sane, quamquam acutus est, interdum contra opinionem suam visa veritate superatur, etc:* nihilominus revera censuit Tertullianus animam esse vere corpoream, et materia, licet subtiliori, obductam: quod utique probat, non solum variis Scripturæ textibus, necnon philosophicis rationibus infra proponendis et dissolvendis; sed etiam revelatione quadam prophetica quam ita exponit cap. 9. *Est hodie Soror apud nos revelationum charismata sortita, quas in Ecclesia inter Dominica solemnia per extasim in spiritu patitur: conversatur cum Angelis, aliquando etiam cum Domino; et videt, et audit sacramenta, et quorumdam corda dignoscit, et medicinas desiderantibus submittit. Jam vero prout Scripturæ leguntur, aut Psalmi canuntur, aut adlocutiones proferuntur, aut petitiones delegantur: ita inde materiæ visionibus subministrantur. Forte nescio quid de Anima dissereremus, cum ea Soror in spiritu esset. Post transacta solemnia dimissa plebe, quo usu solet nobis renuntiare quæ viderit; nam et diligentissime digeruntur, ut etiam probentur: Inter cetera, inquit, ostensa est mihi Anima corporaliter, et spiritus videbatur; sed non inanis, et vacuæ qualitatis, immo quæ etiam teneri repromitteret tenera, et lurida, et aërei coloris, et forma per omnia humana: Hæc visio est: Deus testis, et Apostolus charismatum in Ecclesia futurorum idoneus sponsor, etc.* Videtur itaque Tertullianus ad id absurditatis de anima aërei et lucidi coloris, fuisse seductus per falsas quasdam revelationes cujusdam Montanisticæ fœminæ, non quidem Priscillæ, aut Maximillæ, quæ jam dudum antea suspendio perierant: sed cujusdam earum Discipulæ a dæmone deceptæ.

Notandum 2. Variam fuisse de animæ rationalis incorruptione et immortalitate apud veteres Philosophos sententiam; plurimi namque illam omnino cum Epicureis, et Atheis mortalem dixerunt, quibus adnumerandi sunt omnes qui eam compositam, dissolubilem, et divisibilem affirmarunt: *Si enim structilis*, idest composita, inquit Tertullianus cap. 14. ejusdem libri De Anima, *et dissolubilis: si dissolubilis, jam non immortalis... Nam et dividi, dissolvi est, et dissolvi mori est. Dividitur autem in partes, nunc in duas a Platone, nunc in tres a Zenone, nunc in quinque, et in sex a Panetio, et in septem a Sorrano, etiam in octo apud Chrysippum, etiam in novem penes Apollophanem, sed et in decem apud quosdam Stoicorum.* Quid autem Aristoteles hic senserit, est satis ambiguum, quia varia, et implicata loquitur: attamen lib. 2. *De ortu animalium*, cap. 3. aperte dicit. *Solam mentem foris subire corpus, et solam quid divinum esse: eo quòd ipsius operationi corporalis operatio non communicet.* Cum autem animas cæteras doceat in materia vi seminis ingigni, eo quod omnis earum operatio a corpore pendeat, colligit animam humanam vi seminis non nasci, sed foris venire, eo quod a corpore non pendeat; adeoque sentire videtur illam esse incorpoream, et immaterialem.

Notandum 3. Ex Seraphico Doctore *lib. 2. d. 18. a. 2. q. 3.*, quantum ad animæ formationem tres potissimum esse sententias: quidam enim Philosophi dixerunt eam formari ab Intelligentia; ita quod sicut corpus cæleste concurrit ad productionem humani corporis; sic Intelligentia ad productionem animæ: qualiter sensisse videtur auctor libri *De Causis*, *Propositione* 11. et 16. Secunda sententia fuit, quod animarum productio fiat per traductionem, ita quod anima traducatur ex anima, sicut caro ex carne: et sicut ab una candela accenduntur multæ, sic ab una anima per sui communicationem absque diminutione vivificantur multa corpora. ✳ " Circa quod ad mortem usque dubius hæsit S. Augustinus, ut apparebit in Concl. 3. " ✳ Tertia sententia est quod animæ non seminentur, sed formatis corporibus a Deo creentur, ita quod creando infundantur, et infundendo producantur.

Conclusio prima. — Anima rationalis revera spiritualis est secundum substantiam, et omnis omnino corporis, et materiæ expers. Hæc est de fide, et

Probatur 1. Ex Eccles. 12. *Revertatur pulvis in terram suam, et spiritus ad Deum.* 1. Corinth. cap. 2. *Quis hominum scit quæ sint hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est?* Idque sub anathemate sancitum est in Concilio Lateranensi, sub Innocentio III. ubi definitur, *Animam ex qua homo constituitur, esse spiritualem.* Item in sexta Synodo Constantinopolitana, Actione 2. decernitur, *Verbum divinum assumpsisse carnem, et animam rationalem incorpoream.*

Hæc itaque propositio de fide est, quam omnes pene sancti Patres, præsertim S. Augustinus lib. *De Civitate Dei*, cap. 9. et lib. *De Genesi*, cap. 24. et sequentibus, ubi refellit errorem prædictum Tertulliani. Spiritualitas autem animæ pluribus rationibus suadetur. *Primo* quidem: operari sequitur esse: sed anima operationes spirituales elicit: ergo spiritualis est. *Major* constat: operatio enim dependet a substan-

tia, et entitate rei operantis: ergo si entitas materialis sit, materiales pariter erunt operationes; ac proinde ubi spirituales operationes sunt, ibi est pariter substantia spiritualis. Probatur *minor:* quod fertur in objectum ab omni materiæ concretione præcisum, et liberum, est quoque immateriale ac spirituale: sed operationes animæ nostræ sunt ejusmodi: ergo, etc. *Probat minorem* Doctor in 1. *dist.* 13. *qu.* 2. *nu.* 10: Intellectus noster res abstractissimas a materia in Metaphysica contemplatur, singularia, et universalia; negativa, et positiva; possibilia, et impossibilia; existentia, et non existentia; sensibilia, et insensibilia; materialia, et spiritualia attingit: ergo per operationem, et facultatem spiritualem; nulla enim facultas corporea objecta spiritualia percipit. — Hanc rationem sic expendit, et confirmat Cassiodorus lib. *De anima*, cap. 4. *Quamvis,* inquit, *anima ipsius corporis mole prægravetur, tamen operationes rerum sollicita curiositate perpendit, cælestia profunde cogitat, naturalia subtili indagatione vestigat, et de ipso quoque Conditore suo aedua nosse desiderat. Quod si esset corporalis, cogitationibus suis spiritalia non cerneret utique, nec videret. Cesset ergo de ejus corporalitate suspicio: quando et definitionem corporis a se omnibus modis reddit alienam, et tales causas exquirit ad quas solus sublimis spiritus pervenire contendit. Hinc est quod et Scripturis sanctis justissime commonetur omnia mundi istius visualia contemnere, quoniam ipsa incorporea est: ut merito ad spiritualia tendat, quibus se similem cognoscit esse formatam.* — *Confirmatur* ex auctore libri *De Spiritu, et anima* apud sanctum Augustinum tom. 3. qui ait: *Animus invisibilis est, neque enim aliter invisibilia cernere valeret. Visibilia per corpus videt, invisibilia per se: et in eo se videt, quod invisibilem se videt, videtur tamen in corpore per corpus, sicut sensus in littera manet, et per litteram videtur. Animus corporis dominator, rector, et habitator videt seipsum per semetipsum. Non quærit auxilium corporalium oculorum, imo vero ab omnibus corporeis sensibus tamquam impedientibus, et perstrepentibus abstrahit se ad se, ut videat se in se, ut noverit se apud se, et cum vult Deum cognoscere, elevat se super se mentis acie. Non enim aliquid tale est Deus, qualis est animus; non tamen videri nisi animo potest, nec ita videri ut animus potest. Incommutabilis siquidem est veritas sine defectu substantiæ; non talis est animus: sed deficit et proficit, novit et ignorat, meminit et obliviscitur: modo vult, modo non vult, diffusus cogitationibus atque consiliis huc atque illuc vagatur, etc.* — Hanc ipsam veritatem urget c. 19. *Invisibilis,* inquit, *et incorporea est anima: Si enim visibilis esset, corporea esset; et si corporea esset, partibilis esset, et partes haberet, neque tota simul in uno loco esse posset. Nullum enim corpus, aut simul tangi totum potest, aut simul tangere totum potest. Anima vero in quibuscumque suis motibus, vel actibus tota simul adest, tota videt, et tota visorum meminit: tota audit, et tota sonorum reminiscitur: tota odorat, et tota odores recolit: tota per linguam, et palatum sapores sentit, et discernit: tota tangit, et dura et mollia: tota simul approbat, vel improbat: calida vero, vel frigida summo tantum digito tota discernit. Tota est visus, tota est auditus, tota meminit: et cum tota meminit, tota est memoria: cum tota vult, tota est voluntas: cum tota cogitat, tota est cogitatio; cum tota diligit, tota est dilectio.* Ergo non est corporea; siquidem cor-

pus est divisibile in partes, nec per unam potentiam tam diversa potest operari. — Idipsum confirmat sanctus Augustinus *Epist.* 27. *ad S. Hieronymum,* ubi ait: *Porro si corpus non est nisi quod per loci spatium aliqua longitudine, latitudine, altitudine ita sistitur, vel movetur, ut majore sui parte majorem locum occupet, et minori breviorem, minusque sit in parte quam in toto: non est corpus anima: per totum quippe corpus, quod animat, non locali diffusione, sed quadam vitali intensione porrigitur: nam per omnes ejus particulas tota simul adest, nec minor in minoribus, et in majoribus major; sed alicubi intensius, alicubi remissius, et in omnibus tota, et in singulis tota est: neque enim aliter, quod in corpore etiam non toto sentit, tamen tota sentit..... Proinde, et in omnibus simul, et in singulis particulis corporis sui tota simul esse non posset, si per illas ita diffunderetur, ut videmus corpora diffusa per spatium locorum minoribus suis partibus minora occupare, et amplioribus ampliora: quapropter si anima corpus esse dicenda est, non esset corpus quale terrenum est, nec quale humidum aut aëreum, aut æthereum, omnia quippe talia majora sunt in majoribus locis, et minora in minoribus, et nihil eorum in aliqua sua parte totum adest: sed ut sunt partes locorum, ita occupantur partibus corporum.* Quamquam autem hic aperte non pronuntiet animam esse omnino materiæ expertem; idipsum tamen alibi diserte exprimit, maxime vero in *Tractatu* ad *Psalm.* 145. *Semper enim corpus,* ait, *quoniam corpus est, infra animam est, et quæris anima vilis excellentissimo corpore excellentior invenitur.* Rursus in eodem Tractatu: *Natura,* inquit, *animæ præstantior est, quam natura corporis: excellit multum, res spiritualis est, res incorporea est: vicina est substantiæ Dei.* Idem docet et in libro duodecimo *De Genesi ad litteram,* c. 72. et 33. et in libro 8. *De Civit. Dei,* cap. 16.

Objicies. 1. Ex Scriptura sacra suadetur animam esse corpoream: ergo talis est æstimanda. Probat *antecedens* Tertullianus libro *De anima,* cap. 7. *Corporalitas animæ,* inquit, *in ipso Evangelio relucet: dolet enim apud inferos anima cujusdam, et punitur in flamma, et cruciatur in lingua, et de digito animæ felicioris implorat solatium roris. Imaginem existimas exitum illum pauperis lætantis, et divitis mœrentis? At quid illic Lazari nomen si non in veritate res est? sed et si imago credenda est, testimonium erit veritatis: si enim non haberet anima corpus, non caperet imago animæ imaginem corporis, nec mentiretur de corporalibus membris Scriptura, si non erant.* Concludit: *Igitur si quid tormenti, sive solatii anima percepit in carcere, seu diversorio inferum in igne, vel in sinu Abrahæ, probata erit corporalitas animæ: Incorporalitas enim nihil patitur, non habens per quod pati possit: aut si habet hoc erit corpus, in quantum enim omne corporale passibile est: in tantum quod passibile est, corporale est.* — **Respondeo 1.** Dici posse cum sancto Augustino, idcirco Tertullianum animam corpoream credidisse, quod eam incorpoream cogitare non potuit; et ideo timuit ne nihil esset si corpus non esset; ait namque ipsemet Tertullianus ibidem: *Nihil enim si non corpus.* ✻ "Simili ratione explicari possunt hæc S. Hilarii verba, Comment. in cap. 5. S. Matthæi: *Nihil est quod in sua substantia et creatione corporeum sit, et omnium sive in cælo, sive in terra, sive visibilium, sive invisibilium elementa*

formata sunt. Nam et animarum species, sive obtinentium corporea, sive corporibus exultantium, corpoream tamen naturæ suæ substantiam sortiuntur: quia omne quod creatum est in aliquo sit necesse est. Etiam sic, vel aliter restringendum, quod Joannes episcopus Thessalonicensis ait, synodo Nicæna II. initio actionis V. *de Angelis et Archangelis et eorum potestatibus, quibus et nostras animas adjungo, ipsa catholica Ecclesia hic sentit, esse quidem intelligibiles, sed non omnino corporis expertes, verum tenui corpore præditas, aëreo, sive igneo, etc.* Postea: *Nemo vel Angelos, vel dæmones, vel animas dixerit incorporeas.* Nec ea Joannis verba ab aliis rejiciuntur qui Synodo intererant. Hæc, inquam, eodem sensu accipienda sunt quo prætata Tertulliani verba, nimirum ut *corporeum* dicatur id quod solidam habet entitatem, non vero fictitiam aut chimericam, ut plenius jam diximus agendo de immaterialitate Dei, nec contrarium evinci potest ex verbis S. Lucæ ib. quæ Tertullianus producit; inde enim concludere non licet " ✻ animam esse corpoream, ut late deduxit S. Augustinus lib. 4. *De anima et ejus origine*, ad Vincentium Victorem, qui in eodem quo Tertullianus errore jacebat. Probat idipsum Claudianus lib. 3. *De statu Animæ*, c. 3. contra Faustum, asserens pariter membra hæc animæ non corporaliter, sed spiritualiter et metaphorice esse interpretanda; ita quod Christus Dominus iis parabolæ involucris pœnarum Interni acerbitatem delineare voluerit.

Dices 2: Ex eodem Tertulliano ibidem cap. 5. corporalium, et incorporalium passiones inter se non communicant: *Sed anima compatitur corpori, cui læso ictibus, vulneribus, ulceribus condolescit: et corpus animæ, cui afflictæ cura, angore, amore, cohærescit per detrimentum sui vigoris, cujus pudorem et parorem rubore atque pallore testatur. Igitur anima est corpus ex corporalium passionum communione.* — **Distinguo majorem**: res spirituales non communicant in passionibus cum rebus corporeis, secundum entitatem et effectum, concedo; secundum conjunctionem et affectum, nego: cum enim res incorporeæ rebus corporeis tamquam formæ informantes uniuntur, ut aliquid unum efficiant, sicut anima rationalis unitur corpori cum quo hominem integrat, et constituit, necessum est, quod fiat mutua passionum communicatio, ita quod corpore dolente anima tristetur; non quidem per acceptionem corporei doloris, sed per affectum quo suum corpus prosequitur, tamquam suam compartem, suumque nativum domicilium. — ✻ " Fateor tamen vix Tertullianum excusari posse ab errore eorum qui existimant animam constare tenuissimo corpore, ratione cujus visibilis sit saltem in extasi. Hujusmodi exemplum producit idem Tertullianus, lib. *De anima;* at hæc illius sententia inter eas reputanda est quæ ab Ecclesia reprobantur. " ✻

Conclusio secunda. — Anima rationalis revera est immortalis et incorruptibilis. Hæc est de fide, et

Probatur innumeris Scripturæ sacræ textibus, tum ex Veteri, tum ex Novo Testamento deducendis. Maxime vero ex illo Sapientiæ 3. *Justorum animæ in manu Dei sunt, et merces eorum apud Altissimum, et non tanget illos tormentum mortis, visi sunt oculis insipientium mori; illi autem sunt in pace. Et si coram hominibus tor-*

menta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est. Insipientes vocat eos, qui putant animas cum corporibus simul mori, atque dissolvi. Hinc ibidem cap. 5. inducit eos insipientes nimium seram in interis pœnitentiam agentes, et præ angustia spiritus gementes ad inuitum felicis animarum sortis, in hæc verba erumpentes: *Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, et in similitudinem improperii. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, et finem illorum sine honore: ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, et inter Sanctos sors illorum est:* ex quibus miram, et certissimam hanc interunt consequentiam; *Ergo erravimus a via veritatis et justitiæ, lumen non luxit nobis, et Sol intelligentiæ non est ortus nobis.* Quid ad animarum immortalitatem astruendam apertius? quid ad nebulonum cæcitatem et impudentiam redarguendam efficacius? — Facerem nusquam si hic exscribere contenderem omnes auctoritates et sententias quæ in novo Testamento nostrarum animarum immortalitatem astruunt: nulla enim in eo occurrit legenda pagina, quæ de præmiis vel de suppliciis vitæ æternæ, de mercede vel de pœna improbis post obitum repromissa sermonem non faciat. Unicum solum profero, illud nempe Christi Domini oraculum, Matth. 10. quo suaviter nos, blandeque consolatur, et monet corporis interitum non esse timendum; *Nolite*, inquit, *timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.* Quasi diceret, ait S. Hieronymus: *Nolite timere maledictum corporalis mortis, quod temporaliter solvitur. Timete maledictum spiritualis mortis, per quod anima in æternum cum suo corpore cruciatur. Non potest homo occidere animam tuam; usque ad corpus sævit: tu noli sævire in animam tuam: præsentia animæ tuæ vero virit: persecutor potest ejicere, non autem interficere animam tuam.*

Missas facio omnium sanctorum Patrum hac de re sententias, qui omnes una cum S. Clemente lib. 6. *Constitut. Apost.*, cap. 11. in has voces erumpunt: *Nos animam incorpoream, et immortalem affirmamus, nec interire eam sicut corpora, sed perpetuo manere ut rationis participem, et libertate præditam.* Hic non refero veterum Philosophorum hac de re placita; constat enim sapientiores ex eis animarum immortalitatem fuisse professos, ut colligitur apud Ciceronem lib. *De Amicitia: Plus*, inquit, *apud me Antiquorum valet auctoritas, vel majorum nostrorum, qui mortuis tam religiosa jura tribuerunt, quod non fecissent si judicassent animam simul cum corpore interire.*

Hoc ipsum suadetur ratione Physica, et Morali; quarum prima deducitur ex *animæ spiritualitate.* Omne ens spirituale est immortale et incorruptibile: sed anima est spiritualis, ut probatum est in præcedenti Conclusione: ergo, etc. *Major*, in qua posset esse difficultas, probatur: *Primo*, quia materia dicitur principium corruptionis: sed quod est spirituale non involvit materiam: ergo nec corruptionis principium. *Secundo*, quia ens spirituale si corrumpi posset, maxime vel a se, vel a nullo, vel ab alio. Non a nullo, quia ens reale non corrumpitur nisi per id quod reale est, a nihilo enim nihil fit. Non etiam a se, quia nihil appetit sui desinentiam, imo perennem sui conservationem naturali stimulante desiderio omnia cupiunt. Si ab alio, vel corrumpitur ab alio inferioris virtutis, vel æqualis, vel superioris. Non primum, quia inferius in virtute non potest præstantius in vir-

tute corrumpere, alioquin aquæ guttula fornacem ardentem extinguere, et scintilla totum Oceanum calefacere et adurere posset. Non etiam secundum, quod enim aliud corrumpit, virtutem resistitivam illius superat, et in illud habet activitatis dominium: non enim par in parem potestatem habet, nec simile agit in simile. Non denique tertium, quia solus Deus superiorem animabus virtutem obtinet: Deus autem etsi possit, ex æquo tamen non debet animas rationales una cum corpore in nihilum amandare. — *Ratio moralis* deducitur ex *providentia Dei*. Lumine naturali constat Deum rebus cunctis providere; unde apud omnes etiam barbaras nationes extitit semper alicujus numinis cultus, observantia, ac religio: et velint nolint Athei, Deum esse, et res humanas curare fateantur necesse est, dum repentino in periculo urgente naturali instinctu Deum sibi propitium inclamant: sed nulla esset Dei providentia si animæ forent mortales. Probatur: ut digna, et æqua sit providentiæ divinæ dispensatio, debet probis præmium, et improbis pœnam decernere: sed ita non fit hac in mortali vita; nam ut cum S. Chrysostomi Homil. 1. *De Provid.* verbis eloquar: *In hac*, inquit, *mortali vita impii, qui prosperam sæpius agunt vitam, divitiis affluunt, sanitate gaudent: boni vero, et studiosi adversa patiantur*: ergo non videretur æqua distributio, nec digna Dei providentia, nisi alia esset vita, in qua improbi meritas pœnas luerent, justi vero digna præmia perciperent: at si alia sit vita, in qua Deus bonis, et malis justa retribuit, anima erit post corpus superstes, et immortalis.

Replicabunt, probos hac in vita præmiari, et improbos cruciari: *Virtus enim*, inquit Seneca, *sibi ipsi præmium est: peccatum vero sibi supplicium*, juxta illud S. Augustini lib. 1. *Confessionum*, c. 12. *Jussisti Domine, et ita est, ut sibi sit pœna omnis peccator*: ita quod *ipsum peccatum sit pœna peccati*, ut subdit Doctor in 4. dist. 43. quæst. 2. num. 27. — Contra 1. Hoc posito, permittendi essent omnes homines, ut pro libito quilibet viveret, dimittendique scelerati suo scelere futuri miseriores, quam cruciatibus et suppliciis, quod nullus etiam exiguæ rationis admiserit. *Secundo*, damnandi essent tamquam insani, qui vel Patriæ, vel Parentum, vel virtutis, vel ipsiusmet etiam Dei causa præclaram mortem oppetierunt, si ultra præsentem virtutem nullum supersit ipsius præmium. Quid præconiis extollimus, et laudibus celebramus eos qui ad mortem usque hujusce vitæ commodis, et voluptatibus fuere minus addicti, si nulla post mortem iis supersit speranda felicitas? Deus injustus censeri poterit, si eos, qui pro tuenda religione, culta, et gloria ipsius se tormentis, et ignominiosæ morti obtulerint, post vitam nullis donet præmiis: et ipsorum occisores, bonorum usurpatores, rerum publicarum eversores, blasphemos, adulteros, homicidas, immunes, et de suis sceleribus gloriantes abire permittit? Hoc argumento utebatur S. Petrus, qui ut refert S. Clemens ejus discipulus lib. 3. *Recognitionum*, testatur se ab eo hæc verba sæpius audivisse: *Si Deus justus est, anima rationalis est immortalis*.

Objicies 1. Ex Ecclesiast. cap. 3. *Hominum, et jumentorum similis est interitus, et æqua utriusque conditio*: sed dum intereunt jumenta eorum animæ pereunt: ergo, etc. — Respondeo, hæc verba prolata fuisse in persona impiorum, qui ut pecudum instar, omnibus corpo-

reis voluptatibus sese libentius ingurgitent, animam suam pronuntiant mortalem. Unde *Sapientiæ* 2. sic habetur: *Dixerunt impii apud se non recte cogitantes: Exiguum est, et cum tædio tempus vitæ nostræ, et non est refrigerium in fine hominis: et non est qui agnitus sit reversus ab inferis, quia ex nihilo nati sumus: et post hoc erimus quasi non fuerimus:* et paulo post subinferunt: *Venite ergo, fruamur bonis, quæ sunt, etc.*

Dices 2: Solus Deus dicitur immortalis, *ad Timoth.* 6. his verbis: *Ipse est Rex regum, et Dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem:* ergo anima rationalis immortalitate non gaudet. — **Respondeo**: duplicem distingui posse immortalitatem, quarum prima negat omnem virtutem corruptivam, tum ab extrinseco, cum ab intrinseco, et hæc soli Deo competit, quia cum sit a se necessario existens, implicat ut ab aliquo possit annihilari. Secunda negat principium corruptionis ab intrinseco, puta materiam: sed corrumpi potest ab extrinseco, nimirum per divinam potentiam, quæ cum omnia ex nihilo formaverit, eadem potest iterum in nihilum reducere. De priori immortalitate loquitur Apostolus, nos vero de posteriori. Hoc sensu intelligendi sunt SS. Patres, qui dicunt animam, et Angelos immortales esse gratia, non natura. Sic S. Damascenus lib. 2. cap. 3. *De Angelis: Immortalis est*, inquit, *Angelus, non natura, sed gratia, nam quidquid initium habuit, et desinere suapte natura potest.* Et in Manichæorum hæresi: *Omne*, inquit, *quod habet principium, finem etiam habet suapte natura: et quod finem habet, habet et principium. Quare Angeli principium habent, finem etiam habent natura sua, tametsi divina gratia rursus esse incipiunt, et instaurantur.* — Idem pulchre exponit Sophronius Jerosolimitanus in *Epist. quæ est in actis Synodi sextæ actione* 11. ubi et descrimen inter sensibiles, et spirituales creaturas commode aperit sic: *Deus*, inquit, *ea quidem, quæ sub sensum cadunt, finiri voluit in tempore, intelligibilia vero, et invisibilia majori quam illa honore voluit afficere. Itaque nullo pacto moriuntur, neque corrumpuntur, uti sensibilibus accidit, quæ in fluxu posita sunt, et facile prætereunt. Neque tamen natura sunt immortalia, ut ad incorruptam substantiam transitum fecerunt: Verum gratiam iis indulsit, quæ ab corruptela, et interitu illa vindicat. Sic hominum animæ corruptionis expertes manent. Sic immortales perseverant Angeli, non quod naturam revera incorruptam habeant, ut diximus, aut substantia proprie immortali constent: sed quod gratiam divinitus sortiti sunt, largitricem immortalitatis, et incorruptibilitatis conciliatricem.* — Hinc *mortale* et *immortale* nomina tripartiam apud sanctos Patres usurpantur, nam quod mutabile est, et alio, atque alio modo afficitur, id mortale dicitur, etsi nunquam occidat; *Ipsa enim mutabilitas*, inquit S. Augustinus 2. *De Trinit.*, cap. 9. *non inconvenienter mortalis dicitur, secundum quam, et anima dicitur mori, non quia in corpus, vel in alteram aliquam substantiam mutatur, et vertitur: sed in ipsa sua substantia quidquid alio modo nunc est, aut fuit secundum id quod desistit esse quod erat, mortale deprehenditur.* Qua ratione illud solum dicitur immortale, quod est omnino immutabile. *Secundo* dicitur *mortale*, quod divina virtute potest in nihilum redigi; sic tam anima, quam Angeli dici possunt etiam mortales, quia cum fuerint a Deo ex nihilo creati,

ita per eum in nihilum abire possunt. *Tertio* denique illud dicitur *immortale*, quod caret principio intrinseco corruptionis, et defectibilitatis; sicque tam Angeli, quam animæ rationales cum sint omnino spirituales, etiam revera sunt immortales.

Dices 3: Ea anima cujus omnis operatio, et functio dependens est ab organo corporeo, non potest consistere separatim a corpore: atqui anima rationalis talis est: ergo non potest separata subsistere, adeoque una cum corpore perit. *Major* est Aristotelis lib. 1. *De Anima*, cap. 1. textu 13. et ratione fit manifesta; cum enim esse sit propter operationem, in eo statu, in quo anima non potest habere operationem, non potest etiam habere esse: illud enim esse frustraneum esset, cum suo fine destitueretur, Deus autem, et natura nihil faciunt frustra. *Minor* vero probatur, nempe *quod omnis functio animæ rationalis pendeat a corpore: Primo*, quia constat nos non posse quidquam intelligere, nec de re intellecta judicare, nisi simul ejus quoddam simulacrum corporeum animo fingamus, et imaginemur, adeo ut neque spiritualia, et divina aliter concipere possimus; unde Aristoteles lib. 3. *De anima*, cap. 13. textu 39. cum mens contemplatur, inquit, necesse est simul phantasma aliquod contemplari. *Secundo*, quia experientia constat interceptis spirituum animalium meatibus, ut fit in syncope, et apoplexia, repente hominem omni rationis usu destitui, quod signum est rationis usum a spiritibus, et cerebri affectu pendere. — **Respondeo** cum Lessio lib. 2. *De providentia Numinis*, num. 23. ad *majorem*, dupliciter animæ operationem pendere ab organo corporeo: primo per se, et immediate; secundo mediate, et per accidens. Si primo modo dependeat, concedo *majorem*, nempe illam animam non posse separatam a corpore existere, quales sunt animæ brutorum animantium. Si vero solum dependeat anima a corpore per accidens, nego *majorem*, quia quod per accidens, et solum per aliud competit, potest falli. Operationes autem animæ rationalis solum per accidens pendent a corpore, quod multis indiciis constat. *Primo* namque functio intellectus potissimum consistit in judicando; atqui ad judicandum phantasia, et simulacrum illud corporale nullo modo juvat; sed potius impedit, et errandi occasionem præbet: unde intellectus phantasiæ conceptionem non debet sequi, neque secundum illius modum, et speciem judicare; sed luce sua eam corrigere, ut ipsam veritatem possit attingere. Quod si tanta est vis intellectus, ut phantasiæ ruditatem, et errata corrigat, et liquidam veritatem longe supra phantasiæ captum positam assequatur; perspicuum est eum per se secundum suam substantiam a phantasia non pendere. *Secundo*, quia maxime desideramus intelligere spiritualia, quæ sub phantasiam non cadunt. *Tertio*, quia ut dictum est in præcedenti Conclusione, plura cognoscimus a materia abstracta, puta Deum, naturas universales, etc.

Conclusio tertia. — Anima rationalis non producitur per propagationem; neque fit ex traduce: sed in organizatum corpus a Deo creando infunditur, et infundendo creatur. Hæc est contra Apollinarem, et Tertullianum, qui in libro *De anima*, cap. 27. affirmat animam filii ex parentis anima, sicut corpus ex corpore in generatione seminari, et produci.

Probatur primo auctoritate sanctorum Patrum, maxime Lactantii lib. *De opificio Dei*, cap. 19. *Illud quoque*, inquit, *venire in quæstionem potest, utrumne anima ex patre, an potius ex matre, an vero ex utroque generetur: sed ego in meo jure ab ancipiti vindico. Nihil enim ex his tribus verum est, quia neque ex utroque, neque ex alteratro seruntur animæ corporibus. Corpus enim ex corporibus nasci potest, quoniam confertur aliquid ex utroque: de animis anima non potest, quia ex re tenui, et incomprehensibili nihil potest decedere. Itaque serendarum animarum ratio uni, ac soli Deo subjacet. Nam de mortalibus non potest quidquam nisi mortale generari. Nec putari debet pater, qui transfudisse, aut inspirasse de suo* (directe contra Tertull. paradoxon) *nullo modo sentit, nec si sentiat quando aut quomodo id fiat animo comprehendit. Ex quo apparet non a parentibus dari animas, sed ab uno, eodemque patre omnium Deo, qui legem, rationemque nascendi tenet solus, si quidem solus efficit.* — Quamquam autem hanc quæstionem explicatu difficillimam esse pronuntiet S. Augustinus pluribi, maxime vero *Epist.* 120. *ad Honoratum*, cap. 11. dicens: *Quis audeat in hanc se temere præcipitare sententiam, cum ratio de adventu, vel exortu animæ in tanto naturæ profundo sic lateat, ut satius sit eam semper quærere quamdiu in hac vita sumus, quam aliquando invenisse præsumere.* Quocirca hac de re edoceri cupiens, consuluit S. Hieronymum *Epist.* 28. ita eum interpellans: *Doce quæso quod doceam, dove quod teneam, et dic mihi si animæ sigillatim in singulis nascentibus fiunt, ubi in parvulis peccent, ut indigeant in sacramento Christi remissione peccati, peccantes in Adam, ex quo caro est propagata peccati. Aut si non peccant, qua justitia creaturæ ita peccato obligantur alieno, cum exinde propagatis membris mortalibus inseruntur, ut eas, nisi per Ecclesiam subventum fuerit, damnatio consequatur, cum in earum potestate non sit, ut eis possit gratia baptismi subvenire.* ✻ " Et Epist. 29. ad eumdem, *Ideo*, inquit, *putavi esse quærendum, ne forte ex illis opinionibus incarnationis animæ aliquam teneamus incautius, quæ liberandam prorsus animam parvuli contradicat negans eam esse in isto malo. Hoc igitur firmissime retento, quod anima parvuli de reatu peccati liberanda est, nec alio modo liberanda, nisi gratia Dei per Jesum Christum, si possumus ipsius etiam mali causam et originem nosse, vaniloquis non disputatoribus, sed litigatoribus, paratius instructiusque resistimus. Si autem possumus, non quia latet miseriæ principium, ideo pigrescere misericordiæ debet officium. Adversus eos autem qui sibi videntur scire quod nesciunt, hoc tutiores scimus, quod hanc ignorantiam nostram non ignoramus.* Unde " ✻ Epist. 157. quæ est ad Optatum, circa finem, affirmat quæstionem de origine animarum *sine fidei labe nesciri posse:* quapropter initio ejusdem Epistolæ alloquens ipsum Optatum, qui eum consuluerat, *utrum scilicet animæ, ut corpora propagatione nascantur, sintque ex illa una, quæ primo homini creata est: an Creator omnipotens, qui utique usque nunc operatur, sine ulla propagatione novas faciat singulis proprias:* respondet: *De qua re antequam aliquid admoneam, sinceritatem tuam scire volo in tam multis opusculis meis, nunquam me fuisse ausum de hac quæstione definitam proferre sententiam, et impudenter referre in litteras ad alios informandos, quod apud me non fuerit explicatum.* ✻ " Hæsit autem, ut

videtur, in isto dubio de origine animæ ad mortem usque, tametsi enim ipsam immortalem ac spiritualem esse constantissime docuerit, nihilominus qualis esset ejus origo et utrum a Deo solo crearetur, an vero quemadmodum Adami posterorum corpora ex illius corpore seminantur, sic et animæ ex ejus anima fierent, sicut plures lucernæ ex una sine ipsius luminis imminutione accenduntur, nihil certo statuere ac definire voluit. Qua in re prædecessores ac sequaces habuit alios SS. Doctores Gregorium Nyssenum, lib. 2. *De anima*, cap. 6.: Eucherium in Commentario ad cap. 2. *Genes.*: Gregorium Magnum, lib. 7. epistolarum Epist. ad Secundinum ubi scribit: *De origine animæ inter SS. Patres resquisitio non parva versata est: sed utrum ipsa ab Adam descenderit, an certe singulis detur, incertum remansit, eamque in hac vita insolubilem fassi sunt esse quæstionem. Gravis enim est quæstio, nec valet ab homine comprehendi; quia si de Adam, substantia animæ cum carne moritur; si vero cum carne non nascitur, cur in ea carne quæ de Adam prolata est, obligata peccatis tenetur? Sed cum hoc sit incertum, illud incertum non est, quia nisi sacri Baptismatis gratia fuerit renatus homo, omnis anima originalis peccati vinculis est obstricta.* Unde in præfata epistola ad Optatum, eumdem " * admonens, ait: *Si inveneris quod te quærere admonui, quod ipse adhuc fateor non inveni, defende quantum potes, atque assere animarum infantium ejusmodi esse novitatem, ut nulla propagatione ducantur, et nobiscum quod inveniris fraterna dilectione communica. Si autem non inveneris quare, vel quomodo fiant animæ infantium peccatrices, et nihil in seipsis habentes malitiæ, a quo cogantur ex Adam trahere unde damnentur, cum eas credas non ex illa prima peccatrice propagatas, sed novas, atque insontes includi carne peccati, nec sic jam temere in aliam sententiam tua deflectatur assentio, ut eas ex illa una credas propagando traduci: ne forte alius invenire possit, quod ipse non possis, aut aliquando invenias quod nunc non potes. Nam et illi qui animas ex una propagari asserunt, quam Deus primo homini dedit, atque ita eas ex parentibus trahi dicunt, si Tertulliani opinionem sequuntur, profecto eas non spiritus, sed corpora esse contendunt, et corpulentis seminibus exoriri. Quo quid perversius dici potest?* — * " Hinc lib. 1. *De anima et ejus origine*, cap. 19. permittit quidem ut sententiam de novarum in dies animarum creatione quisque pro libito tueatur, dummodo quatuor errores fidei contrarios caveat. *Quicumque*, inquit, *volunt defendere, quod dicuntur animæ novæ nascentibus insufflari, non de parentibus trahi, aliquid illorum quatuor caveant omnimodo, hoc est: ne dicant a Deo fieri animas peccatrices per alienum originale peccatum. Ne dicant parvulos qui sine Baptismo exierunt, pervenire posse ad vitam æternam, regnumque cælorum, originali peccato per quodlibet aliud resolato. Ne dicant animas peccasse alicubi ante carnem, et hoc merito in carnem peccatricem fuisse detrusas. Ne dicant peccata quæ in eis inventa non sunt, quia præscita sunt, merito fuisse punita. Nihil ergo istorum quatuor dicentes, quoniam quodlibet eorum falsum atque impium est; inveniant etiam Scripturarum de hac re certissima testimonia, et hanc sententiam suam non solum me non vetante, verum etiam favente et gratias agente, defendant. Si autem non inveniunt certissimam de hac re auctoritatem*

divinorum Eloquiorum, et aliquid illorum quatuor per inopiam dicere compelluntur, cohibeant se, ne per ipsam etiam parvulorum animas non habere originale peccatum secundum pelagianam hæresim olim damnabilem, nuperrimeque damnatam, dicere compellantur. — Nihilominus jam communis est Theologorum sententia animam rationalem non produci ex traduce, sed a Deo creari et in corpora organis expeditis instructa infundi. Quam veritatem " ✻

Probat noster Alensis qu. 60. membr. 3. art. 3. Primo quidem ex Hugone Victorino lib. 1. *De Sacramentis*, parte 7. cap. 30. idque ex lib. *Eccles.* 12. *Revertatur pulvis in terram, de qua sumptus est, et spiritus redeat ad Dominum, qui fecit illum:* quibus, inquit, manifeste ostenditur, quod non spiritus de spiritu, sed caro de carne traducatur materialiter; quamvis enim nostra corpora immediate non formentur ex terra, non inconvenienter tamen de terra sumpta esse dicuntur: quoniam ex ea figuratum est primi hominis corpus, ex quo nostra corpora seminata sunt, et propagata.

Reponunt aliqui apud S. Augustinum Epist. 157. circa medium: *Corpus in terram, de qua factum est primum hominis corpus, et spiritus ad Deum, a quo facta est prima hominis anima. Sicut enim nostrum corpus, inquiunt, quamvis ex primo illo corpore propagatum sit, eo tamen redit unde ipsum primum corpus effectum est: sic anima nostra, quamvis ex illa anima propagata, non ad nihilum, quia immortalis est, sed ad illum redit, a quo ipsa prima anima facta est. Ac per hoc illud, quod scriptum est de spiritu cujusque hominis*, quod redeat ad Deum qui dedit eum, *non solvit istam obscurissimam quæstionem, quia sive ex illo uno, sive ex nullo alio, Deus utique dedit eum.* — **Verum respondet Alensis noster**, quod quemadmodum in primo homine corpus de terra sumptum, spiritus vero a Deo datus legitur, ita et ratio expostulat, ut in sequentibus quoque hominibus caro quidem ex carne descendere; spiritus autem ad Dominum credatur venire.

Probat 2. Ex eodem ibidem, per illud Exodi 21. *Si quis percusserit mulierem prægnantem, et illa abortivum fecerit, si non fuerit formatum, mulctetur pecunia, si autem formatum fuerit, reddat animam pro anima:* aperte declaratur, quia cum caro de carne seminatur, anima similiter ex anima non trahitur. Si enim cum carne anima seminatur, quare in abortivo non formato anima pro anima non redderetur? Cum ergo in abortivo tantum formato anima pro anima reddi jubetur, quid nisi in eo, quod necdum formatum est, adhuc animam non esse, ostenditur? ut videlicet quemadmodum in primo homine prius corpus formatum, deinde animam infusam legimus: ita etiam in omnibus subsequentibus, prius in vulva corpus humanum formari, deinde animam infundi credamus. Quod si cui forte mirum videatur, quomodo paternum semen in vulva ante animationem, vel crescere possit, aut vegetari, vel etiam usque ad humani corporis effigiem promoveri: videat quomodo arbusta, et plantæ, et germina universa ejusmodi, animam rationalem non habentia, sola viriditate vegetentur, et crescant, et motu suo in formam proprio generi convenientem producantur. His, et hujusmodi ergo rationibus probabile factum est, animas ex traduce non esse, sed novas de nihilo creatas, novis quotidie corporibus de paterno semine in vulva formatis, ad vivificationem infundi.

Probat tertio S. Bonaventura in 2. dist. 18. quæst. 2. « Si anima « rationalis cum sit substantia per se existens, et incorruptibilis, ha- « beat materiam, et formam : cum ergo producitur, aut producitur ex « materia præjacente, aut simul cum ipsa producitur sua materia. Si « simul cum ipsa producitur sua materia, ergo necesse est ut produ- « catur ex nihilo : ergo a solo Deo. Si producitur ex materia præja- « cente, quæro de illa materia : aut est corporalis, aut spiritualis. Si « corporalis, ex ea non potest fieri anima. Si spiritualis, aut habet for- « mam, aut non : si non, quomodo potest esse in rerum natura sine « forma, cum omne esse sit a forma? Si habet : ergo vel erit Ange- « lus, vel Anima. Non Angelus, constat; ergo anima : sed ex eodem « non fit idem numero : ergo ex ea non potest fieri anima. *Confirmat* : « Animæ non seminantur, sed formatis corporibus a Deo creantur, et « creando infunduntur, et infundendo producuntur : animarum enim « creationem Deus sibi solum debuit reservare, tum propter earum « dignitatem, tum propter earum immortalitatem. Propter animarum « dignitatem, quia cum anima sit imago Dei, et nata immediate ferri « in Deum, et beatificari in ipso, diligendo eum ex toto corde, totum « suum esse immediate debuit ab ipso habere, ut ipsum ex toto corde « teneretur diligere. Decuit etiam hoc propter animarum immortalita- « tem ; cum enim solus Deus sit, qui habeat vitam in semetipso, et « vitam indeficientem, solus est, qui potest producere principium vi- « tæ perpetuum. Cum igitur res incorruptibilis substantificari non « possit in materia transmutabili, et operatio creaturæ sit super ma- « teriam transmutabilem, impossibile est, aliquam creaturam animam « rationalem producere, et ideo ejus productionem Deus sibi soli de- « buit reservare. Concedendæ sunt igitur rationes probantes, quod « animæ rationales non sint ex traduce, sed a Creatore ». — In his tamen omnibus, inquit Hugo Victorinus supra laudatus, nulla unquam ratio, sive auctoritas intantum prævalere potuit, ut dubietatem tolle- ret quæstionis ; excepto eo solo, quod fides Catholica magis creden- dum elegit animas quotidie vivificandis corporibus sociandas de nihilo fieri, quam secundum corporis naturam, et humanæ carnis proprieta- tem de traduce propagari. Si autem animæ ex traduce esse dicerentur, non tanta quæstio esset ; quia manifestior justitia esset in eo quod pec- catum originale a patribus in filios transire dicitur. Sed nos si occulta Dei judicia ratione comprehendere non possumus, tamen pro solvendis dubiis, alia asserere non debemus.

Objicies 1. S. Augustinus in præfata Epistola: *Illi qui propaginem animarum inconsiderata temeritate defendunt, inter alia testimonia, quæ suæ causæ suffragari arbitrantur, nullum quasi manifestius, et expressius pro se possunt putare proferendum, quam id quod in Genesi scriptum est:* omnes autem animæ, quæ introierunt cum Jacob in Ægyptum, qui exierunt de femoribus ejus. *Hoc enim velut evidentissimo testimonio possunt credi* animæ in filios ex parentibus *propagari. quoniam satis aperte dictum videtur,* animas etiam de femoribus Jacob, *non sola exiisse corpora filiorum ; ut eo modo etiam illud intelligi velint a parte totum, quod dixit Adam, cum illi mulier ejus ostenderetur ;* hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea. *Non enim dixit,* et anima de anima mea : *sed ita fieri potest, ut carne*

nominata, utrumque intelligatur, sicut hic animas nominavit, et Adæ etiam corpora in filiis intelligi voluit. — **Respondet S. Augustinus**, pronomen præfixum verba *exierunt* usurpari posse, vel in fœminino, vel in masculino genere, nempe *quæ*, vel *qui*, scilicet ut significet, vel animas quæ, vel homines qui exierunt: neutro autem modo favet *oppositæ sententiæ, quoniam*, inquit, *et animæ nomine corpus solum posse significari, modo quodam locutionis ostenditur, quo significatur per id quod continetur illud quod continet: sicut cit quidem vinc coronant, cum coronarentur vasa vinaria, vinum enim continetur, et vas continet. Sicut ergo appellamus Ecclesiam Basilicam, qua continetur populus, qui vere appellatur Ecclesia: ut nomine Ecclesiæ, idest populi, qui continetur, significemus locum, qui continet: ita quod animæ corporibus continentur, intelligi corpora filiorum per nominatas animas possunt. Sic enim melius accipitur etiam illud quod lex* inquinari dicit eum, qui intraverit super animam mortuam. *Numeror.* 9. hoc est, *super defuncti cadaver, ut nomine* animæ mortuæ, *mortuum corpus intelligatur, quod animam continebat, quia et absente populo, idest Ecclesia, locus tamen ille nihilominus Ecclesiæ nuncupatur.* — Respondet 2. *Si, ut dixi, fœminino genere positum esset:* quæ exierunt de femoribus Jacob: *idest quæ animæ: nunc vero cum masculinum genus sit positum, idest* qui exierunt de femoribus Jacob: *quis non ita intelligere malit, omnes animæ eorum, qui exierunt de femoribus ejus, idest, animæ hominum: ut etiam si possint intelligi secundum corpus tantummodo exiisse homines de femoribus Patris, quorum erant illæ animæ, per quorum numerum intelliguntur tot homines?*

Objicies 2. Illud ad Ephesios 2. cap. *Nascimur omnes natura filii iræ:* at non sumus filii iræ ex parte carnis, sed ex parte animæ: nec sumus filii iræ, nisi quia sumus filii Adæ: ergo anima nostra procedit ex anima Adæ. — **Respondet Seraphicus Doctor** laudato loco, nos ideireo natura esse filios iræ, quia anima cum unitur carni infectæ, statim infieitur, et contrahit culpam originalem: non quia ipsa traducatur, sed quia traducitur caro cui unitur. Quomodo autem hoc fieri possit, infra determinabitur, cum agetur de peccato originali.

Objicies 3. Vis generativa principaliter residet penes animam: ergo si homo generat hominem, cum generatio consistat in productione simili, principalius producit animam, quam carnem: ergo si caro est ex carne, multo fortius anima ex traduce. *Confirmatur:* æque magna, vel major congruentia est hominis ad hominem, quam sit bruti ad brutum: et perfectior est vis generativa in homine, quam sit in aliquo bruto animali: si ergo brutum totaliter potest producere brutum, et quantum ad animam, et quantum ad corpus, et non est necesse animam brutorum creari: multo fortius videtur, quod anima rationalis possit traduci, et per coitum terminari. — **Respondet idem Seraphicus Doctor** quod etsi vis generativa principaliter respiciat animam per modum moventis, et agentis; principaliter tamen respicit corpus tamquam illud, ex quo producit: et quoniam decisio potest fieri a corpore, non ab anima, hinc est quod ordinatur ad productionem corporis humani, non ad productionem animæ rationalis. *Confirmat* non esse paritatem, quia anima bruti, cum sit forma tantum, et forma corruptibilis, potest de potentia materiæ educi: anima vero rationalis,

cum sit hoc aliquid incorruptibile, nec educatur de materia præjacente, necesse est eam ex nihilo educi, et ita creari. Quod autem non possit produci ex materia præjacente, multipliciter ostendit Augustinus super *Genesim ad litteram*, lib. 1 °, quod illa materia præexistens nec possit esse corporalis, nec spiritualis.

Objicies 1. Aut anima rationalis est per propagationem, aut per creationem. Si per propagationem, habeo propositum, scilicet quod sit ex traduce: si per creationem, cum solius Dei sit creatio sequeretur quod creando animam, et eam infundendo in corpus per adulterium genitum, probaret illum adulterinum coitum; siquidem ipsi cooperaretur. — Nego sequelam; Deus enim illam creando, et infundendo in corpus ex adulterino genitum, non agit ut causa particularis, et moralis; sed ut causa universalis, et physica, cui non est adscribendus creaturæ aberrantis defectus. — Hanc ipsam rationem expendit S. Hieronymus, et ex eo S. Augustinus *Epist.* 28. ad ipsum Hieronymum circa medium, dicens: *Illud vero quod in libro adversus Ruffinum posuisti, quosdam huic sententiæ calumniari, quod Deum dare animas adulterinis conceptibus videatur indignum: unde conantur astruere meritis gestæ ante carnem vitæ, animas quasi ad ergastula hujusmodi juste posse perduci, non me movet multa cogitantem, quibus hæc possit calumnia refutari: Et quod ipse respondisti, non esse vitium sementis in tritico, quod furto dicitur esse sublatum, sed in eo qui frumenta furatus est, nec idcirco terram non debuisse gremio suo semina confovere, quia sator immunda ea projecerit manu, elegantissima similitudo est, quam et antequam legerem, nullus mihi objectio ista de adulterinis fœtibus in hac quæstione faciebat angustias, generaliter intuenti, multa bona Deum facere etiam de nostris malis, nostrisque peccatis: animalis autem cujuscumque creatio, si habeat pium prudentemque consideratorem, ineffabilem laudem Creatori excitat, quanto magis creatio non cujuslibet animalis, sed hominis? Si autem causa creandi quæritur, nulla citius, et melius respondetur, nisi quia omnis creatura Dei bona est, et quid dignius quam ut bona faciat bonus Deus, quæ nemo potest facere nisi Deus?*

QUÆSTIO SECUNDA.

AN, ET QUOMODO ANIMA RATIONALIS FORMATA SIT AD IMAGINEM, ET SIMILITUDINEM DEI.

Notandum 1. Ex Seraphico Doctore in 2. *dist.* 16. *art.* 1. *qu.* 1. quatuor esse rerum similitudines: *Prima* est, per *convenientiam omnimodam in natura:* et sic una persona in Trinitate est alteri similis. Secunda, *per participationem alicujus naturæ universalis:* sicut homo, et asinus assimilantur in animali. Tertia vero, secundum *proportionem*, sicut Nauta et Auriga conveniunt secundum comparationem ad illa quæ regunt. Quarta est similitudo *per convenientiam ordinis*, sicut exemplatum assimilatur exemplari. Certum est autem quod duobus prioribus modis nulla creatura potest Deo assimilari: potest vero ipsi fieri similis duobus posterioribus modis; idque vel imperfecte et remote, et sic est *vestigium;* vel proxime et perfecte, et sic est *imago.*

Notandum 2. Hoc esse discrimen inter rationem *Imaginis*, et *Ve-*

stigii: quod *imago*, inquit Doctor in 1. *dist.* 3. *qu.* 9. *nu.* 2. est repræsentativa totius: *Vestigium* autem est tantum repræsentativum partis: *Si enim*, inquit, *totum corpus esset impressum pulveri, sicut pes est impressus, illud derelictum esset imago totius, sicut istud est imago partis, et vestigium totius. Tamen ista conformitas expressiva totius non sufficit ad rationem imaginis, sed requiritur imitatio, quia secundum Augustinum lib.* 83. *quæstionum q.* 74. quorumcumque duo sint similia, unum non est imago alterius, quia non est natum imitari ipsum, *et ideo requiritur quod imago nata sit imitari ipsum cujus est imago.* Necesse est igitur ut vere dicatur aliquid esse imago alterius, quod gerat in se illius similitudinem ex ipso expressam; *similitudinem* dico, vel *secundum speciem*, quemadmodum imago Regis est in filio ejus: vel certe *secundum aliquod accidens* proprium illius speciei: præsertim vero secundum figuram, quemadmodum imago Regis dicitur esse, vel in tabula depicta, vel in argento, vel alia quavis materia expressa. Similitudo autem speciei spectari debet secundum ultimum gradum, et differentiam rei. Res igitur rationis, et intelligentiæ expertes, assimilari quidem Deo possunt secundum existentiam, vitam, et infimum cognoscendi modum, qui est per sensus: supremum autem gradum mentis, et intelligentiæ nequaquam attingunt, in quo tamen gradu proprie consistit ratio similitudinis, quæ est inter Deum atque hominem.

Notandum 3. Illa verba *Genesis* primo: *Faciamus hominem ad imaginem, et similitudinem nostram*, secundum genuinam Hebraicæ linguæ significationem designare *similitudinem umbratilem*, idest similitudinem deficientem, et transeuntem: voces enim *Semel*, et *Demuth*, quibus utuntur Hebræi ad significandam rationem imaginis, et similitudinis, umbram etiam, et defectum significant. Voluit ergo Deus his verbis significare hominem factum esse similem Deo, quanta maxima similitudo esse potest inter opificem et tale opus: sed quia Deus infinitæ perfectionis est, propterea necesse fuit similitudinem Dei, quæ est in homine, infinitis partibus imperfectiorem esse pulchritudine, et præstantia divini Archetypi. Quemadmodum umbra est quidem similitudo, et imago corporis cujus umbra est, sed obscura tamen, et imperfecta. Unde homo in Scriptura sacra dicitur ad modum umbræ evanescere. Sic Psalmo 33. *Verumtamen in imagine pertransit homo*, idest cito transit ad modum umbræ brevi evanescentis: et ille locus Psalmi 101. *Dies mei sicut umbra declinaverunt, et ego sicut fœnum arui:* et ille Psalmi. 106. *Sicut umbra cum declinat ablatus sum.*

His prælibatis, duo sunt in præsenti Quæstione resolvenda: *Primum* quidem, quod anima rationalis formata sit ad imaginem, et similitudinem Dei; *Secundum* vero aperiendum est an, et quæ sit differentia inter rationem imaginis, et similitudinis Dei.

Conclusio prima. — Revera homo est ad imaginem, et similitudinem Dei formatus. Hæc veritas constantissima est in Scriptura sacra, in qua nihil tritum magis quam hominem ad imaginem, et similitudinem Dei formatum esse: maxime vero in *primo, et secundo cap. lib. Geneseos.*

Hanc conclusionem probat Seraphicus Doctor laudatus in *primo notabili*, ex duplici convenientia, *ordinis* nempe, et *proportionis*, quam

habet homo ad Deum. — *Primo* quidem *de convenientia ordinis* sic ait: « Deus universa propter semetipsum operatus est, ita quod, cum « sit summa *potestas*, et *majestas*, fecit omnia ad sui laudem : cum « sit summa *lux*, fecit omnia ad sui manifestationem : cum sit summa « *bonitas*, fecit omnia ad sui communicationem. Non est autem per- « fecta laus, nisi adsit qui approbet : neque est perfecta manifestatio, « nisi adsit qui intelligat : nec perfecta communicatio bonorum, nisi « adsit qui eis uti valeat. Et quoniam laudem approbare, veritatem « scire, dona in usum assumere, non est nisi solummodo rationalis « creaturæ, ideo non habent ipsæ creaturæ irrationales immediate ad « Deum ordinari, sed mediante creatura rationali. Ipsa autem crea- « tura rationalis, quia de se nata est laudare, et nosse, et res alias « in facultatem voluntatis assumere, etiam nata est ordinari in Deum « immediate. Quoniam autem quanto aliquid immediatius ordinatur « ad aliquid, tanto magis convenit cum eo convenientia ordinis ; ideo « anima rationalis, et quælibet rationalis creatura, eo quod capax Dei « est, et particeps esse potest, immediate ordinatur in ipsum, et ma- « xime convenit cum eo convenientia ordinis. Et insuper, quia quanto « major est convenientia, tanto expressior est similitudo : hinc est quod « quantum ad hoc genus similitudinis, rationalis creatura est Dei si- « militudo expressa ; et ideo imago est. Et hoc est quod dicit S. Au- « gustinus 14. *De Trinitate, Quod eo est anima imago Dei, quo capax* « *ejus est, et particeps esse potest ;* quia enim ei immediate ordinatur, « ideo capax ejus est, vel e converso : quia capax est, nata est ei con- « figurari ; et propter hoc fert in se a sua origine lumen vultus divini ; « et ideo quantum ad similitudinem, quæ attenditur quantum ad con- « venientiam ordinis, perfecte dicitur imago Dei, quia in hoc ei assi- « milatur expresse ». — *Secundo*, idem probat de *convenientia proportionis ;* convenientia enim proportionis, inquit, attenditur secundum *similiter se habere ;* similiter autem se habere potest fieri dupliciter : vel in comparatione ad extrinseca : vel in comparatione ad intrinseca. Tunc autem est similitudo expressa, quando non tantum est similis modus se habendi in comparatione ad extrinseca ; sed etiam in comparatione ad intrinseca ; creatura autem irrationalis comparatur Deo tantum extrinsece, comparatione scilicet effectus ad causam a qua producitur : rationalis vero comparatur etiam quantum ad intrinseca, videlicet quantum ad spiritualitatem in entitate, vim intelligendi, et volendi in facultate, etc. ideoque majorem cum Deo habet proportionem, et sic est ejus imago.

Cur autem Deus hominem ad imaginem et similitudinem suam produxerit, variæ a variis Auctoribus rationes morales proferuntur ; quas sic congerit, et diserte explicat Pererius lib. 4. in *Genesim* quæst. 8. quarum *Prima* est, ut palam esset, quantum intersit inter Dei bonitatem ac benignitatem, atque hominis malignitatem et invidiam. Homo enim si re aliqua excellat, velut divitiis, potentia, nobilitate, honoribus ac sapientia, nollet quemquam aliorum hominum sibi ea re parem, aut etiam similem esse : at Dei tanta est bonitas, tamque omnis expers invidiæ, ut quibus rebus excellit, ipse earum capacem, et participem fecerit hominem, et quibuscumque modis homo similis Deo esse poterat, his omnibus hominem sibi fe-

cerit similem : fecit enim eum sibi similem secundum naturam, provehendo eum ad summum gradum naturæ in quo ipse est, naturam scilicet rationis compotem ei dando. *Deinde* secundum bona supernaturalia, et divina, faciendo eum suæ gratiæ, sapientiæ, et felicitatis participem atque consortem. *Denique* naturam hominis secum conjungendo in unitate personæ divinæ : ita ut non tantum homo similis Deo sit, sed etiam Deus, et nominetur et sit.

Secunda causa: ut res omnes corporales revererentur hominem, ut qui tam illustrem, et expressam Dei omnium Conditoris, et Dominatoris imaginem in se gereret: sic Deus dixit Noë *Genesis* 9. *Terror vester, ac tremor sit super cuncta animalia terræ, et super omnes volucres cæli, etc.* Ne Cæli atque astra inservire homini, aut etiam Angeli ei ministrare dedignarentur. Denique ne dæmones hominem lædere auderent, neve propter hominis rebellionem adversus Deum omnes creaturæ in ipsum insurgerent, sua hominem imagine Deus insignire, et munire voluit. Figura ejus rei fuit quod legitur libri *Geneseos* cap. 4. posuisse Deum signum super Cain, ne qui inveniret ipsum, signumque Dei in eo videret, interficere eum auderet. Et quemadmodum Joseph Patriarcham Ægyptii, et Mardochæum Judæum Persæ ac Medi honorabant, ac venerabantur, quod insignia Regum, ille Ægypti, hic Persarum ac Medorum gereret, sic omnes creaturæ, hominem effigie Dei insignitum et decoratum colunt ac reverentur.

Tertia causa: omnia Deus homini donaverat, sed ipsum tamen hominem divini juris, ac possessionis esse voluit: quocirca ut agnoscatur hominem esse quid Dei proprium, et peculiare, obsignavit illum sigillo suæ imaginis tam alte ac tenaciter impressæ, ut salva hominis natura signaculum illud auferri nullo modo possit. Quemadmodum fertur nobilissimum illum Phidiam fecisse Clypeum Minervæ, atque in eum tanta arte effigiem suam inclusisse, ut ea integro Clypeo non posset eximi. Homo igitur gestat Dei imaginem ut *filius sui Patris,* cui debet amorem, et pietatem: ut *mancipium Domini sui,* quem timere ac revereri debet: ut *Miles sui Ducis,* et imperatoris, cui fidem et obedientiam præstare oportet: denique ut *minister et dispensator* bonorum heri et domini sui, cui rectum usum creaturarum, quæ dispensationi ejus commissæ sunt, exhibere debet.

Quarta causa: quemadmodum, quia nullum animalium inveniebatur simile Adæ, cum quo societatem, et amicitiam, et familiaritatem habere posset, creavit Deus Evam tamquam ejus sociam; ita creatis rebus omnibus corporeis, cujus nulla esset Dei similis, et cum qua Deus societatem, et familiaritatem inire posset, fecit hominem sui similem, ut esset quem Deus amaret, et a quo vicissim amaretur amore amicitiæ. Et de aliis quidem rebus, cum eas Deus a se factas cerneret, approbasse eas dicitur; *Vidit Deus,* inquit Scriptura, *cuncta, quæ fecerat, et erant valde bona:* de homine autem multo aliter locutus est Deus per Salomonem *Proverbiorum* 8. dicens: *Deliciæ meæ esse cum filiis hominum.* Cætera igitur ut bona laudavit et approbavit Deus; solum autem hominem ut amicum amare, et velut cum familiari consuetudinem habere, et suæ felicitatis consortem esse voluit. Merito igitur Job. *cap.* 7. tantam Dei erga hominem benevolentiam, et benignitatem admirans exclamavit: *Quid est homo quia magnificas eum,*

aut cur apponis erga eum cor tuum? Visitas eum diluculo, etc. Illud *visitas*, denotat societatem, conversationem, et familiaritatem Dei cum homine: illud autem, *apponis erga eum cor tuum*, significat amorem amicitiæ, quo Deus hominem dignatur, atque complectitur. Verum admirationi Job recte possumus respondere, propterea Deum visitare hominem, et apponere erga eum cor suum, quia Deus fecit hominem ad imaginem, et similitudinem suam: similitudo enim amorem conciliat, et amicitiam conglutinat.

Quinta causa: omnia quæ a Deo creata sunt, et mundi ambitu continentur, hominem ea ut par est contemplantem, ad cognitionem Dei eorum opificis perducunt. Namque *invisibilia Dei*, ut Paulus testatur, *a creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus ejus, et divinitas.* Verum ne cogeretur homo cognitionem Dei extra se, et e longinquo quærere, ac petere, posuit Deus intra hominem, in ejus ipso animo, pulcherrimam sui effigiem et imaginem, quæ quidem sola expressius quam aliæ res omnes simul Dei vim, et naturam declararet. Hanc igitur Dei imaginem intra se intuens homo, per eam cognoscit qualis sit Deus; nam quia hominis animus similis Deo est, qualis imperfecte animus est, talem perfecte, remotaque imperfectione Deum esse existimare oportet. Itaque sicut animus noster, ita Deus est intelligens, libero arbitrio pollens, plenus virtute, gratia, et sapientia, mundum conservans, regens, atque continens, sicut animus corpus suum.

Sexta causa: ideo factus est homo ad imaginem Dei, ut posset homo esse æternitatis, infinitatis, et Divinitatis quodammodo capax: nullumque esset tantum bonum ut non id auderet homo petere a Deo, et impetraturum se ab eo sperare; possumus enim Deo fidenter dicere: *Domine imple bonis tuis infinitum hanc nostræ mentis, et voluntatis capacitatem, quam dedisti nobis:* nam si tu non pateris esse aliquid vacuum in natura, sed omnia loca vis esse obsessa, et impleta corporibus, quanto minus velle te putandum est aliquid esse vacuum in animo nostro? Tu igitur qui solus potes *replere in bonis desiderium nostrum*, reple nostram voluntatem, quam nulla res præter unum te explere, et satiare potest. Quemadmodum igitur vas rotunda figura præditum non potest omni ex parte repleri: nisi a corpore similiter rotundo, ita nec animus hominis ad imaginem Dei factus nisi a solo Deo, cui similis est, repleri, et satiari potest.

Septima causa: quemadmodum Rex condita a se civitate in medio ejus loco celebri imaginem suam collocat, ex materia quapiam eximia et pretiosa confectam, ut manifestum sit omnibus eam intuentibus quis fuerit ejus civitatis conditor: ita Deus fabricato a se mundo effigiem suam posuit in medio hujus idest hominem, qui est medium quiddam inter res a Deo conditas, ut ex ejus aspectu et contemplatione in aperto et manifesto sit omnibus qualis fuerit hujus mundi fabricator et opifex. Et sicut Apelles simulacrum Veneris inchoatum, morte occupatus, non potuit absolvere, nemoque postea pictor, qui succederet operi ad præscripta lineamenta inventus est; oris enim pulchritudo, reliqui corporis imitandi spem auferebat, ut tradit Cicero in exordio lib. 3. *De officiis*, et Plinius lib. 35. c. 10. simili ratione Deus per creationem homini dedit imaginem suam, sed imperfectam, quam tamen

nulla res alia præter Deum, ne ipse quidem homo, aut etiam Angelus posset perpolire, et absolvere. Id enim proprium Dei est, qui quam imaginem inchoavit per *creationem*, eam polit, et ornat per *justificationem*, et absolvit atque consummat per *glorificationem*. Quemadmodum igitur reus læsæ majestatis haberetur, et dignus extremo supplicio, qui regis imaginem loco publico, et celebri positam deturbaret, et injuriose tractaret; ita qui Dei imaginem in se positam, et expressam sceleribus fœdat ac maculat, et quantum in ipso est destruit ac delet, quasi in Deum injuriosus, et contumeliosus, gravissima meretur supplicia. — Hæc omnia luculenter expendit S. Chrysostomus homil. 42. in caput. 22. Matth. ubi expendens illa verba: *Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari*, ait: *Imago Dei non est in auro depicta, sed in hominibus figurata. Numisma Cæsaris aurum est: numisma Dei homo. Ideoque illibatam Deo semper imaginem suam reddamus. Non superbiæ fastu tumidam, non iracundiæ livore marcidam, non avaritiæ flatibus succensam, non gulæ illecebris deditam, non hypocrisis duplicitate contectam, non luxuriæ sordibus contaminatam, non elationis protensione levem, non vinolentiæ tabe amentem, non dissidio mutuæ charitatis extorrem, non detractionis mordacitate pestiferam, non multiloquii vanitate inanem: sed charitate perspicuam, fide et spe certissimam, patientiæ virtute fortissimam, humilitate tranquillam, castitate purpuream, parsimonia sobriam, tranquillitate jucundam, hospitalitate dotatam.* Subdit: *Sicut qui suam Cæsari adulterinam imaginem reddit, flagellari a tortoribus, et atrocibus jubetur subjici pœnis: sic Deus omnipotens corruptores imaginis suæ morti tradet perpetuæ, et infernales jubet pœnas persolvi. Qui itaque vitare horrenda exitia cupit, incorruptam studeat auctoris sui imaginem conservare: quatenus cum suam quam formavit requisierit Deus imaginem, salvam et immunem ab inimici infectionibus cernens, suo collocet gremio, Angelorumque choris admiscens, perpetuis faciat cœlorum gaudiis frui.*

Objicies 1. Ubicumque est imago, ibi est similitudo, et ubi est similitudo, ibi est identitas aliqua: ubicumque autem est identitas, ibi est convenientia in aliquo tertio; si igitur Deus et creatura in aliquo tertio non conveniunt, creatura non potest esse similitudo Dei, et ita nec imago. — **Respondet Seraphicus Doctor**, quod similitudo quæ est in imagine, non attenditur per identitatem, aut ejusdem naturæ participationem, sed per convenientiam in ordine, et proportione: quæ similitudo non exigit communicationem in tertio, quia in convenientia ordinis unum est similitudo alterius; in convenientia autem proportionis non est similitudo in uno, sed in duabus comparationibus.

Objicies 2. Ubicumque est imago, est figuratio: imago enim attenditur in figura: sed divina essentia nullo modo est figurabilis: ergo nullo modo est per aliquam imaginem repræsentabilis: ergo nulla creatura est imago Dei. — **Respondet idem Seraphicus Doctor**, duplicem esse figuram: unam propriam, et corpoream; aliam spiritualem, et metaphoricam: unde sicut imago corporalis exigit configurationem corpoream, ita spiritualis configuratione spirituali absolvitur. Hæc autem, inquit, consistit non in quantitate molis, sed in quantitate virtutis, scilicet in potentiis: ita quod sicut figura triangularis habet tres terminos, et tres lineas, sic etiam in imagine spirituali potentiæ

sunt ad motum terminorum, et egressio unius ab altera, quantum ad actum, se habet ad motum lineæ conjungentis.

Objicies 3. In hoc differt imago a vestigio, quod vestigium repræsentet secundum partem ; imago autem secundum totum : cum igitur Deus sit infinitus, et quælibet creatura sit finita, nulla creatura potest esse imago Dei. — **Respondet idem Seraphicus Doctor,** *Majorem* esse veram de imagine, quæ habet omnimodam perfectionem, et sic solus Filius est imago Patris : non vero de ea quæ repræsentat totum simpliciter tantum secundum rationem totius : unde quemadmodum rationalis creatura, et intellectus quodammodo est omnia, et omnia nata sunt ibi scribi, et imprimi, omniumque similitudines depingi : ideo sicut totum Universum repræsentat Deum in quadam totalitate sensibili, sic creatura rationalis eum repræsentat in quadam totalitate spirituali : quælibet autem alia creatura irrationalis repræsentat eum solum in parte, quia secundum se tantum, cum non sit nata alia in se spiritualiter continere, ita quod nihil sit, quod non sit nata cognoscere : hoc dico propter animam sensibilem, quæ etsi cognoscat aliqua, non tamen nata est cognoscere omnia.

Conclusio secunda. — Ratio imaginis maxime spectat substantiam, et facultates animæ : ratio vero similitudinis reposita videtur in donis gratuitis quibus homo divinam sanctitatem exprimit. Hanc similitudinis, et imaginis distinctionem statuunt, et exprimunt SS. Patres. In primis S. Basilius, qui Homilia 10. in *Genesim*, ait: *Per imaginem animæ impressam meæ, obtinui rationis usum ; verum Christianus effectus utique similis efficior Deo.* Et S. Hieronymus in illud Ezechielis 28. *Tu Signaculum similitudinis,* sic ait: *Notandum est quod imago tunc in creatione facta sit tantum ; similitudo in baptismate compleatur.* Et S. Chrysostomus Homilia 9. in *Genesim : Imaginem,* dixit, *ob principatus rationem ; similitudinem ut pro viribus humanis similes fiamus Deo mansuetudine, lenitate, etc.* quod et Christus dixit : *similes estote Patri vestro qui in cælis est.* S. Bernardus Serm. 1. *De Annunt.* addit: *imago siquidem in gehenna uri poterit, non exuri ; ardere, sed non deleri. Similitudo non sic ; sed aut manet in bono, aut si peccaverit anima, mutatur miserabiliter jumentis insipientibus similata.* — Idem sentiunt S. Ambrosius lib. 6. in *Hexameron* cap. 7. et 8. S. Nyssenus in *Homilia de creatione hominis,* et plures alii, qui omnes in ea sunt sententia, hominem factum esse ad imaginem Dei secundum dona naturalia, mentem dico, voluntatem, memoriam, ac liberum arbitrium, et hanc esse imaginem Dei naturalem communiter in cunctis hominibus expressam, qua bestiis præcellimus, et quæ nullo peccato deleri ac perdi potest : non enim hæc pendet ex nobis, sed ex Deo tota pendet. Similitudinem autem Dei ad quam factus dicitur homo, spectari putant in donis gratuitis, et supernaturalibus, uti sunt justitia, sanctitas, innocentia : et hæc imago non solum ex Deo pendet, sed nostrum quoque studium, conatum, et culturam exigit; hac boni viri differunt ac præstant reprobis.

Verum S. Augustinus in lib. *Quæstionum super Deuteronomium* quæst. 4. tractans illa verba, *Ne forte decepti faciatis vobis similitudinem aut sculptam imaginem,* hanc imaginis, et similitudinis distin-

ctionem impugnat scribens: *Quid intersit inter* similitudinem, *et* imaginem *quæri solet: sed hic non video quid interesse voluerit nisi aut duobus istis vocabulis unam rem significaverit.... Unde illud quod in Genesi cap.* 1. *scriptum est* fecit Deus hominem ad imaginem Dei, *manifestum est ita dictum, ut non ejusdem substantiæ sit imago quæ facta est: Si enim ejusdem esset, non facta, sed genita diceretur. Sed quod non addit,* et similitudinem, *cum superius dictum esset,* Faciamus hominem ad imaginem, et similitudinem nostram, *quibusdam visum est* similitudinem *aliquid amplius esse quam* imaginem; *quod homini reformando per Christi gratiam postea servaretur. Miror autem, si non properavit postea* imaginem *solam voluit commemorare, quia ubi imago, continuo et similitudo est.* Unde hic *Moyses* similitudinem, et imaginem *fieri vetat, secundum eam fortasse rationem, quam diximus.* — Confirmatur hæc S. Augustini sententia, *Primo,* quia ut hoc loco dicitur homo factus ad *imaginem et similitudinem Dei,* similiter infra cap. 5. legitur Adam genuisse filium Seth *ad imaginem, et similitudinem suam.* Ubi cum duæ illæ voces, *imago, et similitudo* ponantur, inter eas tamen distinctio a prædictis Auctoribus tradita locum non habet. — *Deinde,* vocabulum *imaginis* non semel usurpat Paulus pro similitudine, quæ in donis gratuitis, et supernaturalibus maxime consistit, siquidem in prioris Epistolæ ad Corinthios, cap. 15. *Sicut portavimus,* inquit, *imaginem terreni, portemus et imaginem cœlestis.* Et ad Colossens. 3. *Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, et induentes novum, cum qui renovatur in agnitionem Dei, secundum imaginem ejus qui creavit illum.* — *Denique* Scriptura aliquando ponit utrumque nomen *imaginis* et *similitudinis,* et in eodum casu, ut hic: *Faciamus hominem, ad imaginem, et similitudinem nostram.* Aliquando ponit utrumque nomen, sed in diverso casu, ut *in capite secundo* libri Sapientiæ: *Creavit Deus hominem inexterminabilem: imaginem similitudinis suæ fecit illum.* Interdum autem omittitur nomen *similitudinis,* posita tantum voce *imaginis;* sic infra legitur cap. 9. *Ad imaginem quippe Dei factus est homo.* Et in lib. *Ecclesiastici,* cap.17. *Deus creavit de terra hominem, et secundum imaginem suam fecit illum.* Manifestum igitur est ex his quæ diximus, harum vocum *imaginis* et *similitudinis* eamdem esse vim, et significationem; easdemque hoc loco ad idem significantius, expressius, et illustrius declarandum esse positas.

QUÆSTIO TERTIA.

IN QUO MAXIME SITA SIT RATIO IMAGINIS, ET SIMILITUDINIS DEI IN HOMINE.

Pervetus est præsens quæstio, et in varias partes opinionibus distracta; quam late prosequitur S. Epiphanius *hæresi* 70. quæ est *Audianorum,* et in *Ancorato,* ubi omnes fere de ea re sententias enumerat, et expendit, ac refellit: asserens nec in corpore positam esse, nec in anima, nec in baptismo aut alia re nobis cognita. Quare unum fide, et traditione compertum est, hominem ad imaginem Dei esse factum: nullam tamen partem definiri in qua istiusmodi ratio imaginis collocanda sit. Quid tamen verius censeatur, et ex sanctorum Patrum ac Subtilis Doctoris doctrina inferatur, ut pateat evidentius,

Notandum 1. Esse imprimis ablegandam illam deterrimam, et stolidam prorsus *Audianorum*, et *Antropomorphitarum* sententiam, qui cum persuasum haberent Deum esse corporatum et humana forma, ac figura præditum, in qua scilicet apparuisse Patriarchis, et Prophetis proditum est in sacris litteris; etiam hominem penes corpus ad imaginem Dei formatum affirmabant. Quos sic impugnabat *Melito* apud Theodoretum q. 20. in *Genesim:* si propterea existimatur Deus habere corpus, quale habet homo, quia Scriptura describit eum tamquam instructum, et præditum membris humanis, simili ratione concluderetur, hominem non esse similem Deo, nec ad ejus imaginem, et similitudinem factum. Etenim Zacharias cap. 4. describit Deum septem oculos habentem, cum nos duos tantum habeamus; et Psalmo 90. inducitur Deus habens pennas, et alas, quibus nos caremus; et multa alia per metaphoram Deo attribuit Scriptura, quæ si proprie, et ad veritatem exigerentur, Deum facerent enormem atque monstruosum, et longe dissimillimum hominis. Non igitur, ait Melito, imago Dei quærenda est in hominis corpore, sed in animo, qui ut Deus, sic ipse rationis, consilii, et sapientiæ compos, et capax est.

Notandum 2. Non esse pariter admittendam illam *Origenis*, et quorumdam aliorum sententiam, qui illud *ad imaginem nostram*, proprie referri debere putaverunt ad Filium Dei, quem Paulus ad Coloss. 1. vocat *imaginem Dei invisibilis*, et ad Hebræos 1. *figuram substantiæ Patris:* nomen enim *imaginis* soli Filio inter divinas personas proprie assignatur a Theologis. Existimant igitur isti, hominem esse factum similem Filio Dei, sicut Paulus ad Rom. 8. affirmat Deum Electos prædestinasse *conformes fieri imaginis filii sui*. Verum hanc opinionem refellit illa particula *nostram*. Si enim factus esset homo ad similitudinem Filii Dei tantum, Deus Pater loquens cum Filio suo, non dixisset: *Faciamus hominem ad imaginem nostram*, sed *ad imaginem tuam*. Adjice, quod homo non potuit fieri similis Filio Dei, nisi secundum dona naturalia, vel supernaturalia: at secundum utravis æque similis est toti Trinitati: utraque enim a tota Trinitate æqualiter, atque indifferenter efficiuntur, et donantur homini. Unde S. Aug. lib. imperfecto *De Genesi ad litter.* cap. 16. ait: *Non ad solius Patris, aut solius Filii, aut solius Spiritus sancti, sed ad ipsius Trinitatis imaginem factus est homo: quæ Trinitas ita est Trinitas, ut unus Deus sit: ita est unus Deus, ut Trinitas sit. Non enim ait Filio loquens:* Faciamus hominem ad imaginem tuam, *aut ad imaginem* meam, *sed pluraliter ait: ad imaginem, et similitudinem* nostram, *a qua pluralitate Spiritum sanctum separare quis audeat? Quæ pluralitas quoniam non tres dii, sed unus est Deus, ideo intelligendum est postea Scripturam singulariter intulisse atque dixisse:* Et fecit Deus hominem ad imaginem Dei, *ut non sic accipiatur tamquam Deus Pater ad imaginem* Dei, *hoc est* Filii sui: *Alioquin quomodo verum est quod dictum est, ad imaginem* nostram, *si ad Filii solius imaginem factus est homo?*

Notandum 3. Non esse pariter admittendam illam opinionem *Eugubini* in Cosmopeia, qui existimat Deum, ut crearet hominem, et cum eo sermonem et colloquium humano more ac modo miscere posset, induisse formam humanam, et ideo dixisse: *Faciamus homi-*

nem ad imaginem, et similitudinem nostram. Accessit, inquit, *Filius ac Verbum Dei ad creationem humanam, in forma, imagine, habituque humano, gerens speciosissimam, divinissimamque formam, et jucundissimam omnium humanarum pulchritudinem superantem.* Verum hæc sententia absurda videtur: *Tum quia* sanctus Dionysius Areopagita affirmat omnes apparitiones divinas quas in Scriptura sacra legimus, Angelorum beneficio et ministerio factas fuisse: *Tum quia* vel natura illa humana, quam in exordio mundi Deus assumpsit, fuit vera natura, et vere assumpta in unitatem personæ, quod si dicerent, fateri cogerentur, bis factam esse incarnationem Dei, semel in fine sæculorum, et prius in exordio; et tunc quidem tota Trinitas esset incarnata: non enim aliter vere diceretur, *Faciamus hominem ad imaginem nostram*, cum illud *nostram*, non ad unam tantum personam divinam, sed ad omnes æque pertineat: vel non fuit vera illa natura humana quam assumpsit Deus a principio, sed fuit tantum umbra quædam, spectrum, et similitudo naturæ humanæ, quemadmodum Angelos legimus sæpe assumpsisse corpora humana. Hoc autem si dicatur, non erit verum illud, *ad imaginem nostram:* non enim illa similitudo naturæ humanæ erat Dei imago, cum nihil ad ipsum pertineret, nec vere dictum esset, Adamum, qui erat verus et perfectus homo, esse factum ad imaginem Dei; si per *imaginem*, ut diximus, intelligamus non veram naturam hominis, sed ejus tantum umbram quamdam, et similitudinem.

Conclusio prima. — Quintuplex potissimum est sanctorum Patrum diversa sententia de ratione, et statu divinæ imaginis in homine.

Primo namque nonnulli hominem Deo assimilant in *intelligentia* maxime, et cognitione. Ita Diadocus cap. 77. *De perfectione spirituali,* ubi ait: *Sumus ad imaginem Dei secundum notionem animæ ad mentem pertinentem.* Cui est illud affine, quod Clemens Alexandrinus, in 6. *Stromaton* scribit: *hominem ad Dei imaginem esse factum, non propter structuræ suæ figuram; sed quoniam uti Deus ratione molitur omnia, sic homo qui perfecta cognitione præditus est, ex rationali facultate bonas et honestas actiones exequitur.* Videtur autem maxime Clemens loqui non de naturali cognitione; sed de ea quæ Christiano, eique sancto ac perfecto congruit.

Secundo aliqui divinæ hujus imaginis proprietatem in *arbitrio libero* constituere videntur, ut Tertullianus lib. 2. *contra Marcionem,* cap. 5. *Liberum,* inquit, *et sui arbitrii, et suæ potestatis invenio hominem a Deo institutum, nullam magis imaginem, et similitudinem Dei in illo animadvertens quam hujusmodi status formam. Neque enim facie, et corporalibus lineis, tam variis in genere humano ad uniformem Deum expressus est: sed in ea substantia, quam ab ipso Deo traxit, idest animæ, ad formam Dei spondentis, et arbitrii sui libertate, et potestate signatus est.* Tum cap. sequenti: *Oportebat igitur imaginem, et similitudinem Dei liberi arbitrii, et suæ potestatis institui, in qua hoc ipsum imago, et similitudo Dei deputaretur, arbitrii scilicet libertas, et potestas: in quam rem ea substantia homini accommodata est, quæ hujus status est, ad status Dei, utique liberi, et suæ*

potestatis. — Ipsi concinit S. Hieronymus in Epistola 146. *Solus Deus est,* inquit, *in quem peccatum non cadit; cætera enim cum sint liberi arbitrii, juxta quod et homo ad imaginem, et similitudinem Dei factus est, in utramque partem suam possunt flectere voluntatem.* Subscribit sanctus Bernardus in tractatu *De libero arbitrio:* cum enim triplicem in homine distinxisset libertatem, unam *arbitrii,* alteram *consilii,* tertiam *complaciti;* concludit in his tribus consistere imaginem Dei, ita scribens: *Puto in his tribus libertatibus ipsam ad quam conditi sumus Conditoris imaginem atque similitudinem contineri, et imaginem quidem in libertate arbitrii, in reliquis autem duabus bipartitam quamdam consignari beatitudinem. Hinc est fortassis, quod solum liberum arbitrium sui omnino defectum, seu diminutionem non patitur, quod in ipso potissimum æternæ, et incommutabilis Divinitatis substantiæ quædam imago impressa videatur: nam etsi habuerit initium, nescit tamen occasum, nec de justitia, vel gloria capit augmentum, nec de peccato, sive miseria detrimentum: quid æternitati similius, quod non sit æternitas? Porro in aliis duabus libertatibus, quoniam non solum ex parte minui, sed ex toto amitti possunt, accidentalis quædam magis similitudo sapientiæ, atque potentiæ divinæ imagini superducta cognoscitur.*

Tertio, sunt qui imaginem ac similitudinem divinam in *Virtute* reponunt. Sic Gelasius in Actis Nicenæ Synodi parte 2. cap. 16. *Bonus,* inquit, *Deus natura sua intelligenti hominis substantiæ indidit illud, ad imaginem ipsius, et similitudinem ut bonitatem, simplicitatem, sanctitatem, puritatem, etc.* Subscribit Severianus Oratione 5. *De mundi opificio: Quid est,* inquit, *secundum imaginem? Deus est sanctus; si nos sancti sumus, ad imaginem sumus Dei. Sancti enim, inquit, estote quia ego sanctus sum. Deus est justus; si justitiam prosequimur, imago sumus Dei, etc.* Eleganter quoque Ambrosius in libro *De bono mortis,* capit. 5. *Fugiamus ergo hæc mala, et transformemus animam nostram ad illam imaginem Dei, et similitudinem. Fuga malorum similitudo Dei est, et virtutibus imago Dei acquiritur: ideo qui nos pinxit quasi auctor pinxit virtutum coloribus.*

Quarto, aliqui sunt qui imaginem Dei in æternitate, sive immortalitate malint positam. Ita Faustus Regiensis libr. 1. *De libero arbitrio,* cap. 1. *Quid vero aliud,* inquit, *intelligendum est etiam in ipsa qua homo conditus est, Dei imagine, nisi perennitatis insigne? Quam perennitatem non solum animæ non ademptam, sed etiam corpori agnoscis resurrectionis virtute reparatam.* Et Maximus Martyr, Centuria 3. *De Char.,* cap. 25. *imaginem* a *similitudine* distinguens ait: *Ob id etiam ad imaginem Dei, et ad similitudinem homo fabricatus esse dicitur: ad imaginem quidem tamquam existentis existens, et semper existentis semper existens; ut quamvis non absque initio talis sit, tamen sine fine sit; ad similitudinem vero, tamquam boni bonus, et sapientis sapiens: ejus qui natura istud est, illi, qui gratia est. Porro ad imaginem sunt prorsus omnes homines; ad similitudinem vero soli boni, ac sapientes.*

Quinto, cæteri hanc rationem imaginis reponunt in imperio, et dominatu, quem in animantes, ac terrarum orbem universum constituit humano generi Deus, hisque verbis Scriptura declarasse videtur. *Fa-*

ciamus hominem ad imaginem, et similitudinem nostram, et præsit piscibus maris, et volatilibus cœli, et bestiis, universæque terræ, omnique reptili, quæ moventur in terra. Ejus sententiæ fuit Joannes Chrysostomus hom. 10. in *Genesim* expendens illa verba. *Et præsit piscibus, etc. Igitur,* inquit, *ad dominationis imaginem factus est homo, non ad aliud quidpiam: etenim omnium, quæ in terra sunt, principem creavit hominem Deus: neque quidquam est in terra majus illo, verum omnia sub ejus potestate sunt.* Ipsi subscribit Gregorius Nyssenus lib. *De hominis opif.*: *Ut in vita hac,* inquit, *artifices instrumentum ea forma moliuntur, quæ usui sit apta: ita tamquam vas quoddam ad Regni administrationem idoneum, naturam nostram præstantissimus fabricavit Artifex: ac tam animæ dotibus, tum figura ipsa corporis, talem designavit hominem, ut ad Regnum esset aptissimus.* Consentit et Marius Victor in lib. 1. scribens:

Nunc hominem faciamus, ait, qui regnet in orbe,
Et sit imago Dei: similem decet esse creanti
Liber ad arbitrium fruitur, qui mente creatis.

Nonnulli denique hanc imaginem in eo constitutam esse volunt, quod homo supremum gradum entis, nempe substantiæ spiritualis ratione, et sapientia pollentis non secus ac Deus contineat: hic enim gradus naturæ intelligentis, inquit Pererius lib. 4. in *Gen.* qu. 1. eximias, et admirabiles sex proprietates secum naturaliter, et necessario conjunctas habet, quas omnes in animo nostro cernere licet. *Una* est esse animum nostrum incorporeum, et individuum: *Altera,* esse immortalem: *Tertia,* intellectu, voluntate, ac memoria esse præditum: *Quarta,* pollere libero arbitrio: *Quinta,* capacem esse sapientiæ, virtutis, divinæ gratiæ, et felicitatis æternæ, quæ est in clara Dei visione collocata: *Sexta,* cunctis animantibus non solum dignitate præcellere, sed etiam potestate dominari. Propter hunc igitur gradum naturæ intelligentis, et prædictas sex proprietates, quæ eum gradum naturaliter consequuntur, et perpetuo comitantur, verissime dictum est. *Hominem ad imaginem, et similitudinem Dei esse factum.* His plura alia similia videbis apud Petavium libr. 2. *De Opif. hominis.* Verum quoniam hæc imaginis ratio, quæcumque sit, potius Deitatis unitatem, quam divinæ majestatis Trinitatem adumbrat: ideireo ut exacta hujusce divinæ imaginis habeatur ratio, sit

Conclusio secunda. — Ratio divinæ Imaginis maxime consistit in eo, quod anima nostra tribus facultatibus, intellectu nempe, voluntate, et memoria illustrata, divinam personarum Trinitatem in unitate essentiæ consistentem adumbret. Ita S. Augustinus pluribi, maxime vero lib. 9. *De Trinitate,* cap. 4. et sequentibus, ubi tria illa, quæ in anima totidem divinis Personis respondent, ita sumit, ut sint *mens, amor,* et *notitia* ejus: vel ut ait ibidem capit. 11. *memoria, intelligentia, voluntas.* Hanc veritatem eleganter declarat S. Ambrosius in lib. 1. *De dignitate conditionis humanæ,* cap. 11. ubi cum præmisisset: *Sicut Deus unus semper ubique totus est, omnia vivificans, movens, et gubernans: sic anima in suo corpore ubique tota viget, vivificans, movens illud, et gubernans.* Deinde, *quod*

sicut Deus est, vivit, et sapit, ita anima secundum suum modum est, vivit et sapit. Tum eam subjicit, quæ ad Trinitatem propius attinet: *Nam licet unius illa naturæ, tres tamen in se dignitates habet, idest, intellectum, voluntatem, et memoriam. Quod idem, licet aliis verbis in Evangelio designatur, cum dicitur:* Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua: *idest ex toto intellectu, et ex tota voluntate, et ex tota memoria. Nam sicut ex Patre generatur Filius, et ex Patre, Filioque procedit Spiritus sanctus: ita ex intellectu generatur voluntas, et ex his item ambobus procedit memoria, etc. Et sicut Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus est; non tamen tres Dii sunt, sed unus Deus, tres habens personas: ita et anima intellectus, anima voluntas, anima memoria, non tamen tres animæ in uno corpore, sed una anima tres habens dignitates, atque in his tribus ejus imaginem mirabiliter gerit in sua natura noster interior homo.* — Hanc rationem aliter expendit S. Gregorius Nyssenus in quæstione de imagine Dei, affirmans animam nostram adumbrare divinam Trinitatem per facultates concupiscendi, ratiocinandi, atque irascendi: *ut per* concupiscendi *quidem facultatem charitate cum Deo conjungatur: per facultatem autem* ratiocinandi, *scientiam ab ipso excipiat, et sapientiam: per vim demum* irascendi, *nequitiæ spiritibus possit obsistere, atque in his tribus etiam illud,* ad imaginem Dei *adumbret, et exprimat. Tribus enim modis Deus in Trinitate tres partes administrat, et regit, cœlestia nimirum, et terrestria, atque subterranea, virtute quadam Conditoris, sua providentia, ac Judicis auctoritate: siquidem omnia, quæ Deus exequitur, uno ex his tribus modis perficit; aut tamquam Conditor, aut ut Providens, aut ut Castigans.* Verum hæc explicatio potius metaphorica est et mystica, quam litteralis et ad genuinum Scripturæ sacræ sensum accommodata. Dicendum itaque animam nostram in eo divinæ Trinitatis imaginem referre, quod illa cum sit substantia spiritualis, incorruptibilis, et immortalis, divinam exprimat essentiam pariter spiritualem, et immortalem. Tribus autem suis facultatibus, nempe intellectu, voluntate, et memoria, Personarum Trinitatem refert. Non quidem quatenus præcise animæ facultates sunt; quoniam, inquit Doctor in 2. distinct. 16. quæst. unica numer. 20. illæ facultates ab anima, prout illius facultates sunt, non distinguuntur realiter, sed solum formaliter; adeoque ut sic non possunt exprimere tres Personas divinas realiter ab invicem distinctas; sed tantum eas divinas personas exprimunt, et adumbrant, quatenus nempe illæ ipsæ facultates sunt sub actibus *intelligendi, volendi,* et *memorandi.* Ita quod eadem ipsa anima, ut est principium productivum intellectionis, repræsentat *Patrem;* et ut intelligit, habetque in se verbum productum, repræsentat *Filium;* et denique ut habet amorem productum, repræsentat *Spiritum sanctum:* quia quemadmodum Spiritus sanctus præsupponit Patrem, et Filium, sine quibus nequit esse, et a quibus realiter distinguitur: sic amor nequit esse absque cognitione, et principio productivo cognitionis, quod est memoria fœcunda, nempe intellectus cum objecto sibi præsente.

Objicies 1. Imago repræsentans tres Personas Trinitatis debet esse perpetua in anima: sed facultates animæ non sunt perpetuo sub actibus suis realiter distinctis: ergo non repræsentant tres divinas Personas,

quatenus sunt sub illis actibus: ergo tantum eas repræsentant quatenus sunt facultates. — **Distinguit majorem Doctor** ibidem num. 21. Imago debet esse perpetua, quatenus consideratur formaliter, negat: quatenus consideratur fundamentaliter, et radicaliter, concedit: *Imago enim Trinitatis*, inquit, *non est complete in anima absolute considerata sub potentiis suis, nisi in radice: sed ut est sub actibus suis communitate suæ essentiæ repræsentat Trinitatem: et sic consistit imago in tribus realiter distinctis, non autem in potentiis, quæ realiter non distinguuntur.*

Objicies 2. Si imago Trinitatis non consisteret in potentiis realiter distinctis, maxime quia potentiæ non essent realiter distinctæ: sed ita sunt: ergo, etc. Probatur *minor:* si non essent sic distinctæ, sed identificatæ realiter, posset dici, quod intellectus esset voluntas: sed hoc est inconveniens; quia alias posset dici, quod intelligeremus per voluntatem, et vellemus per intellectum, quod est absurdum. — **Respondet** ibidem Doctor negando *minorem* cum *majore* probationis: nam licet ex realiter identificatis posset dici, quod unum sit realiter alterum; tamen non potest dici, quod unum sit alterum absolute, præsertim si unum, et alterum ponatur abstracte; unde quamvis animalitas identificetur homini, et sit de essentia ipsius, tamen non potest dici, homo est animalitas: ergo quandoquidem intellectus sit quid abstractum non concernens voluntatem formaliter: et voluntas sit quid abstractum non concernens intellectum, nequit dici, intellectus est voluntas.

Quæres: *An sit discrimen aliquod inter esse* imaginem, *et* ad imaginem Dei?

Respondeo, hanc esse sententiam quorumdam sanctorum Patrum, quod solus *Filius divinus* dicendus sit perfecta, et substantialis imago Dei: *Homo* vero ad imaginem, ita quod illud *ad* significet aliquem accessum hominis ad Deum, a quo tamen infinito distat intervallo. Sic S. Ambrosius in caput 22. Lucæ scribit: *Solus Christus est plena imago Dei, propter expressam in se paternæ claritudinis unitatem: Justus autem homo ad imaginem Dei est, si propter imitandam divinæ conversationis similitudinem, mundum hunc Dei cognitione contemnat.* Subscribit Clemens Alexandrinus: *Dei*, inquit, *imago Verbum ejus est, et mentis germanus Filius, divinum Verbum, luminis archetypum lumen: at imago Verbi est homo, vera mens, quæ est in homine; qui propterea ad imaginem, et similitudinem Dei factus dicitur, utpote qui cordis potentia divino assimilatus est Verbo, et eatenus rationalis.* — Hanc eamdem sententiam docuerat S. Augustinus in lib. 83. quæstionum 51. Verum hoc postea correxit in lib. 1. Retractationum c. 26. Quippe legerat apud sanctum Paulum prioris Epistolæ ad Corinth. cap. 11. virum appellari imaginem Dei, quod utique luculenter expendit lib. 7. *De Trinit.* cap. 6. *Sunt*, inquit, *qui ita distinguunt, ut maginem velint esse* Filium; *hominem vero non* imaginem; *refellit autem eos Apostolus dicens,* vir quidem non debet velare caput, cum sit imago, et gloria Dei; *non dicit* ad imaginem, *sed* imago, *quæ tamen imago cum alibi dicatur* ad imaginem, non quasi ad Filium dicitur, quæ imago æqualis est Patri; *Alioquin non diceret ad imaginem no-*

stram, quomodo enim nostram, cum Filius solus Patris imago sit? Sed propter imparem, ut diximus, similitudinem dictus est homo ad imaginem; et ideo nostram, ut imago Trinitatis esset homo: non Trinitati æqualis, sicut Filius Patri; sed accedens, ut dictum est, quadam similitudine, sicut in distantibus significatur quædam vicinitas, non loci, sed cujusdam imitationis.

DISPUTATIO SECUNDA.

DE STATU NATURÆ INNOCENTIS.

Quod Judæis olim in captivitate Babylonica lugentibus, idipsum præsentiarum nobis accidit. Illi toties solvebantur in ejulatus, et fletus, quoties præsentium ærumnarum pondere gravati, dulcissimæ suæ Patriæ, et pristinæ felicitatis memoriam refricabant, dicebant enim: *Super flumina Babylonis illic sedimus, et flevimus dum recordaremur tui Sion.* Psalm. 136. Hæc eadem est hominum lugenda sors dum primævæ suæ innocentiæ, ejusque dulcissimi ac beatissimi status jacturam in mentem revocant; etenim quis talia fando temperet a lacrymis? *Homo cum in honore esset non intellexit; ideo comparatus est jumentis insipientibus, etc.* Quæ sic lugens expendit S. Bernardus serm. 35. in Cantica: *In quo honore quæris? Habitabat in Paradiso, et in loco voluptatis conversatio ejus. Nihil molestiæ, nihil indigentiæ sentiebat, et odoriferis stipatus malis, fulcitus floribus, gloria et honore coronatus, et constitutus super opera manuum Plasmatoris; magis autem ob insigne divinæ similitudinis præcellebat, et erat illi sors, et societas cum plebe Angelorum, et cum omni militia cœlestis exercitus. Sed mutavit istam gloriam Dei in similitudinem vituli comedentis fœnum... Heu tristis, et lacrimosa mutatio! ut homo Paradisi accola, terræ dominus, Cœli civis, domesticus Domini Sabaoth, frater beatorum Spirituum, et cœlestium cohæres Virtutum, repentina se conversione invenerit, et propter infirmitatem jacentem in stabulo, et propter pecorinam similitudinem indigentem fœno, et propter indomitam feritatem alligatum præsepio, sicut scriptum est: in chamo, et fræno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.* — Verum quoniam elapsæ felicitatis etiam aliquando meminisse juvat; ideo non ingratum, nec injucundum erit, beatissimam illam Protoparentum innocentium sortem, hac in Disputatione retexere: quod utique præstabimus tribus in sequentibus Articulis, quorum *Primus* jucundissimum eorum domicilium, nempe *Paradisum terrestrem* delineabit: *Secundus* egregias eorum corporis, et animi nativas dotes referet: *Tertius* tandem eximia justitiæ, et gratiæ originalis privilegia recensebit.

ARTICULUS PRIMUS.

DE PARADISO TERRESTRI, PROTOPARENTUM INNOCENTIUM DOMICILIO.

« De Paradiso adoriundus sermo, (inquiebat S. Ambrosius lib. *De* « *eodem*, c. 1.) non mediocrem æstum nobis videtur incutere, quinam « sit Paradisus, et ubi, qualisve sit, investigare et explanare cupien- « tibus, maxime cum Apostolus, sive in corpore, sive extra corpus

« nesciat, *Quoniam raptus est in Paradisum, et audivit ineffabilia* « *verba, quæ non licet homini loqui.* Ergo si hujusmodi Paradisus est, « ut cum solus Paulus, aut vir aliquis Paulo similis cum in hac vita « degeret, videre potuerit, idem tamen sive in corpore, sive extra corpus « viderit meminisse non possit, audierit tantum verba, quibus prohi- « bitus sit vulgare, quod viderat: quo tandem modo Paradisi locum « poterimus absolvere, quem nec videre potuimus, et si potuissemus « videre, prohiberemur tamen aliis intimare? » — Verum quoniam Scriptura sacra illius existentiam nedum asserit, sed et delineationem effingit *Genesis* cap. 2. et 3., idcirco quidquid ex sanctis Patribus et gravioribus Auctoribus seligere poterimus, hoc in Articulo edicemus, resolvemusque *Primo*, quid sit ille Paradisus. *Secundo*, ubi situs sit. *Tertio*, quatenus sit, et qualis. *Quarto*, quibus præcipuis arboribus consitus fuerit. *Quinto*, an revera adhuc subsistat.

QUÆSTIO PRIMA.

QUID SIT PARADISUS TERRESTRIS.

Notandum 1. ✻ " Paradisi vocem deflexam esse, vel ab his vocibus græcis παρα et δειδω, quod a δενω *rigo* formatur, quasi *hortum irriguum* dixeris. Ita Suidas; cui concinit A. Gellius, lib. 7. cap. 20.: *Vicaria*, inquit, *quæ nunc vulgus dicit, sunt quos* νοσοδεπαρας *Græci appellant.* Vel, quod verosimilius, a voce hebræa *pardes*, quæ significat locum amœnum, omnis generis fructiferis arboribus consitum, quo sensu usurpatur Cantic. 4. " ✻ *Emissiones tuæ Paradisus* (Hebraice *pardes*) *malorum punicorum;* et Ecclesiast. 2. Salomon ait: *Feci mihi hortos, et pardesim*, ubi Septuaginta vertunt *Paradisos, et Pomaria.* Unde Rabbi Kinchius in Radicibus Hebraicis ait: *Pardes est hortus consitus arboribus ad escam.* Quod etiam Latini usurpaverunt; nam Procopius lib. 2. *Belli Vandalici* ait: *Ibi Regia Principis Vandalorum sita erat, et omnium, quos ipse viderim, pulcherrimus* Paradisus; *nam et fontibus totus erat irriguus, et nemora undequaque virescebant: arbores autem pomis erant onustæ, adeo ut ipsi milites defixis late sub arboribus tentoriis, inde poma decerperent.* Nihilominus jam receptum est apud sacrorum Bibliorum Interpretes, quod *pardes* significat locum voluptatis, a radice *para*, idest fructificavit, et *habas*, idest myrtus; quasi dicas, *hortus myrtorum*, seu in quo fructificant myrti; *Myrtus* enim odore et sapore præ aliis arboribus recreat et excellit.

Notandum 2. Triplicem ex Scriptura sacra distingui posse Paradisum: primus quidem est *Terrestris*, de quo mox diximus, et plura dicturi sumus in sequentibus: secundus est *Cœlestis*, de quo Apocalypsis 2. *Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei.* Et S. Paulus 2. *ad Corinth.* c. 12. ait *se raptum in Paradisum;* quid autem nomine *Paradisi* intellexerit, prius dixerat ibidem vers. 2. affirmans *se raptum usque ad tertium Cœlum:* idest, inquiunt aliqui sacri Interpretes, usque ad sedem Beatorum: triplex enim Cœlum distinguunt: *Aëreum* primum, quod aquas atque terram ambit: unde aves dicuntur, *volucres Cœli*, Psalmo 8. *Secundum* est Cœlum in orbes illos, quos Astrologi agnoscunt, divisum. *Tertium* demum, quod est sedes Beatorum, quod Cœlum Cœli dicitur. *Tertius* denique *Paradisus*

ille est, quem significavit Christus Dominus Lucæ 23. dum Latronem pœnitentem, et secum crucifixum alloquens, ait: *Hodie mecum eris in Paradiso:* idest, quiesces a laboribus, et passionibus, donec in Cælum mecum subvectus æterna felicitate fruaris. — Vel aliter, Paradisus est triplex: *Primus*, corporeus in ordine naturæ: *Secundus*, spiritualis in ordine gratiæ: *Tertius*, divinus in ordine gloriæ. Primus pro Adamo: secundus pro Justis, quorum animæ virtutibus, quasi floribus refertæ, Deo deliciæ sunt: tertius denique pro Beatis.

Notandum 3. Ex S. Augustino lib. 8. *De Genes. ad litteram*, circa Paradisi terrestris entitatem, et veritatem, *tres quasi generales esse sententias: Una est eorum, qui tantummodo corporaliter Paradisum intelligi volunt: Alia eorum, qui spiritualiter tantum. Tertia eorum qui utroque modo Paradisum accipiunt: alias corporaliter, alias autem spiritualiter. Primæ sententiæ* sunt omnes pene Theologi Scholastici, et recentiores sacri Interpretes cum ipso S. Augustino, et nonnullis aliis sanctis Patribus. *Secunda sententia* fuit Origenis lib. 4. *Periarchon*, cap. 2. ubi plura coacervans exempla earum rerum quarum in Scriptura sacra non est quærenda vera et realis historica narratio, sed sola mystica et spiritualis intelligentia, inter ceteras Paradisum voluptatis collocavit, sic dicens: *Quis vero ita idiotes invenitur, ut putet, velut hominem quemdam agricolam, Deum plantasse in eo id lignum visibile et palpabile, ita ut corporalibus dentibus manducans, quis ex ea arbore vitam percipiat; et rursus ex alia manducans arbore, boni et mali scientiam capiat? Sed et illud, quod Deus post meridiem deambulare dicitur in Paradiso: et Adam latere sub arbore boni et mali: equidem nullum arbitror dubitare, quod figurali tropo hæc a Scriptura proferantur, quo per hæc quædam mystica indicentur. Tertia* denique *sententia* eorum est, qui litteralem Paradisi historiam admittentes, eam nihilominus in mysticum sensum traducunt ad interiores, et sublimiores quasdam rerum spiritualium et cælestium intelligentias assequendas, uti fecerunt plures e sanctis Patribus; maxime vero S. Augustinus lib. 13. *De Civit. Dei*, cap. 21. cum Allegoricam quamdam Paradisi expositionem commemorasset, subdit hæc verba: *Ista, et si quæ alia commodius dici possunt de intelligendo spiritualiter Paradiso, nemine prohibente dicantur, dum tamen, et illius historiæ veritas fidelissima rerum gestarum narratione commendata credatur.*

His prænotatis, tria sunt probanda: *Primum*, quod Paradisus sit locus corporeus; *Secundum*, quod non sit totus terrarum orbis: *Tertium*, quod non sit extra hunc nostrum terrenum orbem.

Conclusio prima. — Paradisus, quem descripsit Moyses, locus fuit visibilis, et corporeus, non vero pure spiritualis, et mysticus. Hæc est communis apud SS. Patres, qui idcirco *Origenem* erroris insimulant, quod litteralem Paradisi historiam suis allegoriis evertat. Unde Epiphanius in *Ancorato* scribit: *Ita multi de Paradiso allegorice disputant, ut furiosus Origenes adumbratam nescio, quam speciem pro veritate in mundum invexit:* et S. Hieronymus in *Epist.* 61. ad Pammachium inter octo errores Origenis sexto hunc loco recenset: *Quod sic Paradisum allegorizet, ut historiæ auferat veritatem, pro ar-*

boribus Angelos, pro fluminibus virtutes cœlestes intelligens, totamque Paradisi continentiam tropologica interpretatione subvertat. Unde S. Augustinus lib. *De hæresibus*, cap. 59. *Seleucianos*, et *Hermianos* inter Hæreticos reponit, quod Paradisum visibilem, et aspectabilem sustulerint.

Hæc aperte constabunt si verba Moysis de *Paradiso*, tum cap. 1. tum 2. *Genesis*, tantisper excutiamus. *Primo* namque ait, *Ipsum plantatum Oriente*, hoc est in Orientali parte mundi, quæ revera corporea est : ergo pariter corporeus, et sensibilis fuit Paradisus. *Secundo* ait : *Produxitque Dominus Deus* (in eo) *de humo omne lignum pulchrum visu, et ad vescendum suave ; lignum etiam vitæ in medio Paradisi, lignumque scientiæ boni, et mali :* si Paradisi arbores de humo, seu de terra productæ sunt, quanam ratione non erunt corporeæ, et Paradisus non erit locus terrestris ? *De humo* inquit, quid clarius ? etc. *Tertio*, fluvium ait irrigasse totum Paradisum, nempe ut hortum irriguum, qui aquarum divergiis irrigari solet. *Quarto*, addit inde *dividi in quatuor flumina*, et Phison *circumire omnem terram Hevillath : ubi nascitur aurum, et aurum terræ illius optimum : ibi invenitur bdellium, et lapis onychinus.* Verum et reale igitur flumen illud Paradisi fuit, cujus unum brachium Phison vere, et corporee per terram Hevillath fluat, est sane in terra, et vere terram suis aquis alluit : aurum illud aspectabile est, et bdellium, et lapis onychinus, omnia corporea, et in terra Hevillath nascentia. *Quinto* asserit *Geon* circuire omnem terram Ethyopiæ. Hæc quidem corporea, et visibilis est. Omittimus de Tygri, et Euphrate dicere, quos veros et sensibiles fluvios esse, qui nolit credere, suo absque invidia fruatur ingenio. — Quod utique S. Chrysostomus luculenter urget Homil. 13. in *Genesim* scribens : *Ideo Moyses describens Paradisum, et nomen loci, in quo erat, scilicet* Hedem, *et plagam Orientalem, quam spectabat, et nomina fluminum e Paradiso egredientium fere nota omnibus, tam subtiliter et accurate enarravit, ut non liceret nugare volentibus decipere simpliciores, dicendo nullum fuisse in terra Paradisum, sed in Cœlo, et alias fabulas, suaque somnia jactando. Nam si cum Moyses tantam in describendo Paradiso diligentiam posuerit, nihilominus tamen sacre nonnulli fabulantes, non fuisse super terram Paradisum, multaque alia a doctrina Moysis alienissima inducentes, et verba ejus aliorsum, quam dicta sunt detorquentes : quid futurum fuisset, si non tam minutatim, tam dilucide, denique tam enucleate Paradisum descripsisset ?* Hæc S. Chrysostomus.

Probatur 2. Eo modo narratio Moysis de Paradiso est accipienda, quomodo accipietur ea, quam facit de peccato tum Evæ, tum Adami cap. 3. *Genesis :* sed hæc accipitur in sensu litterali, et proprio : ergo et illa. *Minor* constat. *Major* probatur : in hac proprietate sine dubio intelligenda sunt illa verba : *Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, et ad vescendum suave, lignum etiam vitæ in medio Paradisi*, etc. Quomodo cap. 3. dicitur : *Vidit mulier, quod bonum esset lignum ad vescendum, et pulchrum oculis, aspectuque delectabile, et tulit de fructibus illius, et comedit :* in utroque enim contextu fit mentio de *visu*, et *esu*, quæ sunt actiones corporeæ : sed constat posteriorem contextum non esse intelligendum metaphorice ; alio-

quin omnia, quæ de peccato primi Parentis Ecclesia credit, falsa essent, et inania : unde S. Epiphanius in *Ancorato: Si non est Paradisus sensibilis*, inquit, *non est fons, non ficus, non folia, non comedit Eva, sed jam fabula est.* — Denique *Genesis* 13. vers. 10. comparatur Regio circa Jordanem in pulchritudine, et amœnitate Paradiso Domini. *Irrigabatur*, inquit, *sicut Paradisus Domini, et sicut Ægyptus venientibus in Segor:* sed inepta prorsus videretur comparatio illius regionis cum re spirituali et mystica, ut recte colligit S. Augustinus quæst. 27. in *Genesim:* ergo necessum est, quod Paradisus sit locus corporeus, sicut Ægyptus cui comparatur : *Conticescant ergo*, ut infert S. Hieronymus in caput 10. *Danielis*, vers. 4, *eorum deliramenta, qui umbras et imagines in veritate sequentes, ipsam conantur overtere veritatem, ut Paradisum, et flumina, et arbores putent allegoriæ legibus se debere subruere.* — *Confirmant* idem cæteri SS. Patres ; maxime vero sanctus Theophilus Antiochenus Episcopus lib. 2. ad Autolicum: *Condito*, inquit, *homine, Deus elegit regionem in locis Orientalibus, amœnitate eximiam, lumine coruscantem, et splendido aëre illustrem, plantis variis fœcundam, et in hac collocavit hominem..... Verum ut sciamus Paradisum esse terram, et super terram sculptum, docemur a Scriptura sacra, quæ inquit:* et plantavit Deus Paradisum in Edem, in regione Orientali : et in eo posuit hominem, et prodire fecit Deus ex terra omnem arborem pulchram visu, et bonam ad comedendum. *Quod igitur ait* ex terra, *et* in Orientali plaga, etc. *diserte nos docet Scriptura sacra Paradisum esse sub hoc Cœlo, sub quo Oriens, et terra conspiciuntur.* Sanctus Methodius Olimpii Lyciæ Episcopus et Martyr, ex professo adversus Origenem, corporeum Paradisum suis allegoriis destruentem, ita disserit : *Primum enim Paradisus, unde in primo Parente ejecti sumus, ex hac terræ palam locus eximius est, ad jucundam quietem, et vitam meliorem Sanctis destinatus. Ab ipso Tygris, et Euphrates, et reliqui fluvii qui illic profunduntur ; hinc apparent fluviorum excursus in nostrum continentem inundantes: Non enim ex supernis de Cœlis effunduntur, ac eliduntur : nam neque sustinere potuisset terra ut tantam aquæ molem acervatim ex alto delabentem susciperet : neque Adam e Cœlis dejectus est, sed e Paradiso plantato in Edem juxta Orientem.* — Favet etiam sexta Synodus generalis *Constantinopolitana*, Actione 13. approbans Epistolam *Sophronii* recitatam Actione 11, in qua ipse Patriarcha Hierosolimitanus inter alios Origenistarum errores hunc etiam condemnabat, *quod extra paternam et Apostolicam traditionem Paradisi plantationem projecerit.*

Non diffiteor tamen hanc a Moyse de Paradiso factam narrationem, mysticum in sensum posse exponi, nam ut observat S. August. lib. 13. *De Civit. Dei*, cap. 21. *Nonnulli totum illum Paradisum, ubi primi homines fuisse dicuntur, ad intelligibilia referunt : arboresque illas, et ligna fructifera, in virtutes vitæ, moresque convertunt : tamquam visibilia et corporalia illa non fuerint, sed intelligibilium significandorum causa, eo modo dicta, vel scripta sint. Quasi propterea non potuerit esse Paradisus corporalis, quia potest etiam spiritualis intelligi : tamquam ideo non fuerint duæ mulieres Agar, et Sara, et ex illis duo filii Abrahæ, unus de Ancilla, alius de Libera, quia duo Testamenta in eis figurata dicit Apostolus. Nemo itaque prohibet intelligi*

Paradisum, *vitam Beatorum :* quatuor *ejus* flumina, *quatuor virtutes, Prudentiam, Fortitudinem, Temperantiam, atque Justitiam* ; *et* ligna ejus, *omnes utiles disciplinas : et lignorum* fructus, *mores piorum ; et* lignum vitæ, *ipsam bonorum omnium sapientiam ; et* lignum scientiæ boni, et mali, *transgressi mandati experimentum.* — *Possunt hæc etiam de* Ecclesia *intelligi, ut ea melius accipiamus, tamquam prophetica indicia præcedentia futurorum :* Paradisum *scilicet ipsam Ecclesiam, sicut de illa legitur in Cantico Canticorum:* quatuor *autem* Paradisi flumina, *quatuor Evangelia ;* ligna fructifera, *Sanctos ;* fructus *autem* eorum, *opera eorum :* lignum vitæ, *Sanctum Sanctorum, utique Christum ;* lignum scientiæ boni, et mali, *proprium voluntatis arbitrium.* Inde concludit hæc: *Et si quæ alia commodius dici possunt de intelligendo spiritualiter Paradiso, nemine prohibente dicantur: dum tamen et illius historiæ veritas fidelissima rerum gestarum narratione credatur.*

Dices: Illa Moysis narratio plura complectitur, quæ nonnisi tropologice, et per metaphoram possunt accipi ; puta ambulatio Dei in Paradiso post meridiem : ergo pari ratione, quæ refert de Paradiso ipso, etiam metaphorice sunt intelligenda. — **Respondeo**, concesso *antecedente*, negando *consequentiam.* Aperte namque constat, deambulationem illam secundum sensum litteralem non posse accipi ; cum enim Deus corporis sit expers, etiam corporeæ deambulationis est incapax ; ideoque illa deambulatio litteraliter non posset usurpari, absque evidenti et manifesto absurdo : at tale absurdum non sequitur ex eo quod Paradisus dicatur aliquis locus corporeus et sensibilis, totaque de eo Mosaica narratio ad litteram usurpetur.

Dices 2: Paradisus terrestris, ille est in quem anima Christi Domini sese recepit in triduo mortis, et de quo Latroni pœnitenti Lucæ 23. dixit, *Hodie mecum eris in Paradiso:* sed locus ille, in quem anima Christi sese recepit, non fuit corporeus et sensibilis, talis enim locus animam pure spiritualem dedecet : ergo Paradisus ille non est locus aliquis corporeus. — **Nego majorem**; nam, ut dictum est in 2. *Notabili*, triplex in Scriptura sacra Paradisus distinguitur ; nempe *Cœlestis, Mysticus*, et *Terrenus : Primus* est cœlestis Patria, in qua beatæ mentes æterna Dei visione, et felicitate perfruuntur : *Secundus* est ipsa clara Dei visio, et summa quies ab omnibus laboribus et pressuris, ubicumque fiat. sive in Cælo, sive in terra, sive etiam in Limbo, in quem Christus ipse descendit, in triduo mortis : *Tertius* denique est amœnissimus ille locus, in quem Adamus innocens ab ipso suæ conditionis exordio a Deo deportatus fuit, et a quo per peccatum exulavit. De Paradiso mystico loquebatur Christus Lucæ, 23. non autem de terreno : adeoque vera certaque est nostra propositio, nempe Paradisum terrestrem, locum quemdam esse visibilem et corporeum. An autem sit locus specialis, aperiet

Conclusio secunda. — Nomine Paradisi Terrestris non intelligitur totus hic terrarum orbis quem incolimus, sed locus aliquis particularis in certa quadam hujus orbis regione constitutus. Hæc est contra plurimos Recentiores, maxime Pinedam lib. 1. *Monarchiæ Ecclesiasticæ*, cap. 6. Abrahamum Ortelium in *tabula sacræ Geografiæ*, et alios non inferioris nominis, qui volunt

Paradisum voluptatis a Moyse descriptum, esse totum hunc terrarum orbem, suæ conditionis initio omni pulchritudine, fertilitate, amœnitate, ac deliciis exuberantem : *Fontem* vero qui Paradisum alluebat, esse Oceanum, quem Homerus, et plerique Philosophorum, *Fluviorum omnium parentem*, *fontemque omnium maximum* appellarunt.

Patet hujusce conclusionis veritas ex ipsamet Mosaica narratione, qua constat *Primo*, Paradisum in Oriente fuisse plantatum : sed tota terra nedum ad Orientem, sed et ad Occasum, Aquilonem, et Meridiem, longe lateque diffusa spatiatur : ergo hæc non est Paradisus. — *Deinde* ex eodem constat, Deum e loco, in quo Adamum formaverat, ipsum in Paradisum deportasse, et postmodum in pœnam peccati a Paradiso ejecisse, constituisseque Cherubinum ipsius Paradisi custodem, ut ipsum Adamum, ipsiusque posteros, ab eo arceret : at non est verisimile Deum creasse Adamum extra hunc terrarum orbem, ut postmodum ipsum in illum deportaret : nec pariter credibile est eum ejecisse extra hunc mundum ; quippe illum in hac nostra terra habitasse, et in ea sepultum fuisse ex infra dicendis apertissime constabit. Nec denique ullatenus probabile fit Cherubinum constituisse circa totum hunc terrarum orbem, ne Adamus, aut ejus posteri in illum erumperent : ergo constat hanc Mosaicam de Paradiso historiam, nonnisi illusoriis, et fanaticis allegoriis ad universam terram posse deduci.

Dices 1 : Fluvius ille, qui egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum Paradisum, et qui inde dividitur in quatuor capita, non alius est quam Oceanus, ut affirmat sanctus Damascenus lib. 2. *De Fide orthodoxa*, cap. 9. iis verbis : *Est et Oceanus ut fluvius quidam circumdans totam terram : de quo dixisse mihi videtur divina Scriptura, quod fluvius procedit de Paradiso, etc.* — **Nego majorem**; Fluvius enim ille Paradisinus egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum Paradisum ; at Oceanus non egreditur de universo hoc terrarum orbe. *Deinde*, dividebatur tantum in quatuor flumina : Oceanus autem non solum in omnia flumina effunditur ; sed etiam in varios gurgites, et marium tractus exoneratur, et effluit ; adeoque pro illo Paradisino fonte non potest accipi.

Dices 2 : Paradisus fuit locus destinatus habitationi generis humani, omniumque Adami posterorum, si ille innocentiam conservasset ; unde *Philoxenus* Mobugæ Episcopus, Oratione de contemplatione ligni vitæ, sic scribit : *Paradisus prima fuit generis nostri habitatio : nam ut Angelorum sedes est Cœlum, dæmonum vero post ipsorum casum est aër, medio nimirum positus loco : Insuper animantium brutorum, et hominum, post violatam legem, hæc terra in qua versamur : denique piscium, et natatilium omnium aqua : Sic quoque destinatus fuerat Paradisus, ut esset hominum, priusquam peccassent, domicilium. Spreto autem Dei mandato, Adamus per ignominiam dejectus est in hanc terram peccato obnoxiam, ut in ea cum brutis pecudibus versaretur.* — Confirmat Moses Barcepha lib. *De Paradiso*, cap. 22. *Tria*, inquit, *loca condiderat Deus pro Adamo, Cœlum, Paradisum, et hanc quæ extra Paradisum est, terram. Morigero quidem præmium culti præcepti daretur regnum cœleste, in quod e Paradiso sustolleretur : Rebellis vero, atque prævaricator e Paradiso in hanc maledictam terram detruderetur : sed si Paradisus esset aliquis locus specialis in hoc terrarum orbe,*

non foret capax continendæ totius hominum multitudinis, qui in statu innocentiæ fuissent propagati: ergo necessum est, ut Paradisi nomine totus hic terrarum orbis intelligatur. — **Respondeo 1.** Verisimilius esse quod etiamsi originalis justitia humano generi constitisset, nihilominus homines innocentes terram quoque extra Paradisum incoluissent; tum quia cum diu vixissent homines, etiam innumera prole fuissent donati, ideoque ipsis omnibus locandis Paradisinus hortus, quamvis spaciosissimus, non fuisset sufficiens : tum quia, *Genesis* 1. versu 28. cum hominem masculum, et fœminam creasset Deus, *Benedixit illis, et ait : Crescite, et multiplicamini, et replete terram, et subjicite eam : et dominamini piscibus maris, et volatilibus Cœli, et universis animantibus, quæ moventur super terram. Dixitque Deus. Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram.* Quibus maxime tria Deus hominibus indicit: *Primo* quidem ut repleant terram, et eam subjiciant: *Secundo*, ut dominentur omnibus animantibus quæ moventur super terram : *Tertio*, ut in escam assumerent fructus omnium arborum, omnemque herbam, quæ per universum orbem germinabat. Quibus liquet, homines a Deo creatos ut essent accolæ, non unius dumtaxat Paradisi, sed etiam totius terrarum orbis, etiamsi innocentia cætisset.— Ad præfatas auctoritates dico, ex iis quidem inferri homines innocentes in Paradiso victuros : verum nihil evincitur contra Conclusionem nostram, nempe, quod Paradisus sit aliquis locus particularis, non autem totus hic terrarum orbis ; id enim Auctor uterque conceptis verbis exprimit.

Conclusio tertia. — PARADISUS TERRESTRIS NON FUIT EXTRA HUNC TOTUM TERRARUM ORBEM CONSTITUTUS. Hæc aperte sequitur ex dictis in præcedentibus, et colligitur

Primo ex ipsamet Scriptura sacra, quæ sufficienter indicat Adamum in hoc nostro terrarum orbe conditum, et a Paradiso pulsum, in eo vixisse ac sepultum fuisse : non est autem verisimile ipsum fuisse deportatum in alterum orbem, ut innocens ibi maneret, et a quo perduellis pulsus, in nostrum orbem denuo deportaretur.

Deinde, nota sunt in nostro orbe ingentia illa duo flumina *Tygris*, et *Euphrates*, quæ ex Paradisino fonte emanare Moyses affirmat : non est autem credibile fluvios illos sub mare terri, atque in hac demum, quam nos habitamus, terra prodire : clarum est igitur Paradisum in hoc nostro terrarum orbe fuisse conditum.

Denique, nullus est e sanctis Patribus, et Antiquioribus scriptoribus, qui adversæ sententiæ subscribat, adeoque si quis eam propugnare contenderet, ut novi figmenti commentator esset ablegandus.

DICES : Moses Bar-Cepha lib. *De Paradiso*, cap. 9. affirmat, terram in qua Paradisus constitutus fuit, non solum altiorem esse ea quam nos colimus, sed etiam ab ea prorsus distinctam, et disjunctam per ingens illud mare, quod terram nostram cingit, et alluit. Quam sententiam refert ex sancto Ephrem dicente, Paradisum universam ambire terram, atque ultra Oceanum ita positum esse, ut totum terrarum orbem ab omni circundet regione, non aliter atque Lunæ orbis ipsam Lunam cingit ; subditque Moses cap. 14. quod qui censent Paradisum ultra Oceanum esse positum, etiam affirmant primos homines ex illa

Paradisi affini terra in hanc nostram per vadosum mare pedibus commeasse, cum essent staturæ procerissimæ, etc. Ergo hæc sententia ab Auctoribus non ignoti nominis propugnatur. — **Respondeo**. Moscm Bar-Cepham in prætato illo libro omnes quotquot vulgabantur tam serias quam ludricas de Paradiso opiniones collegisse, nec tamen eas omnes probasse; ideoque exinde sententiæ illi, qua Conclusionis nostræ veritati opponitur, nihil patrocinii accedit. Ad id autem, quod refert sanctus Ephrem, *Respondeo* illud in ejus operibus quæ Vossius e Græco in Latinum vertit, et edidit, non reperiri. Quod si ita censuerit sanctus Ephrem, dico eum per *terram ultra Oceanum*, forte novum orbem Americæ designasse: certum enim est aliam Africam, et Europam pene omni ex parte Oceano allui: et ultra Oceanum jacere immensam illam novi orbis continentem terram nondum satis ab omni latere apertam, et perlustratam. Minus enim paradoxum erit censuisse sanctum Ephrem Paradisum in America plantatum, quam in alia terra ultra Oceanum, et Americam, seu novum orbem.

QUÆSTIO SECUNDA.

QUIS, ET QUALIS SIT PARADISI TERRESTRIS SITUS.

Notandum 1. * "Multiplicem esse de situ Paradisi auctorum sententiam; eruditus enim Henricus Valesius in notis ad caput 5. orationis Constantini ad sanctorum cœtum producit Stephanum Gobarum scribentem Paradisum, in quo constitutus fuit Adamus, extitisse in tertio cælo, et quod arbores quæ illic sunt, intellectu et scientia sint præditæ, quodque Adamus post transgressionem suam, illinc in terram fuerit dejectus. Cui opinioni favere videtur Tertullianus in libro *De patientia*, ubi de Adamo scribit: *Innocens erat, et Deo de proximo amicus, et Paradisi colonus. At ubi semel succidit impatientiæ, desivit Deo sapere, desivit cælestia sustinere posse. Exinde homo terræ datus, et ab oculis Dei dejectus.* Similiter Origenes, referente Methodio in libro *De resurrectione*, collocavit Paradisum, cujus incola fuit Adamus, in tertio cælo. Quibus præiverat Valentinus, eadem quæ postmodum Gomarus de Paradisi situ cælesti et arboribus intelligentia præditis delirans, teste S. Irenæo, lib. 1. — Non defuerunt etiam qui e diametro oppositam opinionem excogitantes, teste Maresio, syllog. disp. parte secunda, ausi sunt asserere infra terram hortum hunc amœnum, in quo constitutus fuerat Adamus innocens, esse statuendum, Paradisum, quo Christus migraturum sese cum latrone edixerat, cum inferno confundentes. Cujus opinionis assertorem facit etiam doctissimum Grotium, sed perperam et absque ullo fundamento, ut clare demonstrat Guillelmus Saldenus, lib. 2. Exercit. 2. — Tertia sententia eorum est qui affirmant Paradisum Adamicum fuisse omni terra excelliorem et cælo proximum. Ita Rupertus, lib. 2. *De Trinitate*, cap. 21. et alii quidam apud S. Damascenum, lib. 2. *De fide*, cap. 11, quibus favere videtur S. Basilius, Homilia de Paradiso, ubi scribit: " * *Paradisus locus erat deliciis affluens omnem creaturæ sensibilis exsuperans pulchritudinem*; *sublimitate loci in quo erat, nulla sui parte tenebras admittens: sed exoriuntium siderum splendore semper illustratus, in quo nulla erat vel modica ventorum vis, nulla tempestatum procella,*

nullus hyemis horror, non nimia veris humiditas, non torrens æstatis ardor, non molesta, et noxia Autumni siccitas : sed temperata, pacifica omnium temporum in se consonantia, etc. — E contra aliqui cum Pererio, lib. 3. in *Genesim*, Disputatione de Paradiso, quæst. 2. existimant esse probabilius, Paradisum in planicie aliqua situm esse : tum quia altitudo nimia sanitati adversatur, ob siderum et elementi ignis vicinitatem : tum etiam quia demissiora loca, uberiora sunt, et fertiliora. — *Ultima* denique sententia inter has extremitates media, contendit Paradisum neque ita esse demissum, ut in planicie aliqua jaceat, neque ita sublimatum, ut altiores montes transcendat : sed in suprema hujus infimæ regionis aëris parte positum esse et in terra constitutum.

Notandum 2. Constans esse exploratumque apud antiquos Ecclesiæ Patres, Paradisum in Oriente esse plantatum, quod utique ex ipsa Scriptura colligunt ; ubi enim vulgatus noster vertit, *Plantavit autem Dominus Deus Paradisum voluptatis ab initio*. Septuaginta scripserunt *in Edem ad Orientem :* vox enim Hebraica *Edem*, tam de tempore quam de loco potest accipi, ut significet, vel *Orientem* vel *anterius tempus*, seu ipsum rerum exordium. Unde Græci Patres omnes, et plurimi ex Latinis secuti Septuaginta, Paradisum ad Orientem plantatum affirmant ; docentque inde manasse morem, cur Judæi ad Austrum, nos vero Christiani ad Orientem conversi, adoremus ; ut nempe eo respectantes, veterem patriam suspiremus. *Audiant fideles*, inquit S. Athanasius quæstione 37. ad Antiochum, *et discant quod sancti Apostoli Christianorum Ecclesias, ideo jusserant ad Orientem versus suas fundere preces, ut ad Paradisum unde excideramus respicientes, supplices a Deo petamus, et a nostro Domino, ut in antiquam nos patriam, et locum unde excidimus nos restituere velit.* Ad Austrum vero intendere, Judæis Prophetæ præceperunt, quod ex *Austro* quoad Jerusalem scilicet, et Bethleem, nasciturus erat Dominus ; ideo dixit Propheta, *Deus ab Austro veniet ;* ut accurate expendunt Bellarminus lib. 3. *De beatitudine Sanctorum*, cap. 3. et Baronius, tomo 1. ad annum 58. n. 106. Sunt etiam qui hinc constare existiment, Paradisum esse in Oriente ; quia qui sacras ædes aut templa construere volunt, altaria ad Orientem spectantia fabricant, quasi Deus versus eam mundi partem debeat adorari, in qua primitus homines suæ Divinitatis cultores, et adoratores constituerat. — Hujus autem Paradisini situs Orientalis hanc rationem profert *S. Thomas*, 1. p. q. 102. art. 1. quod cum Oriens sit dextera Cæli, ut patet per Philosophum 2. *De Cælo :* dextera autem sit nobilior sinistra, conveniens fuit ut Paradisus omnium locorum præstantissimus, in Oriente firmaretur. Aliam subdit *Severus* in catena Græca in Genesim: *Præmonens*, inquit, *quod futurum erat Deus: hominem ibi primum habitare voluit, unde principium lucis exoriretur. Nam quemadmodum sidera ab ortu tendentia ad occasum rursus apparent : sic et hominem oportebat a vita properare ad mortem, et occidere, rursusque renasci per resurrectionem ex mortuis.*

Notandum 3. Quod cum Paradisus dicitur plantatus ad Orientem, non modicam inter graviores Auctores moveri controversiam, quonam pacto illud *ad Orientem* sit accipiendum. Jam tamen communior graviorum Auctorum sententia prævaluit, id esse intelligendum de parte Orientali, Mesopotamiæ regione ; non quidem universa, sed in *Edem*,

quæ illius regionis erat pars Orientalis. Omnes enim regiones quæ eis sinum Persicum jacent, in Scriptura sacra Orientis nomine solent nuncupari, puta *Persia*, *Arabia*, *Chaldea*, *Mesopotamia*, quæ omnes respectu Terræ sanctæ, Orientales sunt. Sic Jobi 1. v. 3. *De Jobo* dicitur, *Erat vir magnus inter omnes Orientales:* manebat autem in terra *Hus*, quæ in confinibus Idumeæ, et Arabiæ desertæ jacebat; juxta illud Threnor. 4. *Gaude, et lætare filia Edom, quæ habitas in terra Hus.* Similiter Geneseos 29. legimus: *Profectus ergo Jacob venit in terram Orientalem:* et ibidem, ac cap. sequenti dicitur, *venisse in Mesopotamiam*, ubi erat Laban ejus Avunculus. Insuper Balaam Num. 23. ait: *De Aram adduxit me Barac Rex Moabitarum de montibus Orientis*, idest de Mesopotamia; nam Moyses *Deut.* 23. ait: *Conduxerunt Moabitæ contra te Baluam filium Beor de Mesopotamia Syriæ ut malediceret tibi.*

His omnibus constat revera Mesopotamiam esse Orientalem respectu Judææ. An autem revera in aliqua Mesopotamiæ parte conditus fuerit Paradisus terrestris, non ita conveniunt Auctores: affirmant enim aliqui, negant autem alii, admittentes quidem Paradisum in Oriente constitutum, non solum respectu Judææ, sed respectu totius mundi: quo autem in loco, prorsus ignotum esse contendunt. Quocirca duo præcipue hic veniunt determinanda: *Primum* quidem qualis fuerit Paradisinus situs, an sublimis, an depressus. *Secundum*, quanam in mundi parte sit stabilitus.

Conclusio prima. — Paradisus neque ita depressus est, ut in planitie aliqua jaceat: Nec ita sublimis, ut ad secundam aëris regionem excedat.

Probatur prima pars, primo quidem auctoritate sanctorum Patrum, qui in hoc omnes pene conveniunt, Paradisi situm tantæ esse sublimitatis, ut nullas tenebras, nullasque tempestatum procellas patiatur: quorum duplex fundamentum est. Primum quidem, quia e Paradiso quatuor effluunt ingentia illa flumina, quibus universa terra irrigatur: unde Moses Bar-Cepha lib. *De Paradiso*, cap. 9. ita scribit: Illud insuper asserimus, eam terram, in qua est Paradisus, altiorem multo, sublimioremque existere hac quam nos colimus; id enim ita se habere indicio sunt quatuor illa ingentia flumina, quæ orta in Paradisi terra per hanc nostram ab illa diversam feruntur: nisi enim illa terra altior staret, fieri non posset ut illa flumina universam terram irrigarent. — Secundum fundamentum est, quia Paradisus debuit esse locus saluberrimus, subindeque liber a ventorum procellis, et crassioribus terræ vaporibus; adeoque in altiori quodam loco quam sit hæc nostra communis habitatio constitui debuit: unde Tertullianus lib. *De Judicio Domini*, c. 8. sic canit:

Lux ubi clara nitens, spiratque salubrior aura,
Æternusque dies, atque immutabile tempus.
Est secreta Deo regio ditissima campis,
Atque beata nimis, sudæque in cardine sedis,
Aër læsus ibi semperque luce futurus
Lenis, et aspirans vitalia flamina ventus.

Probatur secunda pars. nempe, quod Paradisus in editissimis quibusvis aliis montibus sublimiori non fuerit collocatus : tum quia, ut recte infert Pererius, lib. 3. in *Genesim*, qu. 2. necnon *Maluenda* cap. 13. locus adeo sublimis, nec salubris est, nec hominum habitationi accommodatus : tertia namque aëris Regio patitur nimiam siccitatem, ingentem ardorem, continuam agitationem, ex vicinia elementi ignis, et raptu Cælorum, necnon et ex multitudine corporum ardentium, puta Cometæ, qui in ea regione formantur, et accenduntur. *Deinde*, nullus ibi flat suavis et refrigerans ventus, nullo rore solaris æstus temperatur, nulla fluminum et fontium scaturigo, nullus herbarum viror, nullus suavis florum nitor : nulla denique fructuum esse potest jucunda suavitas et salubritas. *Denique* aër juxta supremam regionem nedum valde tenuis est, siccus et calidus, subindeque hominum respirationi, et cordis refrigerationi minime conveniens ; sed et ita insalubris, ut mortem ipsam sorbere videantur qui aliquid ejus aspirant. Unus nobis erit hujusce veritatis testis oculatus, et expertus, Pater a Costa lib. 3. *Indiæ historiæ*, cap. 9. ubi ait : « Est in Peru al-
« tissimus mons *Periacaca :* audieram sæpius sævam stomachi jactatio-
« nem celsa ejus juga superantibus incidere : antidotis me valide præ-
« munieram, cessere tamen incassum, nec præsens incommodum potui
« prævertere. Verticem ac summa tenueram, scalas vocant, tam diro
« de repente angore sum correptus, ut pene de jumento provolverer.
« Sensus doloris erat acerbissimus, quisque e comitibus celeri fuga
« sibi consulerat certum mortis discrimen evasurus. Relictus cum Indo
« famulo eum enixe rogabam ut me manibus sustineret ne e jumento,
« cui vix mentis compos hærebam, præceps in terram allideret. Secutæ
« sunt mox capitis oculorumque vertigines, fœdæ nauseæ, ingentes
« vomitus quibus magnam flavæ atræque bilis vim cum toto semidi-
« gesto cibo adeo violento nisu projeci, ut sanguinem quoque reje-
« ctarem : credideram jam de me actum ; sed descendens ex immani
« illa altitudine ad inferiora, et mitiora loca, Dei benignitate, cœpit
« dolor tantisper remittere. Offendi socios adeo ex repentino morbo
« confractos ut quidam eorum jam sibi supremam horam affore putan-
« tes, sacram exomologesim maximis vocibus efflagitarent : alii e ju-
« mentis se dejicere ; vomitu alvique fluore pene deplorati, nonnulli
« rabie doloris amentes corpora solo allidere, projectare, tristique ro-
« boatu fremere. Accepi quosdam eo in tormento animas efflavisse.
« Perpetuus ille montium Peruanorum tractus pars Andium, ad quin-
« gentas leucas in Austrum excurrens, quacumque in vertice trajicitur
« illa stomachi dira tormina mirabili operatione ciet, ipse quater di-
« versis locis celsissima illa juga superans, gravi semper sum affectus
« incommodo. Eodem quoque affligi eos, qui montes illos pervadunt,
« certissimum est. Porro trucis mali causam, aërem esse tenuissimum,
« ac subtilissimum, qui incredibili efficacitate viscera, et interiora
« omnia pervadat, agitet, pervolvat, rerum periti affirmant ; nec enim
« potentius remedium ad præsens damnum arcendum hactenus reper-
« tum quam corpusculum multo vestium integumento undique fulcire :
« non dubitem eos montes omnium totius orbis esse altissimos, quibu-
« scum nec Alpes, nec Pirenæi ullo pacto comparari possint. Est ibi
« aër adeo subtilis, ut humanæ respirationi, quæ illum trahat ac red-

« dat, non sit aptus, cum ea spissiorem desideret spiritum. Deserta « sunt omnia ad triginta leucarum spatia : nulli mortales, animantia « nulla illis in locis degunt : herbæ virulento aëre exustæ, tristi pror- « sus ac maligna Cæli solique facie. » Hæc et alia Pater a Costa, ex quibus illud quoque inferimus, locum terræ quo altiorem, eo insalubriorem, et incommodiorem victuris hominibus esse.

Confirmat S. Augustinus lib. 3. *De Genesi ad litteram*, cap. 2. dicens: « *Etiamsi verum dixit quidam sæcularium Poetarum*, nubes excedit « Olympus, et pacem summa tenent ; *quia perhibetur in Olympi vertice* « aër esse tam tenuis, ut neque nubibus obumbretur, neque turbetur « vento, neque sustentare alites possit, neque ipsos qui forte ascen- « derint homines, crassioris auræ spiritu alere, sicut in isto aëre con- « sueverunt : unde qui illius montis verticem subeunt, vel sacrificandi, « vel inspiciendorum siderum causa, ferre secum solent spongias ple- « nas aqua, unde sugent identidem humorem ad refrigerandum cor ; « aliter enim, ob summam illius aëris tenuitatem et siccitatem, vivere « non possent. » Hæc S. Augustinus.

Deinde, si tanta esset Paradisi sublimitas, ut usque ad Lunæ globum pertingeret, ab aliqua regione conspiceretur : insuper, vel nobis, vel Antipodis nostris, aliquando Solis aut Lunæ conspectum eriperet, præsertim cum ad Orientem situs esse credatur. *Addunt* aliqui, quod si adeo excelsus esset ac sublimis, ut esset facilis ascensus ejus, oporteret basim seu fundamentum illius occupare totam fere terram, ut paulatim decresceret, et suavem ascensum præberet hominibus ex aliis terræ partibus, ad illum conscendentibus, si nempe felicissimus innocentiæ status perseverasset ; ut facile patebit consideranti proportionem necessario servandam inter cacumen montis, et extensionem radicum ejus.

Objicies 1. Quo montes sunt altiores eo uberiores sunt, et floribus ac fructibus feraciores : ergo in altissimi cujusdam montis vertice locari debuit hortus ille voluptatis, et deliciarum. Probatur *antecedens* de monte Atlante, de quo sic scribit Solinus in *Polyhistore*, cap. 27. per Autololum gentem iter est in Atlanticas solitudines : *Atlas*, mons e media arenarum consurgens vastitate, et eductus in viciniam Lunaris circuli, ultra nubila caput condit. Qua ad Oceanum extenditur, cui a se nomen dedit, manat fontibus, nemoribus inhorrescit, rupibus asperatur, squalet veluti jejunio, humo nuda, nec herbida. Qua Africam contra versus est, opimus nascentibus sponte frugibus, arboribus proceris opacissimus, quarum odor gravis, comæ Cupressi similes, vestiuntur lanugine, sericis velleribus nihilo viliore. In eo latere, et herba Euphorbia copiosa, cujus succus proficit ad ocularium claritatem, et multiplex præsidium sanitatis, nec mediocriter percellit vim venenorum. Vertex semper nivalis, saltus ejus quadrupedes ac serpentes feræ, et cum his Elephanti occuparunt. Idipsum de monte *Atho* Macedoniæ, seu Thraciæ monte, idem Solinus narrat c. 17. *Polyhist.* Et sane *Athos* sublimis adeo, ut altior æstimetur, quam unde imbres cadunt, quæ opinio ex eo fidem concepit, quod in aris quas cacumine sustinet, numquam cineres elevantur, nec quidquam ex aggeribus suis perdunt ; sed quo relicti fuerint cumulo permanent. In summo oppidum *Achrothon* fuit, in quo dimidio longior quam in aliis terris incolentium ætas

prorogabatur, ideo inde homines *Macrobios* Græci, nostri appellavere *longævos*. — **Respondeo,** hæc a præfatis Auctoribus potius ex Poetarum fabulis quam experientia, aut fide dignis Cosmographis scripta et narrata fuisse : etenim nec montes illi adeo sublimes sunt, ut vel mediam aëris regionem excedant, vel ad supremam pertingant, cujus signum est manifestum, quod montis Atlantis vertex nivibus semper operiatur : est igitur infra supremam aëris regionem, et solum ad initium mediæ sublimatur. Adde quod si montes illi mediam aëris regionem, vel etiam supremam occuparent, forent non solum insalubres, sed etiam prorsus inhabitabiles homini ; siquidem media regio nimio frigore stringit, et nivium, ac nubium parens est : suprema vero propter viciniam elementi ignis, necnon et propter Cæli vertiginem mirum in modum calescit, ac volubilis est : ergo tantum abest, ut homines ibi salubriter, et diu vivere potuissent, imo ne brevi quidem tempore vita incolumem ibi agere liceret.

Objicies 2. Ea debuit esse Paradisini situs sublimitas, ut ad eum pertingere non potuerit exitialis diluvii inundatio, sed illa altius ascendit, quam communes quique montes sublimentur : ergo necessum fuit, ut Paradisus in omnium montium celsissimo locatus fuerit. — **Respondet** Doctor in 2. *dist.* 17. *qu.* 2. quod sicut diluvium generale non naturali rerum occursu, sed miraculo divinitus accidit ; ita quoque miraculo factum est, ut Paradisus a diluvii exitio servaretur. Adde quod ex *Genesi*, cap. 7. *Aquæ prævaluerunt nimis super terram : operta que sunt omnes montes excelsi sub universo cælo : quindecim cubitis altior fuit aqua super montes quos operuerat.* Ergo hac ratione Paradisus non debuit celsissimo in monte locari ; cum enim diluvii inundatio omnes operuerit montes, qui sub cælo sunt, etiam et eum in quo locatus esset Paradisus operuisset. Quod si ab illa generali sententia necessario putent excipiendum esse Paradisum, nulla ergo ratio suadet propter aquas diluvii tantæ sublimitatis Paradisum facere. Quantum autem ad Sanctos Patres Paradiso altitudinem cælo proximam tribuentes, dico cum sancto Thoma 1. *par. qu.* 2. *artic.* 1. eos hyperbolico, vel metaphorico sermone usos, nec aliud voluisse quam significare sublimem excellentemque Paradisi pulchritudinem, et amœnitatem, omnem aliam terrestrem longe excellentem, ac cælesti beatitudini ferme proximam, et consimilem.

Conclusio secunda. — Probabile est Paradisum terrestrem in confinibus Mesopotamiæ et Arabiæ Orientalis, non multum a Chaldæa et Syria Damascena consitum fuisse : ita quod *ab Oriente* habuerit eam Persidis partem, quæ tendit in Parthiam : *a Meridie* Sinum Persicum, et Arabiam Orientalem : *ab Aquilone* Assyriam, ac plagam versus Babylonem, et Seleuciam : *ab Occasu* Chaldæam, et Syriam Damascenam, ac plagam versus Judæam. Hæc est communior inter Recentiores, eamque pluribus probant Sixtus Senensis lib. 5. *Bibliothecæ,* annotatione 34. Genebrardus lib. 1. *Chronographiæ.* Pererius lib. 3. in *Genesim,* n. 122. Maldonatus in 27. Matth. vers. 44. Cornelius in secundum caput *Genesis,* etc. hancque sententiam plurimis rationibus

Probant: *Primo* quidem, quia Scriptura sacra diserte indicat Para-

disum constitutum in Edem, ubi enim Vulgata nostra habet: *Plantaverat autem Deus paradisum voluptatis*, Hebraica fert, *plantaverat Deus Paradisum in Edem:* sed Edem in Syriæ, vel Mesopotamiæ finibus fuisse ex eadem Scriptura sacra colligitur, 4. *Regum* cap. 19. v. 12. ubi superbus Sennacherib sic loquitur: *Numquid liberaverunt dii gentium singulos quos vastaverunt patres mei, Gosam videlicet, et Haram, et Reseph, et filios Edem qui erant in Thelassar?* Quibus aperte *Eden* nomen esse regionis significatur; siquidem cum Gosana, Haram, et Reseph, utpote vicinis atque confinibus locis jungitur. *Gosan* enim, inquiunt Eusebius et S. Hieronymus, in regione Emath est in finibus Damasci; putantque illam esse Gausanitidem regionem quam Fluvius Chabores ab Acrabenæ Mesopotamiæ finibus disterminat. Similiter *Reseph* iidem affirmant esse civitatem Syriæ, existimantque eam esse Ritzipha, quam Ptolomeus in Mesopotamia collocat; certum est enim Mesopotamiam sub Syria comprehendi. De *Thelassar* autem ajunt illam esse Syriæ regionem, vel Mesopotamiæ, postea Seleuciam nominatam: ergo revera Eden in Syria, vel Mesopotamia erat. Sed Moyses asserit Paradisum fuisse consitum in Edem; igitur in Syria, vel Mesopotamia Paradisus consitus erat. — *Confirmatur* ex illo Ezechielis c. 27. v. 23. *Haran, et Chene, et Eden negotiatores tui. Haram* autem est illa celebrata Charram, vel Haran, quam incoluit Abraham, et in qua ejus pater Thare vita functus est, ut constat *Gen.* 11. v. 31. et *Actorum* 7. v. 2. de qua Eusebius, et S. Hieronymus in locis Hebraicis hæc scribunt: *Charram civitas est Mesopotamiæ trans Edessam, quæ usque hodie Charra dicitur, ubi Romanus cæsus est exercitus, et Crassus dux captus:* sed Charram urbem fuisse Mesopotamiæ, non solum Moyses, et S. Stephanus locis laudatis indicant; at etiam affirmat Plutarchus in *Vita Crassi*, et Strabo lib. 16. *De situ orbis:* ergo cum Scriptura sacra dicat Eden non longe a Charris abfuisse, et eadem Scriptura doceat *Charras* in Syria, vel Mesopotamia fuisse; cunctique Scriptores idipsum adstruant; rursumque sacer Moyses affirmet Paradisum in *Eden* plantatum, inelúctabili evincitur consecutione, in confinibus Mesopotamiæ, et Arabiæ Orientalis, non multum a Chaldæa, et Syria Damascena dissitis, Paradisum conditum fuisse.

Confirmatur insuper ex illo *Genesis* 4. Vers. 16. *Egressusque Cain a facie Domini habitavit profugus in terra ad orientalem plagam* Eden; quibus *Eden* haud dubie nomen proprium Regionis est: at verisimile est Cainum una cum patre suo habitasse non ita longe ab ea regione, in qua consitus erat Paradisus terrestris: existimant enim nonnulli cum Genebrardo lib. 1. *Chronographiæ* Cainum profugum a loco ubi Adam cum cœtu piorum morabatur, demigrasse Orientem versus ultra Mesopotamiæ Eden, ubi erat Paradisus, atque in ea regione, quæ ipsi Eden, seu paradiso erat Orientalis, consedisse. Nimirum, ajunt, Cainum cum posteritate incoluisse Assyriam, vel ejusmodi aliam regionem trans Tigrim, et Euphratem, quæ ipsi Mesopotamiæ, seu Horto Eden esset Orientalis: cum Adam, Seth, et alii veri Deicolæ, in quibus erat Ecclesia, Syriam, et vicinas regiones cis Euphratem, quæ ipsi Mesopotamiæ, et Paradiso Eden essent occidentales, inhabitaverint; sicque Hortum Eden medium inter utrosque fuisse, et hos ab illis disterminasse. *Nec refert* quod Vulgatus noster scripserit, *Paradisum voluptа-*

tis, pro *Paradiso in Eden*, quasi *Eden* non esset nomen proprium loci, in quo Paradisus fuit conditus; sed tantum appellativum, significans locum omnifaria voluptate refertum; unde S. Augustinus lib. 8. *De Genesi ad litteram*, cap. 7. legit *Paradisum in deliciis:* et Severianus quamvis Græcus, *Eden* etiam interpretatur *deliciæ:* quasi dicat, *plantavit Paradisum in voluptate, vel deliciis*, hoc est, in loco voluptatem spirante. Hoc, inquam, non refert, nam septuaginta Interpretes *Eden* nomen proprium loci interpretati sunt; et cum ipsis concinunt nedum plurimi Patres, tam Græci, quam Latini, sed etiam plerique Hebræi: quos in longum refert, et laudat *Malvenda* lib. *De Parad.*, c. 18. unus autem sufficiat nobis Moses Bar-Cepha lib. 1. *De Parad.*, c. 21. *Diximus*, inquit, *Eden esse regionem spaciosam, amplam, amœnam, variam: Paradisum vero locum esse pulchris, fructuosis, præstantibus, laudabilibusque arboribus præ quibusvis aliis in tota* Eden *locis ornatum. Paradisum enim ejus regionis, quæ* Eden *dicitur, partem esse inter alias omnium præstantissimam, laudabilissimam, atque cultoribus suis commodissimam.* Cui subscribunt Eusebius, et S. Hieronymus, qui cum Hebraica loca urbium, et regionum describunt, de *Eden* tamquam de loco peculiari, ubi esset Paradisus, ajunt, Eden *sacer Paradisi locus ad Orientem, quod in voluptatem, deliciasque transfertur.*

Probatur 2. Ex ubertate regionis Mesopotamicæ, quæ tantis Cosmographorum encomiis celebratur, ut omnes alias terræ plagas fructuum suavitate, omnisque generis deliciis, variis etiam naturæ dotibus longe antecellere videatur, ut referunt Strabo, et Curtius lib. 5. etc.; quod certe indicium est, in hac regione potissimum esse Paradisum constitutum, cujus nempe ubertas in viciniorem plagam refluebat, et redundabat.

Tertio. Paradisus non adeo longe dissitus fuisse videtur a Judæa, siquidem verisimile est primos parentes Paradiso ejectos, non longa terrarum spacia peragrasse, sed ubi primum terram humanæ habitationi commodam invenerunt, ibi substitisse, domiciliumque locasse: at certum est Adamum in terra Judæa, aut sane Chaldæa vixisse, ac diem clausisse postremum; nam et sepulchrum ejus in terra sancta extitit, ut infra probabitur: ergo non longe a Palestina, aut Chaldæa aberat Paradisus: atqui Mesopotamia etiam non longe a Judæa distat: ergo verisimile est Paradisum in ea fuisse locatum. *Probatur major* ex illo *Gen.* 3. ubi Vulgatus noster habet: *Et ejecit Adam, et collocavit ante Paradisum voluptatis Cherubim;* septuaginta Interpretes reddunt: *Et ejecit Adam, et collocavit eum contra Paradisum voluptatis;* in Complutensi vero, *Et collocavit eum ante Paradisum voluptatis.* Unde sancti Patres peculiariter annotant, Adamum non procul a Paradiso fuisse a Deo positum, semperque illum in prospectu habuisse, ut jacturam suam perpetuo coram oculis habens, ad perpetrati facinoris severam pœnitentiam stimularetur. *Non enim hoc solum misericordiæ et benignitatis argumentum erat,* inquit S. Chrysostomus Hom. 18. in Genesim, *quod emittebat, et ejiciebat; sed et contra Paradisum illum habitare faciebat, ut jugem dolorem haberet quotidie, cogitans unde exciderit, et in quem statum se conjecerit:* similia habent S. Cyrillus Jerosolymitanus *Catechesi* 2. Theodoretus qu. 40. et S. Augustinus libr. 2. *De Genesi* contra Manichæos.

Quarto. Ibi constitutus est Paradisus, ubi sunt Euphrates, et Tygris: atqui hi fluunt in Mesopotamia, et Armenia: *Euphrates* enim est Fluvius Babyloniæ, inter quem, et Tygrim intercepta regio, *Mesopotamia* dicitur, quasi medians inter duo flumina, quod utique Dionysius Geographus ita describit de Euphrate et Tygri sermonem faciens:

Hoc tamen omne solum fluvius, quod cingit uterque
Indigenæ populi pro re dixere Medamnem,
Quod medias omnes has terras flumina cingunt.

Sciendum enim est Tygrim, et Euphratem supra sinum Persicum in unum tandem coire, ac rursum dividi, tumque nomen mutare: unus enim in sinum Persicum delabens dicitur Phasis, seu Phasitigris (qui videtur esse Phison) celebris apud *Curtium*, *Plinium*, et alios: hic circuit terram *Evilach*, idest *Chavila*, puta *Chaulatæos*, quos Strabo lib. 16. in Arabia ponit juxta Mesopotamiam. Alter Arabiam desertam, et loca vicina petens, videtur esse is, qui hic *Gem* dicitur: hic circuit Æthyopiam, non illam Abyssinorum quæ est infra Ægyptum, sed illam quæ est circa Arabiam. In Scriptura enim Madianitæ, aliique juxta sinum Persicum, vel Arabicum habitantes, vocantur Æthyopes. — Paradisus ergo videtur fuisse eo loco, quo confluunt Euphrates, et Tygris: ab illo enim confluxu dividuntur, et discriminantur, in quatuor hæc flumina; sursum enim sunt *Euphrates*, et *Tygris*; deorsum vero sunt *Geon*, et *Phasitigris*, sive *Phison*. Quod enim hi fluvii, postquam coierunt, rursum dividantur, clare patet ex exactioribus tabulis Cosmographis Gerardi Mercatoris, Ortelii, et aliorum. *Mercator* enim in Asiæ tabula 4. manifeste ostendit Tygrim, et Euphratem concurrere juxta Appamiam, ac rursum dividi juxta urbem, quæ dicitur Asia; atque efficere insulam magnam satis; ac denique utrumque in sinum Persicum influere, ibique desinere. Adde quod verisimile est hos fluvios tempore Moysis magis fuisse divisos, eo quod postea mutarint alveum, magisque confluxerint: sicut a tempore Moysis multa alia flumina, et maria alveum mutarunt, uti annotavit Torniellus. Hæc patebunt evidentius, si speciatim discutiamus et aperiamus,

Quisnam sit Tygris, *et* Euphratis *fons, et fluxus?*

Moyses cap. 2. *Paradisum terrestrem* describens ait: *Fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum Paradisum, qui inde dividitur in quatuor capita. Nomen uni* Phison; *est iste, qui circuit omnem terram Evilath, ubi nascitur aurum.... et nomen fluvii secundi* Geon, *iste est, qui circuit omnem terram Æthyopiæ; nomen vero tertii,* Tygris: *ipse vadit contra Assyrios: fluvius autem quartus ipse est* Euphrates. De duobus ultimis his fluminibus, nulla est, aut saltem modica apud omnes Auctores controversia: constat enim eos habere originem ex monte Tauro Armeniæ majoris: cursum per Mesopotamiam, Assyriam, et Chaldæam; exitum vero in sinum persicum habere, ut supra diximus. — Unus vero vocatur Tygris, vel a *celeritate cursus*, secundum Isidorum lib. 13. *Ethimolog.*, c. 29. ducta similitudine a *Tygri* animalium velocissimo, cujus miram in cursu pernicitatem de-

scribit Plinius lib. 8. c. 18, vel potius ita appellatur a *celeritate sagittæ*, quam Persæ, et Medi *Tygrim* appellant, teste Curtio. Alius vero nominatur *Euphrates* a voce Hebræa *Parrache*, ducta a radice *Parraa* significante *fructificare*, et *fœcundare*: eo quod ad modum Nili exundans terras riget et fœcundet: unde Cicero 2. *De Nat. deorum*; Mesopotamiam, inquit, fertilem efficit Euphrates, quotannis novos agros invehit. — Utriusque autem hujus fluminis originem et fluxum ita describit Strabo lib. 11. Taurus, inquit, Armeniam disterminat a Mesopotamia: hinc fluunt Tygris, et Euphrates, qui Mesopotamiam circumdant, et apud Babylonios invicem cohærent: deinde in mare Persicum emittunt, quorum Euphrates major est, et plus regionis flexuoso alveo percurrit. Fontes habet in parte Tauri Boreali, fluit ad occidentem per Armeniam, quæ major appellatur, usque in Armeniam minorem, quam a dextris habet, a sinistris vero Lisanam: deinde ad Austrum flexus confinis jungitur Cappadocum, quæ ad dextram relinquit, ad sinistram Commagenorum confinia, rursumque a Sicinsina etiam Sophena majoris Armeniæ ad sinistram relicta, progreditur Syriam, atque iterum flexum alium capit in Babylonios, et Persicum Sinum Tygris ex eodem monte Seleuciam illatus ad Euphratem accedit, ibique efficit Mesopotamiam: deinde in eumdem sinum Persicum intrat. Euphratis, ac Tygris fontes inter se distant ad stadia duo millia, et quingenta, hoc est trecenta circiter milliaria. — Similia horum sunt, quæ de iisdem fluminibus tradit Philostratus lib. 1. *De Vita Apollonii*, cap. 14. Hanc, inquit, regionem, quæ propterea Mesopotamia quod media inter duo flumina posita est, Tygris, atque Euphrates ex Armenia, et Tauri radicibus diffluentes cingunt, sunt autem in ea regione civitates aliquot, maxima autem ex parte pagis, ac vicis incolitur: populi vero partim *Armeni*, partim *Arabes* nuncupantur, quorum magna pars sedibus incertis vagatur: tamquam insula sese clausos arbitrantes. Flumina vero ubi eam, quam diximus, continentis partem ambierunt, in idem mare decurrunt. Sunt qui dicant in paludem quamdam partem maximam Euphratis delabi, ita ut ad mare non perveniat, sed in terra cursus sui finem recipiat: quidam et audacius de eo loquentes, asserunt cum diutius sub terra fluxerit, rursus in Ægypto apparere, et Nilo commisceri. Hæc Philostratus. — Similia pene de iisdem fluminibus tradit *Quintus Curtius* libr. 5. Inter Tygrim, inquit, et Euphratem jacentia tam uberi et pingui solo sunt, ut a pastu repelli pecora dicantur, ea ne satietas perimat. Causa fertilitatis est humor, qui ex utroque amne manat toto fere solo per venas aquarum resudante. Ipsi amnes ex Armeniæ montibus profluunt, et magno deinde aquarum divortio iter, quod cœpere, percurrunt. Duo millia et quingenta stadia emensi sunt, qui amplissimum intervallum circa Armeniæ montes notaverunt. Iidem cum Mediæ, et Gordianorum terras secare cœperunt paulatim in arctius coëunt, et quo longius manant, hoc angustius inter se spatium terræ relinquunt. Vicini maxime sunt his campis quos incolæ *Mesopotamiam* vocant, mediam namque ab utroque latere concludunt, iidem per Babyloniorum fines in Rubrum mare prorumpunt. Ita Curtius. *Lucanus autem* lib. 3. indicat eos fluvios eodem ex fonte promanare, cum ait:

Quaque caput rapido tollit cum Tygride magnus
Euphrates, quos non diversis fontibus edit,
Persis, et incertum tellus si misceat amnes,
Quod potius sit nomen aquæ; sed sparsus in agros.
Fertilis Euphrates Phariæ vice fungitur undæ,
At Tygrim subito tellus absorbet hiatu
Occultosque tegit cursus, rursusque renatum,
Fonte novo flumen Pelagi non abnegat undis.

Boëtius quoque lib. 5. *De Consolatione Philosophiæ* metro primo. unum eumdemque Tygris atque Euphratis fontem esse declarat his versibus:

Rupis Achœmeniæ scopulis, ubi versa sequentem
Pectoribus figit spicula pugna fugax.
Tygris, et Euphrates uno se fonte resolvunt,
Et mox abjunctis dissociantur aquis.

Sed magis, inquit Pererius, credendum est Straboni, Curtio, et aliis Cosmographiæ peritioribus, diversos esse, satisque inter se distantes eorum fluminum fontes affirmantibus: nisi forte propterea uno ex fonte profluere dicantur, quod ex uno Armeniæ majoris monte Tauro ambo exoriantur.

Quæ sint flumina Phison, *et* Geon.?

Cum hæc duo a Moyse narrata flumina a Cosmographis nullatenus nominentur, vix judicare licet, quænam et ubi fuerint. Communis sanctorum Patrum, et Doctorum sententia est *Geon* esse *Nilum*, *Phison* esse *Gangem*. Ita sentiunt sanctus Epiphanius, Augustin. Ambrosius, Hieronym. Theodoretus, Joseph, Damasc. Et *probatur primo*, quia septuaginta Interpretes Hieremiæ 2. v. 18. ubi vulgata editio habet, *Quid tibi in via Ægypti ut bibas aquam turbidam?* vertunt, *ut bibas aquam Geon*, et S. Hieron. in *Commentario* hujus loci testatur semper in communi editione fuisse *Geon:* unde etiamnum hodie Abyssini Nilum vocant *Guijon*, teste Francisco Alvarez, *Histor. Æthyopiæ*, cap. 122. *Secundo*, quia Ganges proprie *circuit terram Evilath*, idest Indiam, quæ est intra Gangem, *ubi aurum est optimum:* imo ipse Ganges teste Plinio est Aurifer, et Gemmifer. Porro Ganges vocatur *Phison*, idest multitudo, a radice, *Pus*, idest luxuriare, et multiplicari, quia decem magna flumina in Gangem se exonerant. Ita Josephus lib. 1. *Antiquitatum* 2. et Isidorus lib. 13. *Ethimolog.*. cap. 21. Pari modo *Geon*, idest, Nilus circuit Æthyopiam, sive Abyssinam, ubi regnat *Preto Joannes:* Nili enim inundatio est celerrima: hanc autem etiam ipsi *Geon* tribuit *Ecclesiasticus*, cap. 24. v. 35. et 37. ubi de viro sapiente dicit: *Qui adimplet quasi Phison sapientiam, et sicut Tygris in diebus novorum: qui adimplet quasi Euphrates sensum, qui multiplicat quasi Jordanis in tempore messis: qui mittit disciplinam sicut lucem, et assistens quasi Geon in die vindemiæ;* quo loco Rabanus, Jansenius, et alii Interpretes, per *Phison*, Gangem; per *Geon* Nilum intelligi volunt.

Præterea, ut recte notavit Jansenius, comparare volens Ecclesia-

sticus sapientiam Dei quinque celeberrimis fluminibus, descripsit ea flumina illo ordine, quem vere inter se habent: primus enim ab Oriente est *Ganges:* secundus *Tygris:* tertius *Euphrates:* quartus *Jordanis*, ultimus *Nilus*. Unde ipse ordo narrationis cogit, ut per *Phison* intelligatur Ganges, per *Geon* Nilus, cum videatur, primo loco nominari Phison, ultimo loco Geon, neque ulla ratio esse possit cur Jordanis prius nominatus sit quam Geon, nisi quia prior est quoad situm. Hæc firmat Claudius Marius Victor, qui lib. 1. carminum in Genesim ita canit:

Nec minor inde Geon *placidis, sed mitior undis,*
Niliacas attollit aquas, arsuraque late
Diluvio tegit arva pio, cœloque repugnans,
Temperat Æthyopum stagnis refluentibus undas.

Oppositæ sententiæ fundamenta. — Verum, inquit *Cornelius*, incredibile videtur tanto, et tam vasto spatio hoc Paradisi flumen, vel potius quatuor flumina sub terra se condere, et postea tam dissitis locis exoriri. Nam, ut docet Ptolomæus, inter *Euphratem*, et *Gangem* intercedit spatium septuaginta graduum, idest plusquam 1300 milliarium. Idem de Nilo dici potest. *Secundo*, hæc quatuor flumina locis, jam paulo ante dictis, et satis cognitis ita modice oriuntur, ut statim appareat ea ibi primum nasci, ac deinde confluentibus hinc inde rivulis paulatim adolescere: ergo non nascuntur ex uno illo flumine magno Paradisi. *Tertio*, Viega in *Apocalypsim*, cap. 11. Sectione 5. aliique Viri Doctissimi annotarunt, nec Indiam, nec Gangem, nec alias regiones, aut fluvios, qui sunt ultra Sinum Persicum, vocari in Scriptura Orientales, vel Orientem, sed tantum illas, quæ sunt citra sinum Persicum, veluti Armeniam, Arabiam, Mesopotamiam. Harum ergo incolæ puta Arabes, Idumæi, Madianitæ, Armeni, vocantur *Orientales*, vel *filii Orientis* respectu Judæorum: atqui Paradisus fuit in Oriente, ut habent Septuaginta. *Quarto*, si *Geon* est Nilus, et Phison Ganges: ergo Paradisus complexus est omnes regiones interjacentes, Nilum inter Euphratem, Tygrim, et Gangem, puta Babyloniam, Armeniam, Mesopotamiam, Syriam, Mediam, Persiam, multasque alias; quod utique credibile non sit, cum Paradisus nominetur *Hortus:* quis autem cogitet hortum esse tantæ magnitudinis?

Fateor equidem his rationibus nostram sententiam probabiliorem videri, non tamen exinde omnino est improbanda adversa sententia; siquidem reponere possent Fluvium ipsum in Paradiso scaturientem, postquam amœnissimum hortum rigarat, atque perluerat universum, iam inde a primo conditu Paradisi, non erupisse foras aperto, et aspectabili procursu: sed ibi in ipso extremo Paradisi margine terra excipi, indeque subterraneis, et vastissimis meatibus dividi in quatuor illa flumina, vel si quis malit ab ipso jam Paradisi margine quatuor illa flumina manifesto super terram cursu ad certum usque locum deferri, ubi per cuniculos absorbeantur: quæ tamen terras subeuntia per longissima spatia interdum sub mari labantur, atque in disjunctissimis orbis regionibus emergant, primosque fontes attollant. Unde quamvis Gangis, Nili, Tygris, et Euphratis fontes noti quidem, atque conspicui

in tam invicem separatis locis appareant, tamen internis terræ viscerum fluxibus, et perennibus subterraneis meatibus, omnes illos ex uno Paradisi fonte derivari possunt. Sapientissimeque istud Dei consilio factum putant, quo Paradisi locus esset abstrusior, ne humana curiositas illinc ob suam culpam profligata, vestigiis inde fluentium omnium iterum in Paradisum ire conaretur, aut saltem scire locum cuperet. — His favet Sanctus Epiphanius in *Ancorato*, ubi affirmat Tygrim, et Euphratem e Paradiso subter terram fluere, et in Armenia erumpere, sic scribens: *Tertius*, inquit, *Flurius Tygris cursum faciens in conspectu Assyriorum; secat enim partes Orientis, et mergitur sub terram, et exoritur ab Armenia per medium Cardiensium, ac Armenorum, et rescaturit rursum, et secatur in Assyriorum terram. Sed et quartus Fluvius Euphrates similiter eodem modo subiens terram, emergit ab Armenia, et sic alluit Persidem.* — Huic concinit Sanctus Augustinus lib. 8. *De Genesi ad litteram*, capit. 7. dicens: *Quoniam locus ipse Paradisi a cognitione hominum est remotissimus: inde quatuor aquarum partes dividi credendum est, sicut fidelissima Scriptura testatur. Sed ea flumina quorum fontes noti esse dicuntur, alicubi isse sub terras, et post tractus prolixarum regionum, locis aliis erupisse, ubi tamquam in suis fontibus noti esse perhibentur, nam hoc solere aquas facere, quis ignorat?*

Hæc omnia luculenter expendit Moyses Bar-Cepha in libro *De Parad.*, capit. 21. in hunc modum disserens: *Igitur illud flumen revera ingens, Paradisum universum irrigat; quo perlutò, scinditur in quatuor deinde flurios, et ipsos grandes, qui ab illo diducti, simulatque Paradisum relinquere sub ipsa maris Oceani vada dilabuntur, atque inde rursus in hac a nobis habitata emergunt terra. Neque vero hæc nobis ipsis fingimus, sed tamquam Moysis Prophetæ verba consentanea pronunciamus, qui satis indicat quatuor eos flurios, postquam Paradisum reliquerunt sub terram delapsos, tandem in hoc a nobis culto orbe prorumpere, scaturireque. Sed urgebit aliquis, qui possit fieri, ut quatuor illi fluvii, Paradiso egressi præcipitentur sub Oceani vada, atque inde tandem in hac nostra terra erumpant? Huic primo respondemus, ea quæ a nobis fieri non posse existimantur, facilia esse Deo. Illum vero, quem diximus quatuor fluviorum cursum, atque ejus generis alia, divinum esse opus, non humanum.* Deinde *hoc quoque responso volumus Paradisum multo sublimiore positum esse regione, atque hæc nostra extet terra: eoque fieri, ut illinc per præcipitium delabantur fluvii tanto cum impetu, quantum verbis exprimere non possis: eoque impetu impulsi, præcipitesque sub Oceani vada rapiantur: unde rursum prosiliant, ebulliantque in hoc a nobis culto orbe. Hæc ita se habere Dominus etiam Ephrem, et cum eo Doctores alii affirmant, quare nos quoque libenter assentimur.* Inde patet qualiter intelligenda videantur illa verba Moysis cap. 2. *Fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum Paradisum, qui inde dividitur in quatuor capita*, illud enim *inde*, vel, ut fert Hebraica *de ibi*, referri potest, aut ad locum Eden, ut videlicet in ipso egressu fluminis ex Eden, statim divideretur in quatuor capita: aut ad Paradisum, ut fluvius ille egrediens quidem ex Eden unus esset, sed ingressus in Paradisum divideretur in quatuor flumina, quibus omnis terra Paradisi commodius

irrigaretur: aut denique potest referri ad egressum illius fluminis ex Paradiso, ut flumen illud postquam irrigasset Paradisum, ejus finibus egressum postea in quatuor fluvios esse dispertitum. Incertum est autem quanto intervallo post egressum hujus fluminis ex Paradiso ipsum fuerit in quatuor alia flumina dissectum, ac divisum. Quocirca non necesse est fontes eorum fluminum nobis conspicuos esse Paradiso propinquos. Tandem majoris elucidationis gratia placet hic attexere, quæ de Paradisino fonte, deque quatuor illis fluminibus scribit Rupertus lib. 2. *De Trinit.*, cap. 24. et 29. *Aquarum natura*, inquit, *per se salsa est, nec idonea potui, sicut in seipso ostendit mare: ascendens autem de abysso, quæ est matrix omnium aquarum, in illam quasi magni corporis terræ mammam, idest Paradisi fontem quodammodo lacteam assumit dulcedinem, et irrigat universæ terræ superficiem, ut juxta Psalmistam, potent omnes bestiæ sylvæ, et expectent onagri in siti sua, immo ut dulcesceret omnis terra ad nutricandam herbam virentem, lignumque Pomiferum, quod jussa erat terra producere. atque hoc potissimum valet in terris Orientalibus, non solum panis, et vini, sed etiam pretiosorum aromatum, metallorum, ac lapidum fertilissimis. Omnes igitur aquæ potabiles, et salubres ubicumque fluant, et undecumque appareant, de fonte Paradisi per occultos meatus originem trahunt, et ex ejus dulcedine hoc habent, ut potabiles, et salubres sint. Et quemadmodum jecur in corpore animalis fons est sanguinis, ut docent Physici, cunctis per corpus sparsis venis sanguinem dispensans, atque hoc ministerio vitam animalis conservans: sic ille fons universam terram per occultas venas irrigans vegetat, et in multos redundat fontes, ac flumina, sed eorum omnium ista quatuor sunt capita, idest principalia. Fontes igitur Tygris, et Euphratis si libet in Armenia demonstrentur; et tamen per viam, quam solus novit auctor fluminum Deus, de Paradiso secundum veritatem Scripturæ hujus manare credantur.* Hæc Rupertus.

* "Perbelle ista omnia repræsentat Alcimus Avitus Viennensis episcopus, Carmine *De creatione mundi*, tametsi nonnihil a nostra sententia recedat:

Eductum levi fontis de vertice flumen,
Quatuor in largos confestim scinditur amnis.
Euphratem, Tygrimque vocant qui limite certo
Longa sagittiferis faciunt confinia Parthis.
Tertius inde Geon, Latio cui nomine Nilus
Dicitur, ignoti cunctis plus nobilis ortus
Cujus in Ægyptum levis perlabitur unda,
Ditatura suam certo sub tempore terram.
Nam quoties tumido perrumpit flumine ripas
Aluens, et nigris campos perinundat arenis,
Ubertas taxatur aqua, cæloque vacante
Terrestrem pluviam diffusus porrigit amnis.
Tunc inclusa latet lato sub gurgite Memphis,
Et super absentes possessor navigat agros.
Terminus omnis abest, æquatur judice fluctu
Annua suspendens contectus jurgia limes.

Gramina nota videt lætus subsidere pastor.
Inque locum pecorum viridantis jugere campi
Succedunt nantes aliena per æquora pisces.
Ast postquam largo fœcundans germina portu
Lympha maritavit sitientis viscera terræ,
Regreditur Nilus, sparsasque recolligit undas.
Fit fluvius pereunte lacu: tum redditur alveo
Pristina riparum conclusis fluctibus obex,
Donec dividuum spargens per devia finem
Gurgite septeno patulum percurrat in æquor.
Sed cur dicatur tantum mundana latere
Vertex Nile tuus? Nam qui nescitis ab ortu,
Non solus, sed quartus eras, diffusus ab illo
Despicit excelso qui flumina cuncta meatu
Ipsius atque pater pelagi supereminet omnes,
Quas montes, quas plana vomunt, quas nubila, lymphas.
Quartus Physon erit, quem possidet India Gangem.
Motus odorifero quoties qui vertice crevit,
Deciduas pulchro quas spargunt flumina luco
Prælambens furatur opes, et gurgite nostrum
Ducit in exilium. Nam ripa largus utraque,
Amnibus ut nostris enodes ferre papyros,
Aut scriptos algasque leves deducere mos est,
Excrementa trahens magnus sic ditia Ganges
Hoc etiam donat mundo, quod projicit alveo.

QUÆRES. — *Quanam in mundi parte Paradisus fuerit constitutus?*

RESPONDEO probabiliorem videri sententiam " * quæ asserit Paradisum in aliqua ex Orientalibus Indiæ, aut Sinarum insulis esse consitum. Hinc sanctus Isidorus Hispalensis libr. 14. *Originum*, capit. 3. Paradisum facit primam regionem Asiæ majoris ab ortu Solis. Favent et plurimi alii SS. Patres; maximè Epiphanius Epistola ad Joannem Jerosolymitanum; sanctus Basilius Homil. 11. in *Genesim;* Ambrosius, lib. *De Paradiso*, et ceteri. Unde Tertullianus, lib. *De Genesi*, cap. 2. ita canit:

Læta Paradisus in aula
Instruitur, primique adspectat lumina Solis.

Et lib. *De Judicio Domini*, cap. 8. ait:

Est locus Eois Domino dilectus in oris;
Lux ubi clara nitens, spiratque salubrior aura.

Et Lactantius lib. 2. *Divinarum Instit.*, cap. 13. *Post hæc Deus hominem posuit in Paradiso, idest in horto fœcundissimo, et amœnissimo, quem in partibus Orientis omni genere ligni, arborumque conseruit.* Et in Carmine *De Phœnice:*

Est locus in primo felix Oriente remotus.

Proba Faltonia in Virgilii Centonibus *De Paradiso* ait:

Ecce autem primi sub lumine Solis et ortus.

Marius Victorinus lib. carminum in *Genes.* etiam *De Paradiso*:

Eoos aperit felix, qua terra recessus.

S. Alcimus Avitus libro primo *De initio mundi:*

Est locus Eoo mundi servatus in axe,
Secretis natura suis, ubi Solis ab ortu
Vicinos nascens aurora repercutit Indos.

Et paulo inferius:

Ergo ubi transmissis mundi caput incipit Indis,
Lucus inaccessa cunctis mortalibus arce
Permanet: æternum conclusus limite, postquàm hic
Decidit expulsus primævi criminis auctor.

Quibus patet illum auctorem, Paradisum in India, vel in ulteriori proxima Orientali regione constituere. Posset itaque affirmari Paradisum in aliqua ex amœnissimis, et uberrimis Orientalibus insulis fuisse consitum; in qua fons ille Paradisinus emanabat, et scindebatur in quatuor ingentia illa flumina, quæ forte ab ipso Paradisi limine absorpta, per subterraneos meatus, rursus in varias orbis partes effluunt. Itaque de Paradisino situ adhuc sub judice lis est.

QUÆSTIO TERTIA

QUÆNAM SIT PARADISI TERRESTRIS MAGNITUDO. ET AMŒNITAS.

Notandum 1. Circa Paradisi magnitudinem varias esse Auctorum sententias. *Primo* namque censent aliqui ingentem illius esse extensionem; ita quod videatur incomprehensibilis: sic S. Anastasius Sinaita Homil. 9. in *Genesim*, ait: *Cum latitudo Paradisi sit magnitudinis incomprehensibilis, adeo ut abundantia ejus irrigationis efficiat quatuor fluvios universam prope terram irrigantes.* Nonnulli affirmant illum esse tantæ magnitudinis, quanta est una ex præcipuis terræ partibus, puta Asia, aut Africa, aut Europa. Verum hæc utraque sententia merito ab omnibus exploditur, quia tanta Paradisi laxitas non posset ullo pacto in terra latere: maxime cum hoc ipso tempore totus orbis circumnavigetur; haud dubie enim jam aliquis in illas Paradisi plagas incidisset, quod utique nusquam factum est. Putat Tostatus in c. 13. *Genesi*, quod Paradisus non habuerit majorem magnitudinem, quam in longitudine tres aut quatuor leucas, in circuitu autem duodecim, aut non multo plures. Alii aliter sentiunt. Quibus patet rem proculdubio esse omnino incertam, ita quod solis conjecturis Paradisi magnitudinem detegere liceat.

Notandum 2. Incertum pariter videri an Paradisus ita fuerit hominibus præparatus, ut si innocentiæ status perseverasset, in ipso bruta animantia non habitassent. Etenim S. Basilius, lib. *De Paradiso*, ait: *In Paradiso omnia erant avicularum genera, quæ et pulchritudine colorum, et dulcedine concentus incredibiliter oblectabant hominem. Erant illic etiam variorum animalium spectacula: sed erant omnia mansueta, obedientia homini, inter se concorditer, et pacifice viventia,*

quæ et audiebant inter se, et loquebantur sensate. Serpens autem non erat tunc horrendus, sed mitis, et mansuetus: nec terribiliter in terræ superficie velut natans reptabat, sed sublimis, et erectus pedibus insistens gradiebatur. Ipsi concinit S. Augustinus lib. 14. *De Civitate Dei*, cap. 11. ubi ait: *Superbus ille Angelus colubrum in Paradiso corporali, ubi cum duobus illis hominibus masculo et fœmina, animalia etiam terrestria cetera subdita et innoxia versabantur, animal scilicet lubricum, et tortuosis anfractibus mobile operi suo congruum per quod loqueretur elegit.* Hanc ipsam veritatem acerrime propugnant Bellarminus lib. *De gratia primi hominis*, cap. 15. et Pererius in 2. capit. *Genesis* iisque potissimum rationibus nituntur: *Primo*, quia homini in Paradiso existenti datum est imperium in animantia: ergo oportet animalia fuisse in Paradiso, in quæ imperium exerceret. *Secundo*, non potuisset Heva non vehementer exhorruisse ad primum serpentis aspectum, si numquam nec serpentem, nec animal aliud ante vidisset. *Tertio*, non parum ornatus, ac pulchritudinis Paradiso defuisset, si nulli in aquis pisces, nullæ in arboribus aviculæ, præsertim discolores, et canoræ, nullæ in sylvis animantes, nulla in campis pecora conspici possent. *Quarto*, homo innocens variis caruisset voluptatibus quas ex animalibus, volucribusque percipere poterat. — Alii e contrario diserte negant ulla animalia in Paradiso habitatura si felix innocentiæ status perseverasset. Ita S. Damascenus, lib. 2. *De fide*, cap. 11. *Divinus profecto locus Paradisus*, inquit, *ac dignus ejus qui ad imaginem Dei creatus fuerat incolatu, in quo nullum irrationalium habitabat: sed solus homo divinarum manuum factura.* Ipsi concinunt plurimi Recentiores, his potissimum rationibus ducti: *Primo*, quia locus ille proprius immortalitatis non congruebat animantibus morti, et corruptioni obnoxiis. *Secundo*, si animalia extitissent in Paradiso, vel in eo fuissent creata, vel aliunde deportata. Non primum; quippe cum nec ibi creatus fuerit Adamus. Non etiam secundum, quia, vel ibi semper mansissent, vel ejecto Adamo, ab eo pariter fuissent extrusa. Non primum, cum enim tantum masculum et feminam Deus creaverit, consequens esset, quod in terra nostra non fieret propagatio omnium animalium a Deo conditorum. Non etiam secundum, quia in extrusione Adami e Paradiso nulla fit mentio ejectorum animalium. Idcirco indiscussa manet veritas an revera animalia in Paradiso extiterint.

Conclusio prima. — PROBABILIUS EST PARADISUM TERRESTREM, NEC ITA ARCTUM, NEC ITA SPATIOSUM FUISSE UT AD QUINDECIM AUT VIGINTI LEUCAS EXCESSERIT. Ita colligitur ex S. Augustino lib. 8. in *Genesim*, cap. 10. ubi ait: *Neque enim exiguus locus erat Paradisus quem totus fons irrigabat.* Cui subscribit Moses Bar-Cepha lib. *De Parad.*, cap. 15. ubi ait: *Necessum est spatiosum admodum atque amplum fuisse. Ei enim rei fidem facit ingens illud flumen, quo rigabatur, nam si hoc, ubi Paradisum satis abluit, in quatuor grandes fluvios dissecatur, qui magnam orbis hujus, quem nos colimus, partem suo cursu aluunt; maximum profecto, amplissimum, atque profundissimum, ut sit consentaneum est antequam in quatuor illos diductum atque dispertitum est grandes fluvios. Jam vero ex fluminis magnitudine con-*

ficitur Paradisum, qui illo rigaretur, amplissimum quoque esse. Et cap. 28. *Paradisus dicebatur accomodatissimus ad habitationem oblectationemque hominum. Sed quanta fuerit hujus amplitudo, satis arguit fluvius magnus qui ex ipso effluebat, et postquam elapsus esset dividebatur in quatuor flumina. Si enim fluvius ipse magnus erat, manifestum est Paradisum quem rigabat, magnum spatiosumque fuisse.* Verum fateor argumentum istud non satis evincere Paradisi magnitudinem, et vastitatem. Quis enim nesciat maxima interdum flumina a suo ortu, vel exigua esse, deinde influxu aliorum, fontiumque scaturiginibus augeri in ingentem confluentem? etenim Danubius, et Rhenus modicos, et vicinissimos habent fontes: nihilominus varias provincias alluunt; siquidem Danubius per Hungariam, et Traciam effluit, seque post Constantinopolim exonerat; Rhenus vero ubi Germaniam, et Hollandiam irrigavit, in Oceanum erumpit. *Adde quod* Paradisus terrestris in ea altitudine fuerit consitus, ut commode potuerint inde in quatuor partes valde inter se dissitas quatuor illa ingentia flumina erumpere.

Dices: Si Adamus non peccásset, omnes ejus posteri Paradisum terrestrem incoluissent: sed illi infra spatium quindecim aut viginti leucarum contineri non potuissent: ergo Paradisus terrestris longe spatiosior, et latior esse debuit. *Probatur minor;* nam si post Adæ peccatum vixerunt aliqui homines prope mille annos, ut Adam ipse, et Mathusalem, etc., proculdubio in statu innocentiæ vixissent non minus quam ter, aut quater mille annos: quo spatio temporum innumera proles nullo tunc moriente propagata fuisset: ergo non potuissent simul in Paradiso subsistere, nisi locus ille unam ad minus ex totius orbis partibus æquasset. *Major* etiam constat: siquidem Paradisus ille homini innocenti fuerat destinatum domicilium: cum ergo Adamo non peccante omnes ejus posteri fuissent innocentia donati, etiam in eo voluptatis domicilio habitare debuissent. Adde quod in Paradiso jacebat salutiferum lignum vitæ, cujus fructum decerpere, et edere debuissent homines, quo vitam suam prorogarent, et consequenter necessum erat eos omnes in Paradiso subsistere. — **Respondeo 1.** negando *majorem*, etenim si stetisset felix ille innocentiæ status, non in solo Paradiso, sed etiam in universa terra Adami posteri habitassent; tum quia Deus Adamo, et Evæ in Justitia Originali creatis *benedixit, et ait: Crescite et multiplicamini, et replete terram, et subjicite eam.* Insuper ait: *Dominamini piscibus maris, et volatilibus cæli, et universis animantibus quæ moventur super terram:* loquitur autem de terra universa nuper a se etiam extra Paradisum creata, ut et de piscibus omnium marium, de volatilibus omnium regionum sub cælo, de animantibus, herbis, arboribus totius orbis. Si ergo totam hanc terram, et mare cum omnibus animantibus, volatilibus, aquatilibus, herbis, arboribusque, subjecit Deus homini ante peccatum, voluitque ut sobole sua terram repleret, coleret, suis usibus eam cum omni ejus ornatu inservire cogeret; putabimusne non peccante homine hæc ei incassum dicta, et genus humanum tunc juxta Paradisi septa conclusum, universam reliquam terram, vastam, desertam, habitatore vacuam in sempiternum relicturum, cum terra potissimum in usum hominum condita fuerit? Adde, quod universa terra

foret inculta, sylvestris, et indecora, si esset deserta, et hominibus vacua, cum hominis industria, et cultura multum ei ad fertilitatem, amœnitatem, et decorem conferat: imo esset omnino otiosa, et in vanum a Deo creata; quod repugnat Scripturæ sacræ dicenti Isaiæ 45. *Dominus fecit terram, ipse plastes ejus: non in vanum creavit eam, ut habitaretur formavit eam.* — *Respondeo* 2. Concessa *majore*, negari posse *minorem:* cum enim in eo felici statu nullo frigore, nulloque Solis ardore agitati fuissent homines, etiam nec domibus, nec Palatiis indiguissent, adeoque plurimi simul habitare potuissent. *Adde quod* non omnes homines nascituri, semper in eo mansissent: sed forte, qui essent provectioris ætatis, et perfecti meriti in cælum fuissent translati, ut docet Magister sententiarum in 2. distinct. 20. Verum fateor nos nihil certi de hac re determinare, et divinare posse. Ideo sit

Conclusio secunda. — Terrestris Paradisus amœnissimus, et jucundissimus erat. Hoc ipsum sufficienter indicat Moyses dum eum Paradisum voluptatis appellat, hoc est omni voluptate, et amœnitate refertum; unde Hebræi ipsum vocant *Ganedem*, ut observat Malvenda, idest, hortum deliciarum; nam apud Hebræos *Gana*, significat hortum, *Eden* vero delicias, et voluptatem. Firmatur hæc veritas omnium sanctorum Patrum sententiis, qui Paradisi amœnitatem, et pulchritudinem omni qua possunt elegantia exprimunt. Imprimis vero audiendus est S. Basilius Orat. *De Paradiso*, ubi postquam declarasset amœnissimum hunc locum nullis procellis agitari, nec fœdari tenebris ob loci sublimitatem, ita concludit: *Hunc locum sic constituit Deus, ut satis alioqui illum omni singulæ tempestates circumlustrarent, imo præcipuis illum suis facultatibus stipantia, ac communientia conferrent singula tempora, vernale quod habet delicatum, et jucundum; æstivum æsculenta in alimoniam, autumnale hilaritatem, hyemale otium et quietem. Deinde ut terra esset pinguis, mollis, et vere fluens lacte ac melle, ad fertilitatem fragum accommodata, ac fertilissimis aquis irrigua, quæ profecto incredibilem quamdam pulchritudinem exhiberent. Subtiles enim aquæ illæ, ac perspicuæ, et multum quidem jucunditatis spectantibus conferunt, plus tamen utilitatis.* — S. Damascenus lib. 2. *De Fide*, cap. 11. hunc ipsum deliciarum hortum ita delineat: *Quia vero*, inquit, *Deus plasmaturus erat hominem ad imaginem, et similitudinem suam, tamquam quemdam Regem, et Principem universæ terræ, et eorum, quæ in ea sunt, præstruxit ei quamdam veluti Regiam in qua diversaus, beatam, et ex omni parte felicem deduceret vitam, et ipse est divinus Paradisus Dei manibus in Eden plantatus,* lætitiæ, et voluptatis omnis promptuarium. *Edem enim voluptas interpretatur. In Oriente vero omni terra excelsior collocatus est, optima temperie, et aëre subtilissimo atque purissimo splendidus, plantis semper virentibus insignis, odoris suavitate refertus plenusque lumine, universæ sensibilis venustatis, et pulchritudinis superexcellens intelligentiam. Divinus profecto locus, ac dignus ejus qui ad imaginem Dei creatus est incolatu.* — Quibus verbis sancti Patres terrestris Paradisi voluptatem, et amœnitatem quinque præcipue in rebus constitutam declarant, nempe in Cælo, aëre, aquis, terra, et plantis. *In Cælo* namque perpetuus erat salubris astrorum influxus, et omni tempore suavis-

sima quædam æquabilitas, quæ veluti perpetuum ver efficiebat. *In aëre* firma serenitas, et puritas, subindeque perpetua claritas nullis infuscata tenebris. *Aquarum* ingens nedum erat copia, qua serpentibus undequaque rivulis, jucundissime Paradisus irrigabatur; sed earum limpiditas, et puritas erat summa, quæ speculi instar, hujus amœnissimi loci speciem gratissimam intuentibus referret. *Terra* autem fœcundissima, quæ nullo incolentium labore arbores, et plantas progerminaret. *Denique plantæ* ipsæ, et arbores, flores nedum suavissimos, et pretiosissima aromata, quibus visus, et olfactus recrearetur, sed etiam dulcissimos fructus ad cibum, et gustus oblectamentum suppeditabant. *Plantavit enim in illo Deus*, inquit S. Basilius, *omnifariam arborum pulchritudinem, quæ gratissimæ essent aspectu, et jucundissimum sui exhiberent usum:* unde Scriptura: *produxit Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, et ad vescendum suave:* quibus verbis significat in Paradiso fuisse arbores, et plantas, non solum ad necessitatem, et suavitatem cibi, sed etiam ad visus oblectamentum.

Hæc omnia luculenter exprimit Tertullianus lib., *De judicio Domini*, capit. 8. ubi sic canit:

Omnia fert fœcunda, solo prædivite, tellus,
Flores in pratis fragrant, et purpura campis...
Arbor stat cum flore novo pulcherrima pomis;
Vitalem, et frugem felicia robora densant;
Mella viridanti conflagrant pinguia cana:
Lac etiam plenis manat potabile vivis:
Vitam spirat ibi, quidquid pia terra virescit:
Et pulchre redolet munus medicabile Cretæ.
Fons illic placidis leni fluit agmine campis;
Quatuor inde rigant partitas flumina terras,
Ver puto semper agit vestitus floribus hortus:
Non frigus variat hyberni sideris auram:
Et reficit fœtam meliori flamine terram.
Non ibi nulla; suas defendunt astra tenebras.
Iræ insidiæque absunt, et dira cupido,
Exclususque metus, pulsæ de limine curæ.

Hanc ipsam Paradisi amœnitatem et delicias etiam graphice describit sanctus Alcimus Avitus Viennensis lib. I. *De initio mundi:*

Hic ver assiduum Cœli clementia servat,
Turbidus auster abest semperque sub aëre sudo,
Nubila diffugiunt jugi cessura sereno.
Nec poscit natura loci, quos non habet imbres:
Sed contenta suo dotantur gemina rore.
Perpetuo viret omne solum, terræque ridentis
Blanda nitet facies: stant semper collibus herbæ,
Arboribusque comæ, quæ cum se flore frequenti,
Diffundunt, celeri solidant sua germina succo.
Nam quidquid nobis tota nunc nascitur anno,
Menstrua maturo dant illic tempora fructu.

Lilia perlucent nullo flaccentia Sole:
Nec tactus violat vicias, roseumque ruborem,
Servans perpetuo suffundit gratia vultu.
Sic cum desit hyems, nec torrida ferveat æstas,
Fructibus haud caret autumnus, vel floribus annus.
Hic quæ donari mentitur fama Sabæis,
Cinnama nascuntur.
Illic desudans flagrantia balsama ramus,
Perpetuum promit pingui de stipite fluxum.
* " *Tum si forte levis novit spiramina ventus,*
Flatibus exiguis, lenique impulsa susurro,
Dives sylva tremit foliis, ac flore salubri,
Qui sparsus late suaves dispensat odores.
Hic fons perspicuo resplendens gurgite surgit.
Talis in argento non fulget gratia, tantam
Nec chrystalla trahunt nitido de frigore lucem.
Margine riparum virides micuere lapilli,
Et quas miratur mundi jactantia gemmas,
Illic saxa jacent, varios dant arva colores,
Et naturali campos diademate pingunt.
Eductum leni fontis de vertice flumen
Quatuor in largos confestim scinditur amnes.

Audiendus est etiam Marius Victor, lib. 7, Comment. in *Genesim*, ubi canit in hunc modum:

Eoos aperit felix qua terra recessus.
Editiore globo nemoris Paradisus amœni
Panditur: et teretis distinguitur ordine silvæ
Hic ubi, jam spatiis limes discernitur æquis
Solis et æternum paribus ver temporat horis
Illic quæque suis dives stat fructibus arbor
Pomaque succiduis pelluntur mitia pomis
Quæ jucunda oculis, et miri plena vigoris
Membra animosque fovent pascuntque sapore et odore
Sidereos hic terra vibrat distincta calores.
Semper flore novo frondens, fructuque recenti
Hic fragiles solvunt calamos animata vigore
Muneris Ambrosii spirantia cinnama odores
Sed nec quod Medus redolet, vel crine soluto
Fragrat Archimenius, quod molli dives amomo
Assyrius, missisque rubens Mareotica nardo
Quod tartesiaci frutices, quod virga Sabæi
Quodque Palæstinus, lacero flet vulnere ramus
Omnia certatim hunc congesta putabis in hortum
Namque hunc cuncta Deus pariter quæ singula certis
Accepit natura locis, confecta regessit.
Motaque dum leni vibrat nemus aura meatu
Unum ex diverso nectar permiscet odore
Fitque novum munus sibi nulla quod asserat arbor

Quaque tremens blando sensim jactata fragore
Commotis trepidat floris, sonat arbore cuncta
Hymnum silva Deo modulataque sibilat aura
Carmina, nec vacuus vacuum quatit aëra motus
Neque minus eleganter licet contractius proba
Falconia Adolphi Romani proconsulis uxor
Græcæ et latinæ eruditissima quæ cum Virgilii
Opera memoria teneret, ad christianæ doctrinæ
Mysteria metrice explicanda in centones redegit
In quibus hæc de Paradisi oblectamentis habet.
Ecce autem primi sub lumine solis et ortus
Devenere locos, ubi mollis amaracus illos.
Floribus et dulci adspirans complectitur umbra
Hic per purpureum atque alienis mensibus æstas
Hic liquidi fontes, hic cœli tempore certo
Dulcia mella premunt hic candida populus antro
Imminet, et lentæ texunt umbracula vites
Invitant croceis ad laudes floribus horti
Inter odoratum lauri nemus, ipsaque tellus
Omnia liberius nullo poscente ferebat. " ✳

Hæc ipsa veritas etiam Poetas Ethnicos non latuit: siquidem Paradisi terrestris amœnitatem sub larvata Alcinoi hortuli imagine delineavit Homerus, eo fere modo quo ipsum Moyses descripserat.

Ibi magnæ creverunt arbores longæ,
Pyri, et punicæ, et mali fructuosæ,
Ficusque dulces, et olivæ longæ,
Quarum numquam fructus perit, nec intermittit,
Hyeme nec æstate perennans, quin semper aura
Zephyria flans alia gignit, alia coquit.
Pyrus post pyrum senescit, et malus post malum,
Et uva post uvam, et ficus post ficum.
Hic ei sata est fructuosa vinea, cujus altera area
In plano loco siccatur Sole; alias autem vindemiant,
Alias calcant, adsunt immaturæ uvæ,
Delapso flore, aliæ maturescunt.

Ipsi concinit Ovidius, qui haud prorsus obscure visus est Paradisum innuisse cum in prima Transformationum canit:

Ver erat æternum, placidique tepentibus auris,
Spirabant Zephyri; natos sine semine flores:
Mox etiam fruges tellus inarata ferebat,
Nec renovatus ager gravidis carebat aristis.

Alia his similia invenies apud sanctos Patres, et Recentiores Theologos, quos consulere poteris si plura desideres.

QUÆSTIO QUARTA.

QUIBUS PRÆCIPUIS ARBORIBUS PARADISUS TERRESTRIS CONSITUS FUERIT.

Notandum 1. Certissimum esse varias arborum species in Paradiso fuisse plantatas: siquidem *Gen.* 2. v. 9. Moyses ait: *Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, et ad vescendum suave: Lignum etiam vitæ in medio Paradisi, lignumque scientiæ boni, et mali:* et vers. 16. *Præcepitque ei dicens: Ex omni ligno Paradisi comede; de ligno autem scientiæ boni, et mali ne comedas, etc.* Quibus tres distingui possunt arborum species, nempe Communes, Vivificæ, et Probatrices. *Communes* erant illæ arbores ad hominis oblectamentum, et edulium conditæ: *Vivifica* erat illa arbor vitæ cujus fructu, et esu prorogari, et servari debebat hominum vita: *Probatricem* appello illam arborem *scientiæ boni, et mali:* qua nempe probari debebat hominis in Deum observantia, aut perduellio. Seu ut loquitur Severianus Gabalitanus, *Tres arborum differentiæ erant in Paradiso: Una quidem data erat homini, ut viveret; altera ut bene viveret: tertia ut semper viveret.* — Communes autem arbores erant duplicis generis, aliæ quidem *frugiferæ*, aliæ *infructuosæ*. De frugiferis apertum est prætatum sacræ Scripturæ testimonium: de infructuosis autem non ita constans. Colligitur tamen, tum ex hoc Ezechielis oraculo c. 31. *Cedri non fuerunt altiores illo in Paradiso Dei; Abietes non adæquaverunt summitatem ejus, et Platani non fuerunt æquæ frondibus illius: Omne lignum Paradisi non est assimilatum illi.* At Cedri, Abietes, Platani, quas Propheta refert fuisse in Paradiso Edem, arbores sunt infrugiferæ. Tum quia licet arbores illæ neque ad esum, neque ad usum ignis, aut ædificiorum, aut alias humanæ vitæ utilitates conducerent in statu innocentiæ; conferebant tamen ad ornatum, varietatem, pulchritudinem, et ad oblectandum odoratum et visum: ac proinde magnam istius generis arborum copiam in Paradiso fuisse non est ambigendum. Nec sane officit illud a Deo Adæ dictum, *De omni ligno Paradisi comede;* intelligendum enim est de omni ligno ad comedendum idoneo; sicut illud Pauli 1. ad Timoth. 4. ubi jubet Christianos vesci omni creatura cum gratiarum actione, haud dubie intelligitur de omni creatura ad hominis cibum accommodata.

Notandum 2. Judæos fabulis assuetos, sentire *lignum*, seu *arborem scientiæ boni, et mali*, ita dictam, quod cum Adam et Eva conditi fuissent ut infantes absque ullo rationis usu, hunc ex esu fructus illius arboris sunt assecuti. Non rectius sapuit Josephus affirmans *lib.* 1. *Antiq. cap.* 2. arborem hanc habuisse vim acuendi ingenium, et conciliandi prudentiam. Idem senserunt *Ophitæ* qui serpentem pro Christo colebant, eo quod (inquiebant, referente S. Epiphanio *Hær.* 37). ipse homini fuerit Auctor adipiscendi scientiam, cum ei esum ligni vetiti suasit. At fabulam hanc impugnant et expugnant plurimæ æque non leves rationes. 1. Quia alioquin Deus non prohibuisset illius esum, nec tantum bonum homini invidisset. 2. Quia serpens non fuisset mentitus Adamo et Evæ cum eis dixit: *Eritis sicut Dii scientes bonum, et malum.* 3. Non adeo dolere debuissent primi parentes cum ex ad-

missa culpa ingenio præstantiores evasissent. 4. Grande bonum, quo antea carebant, peccando fuissent assecuti, quod impium esset cogitare. — Præstat itaque asserere, arborem illam per anticipationem ex præviso eventu futuro appellatam esse *scientiæ boni, et mali;* quia licet Adam speculative antea sciret bonum, et malum, tamen edens ex illo vetito fructu practice, et experientia cognovit quantum bonum peccando amiserit, et in quæ mala fuerit prolapsus, expertusque est quam excellens bonum esset innocentia, et quam grave malum esset peccatum. Scit Medicus quid sit sanitas, et ægritudo: at cum in morbum incidit, reipsa experitur quid intersit inter sanitatem, et ægritudinem. Sciebat Christus triplici scientia, divina, beata, et infusa quam sint graves hominum calamitates et molestiæ, et quanta opus esset animi constantia ad eas ex animo suscipiendas et ferendas: attamen *cum esset Filius Dei, didicit ex iis quæ passus est obedientiam*; idest, propria experientia comprobavit. — Ita præfatam appellationem interpretantur SS. Patres; maxime S. Augustinus lib. 8. *De Genesi ad litteram*, cap. 6. *Arbor illa*, inquit, *appellata est* scientiæ dignoscendi bonum et malum, *quia si post prohibitionem homo ex illa ederet, in illa erat præcepti futura transgressio, in qua homo per experimentum pœnæ disceret, quid interesset inter obedientiæ bonum, et inobedientiæ malum.* Seu ut eleganter rem effert Basilius Seleuciensis orat. 2. *De Adam: Tamquam in tabula præceptum in arbore præscribens, latentem intus discernendi scientiam excitavit, obedientiæ, et inobedientiæ discrimen ad arborem adscribens. Inde agnoscibile boni et mali lignum dicitur: nam ab iis quæ ille perdoctus est, lignum nomen accepit, et hujus disciplina arboris est appellatio.*

Notandum 3. *Lignum* seu *Arborem vitæ*, vel ut fert Hebraica *lignum vitarum*, ita appellatum, non quod esset signum vitæ Adamo a Deo concessæ, ut volunt aliqui: sed *vitæ*, aut *vitarum*, idest vivificum, quod ejus fructus miram haberet vim ad vitam hominis servandam, et prorogandam. *Primo*, quia esus illius fructus efficiebat hominis vitam longævam. *Secundo*, valentem et robustam. *Tertio*, ita constantem, ut nusquam morbo aut senio laborasset. *Quarto*, hilarem et jucundam, bilis enim ardorem temperasset, et omnem melancholicum humorem absorpsisset. Hæc autem miranda Arbor consita erat *in medio Paradisi*, ut affirmat Moyses *Gen.* 2. *vers.* 9. idque juxta arborem scientiæ boni, et mali, quam sic Deus primo Parenti indicarat, inquit Moses Bar-Cepha cap. 20. *Si ab illa arbore scientiæ boni, et mali te continueris, legique meæ obtemperaveris, en tibi arborem vitæ præparavi, qua vescens, vives in perpetuum.* Unde Severianus Gabalitanus Homil. 5. *Lignum scientiæ instar fuit Palestræ, ac gymnasii: postquam mandatum servasses in ligno isto, præmium acciperes.* Idque consulto factum est: nam cum lata a Deo lex esset ne Adam de arbore, quæ scientiæ boni, et mali dicebatur, gustaret, et prævaricanti pœna præfixa ipsa mors; congruum erat ut præmium observanti etiam demonstraretur, nempe ipsa *Arbor vitæ*, ut quantum mortis nomine Adamus a rebellando deterreretur tantum vitæ perpetuæ illectu ad parendum stimularetur. — Hanc eamdem veritatem luculenter explicat et confirmat sanctus Bonaventura in 2. *dist.* 17. ubi recenset tria arborum Paradisi genera; *Quædam*, inquit, *proderant corpori ad ejus*

nutritionem et sustentationem, de quibus Moyses in universum dixit, produxit Deus ex humo omne lignum ad vescendum suave. *Aliæ arbores proderant animæ hominis: hujusmodi erat* arbor scientiæ boni et mali, *cujus fructus interdictus est homini, scilicet ad probandam ejus obedientiam: a quo fructu si præceptis Dei obediens abstinuisset, proculdubio dulcissimum immortalitatis fructum esset adeptus. Tertii generis fuit* arbor vitæ *ipsi homini, hoc est conjuncto ex anima et corpore profutura: quippe tribuens perpetuam homini vitam, et indissolubilem faciens corporis et animæ conjunctionem. Harum dumtaxat duarum arborum proprie meminit Moyses, propter singulares, et admirandos earum effectus, propter quos Deus eas posuerat in medio Paradisi inter se propinquas: ut aspiciens homo arborem vitæ, amore immortalitatis ad observantiam divinæ legis acrius incitaretur; cernens autem arborem scientiæ boni et mali, mortis metu tamquam fræno quodam in divinorum præceptorum obedientia contineretur. Dicta est autem arbor vitæ, non ob effectum quem ipsa habuit, sed ad quem ordinabatur, et quem sine dubio habuisset, si homo in Dei gratia perseverasset.*

His omnibus prælibatis, restat determinandum: *Primo* quæ et qualis fuerit arbor scientiæ boni et mali. *Secundo,* quam virtutem et efficacitatem habuerit Arbor vitæ.

Conclusio prima. — Variæ sunt Auctorum sententiæ circa determinandam speciem Arboris scientiæ boni et mali: Sed verius augurari videntur, qui ipsam malum fuisse indicant.

Constat hujusce Conclusionis prima pars ex diversis Auctorum hac de re opinionibus; nam ut observat Moyses Bar-Cepha, c. 19. *Nonnulli existimant non fuisse illam veram et naturalem arborem, cujus fructum gustaverit Adam, sed venereum amplexum quo cum uxore ille corpus miscuit: eamque ob rem, ajunt, partum mulieris esse per Dei sententiam doloribus factum obnoxium. Neque aliud voluisse illud præceptum; Ne edatis de illa arbore, quam ne coëatis, sed sancte et absque omni venere vivatis.* Cujus delirii auctorem fuisse Origenem, affirmat Anastasius Sinaita lib. 9. in *Exameron*, his verbis: *Nefandorum autem effector sicut obscœnorum perpetrator Origenes, existimavit eam arborem esse mulierem.* Verum, inquit Bar-Cepha, minime veram esse hanc sententiam id satis arguit, quod integra virginitate pulsi sint illi de Paradiso: quamdiu enim morati sunt in Paradiso, ipsos mansisse virgines communis est sanctorum Patrum sensus. Unde rectius, inquit idem ipse, censent alii, *frumentum* fuisse hanc arborem, atque ideo Christum quoque suum corpus in pane dedisse, ut qua re contractum esset debitum, eadem et exolveretur. *Rursus* alii *Vitem* fuisse contendunt, et idcirco sanguinem suum dedisse Christum in vino, pro expianda primorum Parentum noxa. *Sed nos,* ait Bar-Cepha, *hæc vera non esse putamus, frumentum enim seges, non arbor dicitur, ut neque vitis.* — Nonnulli arbitrantur hanc arborem fuisse *ficum*, nam statim ab ejus esu nudum se videns Adam, ex foliis ficus vestem sibi consuit, ut legitur *cap.* 3. *vers.* 7. a proxima autem, et vicinissima arbore Adam propter nuditatem suam pudore suffusus, vi-

detur accepisse hæc folia et tegmina nuditatis suæ: at nulla ipsi erat vicinior illa, ex qua jam fructum decerpserat, et comederat; itaque videtur illa fuisse ficus. Ita censent S. Athanasius qu. 49. *ad Antiochum*, Theodoretus qu. 28. Gennadius *in Catena Græca Genesis*, dicens: *Non est verisimile cum degustationem illico secutus sit pudor, relicta proxima arbore, alias errabundos quæsiisse quibus foliis contegerentur; sed neque cum advenientem Deum persentirent, sub illa arbore latitassent quæ reos fecisset illos, nisi sub ea etiamnum comedentes deprehensi fuissent.* — Similia habet Bar-Cepha, cap. 19. *Neque enim simile veri potest existimari,* inquit, *ipsos prætermissa ea arbore quæ proxima erat, ad aliam longiusque dissitam festinasse, ex cujus foliis consignatis subligaculis suam contegerent nuditatem: Erat ergo ficus arbor illa scientiæ boni, et mali, qua non vesci cum essent jussi, non paruerunt edicto:* unde S. Alcimus Avitus, lib. 3. in *Genesim*, cap. 1. ita canit:

Indumenta petunt foliis e mollibus ambo, ut
Membra tegant, nudumque malum sub veste latescat.
Umbrosis prope stabat ficulnea ramis,
Frondentes diffusa comas quas protinus Adam
Humentem capiens raso de cortice librum,
Assuit: et viridi solatur veste ruborem.

Verum *Tostatus* in caput 3. *Genesis*, qu. 64. illam arborem non fuisse ficum, probat his argumentis; *Primo*, quia mox ut comederunt fructum illius, senserunt bonum quod amiserant, et malum in quod se conjecerant, pudore penitus suffusi; unde verisimile est ingenti horrore et odio illius arboris affectos, ex qua exitium in se excitaverant longius ab ea recessisse, nec manum ad folia ejus extendere ausos, ne majus aliquod damnum in caput suum accerserent. Præsertim cum Eva serpenti dixerit *Gen.* 3. 6. *De fructu ligni quod est in medio Paradisi præcepit nobis Deus ne comederemus, et ne tangeremus illud. Secundo*, Arbor scientiæ boni vel mali erat pulcherrimi visus *Gen.* 3. 6; at certe ejusmodi non est ficulnea.

Probatur itaque secunda pars, nempe quod Arbor illa fuerit species quædam *Mali*, eaque præstantissima, nempe vel *Pyrum*, vel *Malum punicum*, vel alterius etiam speciei nobilioris et suavioris; cujus rei argumentum est illud *Canticorum* 8. *Sub arbore Malo suscitavi te: ibi corrupta est mater tua, ibi violata est genitrix tua:* ac si dicat Sponsa seu Ecclesia: sub Malo in Paradiso voluptatis excitavi te e dulci quiete Divinitatis tuæ, ut induta carne, meas subires miserias factus homo: nam (ut peccatum primorum parentum expiaret Deus humanam naturam induit) mox uti illi esu Mali peccaverunt, promisisti semen benedictum Christum: *Ipse*, vel *ipsa conteret caput tuum.* Ibi Eva mater omnium viventium, vel natura humana sub Malo corrupta, et violata est gravissimo inobedientiæ peccato. Quamquam enim nomen *Mali* in Scriptura sacra tribuatur omnibus arboribus quarum fructus sunt levioris et mollioris corticis, quique suavem spirant odorem; nihilominus Vulgata hanc significationem restringit ad genus *Mali* quo *pomum* significatur, ut etiam appareat ex notione vocis ar-

borem illam scientiæ boni, et mali fuisse speciem aliquam pomi præstantissimi. Unde Judæi aliqui fabulati sunt ex hac arbore vetita Seth jussu Angeli accepisse semen, illudque indidisse ori Adæ sepulti: ex quo sucreverit arbor, ex qua crux Christi confecta est, quæ peccatum Adæ abolevit: decuisse enim, ut in eodem ligno, quo peccaverat Adam, Christus Adæ peccatum lueret et expiaret. Fabulam hanc fuse narrat Pineda lib. 5. *De Salom.*, cap. 14.

Conclusio secunda. — Fructus arboris vitæ solum hominibus vitæ diuturnitatem, non autem veram immortalitatem contulisset. Hæc est Doctoris in 2. dist. 19. quæst. unic. n. 1. ubi probat arborem vitæ non habuisse vim naturalem et physicam conservandi hominis vitam infinito tempore, sed usque ad aliquod definitum tempus diuturnum: quo exacto translatus fuisset homo in Paradisum Cælestem antequam fuisset alteratum ipsius corpus alteratione improportionata animæ rationali ipsum informanti. — Ratio ipsius est, quod virtus et efficacitas illius arboris finita erat: ergo ad infinitum tempus non poterat extendi. *Insuper* Deus poterat aliam arborem, illa præstantioris et majoris virtutis creare, cujus effectus longioris et diuturnioris fuisset durationis: ergo hujus efficacitas in infinitum non diffundebatur. *Rursus,* omne agens physicum in agendo patitur, et debilitatur; quare etiam in statu innocentiæ calor naturalis hominis in ipsa nutritione, aliisque actionibus defectum aliquem passus fuisset, et tandem debilitatus esset: nec fructus arboris vitæ converti potuisset nobiliorem in statum, quam erat status comedentis, qui quidem infirmus et debilitatus esset. Seu ut loquitur Doctor, *quidquid fuisset principium activum in homine, non potuisset continuare actionem, quin aliquando debilitaretur: quia omne agens physicum in agendo debilitatur. Esto ergo, quod natura esset debilitata, et sumeret de fructu, non potuit sustentari per istum fructum, nisi convertendo ipsum, ut alimentum in substantiam et naturam suam; sed illud conversum non potuit esse nobilius, quam convertens. Similiter natura convertens prius fuit debilitata, et in convertendo etiam nutrimentum illius fructus debilitatur magis: sicut enim in una actione, ita et in alia, et ideo magis debilitatur, quanto magis et magis agit in convertendo: ergo semper debilitatur, et ideo quandoque deficiet. Exemplum Aristotelis de aqua mixta vino: nam vinum primo convertit aquam in se, toties autem potest apponi aqua, quod deficiet virtus vini in convertendo: unde secunda vice minus fortiter operatur, quam prima.*

Addidit Pererius lib. 3. in *Genes.*, n. 69: si arbor vitæ vim habuisset conservandi hominis vitam ad infinitum tempus, fore illam vim et potentiam plane otiosam, inanem, et supervacaneam, frustraque ei arbori tributam: cum enim homo in statu innocentiæ non esset vitam in terris æternam acturus, sed constituisset Deus eum ad tempus quoddam longissimum, definitum tamen, puta ter vel quatuor mille annorum in terris vivere; postea vero in statum meliorem commutatum, vitam ducere omni ævo in cælis beatissimam: erat profecto rationi consentaneum, ut arbor vitæ potentiam haberet servandi hominem incorruptum et integrum usque ad aliud tempus præscriptum: ultra vero illud tempus, nec opus erat homini, et fuisset sine ullo usu, atque

omnino supervacuum. Deus autem et natura, inquiunt Philosophi, nihil frustra, nihil sine causa, nihil ad nullum usum, et finem faciunt. Et cum corpus humanum sit intrinsece corruptibile quadruplici nomine: quia ex materia, quia ex elementis, quia ex partibus heterogeneis coagmentatum est, quia denique calor ejus debilior fit in dies, et ex repugnantia alimenti, et ex impuritate humoris alimentalis, qui est pabulum ejus: cum igitur ita se habeat corpus humanum, non potest fieri naturaliter, ut non aliquando corrumpatur; nec opinor ex ullo cibo, vel medicina posse fieri calorem, et humorem nativum ita perfectum et purum, sicut est ab ortu hominis, nec multiplicanda sunt miracula de illa arbore sine necessitate. — Constat ergo lignum vitæ non tribuisse homini immortalitatem simpliciter, quia nec arcebat mortem, quæ homini a ferro, igne, aqua, præcipitio, et aliis innumeris casibus posset obvenire: sed tantum eam, quæ a senio, et defectione activæ virtutis contingere solet: neque hanc mortem simpliciter in sempiternum ævum dispulisse: sed ad certum, et præfinitum tempus dumtaxat. Unde præstitisset homini potius, ut posset ab hac parte non mori, quam ut non posset mori: nam etsi sæpius gustasset, numquam simpliciter ad æternum tempus virtus ejus activa firmaretur, sed semper maneret defectibilis, cum singulis comestionibus nonnisi ad determinatum aliquod tempus roboraretur.

Hanc esse mentem S. Augustini fere omnes fatentur, nam lib. 14. *De Civit.*, cap. 26. ait: *Cibus aderat homini in Paradiso ne esuriret, potus ne sitiret, lignum vitæ ne illum senectus dissolveret: nihil corruptionis in corpore, vel ex corpore ullas molestias ullis ejus sensibus ingerebat: nullus intrinsecus morbus: nullus ictus metuebatur: extrinsecus summa in carne sanitas.* Et lib. 6. *De Genesi*, c. 5. inquit: *Corpus Adæ ante peccatum, et mortale secundum aliam, et immortale secundum aliam causam dici poterat, idest*, mortale, *quia poterat mori;* immortale, *quia poterat non mori: aliud est enim* non posse mori, *sicut quasdam naturas immortales creavit Deus; aliud est autem* posse non mori, *secundum quem modum primus creatus est homo immortalis; quod ei præstabatur de ligno vitæ, non de constitutione naturæ; a quo ligno separatus est cum peccasset, ut posset mori, qui nisi peccasset posset non mori.*

Dices: Esus ligni vitæ homini veram immortalitatem contulisset: ergo non solum vitæ diuturnitatem. Probatur *antecedens* ex illo *Genesis*, cap. 3. v. 22. ubi Deus de perduelle Adamo sermonem faciens ait: *Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est sciens bonum, et malum: nunc ergo ne forte mittat manum suam, et sumat etiam de ligno vitæ, et comedat, et vivat in æternum*, ideo ejecit eum de Paradiso. Ergo edens de ligno vitæ vitam habuisset immortalem. — *Confirmatur* ex sanctis Patribus, maxime Irenæo lib. 3. *Adversus hæreses*, cap. 37. ubi scribit Adamum ejectum e Paradiso, ne gustaret de ligno vitæ, aitque, id factum esse non tam Dei indignatione, quam misericordia, nimirum ne post peccatum edens ex fructu vitæ, evaderet immortalis, vitamque sempiternam in perpetuis miseriis, et ærumnis ducere cogeretur. *Quapropter*, inquit, *ejecit eum a Paradiso, et a ligno vitæ longe transtulit, non invidens ei lignum vitæ, quemadmodum quidam dicunt, sed miserans ejus ut non perseveraret semper tran-*

sgressor, neque immortale esset, quod esset circa eum, et malum intolerabile: seu ut brevius loquitur S. Gregorius Nazianzenus Orat. 2. *De Paschate*: *Inde Paradiso ejectus et a ligno vitæ separatus Adam lucratur quidpiam mortem nempe, ac peccati abscissionem ne malum esset immortale: sitque pœna misericordia.* Idem sentit S. Chrysostomus Hom. 18. *De Arbore Vitæ.* Insuper et S. Augustinus, seu quicumque alius auctor lib. *Quæstionum Veteris et Novi Testamenti* ita videtur sensisse, nam c. 19. ait: *Sic ergo immortalis, et incorruptibilis condita est caro hominis, ut suam immortalitatem et incorruptionem per observantiam mandatorum Dei custodiret: in quibus mandatis hoc continebatur, ut de illis lignis concessis manducaret, et ab interdicto abstineret. Per horum edulium immortalitatis dona conserraret, donec corporalibus incrementis perductus ad ætatem, quæ Conditori placeret, multiplicata progenie ipso jubente sumeret de ligno vitæ, quo perfecte immortalis factus cibi alimenta ulterius non requireret.* Quibus verbis per unicam comestionem ligni vitæ, quæ post decursum multorum annorum fieret Deo jubente, sic immortalis futurus fuisse dicitur primus homo, si mansisset, ut non indigeret ulterius alia comestione. — **Nego antecedens,** et ad ejus probationem dico, Deum quasi irrisorio sermone, et ironice dixisse, *ne forte vivat in æternum:* hæc enim sicut et præcedentia verba ironice protulerat, nempe: *Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est sciens bonum et malum;* certum namque est Adamum perduellem revera non fuisse divinis Personis assimilatum, nec parem habuisse cum eis cognitionem boni et mali; sed solum illis verbis Deus Adamo confusionem ingerebat, exprobrans ipsi ambitionem, qua parem Deo scientiam acquirere cupiebat, quam esu arboris vitæ diabolo decipiente et promittente se consecuturum sperabat, quam tamen non est adeptus. Adde quod mille aliis modis potuisset Deus impedire, ne Adamus post peccatum comederet de ligno vitæ, etiamsi in Paradiso subsisteret; poterat siquidem vel arborem illam destruere, vel ejus fructui efficacitatem substrahere, sicut interdum tempore famis *firmamentum panis contrivit*, inquit Regius Vates, hoc est, virtutem nutriendi abstulit, vel ipsam arborem occultare, aut custodia angelica munire, quatenus ad eam homo non accederet, sicut et de facto constituit Cherubinum ante Paradisum post ejectionem Adami, ne vel ipse, vel ejus posteri ad eum remeare tentarent. Verisimile est ergo, quod ironice locutus fuerit Deus dicens: *Ne forte mittat manum suam, et sumat de ligno vitæ, et vivat in æternum. — Ad confirmationem dico,* vel SS. Patres laudatos intelligendos esse de immortalitate et æternitate non simpliciter et proprie dicta, sed secundum quid et improprie nominata pro vitæ longæva diuturnitate; eo scilicet modo quo Scriptura sacra diuturnum tempus, æternitatem appellare solet, uti fusius explicuimus et probavimus agendo de immortalitate, et æternitate soli Deo propria; vel dico, quod si revera intelligendi sint de immortalitate proprie dicta; eorum quidem auctoritatem oppositam sententiam probabilem efficere, nostram vero non expugnare, quippe quæ similibus sanctorum Patrum auctoritatibus muniatur.

✻ " Quæres I. — *Utrum homo innocens fuerit immortalis ex virtute ligni vitæ, aut ex constitutione naturæ?*

Respondeo, circa hominis immortalitatem et mortalitatem variam ac multiplicem esse cum veterum, tum recentium Theologorum sententiam. Theophilus qui anno Christi 180. septimus post S. Petrum Ecclesiæ Antiochenæ episcopus exstitit. lib. 2. *Ad Autolycum*, scribit hominem ab initio nec mortalem nec immortalem fuisse conditum : *Dicat aliquis*, ait, *mortalisne creatus est homo? Nequaquam. Quid igitur? Num immortalis? Ne hoc quidem. Nam a primordio suæ creationis, nec mortalis, nec immortalis conditus est. Si immortalem ab initio eum fecisset, Deum eum constituisset; si mortalem eum formasset ab initio, Deus sane posset auctor hominum mortis videri. Apparet igitur hominem a Deo nec mortalem, nec immortalem esse factum; sed, quemadmodum supra significavimus, utriusque quodam modo participem, ut si ad ea ferretur, quæ ducunt ad immortalitatem, observandis Dei mandatis, mercedem ab eo acciperet immortalitatem, et deus fieret. Sin autem conversus fuerit ad peccatum, inobediens Deo, ipse sibi auctor fieret mortis.* — Refert Origenes apud Theodoretum, quæst. 39. in *Genes.* quosdam sacros Interpretes existimasse hominem post peccatum mortali corpore a Deo fuisse vestitum et circumdatum : *Quid*, inquit, *existimare debemus istas pelliceas? Valde quidem stolidum est, et anile, Deoque minime dignum, arbitrari Deum pelles animalium jugulatorum, aut aliter mortuorum accepisse, et inde pelles illas consuendo, coriarii more in vestimenti formam redegisse. Rursum, ut vitetur hæc absurditas, dicere vestes illas pelliceas, nihil aliud esse quam corpora, probabile quidem est, et ad assensionem eliciendam efficax : at non evidens quod sit verum. Si enim pelliceæ vestes sunt carnes et ossa, quomodo antea dixit Adam : Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea? His igitur ambiguitatibus obruti nonnulli asseverant, vestes pelliceas esse mortalitatem illam, qua circumdati sunt Adam et Eva, morti propter peccatum adjecti. Sed isti non facile probare possunt, quomodo Deus, et non multo magis peccatum, mortalitatem pariat successori. Præterea necesse est eos dicere, carnem et ossa propria ratione non esse corruptibilia, cum postea Patres nostri propter peccatum conditionem mortalitatis acceperint.* — Ei subscribit S. Methodius martyr, lib. *De Resurrectione apud Photium*, cod. 234. : *Cum Deus Omnipotens Adamum immortalem fecisset, sciens eum ex insidiis diaboli malum facium, ati et ille erat qui eum deceperat diabolus, propterea illi pelliceas vestes concinnavit, quasi illum induens mortalitate, ut per corporis solutionem omne quod in eo malum erat, moreretur.* — Eis etiam concinit S. Epiphanius, Hæres. 64. : *Propterea Deus pelliceas illas tunicas fecit, ut illum velut morte quadam indueret, et ea corporis dissolutione, quidquid in eo mali productum fuerat, intermoreretur.*

Censuerunt nonnulli SS. Doctores mortem quidem homini inflictam occasione peccati et suæ in Deum perduellionis ac inobedientiæ, non tamen ex affectu vindictæ et justitiæ, sed misericordiæ et clementiæ, neque in pœnam peccati, sed in miseriæ solatium et innocentiæ remedium. Sic Gregorius Nazianzenus, Orat. 42. : *Postquam diaboli invidia, et mulieris insultu, quem, ut mollior, passa est, et ut ad persuadendum*

accommodatior, admorit. O (infirmitatem meam, mea enim est primi parentis infirmitas) accepti mandati oblitus, ab acerbo illo gustu victus est, simul et a ligno vitæ, et a Paradiso, et ab ipso Deo propter peccatum expellitur, et pelliceas tunicas induit, utique crassiorem carnem et mortalem, primumque turpitudinem suam agnoscit, et a Deo se abscondit, atque hic quoque tamen mortem ac peccati præcisionem elucratur, ne malum immortale sit. Ita pœna ipsa in misericordiam cessit : sic enim Deum supplicia inferre censeo. — Ejusdem etiam sententiæ est S. Ambrosius, lib. *De bono mortis*, c. 4. : *Si recolamus, quod Deus mortem non fecerit, sed postquam homo lapsus in flagitium est prævaricationis et fraudis, sententia eum comprehenderit, ut in terram suam terra remearet, inveniemus mortem finem esse peccati, ne quo esset vita diuturnior, eo fieret culpa numerosior. Passus est igitur Dominus subintrare mortem, ut culpa cessaret, etc.* — Adjicit S. Chrysostomus, Homil. 26, in *Genes.* : *Mortis supplicium Adamo Deus propter hoc intulit, ut ne posthac per inobedientiam peccato obnoxius effectus perpetuo peccaret. Non videntur tibi hæc esse maximæ clementiæ, ejici a paradiso, et pœna hac puniri?*

Ex his manifestum fit non unam eamdemque fuisse SS. Patrum de hominis immortalitate aut mortalitate sententiam. Tametsi enim convenirent omnes hominem non fore morti obnoxium quamdiu stetisset innocens, nec mortalitati addictum nisi post prævaricationem; nondum tamen constans et una apud eos erat sententia mortem esse hominibus præscriptam in peccati vindictam et pœnam. At ut petulans est et impatiens hæreticorum genium, illa de hominis mortalitate disputatio quæ diutissime inter catholicos quasi limites sese continuerat, tandem in apertum errorem erupit. Cælestius enim Pelagii assecla primus cum suo erroris socio ausus est effutire *Adamum mortalem factum, qui sive peccaret, sive non peccaret, fuisset moriturus.* Tanta autem petulantia dogma istud ab eis propugnatum est, ut inter Pelagianos errores, hunc primum ac veluti caput recenseant Marius Mercator, præfatione in librum *Subnotationum*, et S. Augustinus, lib. *De gestis Pelagii*, cap. 11.; et auctor libri *Hypostaticon*, tom. 8., apud S. Augustinum, et S. Prosper, carmine *De ingratis*, ubi cecinit :

Hac primos homines cretos ditione ferebat,
Ut seu præscriptum mandatum transgrederentur,
Sive inculpati servata lege manerent,
Mortem istam prorsus, qua carmen vita relinquit,
Oppeterent, quæ non peccato parta, sed ipso
Instituente Deo comes esset fixa creatis.

Inde est quod Arausicana Synodus hinc primum inter Pelagianos errores damnavit. Cum enim sint ipsius octo canones adversus hæresim Pelagianam, primus omnium existit : *Placuit omnibus episcopis qui fuerunt in hac sancta Synodo, ut quicumque dicit, Adam primum hominem mortalem factum, ita ut, sive peccaret, sive non peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate naturæ, anathema sit.* — Unicum etiam retulit in sua sanctione Honorius Imperator, idque eo maxime, quod in capite cetera complexus sibi videbatur, ortumque inde secundi erroris indicasse.

Sic enim ait: *Impiæ commentationis auctores Pelagium Cœlestiumque percrebuit extitisse. Hi parenti cunctarum rerum Deo, præcipuæque semper majestati interminate potenti, et ultra omne principium transeunti, tam trucem inclementiam sævæ voluntatis assignant, ut cum formandi mundi opificem curam sumeret, qualitatemque hominis struendi profunda spiritus conceptione libraret, fundati muneris finem anteferret exordio, et mortem præmitteret nascituro: non hanc insidiis vetiti fluxisse peccati, sed exegisse penitus legem immutabilis constituti, ut ad declinandum lethi exitialis incursum, nihil prodesset abstinentia delinquendi: cujus ita vis putatur astricta, ut non possit aboleri deinceps. Primitivi hominis errorem, in quem captæ mentis, inops rationis, cæcitate irruisset, delapsum ad posteros non fuisse; tantumque apud eum, quem malesuada gratia infelix rapuisset illecebra, transgressionem interdicti extitisse discriminis, cum evidens catholicæ legis omnifaria testetur auctoritas, illum interitus omnium fuisse vestibulum, quem divinæ præceptionis sedulum liquet corripuisse mandatum.* At de hoc erroneo Pelagianorum dogmate, paulo infra plenior erit sermo.

Petes. — *Quæ fuerit Theologiæ Scholasticæ Principum de hominis innocentis immortalitate sententia?*

Respondeo. Doctores Angelicum et Subtilem circa hujus quæstionis resolutionem invicem consentire quod Adamus secundum suam constitutionem naturalem et physicam spectatus morti quidem fuisset obnoxius, nisi divino præveniente beneficio in statu innocentiæ, quamdiu ille perseverasset, a mortis aculeo fuisset et imperio liber. Verum dissentiunt invicem in eo quod Angelicus Doctor contendat illam hominis innocentis immortalitatem oriundam fore ex quadam supernaturali qualitate intrinseco hominem afficiente, qua a morte fieret immunis. Nam 1. p. quæst. 97. a. 1. *In corpore: Tertio*, inquit, *modo dicitur aliquid incorruptibile ex parte causæ efficientis; et hoc modo homo in statu innocentiæ fuisset incorruptibilis, et immortalis: quia ut Augustinus dicit (lib. De quæst. novi et vet. Testam. q. 19.) Deus hominem fecit, qui quamdiu non peccaret immortalitate vigeret, ut ipse sibi auctor esset, aut ad vitam, aut ad mortem. Non enim corpus ejus erat indissolubile per aliquem immortalitatis vigorem in eo existentem, sed inerat animæ quædam vis supernaturaliter divinitus data, per quam poterat corpus ab omni corruptione præservare, quamdiu ipsa Deo subjecta mansisset: quod rationabiliter factum est: quia enim anima rationalis excedit proportionem corporalis materiæ, ut supra dictum est, conveniens fuit, ut in principio ei virtus daretur per quam corpus conservari posset supra naturam corporalis materiæ.* Et in eadem quæst. a. 3. ad 1.: *Immortalitas primi status* (id est innocentiæ) *erat secundum vim quamdam supernaturalem in anima residentem.* Esse autem hanc virtutem independentem a ligno vitæ docet a. 4. ejusdem quæst. *Non tamen lignum vitæ*, inquit, *simpliciter immortalitatem causabat, quia neque virtus quæ inerat animæ ad conservandum corpus causabatur ex ligno vitæ.*

Doctor vero Subtilis contendit immortalitatem hominis innocentis oriundam esse non ab intrinseco, sed ab extrinseco Dei beneficio. Ait enim, in 2. dist. 19. n. 3.: *Dico quod homo in statu, seu stante statu*

innocentiæ, potuit mori: ista tamen potentia non fuisset reducta ad actum, et sic poterat non mori, sicut si diceretur de aliquo, et vere, quod potest esse episcopus, qui tamen nunquam erit episcopus. Addit num. 5.: *Dico tamen quod stante innocentia non accidisset mors: cujus causam assigno talem, quia quilibet fuisset translatus in Paradisum, antequam fuisset alteratus alteratione improportionata animæ, sive formæ: et hæc translatio non fuisset miraculosa, sed justa et regularis, quod quilibet in statu suo transformaretur.* Quibus verbis declarat Doctor quod homo perseverante statu innocentiæ physice et ex naturali sua constitutione fuisset quidem mortalis, tametsi nusquam moriturus ex Dei privilegio ipsum a morte præservantis per singularem custodiam et providentiam, atque etiam per præsidium ligni vitæ cujus virtute temperamentum ejus semper fuisset ad pondus, nec mortis semina ex humorum discordia et oppositione naturali exurgentia usquam sensisset. — Itaque Doctoris sententia est, quod hominis corpus ex natura sua esset quidem defectibile, nusquam tamen deficeret ex singulari Dei protectione. Quod autem revera defectibile esset ex natura sua, atque physice mortale, probat Doctor, *num.* 3. et sequentibus. Primo quia in statu innocentiæ eædem essent causæ mortis quæ in statu naturæ puræ, necnon et lapsæ; igitur homo esset in eo statu physice mortalis. *Consequentia* est evidens; *antecedens* vero probatur: corpus humanum in statu innocentiæ iisdem constabat partibus et humoribus quibus constaret in statu naturæ puræ, et quibus jam constat in statu naturæ lapsæ, utpote cum ad naturalem ipsius constitutionem spectent: itaque ex naturali sua activitate frigida calidis, et humentia siccis opponerentur, atque invicem pugnarent, seseque mutuo conficerent, nisi præpedirentur aliunde. Haberet igitur homo in eo felici statu seminarium defectionis. — Accedit quod in statu innocentiæ vigeret actio calidi naturalis in humidum radicale, ut vigere solet in nutritione. Istud autem fieri nequit sine actione et repassione; nam ut vulgare est apud physicos, *omne agens agendo repatitur, et repatiendo debilitatur.* Itaque non obstante felicitate illius status, esset semper in homine principium defectionis. *Deinde,* potuisset homo in illo statu substrahere sibi alimenta necessaria; igitur in eo fuisset semper potentia naturalis moriendi. *Antecedens* patet, nullus enim est cui non sit liberum substrahendi tam sibi, quam aliis cibum necessarium ad vitæ sustentationem, præsertim parvulis et infantibus; igitur, etc. — *Denique,* in statu innocentiæ corpus esset ex se vulnerabile, non minus quam ex statu naturæ lapsæ, carnes enim essent flexibiles, nec pellis ferri aut adamantis instar obduruisset: igitur potuisset admittere punctiones, læsiones et vulnera, nisi aliunde et ab extrinseco ab eis nocumentis fierent immunes. Equidem, si alicujus corpus in eo statu in ignem conjiceretur, aut fuste tunderetur, aut pungeretur aculeis et gladio, num extingueretur ignis, gladius hebetaretur, aut fustis resiliret? Hæc si quis affirmaverit, ventos pascit et fabulis delectatur. *Confirmatur* autem illa Doctoris Subtilis sententia auctoritate S. Augustini qui lib. 6. *De Genes. ad litt.*, cap. 25. respondens ad objectionem eorum qui dicebant per Christum non fuisse resarcitam jacturam humano generi ab Adamo illatam, utpote cum corpus adhuc morti sit obnoxium, ait de Adami corpore: *Illud quippe*

ante peccatum, et mortale secundum aliam, et immortale secundum aliam causam dici poterat: idest, mortale, quia poterat mori; immortale, quia poterat non mori. Aliud enim est non posse mori, sicut quasdam naturas immortales creavit Deus: aliud autem est posse non mori secundum quem modum primus creatus est homo immortalis: quod ei præstabatur de ligno vitæ, non de constitutione naturæ: a quo ligno separatus est cum peccasset, ut posset mori, qui nisi peccasset posset non mori. Mortalis ergo erat conditione corporis animalis, immortalis autem beneficio Conditoris. — Similia habet lib. 1. *De peccatorum meritis et remissione,* ubi agens contra Pelagium ejusque sequaces negantes mortem esse pœnam peccati, et asserentes hominem quocumque esset in statu, moriturum, quia mors erat conditio naturæ in hominibus sicut et in brutis, sic respondet S. Augustinus, ut concedat corpus humanum mortale quidem esse in quocumque statu, sed non moriturum in statu innocentiæ, quia homo in eo statu tamdiu victurus erat, donec transferretur ad beatitudinem in qua corpus illud erat commutandum ex animali in spirituale, et ex corruptibili in incorruptibile. Unde concludit cap. 5.: *Antequam mutaretur in illam incorruptionem quæ in Sanctorum resurrectione promittitur, poterat esse mortale: quamvis non moriturum: sicut hoc nostrum potest, ut ita dicam, esse ægrotabile, sed non ægrotaturum. Cujus enim caro est, quæ non ægrotare possit, etiamsi aliquo casu, priusquam ægrotet, occumbat. Sic et illud corpus jam erat mortale, quam mortalitatem fuerat absumptura mutatio in æternam incorruptionem, si in homine justitia, idest obedientia permaneret: sed ipsum mortale non est factum mortuum, nisi propter peccatum.* — Ex his manifestum fit sententiam Doctoris omnino conformem esse menti S. Augustini, qui censet in quocumque statu mortem esse naturalem homini; nec valere argumentum: non moritur, ergo non est mortale; sicut non valet: non ægrotat, ergo non est ægrotabile. Itaque tametsi in statu innocentiæ homo non fuisset morti subjectus, non minus ex natura sua mortalis esset.

Dices: Idem S. Augustinus, quæst. 19. ex lib. *Quæstionum veteris et novi Testamenti*, ait: Deus hominem fecit, qui quamdiu non peccaret, immortalitate vigeret, ut ipse sibi auctor esset aut ad vitam, aut ad mortem. — **Respondeo**, Thomistas in hac auctoritate frustra gloriari, siquidem manifestum est librum istum quæstionum in vetus et novum Testamentum perperam S. Augustino adscribi; non enim genuinus est fœtus, sed omnino spurius, ut cum Lovaniensibus observavimus in recensione operum S. Augustini. Accedit quod idem auctor hominis immortalitatem non ex intrinseca et supernaturali virtute, sed ex extrinseco beneficio repetat. Subjicit enim post verba a S. Thoma laudata: *Quamdiu enim in Creatoris lege duravit, dignus fuit edere de arbore vitæ, ut mori non posset. Nec enim corpus tale erat quod dissolvi impossibile videretur, sed gustus arboris vitæ corruptionem corporis imbibebat. Denique etiam post peccatum potuit indissolubilis manere, si a Domino permissum esset illi edere de arbore vitæ. Nam quomodo immortale corpus habebat, quod cibo sustentabatur? immortalis enim non eget cibo, neque potu. Cibus enim vires præstabat, vitæ autem arbor medicinæ modo corruptionem prohibebat. Sic enim homini erat quasi inexpugnabilis murus.*

Dices 2: Status innocentiæ erat quadam gratiæ originalis communicatione beatus: ergo debebat habere aliquam vim et qualitatem supernaturalem qua humanum corpus fieret immortale ab intrinseco, sicut beatorum corpora sunt immortalia. — **Nego sequelam**; virtus enim et qualitas illa est omnino improbabilis; esset enim vel spiritualis vel corporea. Non primum, sic enim corpori non posset esse mortis antidotum; non etiam secundum, quia non apparet qua ratione virtus illa sistere posset ne corpus humanum deficeret ab intrinseco vel extrinseco. Nec eadem est ratio de conditione corporum in statu innocentiæ quæ de statu beatitudinis post resurrectionem. In hoc enim corpora erunt omnino immortalia non per aliquam qualitatem intrinsecam quæ illa eximat a morte, sed ratione status ab omni prorsus corruptione liberi.

Instabis: Status innocentiæ addit aliquid supra statum naturæ puræ in quo homo mori posset et moreretur, sicut et peccare posset et peccaret. Igitur, sicut anima præservabatur a peccato per gratiam sanctificantem, ita et corpus eximi debebat a morte per aliquam qualitatem internam. — **Respondeo**, revera statum innocentiæ puræ habuisse divina beneficia quibus homo caruisset in statu naturæ puræ; nam præter gratiam et auxilia præservantia animam a peccato, habebat etiam fructum ligni vitæ, quo vires corporis servarentur integræ, et ab omni defectu fierent liberæ. Unde discrimen hoc intercedit inter quadruplicem statum naturæ, puræ, lapsæ, innocentis, et beatæ; quod in duobus prioribus homo esset mortalis et moreretur, in tertio mortalis esset, sed non moreretur; in quarto vero omnino erit immortalis ratione status ab omni defectu immunis.

Quæres. 2. — *Utrum in statu innocentiæ homo revera fuisset mortuus?*

Respondeo, ¨✻fide constare, quod si non peccasset hominum primus, nusquam morti fuisset de facto subditus. Hæc namque veritas primum determinata est in Synodo Diospolitana: refert namque S. Augustinus *De gestis Pelagii*, cap. 11. hoc isti ab ejus Synodi Patribus objectum ex Discipuli ejus Cælestii scriptis: *Adam mortalem factum, qui sive peccaret, sive non peccaret, moriturus esset; quoniam peccatum Adæ ipsum solum læserit, et non genus humanum.* Hæc porro, *Judicio illo Ecclesiastico anathematizante Pelagio, et Episcopis interloquentibus constat esse damnata*, ut idem scribit. — Postea vero pleniore in Concilio, cui ex omnibus Africæ Provinciis intertuere Episcopi ducenti tres, proscripta eadem est hæresis Canone isto, *Ut quicumque dixerit: Adam primum hominem mortalem factum, ita ut sive peccaret, sive non peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate naturæ, anathema sit.* Qui Canon licet primus habeatur in *Milevitana* secunda Synodo, tamen perperam, est enim *Carthaginensis*, sive Africanæ, et recensetur in Africana collectione septuagesimus sextus; in collectione vero Græca Canonum, cap. 9. atque hoc numero citatur a Michaële Glyca in *Annalibus*. Ac novissime *Tridentinum Concilium*, idem sanxit in primo Canone *De peccato originali*. — ✻ " Hæc autem veritas manifeste constat ex Scriptura sacra, maxime vero ex illis verbis Dei primos parentes alloquentis et

esum fructus ligni scientiæ boni et mali interdicentis: *In quocumque die comederis ex eo, morte morieris.* Quibus proculdubio significatur Adamum moriturum non fuisse, nisi legem illam violasset. Quis enim, si sapiet, ei, quem velit deterrere, comminetur istud malum quod alioquin ex necessitate naturæ aut aliis ex causis certo eventurum uterque novisset? Id ipsum constantissime docebat Apostolus Rom. 5., his verbis: " * *Per unum hominem, peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.* Quod reliquo deinceps capite repetit. Et postea: *Corpus mortuum est propter peccatum: spiritus vero vivit propter justificationem.* Docet hoc idem liber Sapientiæ, qui *Deum* ait, *mortem non fecisse, nec lætari in perditione virorum. Creavit enim ut essent omnia, et sanabiles fecit nationes orbis terrarum, etc. Impii autem manibus, et verbis accersierunt illam.* Et apertius capite sequenti: *Quoniam Deus creavit hominem inexterminabilem, et ad imaginem similitudinis suæ fecit illum: Invidia autem diaboli mors intravit in orbem terrarum:* quo in loco Græca sensum hunc reddit: *Deus creavit hominem ad incorruptibilitatem:* hoc est, ut de facto corrumpi, morique non posset.

* " Reponebant Pelagiani, minas Dei sicut et alia adjecta Scripturæ oracula ad mortem animæ seu donorum cælestium spoliationem, et a Deo qui est fons vitæ, sejunctionem referri debere: quoniam hæc sola pœna tanto peccato par esse poterat: non vero spectare ad corporis mortem, quia sive homo peccaret, sive non peccaret, de corpore exiret necessitate naturæ. — **Verum** merito jure instabant Catholici Dei prohibentis minas ex sententia condemnantis intelligi debere: porro post violatam legem Deus dixit Adamo: *Terra es, et in terram ibis.* Quibus significat per mortem ejus corpus in terram unde sumptum fuerat esse reversurum. Urgebant etiam ex duplici Apostoli textu quorum primum legitur in Epist. ad Rom., c. 8.: *Si Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus vero vivit propter justificationem. Quod si Spiritus ejus qui suscitavit Jesum a mortuis, habitat in vobis, qui suscitavit Jesum Christum a mortuis vivificabit et mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis.* Alterum ex 1 ad Corinth. xv, v. 21., et 22.: *Per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur.* Unde S. Augustinus pluribi colligit, sed præsertim in libris quos contra Pelagianos edidit, et in sexto *De Genesi ad litteram:* " * *Per hoc*, inquit, *mors etiam corporis de peccato est. Si ergo non peccasset Adam, nec corpore moreretur: ideoque immortale haberet et corpus.* Tum in sequenti; *Verum est quidem, quod non moreretur etiam corpore nisi peccasset. Aperte quippe dicit Apostolus, corpus mortuum propter peccatum.* Et in lib. 13. *De Civit. Dei*, cap. 15. *Unde constat inter Christianos veraciter Catholicam tenentes fidem, etiam ipsam nobis corporis mortem non lege naturæ, quia nullam mortem homini Deus fecit; sed merito inflictam esse peccati, quoniam peccatum vindicans Deus dixit homini, in quo tunc omnes eramus: Terra es, et in terram ibis.* Fulgentius, lib. *De Incarn.*, cap. 12. *Nisi præcessisset*, ait, *in peccato mors animæ, numquam corporis mors in supplicio sequeretur. Et homo in terram carne non iret, si terra peccando non fieret.*

« Urgebant Pelagiani: Si primi hominis peccato factum est ut moreremur corpore, per incarnationem Christi fieret ut credentes in eum non moreremur: *neque enim prævaricatoris transgressio plus nobis nocuit, quam incarnatio vel redemptio profuit Salvatoris.* — **Respondet** S. Augustinus, lib. 2. *De peccatorum meritis et remissione*, c. 30.: « Cur non potius attendunt, hoc audiunt, hoc sine dubitatione credunt « quod Apostolus 1 Cor. 15., sine ambiguitate locutus est? Quia per « hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum. Sicut enim « in Adam omnes moriuntur, sic et in Christo omnes vivificabuntur: « neque enim aliunde quam de corporis resurrectione dicebat. Omnium « ergo corporis mortem factam per unum hominem dixit, et omnium « corporis resurrectionem in vitam æternam per unum Christum futu- « ram esse promisit. Quomodo ergo *plus nobis nocuit ille peccando, quam « iste profuit redimendo,* cum per illius peccatum temporaliter moria- « mur, per istius autem redemptionem non ad temporalem vitam, sed « ad perpetuam resurgamus?... Poterat autem etiam hoc donare cre- « dentibus, ut nec istius experirentur corporis mortem : sed si hoc fe- « cisset, carni quædam felicitas adderetur, minueretur autem fidei « fortitudo. Sic enim homines mortem istam timent, ut non ob aliud « felices dicerent esse christianos nisi quod mori omnino non possent. « Ac per hoc nemo propter illam vitam quæ post illam mortem beata « futura est, per virtutem etiam contemnendæ ipsius mortis ad Christi « gratiam festinaret, sed propter removendam mortis molestiam deli- « catius crederetur in Christum. Plus ergo gratiæ præstitit, plus fi- « delibus suis sine dubitatione donavit. Quid enim magnum erat vi- « dendo non mori eos qui crederent, credere se non moriturum? Quanto « est majus, quanto fortius, quanto laudabilius ita credere, ut se speret « moriturus sine fine victurum? » Ita S. Augustinus.

Addebant Pelagiani: Si propter peccatum mors corporis contingeret, fieret consequens ut post remissionem peccatorum mortis imperio amplius non subjiceremur. — **Respondet S. Augustinus**, c. 33. : « Non intelligunt res, quarum reatum ne post hanc vitam obsint, Deus « solvit: tamen eas ad certamen fidei sinit manere, ut per illas eru- « diantur, proficientes in agone justitiæ. Posset enim et alius hoc non « intelligens dicere: si propter peccatum dixit Deus homini: *In su- « dore vultus tui edes panem tuum, et spinas et tribulos pariet tibi « terra:* quare et post remissionem peccatorum labor hic permanet, « et hæc dura et aspera parit etiam terra fidelium? Item, si propter « peccatum dictum est mulieri : *in gemitu paries:* cur etiam post pec- « catorum remissionem fœminæ fideles eosdem dolores in parturiendo « patiuntur? Et tamen constat propter peccatum quod admiserant, illos « a Deo primos homines hæc audisse, atque meruisse; nec resistit his « verbis divini libri, quæ posui de labore hominis et de parturitione « mulieris, nisi qui prorsus alienus a fide catholica ejusdem litteris « adversatur ». Deinde adjicit quod sicut illa ante remissionem sunt supplicia peccatorum, post remissionem autem certamina exercitationesque justorum, sic et mortem corporis propter peccatum Deus homini inflixit, et post peccatorum remissionem propter exercendam justitiam non ademit. Quod confirmat exemplo primorum parentum: « *Sicut enim*, inquit, *primi illi homines postea juste vivendo, unde*

« *merito creduntur per Domini sanguinem ab extremo supplicio liberati,*
« *non tamen in illa vita meruerunt ad Paradisum revocari : sic et caro*
« *peccati etiamsi remissis peccatis homo in ea juste vixerit, non con-*
« *tinuo eam mortem non perpeti, quam traxit de propagine peccati* ».

Ex his omnibus duo fiunt manifesta: primum, quod primi parentes erant quidem ex constitutione naturæ etiam in statu innocentiæ physice defectibiles, quia constabant corpore quod ex se erat defectibile: alterum vero quod nusquam mortui fuissent (si stetissent innocentes) per virtutem fructus ligni vitæ. " ✳

Quæres 3. — *An vis illa ligni vitæ fuerit naturalis, aut supernaturalis?*

Respondeo, probabilius videri virtutem illam non fuisse naturalem, et physicam, sed supernaturalem, et extraordinariam : idque colligitur primo ex S. Augustino, lib. 8. *De Genesi*, cap. 5. ubi ait: *Eam arborem non ut alium cibum, sed nonnulla salubritatis occulta inspiratione præstitisse homini firmitudinem, sicut una collirida panis Eliam quadraginta dies aluit : et farina oleumque viduæ Sarreptanæ non deficiebant :* at virtus colliridæ supernaturaliter erat indita, ut etiam olei, et farinæ non deficientis: ergo talis erat virtus ligni vitæ. Insuper lib. 13. *De Civit.*, cap. 20. ait: *Cætera ligna erant homini alimenta; illud autem vitæ sacramentum.* Ergo, inquit S. Bonaventura in 2. dist. 17. verba Magistri explanans : *sicut Sacramenta nostra non creant gratiam, sed divina virtus ipsis assistens, in eorum legitima perceptione gratiam infundit; sic fructus hujus arboris non dabat immortalitatem, sed divina virtus, cum fructus ille comedebatur, immortalitatem homini largiebatur.* Adde quod si naturalis vis illa fuisset, sequeretur quod animalia, quæ in Paradiso ex fructu vitæ edissent, etiam quamdam immortalitatem fuissent assecuti, quod utique fit improbabile ; tantum namque beneficium belluis animantibus non congruebat. — Itaque longæva hæc vitæ diuturnitas hominis innocentia stante varias habuisset causas, quas secum originalis justitia complectebatur. *Prima* fuisset solers, et attenta cura, et vigilantissima providentia hominis in his cavendis, quæ ejus vitæ, et integritati sive interius, sive exterius nocere potuissent: quod utique facile præstare poterat, cum esset rerum omnium scientissimus, atque prudentissimus, singulosque incidentes eventus prospiceret. *Secunda* erat singularis, et eximia Dei providentia, necnon et amica Angelorum custodia, quibus homo valide protegeretur, et muniretur adversus quæcumque ipsum infestantia. *Tertia* erat vis quædam animæ, quæ ita contineret, et conservaret corpus, ut nihil intra lædere, aut dissolvere posset : nempe ut nulli morbi, nulla intemperies, nullum ex contrarietate formæ, et privationis, aut pugna elementorum, et humorum incommodum oriretur. *Quarta* denique erat lignum vitæ ; sic dictum, inquit Beda in 2. *Genes.* quia divinitus acceperat, ut qui ex eo manducaret, corpus ejus stabili sanitate firmaretur, ne vel ætate in deterius, vel tandem in occasum dilaberetur. Quæ omnia sic explicat Hugo Victorimus : « Lignum vitæ,
« inquit, habuit in se naturam ut perpetuaret homini vitam, si com-
« petenter ederetur ; factus est enim homo, et mortalis, et immortalis :
« immortalis quidem quia poterat non mori per cibi sustentationem

« quo egebat: mortalis autem, quia perire poterat per extrinsecam « violentiam. Sed Deus ita munierat eum intus per lignum vitæ sum- « ptum in cibum, et extra per divinam potentiam, ut posset non mori « intus portam negligentiæ per rationem humanam, extra portam vio- « lentiæ observans per divinam custodiam, ut nisi homo ratione abu- « tens, portam negligentiæ aperiret, nunquam per portam violentiæ « aliquid ei noxium intraret: sed quia noluit sibi cavere, ut servaret « portam sibi commissam, merito Deus ejus deseruit custodiam ».

Rogabis: cum fructus arboris vitæ non ad infinitum, sed determinatum tempus servasset hominis vitam, quam diuturnum foret illud tempus? — **Respondeo**, mihi videri futurum fuisse minimum ad octo, vel decem millia annorum: quod sic argumentari licet: status hominis ante peccatum instructior, et efficacior fuisset ad producendam hominis vitam, comparatione status hominis post peccatum ante diluvium, quam fuit hic status comparatione ejus status, in quo nunc est homo; quia uterque hic status est hominis peccatoris habentis corpus infirmum, et mille malis obnoxium: sed in statu hominis ante diluvium vita fuit decuplo longior, quam est nunc; nam fere nongentos annos excedebat: ergo in statu innocentiæ vita hominis fuisset decuplo longior, quam fuit ante diluvium. Sed hoc intelligi volumus quantum pertinet ad vim, et efficaciam arboris vitæ, et vigorem naturæ humanæ in eo statu; nam quamdiu hominem Deus vitam in terris agere vellet, ne divinari quidem potest.

Quæres 4. — *Num frondes, et fructus ex illis Paradisinis arboribus aliquando defluerent?*

Respondeo, verisimilius videri nullas Paradisi arbores suis frondibus unquam totas nudari: verum cum non essent penitus immortales, arbitror senescentibus quibusdam foliis, sensimque defluentibus nova semper in locum labentium succrescere; ita quod nusquam arbor foliis tota expoliaretur; sed mira semper pulchritudine, et virore vigeret, ut olea, et palma, ita quod ipsis competeret illa benedictio Psalmi 123. *Et folium ejus non defluet.*

Respondeo 2. Arbores frugiferas perenni successione flores extrusisse, qui mox in fructus celeri maturitate coalescerent; ita quod decerpto, aut deciduo maturo fructu, statim novus flos in ejus locum nasceretur, qui deinde in fructum maturesceret, sicque semper continua ista vicissitudo efflorescendi, et fructificandi in arboribus persisteret; alterna videlicet, et mirabili varietate, qua semper inessent aliqui flores, et fructus alii virides, alii maturescentes, alii maturi; quod ad eximiam arborum pulchritudinem, et loci præstantiam conduceret, ita quod videatur ad illas arbores respexisse Ezechiel capit. 47. dum ait: *Et super torrentem orietur in ripis ejus ex utraque parte omne lignum pomiferum: non defluet folium ex eo, et non deficiet fructus ejus.*

Quæ omnia mire expendunt sacri Poetæ: nam Tertullianus *De judicio hominis* capit. 8. sic canit:

Æternumque virent solæ sine grandine sylvæ:
Nulla cadunt folia, et nullo flos tempore desit...
Arbor stat cum flore novo pulcherrima pomis,
Vitalem, et frugem felicia robora densant.

Similiter Marius Victor, lib. 1. *In Genesim:*

Illic quæque suis dives stat fructibus arbor,
Pomaque succiduis pelluntur mitia pomis,
Quæ jucunda oculis, et miri plena vigoris,
Membra, animosque fovent, pascuntque sapore, et odore.

Tandem S. Alcimus Avitus lib. 2. *In Genes.*, cap. 2. ait:

Sumitur alternus tenui de cespite fructus,
Nam si curvato fœcundo pondere rami,
Dulcia submittunt sublimi ex arbore poma
Protinus in florem vacuus turgescere palmes
Incipit: inque novis fructum producere gemmis.

An autem arbores illæ aliquando siccarentur, et interirent, an vero perpetuo viverent, et virerent, problema videtur; quippe nullus in Paradiso defectus, et mortis indicium appareret si felix stetisset innocentiæ status. Nihilominus probabilius censeo, eas arbores non fore plane immortales: sed aliæ aliis essent longioris ævi, ut sunt aliquæ ex nostris. Dum autem senescerent, et interirent facili conversione in terram solverentur, et in earum locum redivivis germinibus, aliæ ejusdem naturæ germinarent, ut fit plerumque in nostris etiam arboribus tam frugiferis, quam infructuosis. — Hæc videtur esse S. Athanasii sententia quæst. 48. ad Antiochum, ubi inquirens: *Num corruptibilem dicimus Paradisum, an incorruptibilem?* respondet: *Neque corruptioni eum obnoxium dicimus, in morem nostrarum plantarum, et fructuum quæ et a putredine, et vermibus arroduntur: neque tamen plane vicissim incorruptibilem, et magnam consecuturum senectutem: sed respectu nostrorum fructuum, et hortorum omni corruptione est superior: ad futuram vero bonorum gloriam, quam oculus non vidit, nec auris audivit, inferior est, et creditur.*

Quæres tandem 5. *An adhuc Paradisus Terrestris subsistat?*

Respondeo, hujus quæstionis solutionem incertam omnino videri, adeoque nobis erit problematica: cujus *affirmativa pars* sic suadetur: ea veritas nobis debet esse constantissima, quam sancti Patres affirmant, eamque se Apostolica traditione accepisse testantur: sed ita est de existentia Paradisi. *Probatur minor:* primo quidem ex S. Irenæo, (quem S. Epiphanius Hæres. 23. sanctissimum, priscumque Theologum, et successorem Apostolorum appellat.) Ille inquam lib. 5. *adversus hæreses*, c. 5. affirmat Henoc et Eliam translatos fuisse in Paradisum, ex quo projectus est Adamus in hunc mundum, subditque: *Quapropter dicunt Presbyteri, qui sunt Apostolorum discipuli, eos qui translati sunt illuc translatos esse. (Justis enim hominibus, et spiritum habentibus, præparatus est Paradisus, in quem et Paulus Apostolus asportatus audivit sermones inenarrabiles quantum ad nos in præsenti) et ibi manere eos, qui translati sunt, usque ad consummationem, quo auspicantur incorruptelam.* — Favet etiam Tertullianus, lib. *De anima*, cap. 55. ubi ait: *Quomodo Joanni in spiritu Paradisi regio revelata, quæ subjicitur alteri.*

nullas alias animas apud se præter martyrum ostendit? quomodo Perpetua fortissima martyr sub die passionis in revelatione Paradisi solos illic commartyres suos vidit: nisi quia nullis romphæa Paradisi custoditrix cedit, nisi qui in Christo decesserint? Non in Adam nova mors pro Deo, et extraordinaria, pro Christo alio, et privato excipitur hospitio? Agnosce itaque differentiam ethnici, et fidelis in morte, si pro Deo recubas, ut Paracletus monet, non in mollibus febribus, et in lectulis, sed in martyriis: Si crucem tuam tollas, et sequaris Dominum, ut ipse præcepit, tota Paradisi claris tuus sanguis est. — Confirmat S. Augustinus, lib. 2. *De peccato originali*, cap. 23. dicens: *Sunt nonnullæ quæstiones, in quibus salva fide, qua Christiani sumus, aut ignoratur quid verum sit, et sententia definitiva suspenditur, aut aliter quam est, humana, et infirma suspicione conjicitur: veluti cum quæritur, qualis, vel ubi sit Paradisus, ubi constituit Deus hominem quem formavit ex pulvere: cum tamen esse illum Paradisum fides Christiana non dubitet. Vel cum quæritur ubi sit nunc Elias, vel Henoc, an ibi, vel alibi; quos tamen non dubitamus, in quibus nati sunt corporibus vivere.* Quibus videtur asserere actualem Paradisi existentiam esse de fide. Idem censent omnes illi sancti Patres, qui Henoc et Eliam in Paradiso voluptatis ad finem usque sæculi servari superstites affirmant; sic Victorinus Martyr, S. Athanasius, Hieronymus, et alii confirmant: et illi omnes, qui Paradisi pulchritudinem, et delicias ita describunt, ut rem præsentem delineare censeantur: at omnium optime S. Alcimus ait:

Permanet æterno conclusus limite, postquam hinc
Excidit expulsus primævi criminis auctor.

Idipsum ratione suadetur: si non superaret Paradisus terrestris, maxime quia generali terrarum diluvio fuisset obrutus: sed id non videtur probabile. Diluvium enim idcirco missum fuit, ut terram hominum criminibus contaminatam eluerit, ut patet *Genes.* cap. 6. Ergo solum eam debuit absorbere, et eluere, quæ fuerat inquinata post ejectum Adamum e Paradiso; non autem Paradisum solis innocentibus viris præparatum; cujus indicium est, quod statim post peccatum, inde ejecti sunt Adam et Eva, et posita est custodia Angelica, ne quis deinceps ad eum accedens posset illum contaminare. — *Secundo*, *Ecclesiastici*, cap. 44. legimus: *Henoc placuit Deo, et translatus est in Paradisum, ut det Gentibus pœnitentiam:* ergo revera translatus fuit in Paradisum, sicut et Elias: sed illa translatio et deportatio eorum facta non est in Paradisum cælestem, quia ex eo nemo excidit; illi autem rursus cum hominibus debent conversari ut Antichristo obsistant, a quo pariter erunt trucidandi: ergo in terrestrem; ac proinde cum ab inundantibus ac jugulatricibus aquis servati fuerint incolumes, haud dubium videtur servari pariter debuisse locum amœnitatis, in quo degerent. — *Tertio*, Scriptura sacra dicit de Paradiso terrestri quatuor egredi flumina, scilicet Phison, Geon, Tygrim, et Euphratem, de quibus post diluvium non semel fit mentio in Scripturis: ergo debet pariter stare locus e quo effluunt. — *Quarto*, si quæ ratio, aut auctoritas contrarium suaderet, maxime contextus ille,

cap. 7. *Genes.* in quo sic habetur; *Inundaverunt aquæ, et omnia replererunt in superficie terræ, et prævaluerunt nimis super terram: operteque sunt omnes montes excelsi sub universo cælo: quindecim cubitis altior fuit aqua, super montes quos operuerat:* sed hic sacer Textus non officit; in eo namque capite legimus universos homines, et animas, in quibus spiraculum vitæ erat, interiisse, et post pauca subditur: *Remansit autem solus Noe, et qui cum eo erant in Arca:* et tamen nullus admittit Henoc fuisse in Arca reclusum, neque his jugulatricibus aquis interiisse: ergo sicut in hac universali propositione: *Mortui sunt omnes homines, excepto Noe, et qui cum eo erant,* excipitur Henoc; quidni et excipitur Paradisina terra ab universali illuvione?

Negantem problematis partem sic suadere licet: si Paradisus terrestris erat locus hominum in statu innocentiæ permanentium habitationi destinatus, sublatis incolis, verisimile est pariter locum, et incolatum interiisse. Deinde cum a nullo per tot sæcula hominum potuerit inveniri, nec etiam leve ipsius vestigium deprehendi, licet universus terrarum orbis sit habitatus, et lustratus, argumentum est ipsum non superesse. Quod utique confirmatur ex eo quod regiones quas alluunt prædicta quatuor flumina, jam notissimæ sint et habitatoribus ac incolis refertissimæ: ergo si Paradisus a quo effluunt adhuc superesset, quidni potuisset incolarum aliquis ad eum ducentibus fluminum aquis permeare? — Quod enim legitur de *Machario* quodam *Romano*, et aliis tribus Monachis: qui cum omni studio sese ad investigandum Paradisi locum dedissent, peragratis longinquis regionibus, tandem ad ipsius Paradisi aditum pervenerunt, ab ejus autem introitu prohibiti sunt, nec illuc accedere ausi, horribili illa Cherubini custodia perterriti; hoc, inquam, inter aniles fabulas reputo. Nec majorem censeo faciendam fidem narrationi quam apud *Joannem Gonzale*, in itinerario novi orbis c. 18. descriptam reperimus: regem quemdam *Bengalæ* quam Ganges præterluit, fontem fluminis, atque adeo Paradisum inveniendi cupidine incensum adverso flumine misisse quosdam navigiis, et plurium mensium commeatu instructos, qui fluvio longius emenso multorum dierum navigatione ad campos devenere ubi Ganges placide stagnabat, segnius fluens. Ibi aura spirabat lenior, florum, aromatumque mirabilis odor incredibili voluptate animos omnium profundebat. Rati fontem haud procul abesse, remis velisque valide in interiora conabantur; sed omnis opera laborque evanescebat; nam quamvis omnia essent secundissima, et celerrime invehi existimarent, nihil tamen a loco promovebant. Intellectum ab iis occulta quadam vi se detineri, nec longius ex indiciis locorum *fontem* Gangis, Paradisumque distare, quo penetrare prohiberentur. — ✻ " Verum narrationes istæ majoris non sunt fidei, quam ea quæ Judæi fabulantur de Josue, nimirum, quod cum esset morti proximus, Deus miserit ad eum *Angelum mortis*, qui peteret ab eo, numquid sibi vellet aliquid ante mortem suam? isque solum postulaverit, ut ostenderetur sibi locus mansionis suæ in horto Eden; ductusque ad septum Paradisi, ut introspiceret, elapsusque e manibus Angeli, subito insilierit pede in Paradisum, ibique lustrans omnia, invenerit septem mansiones, singulas longitudine centum millia milliarum, et latitudine decem millia. In

primaque vidisse paganos qui, relicto ethnicismo, ad Deum se converterunt ; in *secunda* pœnitentes ; in *tertia* Abrahamum, Isaacum, Jacobum, et omnes filios Israël qui Ægypto egressi mortem obierant in solitudine ; in *quarta* neminem ; in *quinta* Messiam Filium David, et Eliam ; in *sexta* eos qui hinc migraverant in tristitia ; in *septima* illos qui excesserant in infirmitate et supplicio. — Paulo aliter ac plenius enarrat hæc Carpzovius in Schikard, *De jure Reg. Hebr.*, cap. 6. In *primo* (inquit) conclavi offendebat (Jehosua) proselitos justitiæ sub prætectura Obadiæ Justi ; in *secundo* peccatores per pœnitentiam conversos, sub prætectura Manassis filii Hiskiæ ; in *tertio* Abrahamum, Isaacum, Jacobum, omnesque Israëlitas qui olim ex Ægypto exierant, quique in deserto obierant, et omnes Davidis liberos, excepto Absalomo, Davidem ipsum et Salomonem, atque omnes reges Juda, præter Manassem Hiskiæ filium, utpote pœnitentibus in secundo conclavi prætectum ; præerat autem his Moyses et Aaron. In *quarto* conclavi reperit perfecte justos et fideles ; in *quinto*, omnium splendidissimo, Messiam filium Davidis, et Eliam ; in *sexto* mortuos in via præcepti ; in *septimo* denique mortuos ægritudine propter Israëlitarum iniquitates. At meræ hæ delirantis, ne dicam insanientis cerebri chimæræ sunt, quas auctoribus suis relinquimus, inquit G. Saldenus *Exercit.* 6. *lib.* 2. Ex his itaque et similibus narratiunculis, verius dicam inanibus commentis et fabellis nihil elicitur ad Paradisi terrestris subsistentiam comprobandam. — Accedit ad negantis sententiæ confirmationem, quod cum " * aquæ diluvii per annum integrum continua, et ingentissima vi euntes, et redeuntes omnes arbores, domos, urbes, quin et colles straverunt, totamque fere terræ superficiem dimoverunt : ergo et Paradisi formam, et decorem subverterunt.

Denique, si quidpiam Paradisi existentiam suadeat, maxime textus ille *Eccles.* 44. quo Henoc dicitur translatus in Paradisum : at exinde non sequitur illum esse translatum in Paradisum Adami. Primo, quia Græce non habetur vox illa *Paradisus*, sed tantum *translatus est ut det gentibus pœnitentiam.* Secundo, etiamsi vulgatam translationem servemus, non inde sequitur eum translatum fuisse in Paradisum Adamicum : vox enim *Paradisus,* non semel in sacris libris accipitur pro aliquo delicioso loco, seu horto fructifero arboribus consito, ut patet *Canticorum* 4. vers. 13. *Emissiones tuæ Paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus.*

Hanc ipsam veritatem docet Rupertus lib. 3. *De Trin. et ejus operibus,* c. 33. his verbis : *Nusquam Scriptura dat intelligi, quod Henoc, et Eliam Deus tulerit in ipsum Paradisum ubi comederent de ligno vitæ, et viverent in æternum : sed ita sublati sunt, ut in secretam quamdam regionem terræ ducerentur, ubi in magna carnis, et spiritus quiete viverent quousque ad finem mundi redeant, et mortis debitum solvant.* Similia autem Ruperto Gregorius scribit de *Elia*, quem isti volunt una cum Henoc in Paradiso versari. Homilia enim 29. in *Evangelia* sic ait S. Gregorius : *In Cœlum aëreum Elias sublevatus est, ut in secretam quamdam terræ regionem repente duceretur, ubi in magna jam carnis et spiritus quiete viveret, quousque ad finem mundi redeat, et mortis debitum solvat : Ille enim mortem distulit.* Ex prædictis igitur verbis Ruperti et Gregorii, liquido intelligitur, inquit

Pererius, eos sensisse Henoc et Eliam non esse translatos in Paradisum illum terrestrem, sed in alia quadam secreta mundi regione vitam agere: quamquam Henoc fuisse translatum in Paradisum illum Adami nihil officit huic sententiæ: fuit namque translatus Henoc annis 669. ante diluvium, ut perspicitur ex cap. 5. Geneseos, quo tempore non negamus fuisse Paradisum, sed eum diluvio superfuisse, hodieque existere, et in eo Henoc commorari, incertum.

Quantum autem ad SS. Patres, dico eorum sententiam non in omnibus, sed tantum in dogmatibus fidei, et morum doctrinam esse absolute sequendam, ut monet Vincentius Lirinensis: *Antiqua*, inquit, *antiquorum Patrum consensio, non in omnibus divinæ legis quæstiunculis; sed solum in fidei regula, magno nobis studio investiganda est, et sequenda.* — Ad S. Augustinum dico, ipsum ibidem docere, non esse certum, adeoque nec de fide, an Henoc et Elias sint in Paradiso: subindeque mens ejus non est, quod de fide sit nunc Paradisum existere, sed tantum quod aliquando revera extiterit; fueritque locus quidam corporalis et aspectabilis; non autem, ut Origeni placuit, spiritualiter et mystice intelligendus. Quod utique compertum fit ex aliis similibus quæstionibus, quas ibidem proponit, quasque affirmat salva fide posse nesciri: *Puta*, inquit, *quot sint Cœli, in quorum tertium se raptum esse Apostolus commemorat; Vel utrum elementa mundi hujus conspicabilis quatuor, an plura sint? Quid faciat Solem Lunamque deficere his defectibus, quos prædicere Astrologi certa temporum dinumeratione consueverunt? Cur antiqui homines tamdiu vixerunt, quam sancta Scriptura testatur: et utrum proportione longioris ætatis filios sera pubertate gignere cœperint. Ubi potuerit Matusalem vivere, qui in arca non fuit, et qui sicut in plerisque codicibus, et Græcis et Latinis numerantur anni, reperitur supervixisse diluvio? Vel utrum paucioribus, qui rarissimi inveniuntur, potius credendum sit, in quibus ita est numerus conscriptus annorum, ut ante diluvium defunctus fuisse monstretur? quis enim non sentiat in his atque hujusmodi variis, et innumerabilibus quæstionibus, sive ad obscurissima opera Dei, sive ad Scripturarum abditissimas latebras pertinentibus, quas certo aliquo genere complecti, ac definire difficile est, et multa ignorari salva Christiana fide, et alicubi errare, sine aliquo hæretici dogmatis crimine?*

ARTICULUS SECUNDUS.

DE NATURALIBUS ET INGENITIS HOMINIS INNOCENTIS DOTIBUS.

Varias, easque præstantissimas hominibus ingenitas dotes Disputatione præcedenti delineavimus; jam quæ fuerint Adami, et Evæ in statu innocentiæ naturales præcellentiæ proferendum est. Observandumque imprimis cum sancto Bernardo Serm. 14. in Psalm. *Qui habitat;* nos quadrifariam debere Deo gratiarum actionem propter quadruplex ab ipso collatum nobis grande beneficium. *Primum*, inquit, *quod nobis præstitit, quod nos ipsi sumus. Siquidem ipse fecit nos, et non ipsi nos: parumne tibi videtur istud, quia te fecit? Cogita qualem te fecit. Nempe etiam secundum corpus egregiam creaturam, sed se-*

cundum animam magis, utpote imagine Creatoris insignem, rationis participem, capacem beatitudinis sempiternæ. Porro secundum ambo simul, præ ceteris creaturis, maxime admirandam cohærentem sibi incomprehensibili artificio, investigabili sapientia Conditoris. Itaque tam magnum hoc donum quam magna res homo. Sed quam gratuitum putas? Planum est, quia nihil ante promeruit, qui penitus nihil fuit. An postea sperabatur gratiam retributurus auctori? Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. *Nos igitur necessariam retributurus gratiam ei qui sic per omnia sibi sufficit: sed devotas relaturus gratias ei qui sic meruit sperabatur. Quidni gratias agat? Si quis oculorum lumen, si quis usum aurium, si quis narium, si quis manuum, si quis pedum, tibi præpeditum aliquo modo reparasse videretur: si quis sopitam quavis occasione excitasset in te rationem; quis non alius tibi vehementissime succenseret, si quando forte beneficii hujus immemorem, aut benefactori deprehendisset ingratum? Enimvero Dominus Deus ipsa etiam tibi instrumenta largitus, ex nihilo fecit hæc omnia. Nec modo fecit, sed et compegit etiam, et formavit, ac suo quoque illustravit officio. Quomodo non is omni jure sibi gratias exigit ampliores? Nam ne hoc quidem (licet maximo) contentus munere, qui dedit ut esses qui ante non fueras, adjicit etiam unde subsisteres qui jam eras. Nec minus liberaliter hoc quam illud mirabiliter est operatus. Faciamus, inquit, hominem ad imaginem, et similitudinem nostram. Quid vero postea? et præsit piscibus maris, et bestiis terræ, etc. Nam et cœlestia sese elementa in usus creasse tuos ante docuerat: nempe facta memorantur, ut essent in signa, et tempora, et dies, et annos. Cui putas? Nulli utique nisi tibi. Ceteræ siquidem omnes creaturæ, aut in nullo egent his omnibus, aut non intelligunt ea. Quam copiosus in secundo hoc beneficio, quam liberissimus fuit! Quanta igitur largitus est ad substentationem, quanta ad eruditionem, quanta ad consolationem, quanta ex hoc jam ad correptionem, quanta etiam ad delectationem?* Alia duo subdit; nempe beneficia *Redemptionis, et Remunerationis,* quæ quoniam supernaturalia sunt, hic omittenda duximus.

Verum longe majores, et ampliores gratiarum actiones Deo referre tenebatur primus hominum Parens propter ingentia sibi a Deo collata beneficia; quæ sic eleganter expendit S. Augustinus, lib. 14. *De Civit. Dei*, cap. 26. *Vivebat,* inquit, *homo in Paradiso sicut volebat, quamdiu volebat quod jusserat Deus: vivebat fruens Deo, ex quo homo erat bonus: vivebat sine ulla egestate, ita semper vivere habens in potestate. Cibus aderat ne esuriret: potus ne sitiret: lignum vitæ ne illum senecta dissolveret: nihil corruptionis in corpore, vel ex corpore ullas molestias nullis ejus sensibus, ingerebat. Nullus intrinsecus morbus, nullus ictus metuebatur extrinsecus: summa in carne sanitas, in anima tota tranquillitas. Sicut in Paradiso nullas erat æstus, aut frigus: sic in ejus habitatore nulla ex cupiditate, vel timore accedebat bonæ voluntatis offensio. Nihil omnino triste, nihil erat inaniter lætum; gaudium verum perpetuabatur ex Deo, in quem flagrabat charitas ex corde puro et conscientia bona et fide non ficta; atque inter se conjugum fida ex honesto amore societas, concors mentis corporisque vigilia, et mandati sine labore custodia, non lassitudo fatigabat otiosum, non somnus præ-*

mebat invitum, etc. Præmiserat autem cap. 10. *Quam igitur felices erant primi homines, qui nullis agitabantur perturbationibus animorum, nullis lædebantur incommodis! Tam felix universa societas esset humana, si nec illi malum, quod etiam in posteros trajicerent, nec quisquam ex eorum stirpe iniquitatem committeret, quæ damnationem reciperet. Atque ita permanente felicitate, donec per illam benedictionem qua dictum est: Crescite, et multiplicamini, prædestinatorum sanctorum numerus compleretur; alia major daretur, quæ beatissimis Angelis data est, ubi jam esset certa securitas peccaturum neminem, moriturumque neminem: et talis esset vita Sanctorum, post nullum laboris, doloris, mortis experimentum, qualis erit post hæc omnia in incorruptione corporum reddita resurrectione mortuorum.*

His ita præmissis, tria maxime veniunt in præsenti Articulo determinanda: *Primum,* quæ et qualis fuerit Adami et Evæ corporea formatio, et occupatio. *Secundum,* quæ fuerit eorum mentis illustratio et sapientia. *Tertium,* qualis in statu innocentiæ futura esset hominum propagatio.

QUÆSTIO PRIMA.

QUÆNAM FUERIT PROTOPARENTUM CORPOREA FORMATIO, ET EXERCITATIO.

Notandum 1. Adami nomen non solum esse appellationem totius humanæ speciei, sicut est *homo*, sed etiam esse proprium primi hominum parentis, qui Hebraice dictus est *Adam* ab *Adamah*, idest terra, seu argilla rubra. Hebraice enim *Adam* est *rubescere*, et *Adamah* terra, sed a rubedine dicta, qualis est argilla. Hinc *Esau* Hebraice dictus est *Edon*, cujus nominis ratio *Geneseos* 25. et 30. aperitur cum ipse ad Jacob ait: *Da mihi de coctione hac rufa,* nempe ex lenticulis, et statim infert Moyses, *quam ob causam vocatum est nomen ejus Edon*, nimirum quasi rufus. — Censent veteres aliqui Ecclesiæ Patres, primum hominem idcirco dictum *Adam*, quod ejus corpus ex quatuor mundi partibus accepta terra plasmatum fuerit: indeque nomen Adam nactum, quod singulæ hujus vocabuli litteræ inchoent singulas quatuor illas mundi præcipuas partes, juxta Græcum Idioma, quod utique sic expendit S. Cyprianus, vel quisquis est auctor libri De montibus Sina, et Sion adversus Judæos: *Hebraicum Adam in Latino interpretatur* terra caro facta, *eo quod ex quatuor cardinibus orbis terrarum pugno comprehendit terram, sicut scriptum est*, palmo mensus sum Cælum, et pugno comprehendi terram, et finxi hominem ex omni limo terræ, ad imaginem Dei feci illum: *Oportuit illum ex his quatuor cardinibus orbis terræ nomen in se portare Adam. Invenimus in Scripturis per singulos cardines orbis terræ esse a Conditore mundi quatuor stellas constitutas in singulis cardinibus. Prima stella Orientalis dicitur* ανατολή. *Secunda Occidentalis* δυσις. *Tertia stella Aquilonis* αρκτος. *Quarta stella Meridiana dicitur* μεσημβρία. *Ex nominibus stellarum quatuor de singulis stellarum nominibus tolle singulas litteras principales, de stella* Anatole, *a, de stella* Dysis, *d, de stella* Aretos, *a, de stella* Mesembria, *m: in his quatuor litteris cardinibus habes nomen Adam.* Hanc ipsam sententiam confirmat S. August. tract. 9. et 10. in *Joan.*

ubi ait: *In Adam vocabulo quatuor litteris, quatuor orbis terrarum partes per Græcas appellationes demonstrantur. Si enim Græce dicantur Oriens, Occidens, Aquilo, Meridies, sicut eas plerisque locis Scriptura commemorat, in capitibus verborum invenis Adam.* Idipsum docent Sixtus Senensis libr. 3. Bibliothecæ, Salmeron Prolegomeno 7. in *Evangelicam historiam*, Pererius in primum *Genesis*. Quibus patet quantum risu dignus sit Erasmus, qui suo more ridet quod etymon nominis *Adam* cum sit Hebraicum, ex Græca lingua petendum voluerint sancti Patres. Quid enim ineptum aut absonum nomina e prima origine Hebræa, cum communia fiunt aliis linguis, ex eisdem quoque linguis eorum etymon, et allusionem derivare? sic enim Optatus nomen *Cephæ*, non Syriace, sed Græce interpretatus est *caput*.

Notandum 2. Primam mulierem ab Adamo appellatam fuisse *Evam*, eo quod futura esset mater omnium viventium, juxta illud *Genesis*, cap. 3. *Et vocavit Adam nomen uxoris suæ* Eva, *eo quod mater esset cunctorum viventium*. Quæ utique significatio ut sit legitima, non *Eva*, sed *Chaffa* dicenda videtur, idest *vivens*, vel *vivificans*, a radice *Chaja*, idest *vixit*. Non satis autem liquet an hæc nominis impositio facta fuerit ante lapsum; sunt enim qui opinentur Adamum ingenti dolore stupefactum, quod tantis bonis uxoris causa spoliatus esset, tantisque malis, ac morti malorum omnium maximo fuisset addictus, ipsam uxorem per acerbam quamdam ironiam appellasse *matrem viventium*, quemadmodum Græci furias infernales appellant *Eumenides*, idest *faciles* ac *mites*, a contrario nempe, quippe cum dicantur duræ, et inexorabiles. Nisi forte cum Lyrano, et Abulensi dixeris *Evam* significare matrem omnium, non simpliciter, sed ærumnose, et misere in hac mortali vita viventium. Hinc pie aliqui contemplantur apte vocari *Evam*, quasi hoc nomen alludat ad ejulationem parvulorum ex Eva prognatorum. Masculus enim recenter natus ejulando dicit *A*, fœmina vero dicit *E*, unde Poeta:

Dicent e, vel a, quotquot nascentur ab Eva.

Rursum *Eva* per anastrophem, et apocopen Latine est *væ*, per solam Anastrophen est *ave*, quod Beatæ Virgini salutando detulit Gabriel Archangelus.

Notandum 3. Certum esse, quod corpus primi hominum Parentis a Deo formatum fuerit de limo terræ; id namque apertissimis verbis Moyses indicat 2. *Genes.* v. 7. *Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, et factus est homo in animam virentem.* Quibus verbis quatuor hominis causas assignat: Efficientem quidem, nempe Deum, dicens: *Formavit igitur Dominus Deus hominem*. Materiam cum subdit: *de limo terræ:* formam cum addit: *Inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ:* finem denique: *factus est homo in animam virentem*, idest, ut sit anima vivens, seu animal vivens, puta sentiens, seipsum movens, se et alia noscens, omniaque vitæ opera exercens. Quamquam formam simul et finem hominis significantius, et expressius declaraverat supra dicens cap. 1. v. 26. *Faciamus hominem ad imaginem, et similitudinem nostram*. Siquidem ea est germana, et propria forma hominis, quæ Dei similitudinem et imaginem gerit: hæc autem est anima rationalis.

Finis autem hominis is est ut per opera meritoria, Dei adjutus auxilio, quam maxime fieri potest Deo assimiletur per gratiam sanctificantem in hac vita, et per gloriam in altera, ut scribit sanctus Joannes 1. cap. 3. *Scimus quoniam cum apparuerit similes ei erimus.* — Observandum pariter quod Hebraice, et Chaldaice sic habetur: *plasmavit, vel finxit Deus hominem pulverem, vel lutum de terra;* unde septuaginta Interpetres ita verterunt: *Formavit Deus hominem pulverem accipiens e terra*, quibus significatur hominem esse factum pulvereum, terrenum: unde S. Paulus 1. *ad Corinth.* c. 15. *primus homo de terra terrenus;* et homines plerumque in Scriptura sacra dicuntur *Terrigenæ:* quocirca terrenæ nostræ originis contemplatio toties inculcatur in Scriptura sacra, ut nos admoneat fragilis, et caducæ, ac brevi perituræ conditionis humanæ. Quod utique diserte, ac pie tractans Rupertus in caput 20. libr. 2. *De Trinit. Duo*, inquit, *a Moyse dicta sunt, quæ diligenter advertere operæ pretium est, quia videlicet formavit Deus hominem, et non undecumque, sed de limo terræ formavit. Hoc namque sicut dictum erat perpendentes homines sancti, hunc ipsum Creatorem suum Plastem, seipsos autem lutum appellaverunt eleganti confessione, et lacrimosa declamatione: et nunc Domine*, inquit Isaias, cap. 64. *Tu Pater noster es, et nos lutum: fictor noster, et opera manuum tuarum omnes nos:* et apud Jeremiam, cap. 18. *loquitur idem plastes noster Deus, numquid sicut figulus iste non potero vobis facere, domus Israël? Ecce sicut lutum in manu figuli, ita vos in manu mea. Ostenderat autem illi figulum facientem opus suum super rotam; et dissipatum est*, inquit, *vas quod ipse faciebat de manibus suis, conversusque fecit vas alterum, sicut placuerat in oculis ejus, ut faceret. Hinc idem, qui supra, dicit Isaias: Væ qui contradicit fictori suo, testa de samiis terræ. Hæc et illis similia sciens ille Jurisperitus Cœlestis Paulus ait in Roman. 9. O homo tu quis es qui respondeas Deo? numquid potest figmentum dicere ei qui se finxit, quare me fecisti sic? Aut numquid non habet potestatem figulus facere de eodem luto aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam? Itaque et nos cum legimus, quia formavit Deus hominem de limo terræ, non discutiendum nobis est cur ita poterit, sed potius illud timendum unicuique vestrum de seipso, ne vas, quod fecit ipse, dissipetur in manibus ejus; et hoc abjecto faciat aliud vas sicut placuerit in oculis ejus.* Sic Rupertus.

His ita prælibatis, tria sunt in præsenti Quæstione resolvenda: *Primum* ubi formati fuerint Adamus et Eva. *Secundum*, quales et quali corpore donati. *Tertium*, quæ fuerit, et futura esset eorum occupatio in statu innocentiæ.

Conclusio prima. — Probabilius est Adamum extra Paradisum formatum esse: Evam autem in Paradiso.

Prima pars est omnium Sanctorum Patrum; eamque Scriptura sacra perspicue indicat *Genesis* 2., v. 15. ubi de creato homine ait: *Tulit ergo Dominus Deus hominem, et posuit eum in Paradiso voluptatis, ut operaretur, et custodiret illum:* et *Genes.* 3. v. 23. *Emisit eum Dominus Deus de Paradiso voluptatis ut operaretur terram, de qua sumptus est.* Si Deus hominem creatum accepit, et posuit in Paradiso

ubi antea nunquam fuerat, non igitur creatus est in Paradiso; si ejectus extra Paradisum ad incolendam terram ex qua efformatus est, jam extra Paradisum e terra plasmatus fuit.

Cur autem Deus noluerit creare hominem in Paradiso. variæ rationes proferuntur ab auctoribus: *Primo* quidem, inquit Pererius in caput 2. *Genes.* quia habitatio Paradisi non conveniebat homini secundum ejus naturam, sed propter donum immortalitatis, quod ei Deus in statu innocentiæ permanenti concessurus erat. Illud autem donum immortalitatis non erat naturale homini, sed gratuito Dei munere ei tributum: quo igitur manifestius intelligeret Adam eum locum non esse sibi naturaliter debitum, sed sola Dei gratia concessum, congruum erat Adam creari extra Paradisum. *Secundo*, si Adam creatus esset in Paradiso, nec ante vidisset alia loca, forte putasset eum locum sibi convenire, ac deberi naturaliter: at creatus extra Paradisum ex comparatione aliorum locorum clarius agnoscens præstantiam Paradisi, sine dubitatione inteliexit eximiam Dei erga se benevolentiam ac beneficentiam, qui tam felici eum loco, ac domicilio dignatus esset. *Tertio*, ut Adam cautior esset, et ad exequendum Dei voluntati promptior, atque in custodiendis jussis, et præceptis ejus diligentior, atque curiosior: certissime scieus tantisper sibi esse in Paradiso commorandum, dum ipse Dei præceptis obtemperaret. *Quarto* denique, nullam habere posset dolendi, et de Deo conquerendi causam, cum ex Paradiso propter peccatum ejiceretur, quasi loco sibi naturaliter debito, et convenienti deturbatus esset: cum tamen Deus propter peccatum naturalibus bonis hominem mulctare, ac privare minime soleat. — Quantum autem ad formationem Evæ putat Josephus lib. 1. *Antiquitatum*, cap. 1. eam extra Paradisum etiam fuisse formatam: narrata enim Adami, Evæque productione, describens quoque Paradisi pulchritudinem et amœnitatem, ista subdit: *Narrat propterea Moyses Deum hortum ad orientem plantasse omni virenti planta: in hunc hortum cum introduxisset Deus Adamum cum uxore, jussit eos plantarum curam habere.* Hæc ille. Adamum ergo et Evam censet alibi procreatos. Deinde in Paradisum a Deo introductos aperte Josephus affirmare videtur. Tertullianus lib. 2. *adversus Marcionem* idem indicare visus est cum ait: *Nullus mortalium, nec ipse quidem, Adam in Paradiso Dei natus est.* Nihilominus Evam in Paradiso terrestri formatam fuisse Scriptura sacra aperte satis indicat, dum ait eam ex Adamo in Paradisum jam translato fuisse editam. — Confirmat hæc omnia S. Ambrosius, lib. *De Paradiso*, cap. 4. dicens: *Adverte quia extra Paradisum vir factus est, et mulier intra Paradisum; ut scias quod non loci, non generis nobilitate, sed virtute unusquisque gratiam sibi comparet. Denique extra Paradisum factus, hoc est, in inferiori loco vir melior invenitur: et ille quæ in meliori loco, hoc est in Paradiso facta est, inferior reperitur. Mulier enim prior decepta est, et virum ipsa decepit: Unde Apostolus Petrus subjectas fortiori visi mulieres sanctas viris suis velut Dominis obedire memoravit.*

Ex iis constat utrumque primum Parentem eamdem *efficientem* causam habuisse; Deum nempe, immediatum et solum sui corporis animæque suæ artificem: at causam *materialem* omnino diversam; vir namque ex terra pulverea, mulier autem ex una extracta ab Adamo

costa formata fuit: ait enim Moyses *Genes.* cap. 2. v. 21. et 22. *Immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam, cumque obdormisset, tulit unam de costis ejus, et replevit carnem pro ea, et ædificavit Dominus Deus costam quam tulerat de Adam in mulierem, et adduxit eam ad Adam.* Quæ verba tria maxime notatu digna complectuntur: *Primum* quidem, a Deo in Adam immissum fuisse soporem, hoc est, ut vertunt Septuaginta, *extasim:* somnus enim ille fuit extaticus, ita ut non modo soluta, et libera esset mens ejus ad naturalem usum rationis, animique agitationem, sed etiam divinitus illustraretur, et prophetico spiritu impleretur, in ipso suo somno intelligens mulierem ex latere suo formari, et ejus facti mysterium perspiciens, tumque expergiscens dixit: *Hoc nunc os de ossibus meis, et caro de carne mea.* Dicamus igitur fuisse illum quidem somnum, sed talem tamen, ut in eo ligatis sensibus, nihilominus mens soluta, et divinitus illustrata, et res quæ id temporis gerebantur cerneret, et quæ in eis latebant mysteria intelligeret. — ✳ " Hunc autem somnum adeo sensus externos ligaverat, ut detractam sibi costam non senserit Adamus. Unde Alcimus Avitus, Carmine de formatione hominis, somnum istum Adamicum sic repræsentat:

Dumque petunt dulcem spirantia cuncta quietem,
Solvitur et sommo laxati corporis Adam.
Cui Pater Omnipotens pressum per corda soporem
Jecit, et immenso tardavit pondere sensus,
Vis ut nulla queat sopitam solvere mentem.
Non si forte fragor securas verberet aures
Nec si commato cœlum tunc intonat axe,
Sed nec pressa manu rupissent membra quietem.

Hunc autem extaticum somnum figuram fuisse futuræ mortis Christi, et ex ejus latere exorituræ Ecclesiæ, putat Magister Sententiarum in 2. d. 18.: " ✳ *Non sine causa*, inquit, *dormienti quoque viro potius, quam vigilanti detracta est costa, de qua mulier in adjutorium generationis viro est formata: scilicet ut nullam in eo sensisse pœnam monstraretur, et divinæ simul potentiæ opus mirabile ostenderetur, quæ hominis dormientis latus aperuit, nec eum tamen a quiete soporis excitavit. In quo etiam opere sacramentum Christi, et Ecclesiæ figuratum est, quia sicut mulier de latere viri dormientis formata est, ita Ecclesia ex sacramentis, quæ de latere Christi in cruce dormientis profluxerunt:* seu ut loquitur S. Augustinus in *Sententiis.* Sent. 328. *Dormit*, inquit, *Adam ut fiat Eva: moritur Christus, ut fiat Ecclesia. Dormiente Adam fit Eva de latere: mortuo Christo lancea perforatur latus, ut superfluant sacramenta, quibus formetur Ecclesia.*

✳ " Ipsis concinit supra laudatus Alcimus Avitus:

Istius indicium somni mors illa secuta est,
Sponte sua subiit sumpto quam corpore Christus.
Qui cum passurus ligno sublimis in alto
Penderet nexus, culpas dum penderet orbis,
In latus extensi defixit missile Lictor.

Protinus exiliens manavit vulnere lympha.
Qui virum populis jam tum spondente lavacrum,
Fluxit martyrium signas et sanguinis unda.
Inde quiescenti, gemina dum nocte jaceret,
De lateris membro surgens Ecclesia nupsit.

Secundum quod occurrit in formatione primæ mulieris notandum, est quod ¨ ✳ mulier formata fuit ex costa Adami, idque variis de causis, quas S. Thomas., 1. parte qu. 92. art. 2. ita exponit: Primo, inquit, decuit mulierem ex viro formari magis quam ex aliis animalibus; *Primo* quidem ut in eo quædam dignitas primo homini servaretur, ut secundum Dei similitudinem esset et ipse principium totius suæ speciei, sicut Deus est principium totius Universi. Unde et Paulus dixit Actorum 17. quod Deus fecit ex uno homine genus hominum. *Secundo*, ut vir magis diligeret mulierem, et ei inseparabilius inhæreret, cum cognosceret Evam ex se esse productam: unde dicitur Genesis 2., *De viro sumpta* est; quamobrem relinquet homo Patrem, et Matrem, etc. Unde quatuor de causis Adamus vehementer incitabatur ad diligendam Evam: nempe propter similitudinem ejusdem naturæ; propter copulam carnalem; propter generationem prolis: super omnia vero, quod Eva esset aliquid ipsius, idest, de substantia ejus procreata: namque ob hanc potissimum causam parentes tantopere liberos suos diligunt. Quod si animus Adami tanto mulieris amore non fuisset occupatus, cum postea ejus suasu, atque impulsu lapsus esset in peccatum, ob idque tot ac tantis Dei muneribus ac donis expoliatus; ingens et implacabile adversus eam odium concepisset, semperque animum ab ea alienum, et aversum gessisset. *Tertia vero ratio* (inquit S. Thomas) est sacramentalis; figurabatur enim per hoc, quod Ecclesia a Christo sumit principium: unde Apostolus dicit ad Ephesios 5. *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, et in Ecclesia. Quartam* rationem addit Pererius in cap. 2. *Genes.*, n. 187. nempe quod homo media quædam natura est inter Angelos, et animalia: quocirca mediam quoque conveniebat esse rationem originis humani generis. Et Angeli quidem omnes ac singuli proxime a Deo creati sunt: nec in tanto Angelorum numero unum aliquem reperire licet ex alio Angelo procreatum: animalia vero ex aliis orta sunt, sed non omnia, etiam quæ ejusdem sunt speciei, ex uno generata sunt: siquidem in exordio mundi Deus cujusque speciei animalium multos mares, multasque fœminas fecit, quibus cetera facile, ac numerose procreari possent: in homine vero medio quodam modo sese res habuit: primus enim homo proxime a Deo factus est; ex hoc fabricata est fœmina: ex utroque autem omnis hominum soboles extitit. — Inde quatuor modos productionis humanæ distinguere possumus: unum sine viro et fœmina, ut Adami; alterum ex viro sine fœmina, ut Evæ: tertium ex fœmina sine viro, ut Christi Domini ex Virgine Maria: quartum ex viro et fœmina, ut ceterorum hominum, qui est naturalis et communis generationis modus. — Observandum pariter, quod non de qualibet corporis viri parte formata est Eva, inquit Magister Sententiarum laudato loco, sed de latere ejus formata est; ut ostenderetur quia in consortium creabatur directionis. Ne forte si fuisset de capite facta,

viro ad dominationem videretur præferenda: aut si de pedibus, ad servitutem subjicienda: quia igitur viro, nec domina, nec ancilla parabatur, sed socia, nec de capite, nec de pedibus, sed de latere fuerat producenda: ut juxta se ponendam cognosceret, quam de suo latere sumptam didicisset.

Tertium denique circa mulieris formationem ex præfatis Scripturæ verbis notandum est quod Deus detraxerit unam costam Adamo, et repleverit carnem pro ea: unde *dubium nascitur* an illa costa detracta Adamo fuerit ex costis necessariis integritati corporis humani: tradunt enim Physiologi, et Medici, corpus nostrum viginti quatuor costis, duodenis utrovis in latere esse constructum, et coagmentatum: an vero fuerit illa costa redundans, et supervacanea, v. g. ut Adam in sinistro latere tredecim costas habuerit: utrovis autem modo dicatur, videtur res absurda. Si enim illa costa sit ex necessariis costis: ergo post ejus detractionem, Adam fuit mutilus, mancus, et imperfectus: sin autem supervacanea erat: ergo Adam creatus est monstruosus, et deformis, habens scilicet in uno latere plures costas, quam in altero, quod erat insigne quid ad deformitatem, non minus certe, quam si factus esset biceps, aut triceps, aut utraque, vel alterutra manu senos habens digitos. *Respondent* communiter Theologi costam illam partim fuisse supervacaneam Adæ, partim necessariam: *supervacaneam* quidem, si consideretur Adam ut singularis quidam homo, et persona particularis: sic enim justo costarum numero supererat illa costa, ad integritatem scilicet corporis Adæ minime pertinens: sin autem consideretur Adam ut primus homo, futurusque principium totius generis humani, et ex quo formanda erat Eva, *necessaria* fuit illa costa, non quidem simpliciter, nec secundum naturalem ordinem et rationem, potuit enim aliunde formari Eva, sed tantummodo secundum Dei electionem et ordinationem, qui ex Adami costa corpus Evæ fabricare constituerat. — *Censerem ego probabilius* hanc costam ab Adamo detractam, fuisse ex necessariis costis ad ejus corporis constitutionem et integritatem pertinentibus: si enim fuisset illa costa superflua Adamo, et extra naturam ejus, non posset vere dici, Evam esse formatam ex Adamo, nec vere dixisset Adam, Evam fuisse *os de ossibus ejus*: costa enim illa non fuisset naturale et proprium ejus os, sed quantum ad eum pertinebat, præter naturam, et per accidens, et ad brevissimum tempus ei fuerat inditum. *Adde quod* ad significandam conjunctionem arctissimam Adami et Evæ, et mulieris ex viro naturalem originem et dependentiam, congruentius et convenientius erat formari Evam ex costa quæ esset pars naturalis et necessaria Adamo, quam quæ esset supervacua, et præter naturam ejus.

ROGABIS: Cuinam, Adamo an Evæ detracta illa costa in resurrectione mortuorum reddenda erit? Videtur quidem Adamo reddenda, quia ab initio fuit Adami, ut pars ejus integralis: contra autem videtur reddenda Evæ, quoniam ex illa principaliter formata est Eva. — **Respondeo**, costam illam penes Evam remansuram, siquidem ex ea corpus ejus quasi materia, et fundamento compactum fuit: adeoque necessum est illam in Eva subsistere. Nec inde corpus Adami imperfectum fore censendum est, siquidem loco ipsius costæ Deus carnem substituit: non quidem mollem, sed induratam, et crassam, quæ substractæ costæ locum et vices im-

pleret. Adde quod non omnia, quæ corporis nostri fuerunt, in resurrectione sunt r tribuenda ; alioquin corpus nostrum monstruosum, et enorme resurgeret : quippe certum est partes carnis per totum vitæ tempus ab ortu scilicet usque ad obitum continenter fluere, et deperdi : earumque in locum, alias et alias subinde per nutritionem aggenerari. Si ergo omnes disperditæ restituerentur, gygantenm foret corpus hominis resurgentis. — ✳ " Addit Moyses 2. cap. *Genes.* 23. v. 24. Adamum formatam mulierem matrimonii vinculo sibi junxisse in uxorem, Deo id imperante. Quod egregie repræsentat Alcimus Avitus supra laudatus, ubi matrimonii leges sic præscribit :

Principio Rector tanti sacrare figuram
Disponens vincli, nectit connubia verbo,
Vivite concordi studio, mundumque replete,
Crescat longævum felici semine germen,
Non annis numerus, vitæ nec terminus esto.
Progeniem sine fine dedi, quam tempore toto
Aspicies, generi primus qui poneris auctor.
Pronepos eductos spargens per sæcla nepotes
Vivantes numeret proavos, inque ora parentum
Ducant annosi natorum pignora nati.
Tum lex conjugii, toto venerabilis ævo,
Intemerata suo servabitur ordine cunctis.
Fœmina persistat, de viscere sumpta virili,
Conjugio servare fidem : nec separet alter
Quod jungit sociatque Deus : patremque relinquat
Et matrem justo constrictus amore maritus.
Ista parentales non rumpant vincula curæ,
Vita sed amborum carnem teneatur ad unam.
Taliter æterno conjungens fœdere vota,
Festivum dicebat hymen, castoque pudori
Concinit angelicum juncto modulamine carmen.
Pro thalamo Paradisus erat, mundusque dabatur
In dotem, et lætis gaudebant sidera flammis. " ✳

Conclusio secunda. — Primi hominum Parentes ætate perfecta, et ordinata corporis magnitudine, ac pulchritudine conditi sunt.

Hæc colligitur ex Scriptura sacra, quæ toties perfectissima esse opera Dei testatur ; adeoque hominem præstantissimum Dei Creatoris opus, omnibus numeris absolutum in prima sua creatione formatum fuisse pariter suadet. *Probatur quidem de ætate perfecta :* prima enim illa Dei opera, quæ in mundi molitione proxime ab eo facta sunt, perfecta esse decuit. Sicut igitur ceteras animantes corporis mole, ætateque perfectas condidit ; ita quoque, ac multo etiam magis hominem in perfecta ætate condidisse existimandum est. *Confirmatur* ex eo quod statim ut creati sunt Adam et Eva, dixit eis Deus : *Crescite, et multiplicamini, et replete terram :* quo licet intelligere Adamum, et Evam firma jam ætate, et ad generandum idonea esse procreatos.

Hoc ipsum probat S. Augustinus, lib. 6. *De Genes. ad litteram,*

cap. 13. ita scribens : *Sed quomodo fecit hominem Deus de limo terræ? utrum repente in ætate perfecta, hoc est virili, atque juvenili, an sicut nunc usque format in uteris matrum, ut illud tantum proprium habuerit Adam, quod non ex parentibus natus est, sed factus ex terra : eo tamen modo, ut in hoc perficiendo, et per ætates augendo hi temporum numeri complerentur, quos naturæ humani generis attributos videmus? An potius hoc non est requirendum? Utrumlibet enim fecerit, hoc fecit quod Deum, et omnipotentem, et sapientem posse, ac facere congruebat. Ita enim certas temporum leges generibus, qualitatibusque rerum in manifestum ex abdito producendis attribuit, ut ejus voluntas sit super omnia, etc.* Quibus licet videatur hanc quæstionem utrinque librare, et indiscussam relinquere ; nihilominus in nostras partes declinat, ut constat exemplis, quibus probat Deum unico temporis momento suum opus perfectum ad statum deducere posse, quem nonnisi multo tempore agente natura posset comparare : unde subdit : *Nonne certis dierum numeris suo cuique generi accommodatis omnis natura serpentium coalescit, formatur, nascitur, roboratur? Num expectati sunt hi dies, ut in draconem virga converteretur de manu Moysis, et Aaron? Nec ista cum fiunt, contrà naturam fiunt, nisi nobis quibus aliter naturæ cursus innotuit ; non autem Deo, cui hoc est natura, quod fecerit.* — Putant aliqui Protoparentes creatos fuisse ætate juvenili, ea scilicet qua Dominus noster Jesus Christus e mortuis resurrexit, hoc est inter trigesimum, et quadragesimum annum. Verum credibilius existimo eos illa ætate conditos, quæ quinquagenarium esset æquanda : cum enim tunc longissima esset hominis vita, hoc est decuplo diuturnior, quam nunc sit : singulæ etiam ætates longiores pariter erant, quam nunc sunt : longior erat pueritia, et adolescentia : et priori ætate longius productam, proxime consequens ætas tardius accedebat : comparatione igitur, et proportione totius vitæ nongentesimum annum excedentis, juvenilis ætas primi hominis, non ante quinquagesimum annum contingere ei potuisset.

Probatur secunda pars, nempe quod Adamus factus fuerit perfecta corporis magnitudine, non ad giganteam molem vergente ; Scriptura namque, et sancti Patres concordi sententia confirmant perfecto animo et corpore Adamum fuisse a Deo procreatum : gigantea autem corporis moles naturæ exorbitantis excessus est ; adeoque hæc non est præstantissimo divinorum operum tribuenda.

Dices : Josue cap. 14. scriptum reperitur : nomen *Hebron ante vocabatur Chariatharbe : Adam maximus inter Enacim ibi situs est :* Enacim autem fuisse gigantes manifestum est, ex his quæ speculatores explorata terra Chanaam reversi dixerunt Josue, cap. 13. lib. *Numerorum : Populus*, inquiunt, *quem aspeximus proceræ staturæ est, ibi vidimus monstra quædam filiorum Enac de genere giganteo, quibus comparati quasi locustæ videbamur.* Quibus significare videtur Scriptura Adamum fuisse maximum inter Enacios Gigantes ; adeoque ipsum fuisse maximum Gigantem. — **Nego consequentiam** ; prætata enim verba Josue non sunt intelligenda de primo homine, quem non in Hebron, sed in monte Calvariæ sepultum infra demonstrabimus ex SS. Patribus : nec vocabulum illud *Adam* ibidem est proprium primi hominum Parentis nomen, sed est commune et appellativum, idem

significans apud Hebræos, quod apud Latinos vocabulum *Homo:* unde urbs *Hebron* olim dicta est *Chariatharbe*, idest *civitas Arbe*, quod *Arba* maximus homo fuerit inter Enacinos: maximus inquam *vel* nominis celebritate, et rerum gestarum gloria; *vel* principatus amplitudine, potentia, aut diuturnitate; *vel* denique quod illius urbis conditor, aut gentis Enacinorum parens fuerit.

Conclusio tertia. — Corporea hominum exercitatio, perseverante felici innocentiæ statu, fuisset terræ cultura, sed laboris et defatigationis expers.

Probatur ex Scriptura *Genesis*, cap. 2. vers. 15. ubi legimus: *Tulit ergo Dominus Deus hominem, et posuit eum in Paradiso voluptatis ut operaretur, et custodiret illum.* Quæ verba licet S. Augustinus, lib. 8. *De Genes. ad litteram,* cap. 10. videatur referre ad hominem, ut sit eorum verborum sensus, Deum ob eam maxime causam collocasse Adamum in Paradiso, ut ipsum Adamum magis ac magis operaretur, idest perficeret, præceptis illustrioribus excolendo, et ad præstantiora virtutum opera invitando, atque adjuvando, seu ut loquitur, *Idem qui creat hominem ut homo sit, ipse operatur hominem, atque custodit ut etiam bonus, beatusque sit. Quapropter, qua locutione dicitur homo operari terram, quæ jam terra erat, ut ornata, atque fœcunda sit; ea locutione dicitur Deus operari hominem, qui jam homo erat, ut pius, sapiensque sit; eumque custodire, quod homo sua potestate in se, quam illius supra se delectatus, dominationemque ejus contemnens tutus esse non possit.* Verum hanc S. Augustini interpretationem excludit Hebraicus textus, quia Hebraice pronomen *illum,* quod Græce, et Latine ambiguam habet relationem ad hominem, et ad Paradisum, Hebraice ponitur in fœminino genere, et necessario conjungitur cum vocabulo Eden, seu *Paradiso,* quod Hebraice significat hortum. — Unde prætatorum verborum sensus est: posuit Deus Adam in Paradiso, ut ipse Adam sua opera, cura, et industria eum Paradisum *operaretur,* idest *excoleret,* varia scilicet opera exercendo, quæ ipsius loci culturam et ornatum concernerent: ipsumque *custodiret,* tum a feris, quæ extra Paradisum erant, inquit S. Basilius, tum ab ipsis animalibus, quæ erant in Paradiso, ne ejus decorem, et amœnitatem læderent aut inquinarent: unde S. Chrysostomus, Homil. 14. in *Genesim: Voluit Deus,* inquit, *parvam quamdam, et moderatam curam penes hominem esse tam in custodiendo, quam in excolendo. Nam omnis adhuc laboris expers erat cultura illa, et occupationis aliquid ei suppeditabat citra dolorem et ærumnam.* — Hanc autem operationem, et custodiam non fuisse laboriosam et molestam, sed facilem et jucundam, per quam videlicet varia sibi loca, vel ad habitandum, vel ad commode et cum voluptate deambulandum sibi stravissent, et concinnassent primi hominum parentes, eleganter aperit S. Augustinus, lib. 8. *De Genes. ad litt.,* cap. 8. ubi cum sibi objecisset, ante peccatum, Deum damnasse hominem ad laborem, et molestias agriculturæ, respondet: *Ita sane arbitraremur, nisi videremus cum tanta voluptate animi agricolare quosdam, ut eis magna pœna sit inde ad aliud avocari. Quidquid ergo deliciarum habet agricultura, tunc utique longe amplius erat quando nihil accidebat adversi, vel terra, vel cœlo. Non enim erat laboris af-*

flictio, sed exhilaratio voluntatis cum ea, quæ Deus creaverat, humani operis adjutorio lætius, feraciusque provenirent, unde Creator ipse uberius laudaretur, qui animæ in corpore animali constitutæ rationem dedisset operandi, ac facultatem quantum animæ volenti satis esset, non quantum invitum indigentia corporis cogeret. Quod enim majus, mirabiliusque spectaculum est, aut ubi magis cum rerum natura humana ratio quodammodo loqui potest, quam cum positis seminibus, plantatis surculis, translatis arbusculis, insitis malleolis, tamquam interrogaretur quæque vis radicis, et germinis, quid possit, quidve non possit: unde possit, unde non possit: quid in ea valeat humorum invisibilis, interiorque potentia, quid extrinsecus adhibita diligentia; inque ipsa consideratione perspicere, quia neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, etc.

Corollarium. — Ex *his collige* agriculturæ primo *antiquitatem:* cœpit enim cum homine et mundo, hæc enim prima homini, et in statu innocentiæ injuncta est, et post peccatum sola ei in pœnitentiam et pœnam indicta. Secundo *dignitatem*, tum quod a Deo sit instituta, et Adæ præcepta: tum quod Adam, a quo omnis nobilitas descendit, ejusque nobiliores posteri nempe Abel, Seth, Noë, Abraham, omnesque prisci viri celeberrimi, fuerint agricolæ. *Tertio* innocens exercitium; hæc enim præ aliis artibus homini innocenti in Paradiso commendata est tamquam nulli injuria, sed omnibus proficua: quod utique eleganter explicat Virgilius 2. Georg.

> *O fortunatos nimium, sua si bona norint,*
> *Agricolas! quibus ipsa procul discordibus armis,*
> *Fundit humo facilem victum justissima tellus.*

Et rursum:

> *Hanc olim vitam veteres coluere Sabini*
> *Hanc Remus, et frater. Sic fortis Hetruria crevit;*
> *Scilicet, et facta est rerum pulcherrima Roma.*
> *Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.*

Audiendus pariter Cicero lib. *De Senectute*, ubi ait, nihil sibi tam regale videri, quam studium agriculturæ: *Omnium*, inquit, *rerum ex quibus aliquid exquiritur, nihil est agricultura melius, nihil uberius, nihil dulcius, nihil libero homine dignius.* Merito ergo ait S. Augustinus: *agricultura artium omnium innocentissima: hanc tamen impius damnare ausus fuit Faustus Manichæus;* quod diceret agricolas violare præceptum Dei, *non occides.* Hinc proceres illos Romanæ nobilitatis, et antiquitatis viros, ex agris ad imperia, et dictaturas accersiri mos fuit: quibus illi cum essent pertuneti, ad priores agriculturæ exercitationes revertebantur: seu, ut loquitur Valerius Maximus, *illi etiam prædivites, qui ab aratro accersebantur, ut consules fierent, voluptatis causa sterile, atque æstuosissimum Pupiniæ solum versabant, deliciarumque ignari, vastissimas glebas plurimo cum sudore dissipabant: imo vero quos pericula reipublicæ imperatores asserebant, angustia rei familiaris bubulcos fieri coëgit.*

QUÆSTIO SECUNDA.

QUALIS, ET QUANTA FUERIT PROTOPARENTUM IN STATU INNOCENTIÆ SAPIENTIA, ET SCIENTIA.

Notandum 1. Ex Hugone a S. Victore, lib. 1. *De Sacramentis*, par. 6. cap. 12. triplici cognitione primum hominem ab ipso suæ conditionis exordio eruditum fuisse: *Cognitione scilicet Creatoris sui, ut cognosceret, a quo factus erat. Secundo cognitione sui, ut cognosceret quid factum erat, et quid sibi faciendum erat. Tertio denique cognitione illius, quod secum factum erat, et quid sibi de illo, et in illo faciendum erat.* Qualis autem triplex hæc fuerit cognitio hic determinandum est.

Notandum 2. Ex Seraphico Bonaventura in 2. dist. 23. art. 2. qu. 3. quod quadruplex est genus cognoscendi Deum; videlicet per fidem, per contemplationem, per apparitionem, et per apertam visionem. *Primum* est gratiæ communis; *secundum* est gratiæ excellentis; *tertium* gratiæ specialis; et *quartum* gloriæ consummantis. Et sufficientia istorum modorum ita colligitur; omne enim quod cognoscitur, cognoscitur per aliquid præsens; si igitur Deus cognoscitur, necesse est quod per aliquid præsens intellectui cognoscatur. *Præsens* autem voco hoc secundum quod Augustinus vocat, quod præsens est intellectui ad videndum. Aut igitur cognosco Deum per hoc, quod est præsens mihi, aut per hoc, quod est præsens aliis. Si per hoc *quod est præsens aliis*, sic est cognitio *fidei:* quod enim Deus sit Trinus et Unus, hoc ego credo Dei Filio, qui hoc enarravit et prædicavit, et Spiritui S. qui hoc inspiravit. *Quod enim credimus debemus auctoritati*, sicut dicit Augustinus. *De Utilitate credendi*, cap. 11. Si autem cognosco Deum per hoc *quod est præsens mihi*, hoc potest esse tripliciter: aut per hoc quod est præsens mihi *in effectu proprio:* et tunc est *contemplatio;* quæ tanto est eminentior, quanto effectum divinæ gratiæ magis sentit in se homo, vel quanto etiam melius scit considerare Deum in exterioribus creaturis. Aut est præsens mihi *in signo* proprio: et sic est *apparitio*, sicut apparuit Deus Abrahæ in subjecta creatura, quæ ipsum Deum figuravit, et sicut Spiritus sanctus apparuit in columba. Aut est præsens Deus *in lumine suo, et in seipso:* et sic est cognitio, qua videtur Deus in vultu suo, sive facie ad faciem; et sic est *aperta visio*, quæ tota dicitur merces omnium meritorum. Primum igitur, et ultimum genus cognitionis statui innocentiæ non competebat. *Primum* quidem, propter cognitionem ænigmaticam, et propter hoc quod cognitio fidei ut plurimum est ex auditu. *Ultimum* vero ibi esse non poterat propter summam perfectionem: ideo homini non exhibebatur, sed potius in præmium promittebatur. Medii vero duo, scilicet *contemplationis*, et *apparitionis* utrique statui communia esse poterant: maxime cognitio contemplationis, quæ in utroque statu est: ibi tamen potissime vigebat, tum propter animæ puritatem, tum etiam propter carnis, et inferiorum virium subjectionem, quibus duobus ut plurimum anima caret in statu naturæ lapsæ; ideo non potest ad illum gradum contemplationis attingere. Hæc S. Bonaventura. Non facile tamen concederem Adamum non habuisse lumen fidei, siquidem fides est substantia rerum sperandarum, et totius æternæ salutis vertex, et cardo;

nisi forte velit Seraphicus Doctor, quod Adamus habuerit quidem habitum fidei; non vero actum circa ea quorum evidentem ac scientificam notitiam habebat.

Notandum 3. *Ex eodem ibidem qu.* 1. quod profectus in scientia, triplici via potest considerari: vel *a parte scibilium*, vel *a parte modorum cognoscendi*, vel *a parte majoris habilitationis in cognoscendo*. Secundum primum modum, cum quædam sint res quæ fiunt cursu naturali, vel mirabili: quædam quæ fiunt voluntario cursu; certum est quod in earum rerum cognitione quæ quidem cursu naturali fiunt, non profecisset Adam, quantum ad novi habitus acquisitionem: accepit enim (sicut dicit Hugo, et Magister in littera) ab exordio omnium rerum plenam notitiam. Proficere tamen potuisset quantum ad alium modum cognoscendi, et quantum ad majorem habitum sciendi. Quantum ad alium modum, proficere poterat, quia quod noverat simplici notitia, cognoscere poterat experientia: et quod noverat intellectu, cognoscere poterat et sensu. Proficere etiam poterat quantum ad majorem habilitationem, quia ex frequenti consideratione eorum quæ noverat, promptior fuisset, et paratior ad judicandum de his rebus quarum habebat cognitionem per habitum innatum. Etsi enim primus homo non haberet tarditatem hebetudinis, per aggravationem corporis mortalis, habebat tamen spiritus ejus quamdam minorem velocitatem per vegetationem corporis animalis: et sic in cognitione rerum naturalium Adam quodammodo minime stetisset. — In earum vero cognitione quæ fiunt cursu voluntario, et mirabili, sive supernaturali simpliciter, proficere potuisset: non solum quantum ad modum cognoscendi, sed etiam in acquirendo novam cognitionem. Nec mirum, quia ad hoc quod cognosceret divina mysteria indigebat superna illustratione: ad hoc vero quod cognosceret secreta alterius, indigebat ipsius directione. Nec talis profectus statui innocentiæ derogabat, cum etiam beati Angeli in cognitione divinorum mysteriorum, et humanorum secretorum proficiant: propter quod dicitur ad Ephesios 3. *Ut innotescat Principibus, et Potestatibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei.* Hæc ille.

His ita prælibatis, restat hic determinandum qualis fuerit Adami sapientia et scientia, tum quantum ad res naturales, tum quantum ad supernaturales.

Conclusio prima. — Adamus in statu innocentiæ perfectissimam habuit rerum omnium naturalium scientiam, et certam ac evidentem cognitionem.

Probatur primo ex illo *Ecclesiastici*, c. 17. ubi de protoparentibus sic legimus: *Disciplina intellectus replevit illos: creavit illis scientiam spiritus: sensu implevit cor illorum, et bona ac mala ostendit eis;* quibus haud obscure quatuor principes Philosophiæ partes indigitantur. *Logica* quidem per *disciplinam intellectus*, quia illa tota est in tradendis regulis et præceptis, quibus intellectus instructus perfecte ratiocinatur: *Metaphysica* vero, per *scientiam spiritus*, quia circa nobilissimas entis species, Deum nempe, et Angelos versatur: *Physica* autem per quam *sensu implevit cor illorum*, idest animam eorum exornavit scientiis a rebus corporeis sensuum adminiculo excerptis: et per ul-

tima verba, aperte *Moralis* exprimitur, quia circa bonum, et malum cognoscendum intellectum dirigit, ut voluntas istud amplexetur, et hoc abhorreat.

Probatur item ratione triplici: *Prima quidem:* quæ Deus proxime et immediate producit, ea sunt perfectissima: sed Adamum solus Deus nullo causæ efficientis interveniente concursu creavit, tam secundum corpus quam secundum animam: utraque igitur parte perfectissimus a Deo creatus est. Ergo quemadmodum formatus est perfecto corpore, videlicet quantum ad integritatem ætatis, proceritatem staturæ, robur, et firmitatem virium, et potentiam generandi alios; ita haud dubium est eum fuisse creatum animo, et mente perfectum: adeoque cum naturalis perfectio mentis scientia sit, hanc habuit Adamus ab initio. — *Secunda ratio:* sicut Adamus humani generis secundum carnalem generationem sator, et parens futurus erat, ideirco creari eum oportuit ætate perfecta, et ad generandum idonea: cumque idem futurus esset primus Doctor Rectorque hominum, conveniens profecto fuit eum creari cum perfecta facultate docendi, et regendi alios homines: id autem sine scientia præstari non potest. Namque, ut scribit Aristoteles in primo, et secundo libro *Metaphysices, Signum scientis est posse alios docere: et quod est causa cur alia sint talia, ipsum maxime tale esse necesse est.* — *Tertia ratio:* si Adam creatus esset sine scientia, eamque paulatim studio, et opera comparare sibi debuisset, longo tempore in veritatis ignoratione versatus esset: ignorantia autem veritatis, et inscitia rerum quæ patent sensibus, admodum molesta et acerba fuisset homini sciendi cupidissimo: atqui nihil molesti vel acerbi in eo statu, vel animo, vel corpori accidisset: non igitur ignorans et inscius creatus est Adam. Etenim si diu ille fuisset ignorans, facile fuisset propter veritatis et rerum ignorationem, falsis eum assentiri opinionibus, et in absurdos errores prolabi; videlicet approbando falsa pro veris, aut vera pro falsis reprobando, quod, ut præclare dixit Augustinus, non est natura hominis conditi, sed pœna damnati.

Dices 1.: Adamus credidit serpentem, qui eum decepit, esse loquacem: ergo ejus naturam non agnoscebat, ac proinde non erat Philosophus. *Deinde,* credidit huic serpenti scientiam promittenti, et ut ipsam obtineret, impositum a Deo sibi mandatum infregit: ergo tunc scientiam non habebat. *Denique* post esum fructus vetiti Scriptura sacra testatur apertos fuisse Protoparentum oculos: non quidem oculos corporis, quia non erant cœci, sed oculos mentis, et cordis: ergo erant ignari, ignorantia enim cœcitas mentis vocitatur. — **Respondeo** *ad* 1. *et ad* 2., negando Adamum existimasse serpentes esse loquaces: sed credidit sub serpentina specie aliquem Angelum delitescere, qui vera sibi loqueretur, promittendo scientiam, non naturalem et philosophicam, quam perfectissime jam possidebat, sed supernaturalem, theologicam, et independentem, qualem scilicet Deus in se complectitur, ut constat ex illis verbis ore serpentino prolatis: *Eritis sicut Dii scientes bonum, et malum.* Quibus adde non Adamum, sed Evam a serpente fuisse deceptam. *Ad* 3. *dico* apertos fuisse mentis eorum oculos, non per alicujus novæ scientiæ infusionem, aut acquisitionem, sed per prioris usum, et experientiam; cognoverunt enim se nudatos et expoliatos omnibus dotibus et ornamentis innocentiæ, ac gratiæ

originalis, quibus in sua formatione ditati fuerant, expertique sunt rebellionem partis inferioris adversus superiorem, corporis videlicet adversus animam, quæ ante peccatum ipsis erat ignota.

Dices 2., cum Cajetano, explicante locum Moysis de impositione nominum ab Adamo facta: Adamus non habuit scientiam omnium rerum corporalium, siquidem evidenter non novit elementa, cælos, et sidera: nam cum hæc sint principes mundi partes, e quibus hic mundus coagmentatus, et integratus constat, eorum perfecta cognitio reservata est soli Deo, qui ait David Psalm. 146. *Qui numerat multitudinem stellarum, et omnibus eis nomina vocat:* unde sequitur rerum cælestium cognitionem soli Deo cognitam, adeoque non ipsi Adamo concessam. — **Nego antecedens**; primo namque falsum est cælorum et astrorum cognitionem soli Deo reservatam; siquidem Salomon, cap. 7. libri *Sapientiæ* de seipso ait: *Ipse dedit mihi horum quæ sunt scientiam veram, ut sciam dispositiones orbis terrarum et virtutes elementorum, initium et consummationem et medietatem temporum, vicissitudinum permutationes et consummationes temporum, morum mutationes et divisiones temporum, anni cursus et stellarum dispositiones: naturas animalium et iras bestiarum, vim ventorum et cogitationes hominum, differentias virgultorum et virtutes radicum, et quæcumque sunt absconsa et improvisa didici: omnium enim Artifex docuit me sapientiam.* Quibus patet Salomoni concessam perfectam scientiam orbis terrarum elementorum, et stellarum, et omnium quæ abscondita sunt, et abstrusa: ergo multo magis Adamo. Nec verum est earum rerum perfectam cognitionem soli Deo sic reservatam esse ut eam Adamus obtinere non potuerit. *Nec refert,* quod Adamus nomina imposuerit tantum volatilibus, et terrestribus animantibus, non vero terræ, nec mari, nec cælis, et sideribus, quasi non habuerit eorum scientiam. Etenim perfectam habuit scientiam lapidum, metallorum, stirpium ac piscium, quibus tamen rebus eum nomina imposuisse nusquam legimus. — Observandum tamen tria excipienda esse ab hac generali rerum scientia quam in Adamo fuisse contendo: *Primo* quidem non cognovit omnia futura contingentia. *Secundo,* certo et evidenter non novit arcana et secreta cordium, hæc enim utraque cognitio etiam Angelos latet. *Tertio* denique, non habuit scientiam omnium præsentium individuorum cujuslibet speciei: non enim novit omnia individua piscium, nec omnem numerum arenæ, aut lapidum: hujusmodi enim cognitio nec pertinet ad perfectionem humani intellectus, neque conferebat ad perfectionem et felicitatem status innocentiæ.

Quæres: *An Adamus sapientia præcesserit ceteros homines?*

Affirmo: siquidem *primo* habuit majorem scientiæ amplitudinem; novit enim omnia naturalia, quod nulli adhuc concessum fuit. *Deinde* præstantiorem habuit modum sciendi; alii namque plurima norunt probabili tantum ratione, vel non ex causis, sed ex effectibus, vel non ostensiva demonstratione, sed ea solum, quæ ducit ad impossibile: Adamus vero perfectam cujusque rei, et ex propriis ejus causis cognitionem tenebat. *Tertio* denique firmiorem habuit scientiæ immobilitatem: non enim in statu innocentiæ deperdi potuisset scientia, neque per diuturnam cessationem ab actu, neque per corruptionem

interioris sensus, neque per oblivionem, ut in ceteris mortalibus interdum contingit. *Nec refert* quod Scriptura sacra Salomonem faciat sapientiorem omnibus hominibus qui eum antecesserant, quique post eum futuri erant: sic enim loquitur Deus Salomoni 3. *Regum*, cap. 3. *Dedi tibi cor sapiens, et intelligens, in tantum ut nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit.* Inde namque non concluditur Salomonem fuisse Adamo sapientiorem: alioqui liceret inferre ipsum etiam antecessisse sapientia Christum Dominum, in quo reconditi sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ: quod utique nullus fidelis admiserit. Itaque prætata Scripturæ verba tantum significant vel quod Salomon fuerit sapientior iis omnibus qui studio, labore, et arte sibi sapientiam acquisierunt, in quorum numero Adamus non est censendus; vel quod fuerit sapientior omnibus, non quidem hominibus, sed Regibus, et principibus, ut ipsemet indicat sub finem primi capitis *Ecclesiastæ*: *Ecce*, inquit, *magnus effectus sum, et præcessi omnes sapientia qui fuerunt ante me in Hierusalem:* vel denique sapientior dicitur iis omnibus, qui tunc temporis sapientes censebantur; quod utique significatur 3. *Regum*, cap. 4. his verbis: *Præcedebat sapientia Salomonis sapientiam omnium Orientalium, et Ægyptiorum, et erat sapientior cunctis hominibus; sapientior Ethan Ezrahita, et Heman, et Chalcol, et Dorda filiis Mahol etc... Et disputavit super lignis a Cedro quæ est in Libano usque ad hyssopum quæ egreditur de pariete: et disseruit de jumentis, et volucribus, et reptilibus, et piscibus, et veniebant de cunctis populis ad audiendam sapientiam Salomonis.*

Conclusio secunda. — Revera Adamus in statu innocentiæ habuit cognitionem rerum supernaturalium.

Hæc sufficienter colligitur *tum* ex præcedenti Conclusione, qua probatum est eum fuisse conditum in statu perfectissimo quantum ad corpus et animam: adeoque necessum fuit eum habere cognitionem omnium præstantissimam, qualis est ea quæ de rebus supernaturalibus habetur: *tum* ex Articulo sequenti, quo probabitur eum fuisse formatum cum gratia gratum faciente, cujus quasi fundamentum est fides: *Impossibile* enim *est*, inquit, S. Paulus ad Hebræos 11., *sine fide placere Deo:* Fides vero est cognitio rerum supernaturalium; definitur enim ab eodem Apostolo, ibidem, *substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium.*

Insuper hæc veritas ratione theologica suadetur: Adamus namque principalius propter finem supernaturalem, quam propter naturalem fuerat a Deo conditus: ergo quemadmodum ut finem suum naturalem consequeretur, a primordio concessa fuit ei scientia rerum naturalium, multo magis consentaneum fuit cognitione rerum supernaturalium, sive per fidem, sive per contemplationem ipsum instrui, quibus finem suum supernaturalem obtineret: concludendum igitur cum Hugone a S. Victore, lib. 1. *De sacramentis*, parte 6. cap. 14: *Cognovit ergo homo Creatorem suum: non ea cognitione quæ foris ex auditu solo percipitur, sed ea quæ potius intus per inspirationem ministratur. Non ea quidem quæ Deus modo a credentibus absens fide quæritur: sed ea qua tunc per præsentiam contemplationis sciens manifestius cernebatur.*

Quarum autem rerum supernaturalium cognitionem adeptus fuerit, nobis incertum est. Probabiliter tamen videtur quinque genera rerum supernaturalium ab eo fuisse cognita: *Primo* quidem noverat præmia supernaturalia viris justis, et Deo sancte ac pie servientibus esse in cælis reposita; adeoque noverat *Deum ut remuneratorem* in ordine gloriæ ac beatitudinis æternæ. Nam, ut scribit S. Paulus ad Hebræos 11. *Accedentem ad Deum oportet credere quia est, et inquirentibus se Remunerator sit.* Hinc sine dubio noverat se propter finem supernaturalem conditum, cum enim factus esset usu rationis et liberi arbitrii perfecte præditus, et potens ab initio bene vel male agendi, convenientissimum erat ultimum finem ejus statim ipsi notum fieri; ut sciret quo sua omnia, ac seipsum referre deberet. Inde novit etiam omnia media necessaria ad finem illum supernaturalem consequendum, qualia sunt gratia gratum faciens, tres virtutes Theologicæ, quæ non a nobis proficisci, nec propriis viribus comparari possunt, sed gratuito donari a Deo. — *Secundo*, conveniunt omnes pene Theologi, Adamum in statu innocentiæ distincte novisse *mysterium sanctissimæ Trininatis*, ut affirmat S. Epiphanius initio libri *Adversus hæreses*. Et revera quidem; non enim consentaneum erat primum hominem, tantisque bonis, tum naturalibus, tum supernaturalibus cumulatum, Trinitatis mysterium ignorare; maxime cum hoc mysterium in ipsius Adami formatione indicatum fuerit his verbis: *Faciamus hominem ad imaginem, et similitudinem nostram:* et postmodum Deus ipse coram Adamo dixerit: *Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est.* — *Tertio*, novit etiam futuram *Filii Dei Incarnationem*, ut affirmat Doctor Subtilis, docens quod etsi Adamus non peccasset, nihilominus Filius Dei fuisset incarnandus. Addit S. Prosper in cap. 1. primæ partis *De promissionibus Dei, et prædictionibus*, etiam ipsi Adamo notam fuisse conjunctionem Christi cum Ecclesia: quod utique significavit Adamus ipse 2. *Genesis* de uxore proferens: *Propter hoc relinquet homo patrem, et matrem, et adhærebit uxori suæ:* quæ verba S. Paulus ad Ephesios, c. 5. conjunctioni Christi cum Ecclesia adaptat, subditque: *Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo, et in Ecclesia.* — *Quarto*, etiam non est improbabile Adamum novisse Angelorum lapsum, qui propter superbiam cælo deturbati ad Tartara detrusi fuerunt: hæc namque cognitio Adamo multum proderat, tum ad humilitatem, tum ad observantiam Dei mandatorum, quo scilicet tam tremendum judicium declinare posset: quod utique significare videtur *Ecclesiasticus*, cap. 17. ubi inter varias dotes Protoparentibus a Deo concessas, etiam reponit, quod *judicia sua ostendit illis.* — *Quinto* denique, Adamus perfectam sui cognitionem habuit: nam, ut scribit Hugo Victorinus *loco laudato*, « congruum erat ut « homo a prima sua formatione perfectam sui cognitionem haberet, « quatenus et debitum obedientiæ suæ erga superiorem agnosceret, « et debitum providentiæ suæ erga inferiorem non ignoraret. Hoc si- « quidem erat semetipsum agnoscere: conditionem, et ordinem, et « debitum suum, sive supra se, sive in se, sive sub se, non ignorare: « intelligere qualis factus esset, et qualiter incedere deberet, quid « agere, quid cavere similiter. Hoc totum erat semetipsum agnoscere. « Si horum cognitionem et discretionem homo non habuisset, seme-

« tipsum non cognovisset, neque prævaricationis horum postmodum ex-
« titisset reus, si prius ad eorum cognitionem non fuisset illuminatus.
« Si autem quæritur, utrum homo tunc a principio cognitionem eorum
« quæ circa ipsum ventura fuerunt habuerit, idest, lapsum, et ruinam
« suam præscierit, et cætera omnia mala, quæ primum in ipsum, po-
« stea per ipsum in omnes qui fuerunt ex ipso transierunt: et simi-
« liter utrum præscierit bona quæ habiturus fuisset, si in obedientia
« perstitisset; illud omnino probabile, et consequens esse videtur,
« quod ad institutionem, et formam recte vivendi spectabat magis, ut
« ei facienda indicerentur potius, quam ut futura prædicerentur. Illud
« namque et arbitrii libertatem, et obedientiæ puritatem minuere
« omnino videretur, si ipse homo ante meritum, futurorum præscius
« diceretur: quia nec bona sperare cum præscientia malorum po-
« tuisset, neque cum præscientia bonorum mala ventura timuisset.
« Propter hoc igitur magis conveniens judicatur, primum hominem
« eorum quidem, quæ facienda erant, scientiam, et præceptum acce-
« pisse: sed eorum quæ futura erant, præscientiam non habuisse, ut
« liberum ad utramque partem arbitrium staret. » Hæc Hugo. — Hoc ipsum confirmat S. Augustinus, lib. 11. *De Genesi ad litteram*, cap. 18. ubi de primo homine in Paradiso existente, inquirit: *Si futuri sui peccati præscius erat divinæque vindictæ, beatus unde esse unde poterat? Ergo erat in Paradiso non beatus. Si autem non erat futuri peccati sui præscius: ergo per hanc ignorantiam, aut ejusdem beatitudinis incertus: et quomodo jam vere beatus? aut falsa spe certus non scientia, et quomodo non stultus?* Respondet: *Sed tamen hominis adhuc in corpore animali constituti, cui obedienter viventi dandum adhuc esset Angelorum consortium, et mutatio corporis ex animali in spirituale, possumus intelligere beatam vitam secundum quemdam modum, etiamsi non erat, quales fuerunt quibus Apostolus dicit:* vos qui spirituales estis, instruite hujusmodi in Spiritu lenitatis, intendens teipsum, ne et tu tenteris. *Non absurde tamen nec improbe dicimus, beatos jam fuisse hoc ipso, quod spirituales essent, non corpore, sed etiam fidei spe gaudentes, in tribulatione patientes. Quanto magis ergo, et ampliori modo beatus erat homo in Paradiso ante peccatum, quamvis incertus futuri sui casus, qui spe ita gaudebat propter præmium futuræ commutationis, ut nulla esset tribulatio cui tolerandæ patientia militaret? Quamvis enim non vana præsumptione de incerto certus velut stultus, sed spe non infidelis, antequam apprehenderet illam vitam, ubi certissimus ipsius æternæ vitæ suæ futurus esset, posset exultare, quemadmodum scriptum est, cum tremore, et exultatione, multo abundantius in Paradiso quam sancti in his terris, beatus esset modo quodam inferiore quam in illa vita æterna sanctorum supercœlestium Angelorum, non tamen nullo.* — An autem cognitio rerum supernaturalium, et divinarum, quam in statu innocentiæ habuit Adam, fuerit sublimior, et clarior quam fides, licet interior fuerit, et obscurior, quam sit cognitio earumdem rerum per lumen gloriæ; ita ut lumen illud quod habuit Adam, medium quodammodo fuerit inter lumen fidei, et lumen gloriæ: affirmare videtur Hugo Victorinus *ibidem cap.* 14. dicens: sciendum tamen est, quod illam primam cognitionem hominis quam de Creatore suo habuit, sicut majorem, et certiorem illa cognitione,

quæ nunc in sola fide constat, veraciter dicimus: ita etiam illa, quæ postmodum in excellentia divinæ contemplationis manifeste revelabitur, minorem necesse est confiteamur. Cognovit ergo Creatorem suum homo, non tamen ita excellenter, sicut postea cognoscere debuisset, si perstitisset: sicut enim inobedientia hominis per subsequentem ignorantiam primæ cognitionis multum abstulit: sic eidem cognitioni si in obedientia homo perstitisset, per subsequentem revelationem plurimum addendum fuit. Hæc Hugo. Unde S. Bonaventura in 2. *dist.* 23. *qu.* 3. *art.* 2. *qu.* 3. ait, quod revera cognitio status innocentiæ media est inter cognitionem status gloriæ, et status miseriæ, sicut etiam locus Paradisi medius est inter hanc vallem miseriæ, et Patriam cælestem: et quemadmodum Paradisus terrestris plus se tenet cum terra quam cum Cælo, sic Adæ cognitio sive status innocentiæ, plus conformis est cognitioni status præsentis, quam futuri. Unde in solo statu gloriæ videbitur Deus immediate, et in sui substantia, ita quod nulla erit ibi obscuritas; in statu vero innocentiæ, et naturæ lapsæ videtur Deus mediante speculo, sed differenter: quia in statu innocentiæ videbatur Deus per speculum clarum: nulla enim erat in anima peccati nebula: in statu vero miseriæ videtur per speculum obscuratum per peccatum primi hominis, et ideo nunc videtur per speculum, et in ænigmate. Ænigma enim, sicut dicit S. Augustinus in lib. *De Trinit.*, est similitudo obscura. Hæc S. Bonaventura. — Hæc autem cognitio, quam Adamus habuit in statu innocentiæ, adeo sublimis et excellens fuit, ut rerum cælestium contemplatione recreatus, mens ejus in extasim plerumque ageretur: quod utique sancti Patres luculenter explicant, expendendo videlicet illa verba Genesis 2. *Immisit Dominus Deus soporem in Adam*, vel ut vertunt Septuaginta, *immisit extasim:* unde S. Augustinus *De Genesi ad litteram*, lib. 9. cap. 19. *Illa extasis*, inquit, *quam Deus immisit in Adam ut soporatus obdormiret, recte intelligitur ad hoc immissa, ut et ipsius mens per extasim particeps fieret, tamquam Angelicæ curiæ, et intrans in sanctuarium Dei intelligeret novissima: denique evigilans tamquam prophetiæ plenus, cum ad se adductam costam mulierem suam videret, eructavit continuo quod magnum Sacramentum commendat Apostolus:* Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea, etc. *quæ verba cum primi hominis fuisse Scriptura ipsa testetur, Dominus tamen in Evangelio Deum dixisse declaraverit, ut hinc intelligeremus propter extasim, quæ præcesserat in Adam, hoc eum divinitus tamquam Prophetam dicere potuisse.*

QUÆSTIO TERTIA.

QUA RATIONE PROPAGATUM ESSET GENUS HUMANUM IN STATU INNOCENTIÆ.

Notandum 1. Nonnullos e sanctis Patribus existimasse, quod si perseverasset innocentiæ status, homines sine commixtione sexus nascerentur. Ejus imprimis sententiæ fuit S. Gregorius Nyssenus, in libro *De hominis opificio*, asserens c. 17. quod si non peccasset primus homo, nullus foret usus nuptiarum, nec multiplicati fuissent homines, ut nunc fit, per copulam carnalem; sed certa quadam, et ignota ratione

propagatum iri hominum genus, eo scilicet modo, quo multiplicatos Angelos esse credidit, *Si ab ea vitæ conditione*, inquit, *in qua Angelis æquales eramus, per peccatum non excidissemus, nihil neque nos ad multiplicationem nuptiis opus habuissemus : sed quæcumque tanta in Angelorum natura multiplicationis est ratio, quæ quidem neque verbis explicari, neque conjecturis hominum comprehendi potest, et est in illis tamen aliqua ; eadem et in iis, qui paululum ab Angelis minorati sunt, hominibus valeret, quæ ad præfinitum usque voluntate Conditoris modum humani generis incrementa perduceret.* Eadem est opinio sancti Damasceni, lib. 2. cap. 30. affirmantis *hominum a seipsis propagationem, et successionem, ex condemnatione ad mortem propter transgressionem contigisse.* Quibus consona sunt quæ scribit sanctus Chrysostomus Homil. 18. in *Genesim*, explicans illa verba capitis quarti : *Adam cognovit uxorem suam.* Eorum autem potissima ratio fuit actus conjugalis turpitudo propter æstum libidinis, et corruptionem integritatis : quocirca

Notandum 2. Ex S. Bonaventura in 2. dist. 20. art. 1. quæst. 3. quod si perseverasset innocentiæ status, fuisset equidem delectatio in actu conjugali, moderata tamen, et mensurata, secundum quod eam valebat temperare ratio hominis : et ideo non erat tanta quanta est modo. « Nunc enim quia virtus illa maxime exivit rationis imperium, « dum ratio amisit originalis Justitiæ vinculum, et retinaculum, per « quod imperabat viribus inferioribus : ideo laxatis sibi habenis, toto « impetu, et conatu se præcipitat in delectabile sibi oblatum, non pro- « pter intensionem virtutis moventis, sed propter defectum virtutis re- « tardantis. Unde sicut equus lascivus rupto freno velocius currit, et « impetuosius, quam cum infrenatur et detinetur a suo sessore, licet « non habeat majorem virtutem, et sic in proposito intelligendum est se « habere. Et hoc est quod dicit Aug. *De Civit. Dei*. Nuptiæ illæ dignæ « felicitate Paradisi, si peccatum non fuisset, et diligendam prolem « gignerent, et pudendam libidinem non haberent. Et ideo concedendæ « sunt rationes ostendentes, quod non esset tunc tanta delectationis « intensio, quanta est nunc, cum modo tanta sit, ut modum et ordi- « nem debitum non observet. » Hæc Seraphicus Doctor.

Notandum 3. *Ex eodem qu.* 4. quod integritatis corruptio tria dicit : scilicet claustrorum apertionem, pœnalem passionem, et fœdam delectationem : *Primum* est naturæ : *Secundum* est pœnæ : *Tertium* vero est corruptionis vitiosæ, quæ tenet medium inter culpam, et pœnam. « Si igitur vir cognovisset uxorem in tempore naturæ institutæ, fuisset « ibi claustrorum apertio : non tamen fuisset ibi pœnalis passio, nec « fœda delectatio ; quia vis generativa nec esset corrupta, nec esset « infecta : imo obedirent rationi illa membra, sicut dicit Augustinus, « sicut obediunt os, manus, et lingua. Unde sicut manus aperitur et « clauditur, et os aperitur et clauditur, nec est ibi passio vel pœna, « nec delectatio fœda, sic fuisset in natura instituta : nec turpius fuisset « tunc loqui de istis membris, quam sit loqui de aliis ; nec enim turpe « est loqui propter hoc, quod natura horret, et erubescit actum illum « ratione fœditatis, quæ in ipso consistit ; sed ratione annexæ intem- « perantis et inordinatæ delectationis. »

Conclusio prima. — Revera propagatum esset genus humanum in statu innocentiæ per commixtionem sexuum. Ita convenit numerosior sanctorum Patrum caterva, quibus visum est non alio modo, quam usitata conjunctione sexuum posteritatem Adami gignendam fuisse : absque tamen illo æstu libidinis, qui rationem antevertit. Unus præ cæteris sufficiat S. Augustinus, qui lib. 1. *contra Julianum*, cap. 1. ait : *Neque enim etiamsi natura humana primorum hominum peccato vitiata non esset, possent filii nisi de corporum commixtione generari ; sed ideo sub diaboli potestate sunt, qui de corporum commixtione nascuntur, antequam per Spiritum renascantur, quia per illam nascuntur concupiscentiam, qua caro concupiscit adversus spiritum, et adversum se cogit concupiscere spiritum.* Et lib. 2. *De peccato Originali*, c. 35. et 36. *Essent autem proculdubio*, inquit, *nuptiæ, etiam non præcedente peccato, quia neque ob aliam causam viro adjutorium non alius vir, sed fœmina facta est. Et illa Dei verba*, crescite, et multiplicamini, *non est damnandorum prædictio peccatorum : sed fœcundarum benedictio nuptiarum, etc. Si autem peccato non fuisset dehonestata natura, absit ut opinemur tales futuras fuisse nuptias in Paradiso, ut in eis ad prolem seminandam non natura voluntatis, sicut pes ad ambulandum, manus ad operandum, lingua ad loquendum ; sed æstu libidinis membra genitalia moverentur : nec sicut nunc fit, virginitatis integritas ad concipiendos fœtus, vi turbidi vitiaretur ardoris : sed obsequeretur imperio tranquillissimæ charitatis. Et eo modo non esset dolor, et cruor virginis concumbentis, quomodo non esset etiam matris gemitus parientis.*

Probat hanc veritatem S. Bonaventura loco laudato quæst. 1. tum auctoritate Scripturæ, tum ratione. « Dicitur enim, inquit, homi-« nibus in statu innocentiæ, sicut scribitur, *Crescite, et multiplicamini,* « *et replete terram.* Et alius textus dicit, *Mulierem in adjutorium viri* « *esse factam.* Rationi etiam rectæ hoc consonat, quæ dicit, potentiam « generandi spectare ad completionem naturæ : usum vero generationis « ad complementum, et perfectionem civitatis supernæ; et quia in statu « Innocentiæ natura perfectior erat, quam in statu viæ : et si homo « stetisset, superna civitas suorum civium numerositate nequaquam « fraudata esset ; ponendum est quod homo in statu innocentiæ gene-« rare poterat, et genuisset; et quia nec vir per se, nec mulier per se « sufficisset ad generandum , ideo per commixtionem fieret conjunctio « unius ad alterum, et mutuum sibi præberent auxilium in procrea-« tione prolis ad multiplicandum genus humanum, et ideo si homo « stetisset, esset generatio, et sexuum commixtio. » — *Confirmatur* ex *Genesi* 2. Mulier facta est in adjutorium hominis : at non ad aliud sane, quam ad generationem prolis ; namque ad omnia alia, vel melius, vel certe non minus bene vir a viro juvari posset. *Deinde*, distinctio sexuum non est nisi propter generationem : sed in primaria sui conditione, distinctio fuit in humana specie, sicut in aliis : ergo si sexus distincti ad unum effectum non concurrunt nisi commisceantur, videtur quod si homo stetisset, vir, et mulier commixti essent. *Denique*, vir habuit vim generativam : sed planum est quod intra se prolem concipere non poterat ; cum nec haberet locum, in quo fœtus vegetaretur, nec viam per quam egrederetur : ergo videtur quod ut

generare posset, necessarium erat sibi cum muliere commisceri, et convenire.

Dices 1.: Sexuum commixtio turpitudinem infert : at in statu innocentiæ nulla fuisset inhonestas, nec turpitudo : ergo nec sexuum commixtio. — **Respondeo** : *distinguo majorem :* sexuum commixtio cum immoderato libidinis ardore, et effrenatis concupiscentiæ motibus, turpitudinem infert, concedo ; ubi hæc non adsunt, nego. Turpitudo equidem, et fœditas, quæ in ipso generationis actu nunc inest, sentitur propter deformitatem libidinis, et sexuum immoderatam voluptatem, quam primi nostri parentes statim post peccatum, ut verbis utar Augustini, senserunt, erubuerunt, et se operuerunt. Verum hic ardor libidinis turpificans et deformans actum generationis, non fuisset in statu innocentiæ. Siquidem in eo animus fuisset omnino subjectus Deo ; et pars inferior hominis perfecte subdita fuisset, et obediens rationi ; ita ut qua facilitate, ac moderatione nunc movemus cætera membra corporis, pedes ad ambulandum, manus ad capiendum, os et linguam ad loquendum ; eadem tunc facilitate in eo statu absque perturbatione rationis, sine ardore libidinis, et citra omnem fœditatem, movebat homo, regebat, et moderabatur ea membra corporis, quæ ad generandum natura comparavit.

Dices 2: Non potest esse generatio nisi ex decisione seminis : sed in statu innocentiæ non fuisset seminis decisio ; semen enim est superfluum nutrimenti : ubicumque autem est superfluitas, ibi est vitiositas : sed in natura instituta non erat vitiositas : ergo nec superfluitas : igitur nec humor seminalis. *Deinde*, semen est superfluitas tertiæ digestionis : sed si homo stetisset, non esset in eo superfluitas secundæ digestionis, utpote stercus, et urina : ergo nec superfluitas tertiæ. Prima patet per Philosophum : secunda manifesta est, quia illæ superfluitates nunquam sunt sine fœditate, et ignominia : ergo si fœditas, et ignominia non sunt in homine nisi per culpam, nullo modo esset in eis superfluitas. — **Nego minorem** : et ad ejus probationem *respondeo* cum S. Bonaventura loco laudato quæst. 2. duplicem esse superfluitatem, nempe *residuitatis*, et *impuritatis*. Superfluitas residuitatis est in semine ; et hæc superfluitas necessitatem non excludit, imo idem ipsum, quod necessarium est, est superfluum, sed necessarium speciei, superfluum individuo : necessarium virtuti generativæ, sed superfluum nutritivæ : et hæc superfluitas non repugnat bonitati et complexioni naturæ, quia non sonat in vitium, sed in complementum. — Est et alia superfluitas impuritatis, sicut stercus, et urina, defluxio rheumatis, missio sudoris, et consimilia, et hæc est in duplici differentia : quædam venit ex debilitate virtutis contentivæ et conservativæ, sicut sudor et rheuma, et talis non fuit in Adam, propterea quod virtutes naturales in ipso erant in suis operationibus efficaces ; alia vero est, quæ venit ex nutrimenti impuritate, et hæc fuisset in Adam, qualis est superfluitas egestionis, et urinæ, quæ sunt propter separationem puri ab impuro ; et illud quod purum et idoneum est, assumatur in alimentum, illud vero quod est minus idoneum, ejiciatur exterius, licet non cum tanto fœtore et fœditate, sicut et hoc satis indicant vasa, et intestina, et foramina, quæ sunt homini a sua prima conditione naturaliter deputata. Hæc S. Bonaventura.

Dices 3: Fieri nequit prolis generatio absque corruptione signaculi, et integritatis virginalis: sed in statu innocentiæ nulla fuisset corruptio: ergo nec prolis generatio. — **Respondet S. Augustinus**, lib. 14. *De Civit. Dei*, cap. 26. *quod in tanta facilitate rerum, et felicitate hominum, absit ut suspicemur non potuisse prolem fieri sine libidinis morbo: sed eo voluntatis nutu moverentur illa membra quo cætera: et sine ardoris illecebroso stimulo, cum tranquillitate animi et corporis, nulla corruptione integritatis infunderetur gremio maritus uxoris: neque enim quia experientia probare non potest, ideo credendum non est; quando illas corporis partes non ageret turpidus calor, sed spontanea potestas, sicut opus esset, adhiberet; ita tunc potuisse utero conjugis salva integritate faminei genitalis virile semen immitti: sicut nunc potest eadem integritate salva ex utero virginis fluxus menstrui cruoris emitti: eadem quippe via posset illud injici, qua hoc potest ejici, ut enim ad pariendum non doloris gemitus, sed maturitatis impulsus fœminea viscera relaxaret: sic ad fœtandum et concipiendum non libidinis appetitus, sed voluntarius usus naturam utramque conjungeret.* — *Respondeo* 2. Probabilius videri signaculum virginalis integritatis etiam tunc per actum generationis apertum iri. Modus enim quo nunc fit actus generationis per aperitionem vulvæ muliebris naturalis est, quippe qui etiam in cæteris animalibus servetur. Excepto igitur ardore immoderatæ libidinis, et deformitate concupiscentiæ, quæ ex peccato ac privatione Justitiæ originalis actui generationis contigerunt, etiam hic modus fuisset in statu innocentiæ: quæ enim naturalia sunt homini non sunt mutata propter peccatum. *Deinde*, cur veremur dicere integritatem corporalem fœminæ ablatam iri tunc per actum generationis, cum non possimus inficiari eam corruptam iri in partu per egressum prolis ex utero? Nisi quis adeo excors, et amens sit, ut quod in beatissima Virgine eximium, et singulare fuit miraculum ut clauso utero Filium suum ederet, id omnibus fœminis in eo statu usitatum futurum fuisse opinetur. — *Addo*, sententiam S. Augustini explicari posse eo sensu, quo illam, usurpavit, et distinxit S. Bonaventura, ut observatum est in. 3. Notabili.

Quæres: *An si perseverasset innocentiæ status, soli nati fuissent homines, qui nunc electi sunt ad beatitudinem æternam?*

✻ " Negantem partem videtur asserere Angelicus Doctor 1. p. quæst. 100. a. 2. ubi respondendo ad auctoritatem petitam ex S. Gregorio Papa dicente quod si perseverasset innocentiæ status, soli prædestinati essent nascituri, *Dicendum*, inquit, *quod si Adam non peccasset non generaret ex se filios gehennæ: ita scilicet, quod ab ipso peccatum contraherent, quod est causa gehennæ. Possent fieri filii gehennæ per liberum arbitrium peccando. Adjicit equidem: Vel si filii gehennæ non fierent per peccatum, hoc non esset per hoc quia essent in gratia confirmati, sed propter divinam providentiam, per quam a peccato conservarentur immunes.* Ubi vides in hac secunda parte responsionis indicare eos non esse peccaturos, nempe mortaliter ad gehennam, præservante eos Deo a peccato. Cum tamen ponat primo loco priorem responsionem negantem istam præservationem, dicendum magis inclinare ad eam sententiam.

Affirmantem vero sententiam tuetur Subtilis Doctor " ✻ in 2. dist. 20. qu. 2. « Dico, inquit, quod soli nunc electi fuissent in statu « innocentiæ nati; » idque probat primo auctoritate S. Gregorii 4. *Moralium* cap. 36. dicentis : « si parentem primum nulla peccati rubigo « corrupisset, nequaquam ex se filios gehennæ generaret, sed illi qui « nunc per Redemptorem salvandi sunt, soli ab illo electi nascerentur ; « cujus assertioni cum nulla ratio theologica, nullaque implicantia « repugnet, etiam ipsi fides non est deneganda. »

Probat. 2. *Doctor ratione theologica*, quia omnis ordinate volens finem aliquem et ea media quæ ad ejus consecutionem conducunt, prius vult media proximiora fini, quam remotiora : sed Deus est ordinate volens : ergo primo vult seipsum, vel bonitatem suam communicandam creaturæ tamquam finem ipsius ultimum : ergo pariter velle debet media, quæ proxime conferunt ad fruitionem suæ beatitudinis, et bonitatis. Atqui ex his mediis propinquior est electio hominis ad gloriam, quam quod producatur ab hoc vel illo homine, aut quod permittatur peccatum : ergo prius electio illa fit quam decernatur permissio peccati, aut nativitas illius hominis ab hoc vel illo homine ; adeoque hujusmodi parentes non poterunt variare determinandos, et eligendos ad beatitudinem a voluntate divina, quin iidem in numero nascantur. — Verum quoniam hæc Doctoris probatio solum potest intelligi de electione incompleta, et tantum designativa, non autem de electione absoluta, completa, et determinata, ut diximus demonstrando hominum prædestinationem efficacem fieri solum post prævisa merita, idcirco aliter censeo probandam esse S. Gregorii, necnon et Subtilis Doctoris assertionem. Illi soli tunc nati fuissent homines, qui prævidebantur in gratia finali ex hac vita migraturi : sed soli nunc electi tales sunt : ergo soli tunc fuissent nati. *Minor* constat : *Major* pariter, tum quia aperte fatetur S. Gregorius, quod si stetisset Adamus, nequaquam ex se filios gehennæ generasset ; ergo omnes tunc generandi erant in gratia finali ex hac vita migraturi : tum quia, ut probabitur infra, omnes Adami posteri, si ipse stetisset, post devictam ab ipsis primam peccandi tentationem, et occasionem, revera fuissent in gratia confirmati ; adeoque nullus eorum ex hoc mundo migrasset absque gratia sanctificante : tum denique quia licet aliqui peccassent, nihilominus de peccato pœnitere potuissent, et amissam gratiam sanctificantem per actum contritionis reparare, ac per ferventiorem charitatis actum debitas suo peccato pœnas luere ; imposterumque peccandi occasiones majori cum prudentia devitare, et firmiori animo repellere : ergo eorum nullus ex hac vita migrasset absque gratia sanctificante, sicque eorum nullus damnatus fuisset. — ✻ " Accedunt in confirmationem plures rationes probabiles et conjecturæ quas sic refert Franciscus Macedo a S. Augustino, collat. 6. diff. 4. sec. 4. *Prima* sumitur a conditione illius status, qui cum esset integritatis et innocentiæ, similis virginitati esse debebat : nempe aut manere integer, aut perire corruptus, non enim dabatur medium. *Secunda* a simili, seu potius ab opposito : per peccatum Adæ totus ille status funditus periit : igitur per illius innocentiam totus penitus, ac ex integro staret. *Tertia* a proportione inter propagationem naturæ et transfusionem justitiæ : quemadmodum enim ab uno parente tota natura traducta in posteros,

ita et justitia videbatur transfundenda, ita Deo ordinante, ut una alteri responderet. *Quarta* a pacto Dei cum homine: quod ejusmodi videtur fuisse, ut si Adam obediret, omnis ejus posteritas salvaretur: si secus, tota damnaretur, uti accidit per peccatum. *Quinta* a differentia hujus status a statu Redemptionis post peccatum: quia si in eo statu essent peccata mortalia privatorum esset Mediator et Redemptor necessarius, et gratia redemptionis necessariæ, quæ conditio est propria præsentis status naturæ lapsæ, non alterius. Unde sequitur ex absurdo. *Sexta,* scilicet confusione horum statuum, fieret enim ille status omnino similis statui nostro cum Redemptione et cum gratia Mediatoris, cum Sacramentis ac remediis peccatorum quæ non videntur sine gratia Redemptoris posse deleri: atque adeo consequenter esset in eo Christus passibilis, et gratia Crucis, vel quiddam simile. *Ita Macedo.* — His conjecturis auctoritate sua etiam suffragantur SS. Patres. Nam præter S. Gregorium Magnum jam laudatum, addit S. Anselmus, lib. 1. c. 18.: *Si primi parentes sic vixissent ut tentati non peccassent, ita confirmarentur cum omni propagine sua, ut ultra peccare non possent.* — Favet etiam S. Augustinus, lib. 14. *De Civit. Dei*, cap. 23. ubi quærens an in statu innocentiæ alii homines generandi essent a primis parentibus, objecto fore ex iis aliquos peccatores, ac proinde solos eos primos parentes justos remanere, contra affirmando sic ait: *Illud potius est credendum, quod sanctorum numerus quantus complendæ illi sufficit beatissimæ Civitati tantus existeret, et si nemo peccasset quantus nunc per Dei gratiam de multitudine colligitur peccatorum.* Similia habet lib. *De correptione et gratia*, cap. 10. " ✳ — An autem revera soli ipsi, qui de facto eliguntur ad gloriam, idest, iidem in individuo homines, qui nunc sunt ad beatitudinem æternam efficaciter destinati, perseverante innocentia nati fuissent, affirmare videtur Doctor ✳ " in 2. dist. 20. quæst. 2. n. 3. ubi ait: « Dico (sicut dictum est) quod idem « homo in numero, non solum quoad animam, sed etiam quoad corpus « organicum, potuit esse filius Adæ, et filius Abrahæ; et ex quo- « cumque istorum duorum fuisset, idem in numero fuisset, quia si « nihil substantiæ filii sit de substantia Patris, sed totum de menstruo, « ut vult Philosophus, *secundo De gen. animalium,* vel si ibi con- « currat semen viri cum isto semine mulieris, dico tamen quod eadem « materia ex qua iste generatur, quæ fuit in statu naturæ lapsæ sub « forma alimenti, talis potuit esse in statu innocentiæ, sub forma alia, « puta pomi, vel hujusmodi. » *Ita Doctor,* quibus verbis duo statuit, nimirum, quod iidem numero nati fuissent in statu innocentiæ qui jam sunt prædestinati; tametsi forte eosdem non habuissent parentes, quia, inquit, idem homo potest esse filius Adæ et Abrahæ, seu diversum habuisse patrem. In hoc enim homine individuo sunt duo, nempe forma et materia, scilicet anima et corpus. Anima autem non dependet a parentibus, sed creatur et infunditur a Deo; corpus vero formatur ex semine quod non est tam proprium unius, quin possit esse alterius, cum ex diversis alimentis idem semen possit generari. " ✳ — Verum in re tam dubia et incerta solum probabiliter licet opinari: sufficiat itaque cum ipso Doctore, et S. Gregorio constanter asserere, neminem eo in statu hominum fore damnandum, sed omnes futuros esse prædestinatos et salvos.

ARTICULUS TERTIUS.

DE EXIMIIS HOMINIS INNOCENTIS CORPORIS, ET ANIMÆ SUPERNATURALIBUS DOTIBUS.

Varias, easque præcellentes hominis innocentis supernaturales dotes fuisse constat, gloria namque, et honore ipsum Deus coronaverat, et constituerat super opera manuum suarum, inquit Regius Vates. *Gloria*, inquam, hoc est omnibus divinæ sapientiæ charismatibus illustraverat; *Honore* autem, quoniam virtutibus omnibus, et gratiis gratis datis ac gratum facientibus imbuerat: *Constituerat* denique *super opera manuum*, supremum ipsi in omnes animantes, et mundana quæque dominium conferens. Ita quod sapientia *doctorem*, gratia *justum*, et dominio totius orbis *Monarcham* effinxerat. Hunc autem felicem statum S. Bernardus in Sermone primo de *Annunciatione*, sic delineat: « Videre mihi videor, dilectissimi, quatuor virtu-
« tibus hic amictum primum hominem ab ipso suæ creationis exordio,
« et ut Propheta meminit *vestimento salutis indutum*. Etenim in his
« quatuor illa salutis integritas: nec sine his omnibus potest constare
« salus: præsertim cum nec possint esse virtutes si ab invicem sepa-
« rentur. Acceperat ergo homo *Misericordiam*, custodem scilicet atque
« pedissequam, ut ipsa præveniret, ipsa sequeretur eum, ipsaque pro-
« tegeret, et conservaret ubique. Vides qualem nutritium contulit par-
« vulo suo Deus, qualem dedit pedissequam homini recens orto.

« Sed erat illi necessarius etiam eruditor, tamquam ingenuæ, et
« rationabili creaturæ, ut non sicut jumentum aliquod custodiretur,
« sed tamquam parvulus educaretur. Cui sane magisterio nemo po-
« terat aptior inveniri quam *Veritas* ipsa, quæ eum in agnitionem
« summæ perduceret aliquando veritatis. Interim vero ne sapiens in-
« veniretur ut malum faceret, essetque peccatum ei tamquam scienti
« bonum, et minime facienti, *Justitiam* quoque qua regeretur accepit.
« Adhuc autem ad *pacem* qua foveretur, et delectaretur, addidit manus
« benignissima Creatoris Pacem utique duplicem, ut nec *intus pugna*,
« nec *foris timores*, idest, nec caro concupisceret adversus spiritum,
« nec esset ei creatura ulla formidini: nam et bestiis omnibus libere
« imposuit nomina, et serpens ipse, qui violentia non præsumpsit,
« fraude magis eum aggressus est. Quid huic deerat quem *miseri-*
« *cordia* custodiebat, docebat *Veritas*, regebat *Justitia*, *Pax* fo-
« vebat? » — Subdit autem qualiter homo, per peccatum his spoliatus fuerit. « Perdidit homo, inquit, *Justitiam* cum Eva serpentis, Adam
« mulieris voci obedivit potius quam divinæ... Perdidit et *misericor-*
« *diam*, cum sic exarsit Eva in concupiscentia sua, ut nec sibi, nec
« viro, nec filiis parceret nascituris, simul omnes terribili maledicto,
« et necessitati mortis addicens. Adam quoque indignationi divinæ
« mulierem, pro qua peccaverat, objecit: quasi post tergum ejus vo-
« lens declinare sagittam... Privata est etiam mulier *veritate:* primo
« quidem male detorquens quod audierat, *morte morieris*, et dicens
« *ne forte moriamur:* demum serpenti credens penitus abneganti, et
« dicenti; *Nequaquam moriemini*. Privatus est et Adam *veritate*, ubi
« eam confiteri erubuit, folia, hoc est, excusationum operimenta præ-

« tendens... *Pacem* quoque protinus amiserunt, quia *non est pax* « *impiis*, dicit Dominus. Nonne enim contrariam legem invenerant « in membris suis, quos de novo pudere cœperat nuditatis? *Timui* « *ego*, inquit, *eo quod nudus essem*. Non sic miser, non sic paulo ante « timebas! non quærebas folia, licet corpore nudus sicut et modo. »

His præmissis, tria maxime veniunt in hoc Articulo discutienda: *Primum*, quid et qualis fuerit Justitia originalis: *Secundum*, quæ et qualis fuerit Adamo, et Evæ concessa gratia: *Tertium*, quodnam fuerit dominium eorum in res corporeas, maxime vero animatas.

QUÆSTIO PRIMA.

QUÆ ET QUALIS FUERIT PRIMORUM PARENTUM JUSTITIA ORIGINALIS.

Notandum 1. Varias esse inter principes Theologiæ Magistros de Justitia originali sententias, nam *Henricus Gandavensis quodlib.* 6. *qu.* 11. tradit Justitiam originalem fuisse quamdam naturalem rectitudinem humanæ voluntati insitam, per quam poterat ipsa voluntas appetitui sensitivo dominari, illumque ad nutum quo vellet flectere: cui rectitudini opponitur curvitas naturalis, et pronitas ad malum inflicta voluntati propter peccatum. Quod utique explicat exemplo virgæ, quæ primo est recta, deinde flectitur, et curvatur. *Confirmatque* ex eo quod si Justitia originalis non fuerit quidpiam pure naturale, non apparet qualiter homo per peccatum vulneratus fuerit in naturalibus, solum enim diceretur spoliatus donis gratuitis, si Justitia originalis, quam per peccatum amisit, fuisset quid supernaturale. — Verum hanc sententiam, ut falsam et improbabilem rejicit et impugnat Doctor in 2. dist. 29. n. 3; unde ceteri Theologi cum ipso Subtili Doctore consentiunt Justitiam originalem fuisse quid supernaturale. At dissentiunt invicem in illa explicanda. Primo namque plurimi Thomistæ cum Soto, lib. 1. *De Natura, et Gratia*, c. 5. existimant Justitiam originalem fuisse ipsammet gratiam sanctificantem primis Parentibus concessam, suasque in partes deducere nituntur S. Thomam 1. parte qu. 95. art. 1. et in 2. dist. 20. art. 1. Omnino oppositam sententiam tuentur S. Bonaventura in 2. dist. 29. art. 2. qu. 2. et Alensis 2. parte qu. 90. necnon et Cajetanus 1. parte qu. 95. conformiter explicans S. Thomam. Hi namque affirmant Justitiam originalem esse supernaturalem quamdam charitatem a charitate et gratia sanctificante omnino distinctam. Ceteri vero Theologi contendunt Justitiam originalem nec esse charitatem, et gratiam sanctificantem, nec quid unum ab eis diversum, sed quid aggregatum ex charitate simul, et aliis donis gratuitis primis Parentibus collatis, quibus nempe eorum voluntas perfectissime Deo, appetitus autem sensitivus voluntati subjiceretur, nec adversus eam rebellaret.

Notandum 2. Certissimum esse primos Parentes, quamdiu eorum innocentia viguit, non expertos fuisse rebellionem illam partis interioris adversus superiorem, quæ solito *concupiscentia*, et *peccati fomes* nominatur. Idque colligitur *Primo*, ex illo *Eccles.* 7. *Deus fecit hominem rectum*. *Secundo*, ex Apostolo *ad Rom.* 7. ascribentem repugnan-

tiam carnis contra spiritum, et concupiscentiæ contra rationem, peccato tamquam causæ. *Tertio* a posteriori, quia Adam et Eva ante peccatum erant nudi, et non erubescebant; sed post peccatum cognoverunt se nudos, et statim se cooperuerunt, propter motus scilicet inordinatos quos tunc sentiebant, a quibus ante erant immunes. *Quarto*, auctoritate S. Augustini, et aliorum Patrum, qui ubique concupiscentiam ponunt tamquam effectum peccati originalis. Quæ doctrina est etiam multorum Conciliorum, et speciatim Conc. Tridentini sess. 5. *in decreto de peccato*, ubi dicit, *Concupiscentiam vocari quidem peccatum, non quia vere et proprie peccatum sit, sed quia ex peccato est, et ad peccatum inclinat.* — Hoc autem donum appellatur *Justitia*, quia erat naturalis perfectio totius hominis, omniumque facultatum ejus, optimaque dispositio et affectio omnium animæ potentiarum, et inter se, et in ordine ad suos cujusque actus, per quam scilicet Deus dicitur fecisse hominem rectum. *Originalis* porro nominatur, quod eam ab origine sua habuerint primi Parentes, et quod per originalem generationem ex Adamo transferenda erat in ejus posteros, non quidem virtute naturalis propagationis, et seminis, aut ullius causæ pure naturalis, sed proxime a Deo, non aliter quam ipsa naturalis anima ab ipso creatur statim ac corpus organicum ipsius suscipiendæ capax est.

Notandum 3. Quinque maxime Justitiæ originalis effectus posse distingui. *Primo* namque naturam humanam efficiebat integram; hoc est, suis facultatibus ad operandum expeditam; et omnibus, quæ naturaliter ei competunt, absolutam, et perfectam. *Secundo*, eam constituebat rectam, naturali scilicet ea rectitudine, ex qua oriebatur vehemens, et prompta hominis ad omne bonum moralis propensio, et ab omni malo alienatio, et aversio, cujus rectitudinis defectu, qui propter peccatum accidit, induit homo quamdam animi curvitatem, et obliquitatem, toties in divinis litteris nominatam et exprobratam; quæ nihil aliud est quam naturalis quædam inclinatio animi ad bona creata, et caduca, et aversio a bonis æternis, et divinis. *Tertio*, ita vires omnes naturæ nostræ perficiebat ordinate, ut inferiores perfectissime subjicerentur, et obedirent superioribus, ac earum actiones nequaquam impedirent, nec retardarent, quin potius eas juvarent; superiores autem nulla tristitia in regendis ac moderandis interioribus afficerentur. *Quarto*, hominem non modo omnis veri cognoscendi cupidissimum efficiebat; sed etiam omnium rerum, quæ naturaliter sciri possunt, perfectam cognitionem, et scientiam consequendi capacem præstabat, necnon ad omne bonum morale perficiendum, omneque malum, et vitium declinandum valentem, ac constantem reddebat. *Quinto* denique, præstabat homini felicitatem omnem naturaliter expetibilem: ita ut, inquit S. Augustinus, lib. 14. *De Civit. Dei*, c. 10. *Nullum bonum abesset homini, quod recta voluntas optare posset; nullumque malum adesset, quod hominis feliciter viventis carnem, vel animum offenderet.*

His ita prælibatis, determinandum est: *Primo*, quid fuerit Justitia originalis, an videlicet aliquid supernaturale, an vero pure naturale. *Secundo*, an fuerit aliqua supernaturalis qualitas, a charitate et gratia sanctificante distincta. *Tertio*, quonam in subjecto reposita fuerit, an in corpore, vel animo.

Conclusio prima. — JUSTITIA ORIGINALIS REVERA ERAT ALIQUID SUPERNATURALE. Hæc est contra Henricum, cujus opinionem ut falsam et improbabilem sic

Impugnat Doctor *laudato loco.* **Primo quidem**: si, ut vult Henricus, necessarium est quod per peccatum auferatur illa qualitas naturaliter rectificans, quatenus nimirum sit differentia inter hominem peccatorem, et hominem constitutum in puris naturalibus: si, inquam, hoc esset necessarium, sequeretur quod voluntas non posset peccare, nisi prius haberet ipsam rectitudinem naturalem: quia secundum ipsum, peccatum est corruptio ipsius rectitudinis: sed hoc est absurdum: tum quia voluntas ex se est libera ad conformandum se rectæ rationi, vel non conformandum: tum quia de facto peccat ulterius, dum jam est peccato inquinata; adeoque dum non habet illam rectitudinem: ergo ad peccandum non est necesse, quod tollatur illa qualitas rectificans. — *Confirmat* 1. Si Deus crearet voluntatem sine ista rectitudine, (ut revera potest; hæc enim, ut fatetur Henricus, est separabilis a voluntate, utpote ab ea realiter distincta) posset illa proculdubio, cum esset libera, elicere actum rectæ rationi, et legi divinæ, vel congruentem, vel discrepantem; et consequenter posset peccare: si enim potuit peccare primus homo, etiam Justitia originali instructus, multo magis peccare posset, si eam non haberet; nec enim illa compellebat ad non obediendum, imo ad obedientiam stimulabat, et adjuvabat: sed in tali casu non esset privatus rectitudine illa naturali per peccatum, quod committeret: ergo ad peccandum non est necesse, quod homo privetur tali qualitate naturali rectificante. — *Confirmat* 2. Si necessario deberet qualitas rectificans tolli per primum peccatum, etiam deberet tolli per secundum peccatum: sed hoc est falsum, quia non potest tolli per secundum, cum jam sublata fuerit per primum; quod autem non existit tolli nequit: ergo neque per primum debet tolli. Si igitur primum peccatum corrupit illam rectitudinem, ut vult Henricus, etiam secundum et tertium debebat corrumpere; quod utique est impossibile, cum illa per primum peccatum supponatur ablata.

Impugnat secundo: illa rebellio appetitus contra rationem itidem et æqualiter fuisset in homine creato in puris naturalibus: ergo illa non accidit ob privationem ullius rectitudinis naturalis. Probatur *antecedens:* naturale est omni appetitui ferri in suum proprium objectum: et si est appetitus non liber, naturale est ei summe, et quantum potest ferri; talis enim appetitus naturali pondere ducitur, et sicut non est in potestate ejus agere, vel non agere, ita nec tanta vel tanta potest esse intensio actus; sed agit quantum potest. Cum igitur appetitus sensitivus hominis, etiam in puris naturalibus, haberet proprium suum objectum delectabile, toto nisu tenderet in illud, et ea ratione impediret actum rationis: istæ enim potentiæ cum sint in una et eadem anima, propter hanc unitatem impediunt se mutuo in actibus suis intensis. Quare deberet tunc ratio reprimere, et cohibere impetum illum appetitus: quod sine aliqua ejus difficultate, et tristitia fieri non posset. Quamobrem ibi esset rebellio: hæc enim non est aliud quam inclinatio potentiæ inferioris ad suum objectum delectabile, et difficultas superioris potentiæ in refrænando illum appetitum.

Dices: Mortalitas, et rebellio partis sensitivæ contra rationem sunt effectus et pœnæ peccati: ergo si natura staret in puris naturalibus absque dono aliquo supernaturali, et absque peccato, nulla esset mortalitas, nec rebellio: et consequenter haberetur immortalitas, et concordia partis sensitivæ ad rationem: adeoque propter illam immortalitatem, et concordiam non est ponendum aliquod donum supernaturale, et consequenter Justitia originalis, quæ confert hos effectus immortalitatis, et concordiæ, non dicit aliquod donum supernaturale. — **Distinguit antecedens Doctor**, sunt pœnæ de facto, supposita collatione doni, per quod excluderentur, quo dono privabatur homo propter peccatum, concedit antecedens: absolute et simpliciter, aut considerata ipsa natura secundum se præcise, absque donis gratuite superadditis, negat antecedens: ut sic enim considerata natura, ipsius conditio esset morti subjici, et pati illam rebellionem, non minus quam est conditio naturalis canis mori, et lapidis descendere deorsum.

Dices 2.: Si Justitia originalis esset donum supernaturale: ergo peccatum originale esset tantum carentia istius doni supernaturalis, quia est tantum carentia Justitiæ originalis: sed hoc est absurdum; quia sic qui constitutus esset in puris naturalibus, esset æqualis conditionis cum habente peccatum originale, quandoquidem uterque careret omni dono supernaturali: sed absurdum est eos fore æqualis conditionis: sic enim uterque esset puniendus. — **Respondet ibidem Doctor**; quidquid sit de prima *consequentia,* negando *subsumptum* cum sua probatione; quia licet uterque esset æqualis quantum ad omnes perfectiones positivas naturales, et quantum ad carentiam omnis doni supernaturalis; tamen essent differentes in hoc, quod qui haberet peccatum originale haberet debitum morale fundatum in pacto divino inito cum primo homine habendæ Justitiæ originalis; constitutus autem in puris naturalibus non haberet tale debitum; unde in illo carentia doni supernaturalis, in quo consisteret Justitia originalis, esset privatio; in hoc autem non esset privatio, sed simplex carentia alicujus formæ, quam non teneretur habere.

Dices 3.: Voluntas in puris naturalibus est recta; non enim videtur aliqua curvitas pertinere ad naturam ejus, quia talis refunderetur in Deum, qui est illius auctor: ergo si absque aliquo supernaturali produceretur, haberet rectitudinem originalem; et consequenter Justitiam originalem: ergo Justitia originalis non involvit aliquid supernaturale. — **Respondeo** 1. cum Doctore, in voluntate, seu in homine posse considerari duplicem rectitudinem, et Justitiam originalem: unam quæ nihil aliud est quam facultas liberi arbitrii ad bene operandum, absque aliqua deordinatione peccati actualis aut habitualis: aliam quæ est aliquod donum inferens secum effectus concordiæ potentiæ inferioris sensitivæ ad superiorem rationalem, et immortalitatis, quam ab origine supponit habuisse primos Parentes de facto, et habituros eorum successores nisi peccarent. De priori rectitudine procedit argumentum, non de posteriori; unde concesso toto, quod nihil facit ad rem, *Respondeo* 2., cum eodem Doctore, distinguendo *antecedens:* rectitudine excludente peccatum quodcumque, concedo antecedens; rectitudine excludente rebellionem et mortalitatem, nego antecedens. Similiter distinguo *consequens:* rectitudinem originalem, et justitiam

excludentem curvitatem peccati, concedo consequentiam : excludentem rebellionem, et mortalitatem peccati, nego consequentiam. Distinguo etiam *ultimum consequens:* ergo Justitia originalis, hoc est rectitudo naturæ excludens peccatum, concedo consequentiam : hoc est illa, quæ tollit rebellionem, et mortalitatem, nego consequentiam.

Dices 4. : Ex sententia omnium Theologorum, homo propter peccatum Adæ non modo est spoliatus gratuitis donis, sed etiam vulneratus in naturalibus : ergo non solum perdidit rectitudinem supernaturalem, sed etiam naturalem sibi inditam, alioquin tantum diceretur spoliatus gratuitis. — **Respondeo**, quod homo dicatur *vulneratus in naturalibus*, non respectu naturæ humanæ consideratæ in puris naturalibus, sed prout condita fuit a Deo cum Justitia originali, quæ habebat vim rectificandi et perficiendi omnia naturalia in ordine ad omne bonum connaturale homini: qua justitia propter peccatum amissa, illa quoque perit perfectio potentiarum naturalium, eamque ob causam dicitur homo vulneratus in naturalibus. Si quis autem crearetur in puris naturalibus, non esset æqualis homini peccato originali infecto ; nam quia hic debitor est Justitiæ originalis, quam accepit in Adam, ille vero nequaquam, propterea hic reus est, ille autem minime : et damnum non videndi Deum utriquæ contingens, uni est privatio, et pœna ob peccatum ; alteri est mera negatio dignitatis ex conditione naturæ.

Conclusio secunda. — Justitia originalis distincta erat realiter, et diversa a Gratia sanctificante.

Hæc videtur esse genuina Doctoris Subtilis sententia in 2. dist. 29. num. 7. ubi ait: *Quod si Justitia originalis fuerit aliquod donum supernaturale, non tamen oportet, quod sit principium merendi. Se enim habet ad gratiam, quæ est principium meriti, sicut excedens, et excessum: excedens quidem, quia fini ultimo conjunxit firmius voluntatem, quam gratia: ita enim conjunxit secundum aliquos, quod non patiebatur secum aliquod peccatum veniale ; Charitas autem compatitur. Vel secundum prædicta, saltem ita conjunxit, quod facilius, et delectabilius erat ei pati ab aliqua tristitia inferiori, quam alicui delectationi inferiori acquiescere, recedendo a delectatione finis. Istam facilitatem non facit gratia, cum qua stat pronitas ad malum, et difficultas ad bonum. Sed excedit gratia in hoc, quia ipsa conjungit fini, ut bono supernaturali, et supernaturaliter per meritum attingendo tale bonum: non sic istud donum, sed tantum conjungebat illi bono ut convenienti, et delectabili.*

Secundo, gratia gratum faciens perficit hominem in ordine ad finem supernaturalem, non autem in ordine ad finem naturalem, neque ad naturalem integritatem, et perfectionem hominis : hoc autem præstabat Justitia originalis ; erant igitur dona diversa, et ad diversos fines, et status hominis pertinentia. Et quemadmodum per Justitiam originalem non perficiebatur homo supernaturaliter, quia erat donum naturæ ad complendam ejus integritatem, et perfectionem datum ; ita gratia gratum faciens, quia est ordinis supernaturalis, et ad supernaturalem statum, et finem hominis, non habebat vim perficiendi hominem naturaliter, et in his quæ ad naturæ humanæ absolutionem per-

tinent: eumque possimus animo fingere, et cogitatione concipere hominem aliquem, secundum omnem naturæ, et potentiarum ejus integritatem et rectitudinem naturalem perfectum sine gratia supernaturali gratum faciente; ordo enim naturalis est diversus, nec per se dependens a supernaturali; consentaneum profecto est, rem diversam fuisse Justitiam originalem a gratia gratum faciente, nec repugnare ab ea separari posse.

Tertio denique si Justitia originalis non esset a gratia sanctificante distincta, sequeretur quod Adamo per pœnitentiam, et nobis per baptismum restitui debuisset illa originalis justitia: Adamus enim per pœnitentiam, gratiam quam per peccatum amiserat recuperavit; eaque per Sacramentum baptismi etiam baptizatis tribuitur: sed falsum consequens: ergo et illud unde sequitur.

Dices: Justitiæ originalis effectus erat subjicere appetitum sensitivum rationali, et animam Deo: sed hoc ipsum præstat gratia sanctificans, adeoque non videtur esse diversus habitus. — **Distinguo minorem**: idem præstat gratia sanctificans cum eadem facilitate qua justitia originalis, nego; cum aliqua repugnantia ex parte utriusque appetitus, concedo: itaque justitia originalis nedum animam Deo, et corpus animæ subjiciebat; sed etiam hanc præstabat subjectionem absque ulla reluctantia, imo cum summa complacentia, et delectatione utriusque partis subjectæ. Secus vero contingit in subjectione quæ fit per gratiam sanctificantem: siquidem hæc subjectio nonnisi summa cum difficultate impletur, quamquam enim Apostolus gratia sanctificante, eaque eximia illustratus fuisset, nihilominus gemebundus exclamabat: *Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ.*

Conclusio tertia. — Justitia originalis adæquate sumpta non erat unus, et simplex habitus; sed multiplex Dei donum, quo totus homo rectus, perfectus evaderet: adeoque non unicum, sed varium subjectum desiderabat. Ita Doctor *loco laudato n.* 4. ubi cum probasset necessarium fuisse homini donum aliquod supernaturale quo faciliter se retraheret a delectabilibus sensibilibus, et moderaretur appetitui sensitivo; rursus affirmat alia dona fuisse necessaria in appetitibus inferioribus, quibus delectabiliter moverentur a voluntate juxta rectam rationem, etiam quando sua delectabilia desererent. *Si dicatur,* inquit, *quod ipsa potentia inferior ex parte sui delectabiliter obediat rationi, tunc videtur, quod oporteat aliquid ponere in potentia inferiori, quo sic delectabiliter feratur in delectabile voluntatis; non enim videtur, quod ex natura illius potentiæ esset delectabiliter avelli a suo delectabili; nec etiam erat ex natura sua, in quantum est inferior voluntate, delectabiliter avelli a suo delectabili ab ipsa voluntate, quia iste ordo essentialis manet nunc, et tamen nunc non est talis delectatio: Oporteret enim ponere in singulis potentiis appetitivis inferioribus singula dona, ita quod quælibet per suum donum delectabiliter moveretur a voluntate, et ipsa voluntas per donum suum delectabiliter moveret se ad potentias inferiores, et si essent talia plura dona, potissimum tamen fuit justitia originalis, quæ fuit in voluntate.* — Quibus patet, quam perperam quidam Recentiores affirment

Doctorem asserere justitiam originalem unicum fuisse ac simplicem habitum, in sola voluntate collocandum. Fuit ergo justitia originalis complexio omnium habituum, quibus homo idoneus fiebat ad exercendas expedite et perfecte omnes actiones suæ naturæ convenientes. Quod autem non fuerit unicus et simplex habitus, inde patet, quod facultates animæ nostræ, aliæ sint incorporeæ atque immortales, ut mens, et voluntas: aliæ mortales et corporeæ, ut quæ ad animam sentientem et alentem pertineant: qui autem fieri potuit, ut unus numero habitus tot potentias non solum numero et specie, sed etiam genere distinctas perficeret, præsertim cum habitus distinguatur per actus, et actus per objecta? Nam in qua, obsecro, potentia unus ille habitus Justitiæ originalis fuisset? Si in *intellectu*, quomodo perfecisset voluntatem? Et quamvis in utraque facultate fuisset, quomodo tamen vires, et potentias animæ sentientis expeditas, et perfectas ad agendum convenienter judicio et imperio rationis facere potuisset? Non igitur erat unus habitus Justitia originalis, sed continebat omnes habitus, quibus ad integritatem, et rectitudinem hominis, omniumque facultatum ejus complendam opus est. — Itaque in *speculativo intellectu* continebat omnes scientias speculativas rerum omnium, quæ naturaliter sciri ab homine possunt, ut Metaphysicam, Physicam, omnesque disciplinas Mathematicas. — In *Intellectu practico* circa ea, quæ agenda sunt homini tam privatim, quam publice, exquisitissimam habebat prudentiam; artes quoque eas, quæ usum habent ingenuum, ac liberalem, et honestam oblectationem, ut est Agricultura, Musica, Architectura, Ars pingendi, ac fingendi. — In *voluntate* duo erant habitus: unus erga Deum, scilicet Religionis, quæ Deo ut supremo omnium rerum principio, et fini naturali, cultum, honoremque tam interiori veneratione animi, quam externis ritibus, et cæremoniis adhibet: alter erga proximum nempe Justitiæ, quæ in distributivam, et commutativam dividitur. — In *appetitu* vero *sensitivo*, qui duplex est, *irascibilis* et *concupiscibilis*, erant virtutes morales, quibus illi donantur, et rationi obedientes efficiuntur, nempe Temperantia et Fortitudo: naturale enim est ut potentiæ perficiantur per suos habitus: et hic est modus naturalis, quo potentiæ singulæ perficiuntur, ut idoneæ sint ad obeundas uti oportet functiones suas. Prædictos autem omnes habitus Justitia originalis continebat in gradu perfectissimo, et, ut vocant, heroico.

Quæres: *utrum in statu Innocentiæ appetitus sensitivus ita subjectus esset rationi, ut numquam contra ipsius præscriptum insurgeret, nec ipsi repugnando, nec eam præveniendo?*

Respondet Doctor in 2. *dist.* 29. *num.* 4. hac in re nihil certi posse definiri: *Potest enim dici*, inquit, *quod si originalis Justitia in anima habuit illum effectum, facere scilicet perfectam tranquillitatem in anima quantum ad omnes potentias, ita quod natura inferior non inclinaretur contra judicium superioris, aut si inclinaretur quantum est ex se, posset tamen a superiore regulari et ordinari sine difficultate superioris, et sine tristitia inferioris: cum hoc non habuerit potentia facta in puris naturalibus, necesse est ipsam ponere donum supernaturale, quo sit ista tranquillitas in anima.* Deinde quærit: *sed num-*

quid ex hoc tollitur omnis rebellio, ut potentia inferior delectabiliter se retrahat a suo delectabili proprio? Respondeo, inquit, *si voluntas abstinet delectabiliter a condelectando potentiæ inferiori, totus homo delectabiliter abstinet a delectabili appetitus sensitivi inferioris: non autem totus homo cum tristitia abstinet, si vis illa inferior abstinet cum tristitia; hoc enim convenit homini simpliciter, quod ei convenit secundum potentiam superiorem, nec propter hoc ab eo negatur, etsi non conveniat ei secundum potentiam inferiorem.* Subdit autem: *nec forte necesse est ponere, quod nullus sensus appetitus potuit tunc tristari, et auditus audire turpe audibile, et utrumque potuit offendere appetitum sensitivum, sicut et conveniens sensibile delectare; sed voluntas tunc bene usa fuisset istis tristitiis, et delectabilibus appetituum inferiorum, ita quod non contristata fuisset immoderate ab appetitibus inferioribus, sicut bene usa fuisset delectabilibus eorum non immoderate condelectando.* Quibus Doctor in dubio relinquit quidnam sentiendum sit circa propositam quæstionem. — Crederem tamen probabilius esse in illo felici Justitiæ originalis statu ita fuisse motus appetitus sensitivi rationi subditos, ut numquam ipsi repugnarent, nec ipsam præcurrerent: alioqui nullum videretur discrimen inter statum innocentiæ, et naturæ integræ, ac inter statum naturæ lapsæ per Christi gratiam reparatæ. Hancque sententiam probat Apostolus *ad Rom.* 7. ubi rebellionem carnis adversus spiritum, maxime ex peccato natam affirmat. Docet etiam S. Augustinus, lib. 14. *De Civit. Dei,* cap. 19. ubi ait: *Motus appetitus ante peccatum in Paradiso vitiosi non erant. Non enim contra rectam voluntatem ad aliquid movebantur: unde necesse esset eos ratione tamquam frænis regentibus abstinere. Nam quod nunc ita moventur, et ab eis qui temperanter, et juste, et pie vivunt, alias facilius, alias difficilius, tamen cohibendo, et refrænando modificantur, non est utique sanitas ex natura, sed languor ex culpa.*

Rogabis: Qualiter factum fuisset, ut in illo statu voluntas rationalis naturaliter conjuncta appetitui sensitivo non alliceretur, et afficeretur eius delectationibus, et ab illis seipsam abstineret, sine ulla difficultate aut molestia? — **Respondet** Doctor *ibidem,* id propterea accidisse, quia voluntas longe majori delectatione detinebatur circa objectum suum, quam erat delectatio sensibilis; delectabilius enim erat illi ultimo suo fini, et iis quæ ad finem illum ordinantur adhærere, quam oblectamentis sensuum perfrui.

QUÆSTIO SECUNDA.

QUALIS, ET QUANTA FUERIT GRATIA PRIMIS PARENTIBUS CONCESSA.

Nobilis hæc, et apud Theologos celebris quæstio tres maxime difficultates complectitur: *Primo* quidem ambigitur utrum Adamus in primo ortu suo, et ab ipso suæ creationis instanti gratiam sanctificantem habuerit, an vero postmodum eam acceperit. *Secundo,* an tanta fuerit ipsius gratia, ut omne prorsus peccatum etiam veniale excluderet. *Tertio,* an si Adamus semper stetisset innocens, omnes ejus posteri nati fuissent in gratia confirmati.

Notandum 1. Ex Seraphico Doctore in 2. *dist.* 24. *art.* 1. *q.* 1. *ad* 3.

« Quod gratia dicitur esse perfectio naturæ, non solum quia adjuvat, « sed etiam quia defectum ejus excludit: unde in omni natura crea- « turæ rationalis est aliquis defectus naturalis, qui per gratiam habet « excludi, quantumcumque illa natura sit in genere creaturæ perfecta: « et ideo non sequitur, quod si aliquid convenit alicui per gratiam, « quod conveniat per naturam. Et si objiciatur, quod Deus potuit « dare naturæ, quod dedit gratiæ, dicendum quod natura non fuit « nata suscipere: sicut enim alia est natura operis moralis, alia operis « naturalis: nec proprietas operis moralis potest convenire operi natu- « rali, nisi naturale desineret esse naturale: non enim potest laus, et « vituperium, quæ est proprietas operis moralis, secundum quod huju- « smodi, competere operi naturali in quantum tale: ita a pari, nec pro- « prietas gratiæ convenire potest naturæ. » Hæc ille. Conveniunt autem omnes Theologiæ Principes Adamum habuisse gratiam sanctificantem ante suum lapsum: ita namque censent plurimi sancti Patres, quos refert Magister sententiarum in 2. dist. 29. hancque veritatem definiunt Concilia Arausicanum, et Tridentinum, hoc namque Sessione 5. in decreto *De peccato originali*, Canone 1. sic habet: *Si quis non confitetur primum hominem cum mandatum Domini in Paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem et justitiam, in qua constitutus fuerat, amisisse, etc.; anathema sit.* Constat ergo Adamum habuisse sanctitatem, et justitiam ante lapsum, nemo namque deperdit quod non habet. At invicem pugnant Theologi in resolvendo utrum Adamus cum gratia sanctificante creatus fuerit; an autem eam post creationem exceperit. Priorem partem tuetur *S. Thomas* p. 1. qu. 95; posteriorem vero propugnant Hugo Victorinus, lib. 1. *De Sacram.* p. 6. Alexander Alensis p. 2. q. 91. S. Bonaventura, in 2. dist. 29. art. 2. qu. 2, necnon et Subtilis Doctor eadem distinctione num. 7.

Notandum 2. Ex eodem *ibidem art.* 3. *q.* 2. « quod efficacia meriti « principaliter ex tribus venit, videlicet ex difficultate operis, ex prom- « ptitudine voluntatis, et ex magnitudine charitatis. *Difficultas operis* « multum facit ad meritum: et adeo facit, ut homo qui est multo mi- « noris charitatis, quam Angelus, possit mereri ut perveniat ad subli- « mitatem angelicam, secundum quod colligitur ex illo, quod dicitur « de Joanne Baptista. *Qui minor est in regno Cœlorum major est eo.* « Non enim est dubitandum quin Joannes sit exaltatus ad ordines « excellentium Angelorum. Et tamen secundum statum viæ, minoris « charitatis erat quam aliquis eorum. *Promptitudo etiam voluntatis* « plurimum facit, sed voluntas prompta secundum illud quod habet « accepta est ad meritum: quantumque enim sit in homine gratia, « nisi sit voluntas gratiæ consentanea, numquam eliciet opera meri- « toria: et quanto magis voluntas gratiæ subjacet, et conformatur, « tanto magis homo in operibus meritoriis exercetur. *Magnitudo cha-* « *ritatis* est principalior inter omnia quæ faciunt ad meritum, quia se- « cundum illius quantitatem attenditur remuneratio præmii substan- « tialis. Pondus enim amoris est quod dat valorem operibus meritoriis. « Si igitur fiat comparatio efficaciæ merendi in donis gratuitis secun- « dum statum post lapsum, et secundum statum ante lapsum; respon- « deri potest, quod quantum ad primam conditionem, videlicet quantum « ad difficultatem, efficaciores sunt virtutes nunc, quam tunc fuerunt.

« Nunc enim magis impugnatur, et impugnando probatur, et exami-« natur virtus quam tunc, sicut patet in sanctis Martyribus. »

Notandum 3. Tria distingui posse genera peccati venialis : *Quoddam* enim accidit homini ex surreptione sensualitatis : *Alterum* provenit ex subito aliquo et indeliberato rationis motu, uti est primus motus infidelitatis, aut desperationis : hæc autem duo genera peccati venialis certum est in statum innocentiæ cadere non potuisse ; siquidem in eo sensualitas usque eo rationi erat subjecta, ut nec præverteret ejus imperium, nec moderationem detrectaret. Ratio autem ipsa sic erat affecta, et divino munere firmata, ut nullum in actum exiret nisi hominis consilio, deliberatione, et electione perfectum. Verum præter hæc duo genera peccati venialis, est *Tertium* quoddam, quod ex suo genere est veniale ob imperfectionem actus, et levitatem materiæ ; cujusmodi est verbum otiosum, et mendacium aut jocosum aut officiosum : quod genus peccati venialis contendit Doctor in 2. dist. 21. n. 3. in statu innocentiæ admitti posse. Reclamant autem Alensis 2. par. collat. 2. *De peccatis;* S. Thomas 1. 2. q. 89. art. 3.; S. Bonav. eadem distinctione art. 3. qu. 1. quamquam non neget contrariam sententiam esse probabilem ; affirmat tamen communiter eam a Doctoribus non approbari. *Et sane,* inquit, *ea opinio improbabilitatem habet, si quis attendat ad perfectionem status, et regulam rectitudinis, in qua erat Adam : a quo etiam cum nullum haberet impellens, exire non poterat nisi contemnendo divinam justitiam, et fœdando suam innocentiam, et corrumpendo naturam suam : quæ omnia faciunt primam culpam Adæ, non venialem, sed mortalem fuisse, nec potuisse aliter esse. Et ideo est communis opinio quam hodie approbant Doctores, primum peccatum Adæ non veniale, sed mortale esse debuisse.*

Conclusio prima. — Probabilius est Adamum cum gratia sanctificante non fuisse creatum, sed ipsam post creationem suam dono accepisse. Ita præfati Doctores, maxime vero Subtilis, qui docet gratiam gratum facientem a justitia originali fuisse distinctam, et se habuisse ad eam sicut excedens ad excessum. Excedebat enim justitia originalis ipsam gratiam gratum facientem in quatuor rebus : etenim justitia originalis non modo rationem Deo subdebat, sed etiam sensum rationi, et corpus animæ : *deinde* promptius, delectabilius, et firmius conjungebat mentem cum Deo : *tum* non admittebat ullum peccatum, non tantum mortale, sed nec etiam veniale : *denique* faciebat hominem omne bonum morale prompte et jucunde et sine ulla interiori molestia operari. Gratia vero gratum faciens eo vincit et antecellit justitiam originalem, quod hominem excellentius jungit Deo, scilicet ut fini, et bono supernaturali, facitque hominem vere gratum, et amicum Deo, ejusque filium, et hæredem vitæ æternæ ; et ut is mereri queat etiam de condigno æternam vitam.

Hanc conclusionem probat Alensis noster loco laudato, ex eo quod manifestius exinde appareat *majestas potentiæ, decor sapientiæ, et ordo bonitatis divinæ ;* « ut, inquit, ratione primi laudaretur, ratione « secundi veneraretur, ratione tertii amaretur. Ad *laudem majestatis* « facit quod prius esset homo conditus secundum naturam, deinde in-« formatus per gratiam, ut in se cognosceret gratiam esse donum Dei,

« et illam a naturalibus distingueret, et distinguendo non suæ naturæ « attribueret, sed conditori Deo : et ex hoc gratias debitas Deo exsol- « veret : et sic divina opitulatio non inaniretur, sed gloria opitulanti « conferretur. Et hoc est quod vult August. *De gratia, et natura,* di- « cens: *Melius Dei causa agitur, cum et Creator, et Salvator cognosci- « tur, quam cum defensa velut sana viribusque integris creatura opi- « tulatione salvatoris inanitur.* Decor etiam sapientiæ manifestatur, per « hoc quod homo gradatim, et secundum progressum temporum ad « perfectionem perducitur : sapientis enim est singula secundum « temporis oportunitatem distinguere. Unde cum Deus simul posset « creaturas in esse producere, distinguere, et ordinare, maluit primo « in esse producere, et post distinguere, et tertio creare, ad suæ sa- « pientiæ manifestationem ; sic licet posset homini simul dare natu- « ram, gratiam, et gloriam, ut pulchritudo ordinis servaretur, maluit « primo facere hominem in statu naturæ bene institutæ ; et post ad- « dere donum gratiæ; deinde superaddere complementum gloriæ. *Ordo « etiam bonitatis* in hoc manifestatur : quia divina bonitas sic suam « bonitatem communicat rationali creaturæ, ut non tantum tribuat ei « effectum boni, sed etiam potentiam cooperandi quodammodo, ut sic « perfectius communicet se creaturæ hujusmodi. Et ideo sicut noluit « dare gloriam homini, quin præcederet in homine quodammodo me- « ritum condigni per usum gratiæ. opus enim charitatis omnia meretur « ex condigno, sic noluit gratiam dare, nisi præambulo merito congrui « per bonum usum naturæ, ut sic homo efficeretur gloriosior, et lau- « dabilior.

Hoc ipsum probat S. Bonav. eodem pene modo. « Ratio, inquit, « quare Dominus voluit post naturalia dare gratiam, cum posset dare « simul, sumitur ex triplici ordine, videlicet ab ordine sapientiæ, bo- « nitatis, et justitiæ. *Ordo sapientiæ* hoc requirebat, ut sicut esse gra- « tuitum est alterius generis, quam esse naturale, sic in diversis tem- « poribus homini conferretur : et sicut elementa mundi prius tempore « fuerunt creata, et distincta quam ornata, propter ordinem sapientiæ « commendandum, sic etiam fieret circa hominem, qui est minor mun- « dus. *Ordini etiam bonitatis* hoc competebat, hoc enim ordine dicitur « aliquid ordinari in suum finem ; tunc igitur gratia homini ordinate « datur, quando datur ei secundum quod est utilior, et fructuosior : « tanto autem gratia Dei est nobis utilior et fructuosior, quanto pro « ea Deo gratiosiores existimus ; et ideo, sicut debuit dari, ut ex ipso « ordine dandi cognosceretur donum illud esse gratuitum, propterea « non fuit a creatione indita, sed naturæ jam perfectæ et constitutæ « fuit superinfusa. *Ordo etiam justitiæ* hoc requirebat; Deus enim se- « cundum legem communem requirit aliquam dispositionem, et præ- « parationem a parte nostra ad hoc quod infundat alicui gratiam, sive « in eo cui infundit, ut in adulto ; sive in alio adjuvante, secundum « quod contingit in parvulo : et ideo gratia non fuit homini concreata, « sed dilata fuit quousque homo per actum, et usum rationis quodam- « modo se disponeret ad illam suscipiendam, ut sic verificaretur illud « Augustini (*De verbis Apostoli* post medium) in primo homine, *qui « creavit te sine te, non justificabit te sine te.* Patet igitur quod mul- « tiplex ordo hoc exigebat, ut homo prius fieret in naturalibus quam

« in donis gratuitis ornaretur. » — *Confirmat* 1. Magis convenit gratia cum gloria, quam natura cum gratia : sed in homine gratia præcedit gloriam : ergo pari ratione, imo multo fortiori, natura præcessit tempore bonum gratiæ. — *Confirmat* 2. Per gratiam fit matrimonium inter Deum, et animam : sed lex matrimonii est ut non fiat absque mutuo consensu : ergo videtur quod nulli adulto gratia debeat dari, nisi præcedat consensus : si ergo Adam prius fuit, quam natura ejus consentire posset : ergo non habuit simul naturam et gratiam. — *Confirmat* 3. Donum gratiæ infructuosum est nisi a Deo esse prægnoscatur : nemo enim in se gratiam reservare potest, nisi pro illa Deo gratus existat : igitur si magis tenet rationem gratuiti quod est naturalibus superadditum, quam quod est naturaliter inditum, et donum gratiæ est mere gratuitum : ergo videtur quod non ab ipsa creatione, sed post, donum gratiæ fuerit homini collatum.

Objicies 1. Illud *Ecclesiastici* 7. *Fecit Deus hominem rectum:* rectitudo autem hominis quantum ad animam, de qua loquitur Scriptura, attenditur penes conversionem ad ultimum finem simpliciter, quæ est effectus gratiæ, et charitatis. Item *ad Ephesios* 4. Paulus sic loquitur: *Renovamini spiritu mentis vestræ, et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis ;* idest, *vera*, juxta phrasim Hebraicam. Quibus verbis secundum communem expositionem sanctorum Patrum, et Interpretum, docet Apostolus nos renovari per Christi merita ad justitiam illam, et sanctitatem supernaturalem, in qua initio fuimus in Adamo. Favet etiam Concilium Tridentinum Canone in 3. Notabili laudato. — **Respondeo**, has et similes auctoritates sic esse intelligendas, non quod Deus statim ut hominem condidit, virtute vestiverit et ornaverit ; sed quia tunc dispositum fecerit ad gratiam, et virtutes excipiendas, ut loquuntur Alensis et Seraphicus Doctor.

Objicies 2. Deus fecit hominem quantum ad ætatem perfectum, et quantum ad cognitionem ab exordio suæ conditionis : ergo pari ratione videtur quod fecerit eum perfectum quantum ad voluntatis rectitudinem : sed voluntatis rectitudo consistit in dono gratiæ ; ergo videtur quod donum gratiæ habuerit in initio suæ conditionis. *Confirmatur:* Deus alias creaturas corporeas in statu perfecto creavit, et arbores v. g. in ea magnitudine condidit, in qua fructus naturæ suæ proprios possent producere : ergo pariter conveniens fuit ut hominem in eo statu et perfectione crearet, in qua fructus meritorios vitæ æternæ, ad quam illum destinaverat producere posset ; subindeque ut gratia sanctificante, quæ est radix, et principium meriti vitæ æternæ, illum ornaret. — **Respondent Alensis, et Seraphicus Doctor**, quod non est simile de perfectione ætatis et cognitionis, ac de perfectione virtutis : perfectio enim ætatis et cognitionis, non tantum elongatur a perfectione naturæ, sicut perfectio gratiæ ; homo enim per vim naturæ sibi inditam potest pervenire ad perfectam ætatem, et potest proficere ad cognitionem : sed numquam per se potest homo acquirere perfectionem gratiæ ; imo requiritur necessario, quod infundatur a Domino. *Ad confirmationem* dicunt, quod non fuit ratio similis ceterarum creaturarum, ac hominis ; istarum enim non erat, nec debuit esse nisi unica perfectio, scilicet naturalis : hominis autem secundum animam

triplex, scilicet naturalis, gratiæ, et gloriæ: quæ debebant secundum temporis, et status opportunitatem distingui.

Dices 3: Deus creavit hominem ad imaginem, et similitudinem suam: sed, sicut exponit S. Augustinus, imago est in naturalibus, similitudo in gratuitis: ergo homo conditus fuit in naturalibus, et in gratuitis. — **Respondent** iidem, quod similitudo attenditur ibi in gratiis gratis datis: vel dicendum quod Deus dicitur fecisse hominem ad suam imaginem, et similitudinem, non quia statim cum dedit imaginem, simul etiam dederit similitudinem, sed quia alterum dedit, scilicet *imaginem*, et ad alterum habilem fecit, videlicet *ad similitudinem*, quam postmodum pro loco et tempore ei dedit; unde quantum est ex vi verborum, non potest concludi quod simul et semel fuerit in homine imago Dei et similitudo.

Conclusio secunda. — Perseverante statu innocentiæ homo peccare potuisset venialiter: adeoque primum Adæ peccatum potuit non esse mortale. Ita Doctor Subtilis loco laudato: hancque veritatem sic

Probat num. 1. *Rectitudo innocentiæ magis repugnat peccato mortali, quam veniali: sed si non obstante sua rectitudine, potuit peccare mortaliter; igitur multo magis potuit peccare venialiter, etiam ipso remanente in statu innocentiæ: aliter non videretur minus repugnare rectitudini innocentiæ peccatum veniale, quam mortale, si utrumque totaliter corrumperet.* — *Secundo, ab extremo in extremum non fit transitus nisi per medium: sed peccatum veniale medium est inter justitiam, et peccatum mortale: ergo, etc.* — *Tertio*, si homo peccare non potuisset venialiter in statu innocentiæ, maxime quia habebat aliquod donum intrinsecum incompatibile cum peccato veniali; sed hoc est falsum: ergo. Probatur *minor:* quia non potest assignari aliquod donum intrinsecum in illo statu magis incompatibile cum peccato veniali, quam sunt incompatibilia cum ipso dona *fidei, spei, charitatis*, ac virtutum moralium per se infusarum, si dentur tales virtutes morales, et acquisitarum: sed hæc dona non sunt incompatibilia cum peccato veniali, ut patet in sanctissimis viris, qui sine dubio possunt peccare venialiter, etiam sine jactura illorum donorum: ergo status innocentiæ, quantum ad dona omnia intrinseca, quæ includebat, poterat esse compatibilis cum peccato veniali. *Deinde*, justitia originalis non magis uniebat hominem cum Deo, quam præstantissima gratia gratum faciens, quæ conceditur viatoribus: sed quantacumque sit gratia gratum faciens, potest reperiri, et subsistere cum peccato veniali, ut fuit in Apostolis: ergo similiter justitia originalis cum peccato veniali potuit in Adamo subsistere.

Confirmat ex eo Poncius ibidem: *Dum*, inquit, *dicitur quod peccatum veniale tolleret statum innocentiæ, et summam rectitudinem ejus*, vel id intelligitur de innocentia et rectitudine quoad omnia quæ inclusit ille status, vel quoad aliqua, quibus consequenter ablatis non maneret integra rectitudo, et innocentia quæ erat antecedenter. Sed *primum* est manifeste falsum, quia peccatum veniale non deberet tollere fidem, spem, aut charitatem, nec gratiam sanctificantem, quæ involvuntur sine dubio in statu innocentiæ. *Secundum* pariter nequit

esse verum: nam id quod per peccatum veniale auferretur esset quid negativum, aut quid absolutum: si forent *negationes aliquæ*, certe non aliæ quam negatio ipsiusmet peccati venialis, quæ sine dubio potest esse de ratione innocentiæ, et rectitudinis; nam magis est innocens, et rectus, qui nullum habet peccatum, quam qui habet aliquod: sed quamvis peccatum veniale tolleret hanc partem innocentiæ et rectitudinis, non propterea desineret Adam esse simpliciter justus et innocens; nec sequeretur quod foret peccatum mortale, si hanc partem innocentiæ suæ, ac rectitudinis amitteret: ergo, etc. Si abstulisset *aliquid positivum*, maxime aliquid de intensione alicujus habitus, aut actus virtutis, quem eliceret, si non commisisset peccatum veniale, et cum quo peccatum veniale non esset compatibile: sed vel non diminueret aliquid de ullo habitu virtutis: vel si diminueret, non esset ipsi peccatum mortale illum diminuere, sicut nec nobis est peccatum mortale diminuere aliquid de intensione habitus virtuosi, si id faciamus peccando venialiter. Ergo peccatum veniale statum innocentiæ non everteret.

Confirmat 2. hanc veritatem ipsemet Doctor ibidem: Datur aliquis actus, qui ex genere suo, hoc est, ex parte materiæ levis, circa quam versatur, sit tantum peccatum veniale, quando nempe non intervenit præceptum superioris, quo prohibetur sub mortali; puta mendacium leve, et verbum otiosum: sed Deus non prohibuit omnes hujusmodi actus sub mortali Adamo, non enim reperiri potest talis prohibitio: ergo si Adamus talem actum fecisset, uti revera potuit; poterat enim verbum otiosum dicere, et cum uxore sua jocari: ergo in illo statu poterat peccare venialiter.

Dices 1: Omne peccatum est quædam hominis inordinatio: sed inordinatio quæcumque repugnabat summæ rectitudini, in qua secundum omnes suas partes, et facultates tam animæ, quam corporis homo innocens constituebatur: ergo eo in statu repugnabat etiam peccatum veniale. *Major* constat; *minor* probatur: illud repugnat rectitudini, quod eam destruit: at deordinatio peccati cujuscumque rectitudinem destruit: ergo, etc. — **Negat minorem Doctor** *ibidem n.* 4. Non enim, inquit, quodlibet peccatum corrupisset illam rectitudinem sive actualem, sive habitualem, quam haberet homo in statu innocentiæ, quæque concerneret illum statum, aut tamquam ipsius essentia, aut tamquam illius proprietas, aut accidens; etenim peccatum mortale longe magis repugnat innocentiæ et rectitudini, quam veniale quodlibet: hoc autem verum non esset, si veniale quodlibet illam rectitudinem æque excluderet, ac mortale. *Unde* quemadmodum cum scientia habituali potest stare opinio actualis, quia hæc duo invicem non repugnant, ita cum summa rectitudine habituali status innocentiæ consistere poterat peccatum veniale actuale. *Insuper* sicut cum præcellenti actu meritorio potest subsistere peccatum veniale vanæ gloriæ, nec hoc tolleret meritum illius actus, sic videtur quod cum summa rectitudine actuali, stare posset peccatum veniale.

Instabis: Hæc si vera essent, sequeretur quod etiam posset stare peccatum veniale cum statu beatitudinis; siquidem ex præfata responsione, veniale peccatum cum actu præstantissimæ charitatis, qualis est in Beatis, subsistere posset: sed *consequens* videtur erroneum:

ergo et *antecedens* ex quo sequitur. — **Respondet Doctor**, quod etsi Beatus ob suam libertatem forte peccare posset, loquendo de potentia physica; tamen actus ille non foret peccatum veniale, quia nempe Beatus habet præceptum de continuando semper actu beatifico, et de amando Deo quantum potest; non censeretur autem eum sic amare, si aliquatenus etiam leviter ipsum offenderet. *Responderi* potest etiam aliter, negando *sequelam:* quia nempe habet Beatus aliquid quo moraliter determinetur ad non peccandum venialiter, nimirum ipsam visionem et amorem beatificum, quibus ita suaviter et totis viribus in Deum fertur, ut nihil possit Deo repugnans et displicens admittere; similia autem non haberet homo innocens; adeoque non est paritas.

Dices 2.: Si homo in statu innocentiæ potuisset committere peccatum aliquod veniale, aut propter illud doluisset, aut nihil doluisset: si doluisset, dolor ipse, et tristitia pœna fuisset animi, et gaudio quo in eo statu usquequaque plenissimo fruebatur homo, contraria: si nihil doluisset, hoc ipsum ejus culpam aggravasset, et deteriorem hominem, graviorique dignum supplicio fecisset. *Confirmatur:* peccatum veniale per se malum est, pro quo scilicet evitando etiam quamtavis pœna corporis jure sit subeunda: hinc ubi admissum est, remorsum ingeminat conscientiæ, et pœnitentiam necessario habet annexam; hæc autem repugnant felicissimo statui innocentiæ; *Nihil enim erat,* ut scribit August., lib. 14. *De Civit. Dei*, cap. 10. *quod hominis in eo statu feliciter viventis carnem, animumque offenderet. Erat enim in eo tranquilla peccati deritatio, qua manente nullum omnino malum erat quod eum undecumque contristaret.* Et in ejusdem lib. cap. 26. *Summa,* inquit, *erat in carne sanitas, in animo tota tranquillitas: sicut in Paradiso nullus erat æstus, aut frigus: sic in ejus habitatore nulla ex cupiditate, vel timore, accedebat bonæ voluntatis offensio, nihil omnino triste, nihil erat inaniter lætum: gaudium enim perpetuabatur ex Deo, in quem flagrabat charitas ex corde puro, conscientia bona, et fide non ficta.* Quæ omnia, ut constat, repugnant statui innocentiæ; ergo ipsi pariter repugnabat peccatum veniale. — **Respondeo**, quod si homo innocens veniale peccatum admisisset, de ipso revera potuisset dolere, eo scilicet dolore, qui status felicitatem non inverteret, sed tantum aliquatenus minueret. Sicut enim posset per peccatum veniale charitatis fervorem, et innocentiæ puritatem aliquatenus imminuere, posset pariter sui status jucunditatem et felicitatem, etiam propria voluntate labefactare. Itaque fateor, quod in illo felici statu, nihil prorsus erat, quod animam, et carnem hominis offenderet, nisi in quantum ipsemet libere sibi hoc inesse vellet. Esset pariter in ipsius anima summa tranquillitas, quamdiu ipsemet leviter peccando eam non interturbaret: nec denique inanis ipsi inerat aliqua lætitia, quæ esset mortalis; bene tamen ipsi inesse poterat aliqua lætitia venialiter inanis, quam ipse pro libito potuisset admittere. Quibus facile fit satis auctoritati S. Augustini. Adde quod S. Augustinus loquatur solum de eo quod de facto contigit: verisimile namque est Adamum de facto non admisisse ullum peccatum veniale, ante mortalem suam prævaricationem: non autem loquitur S. Augustinus de eo quod contigisset, si diu perseverasset felix ille innocentiæ status.

Instabis: Magis repugnat felicitati status innocentiæ quævis culpa

etiam levissima, quam quæcumque pœna, aut infirmitas corporalis; quoniam illa majus est malum, majorque miseria: sed ex S. Augustino homo in statu innocentiæ nullam infirmitatem, nullamque corporis molestiam pateretur: *Neque enim*, inquit S. Augustinus, *esuriret, neque sitiret, neque in corpore, vel a corpore ullas molestias ullis ejus sensibus quidquam ingereret:* unde sicut spectabat ad divinam providentiam ita dirigere creaturas pro illo statu, ut nullæ homini nocerent, sic spectabat ad eamdem eum præservare a peccato veniali, quod longe majus malum esset. — **Distinguo antecedens:** Neque repugnabat ex parte status, concedo: ex parte hominis libere agentis, nego. Fateor ergo quod ex parte status innocentiæ tam repugnabat offensio et tristitia animæ, quam molestia corporis, si nempe homo utpote summa libertate donatus, suo fidelissime semper adhæsisset auctori per amorem, et contemplationem: at cum per libertatem suam voluntarie excedere, aut deficere potuisset leviter in aliquibus, etiam et leviter peccare posset, adeoque levem corporis ac animæ molestiam et offensam libere incurrere. Unde in forma *distinguo minorem:* homo in eo statu non sentiret ullam molestiam corporis, nisi quam ipsemet sibi libere procuraret, concedo: non sentiret ullam quam voluntarie, et ex libito sibi procuraret, nego. Unde ad S. August. dico, quod in eo statu homo non esuriret, neque alias corporis molestias pateretur, præter leves, quas nempe ipsemet pro voluntate sua experiri, et pati vellet. Hinc spectabat ad providentiam divinam eas ab homine innocente molestias arcere, quas ipsemet non vellet ex libertate sua incurrere; non vero illas, quas pro libito vellet experiri: quapropter neganda est *consequentia:* quemadmodum enim non spectabat ad providentiam Dei ab eo removere molestias corporales, quas pro libito vellet assumere, ita nec spectabat ad illam præpedire, ne homo innocens aliquod veniale peccatum admitteret, quod ipse pro voluntate sua committere optaret.

Dices 3: Primo hominis innocentis peccato debetur pœna, non alia certe quam mors: at mors non debetur pro peccato veniali, sed mortali: ergo primum hominis innocentis peccatum necessario debuit esse mortale, adeoque non potuit esse veniale. — **Negat majorem Doctor;** posset enim illi peccato commisso non correspondere aliqua pœna corporis, sed animi displicentia de ejus admissione: posset etiam illud veniale expungi per actum ferventiorem charitatis, et majorem adhibitum conatum in divino obsequio complendo. Vel denique si aliqua pœna corporea plectendum fuisset, non opus erat ut illa esset mors: animæ namque separatio a corpore in pœnam cessit propter ipsius animæ separationem a Deo per peccatum mortale. Cum ergo per veniale anima non fuisset a Deo sejuncta, nec etiam erat plectenda morte corporali, sed tantum aliqua levi pœna animæ, vel corporis, quæ ipsi felicissimo statui non repugnaret.

Dices 4: In illo felici statu facultates superiores essent perfecte in Deum ordinatæ: ergo non esset ulla obliquitas in inferioribus: sed per peccatum veniale fit obliquitas: ergo hoc in illo statu non esset præmittendum. Probatur prima consequentia: obliquitas nequit esse in inferioribus quin prius fuerit in superioribus: at in superioribus nequit esse ulla obliquitas, quamdiu sunt perfecte ordinatæ: ergo, etc. — **Respondet Doctor** num. 4. *Quod non omnis deordinatio in virtute*

superiori est peccatum mortale: nam levis motus per surreptionem de opinione aliqua circa articulos fidei, est deordinatio in portione, vel in virtute superiori, nam potest esse circa tale objectum, quod non potest considerari nisi per virtutes superiores, ut Deum esse trinum, et unum, *et tamen non omnis motus levis est ibi peccatum mortale: licet in superiori virtute sit gravius peccatum, quam in inferiori:* ubi per portionem superiorem intelligit voluntatem, et intellectum, quatenus feruntur in Deum: per inferiorem vero easdem facultates, ut respiciunt alia.

✻ " Objicit 5. ex Thomistis Macedo noster: Illud peccatum veniale, *vel* esset per subreptionem, *vel* per suggestionem, *vel* per deliberationem, *vel* per passionem: nullo modo ex his esset: ergo nullum esset. *Major* patet a partium distributione. *Minor* ita probatur per partes: *Primo* per subreptionem non esset, quia subreptio provenit ex fomite appetitus et sensus, qui nullus foret in eo statu. *Secundo* per suggestionem non esset, quia diabolus non suggereret per tentationem quod noverat posse stare cum integritate illius status in opinione Scoti, sed id quod cum illo non posset consistere; ac proinde suggereret peccatum mortale, non veniale. Per deliberationem non esset, quia cum voluntas esset recta et conjuncta ultimo fini, non admitteret levem deordinationem ab eo, quam facile vitare poterat, cum intellectus eam ut incompossibilem repræsentaret: nec utilem, nec delectabilem proponere posset, cum sola vehemens et quæ mortalem culpam induceret delectatio, illam posset rectam et inhærentem Deo voluntatem avertere. Per passionem non posset, quia cum nulla foret pugna, nec dissidium inter partes animæ, non erat unde passio sive perturbatio existeret. Ex qua enumeratione fit, ut omne veniale peccatum ab eo statu excluderetur. *Hæc ille.* — **Respondet** ipsemet revera quidem in eo statu non potuisse peccari venialiter per suggestionem concupiscentiæ, bene vero per suggestionem diaboli, qui potuisset hominem tentare leviter et inducere in aliquid quod non esset omnimode conforme divinæ ordinationi. Potuisset etiam peccare venialiter per deliberationem, puta ex levi delectatione quam percepisset videndo rem pulchram, audiendo sonum gratum, gustando cibum suavem, complacendo leviter sibi in propria perfectione, et ista non referendo ad Deum ut finem ultimum; etenim ex levitate materiæ peccatum illud, aliunde grave, potuisset esse veniale. Certe quicumque serio attenderit quam facile peccatum veniale admittatur, non ibit inficias multis modis illud posse abrepere. " ✻

Dices 6: Si homo in statu innocentiæ posset aliquod peccatum veniale committere, v. g. mendacium jocosum proferre, sequeretur quod ex illo actuali mendacio aliquoties repetito posset generari habitus mentiendi: sed ejusmodi habitus repugnat cum statu justitiæ originalis: ergo et potentia ad peccandum venialiter, sive ex imperfecta deliberatione, sive ex objecto, sive ex parvitate materiæ. Sequela *majoris* est evidens; si enim possit homo in justitia originali aliquod peccatum veniale semel committere, poterit et ipsum iterum atque iterum committere; nulla enim ratio disparitatis assignari potest: ex actibus namque repetitis generatur habitus. *Minor* vero suadetur: habitus vitiosus, qualis est qui produceretur ex prædictis actibus, cum ex natura sua inclinet voluntatem ad malum, et ex consequenti inferat in ea

difficultatem aliquam in evitatione peccati, et in prosecutione boni, repugnat evidenter perfectioni, et felicitati status innocentiæ: ergo, etc. — **Nego sequelam majoris**; homo namque in statu innocentiæ constitutus, si quod veniale peccatum admitteret, tamen ob perfectam charitatem, qua in Deum flagraret, nedum illud per ardentiorem charitatis actum eluceret, sed etiam ita ob illius venialis admissionem sibi displiceret, ut omnem curam, omnemque diligentiam impenderet, quatenus imposterum similem lapsum declinaret, adeoque timendum non esset, quod ex admisso semel veniali peccato, iteratis ejusdem actibus generaretur vitiosus habitus.

* " Dices 7: Peccatum illud veniale in illo statu esset vel remissibile, vel irremissibile: at neutrum dici potest: ergo nullum esset. Patet *major* quoad secundam partem; non enim est ratio cur peccatum ex natura sua veniale, censeretur venia et remissione indignum. Prima pars etiam est evidens; si enim esset remissibile, maxime per aliquod remedium, puta per sacramentum, vel sacrificium, vel bonum aliquod opus. At in eo statu innocentiæ sacramenta et sacrificia non videntur convenientia, utpote cum sint instituta in remedium infirmitatis et supplementum defectus creaturæ: at in eo statu nullus esset defectus. Similiter bona opera non sunt expiatoria peccati venialis, nisi quatenus satisfactoria sunt: in illo autem statu nulla esset satisfactio, quæ non impenditur nisi propter injuriam illatam; hæc autem injuriæ irrogatio erga Deum non esset culpa venialis, sed mortalis. Igitur etc. — **Respondeo**: peccatum illud fore quidem remissibile per ferventiores actus charitatis, vel per sacramenta instituenda, non quidem ad reparandam, sed ad augendam gratiam; necnon et per sacrificia quæ in Dei honorem ejusque cultum summum et eximium potuissent institui. Accedit ad horum confirmationem quod revera Adamus prius videatur peccasse venialiter quam mortaliter, ut pluribi docet S. Augustinus, præsertim lib. *De Gen. ad litt.*, cap. 5.: *Nec arbitrandum est*, inquit, *quod esset hominem dejecturus, nisi præcessisset in anima hominis quædam elatio comprimenda.* Ubi vox *dejecturus* significat Adamum nondum e statu innocentiæ, seu gratiæ corruisse. Vox autem *elatio* significat præcedentem animi tumorem cui aliqua culpa inerat, nondum quidem mortalis, sed venialis; ex qua tamen diabolus conjecit quod si tentaretur, gravius peccaret. Jam ergo antequam peccaret mortaliter per transgressionem præcepti, peccaverat Adam per levem et venialem culpam elationis. Quod si dicas hanc fuisse peccatum mortale: contra non erat dejecturus diabolus hominem, cum jam ipse dejectus esset, nimirum per peccatum mortale superbiæ. — Addit c. ultimo, quod ante violationem præcepti de non comedendo fructu scientiæ boni et mali, jam peccaverat Adam ex nimio affectu erga uxorem. *Adamus*, inquit, *noluit* eam contristari quam credebat posse sine suo solatio contabescere, si ab ejus alienaretur animo, et omnino illa interire discordia. Non quidem carnis victus concupiscentia, quam nondum senserat in resistente lege membrorum legi mentis suæ, sed amicabili quadam benevolentia. " *

Conclusio tertia. — Si Adamus innocens stetisset, ipsius Posteri confirmati fuissent in gratia sanctificante: Non quidem

AB INITIO SUÆ NATIVITATIS, SED UBI VICISSENT, AC SUPERASSENT PRIMO EIS INGRUENTEM TENTATIONEM. Hæc est Doctoris in 2. dist. 20. quæst. 1. ubi distinguit duplicem confirmationem: *Unam,* qua tollitur *posse peccare,* etiam venialiter: *aliam,* qua tollitur *de facto peccare.* — *Prima* solum comprehensoribus et beatis convenit: *Non posse enim peccare,* inquit *non potest competere viatori, alioquin esset contradictio, quia certitudo de beatitudine est maxima beatitudinis pars; non posse autem peccare fuisset tunc scibile a quolibet, sicut et modo posse peccare nobis est certum.* Hæc autem certitudo infallibilis de beatitudine soli comprehensori competere potest. *Insuper* viatoris hominis voluntas in statu innocentiæ non esset plene satiata per bonum aliquod sensibile; adeoque non ita determinata esset ad aliquod objectum, quin posset desiderare aliud etiam prohibitum; subindeque posset peccare, et sic non esset confirmata in gratia. *Denique* quandiu in objecto voluntatis viatoris est defectus boni, potest voluntas viatoris deficere a rectitudine volendo illud, non secundum debitam circumstantiam; sed quamdiu homo est viator, ipsius voluntas non potest conjungi objecto, in quo est omnis boni ratio: igitur quamdiu viator est, potest deficere a rectitudine: et per consequens posset peccare; adeoque nullus viator ita confirmari potest in gratia, ut peccandi potentiam infallibilem excludat. — *Posterior autem confirmatio in gratia* hominibus in statu innocentiæ competere potuisset; ita nempe ut numquam peccassent, nec consequenter perdidissent justitiam, propter specialem scilicet divinæ providentiæ assistentiam, quæ peccandi occasiones arceret: *Dico,* inquit Doctor n. 3., *quod si mere viator posset esse confirmatus, et fuissent filii in statu innocentiæ in justitia sic confirmati, scilicet postquam primam tentationem vicissent, sicut pater primus fuisset confirmatus si primæ tentationi restitisset in ista justitia, quam tunc recepisset pro filiis... quia omnes illam habuissent, et in ipsa confirmati fuissent, qui primæ tentationi restitissent.*

Quibus Doctor tria edocet: *Primo,* quod Adæ posteri potuissent in gratia confirmari: *Secundo,* quod non fuissent ita confirmati ratione status innocentiæ, neque per hæreditariam transfusionem Justitiæ patrum in filios; *Tertio,* quod de facto solum confirmarentur in gratia statim ac primam tentationem vicissent. — *Primum* constat, illudque aperte edocet S. Anselmus lib. 1. *Cur Deus homo* cap. 38. *In illa Justitia,* inquit, *in qua erant primi homines constituti, videtur quod si vicissent ut non peccarent tentati, ita confirmarentur cum omni propagatione sua, ut peccare ultra non possent: quemadmodum quia victi peccaverunt, sic infirmati sunt, ut quantum in ipsis est, sine peccato esse non possent.* Ratione pariter idipsum constat: plures enim etiam post lapsum Deus confirmavit in gratia, ut constat de Apostolis, et eximiis aliis Sanctis: ergo multo magis confirmasset Adæ posteros si justitiam servassent; facile namque est Deo, in omni occasione, in qua possent peccare, ipsis concedere gratiam efficacem, qua mediante non peccarent, quamvis absolute et simpliciter possent peccare in omni tali occasione. *Deinde,* facile est Deo ita res divina providentia ordinare, ut homini non occurreret ulla gravis tentatio, quam non posset homo vincere, ita quod quamvis peccare posset, tamen de facto nusquam peccaret, propter divinam illam assistentiam. — *Secundum* etiam con-

stat, nempe quod *filii Adæ non fuissent confirmati in gratia ratione status innocentiæ, nec jure hæreditatis; Cum enim*, inquit Doctor, *illa Justitia sit donum supernaturale, ex mera liberalitate divina esset datum proli, sicut fuit datum Parenti, qui si primæ tentationi restitisset, in illa justitia confirmatus fuisset, quia nusquam illam peccando amisisset.* Demum inquirens fuisset-ne filius confirmatus ab exordio suæ nativitatis? Respondet: *Dico quod non, quia filius non recepisset perfectiorem justitiam, quam pater: sed pater potuit eam perdere, et perdidit: ergo et filius: nec etiam illa justitia necessitabat eos ad bene agendum.* Quasi diceret: filii Adam non deberent nasci melioris conditionis, quam ipse Adam fuit in prima sua conditione: sed hic non habuit donum confirmationis pro primo instanti suæ formationis, neque ante primam tentationem, ut patet ex lapsu ipsius: ergo neque filii ejus nascerentur cum tali confirmatione. *Majorem probat Doctor:* filii non deberent nasci melioris conditionis, quam Adam, nisi quatenus Adam hoc ipsis mereretur, sicut nunc nascuntur pejoris conditionis, quia ipse peccato suo meritus est, ut sic nascerentur: sed Adam non meritus fuisset illis hoc beneficium, etiam si ipse non peccasset: ergo quamvis eo peccante nascantur nunc pejoris conditionis, non deberent tamen eo non peccante nasci melioris conditionis. *Probatur minor,* quia meritum Adæ non fuit tantum quantum Christi; nec debet dici, quod Adam plus mereretur sua perseverantia filiis suis, quam Christus meritus est illis, cujus per applicationem Sacramentorum, v. g. Baptismi, vel Pœnitentiæ, meritus est collationem gratiæ: sed Christus his non meretur donum confirmationis statim conferendum: ergo neque Adam illud meritus fuisset suis filiis. *Confirmatur*, quia non debet tribui meritum Adamo respectu præmii conferendi suis posteris, nisi constet ex ratione vel auctoritate quod habuerit tale meritum: sed non constat ulla ratione aut auctoritate quod habuerit meritum respectu doni confirmationis conferendi suis posteris, adeoque hoc ipsum non est asserendum. — *Tertium* autem, nempe, quod *devicta prima tentatione posteri Adæ fuissent in gratia confirmati,* sic probat Doctor: secundum S. Anselmum, si primi Parentes sic vicissent, ut primo tentati non peccassent, ita confirmati fuissent, ut ultra peccare non possent: ergo idem dicendum de filiis; tum a paritate rationis; tum quia alias absque ullo suo demerito proprio, aut alieno, essent pejoris conditionis quantum ad hoc, quam Adam, quod utique absque fundamento non est asserendum. — Quod autem addit S. Anselmus *Protoparentes fore confirmatos cum omni progenie sua, ut ultra peccare non possent;* sensus esse potest, non quod si Adam non peccasset, eo ipso ipsius filii essent in gratia confirmati, sicut et ipse esset: sed quod futurum esset, ut filii post devictam a se primam tentationem fuissent confirmati, sicut et ipse confirmatus fuisset, si revera primam tentationem superasset.

Dices 1: Si perseverasset innocentiæ status, nulli nati fuissent reprobi, ut ipsemet docet Doctor, necnon et S. Gregorius 4. *Moralium:* ergo nullus ex ejus posteris posset peccare; et consequenter omnes nascerentur confirmati in gratia, non solum ante primam tentationem devictam, sed etiam ab ipso suæ nativitatis exordio. — **Negat primam consequentiam** Doctor: tum quia, quamvis Adami posteri possent peccare, et forte etiam revera mortaliter peccassent, exinde non seque-

retur eos fore reprobos; possent enim per contritionem amissam gratiam recuperare, posset et Deus ex liberalitate et misericordia instituere remedia pro expiandis illis peccatis, sicut et plura post lapsum instituit; ita quod tandem in statu innocentiæ finaliter perseverarent, donec in Cælum traducerentur.

Dices 2: Meritum bonum longe efficacius et potentius est malo, ac peccato: sed peccatum Adæ fuit causa, ut filii ejus peccatores nascerentur: ergo bonum ipsius meritum esset causa ut nascerentur justi, et in gratia confirmati. — **Respondet Doctor** *primo distinguendo majorem:* meritum bonum est efficacius malo, quatenus per conversionem bonam efficacius Deo reconciliamur, quam plurima mala antecedentia efficacia fuerant ad impediendam illam reconciliationem, concedit *majorem:* quatenus bonum posset magis deservire ad justificationem aliorum, quam malum ad eorum inquinationem, negat. — *Respondet 2. negando consequentiam:* quia sicut malum Adæ non fuit causa cur ejus posteri essent confirmati in malo, sed solum cur nascantur mali: ita bonum ipsius meritum non deberet esse causa cur nascerentur confirmati in bono, sed sufficeret quod esset causa cur nascerentur boni.

Dices 3: Quando unum oppositum est causa alicujus effectus sibi similis, aliud oppositum similiter erit causa alterius effectus sibi similis: sed injustitia Adæ est causa cur filii nascantur injusti: ergo justitia ipsius si adfuisset esset causa cur justi nascerentur. — **Negat majorem Doctor**, si universaliter intelligatur; quamvis enim peccato intemperantiæ v. gr. posset quis perdere beatitudinem æternam, non inde sequitur, quod actu temperantiæ possit ipsam beatitudinem consequi. Vel, ut inquit Doctor, qualitas corporalis potest generare qualitatem corpoream, ut calor calorem; non tamen inde sequitur, quod qualitas incorporea ipsi opposita possit etiam qualitatem incorpoream producere; incorporea enim qualitas immediate a solo Deo producitur.

Dices 1: Adæ posteri ante superatam primam tentationem habuissent idem donum supernaturale ad repugnandum peccato, quod eis fuisset concessum post devictam tentationem: ergo etiam antea fuissent in gratia confirmati. Patet *consequentia:* Probatur *antecedens:* donum confirmationis, de quo agitur, nihil aliud est, quam illud divinum beneficium, quo posset caveri peccatum, quoties sese offerret peccandi occasio: sed hujusmodi donum haberent homines ante devictam primam tentationem, ex hypothesi quod ipsam vicissent; non enim potuissent ipsam vincere propriis naturæ viribus; adeoque opus habebant aliquo supernaturali dono, quo vegetiores fierent ad repugnandum peccati occasionibus: ergo revera ante devictam tentationem habuissent idem donum confirmationis quod postea. — **Nego antecedens**, et ad ejus probationem dico, quod illud donum confirmationis non fuisset divinum beneficium quodcumque, quo caveri posset peccatum; sed fuisset illud auxilium, quod ex natura sua vim infallibilem haberet, voluntatem moraliter removendi a peccato, quamvis physice, propter innatam suam libertatem peccare potuisset. Quod quidem donum ipsi Adamo non fuit concessum ab instanti suæ formationis; alioquin non fuisset lapsus: nec consequenter concedendum foret ipsius posteris, etiamsi ipse stetisset; non enim melior debuit esse conditio filiorum,

quam parentum. Unde quamvis ante peccatum, Adamus habuerit aliquod divinum beneficium, quo mediante poterat non peccare: tamen illud beneficium cælitus concessum non removebat ex se infallibiliter ejus voluntatem ab occasione peccandi; siquidem de facto tentationi succubuit: adeoque illud beneficium divinum non erat donum confirmationis, sed tantum auxilium sufficiens ad superandam tentationem, qua devicta ipsi collatum fuisset donum aliquod supernaturale efficacius et potentius, quo posset repugnare peccato.

QUÆSTIO TERTIA.

AN, ET QUALE HOMO INNOCENS DOMINIUM HABEBAT IN ANIMANTES, ET ALIOS HOMINES.

Notandum 1. Moysem, postquam dixerat hominem esse factum *ad imaginem Dei*, proxime addidisse: *et præsit piscibus Maris, et volatilibus Cæli, et bestiis, universæque terræ omnique reptili, quod movetur in terra*. Quibus indicat datum fuisse homini dominatum, et imperium in omnes animantes: siquidem convenientissimum erat, ut quem Deus fecerat sui similem dignitate naturæ, etiam dominandi auctoritate, potestateque similem sui faceret: dignitas enim potentiæ præsidio destituta, velut inermis et infirma paulatim vilescit. Deinde hoc uno maxime argumento declarare voluit Moyses hominem esse factum ad imaginem Dei, quod sicut Deus toti mundo præsidet atque imperat, ita quasi Dei Vicarius homo cunctis animalibus præest ac dominatur. Hinc conveniunt omnes Sancti Patres et Doctores Theologi, hominis in brutas animantes imperium fuisse generale: solus reclamare videtur Theodoretus, qui qu. 20. in *Genes.* arbitratur ingentes illos pisces, quos vocamus *Cetos* et *Balenas* non esse factos propter hominem, nec ejus imperio subjectos. *Animadvertendum est*, inquit, *non universa animalia propter hominem creata esse, sed ea demum, quibus dominari dicitur: nempe pisces Maris, volucres Cæli, et pecora terræ: fortasse etiam, et reptilia terræ propter necessarium usum Pharmacorum, quæ ex illis conficiuntur, non tamen facta sunt propter hominem Cete illa grandia, et feræ terrestres... Non igitur dominatur homo Cete illis grandibus, neque bestiis, quæ fortasse ab initio non propter ipsum creata sunt.* Verum hanc ipsius Theodoreti sententiam, ut minus veram, improbant cæteri sancti Patres.

Notandum 2. Quatuor modis effici posse ut animal, quantumvis sævum, et truculentum, sub hominis potestatem et usum redigatur: *Primo* quidem per arcanos quosdam modos, qui certis quibusdam verbis, et carminibus constant, appellanturque *incantationes*, ut maxime contingit in Serpentibus; hinc aspidem laudat Regius vates, quod *obturet aures suas, ne audiat voces incantantis*. *Secundo*, commutando solum, et variationem consueti victus: si enim Leones in regiones præfrigidas transferantur, et molliori, meliorique cibo alantur, atque saginentur, paulatim ferocitatem remittunt, roburque, et animi ardorem deponunt, fiuntque in dies minus validi. *Tertio*, per beneficium: animalia enim suam rabiem et ferocitatem exuunt adversus eos, a quibus curantur, aluntur, et benigne tractantur, quibus non modo nihil nocent, sed cum illis etiam ludunt familiariter, eisque

blandiuntur: quinimo ab illis se verberari patiuntur; cujus rei exempla in Leonibus, et Elephantis permulta, miraque commemorat Plinius lib. 8. *Quarto* denique, arte, et industria non solum animalia coguntur parere homini, sed ei quoque ad verba, singulosque nutus morem gerere, et imperata facere docentur: hinc Picæ, et Psittaci etiam humana verba proferre, aliæque aves plurimæ cantilenas etiam personare discunt.

Notandum 3. Duplex hominis in homines esse dominium: unum quidem *servile*, aliud autem *civile*, ac *liberale*. Primum quidem in servos voluntarie ac spe mercedis, aut coacte et per violentiam dominis imperantibus subjectos; alterum vero in liberos, qui sponte sua unum aliquem, vel multos elegerunt, a quo, vel a quibus secundum præscriptas leges regerentur, atque gubernarentur. Duplex autem inter hæc duo genera dominandi animadvertere licet discrimen, siquidem imperium in servos coactum et violentum est, atque idcirco involuntarium et acerbum; in liberos autem voluntarium et jucundum est, utpote ab illis utilitatis suæ causa voluntarie electum et assumptum. Imperium præterea in servos, totum cedit et refertur ad bonum et emolumentum dominantis; quapropter non potest non esse onerosum et odiosum subditis: est enim contra naturalem hominis appetitum, ut quidquid agit et laborat, non in suam, sed in alterius utilitatem cedat. Imperium vero in liberos refertur non ab bonum dominantis, sed subditorum, vel potius ad bonum publicum et commune. An autem alterutrum, aut utrumque ex illis imperiis viguisset in statu innocentiæ, hic est determinandum.

Conclusio prima. — Non solum in statu innocentiæ homo habuit imperium in omnes brutas animantes; sed etiam post lapsum, minori licet auctoritate, illud obtinet. Hæc conclusio duas habet partes, quarum

Prima aperte traditur in Scriptura sacra, non solum illis verbis *Genesis*, cap. 1. v. 26. in primo Notabili laudatis, sed etiam alibi sæpe. Sic Psalmo 8. *Gloria, et honore coronasti eum, et constituisti eum super opera manuum tuarum, omnia subjecisti sub pedibus ejus.* Et libro *Ecclesiast.*, cap. 17. ubi describitur qualis a Deo creatus sit homo, et inter alia legimus: *Dedit illi potestatem eorum, quæ sunt super terram, posuit timorem illius super omnem carnem, et dominatus est bestiarum et volatilium, etc.* Quod utique confirmare, ac comprobare voluit Deus, cum adduxit cunctas animantes ad Adamum, ut his omnibus et singulis nomina imponeret, hoc facto velut Adamo tradens possessionem ejus dominii, quod habebat in animalia, efficiensque ut cunctæ animantes suum quæque nomen ab Adamo accipientes, ei quodammodo subjectionem, obedientiam, et servitutem sponderent, ut facere solent milites, et servi: quoties enim, vel Duci, vel Hero sese subdunt, ab eo nomen accipiunt, quo a cæteris Commilitonibus distinguantur, ut hoc nomine evocati ad obsequium fiant promptiores.

Hoc ipsum etiam ratio naturalis suadet; rectituto enim ordinis naturalis, et optima divinæ providentiæ administratio et ordinatio id postulat, ut quæ imperfectiora sunt subjiciantur superioribus, et inferiora a superioribus regantur et pendeant: sic Elementa, et Mixta

cedunt in usum alimenti stirpium; stirpes nutrimento sunt animalibus, et utraque hominibus. Itaque cum homo brutis antecellat, illaque prudentia ac ratione careant, congruum fuit, ut per homines regerentur, atque hanc ob causam homo procreatus a natura est nudus et inermis, omniumque rerum inops, quod ad eum vestiendum, armandum, instruendum, ornandumque, et animalia, et res quæcumque corporeæ a Deo conditæ sunt ipsique subditæ.

Probatur etiam secunda pars, nempe quod *dominium istud in animantes, etiam post lapsum in homine perseveraverit:* siquidem post diluvium, *Genes.* 9. Deus Noe et filiis ejus dixit: *Terror vester, ac tremor sit super cuncta animalia terræ, et super omnes volucres Cæli, cum universis, quæ moventur super terram: omnes pisces maris manui vestræ traditi sunt:* unde S. Ambrosius, lib. 6. *Exameron: Videbatur,* inquit, *Elephantis nihil habere natura procerius, atque robustius; nihil terribilius Leone, nihil sævius Tygride: Verum hæc serviunt homini, et naturam suam humana institutione deponunt; obliviscuntur, quod nata sunt; induuntur, quod jubentur. Quid multa? Docentur ut parvuli, serviunt ut famuli, adjuvantur ut infirmi, verberantur ut timidi, corriguntur ut subditi: in mores transeunt nostros, quoniam motus proprios perdiderunt.* Fateor equidem longe dispar esse imperium hominis in animantes post lapsum, ab eo quod in statu innocentiæ obtinebat; tunc enim plenissimus erat et amplissimus hujus dominationis usus, minimeque laboriosus ac difficilis: nam nec quantum ad hominem ullum erat impedimentum et difficultas, neque ulla in animalibus repugnantia. Unde nonnulli Theologi docent in statu innocentiæ animalia subjecta et obedientia fuisse homini, ut erat in ipso homine pars inferior superiori subdita; sicut igitur tunc ratio plenissime atque omnino dominabatur sensibus et affectibus, ita dominabatur animalibus homo. — Verum post lapsum valde imminutum est illud imperium, quantum ad usum et executionem, nam et paucis animalium imperare possumus, nec his sine magno labore imperamus. Unde Hugo a S. Victore annotationibus in *Genesim*, explicans illa verba, *præsit piscibus maris*, ait: *Dominari debuit homo omnibus: sed per peccatum amisit dominium, et in maximis, et in minimis: retinuit tamen dominatum in mediis ad consolationem. In maximis, ut in Leonibus, perdidit dominium, ut cognosceret se amisisse dignitatem propriam: in minimis amisit, ut in Pulicibus, Muscis, ad cognoscendum suam vilitatem.* Nihilominus etiam post peccatum, hominibus innocentia et sanctitate conspicuis animalia quæque ferocia et stupida exacte paruerunt. *Eliseo* namque 4. *Regum*, cap. 2. paruere Ursi in ultionem puerorum, qui eum contumeliose calvum appellaverant: et *Daniel* cap. 6. familiariter, nedum innoxie cum famelicis Leonibus multos dies versatus est. Etiam legimus de *Seraphico Patre Francisco*, et *S. Antonio Paduano* ipsos pisces, aves, atque alias quasdam animantes pro libito advocasse, et ad audiendum divinum verbum, quamdiu voluerunt, ad audientiam continuisse. Cæteri vero homines, etsi nonnulla cum difficultate, nihilominus etiam post lapsum animalibus quibusque imperant, industria sua, et animi sagacitate belluas suo subdunt moderamine, et eis ad usum et consuetudinem utuntur, ut constat de Leonibus, Lupis, necnon et Piscibus, quæ vel venatione,

vel piscatione capiuntur, et in hominis usum cedunt. — Hoc utique mirum in modum expendit S. Basilius, Homilia 10. in *Genesim* ubi de potestate, quæ homini data est in pisces verba faciens, illam colligit ex eo quod et pisces ad hominis umbram timeant, et piscatione in ejus usum cedant. *Ecqua tandem ratione internoscemus*, ait, *inaugurari imperio in pisces?* Respondet: *siquidem tecum reputaveris, ut illos vel umbra tui corporis exterruerit, cum in stagno natantibus obtulisti te quamlibet obscure videndum. Quis tanta cum auctoritate suam moderatur familiam Herus: ut turbatis aliquando rebus domi, his si inopinus accesserit, tranquillitatem nullo suo tribuat negotio, cunctaque in ordinem pro cujusque decoro restituat, et sua solius dominantis præsentia redintegret, ac permittat: ut uno quoris conspecto homine Creatura omnis aquatica in aliam se figuram habitumve transmutet? Non jam illi constat liberioris vitæ, et exercitii ratio: non item jam secundum superficiem maris, aut stagnantis aquæ natando ausit proludere. Delphin, tametsi præ natalibus magnanimitatem spiret Rege quolibet non indignam, dicto ocius, hominem si contempleitur proprius sibi assistere, fugitans subpudescit ac veretur:* deinde subdens modum quo capiuntur Ceti, et Balænæ, concludit: *Homo per opulentam, ac prædicitem cim rationis, principatu in quæris animantia donatus, quasi facinorosos, ac refugos servos, et pessime morigeros ad officium, obedientiamque revocat. Quid proinde nulla placabili lenitate ei cicurantur, hos vel ipsa necessitate adigit suo ut famulentur, et serviant Imperatori. His sane argumentis elucescit ab ipso Opifice cim in cætera imperandi insertam esse, et prærogatam homini ubicis gentium constituto.*

Conclusio secunda. — In statu innocentiæ alii homines præfuissent aliis: non quidem dominatione servili, sed civili: quæ scilicet nihil violenti, involuntarii, et acerbi mixtum habuisset.

Probatur *primo* quidem, quia hoc imperium maxime confert ad rectam, et sapientem humani generis inclinationem, rectius etenim res omnes componuntur, ubi unus alteri obtemperat, quam ubi quisque pro suo nutu, et arbitratu suam voluntatem implet; hinc enim lites, hinc dissidia, et jurgia originem habent. *Deinde*, in statu innocentiæ pater habuisset auctoritatem in filios, iique suis parentibus obtemperassent, adeoque imperium civile, et liberum ipsi statui non repugnabat. *Denique*, si hæc civilis dominatio innocentiæ statui repugnasset, maxime propter hominis summam integritatem, et libertatem: sed hæc cum ipso imperio civili non pugnabat; siquidem nulla major libertas, nullaque perfectior rectitudo, quam in beatis Angelis; at inter eos est ipsa civilis dominatio: superiores enim inferioribus imperant: adeoque potiori jure homines innocentes potuissent imperare aliis, eo scilicet imperio, quo justos viros aliis imperare docet S. Augustinus lib. 19. *De Civitate Dei*, c. 14. *Non enim*, inquit, *justi dominandi cupiditate imperant, sed officio consulendi; nec principiandi superbia, sed providendi misericordia. Hoc naturalis ordo præscribit, ita Deus hominem condidit.*

Rogabis: Cur igitur Deus non dixit: *Dominamini hominibus*, sicut dixit *Dominamini piscibus maris? etc.* — **Respondeo**, id congrue factum, quia videlicet imperium in animalia convenit cuilibet homini,

ea ratione ut homo ad imaginem Dei creatus est, cunctisque hominibus æqualiter competit: at vero imperium aliorum hominum in alios homines non cuique homini convenit, sed quibusdam tantum certis hominibus: nec illis convenit qua homines sunt, sed propter eorum dignitatis, vel prudentiæ, vel probitatis excellentiam.

Dices: Mulier non fuit sub potestate viri reducta nisi in pœnam peccati, dixit enim Deus, cap. 3. *Genesis*, v. 16. mulieri prævaricatrici pœnam indicens inter alia: *sub viri potestate eris, et ipse dominabitur tui:* ergo in statu innocentiæ nulla erat viri in mulierem dominatio, nullaque mulieris ad hominem subjectio. — **Respondeo**, subjectionem mulieris in statu innocentiæ longe diversam fuisse ab ea, qua post lapsum sub viri potestate redacta fuit; tunc enim illa subjectio fuisset mulieri voluntaria et jucunda, atque omnis expers molestiæ: tum quod vir nihil imperasset mulieri, nisi rectum et honestum, idque magna cum æquitate et benevolentia: mulier autem cum sponte sua amasset quidquid rectum et æquum esset, et quidquid a se fieri ratio postulasset, haud dubie voluntarie et libenter quæ sibi fuissent imperata executioni demandasset; tum etiam quod mulier a viro se originem ducere cogitans, ipsique a Deo datam in adjutorium, gratulanti animo implevisset id omne quod a viro demandatum fuisset, ut suam nempe ei gratitudinem et directionem testaretur, et debitum auxilium præstaret. Secus autem accidit post lapsum, hæc enim subjectio mulieris sub viri potestate involuntaria est et acerba; idque duabus de causis: tum quod sæpe mariti durius quam par est cum uxoribus agunt, eis præter bonum et æquum imperantes: tum etiam quod mulieres, corrupta natura, depravataque voluntate, vel propter naturalem quamdam levitatem ingenii et iracundiam animi ægre ferunt regi se a viro, ejusque imperio esse subditas. Porro hæc pravitas et perversitas, tam imperantis viri, quam mulieris obedientis, ex peccato nata est, et illa molestia, quam subjectio habet annexam, revera pœna est peccati inflicta mulieri: adeoque merito jure dixit: *Sub viri potestate eris, et ipse dominabitur tui.* — Hæc omnia luculenter explicat S. Augustinus, lib. 11 *De Genesi ad litteram* cap. 37. ubi sic scribit: *Videndum est*, inquit, *quemadmodum proprie possit accipi illud quod mulieri dictum est:* et ad virum conversio tua, et ipse dominabitur tui; *neque enim et ante peccatum aliter fuisse decet credere, nisi ut vir mulieri dominaretur, et ad eum ipsa serviendo converteretur. Sed recte accipi potest, hanc servitutem significatam, quæ cujusdam conditionis est potius, quam dilectionis: ut etiam ipsa talis servitus, qua homines hominibus postea servire cœperunt, de pœna peccati reperiatur exorta. Dixit quidem Paulus:* per charitatem servite invicem, ad Galatas 5. sed. 1. ad Timot. 2. *Mulierem dominari in virum, non permittit Apostolus: hoc enim viro potius Dei sententia detulit, et maritum habere dominum meruit mulieris, non natura, sed culpa.* Intellige de dominio servili; non autem de civili; supra namque dixit etiam ante peccatum mulierem fuisse viro subditam, dilectione potius quam conditione. — Observat autem Rupertus lib. 3. *De Operibus Trinitatis*, cap. 21. gravioris esse dominationis uxorem viro tamquam domino subjici, quam esse sub potestate viri, *Nam*, inquit, *et secundum romanas leges, sub viri potestate est mulier, antequam in*

manum viri conveniat: sub potestate, inquam, viri, *verumtamen non tamquam* domini, *sed tamquam tutoris; ita ut sine auctoritate ejus testamentum illi facere non liceat. Quæ autem in manum viri convenit, multo magis quamdiu vixerit vir, testamentum illi sine viro facere non licebit: unde, et* capite diminuta dicitur mulier, quæ in manum viri convenit. *Adeo apud gentiles quoque, qui hanc scripturam non legerant, vel hujus veri Dei præcepta non observabant, hæc lex naturaliter valuit, quam Dominus naturæ imposuit dicens mulieri*: sub viri potestate eris, et ipse dominabitur tui.

* " **Corollarium.** — Ex his omnibus manifestum fit hominem a Deo primitus bonum esse conditum; ac subinde inane prorsus ac impium esse Saturnini aliorumque deinde hæreticorum commentum de duobus hominum generibus, quorum alii sint natura boni, alii vero mali ac perversi. Quem errorem vehementissime S. Irenæus lib. 4. *adversus hæreses*, cap. 12. eumque profligat ex eo quod viderit Deus cuncta quæ fecerat, et illa velut optima probaverit. *Insuper*, si bonitas et malitia hominibus insit a natura, inde fieret quod nec mali vituperium ac supplicium, nec boni laudem ac præmium mererentur. *Deinde*, prophetarum adhortationes et consilia, necnon et Christi Domini præcepta ac promissa irrisoria essent et inania, nisi homini cuilibet liberum esset malum vitare, bonum vero persequi et amplecti. « Si autem, *inquit* « *S. Irenæus*, naturaliter quidam boni, quidam vero mali facti fuissent; « neque hi laudabiles essent quia boni sunt, tales enim facti fuerant: « sed neque illi vituperabiles, et ipsi enim tales fuerant instituti. Sed « quoniam omnes ejusdem sunt naturæ, et potentes retinere, et operari « bonum, et potentes rursum amittere id et non facere; juste etiam « apud homines sensatos, quanto magis apud Deum, alii quidem lau- « dantur, et dignum percipiunt testimonium electionis bonæ et perse- « verantiæ: alii vero accusantur et dignum percipiunt damnum, eo « quod justum et bonum reprobaverint? Et ideo prophetæ quidem hor- « tabantur homines justitiam agere, bonum quoque operari; quia in « nobis fit hoc, et propter multam negligentiam in oblivionem incide- « rimus, et consilio egeamus bono; propter quod et bonus præstabit « bonum consilium per prophetas. » Deinde subjungens plurima Christi Domini in Evangelio oracula et Apostoli monita, quibus homines ab bonum hortatur et a malo deterret, colligit: *Si igitur non in nobis esset facere hæc, aut non facere, quam causam habet Apostolus, et multo prius ipse Dominus, consilium dare, quædam quidem facere, a quibusdam vero abstinere?* — Videndus etiam ea de re Theodoretus, serm. 5. *De natura hominis*, ubi plurimis Scripturæ textibus luculenter probat nullos homines esse natura malos, sed cuilibet esse liberum bonum sectari et malum aversari.

Dices: Qui sunt natura filii iræ sunt etiam natura mali, Deus enim nonnisi perversis irascitur: sed ex Apostolo omnes homines sunt natura filii iræ, ait enim ad Ephesios 2: eramus natura filii iræ sicut cæteri. — **Respondeo** primo, verba ista errori Saturnini non suffragari, neque enim duplex conotant hominum genus, quorum unum bonum sit, aliud vero malum, sed omnes prorsus Deo infensos significat. — Secundo, dico homines esse natura filios iræ non ex perversa natura a Deo condita.

sed ex natura per peccatum primi parentis vitiata et per humanam generationem propagata, ut luculenter exponit S. Augustinus, serm. 14. *De verbis Apostoli*, ubi hæc eadem verba exponens, ait: *Non accusamus naturam. Naturæ auctor Deus est. A Deo bona est instituta natura: sed per malam voluntatem a serpente vitiata est. Ideo quod fuit in Adam culpæ, non naturæ, nobis propagatis factum est jam naturæ. Ab hoc vitio naturæ, cum quo nascitur homo, non liberat, nisi qui natus est sine vitio.*

Instabis: Qui sunt filii diaboli sunt ex natura sua et non solum per propagationem criminis hæreditarii mali: sed quidam homines sunt filii diaboli, igitur quidam sunt natura mali. — **Distinguo majorem** cum S. Augustino eodem serm. 14. *De verbis Apostoli*, cap. 15: si sint filii diaboli ratione generationis, concedo; si tantum ratione imitationis, nego. Porro impii homines dicuntur filii diaboli solum per imitationem, non vero per originem. *Dicitur quidem*, inquit S. Augustinus, *pater tuus, quem fueris imitatus.* Quod confirmat ex verbis Apostoli: *Filioli mei, quos iterum parturio etc.* In quo vero consistat hic partus, declarat idem Apostolus cum ait: *Fratres imitatores mei estote.* Unde addit S. Augustinus: *Propter istam imitationem dicitur impiis: vos a patre diabolo estis. Nam constat in catholica fide, quod diabolus nec generavit nostram naturam, nec condidit: sola in illo seductio est præcedentis, imitatio consequentis.*

Adjicies: Qui ex naturæ impetu rapitur in malum, etiam nolens, est revera natura malus, ut Apostolus ipse ad Romanos 7. v. 15. testatur: *Non quod volo bonum hoc facio, sed quod nolo malum, hoc ago. Si autem quod nolo, illud facio: jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum:* igitur etc. — **Distinguo majorem**: qui ita rapitur et inducitur in malum, ut nullatenus resistere valeat, concedo; secus, nego. Porro nullus adeo vehementer, sive ex concupiscentia intrinseca, sive ex tentatione externa, impellitur in malum, quin ex libertate et adjutorio Dei ab eo possit resilire. Unde idem Apostolus cum subjecisset: *Infelix homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Respondet: *gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum.*

Instabis: Idem Apostolus statim ibidem adjicit: *Igitur ego ipse mente servio legi Dei: carne autem legi peccati.* Itaque sunt aliqui homines qui ex carnis impetu, ac proinde ex natura rapiuntur in malum, etiam non obstante auxilio divino. — **Respondeo**, malum illud, seu legem peccati de qua loquitur Apostolus, non esse simpliciter malum aliquod; lex enim illa peccati nihil aliud est quam concupiscentiæ irritatio ac stimulus, qui ex natura sua ac per se non sunt mali, nec formaliter peccatum, ut satis superque supra probatum est. " ✳

DISPUTATIO TERTIA.

DE STATU NATURÆ LAPSÆ.

« Nemo est qui nesciat, inquit S. Chrysostomus Ser. 32. qui est « *de lapsu hominis*, in principio hominem sic a Deo plasmatum, ut « instrueretur prudentia, consilio firmaretur, rationis capax divina « providentia redderetur. Instrueretur inquam *prudentia*, qua hostis « calliditatem vitaret: *consilio*, quo salutaria ac recta perquireret:

« *ratione*, qua Deo genitori parendum esse cognosceret: etenim Do-
« minus Deus videns hominem quem fecerat innocentem, instruxit,
« monuit, et armavit; quippe qui cum diabolo fuerat pugnaturus,
« velut quibusdam armis, hoc est, prudentia, consilio, ratione fuerat
« instruendus. *Post pauca*: Stabat Adam inter uxorem et diabolum;
« inter Evam et hostem, inter mulierem et serpentem: diabolus per-
« suadet ut noceat, Eva consentit ut pereat: diabolus mulierem astutia
« fallendi circumvenit, mulier incauta serpentinum virus accepit, et
« diabolus quod per se non potuit, per uxorem Adam protoplastum
« circumvenit; Adam vero per uxorem invenit interitum, quam a Deo
« acceperat in auxilium. Proh Dolor! prospera in contraria cedunt,
« utilia perniciem operantur. Denique plus Adam domesticis, quam
« inimicis jaculis læditur, plus proprio quam hostili ense perimitur,
« plus mulieris quam externo gladio vulneratur. » Eo autem magis nobis lugendus est ille primi Parentis in peccatum lapsus, quod non ipsi tantum, vel multis gentibus calamitosus, sed cunctis hominibus quot sunt, quot erunt, quotque adhuc fuerunt, exitiosus. *Sicut enim*, inquit Apostolus ad Romanos 5. *per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt*. Inde nostrum quisque cum mellifluo Bernardo aut quolibet alio Auctore *Meditationum*, cap. 2. gemebunda voce dicere potest: *Secundum exteriorem hominem de parentibus illis venio, qui me ante fecerunt damnatum quam natum; peccatores peccatorem in peccato suo genuerunt, et de peccato nutriverunt: miseri miserum, in hanc lucis miseriam induxerunt*. Funestus enim ille parentum lapsus, omnium miseriarum et malorum lernam induxit et aperuit, quibus jam inde ab illo tempore omne genus hominum misere afficitur et conflictatur. Recto igitur ordine procedit nostra theologica exercitatio, ut qui ridente, et ad corporis et animæ oblectationem suaviter spirante verno et autumnali tempore, terrestris Paradisi delicias, et summam in eo degentis primi hominis felicitatem delineavimus ac delibavimus: jam ingruentibus hyemis procellis, et ad pœnitentiam stimulante sævioris tempestatis bruma, luctuosum pristinæ illius felicitatis exitum, lapsum dico primorum hominum, revolvamus ac lugeamus. — Ut autem inter densissimam peccatorum caliginem excurrentes, nobis theologicæ nostræ methodi lux affulgeat, et veluti præferat facem, hanc Disputationem sicut et præcedentes, tres in Articulos distribuemus, totidem Sectionibus dividendos: quorum *primus* dæmonis tentationes et insidias, Adami et Evæ cum ipso conflictum, ac tandem funestum eorum lapsum et excidium: *Secundus* peccatum in omnes Adami posteros ex vitiata propagatione et origine derivatum: *Tertius* varias peccati personalis species et distributiones referet et explicabit. *Primus* aperiet qualiter persona corrupit naturam: *Secundus*, qualiter natura personam inficit: *Tertius*, quomodo persona seipsam vitiat et pervertit.

ARTICULUS PRIMUS.

DE TENTATIONE, LAPSU, ET PŒNA PRIMORUM PARENTUM.

Merito dixit virorum patientissimus *militiam esse vitam hominis super terram;* vix enim primi hominum parentes diem salutaverant, cum diabolus eorum felicitati et innocentiæ insidiatus lethale ipsis bellum indixit. « Videns enim diabolus, inquit *Magister sententiarum*, « dist. 21, hominem per obedientiæ humilitatem posse ascendere, « unde ipse per superbiam corruerat, invidit ei: et qui prius per su- « perbiam diabolus fuerat, idest deorsum lapsus, zelo invidiæ factus « est Satan, idest adversarius. Unde, et mulierem tentavit in qua « minus, quam in viro rationem vigere novit: ejus enim malitia ad « tentandam virtutem timida, humanam naturam in ea parte ubi de- « bilior videbatur aggressa est: ut si forte illic aliquatenus prævaleret, « postmodum fiducialius ad alteram, quæ robustior fuit, pulsandam, « vel potius subvertendam ascenderet. » — Hujus itaque virulenti, ac veternosi hominum adversarii cum Protoparentibus conflictum hoc in Articulo referendum et delineandum aggredimur: quod utique tribus in Sectionibus subsequentibus planum fiet: quarum *prima* tentatoris instrumentum, motivum, et conflictum aperiet: *Secunda* legis Protoparentibus impositæ cautionem, transgressionem, et ultionem referet: *Tertia* denique inflictam eis et eorum posteris a Deo pœnam propter ipsorum perduellionem exponet.

SECTIO PRIMA.

DE TENTATIONE PRIMORUM PARENTUM.

Tria maxime veniunt hac in Sectione discutienda: *Primum*, quale fuerit tentatoris instrumentum: *Secundum*, quo motivo ad tentandum ductus fuerit: *Tertium*, quam in tentatione fraudem ac versutiam usurpaverit, quemque ordinem servaverit, quo facilius Protoparentes impugnaret et expugnaret.

QUÆSTIO PRIMA.

QUONAM INSTRUMENTO DIABOLUS USUS FUERIT AD PRIMOS PARENTES TENTANDOS.

Notandum 1. Moysem rerum divinarum et humanarum primarium interpretem, diaboli cum Protoparentibus congressum delineasse c. 3. *Genesis*, his verbis: *Sed et serpens erat callidior cunctis animantibus terræ, quæ fecerat Dominus Deus etc.* Vel ut vertunt Septuaginta, *serpens erat prudentissimus bestiarum, quæ erant super terram:* vel ut habet Chaldaicus, *serpens erat sapientior cunctis bestiis agri:* quibus verbis tria maxime significantur: *Primo* quidem diabolum serpente tamquam instrumento usum fuisse ad primos homines adoriendos et decipiendos. *Secundo*, quod ipsum serpentem dæmon afflaverit, et sese ipsius corpori infuderit, quatenus per os et linguam bestiæ, velut per organum voces emitteret, et cum prima muliere col-

loqueretur. Unde S. Augustinus, lib. 14. *De Civit.*, c. 11. scribit: *Diabolus colubrum in Paradiso corporali, animal scilicet lubricum, et tortuosis anfractibus mobile, et operi suo congruum, per quem loqueretur, elegit: eoque per angelicam præsentiam, præstantioremque naturam spiritali nequitiæ sibi subjecto, et tamquam instrumento abutens fallaciam sermocinatus est fœminæ. Tertio* denique serpens ille dicitur *callidior cunctis bestiis terræ*; quibus designatur eum verum fuisse, et non larvatum serpentem, quippe qui cum aliis bestiis terrenis conferatur, alias enim omnino claudicaret, et prorsus absona foret illa comparatio.

Notandum 2. Quod etsi diabolus hujus lugendæ tentationis unicus fuerit architectus: nihilominus Moyses tentatorem, non diabolum, sed serpentem prudenter appellavit; nempe, ut omnem occasionem idololatriæ Judaico populo, rudis quidem, et crassioris genii adimeret: cum enim non defuerint hæretici, qui existimantes omnem boni et mali notitiam primis parentibus fuisse a serpente suggestam, ipsum pro Numine habuerint et coluerint, quocirca *Ophithæ* fuerunt appellati: etiam forte non defuissent ex Judæis, qui diabolum natura spirituali præditum, pro numine habuissent; utpote qui sua prudentia, etiam repugnante Deo, Protoparentes suas in partes deduxisset, ut docte observat Anastasius Synaita lib. 10. *Exameron. Si quæris*, inquit, *cur non nude, hoc Deus tunc est locutus, sed pro* diabolo *nominavit* serpentem: *aperte dico, quod cum mala et libidinosa gente loquens, noluit aperire Israeli, neque quæ ad Angelos spectant, neque quæ ad Satanam, qui conculcavit Evam, ne eum colerent et adorarent tamquam Deo fortiorem, ut qui potuisset sua prudentia protoplastos a Deo ad se pertrahere.* — ✻ " Aliam rationem subjicit Severianus Gabalitanus episcopus, orat. 6, nempe quod Moyses rudiori stilo et populari narratione res gestas initio mundi referre susceperit, quia non modo indoctum vulgus de rebus abditis erudiendum suscipiebat: sed illa erat nascentis et adhuc puerilis Ecclesiæ ætas quæ nondum altiorem doctrinam capere poterat. Nihil itaque absurdi, si lacte pascebat eos qui pro illo tempore velut infantes erant. Simili præcautione usus est Apostolus, 2. ad Cor. c. 11, cum virgines alloquens scribit: *Timeo autem ne sicut serpens Evam seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri.* Unde Severianus: *Paulus quidem*, ait, *tamquam fidelis minister et sacrarum Scripturarum custos, dictionem non invertit, sed sententiam indicavit.* At quis sub serpente latebat eumque afflabat manifestavit Christus cum Judæos alloquens, *Joan.* 8. dixit eos oriundos ex patre diabolo qui *homicida erat ab initio;* quod videlicet universum humanum genus in primo parente lethaliter vulneraverit, et in peccati mortem induxerit. " ✻

Notandum 3. Ex Seraphico Bonaventura in 2. dist. 20. art. 1. q. 2. quod ille modus tentandi non fuit in diabolica electione, sicut dicit S. Augustinus, lib. 11. *de Genesi*, c. 3, sed etiam ex divina permissione: non enim licuit diabolo tentare omni modo, quo vellet, et posset; sed eo modo, quo Dominus permitteret: concessit autem divina sapientia (quæ omnia ordinat, et gubernat, et permittit) quod diabolus tentaret hominem in effigie animalis bruti, et non cujuscumque, sed serpentis: sic enim exigebat congruentia ordinis. « Quod enim

« homo tentaretur a diabolo in effigie bruti animalis congruum erat: « tum respectu operis: tum respectu finis; tum etiam respectu divini « judicii. 1. *Respectu operis*, quia homo natus est inclinari ad bonum ut « nunc maxime ex parte sensibili, et brutali, et ideo congruum erat « ipsum tentari in effigie animalis bruti. 2. *Respectu finis intenti* « similiter congruum erat, quia ad hoc ordinabatur tentatio, ut homo « efficeretur similis animali bruto, cum contempto bono incommutabili, « adhæreret bono commutabili, et ibi quiesceret: et ideo ad hoc in- « sinuandum, in specie animalis bruti debuit tentari. 3. *Respectu di- « vini Judicii* etiam congruum fuit, quoniam Dominus justus et fidelis « non permittit hominem tentari ultra quam possit: et ideo sic pa- « titur diabolum in tentatione latere, ut nihilominus possit ab homine « deprehendi, et ideo non passus est, quod diabolus hominem ten- « taret omnino in specie consimili, nempe in specie vel effigie hu- « mana, sed potius brutali. » His ita præmissis, duo sunt hic maxime resolvenda: *Primum*, quare serpentem in instrumentum tentationis diabolus assumpserit: *Secundum*, quare eo usus fuerit in ea tentatione.

Conclusio prima. — Diabolus serpentem pro sue tentationis instrumento ex divina permissione congrue assumpsit.

Hanc veritatem probat Seraphicus Doctor laudato loco, triplici ratione: *Primo* quidem, inquit, *ratione operis*: « quia enim tentatio « fiebat, et suggestionis ingressus, quæ intrat ad cor ad modum ser- « pentis, et ibi virus peccati diffundit, ex quo homo habet spiritualiter « mori, ideo ut exterior effigies operi responderet interiori, congruum « fuit hominem a diabolo tentari in effigie serpentis, cujus est serpere, « et venenum diffundere, et diffundendo hominem interimere. — 2. *Re- « spectu etiam finis* intenti congruum erat: quia enim intendebat dia- « bolus faciem hominis, et caput, et superiorem mentem convertere « deorsum, et totum prosternere, et sic prosternendo ad malum finem « deducere, proponendo sibi præmium aliquod delectabile, ideo per- « missus est tentare in serpente, qui secundum totum corpus suum « habet terræ in suo incessu adhærere. — 3. *Congruum etiam erat re- « spectu divini judicii:* quia enim ex illa tentatione divino judicio « inter tentatum et tentantem debebat inimicitia exoriri, ideo tentatio « hominis in serpente debuit fieri, quem post lapsum maxime exhor- « ret, et qui maxime sua calliditate insidiatur, ut hominem lædat ». Hæc S. Bonaventura. — *Non autem debemus opinari*, inquit S. Augustinus lib. 11. *De Genesi ad litteram*, *quod serpentem sibi per quem tentaret, persuaderetque peccatum diabolus elegerit: sed cum esset in illo propter perversam et invidam voluntatem, decipiendi cupiditas: nonnisi per illud animal potuit, per quod posse permissus est: nocendi enim voluntas potest esse a suo quoque animo prava: non est autem potestas nisi a Deo, et hoc abdita, altaque justitia, quoniam non est iniquitas apud Deum.* Docet autem Magister sententiarum dist. 21. quod si permissus fuisset dæmon, forte venisset libentius in forma columbæ: *Diabolus enim*, inquit, *habet cupiditatem nocendi, facultatem autem nonnisi quæ datur, vel ad subvertenda et perdenda vasa iræ, vel ad humilianda seu probanda vasa misericordiæ.* Non permisit

autem Deus, inquit Lyranus noster, hominem tentari per diabolum in specie gratiosa, et nobili, per quam posset facilius decipi : sed magis in specie horribili in qua fallacia dæmonis citius poterat deprehendi ; seu, ut inquit Moyses Bar-Cepha, lib. *De Parad.*, cap. 27, non alio permissus est diabolus ad fallendam mulierem abuti animali ; tum ut sic appareret vilitas, et abjectio dæmonis : tum etiam ut tortuosi et maligni animalis aspectu, facilius Eva fraudem deprehenderet. Addit Thomas Angelus in *Genes.* idcirco Deum permisisse diabolo tentare in specie serpentis, ut per hoc, quod est animal turpe et venenosum, posset Eva aliqualiter deprehendere dolum ipsius ; ut tentatio scilicet esset minus violenta, et si caderet, esset Eva minus excusabilis. Unde Deus videtur hoc pacto etiam suæ providentiæ consuluisse, ne postea mulier in peccatum collapsa causaretur gravem aliquam violentiam, cui non facile restitisset, impellente ad facinus animali alio, vel corporis mole, vel oris formositate ad fallendum, incitandumque potentiore ; totamque subinde sui delicti causam in Deum, non tanto, ac tam valido hosti obsistendo refunderet.

Dices : Quanto tentatio est occultior, tanto est ad decipiendum efficacior : ergo congruentius videbatur hominem tentari aliqua spirituali tentatione, quam in corporea specie, quo scilicet melius probaretur ipsius in Deum observantia. *Insuper*, tanto efficacior est tentatio, quanto tentans est in suggerendo affabilior : sed tentatio, et locutio, quæ facta fuisset in assumpta specie, et effigie humana longe fuisset affabilior, quam quæ facta est per serpentem : ergo hæc videtur minus congruere intentioni tentatoris. *Denique*, quanto majorem tentans induit speciem sanctitatis, tanto magis prævalet in tentando : sed plurima sunt animalia, quæ magis suis proprietatibus sanctitatem prætendunt quam serpens, puta columba, v. gr. et agnus : ergo videtur quod ipsa animalia debuerit diabolus tentator assumere. — **Respondeo**, has equidem formas forte diabolum assumpturum fuisse, si ipsi fuisset a Deo permissum ; nihil enim nisi permissus moliri potuit : cur autem Deus in alia, quam in serpentina specie tentationem fieri non permiserit, jam diximus ; nempe ut levior foret tentatio, et a tentatore illa serpentina species mulierem facilius avocaret.

Conclusio secunda. — Revera diabolus serpentis corpori infusus fuit, et per os, et linguam bestiæ velut per organum humanas voces edidit. Ita S. Augustinus lib. 14., *De Civitate Dei*, cap. 11. necnon, et lib. 11. *De Genesi ad litteram*, cap. 27. ubi ait: *Diabolus in serpente ipse locutus est, utens eo velut organo, movensque ejus naturam eo modo, quo vere ille movere, et moveri illa potuit ad exprimendos verborum sonos, et signa corporalia, per quæ mulier suadentis intelligeret voluntatem. In ipsa vero muliere, quia illa rationalis creatura erat, quæ motu suo posset uti ad verba facienda, non ipse locutus est, sed ejus operatio, atque persuasio, quamvis occulto instinctu adjuvaret interius, quod exterius egerat per serpentem.* Arbitror itaque serpentem per illos blandiculos motus, et quasdam quasi gesticulationes, et girationes dulcicolas, sed veneno et interitu fœdas, interius commovente dæmone, in familiaritatem mulieris irrepsisse, seseque primo intuendum objecisse. Conveniunt omnes pene sacri Inter-

pretes serpentem illud, quo tamquam instrumento diabolus usus est, variegatæ suæ pellis pulchritudine mulierem ad sui aspectum pellexisse, ut illam facilius ad colloquium induceret. Cum autem varia sint serpentium genera, cujus fuerit ille a dæmone assumptus multa somniant: quid enim in re tam incerta, et ab omni humana conjectura longissime remota, cujus ne vestigium quidem ullum expressit Moyses, ausit quis pro certo affirmare? Rentur tamen aliqui fuisse basiliscum: sed minus congrue videntur conjicere: fœdissimus enim aspectus, et afflatus pestilentissimus hujus serpentis non invitarent Evam ad colloquium, sed potius averterent: de illo enim Plinius, lib. 3. cap. 21. scribit: *Basiliscum Cyrenaica generat Provincia, duorum non amplius digitorum magnitudine, candida in capite macula, ut quodam diademate insignem: sybilo omnes fugat serpentes, nec flexu multiplici, ut reliqua corpus impellit: sed celsus, et rectus a medio incedens, necat frutices non contactos modo, verum et afflatos, exurit herbas, et rumpit saxa, etc.* — Conjiciunt aliqui fuisse *Scytalem*, illius nimirum pulchritudine, et magnitudine ducti: *Scytale enim*, inquit Solinus, cap. 30., *tanta præfulget tergi varietate, ut notarum gratia videntes retardet, et quoniam reptando pigrior est, quod assequi nequit, miraculo sui capiat stupentes.* Hanc Solini descriptionem confirmat Delrio ad primum versum capitis tertii Genesis, ubi testatur se aliquando vidisse spolium unius Scytalis; quod quidem erat septempedale, totum artificio naturæ pulcherrimæ variegatum, auri splendore, et argenti nitore radians. — Asserit Rupertus serpentem a dæmone assumptum, fuisse unum ex illis, qui faciem virgineæ similem præferre dicuntur: at hujusmodi serpentem in orbe visum aliquando fuisse, tamquam anilem fabulam, merito ridet Lyranus noster. Unde existimarem satius dicendum, serpentem illum fuisse nostrum vulgarem anguem, vel colubrum, cujus natura est, quod sit sanguineus, lactis avidus, cortice intectus, tergi varietate præfulgens, notarum cærulearum gratia videntes retardans. Cur autem serpens ille dicatur *callidior*, vel *prudentior*, vel *sapientior*, cunctis bestiis terræ, rationem profert S. Augustinus lib. 11. *De Genesi ad litteram*, cap. 2. *Translato enim verbo*, inquit, *dictum est*, prudentissimus, *vel sicut plures latini codices habent*, sapientissimus, *non proprio sensu quo in bonum accipi solet sapientia, vel Dei, vel Angelorum, vel animæ rationalis: tamquam si sapientes apes etiam, formicasque dicamus, propter opera velut imitantia sapientiam. Quamquam iste serpens non irrationali anima sua, sed alieno jam spiritu, idest, diabolico, posset sapientissimus dici omnium bestiarum. Quantumlibet enim prævaricatores Angelis supernis sedibus suæ perversitatis, et superbiæ merito dejecti sint; natura tamen excellentiores sunt omnibus bestiis, propter rationis eminentiam. Quid ergo mirum, si suo instinctu diabolus jam implens serpentem, eique spiritum suum miscens, eo more quo Vates dæmonium implere solet, sapientissimum eum reddiderat omnium bestiarum secundum animam vivam, irrationalemque virentium? Abusione quippe nominis ita* sapientia *dicitur in malo, quemadmodum in bono* astutia: *cum proprie, magisque usitate in latina dumtaxat lingua* sapientes *laudabiliter appellentur:* astuti *autem male cordati intelligantur.*

QUÆSTIO SECUNDA.

QUONAM MOTIVO DUCTUS FUERIT DIABOLUS UT PROTOPARENTES NOSTROS TENTARET.

Notandum 1. Quod etsi diabolus vitiis omnibus, quorum substantia creata spiritualis capax est, inficiatur; qua de causa Apostolus ad Ephesios 6. dæmones appellat *spiritualia nequitiæ in cœlestibus:* nihilominus tribus maxime peccatorum motibus agitatur. Percellitur enim potissimum *superbia, ira, et invidia;* superbia quidem: *Omne* enim *sublime videt,* inquit Job cap. 41. *Ipse est Rex super universos filios superbiæ:* hinc de dæmonibus maxime intelligendum venit illud Psalmi 73. *Superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper.* Ira pariter: est enim leo rugiens, et quærens quem devoret, inquit S. Petrus: unde Christus Dominus Joannis 8. Phariseos alloquens ait: *Vos ex Patre diabolo estis, et desideria patris vestri vultis facere, ille homicida erat ab initio:* quapropter recte monuit S. Joannes Apocalypsis 21. *Væ terræ, et mari, quia descendit diabolus ad vos habens magnam iram.* Invidia denique, nam inquit Sapiens cap. 2. *Invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum.* — Quæritur autem quonam ex illis motibus ductus fuerit dæmon, ut primos parentes impugnaret et expugnaret.

Notandum 2. Ex Hugone a S. Victore *in Annotationibus in Matthæum,* cap. 3. et 4. « Quod *superbia* est amor propriæ excellentiæ; « *invidia* est livor alienæ felicitatis; *ira* est irrationabilis perturbatio « mentis.... Per *superbiam* bonum ad proprietatem amatur: superbus « enim gaudet se habere quod alius non habet; vel ut habeat quod « alius non habet: propterea igitur, quia excellentiam ad proprietatem « amat, odit communionem, et nascitur invidia filia superbiæ. *Invidia* « quippe odium est felicitatis alienæ, quæ de superbia nascitur; non « enim tibi displicere poterat id alium habere, nisi quod tu prius solus « habere voluisti: propterea lædit te, et gravis est tibi aliena felicitas, « quia in ea tibi tuus ostenditur defectus, et ex ea argueris non esse, « quod vel esse gaudebas, vel concupieras ut esses. In *superbia* igitur « injuste delectaris: in invidia juste cruciaris: in superbia perverse « tibi placet, quod tu es; in invidia inique tibi displicet, quod alius « est.... In hoc nonnihil justitiæ invidia habere cognoscitur, quod qui « injuste agit, juste punitur. Post hanc sequitur *ira,* hoc est irratio- « nabilis perturbatio mentis, quæ ira dicitur, cum malum illatum pati « dedignaris, ideoque turbaris impatientia agitatus, quia non substines « adversitatem. Est autem bona ira, qua dedignaris malum facere: « mala vero, qua dedignaris malum pati: illa respuit culpam, ista « non suscipit justitiam: propter hoc mala ira ex adversitate occur- « rente turbatur, et impatientia quietem mentis exagitat: neque stare « jam vult animus ad tolerantiam pœnæ, quæ justa est, quemadmo- « dum prius stare noluit per continentiam culpæ, quæ injusta est. « Auget enim miseriam, dum cruciatum carnis suscipit ad dolorem « mentis. »

Notandum 3. Trium prætatorum vitiorum invidiam esse magis cruciativam, et afflictivam: unde recte monet S. Bernardus, tractatu *De interiori domo,* cap. 33. *Tristius invidia nihil est, quæ protinus ipsum*

auctorem torquet, discruciatque suum. Omnino igitur fugienda est, et execranda : quoniam in illa Deus offenditur, proximus lædituv, animus affligitur : Invidia etenim semper torquet possessoris sui animum, quamvis sæpe lædere non possit suum, erga quem sævit, proximum. Quapropter S. Augustinus lib. *De disciplina Christiana*, cap. 1. invidiam *vitium diabolicum* appellat. *Avertat*, inquit, *Deus invidiæ pestem ab animis omnium, nedum Christianorum : vitium enim diabolicum est, quo solo diabolus reus est, et inexplicabiliter reus : non enim dicitur diabolo ut damnetur, quia adulterium commisisti, furtum fecisti, vitam alienam rapuisti : sed quia homini stanti, tu lapsus continuo invidisti.* His ita prælibatis, sit

Conclusio unica. — Diabolus duobus maxime vitiis motus est ad tentandum hominem in Paradiso superbia videlicet, et invidia. Hæc est Seraphici Doctoris in 2. dist. 20. q. 1. ubi ait : mens diaboli ab his duobus vitiis possessa, videlicet superbia et invidia, videns hominem in statu quo poterat cadere sub diabolicam potestatem, et in quo poterat ascendere ad supernam felicitatem ex qua ipse ceciderat. ex superbia motus est, et ex invidia, ut ipsum a superna felicitate impediret. Superbia quidem fuit motivum primum, invidia vero proximum et immediatum : esto enim quod non posset dominium super hominem acquirere, adhuc studuisset ipsum a Paradisi gaudiis impedire. Hæc Seraphicus Doctor. Quod mirum in modum expendit, et confirmat S. Augustinus, lib. 11. *De Genesi ad litteram*, cap. 14. *Nonnulli*, inquit, *dicunt ipsum ei casum a supernis sedibus accidisse, quod inviderit homini facto ad imaginem Dei; porro hæc invidia sequitur superbiam, non præcedit : non enim causa superbiendi est invidentia : sed causa invidendi est superbia. Cum igitur superbia sit amor excellentiæ propriæ : invidia vero sit odium felicitatis alienæ, quod inde nascatur satis in promptu est : amando enim quisque excellentiam suam, vel paribus invidet, quod ei coæquantur : vel inferioribus, ne sibi coæquentur : vel superioribus, quod eis non coæquetur : superbiendo igitur invidus, non invidendo superbus est.* — Qua autem de causa diabolus homini inviderit, varii varia proferunt. Sanctus namque Bernardus arbitratur hujus diabolicæ in homines invidiæ tomitem subjecisse cognitionem illam, quam Deo revelante dæmon acceperat, Verbum divinum fore incarnandum, ut Deus homo, hominum simul, ac Angelorum caput esset. — Sunt qui arbitrentur propterea diabolum homini invidisse, quod Deus ipsum constituerit totius mundi Monarcham. Ita censet Anastasius Synaita cap. 4. *Cum igitur Deus*, inquit, *aspectabilem hunc mundum fabricaret, hoc est Cœlum, ac Terram, quæque terra continentur, arbitrabatur diabolus, ut quidam Doctorum ait, se a Deo constitutum iri Regem ac Dominum aspectabilis Creaturæ. Postquam autem productum Adamum vidit, et a Deo collatum ipsi terrenarum omnium rerum dominatum, ægre hoc ferens, et invidens homini, decepit ipsum.* Huic sententia subscribit Tertullianus, lib. *De Patientia*, cap. 5. tametsi impatientiæ hoc ascribat, quod invidiæ ceteri : *Igitur*, inquit, *natales impatientiæ in ipso diabolo deprehendo, jam tunc eum Dominum Deum universa opera, quæ fecisset imagini suæ, idest homini, subjecisse impatienter tulit : nec enim do-*

luisset, si substinuisset: nec invidisset homini, si non doluisset. Ideo decepit eum, quia inviderat; inviderat autem, quia doluerat; doluerat, quia patienter utique non tulerat, etc. Quæ omnia eleganter expendit Prudentius in *Hamartigenia*, ubi docet diabolum invidia in recenter creatum hominem exarsisse:

Arsit enim scintilla odii de fomite zeli,
Et dolor ingenium subitus constavit iniquum.
Viderat argillam, simulacrum et fructile statu
Concaluisse Dei: Dominum quoque conditione,
Qui cunctum proprio regeret moderamine Mundum.
Impositum naturæ Soli, pelagique, polique,
Ut famulans homini locupletem fundere partum
Nosset, et effusum terreno addicere Regi:
Instavit fermento animi stomachante tumorem
Bestia, deque acidis vim traxit acerba medullis.

Affirmant alii, et quidem, ut mihi videtur, rectius, dæmonem idcirco invidia in hominem exarsisse, quod videret eum in Cælum, unde ipse dejectus est, deducendum esse. Quod egregie explicat S. Ambrosius lib. *De Paradiso*, c. 12. ubi expendens illud Sapientiæ 2. *Invidia diaboli mors introivit in Orbem terrarum*, ait: *Invidiæ autem causa beatitudo hominis in Paradiso positi: et ideo quoniam ipse diabolus acceptam gratiam tenere non potuit, invidit homini, eo quod figuratus e limo, ut incola Paradisi esset, electus est. Considerabat enim diabolus, quod ipse, qui fuerat superioris naturæ, in hæc sæcularia et mundana ceciderat: homo autem inferioris naturæ sperabat æterna. Hoc est ergo quod invidet, dicens: Iste inferior adipiscetur, quod ego servare non potui? De terrenis migrabit ad Cælum, cum ego de Cælo lapsus in terram sim? Multas vias habeo quibus hominem decipere possim: de limo factus est, terra ei mater est, corruptibilibus involutus est: etsi anima superioris naturæ, tamen et ipsa lapsui potest esse obnoxia, in corporis carcere constituta, quando ego lapsum vitare non potui.* — Ita subscribit S. Gregorius Papa in lib. *Pastoralis*, par. 3. c. 11. similiter expendens eadem verba Sapientiæ: *Invidia autem diaboli, etc. Quia enim*, inquit, *ipse malignus spiritus adversarius noster Cælum perdidit, condito ad hoc homini invidit, et damnationem suam perditus adhuc alios perdendo cumulavit.* Illis pariter concinit S. Augustinus, lib. 10. *Confessionum*, c. 36. *Instat*, inquit, *adversarius veræ beatitudini nostræ: ubique spargens in laqueis*, euge, euge, *ut dum aride colligimus, incaute capiamur... atque isto modo sui similes factos secum habeat, non ad concordiam charitatis, sed ad consortium supplicii.* — ✻ " Eleganter ista omnia describit Alcimus Avitus Viennensis episcopus, lib. 2. *Poëmatum*, ubi dæmonis in homines recens conditos livorem et invidiam describit in hunc modum:

Vidit ut iste novos homines in sede quieta
Ducere felicem nullo discrimine vitam,
Lege sub accepta Domino famulari Orbis,
Subjectisque frui placida inter gaudia rebus:

Commovit subitum zeli scintilla vaporem,
Excrevitque calens in sæva incendia livor.
Vicinus tunc forte fuit, quo concidit alto,
Lapsus, et innexam traxit per prona catervam.
Hoc recolens, casumque premens in corde recentem,
Plus doluit periisse sibi quod possidet alter.
Tunc mixtus cum felle pudor sic pectore questus
Explicat, et tali suspiria voce relaxat.
Pro dolor, hoc nobis subitum consurgere plasma,
Invisumque genus nostra crevisse ruina!
Me celsum virtus habuit, nunc ecce rejectus
Pellor, et angelico limus succedit honori,
Cœlum terra tenet, vili compage levata
Regnat humus, nobisque perit translata potestas.
Non tamen in totum periit: pars magna retentat
Nec differre juvat: jam nunc certamine blando
Congrediar, dum prima salus, experta nec ullos
Simplicitas ignara dolos, ad tela patebit.
Et melius soli capientur fraude, priusquam
Fœcundam mittant æterna in sæcula prolem.
Immortale nihil terra prodire sinendum est,
Fons generis pereat, capitis dejectio victi
Semen mortis erit: pariat discrimina leti
Vitæ principium: cuncti feriantur in uno:
Non faciet vinum radix occisa cacumen.
Hæc mihi dejecto tandem solatia restant,
Si nequeo clausos iterum conscendere cœlos,
His quoque claudentur: levius cecidisse putandum est,
Si nova perdatur simili substantia casu,
Si comes excidii subeat consortia pœnæ,
Et quos prævideo nobiscum dividat ignes.
Sed ne difficilis fallendi causa putetur,
Hæc monstranda via est, dudum quam sponte
Cucurrit in pronum lapsus: quæ me jactantia regno
Depulit, hæc hominem Paradisi limine pellet.
Sic ait, et vocem gemitus clausere dolentis." ✳

Dices 1: Invidia est respectu boni, quod invidens potest acquirere: sed diabolus non poterat æternam beatitudinem adipisci: ergo propter illius adeptionem homini non invidebat. — **Nego majorem**: quia, ut inquit Seraphicus Doctor *loco laudato, ad secundum,* non solum invidet aliquis illud quod potest obtinere; sed etiam illud quod natus est habere, quamvis non possit; sicut truncatus, et cœcus invidet aliis visum, et progressum. Licet autem diabolus non possit ad beatitudinem pervenire, ad eam tamen naturalem habet inclinationem, idcirco invidet eis, qui ad eam obtinendam destinantur.

Objicies 2. Invidia est respectu boni, quod desideratur; nullus enim invidet alicui propter aliquid, nisi quia illud amat, et cupit: sed diabolus non cupiebat mandatis Dei obedire, nec ad supernam

patriam ascendere, nec amicus Dei fieri; siquidem in desperationem lapsus est: ergo hac de causa homini non poterat invidere. — **Respondet ibidem Seraphicus Doctor**, quod invidia non solum est respectu boni desiderati, sed etiam respectu ejus boni cujus obtentu minuitur bonum desideratum, vel æstimatur minui: cum autem diabolus propter superbiam efferri, et sublimari desideraret, ideo per exaltationem hominis suum bonum impediri existimabat, et ideo invidit, et ex invidia oppugnavit primos Parentes.

Instabis: Invidia, ut dictum est, non est nisi respectu ejus, quod natum est diminuere bonum proprium: sed beatitudinis acquisitio nullius bonum potest diminuere: ergo non potest esse motivum invidiæ. — **Respondeo** quod etsi hominis beatificatio et exaltatio revera non minuat alicujus bonum, tamen secundum æstimationem factam (inquit Seraphicus Doctor ibidem) credi potuit illam hominis glorificationem esse boni a dæmone desiderati diminutivam, et ex illa falsa æstimatione oriri potuit invidia: affectiones enim non tantum oriuntur ex judiciis certis, sed etiam ex suspicationibus, et æstimationibus falsis.

QUÆSTIO TERTIA.

QUIS FUERIT SERPENTINÆ TENTATIONIS PROGRESSUS ET ORDO.

Notandum 1. Ex Hugone a S. Victore *Annotatione in lib. 4. Reg. cap. 14.* quatuor generatim esse tentationem modos: « Primo enim, « inquit, tentatio est *levis, sed occulta,* quando videlicet aliquis le- « viter tentatur, et tamen nondum intelligit, an malum sit illud, de « quo tentatur: v. g. quando aliquis de officio, sive prælatione leviter « tentatur, levis tentatio est et occulta, quia nescit an sibi expe- « diat id quod desiderat. *Alia est tentatio levis, sed manifesta,* quando « aliquis leviter, sed manifeste de malo tentatur: v. g. quando ali- « quis de fornicatione leviter tentatur; tentatio levis est, quia leviter « tentatur, et manifesta, quia manifeste de malo est. *Alia est gravis « tentatio, et occulta,* quando aliquis graviter tentatur, et tamen non « novit, an noxium sit sibi illud, de quo tentatur: v. gr. quando « aliquis de prælatione, vel aliquo ministerio graviter tentatur; gravis « est tentatio, quia graviter tentatur; occulta vero dum nescit, quod « ibi lateat diabolica fraus, ad hoc enim diabolus de exaltatione ten- « tat, ut per exaltationem magis corruat ad damnationem. *Alia de- « nique est tentatio gravis, et manifesta,* quando aliquis graviter, et « manifeste de malo tentatur: v. g. quando aliquis de fornicatione « graviter tentatur, tentatio gravis est, quia graviter tentatur; et ma- « nifesta, quia manifeste de malo est. Quos omnes tentationis modos « Psalmista bene designat, ubi dicit Psalmo 90. *Non timebis a timore « nocturno: a sagitta volante per diem: a negotio perambulante in te- « nebris: ab incursu, et dæmonio meridiano:* tentatio enim levis, sed « occulta, timor est nocturnus: tentatio levis, et manifesta, sagitta « volans in die: tentatio gravis, et occulta, negotium perambulans « in tenebris: tentatio autem gravis, et manifesta, incursus, et dæmo- « nium meridianum ».

Notandum 2. Ex Seraphico Doctore in 2. dist. 21. ad dubium 3. « Tentationem quinque modis considerari posse: scilicet quantum ad « motivum, quantum ad instrumentum, quantum ad effectum, quan- « tum ad gradum, et quantum ad modum. *Primo quidem, quantum* « *ad motivum* considerari potest, vel generaliter, vel specialiter. Si « generaliter, sic tentatio dividitur in eam, quæ est *ab hoste*, et *a* « *carne*, et *a mundo*, ut dicitur in quadam Sequentia: *Mundus, caro,* « *dæmonia, diversa movent prælia.* Si specialiter, ita quod motivum « dicatur non solum id quod movet per modum objecti, sed etiam « quod inducit et excitat per modum impulsivi, sic recte dividitur « tentatio in eam quæ est *ab hoste*, et in eam quæ est *a carne*, quo- « niam utrumque ad malum incendit. — Similiter *quantum ad instru-* « *mentum*, tentatio considerari potest dupliciter: *Primo* quidem ge- « neraliter, et sic est illa divisio S. Gregorii, nempe quod tentatio « quædam est *per vitia*, quædam *per flagella:* secundo specialiter, et « sic est illa divisio tentationis, quam ponit glossa super illud, *omnem* « *escam abominata est, etc.* ubi dicitur quod quadruplex est tentatio: « quarum *prima* est error, sive nescientia viæ veritatis: *secunda,* « difficultas vincendarum concupiscentiarum: *tertia,* tædium boni: « *quarta*, tempestas sæculi. — Tertio modo, scilicet *quantum ad effe-* « *ctum*, consideratur pariter tentatio, vel generaliter, et sic est duplex: « alia nempe *diabolica,* alia *humana:* quarum prima terminatur ad « mortale peccatum: secunda vero, vel ad nullum, vel solum ad ve- « niale, ut habet glossa super illud: *Tentatio vos non apprehendat, etc.* « Si specialiter, sic est illa divisio S. Augustini dicentis lib. *De Do-* « *ctrina Christiana,* quod diabolus tentat, *aut vexando carnem, aut* « *vulnerando naturalia, aut expoliando gratuita.* — Si autem conside- « retur tentatio *quantum ad gradum*, fieri etiam potest dupliciter: si « generaliter, tentatio alia est exterior, alia interior: si specialiter « tentatio perficitur tripliciter, nempe suggestione, delectatione, et « consensu, ut inquit S. Gregorius super illud Jacobi: *Unusquisque* « *tentatur a concupiscentia, etc.* — *Denique* si consideretur tentatio *quan-* « *tum ad modum tentandi*, hæc consideratio fieri potest vel genera- « liter, vel specialiter. *Si generaliter,* id fit, vel explicite, vel impli- « cite. *Si implicite,* sic sunt quatuor gradus tentationis supra assignati « ab Hugone. Si autem *explicite,* sic est illa quam ponit S. Bernardus « per septem membra: quarum *prima est importuna*, scilicet quæ « procaciter insistit. *Secunda dubia,* scilicet quæ animum dubietatis « nebula involvit. *Tertia est subita*, scilicet quæ judicium rationis « prævenit. *Quarta occulta,* quæ scilicet deliberationis ordinem præ- « terfugit. *Quinta violenta,* quæ vires nostras transcendit. *Sexta frau-* « *dulenta,* quæ scilicet animum seducit. *Septima perplexa,* quæ variis « vitiis impedit. Si autem consideretur specialiter tentatio, prout con- « trahitur ad tentationem diaboli, sic modi ejus possunt dupliciter « assignari: vel implicite, et sic dividit S. Augustinus dicens in quo- « dam sermone, quod diabolus tentat ut *Leo,* tentat ut *Draco:* vel « explicite, et sic illa divisio Gregorii super Job, ubi ait: *Fideli fa-* « *mulo Dominus cunctas hostis callidi machinationes insinuat,* sci- « licet, *quod opprimendo rapit, insidiando circumvenit, minando ter-* « *ret, suadendo blanditur, desperando frangit, promittendo decipit.* »

Notandum 3. Quod etsi Eva recens a Deo formata, divinis gratiæ donis, et humanæ sapientiæ muneribus illustrata fuerit, necnon et instituta mundi sublunaris Regina, animantium princeps, mater futura totius generis humani, supernorum Angelorum æmula, Cælique, ac sempiternæ fruitionis Dei candidata: nihilominus longe minor fuit ejus perfectio quam Adami, ad eam namque non pertinebat habere certissimam, et perfectissimam omnium animalium, omniumque proprietatum, virtutum, et facultatum eorum scientiam: sed habere cognitionem rerum agendarum, et eorum, quæ spectant ad rei familiaris administrationem, et ad officia omnia, quæ erga maritum, et liberos tractanda et perficienda erant: inde mirum non est, quod serpentem secum loquentem non obstupuerit; nam, ut docent SS. Bonaventura, et Thomas in 2. dist. 21. existimare potuit spiritum aliquem Angelicum in serpente latitantem sibi esse benevolum, suæque utilitati bene consulere. Vel quia recens condita nesciebat facultatem loquendi nulli animali naturaliter esse datam: nam et novitas rerum, et inexperientia ipsius Evæ, et quod perfectio conditionis muliebris perfectam omnium rerum naturalium scientiam minime deposceret, ejus nescientiæ causa fuit. Cur autem dæmon in serpente latitans Evam prius quam Adamum impugnaverit, quave arte illam expugnaverit, hic est determinandum.

Conclusio prima. — Sagaci ad decipiendum malitia diabolus primo mulierem tentavit, ut ea expugnata facilius Adamum impugnaret, et dejiceret.

Hæc patet evidenter ex Scriptura sacra, constatque aperte ex Moysis narratione, qua refert *Gen.* 3. Evæ cum serpente colloquium, subditque: *Vidit igitur mulier quod bonum esset lignum ad vescendum, et pulchrum oculis, aspectuque delectabile, et tulit de fructu illius, et comedit, deditque viro suo.* Unde *Ecclesiast.* cap. 25. scriptum est: *A muliere initium factum est peccati, et per illam omnes morimur.* Tentavit autem dæmon prius Evam, quam Adamum, quod eam nosset *primo*, faciliorem ad credendum, *secundo* infirmiorem ad resistendum; *tertio* ad causam procliviorem. Hoc autem ei notum erat ex imbecilliori et ignobiliori constitutione corporis, et natura sexus, ex minori præstantia et perfectione donorum naturalium, et quia fœminam Deus propter virum fecerat: ipsum autem Adamum sciebat in omnibus rebus instructiorem esse, firmioremque ad resistendum: unde existimavit quod persuasa et decepta muliere, per eam facile Adamum ad peccatum impelleret.

Hanc veritatem luculenter explicant sancti Patres, imprimis S. Augustinus lib. 14. *De Civit. Dei*, cap. 11. *A fœmina*, inquit, *parte scilicet inferiore illius humanæ copulæ incepit, ut gradatim perveniret ad totum, non existimans virum facile credulum, nec errando posse decipi: sed dum alieno cedit errori.* Hinc S. Ambrosius Sermone 15. in Psalmum 118. docet diabolo visum esse quod amor mulieris fortior esset ad virilem animum subruendum, quam propria sua venena, et diabolici insultus: *Serpens ille callidus, et astutus*, inquit, *ad consuendas nequitiæ suæ artes, fœmineis magis illecebris, quam suis commisit venenis. Itaque fœmina virum, quem serpens tentare non est*

ausus, molli quadam, et conciliatricula amatoriæ sedulitatis affectione traduxit. Subscribit Odo lib. 3. Moralium in Job; ubi innuere videtur tentationem per fœminam vehementiorem esse, quam per diabolum; loquens enim de tentatione Job a muliere facta, postquam a dæmone tentatus fuerat, ait: *Antiquus hostis humanum genus duobus modis tentare consuevit, ut videlicet corda stantium, aut tribulationibus frangat, aut persuasionibus molliat: in utrisque ergo contra beatum Job se vehementer exercuit; nam Patrifamilias intulit damna rerum: victusque ad subtilia tentandi argumenta convertitur: cor igitur mulieris tenuit, et quasi scalam quod ad cor viri ascendere posset, invenit.*

Idipsum probat Seraphicus Doctor in. 2. *dist.* 21. *qu.* 3. duplici ratione; quarum « *prima* petitur ex parte sapientiæ Dei: *secunda* ex « parte astutiæ diaboli. Prima, inquam, *ex parte sapientiæ Dei:* Do- « minus enim tali ordine permisit diabolum tentare; *tum* propter viri « exercitationem; *tum* etiam ne mulier haberet excusationem: *tum* « etiam propter eruditionem nostram. *Propter viri exercitationem*, quia « ipse adeo fortis erat, et spirituali mente præditus, quod non solum « poterat resistere serpentis tentationi, sed etiam suggestioni mulieris; « et ideo fortiori tentatione permissus est tentari. *Propter mulieris vero « removendam excusationem* primo debuit ab ipsa tentatio incipere: « nam si vir primo peccasset, cum vir sit caput mulieris, et domi- « netur ei, non esset multum mirandum, si mulier ei consentiret, « imo magnum haberet excusationis colorem. *Propter nostram eruditionem* etiam hoc permissum est: in illo enim modo tentandi sen- « sibili cognoscimus nos modum et progressum tentationis invisibilis; « et sicut ille a serpente venit ad virum mediante muliere; sic iste a « sensualitate pervenit ad superiorem portionem rationis mediante in- « feriori. » *Ex parte similiter astutiæ diaboli* potest sumi ratio: « Dia- « bolus attendebat mulierem esse 1. minoris sapientiæ. 2. debilioris « constantiæ. 3. importunioris adhærentiæ. *Quia minoris sapientiæ*, « erat facilior ad seducendum; et ideo diabolus seductor per eam vo- « luit sibi facere transitum ad virum. *Quia debilioris constantiæ*, fa- « cilior erat ad pervertendum: et ideo diabolus expugnator aggressus « est hominis civitatem ex ea parte, ex qua erat aditus minus mu- « nitus. *Quia vero importunioris erat adhærentiæ*, cogitavit diabolus « quod si ipsa primo vinceretur, non quiesceret, quousque perverteret « virum: unde dicitur de muliere, quod *laqueus est venatorum, et sa- « genator ejus, vincula sunt manus illius.* Propterea diabolus astutus « impulsor incepit a sexu fœmineo. Et sic patet quod, sicut dicit Scri- « ptura, per omnem modum congruum fuit tentationem incipi a mu- « liere: tum quia hoc diaboli astutia expectabat: tum quia hoc divina « providentia disponebat. » Hæc Seraphicus Doctor.

Dices 1: Non majorem habebat Eva pronitatem ad peccandum, quam Adamus; siquidem pari cum ipso donabatur innocentia, gratia et sapientia; nec in ea sensitivus appetitus adversus animam repugnabat: ergo facilius non erat dæmoni Evam tentando expugnare, quam Adamum: nulla igitur apparet ratio cur dæmon potius mulierem, quam virum tentare debuerit. — **Respondeo**, equidem Evam non habuisse majorem ad peccandum pronitatem, quam Adamus; non tamen æqualem cum eo stabilitatem, et firmitatem obtinebat; *Quamvis*

enim non haberet curvationem in effectu, nec deceptionem in aspectu, inquit Seraphicus Doctor, *facilius tamen poterat cadere quam vir, in quo et natura erat fortior, et gratia creditur fuisse abundantior.*

Dices 2: Majus est dedecus, ac vituperium vinci a muliere, quam a viro, et longe gloriosius est virum vincere quam mulierem: cum ergo diabolus affectu superbiente gloriam avidissime expetat, congruentius videbatur, ut virum prius impugnandum quam mulierem adoriretur. — **Respondeo**, equidem nobiliorem esse partam victoriam de viro quam de muliere: verum laudabilius est mulierem luctando superare, quam virum impugnando, succumbere: quoniam autem diabolus timendum habebat, ne si tentationem suam ordiretur a viro, ipsum constanter sibi repugnantem expertus esset, ideo sagaci cautela, et malitia judicavit satius incipiendam tentationem a muliere, quam victu faciliorem judicabat.

Dices 3: Audacis ac generosi animi est fortiores impugnando aggredi: sed diabolus est audacissimus, et procacissimus, maximeque de suis viribus præsumens: non debuit ergo mulierem, sed virum, utpote uxore sua longe fortiorem, adoriri. — **Respondeo**. *Majorem* esse veram, cum generoso animo, et aperta pugna quis adversarium impetit: non autem ubi pugnatur magis astutia quam audacia: diabolus autem non tantum est audax, et procax, inquit Seraphicus Doctor, imo etiam astutus, et fallax: et ideo in tentando non est aggressus viam difficiliorem, sed potius efficaciorem: adeoque debiliorem partem prius censuit impugnandam, ut ea devicta, fortiorem minori negotio expugnaret.

Quæres: *Cur Deus permiserit primos Parentes a dæmone tentari, quos noverat tentatione dejiciendos?*

Respondet S. Augustinus, lib. 11. *De Genesi ad litteram*, cap. 6. idcirco Deum permisisse, *Quia*, inquit, *per tentationem probatur, et exercetur virtus, et est palma gloriosior, non consensisse tentatum, quam non potuisse tentari. Cum etiam ipsi qui deserto Creatore eunt post tentatorem, magis magisque tentent eos, qui in Verbo Dei permanent, præbeantque illis contra cupiditatem deceptionis exemplum, et incutiant contra superbiam timorem pium. Unde dicit Apostolus:* intendens teipsum ne et tu tenteris: *Mirum est enim quantum ista humilitas, qua subdimur Creatori, ne tamquam ejus adjutorio non egentes, de nostris viribus præsumamus, per Scripturas omnes divinas cura continua omnibus commendatur. Cum ergo etiam per injustos justi, ac per impios pii proficiunt, frustra dicitur: Non crearet Deus quos præsciebat bonis profuturos, ut et utiles eorum bonis voluntatibus exercendis admonendisque nascantur, et juste pro sua mala voluntate puniantur.*

Quæres 2: *Quomodo serpens accesserit ad Evam: utrum nempe in Paradiso, an extra Paradisum?*

Respondet Rupertus lib. 3. *De operibus Trinitatis*, cap. 2. serpentem extra Paradisum fuisse; *Erat enim*, inquit, *Paradisus propria hominis habitatio, ei pro magna gratia Creatoris data, boni operis, et diligentissimæ custodiæ conditione interposita: nam si serpentibus com-*

munis erat Paradisus, sequitur ut et Lupis, atque Leonibus, ceterisque bestiis non caruerit ille deliciarum locus: et ideo non tantæ beatitudinis existimandus fuerit, ut merito Paradisus voluptatis *appellaretur, et ab ipso Deo plantatus fuisse diceretur. Non igitur serpens, præsertim a diabolo corporaliter invadente possessus, in Paradiso fuit: sed mulier corporis, et vultu vaga, dum incontinenter deambulat, forte prospectans qualis extra Paradisum mundus esset, et dum serpens utpote astutus, dulcedini terræ illius propius, et ambitiosius inhiat, locus diabolo datus est, et occasio breviter porrecta, unde tentaret Evam.* Hæc Rupertus. — Verum reclamat communis fere omnium sanctorum Patrum, ac Theologorum sententia, et satis aperte indicare videtur ipsa Moysis narratio serpentem illum fuisse intra locum Paradisi, utpote qui cum Eva de arbore scientiæ boni, et mali præsente, et in prospectu fuerit confabulatus.

Quæres 3: *Quomodo ipsum serpentis cum muliere colloquium non fuerit notum Adamo?*

Respondeo forte Evam recenter formatam ab Adamo recessisse, et per hortum excurrisse, eo scilicet tempore, quo Adamus ipse cælestium orbium aspectu, totiusque naturæ consideratione, aut ipsius rerum omnium Creatoris Dei contemplatione totus detineretur, nec proinde mulierem sibi a Deo traditam, ut pastorem, et maritum decebat, sedulo curaret et contineret. Quo experimento docentur aliæ conjuges facile a viris non recedere, ne forte in serpentes et tentatores incidant. Unde prudenter non minus, quam pie S. Gregorius Nazianzenus ad Olimpiadem scripsit: *Externa negotia viro committe; noli pedem tuum limine crebro efferre, ne ad publicos ludos, turbamque inconditam proficisci: hinc enim pudor verecundis etiam excutitur, oculusque oculis jungitur, pudoris autem jactura flagitiorum omnium certissima est parens. Domus tibi urbis, ac nemorum instar sit; ne aspectus tui copiam aliis facias, quam propinquis, iisque gravibus et honestis, et sacerdoti, ac senectuti juventute præstantiori; imo nec in piorum virorum, quos tamen maritus tuus a domo sua non arceat, conspectum prodeas, quamvis alioqui eos charos habeas, honoreque prosequaris. Quid enim tantum utilitatis afferre potest, quantum probus maritus, si in eo solum amorem defixeris? Cura etiam, ut ad hominum aspectum erubescas, oculos cæcos, superciliumque humi depressum habens. Hoc tibi insuper summo studio cavendum, ne lingua tua præcipiti, atque effrænato impetu feratur: tacere præstat, quando loqui utile est: quam loqui cum tempus indecoro, atque inhonesto sermone silentium indicit.* Utinam hæc prima mulier observasset, ut nec pedem extra mariti conspectum efferret, nec incaute cum serpente sermonem institueret! utinam, nec sui videndi copiam serpenti faceret, nec serpentem ipsa videret! ab aspectu enim ad sermonem, a sermone ad inobedientiam, et ab inobedientia ad interitum funesto gressu processit.

SECTIO SECUNDA.

DE PRIMARIA LEGIS IMPOSITIONE, TRANSGRESSIONE, ET VINDICTA.

Statim ac Deus Protoparentes formavit, et in Paradiso constituit, ut eorum observantiam probaret, hanc eis legem indixit, Adamum alloquens *Genes.* cap. 2. *Ex omni ligno Paradisi comede, de ligno autem scientiæ boni, et mali ne comedas: in quacumque enim die comederis, morte morieris.* Quam utique legem omnium legum fontem, et velut matricem eleganter Tertullianus appellat, libro *adversus Judæos* c. 1. *Primordialis*, inquit, *lex est enim data Adæ, et Evæ in Paradiso, quasi* matrix omnium præceptorum Dei: *Si enim Deum suum dilexissent, contra præceptum ejus non fecissent: Si proximum diligerent, idest semetipsos, persuasioni serpenti non credidissent, atque ita in semetipsos homicidium non commisissent, excidendo de immortalitate, faciendo contra Dei præceptum: furto quoque abstinuissent, et de fructu arboris clam non degustassent, nec a conspectu Domini sub arbore delitescere gestissent, nec falsum asseverante diabolo, participes efficerentur, credendo ei quod similes Deo essent futuri; atque ita nec Deum offendissent, ut patrem, qui eos de limo terræ, velut ex utero matris figurarerat. Si alienum non concupissent, de fructu illicito non gustassent. Igitur hac generali, et primordiali Dei lege, quam in arboris fructu observari Deus sanxerat, omnia præcepta legis posterioris specialiter indita fuisse cognoscimus, quæ suis temporibus edita germinaverunt: ejusdem est enim postea docere legem, qui ante præmiserat præceptum, quoniam et ipsius est erudire postea, qui ante justos formare instituerat. Quid enim mirum si is auget disciplinam, qui instituit? si is perficit, qui cœpit?* De hac itaque primordiali, et omnium matrice lege agendum est in præsenti sectione: resolvendumque *primo*, qua de causa Deus legem primis Parentibus præscripserit: *Secundo*, qualiter divinam hanc legem fuerint transgressi: *Tertio*, quam grave peccatum hæc transgressio fuerit.

QUÆSTIO PRIMA.

QUA DE CAUSA DEUS LEGEM PRÆSCRIPSERIT PROTOPARENTIBUS NON EDENDI EX FRUCTU ARBORIS SCIENTIÆ BONI ET MALI.

Notandum 1. Quinque genera divinarum legum assignari posse. Prima quidem est *Lex naturalis*, quam Deus cunctis hominibus simul cum ipsa natura indidit, quæ quidem innato cunctis hominibus rationis lumine innotescit, omnesque pariter obligat: cujus quidem legis generalia præcepta sunt, aliquod supremum Numen esse colendum, nec alteri faciendum, quod quisque sibi fieri non vult. Secunda est *Lex supernaturalis* fidei, spei, et charitatis, cunctos quidem homines, et omni tempore simpliciter obligans, non tamen naturali modo, sed supernaturali Dei munere, et gratia hominibus data. Tertia fuit *Lex Mosaica*, quam Deus non omnibus, sed uni tantum genti Hebræorum tulit: cujus videlicet observantia ceteræ gentes minime obligabantur.

Loquor autem de lege Moysis, quantum ad cæremonialia et judicialia ejus præcepta. Quarta *Lex divina* non quidem omni tempore, nec simpliciter obligans, sed tantum ex institutione Dei post Evangelii promulgationem omnes gentes obstringens, qualis est lex suscipiendi baptismi. Quinta est *Lex privata*, quam Deus uni aut alteri, paucisve hominibus imposuit: et hujus generis fuit ea lex, qua Deus interdixit Adæ esum illius arboris scientiæ boni et mali, hac enim lege certum est adstrictos fuisse primos hominum Parentes.

Notandum 2. Quod etsi præceptum non comedendi ex fructu arboris scientiæ boni et mali soli Adæ videatur datum; nihilominus etiam Evæ injunctum fuit. Quapropter Eva serpentem alloquens *Gen.* 3. ait: *De fructu lignorum quæ sunt in Paradiso vescimur; de fructu vero ligni, quod est in medio Paradisi, præcepit nobis Deus ne comederemus*, etc. Fatetur ergo sibi et marito præceptum illud fuisse a Deo impositum. — Tripliciter autem cogitari potest mandatum illud utrique Parenti fuisse injunctum: vel quia uterque Deum præcipientem et prohibentem audivit; vel quia primo datum fuit illud præceptum Adamo, et per eum significatum Evæ; vel denique, quia primum fuerat intimatum Adamo, postmodum autem ipsi et uxori fuerit denuntiatum. Secundum modum sibi magis probari affirmat S. Augustinus lib. 8. *De Genesi ad litteram*, cap. 17. idque consonare videtur narrationi divinæ Scripturæ, quæ, ubi retulit hominem fuisse a Deo positum in Paradiso, statim subjicit, ipsi impositum fuisse hoc præceptum, deinde formationem Evæ commemorat, quibus significari videtur præceptum hoc Adamo fuisse impositum, priusquam Eva formaretur. — Censent nihilominus aliqui, simul utrique Parenti datum fuisse illud præceptum, idque significari videtur in Versione 70. Interpretum, quæ ubi Vulgata nostra præceptum illud refert in numero singulari, per pluralem numerum illud effert, scribens: *Ne comedatis, morte moriemini:* idque demonstrari videtur capite 1. *Genesis*, ubi narrat Moyses, Deum Adamo et Evæ dixisse: *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, etc. ut sint vobis in escam.* Ex quo sic licet arguere: quando Deus hæc illis dixit, vel jam datum erat præceptum de non edendo fructu arboris scientiæ boni et mali, vel non. *Non primum*, alioquin per hæc posteriora verba, quibus permittit esum omnium fructuum, et olerum absque ulla restrictione, Deus visus fuisset abrogare priorem legem de non edendo fructu arboris scientiæ boni et mali. *Si secundum*, ergo jam condita erat Eva quando præceptum hoc datum fuit: adeoque utrique Parenti simul potuit significari. Idcirco autem solius Adæ, cui datum fuerat præceptum, nomen expressit Moyses, juxta Vulgatam nostram editionem, quia nempe soli Adamo principaliter datum fuerat, utpote cum ex ejus præcepti observantia, aut transgressione pendebat conservatio, vel jactura acceptæ felicitatis, tam pro ipso Adamo, quam pro ejus posteris.

Notandum 3. Conveniens fuisse ut præceptum primis Parentibus impositum, partim esset observatu difficile, partim vero facile. *Difficile* quidem, ut idoneam bene merendi de Deo materiam homini subministraret: *facile* vero esse oportuit, ne si nimis fuisset arduum et durum, tristitiam atque molestiam attulisset homini, quod utique felicissimo innocentiæ statui minime congruebat. — *Difficultas* autem

hujus præcepti in duobus maxime versabatur: *Primo*, quod prohibitio de non edendo ex illa arbore, minuere videbatur hominis libertatem, et imperium in corporea quæque: *Secundo* ex eo quod per ipsum interdictum vetabatur homini esus ex arbore maxime spectabili, visuque pulcherrima, ad cujus fructum concupiscendum plurimis illiciis hominis animus rapiebatur, eoque difficilior videbatur ejus arboris abstinentia, quo majori suæ pulchritudinis illectu hominis appetitum provocabat. — *Facilitas* autem illius præcepti ex tribus constabat: *Primo* quidem, quia unius duntaxat arboris esus prohibebatur, cum aliunde haberet homo facultatem edendi ex aliis omnibus arboribus, quibus hortus ille deliciarum consitus et refertus erat. *Deinde* facilitas ejus interdicti servandi apparet ex eo, quod cæteræ arbores, ex quibus edendi facultas licebat, cum illa interdicta arbore, aut æqualis erant pulchritudinis, suavitatis, et utilitatis: imo etiam longe præstantioris: siquidem melior erat, atque præstantior *arbor vitæ* concessa homini, vel certe mox concedenda. *Tertio* denique hujus præcepti levitas, et facilitas apparet ex comparatione probationis Adæ cum tentatione, ac probatione, vel Abrahæ, vel Jobi, vel Martyrum. — Quanto autem facilior fuit hujus præcepti observatio, tanto gravior, et inexcusabilior fuit ejus transgressio, ut eleganter expendit et exponit S. Augustinus, lib. 14. *De Civit. Dei*, cap. 15. *Quisquis*, inquit, *damnationem Adæ, vel nimiam, vel injustam putat, metiri profecto nescit, quanta fuerit iniquitas in peccando, ubi tanta erat non peccandi facilitas. Sicut enim Abrahæ non immerito magna obedientia prædicatur, quia ut occideret filium res difficillima est imperata: ita et in Paradiso tanto major inobedientia fuit, quanto id quod præceptum est, nullius difficultatis fuit. Et sicut obedientia secundi hominis eo prædicabilior fuit, quo factus est obediens usque ad mortem: ita inobedientia primi hominis eo detestabilior fuit, quo factus est inobediens usque ad mortem.* — ⁂ Hujus legis æquitatem et facilem observantiam sic describit Alcimus Avitus supra laudatus his versibus:

Interea primi, Summus quos junxerat Auctor,
In paradisiaca ponuntur sede parentes.
Tum Rector tali proponit præmia lege:
O summum factoris opus, quos sola creavit
Nostra manus, nasci cum cætera voce juberem,
Aspicitis quanto pulcherrimus ubere lucus,
Per multas famuletur opes? Hæc cuncta dabuntur
Ad vestros sine fine cibos, hinc esca petatur:
Sumite concessas fruges, et carpite poma.
Hic operis dulci studio secura quiescat
Deliciisque fruens longævo in tempore vita.
Est tamen in medio nemoris quam cernitis arbor,
Notitiam recti pravique in germine portans:
Hujus ab accessu vetitum restringere tactum
Nec vos forte premat temeraria discere cura
Quod Doctor prohibet: melius nescire beatis
Quod quæsisse nocet: testor quem fecimus orbem,
Quod si quis vetitum præsumpserit arbore pomum,

Audax commissum mortis discrimine pendet.
Non immensa loquor, facilis custodia recti est,
Servator vitam, finem temerator habebit. ¨ ✻

His ita præmissis, tria supersunt in præsenti Quæstione resolvenda: *Primum*, quæ sit legis impositæ primis Parentibus ratio, seu qua de causa Deus legem eis imposuerit: *Secundum*, quæ sit ejusdem legis cautio, hoc est quid illa vetabat: *Tertium* tamdem, quæ sit illius legis sanctio, seu quas pœnas illa transgressoribus portendebat. Quæ tria sequentibus in Conclusionibus enucleabuntur.

Conclusio prima. — Varias hujus interdicti causas proferunt sancti Patres, quarum aliquæ minus probandæ videntur.

Primo quidem improbanda videtur Theophili Antiocheni in *secundo ad Autholycum*, ubi affirmat, ideirco prohibitum fuisse esum illius arboris, quod Adamus, cum adhuc esset infans, et ignarus, utilitatem illius arboris nondum percipiebat: *Porro*, inquit, *per id tempus Adamus adhuc infans erat; et ideirco ad illam cognitionem capiendam minus idoneus. Nam et parvulus cum primum natus est, nondum pane vesci potest, sed prius lacte alitur: deinde progressu ætatis ad solidiorem cibum pervenit: hujusmodi ergo quiddam Adamo contigisset.* Verum hæc illa ratio minime probari potest; siquidem supra demonstravimus eximia sapientia, et tum sui, tum rerum cæterarum notitia Adamum fuisse donatum ab ipso suæ formationis exordio.

Præstat itaque imprimis audire Tertullianum, libro 2. *contra Marcionem*, scribentem, ideirco fuisse primis Parentibus legem a Deo præscriptam, ut probe, justeque viverent. *Neque enim*, inquit, *ad vivendum solummodo produxerat hominem, ut non ad recte vivendum, in respectu scilicet Dei, legisque ejus. Igitur vivere quidem ille ipsi præstiterat facto in animam vivam; recte vero vivere demandarat admonito in legis obsequium.* — S. Chrysostomus, Homilia 16. in *Genesim*, affirmat primarium illius divini mandati finem hunc fructum fuisse, ut se Deo ac Domino subjectum, et obnoxium esse homo sentiret; neque suo sibi jure et arbitrio vivendum, sed alienæ potestati et imperio parendum. *Parvo illo præcepto*, inquit, *suum in ipsum dominatum ei voluit ostendere.* Quod utique eleganti similitudine mox explicat. *Quemadmodum*, ait, *munificus aliquis dominus ædes amplas, et magnificas cuipiam fruendas concedens, non justum illarum pretium, sed ejus exiguam particulam vult accipere, ut et sibi dominii jus integrum servet, et usuarius iste certo sciat non se ædis esse dominum, sed illius beneficio ac liberalitate utendam se eam accepisse, sic Dominus noster, cum quidquid aspectabile est, homini commisisset, eique tum in Paradiso domicilium, tum ejus delicias ad fructum animi tribuisset: ne paulatim animo transversum abreptus, ista ipsa, quæ oculis cernuntur, per se, ac temere esse crederet, et supra dignitatis suæ modulum de seipso sentiret, unius illi usum arboris interdixit.* — Ipsi concinit S. Augustinus, lib. 8. *De Genesi ad litteram*, cap. 13. *Denique*, inquit, *a peccante nihil aliud appetitum est, nisi non esse sub dominatione Dei, quando illud admissum est, in quo, ne admitteretur, sola deberet jussio dominantis attendi. Quæ si sola attenderetur, quid*

aliud quam Dei voluntas attenderetur? Dominus quidem cur jusserit, viderit: faciendum est a serviente quod jussit, et tunc forte videndum est a promerente, cur jusserit. Sed tamen ut causam jussionis hujus non diutius requiramus, si hæc ipsa magna est utilitas homini, quod Deo servit, jubendo Deus utile facit quicquid jubere voluerit, de quo metuendum non est, ne jubere quod inutile est possit. Nec fieri potest ut voluntas propria non grandi ruinæ pondere super hominem cadat, si eam voluntati superioris extollendo præponat. Hoc expertus est homo contemnens præceptum Dei, et hoc experimento didicit, quid interest inter bonum, *et* malum, bonum *scilicet obedientiæ*, malum *autem inobedientiæ, idest superbiæ, et contumaciæ, perversæ imitationis Dei, et noxiæ libertatis.* — Hoc ipsum egregie commendat Enarratione in Psal. 70. ubi Deum, et Adamum invicem colloquentes inducit: *Homo,* inquit, *positus sub præcepto audirit a Domino Deo:* Noli tangere. *Quid? Hanc arborem. Quid est enim illa arbor? Si bona est, quare non tango? Si mala est, quid facit in Paradiso? Prorsus ideo est in Paradiso, quia bona est, sed nolo tangas. Quare non tango? Quia obedientem te volo, non contradicentem servum. . . . Serve, audi prius Domini jussum, et tunc jubentis disce consilium: Bona est arbor, nolo tangas. Quare? quia Dominus sum, et servus es: hæc tota causa est. Si parva est, dedignaris esse servus: quid autem tibi expedit nisi esse sub Domino? quomodo eris sub Domino, nisi fueris sub præcepto?* — S. Cyrillus Alexandrinus hunc scopum tradendæ legis fuisse docet, ut homo obnoxium se esse alteri cognosceret, et ne tot bonarum rerum, ac voluptatum affluentia insolentem illum faceret. Cui subscribit Basilius Seleuciensis, Oratione 2. *De Adamo: Ut cum prohibentem intelligis,* inquit, *largitorem una noveris: atque unius subtractio, ejus tibi recordationem suggerat, a quo omnia.* Concinit et Procopius in *Commentario* ad hunc locum: *Cum vellet,* inquit, *Deus hominem reddere immortalem, ne suæ, vel propriæ virtuti, id beneficium acceptum ferret, in hunc modum egit: voluit ut gratias haberet ei, a quo non solum quod sit, sed quod bene sit acceperit. Huic etiam destinavit præsentem vitam ut palæstram, et quasi doctrinam futuræ vitæ.* — Sanctus autem Augustinus solius obedientiæ probandæ gratia præceptum illud Adamo datum esse confirmat: indeque quantum sit inobedientiæ malum esse cognitum, quod cum mala, noxiaque per se arbor illa non esset, nullum aliud in ejus degustando fructu præterquam inobedientiæ malum extitit. *Nec potuit,* inquit, *melius, et diligentius commendari, quantum malum sit sola* inobedientia, *cum ideo reus iniquitatis factus est homo, quia eam rem tetigit contra prohibitionem, quam si non prohibitus tetigisset, non utique peccasset.* Inde lib. 14. *De Civitate Dei,* cap. 12. scribit: *Si quis moretur, ut dixi* (nempe cur prævaricatione Adami tantopere fuerit corrupta humana natura) *non ideo debet existimare leve ac parvum fuisse illud commissum, quia in esca factum est; non quidem mala, et noxia, nisi quia prohibita: neque enim quidquam mali Deus in illo tantæ felicitatis loco crearet, atque plantaret: sed* obedientia *commendata est in præcepto: quæ virtus in creatura rationali* mater *quodammodo est omnium,* custosque virtutum. *Quandoquidem sic facta est, ut ei subditum esse sit utile: perniciosum autem suam, non ejus a quo creata est, facere voluntatem. Hoc itaque de uno cibi*

genere non edendo, ubi aliorum tanta copia subjacebat, tam leve præceptum ad observandum, tam breve ad memoria retinendum; ubi præsertim nondum voluntati cupiditas resistebat, quod de pœna transgressionis subsequutum est, tanto majore injustitia violatum est, quanto faciliore posset observantia custodiri. Addit libro 1. *contra Adversarium legis, et Prophetarum,* capite 14. ab ejus arboris cibo prohibitum fuisse primum hominem, *Ut obedientia commendaretur, quæ maxima est virtus, et ut sic dixerim,* omnium origo, materque virtutum, *in ea natura, cui sic datum est arbitrium liberæ voluntatis, ut eam tamen necesse sit vivere sub potestate melioris.*

* " Hic prætereunda non est impia Porphyrii aliorumque christianæ Religionis impugnatorum cavillatio et argutatio quam dæmone suggerente sic efformabant : Fructus illius arboris scientiæ ex se aut bonus erat, aut malus: si bonus, cur interdictus? si malus, cur a Deo bono et optimo conditus? Cui sophismati occurrens Severianus Gabalitanus, Orat. 6. respondet fructum illum revera ex natura sua optimum fuisse, nec malum futurum nisi ex eventu, et esu contra interdictum et voluntatem Dei: appellatam autem illam *arborem scientiæ boni et mali,* quod hominis bonum aut malum, nimirum felicitatis ipsius continuatio aut jactura inde esset oriunda; quod his exemplis illustrat Severianus: « Vocatus est in deserto fons unus aquæ, Psalm. 80. 6. « aquæ contradictionis: *Probavi te apud aquam contradictionis.* Num « ergo ejusmodi aquæ indoles erat, ut populum ad contradicendum « ferret? Cur ergo Moyses illa potatus, Deo non contradixit? Quemad« modum igitur vocata est aqua contradictionis, non quod naturam « ejuscemodi haberet, sed ejus rei causa, quæ in illa accidit. Quia « enim populus ibi contradixit, idcirco aqua contradictionis vocata « fuit. *Rursus*, vidit Jacob Deum, quoad homini videre concessum est, « et vocat nomen loci: *species Dei.* Locus speciem Dei aut formam « non habebat; sed quia illi ibi contigerat, ab ea locum appellavit. « Alius locus *pax Dei* appellatus est. Apparente Angelo Gedeoni, ti« more correptus est, et ait: *heu me, heu me, moriar: vidi enim An« gelum Dei.* Cui Angelus: *pax tibi; ne timeas. Et ædificavit,* inquit, « *Gedeon altare,* et vocavit illud: *pax Dei.* Quemadmodum igitur ara, « sive altare ipsum pacem non habebat, sed pacis quæ contigerat ac « data fuerat signum erat; sicut item aqua non habebat contradictio« nem, sed ex eo quod in illa evenerat, sic vocata est: ita et lignum « scientiam non habebat, sed quia quisquis peccat, in notitiam venit « eorum quæ peccat, nomen illud accepit. Ut rursus sub exemplo lo« quar, dum quandoque per loca latronibus infesta iter agimus, moris « est dicere: tremenda sunt ista loca. Num rogo locus timorem habet? « Sed propter insidentes ibi latrones ita loquimur. Ad eum etiam mo« dum, arbor non ea erat indole ut lethiferam ipsa scientiam præsta« ret, sed ab Adam in illa tragœdia et peccato nomen accepit ». " *

Conclusio secunda. — Solus Esus de fructu arboris scientiæ boni, et mali, non autem ejus visus, aut tactus a Deo fuit primis Parentibus interdictus.

Hoc constat ex cap. 2. *Genesis,* ubi Deus Adamo *præcepit dicens: Ex omni ligno Paradisi comede; de ligno autem scientiæ boni, et mali*

ne comedas. Quibus verbis solus esus, non autem visus, aut tactus cavetur, et prohibetur. Nec refert, quod Eva serpentem alloquens *Genesis* 3. dixerit: *De fructu lignorum, quæ sunt in Paradiso, vescimur: de fructu vero ligni, quod est in medio Paradisi, præcepit nobis Deus ne comederemus, et ne tangeremus illud*. Fatentur enim sacri Interpretes illud, *ne tangeremus*, fuisse additum ab Eva, quo magis exaggeraret præcepti gravitatem : jam enim ipsi, persuasione serpentis interius corruptæ, præceptum illud displicere cœperat. *Sicut*, inquit Cajetanus, *mulier prohibita a marito ne domum exeat : respondet : mihi non licet per maritum meum extra cubiculum pedem efferre : exaggerans videlicet displicens sibi præceptum mariti : ita Eva exaggerando divinum præceptum dixit non esse sibi licitum tangere fructum illius arboris*. — Itaque jam vere diabolus in mulieris animum irrepserat : *Primo* quidem excitando in ea cupiditatem vanissimæ libertatis : *Secundo* inspirando illi tædium, et odium istius præcepti, quo factum est ut mulier in falsam ejus præcepti exaggerationem proruperit. Unde perite observat Rupertus lib. 3. *De Trinitate*, cap. 5. Evam tribus modis pervertisse Dei verba, quibus divinum mandatum præscripserat ; primo quidem per *additionem*, cum dixit *ne tangeremus :* secundo per *diminutionem*, cum inquit, *ne forte moriamur*, adjunxit enim de suo illud *forte*, quod utique Deus non dixerat : tertio denique per *mutationem*, cum ait: *ex ligno quod est in medio Paradisi :* nam Deus dixerat *ex ligno scientiæ boni, et mali :* in medio namque Paradisi erat etiam arbor vitæ, homini non interdicta. Hinc congrue ait Cajetanus : colligitur quod diabolicum venenum in affectum simul, et intellectum mulieris irrepserat : in affectum quidem, per displicentiam præcepti, unde statim prodiit exaggeratio vinculi, et obligationis ejus : in intellectum vero per hæsitationem futuræ pœnæ, unde prodiit adverbium illud, *ne forte*. — Fateor tamen nonnullos ex sanctis Patribus, cum legem istam referunt, etiam tactum vetitum includere. Sic Gregorius Nazianzenus Oratione 38. *Lex*, inquit, *præceptum erat, tum quibus arboribus utendum illi erat, tum quam minime tangere oporteret*. Hoc ipsum probare videtur S. Augustinus in Psalmum 70. in præcedenti Conclusione laudatus, numero 7. Confirmat etiam S. Alcimus Avitus in libro *De initio mundi*, ubi ista duo *comedere*, et *tangere* pro eodem accipit : dum ita Deum præcipientem facit:

Hujus ab accessu vetitum restringite tactum.

Et mox fœminam respondentem serpenti introducit :

Hæc sola est nemoris medii, quam perspicis, arbor
Interdicta cibis : hæc tantum tangere nobis
Poma, nefas.

Unde quidam putant revera tactum, et esum illius fructus fuisse interdictum Adamo ; sed prius a Moyse fuisse prætermissum, et demum in colloquio mulieris cum serpente fuisse repositum ; sic opinatur Eugubinus : consentaneum tamen non est existimare Moysem illud Dei præceptum, ut fuit, integrum non retulisse, nec enim Deus cum de

violato præcepto hominem objurgavit, de tactu eum, sed tantum de esu increpavit.

Sunt qui arbitrentur soli Adamo primum a Deo præscriptam fuisse legem, quam referens ad Evam addidit etiam prohibitum fuisse illius fructus tactum, quo majorem Evæ cautionem injiceret, ac longius eam a periculo violandæ legis averteret, ut observat S. Ambrosius cap. 12. libri *De Paradiso: Plerique putant,* inquit, *hoc vitium non esse mulieris, sed Adæ fuisse: ista Adam dixisse mulieri, dum eam vellet facere cautiorem ut adderet mandasse Deum: neque* tangetis ex eo. *Habemus enim quia Adam, non Eva, mandatum acceperit a Deo, nondum enim mulier formata fuerat.* Verum satius dicendum arbitror cum ipso S. Ambrosio ibidem supra illud: *Non tangetis Deus non dixerat, sed non* edetis: *sed tamen lapsus incipit esse principium. Nam quæ addidit, vel superfluum addidit, vel addendo de proprio, semiplenum intellexit Dei esse mandatum. Docet igitur nos præsentis series lectionis, neque detrahere aliquid divinis debere mandatis, neque addere.*

Conclusio tertia. — Pœna sancita a Deo ob violationem prædicti mandati fuit denuntiata mors, non solum animæ, sed etiam corporis. Hæc Conclusio tres partes complectitur: *Primo* quod mors fuerit denuntiata in vindictam violati præcepti: *Secundo*, quod non solum illa comminatio intelligenda sit de spirituali morte animæ: *Tertio*, quod maxime accipiatur pro morte corporis.

Primum patet ex 2. cap. *Genesis*, ubi Deus prohibendo esum fructus vetiti, dixit Adamo: *In quacumque die comederis ex eo, morte morieris:* quibus verbis Deus Adamo denuntiavit certissimum mortis exitium, inquit Pererius lib. 4. cap. 1., volens scilicet eum illiusmodi minis, et pœnæ periculo, velut quodam fræno, cohibere. Tribus enim maxime rebus permoventur homines ad observandas leges sibi latas: *Primo* Legislatoris amore, ac reverentia, cujus præceptis, ob magna beneficia ab eo accepta, vel ob excellentem ejus sapientiam, auctoritatemque, et legitimum in eos imperium, debere se obedientiam agnoscunt: *Deinde*, præmiorum spe, quæ parentibus legi promissa sunt: *Denique*, metu suppliciorum, quibus prævaricatores, et violatores legum subjiciendi, et plectendi sunt: atque hoc postremum expressum est illis verbis: *In quacumque enim die comederis ex eo, morte morieris.* Majorem enim vim ad commovendos animos nostros habet metus quam spes, comminatio pœnæ quam mercedis promissio, dolor denique quam voluptas. — Cur autem pœnas inferni multo graviores, magisque timendas, quam mortem ipsam, non fuerit Deus Adamo comminatus, triplex ratio reddi potest: *Prima*, quod mortis timor vehementius hominem afficiat quam metus inferni, propterea quod ille sensibus, et affectu humano percipiatur, hic vero sola fide, et revelatione constet. *Deinde* eam pœnam Deus voluit proponere Adamo, quam si præceptum violasset, necessario tam ipse, quam ejus posteri subiissent; tametsi postea ille resipisceret, et peccati sui pœnitens ad Dei gratiam rediret: hujusmodi autem pœna fuit mors corporis, quam nec Adamus, nec ullus ex ejus posteris vitare potuerunt; pœnas autem inferni tam ipsi primi Parentes, quam plurimi ex ejus posteris effugiunt. *Tertiam* denique rationem profert S. Augustinus lib. 13. *De Civitate Dei*, cap. 23.

nempe quod promissio felicitatis æternæ, et comminatio suppliciorum inferni aperte revelanda erat tantum in novo Testamento. *Propterea*, inquit, *comminatus Adamo Deus mortem, de secunda morte nihil dixit, quia occultam esse voluit propter dispensationem testamenti novi, ubi secunda mors apertissime declaratur, ut prius ista mors prima, quæ communis est omnibus ponderetur ex illo venisse peccato, quod in uno commune factum est omnibus: mors vero secunda non utique communis est omnibus, propter eos qui secundum propositum vocati sunt sancti... quos a secunda morte per Mediatorem Dei gratia liberavit.*

Patet etiam secunda pars, nempe quod illa comminatio *de morte animæ* possit interpretari: *Duæ enim sunt vitæ*, ait S. Augustinus in Psalmum 70., *una corporis: altera animæ: sicut vita corporis anima: sic vita animæ Deus. Quomodo si anima deserat, moritur corpus: sic anima moritur, si deserat Deus.* De hac itaque morte animæ intelligendam esse prædictam Dei comminationem probat S. Gregorius Papa lib. 6. *Epistola* 31. *Si enim Adæ, qui primus peccavit*, inquit, *anima in peccato mortua non est: quomodo de ligno vetito ei dictum est:* in quacumque die comederitis ex eo, morte moriemini? *Et ecce comedit Adam et Eva de ligno vetito, et tamen in carne sua ultra nongentos annos postmodum vixerunt. Constat itaque, quia in carne non est mortuus. Si ergo in anima mortuus non est, falsam sententiam de illo protulit Deus, qui dixit: quia, qua die comederet, moreretur.* Ipsi adstipulantur Origenes, Homilia 15. in *Genesim:* Rupertus lib. 2. *De victoria verbi Dei*, cap. 2., et plures alii, qui mortem animæ Deum interminatum fuisse credunt. — Verum, non solam mortem animæ illis verbis fuisse designatam exinde constat, quod peccatum non pœnæ inflictio censendum sit, sed illius pœnæ demeritum; quippe pœna est ejusmodi, quam contra legem facienti judex ipse, non sibi reus imponit: sed mortem animæ, seu peccatum citra judicis voluntatem sibi quisque consciscit; adeoque mors animæ non unice, nec præcipue illis verbis fuit significata. Quod utique confirmatur ex Concilio Tridentino, *Sess.* 5. *Canone* 1., ubi anathema dicitur ei, qui asseruerit Adamum per peccatum non amisisse sanctitatem, et justitiam; incurrisseque per offensam prævaricationis hujusmodi iram et indignationem Dei; atque ideo mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus. Distinguit ergo mortem animæ, amissionemque justitiæ ab ipsa morte, quam Deus fuerat comminatus.

Idcirco probatur tertia pars. nempe quod mors illa denuntiata fuerit præcipue mors corporis; quam utique eo ipso die, quo peccavit, passus est Adamus; non quod revera mortuus fuerit, sed quod mortalitati fuerit addictus. Licet enim ex constitutione suæ naturæ mortalis esset; tamen ratione doni justitiæ originalis nusquam de facto, si illam servasset, mortuus fuisset; ea autem deperdita, statim mortalitati fuit subjectus, *Eo quippe die*, inquit S. Augustinus, lib. 13. *De civitate Dei*, cap. 23., *mutata in deterius est, vitiataque natura, atque a ligno vitæ separatione justissima, mortis in eis etiam corporalis necessitas facta est: cum qua nos necessitate nati sumus. Propter quod Apostolus non ait: corpus quidem moriturum est propter peccatum: sed ait quidem: mortuum est propter peccatum.* Sic in libro nono *De Genesi ad litteram*, cap. 10. ubi eodem utitur Apostoli testimonio, et

lethalem quemdam veluti morbum invasisse humana corpora dicit: *Mox ubi præceptum transgressi sunt,* ait, *eorum membris velut aliqua ægritudo lethalis, mors ipsa concepta est, etc. Quid enim aliud, non dicam nati, sed omnino concepti, nisi ægritudinem quamdam inchoamus, qua sumus sine dubio morituri? Nec enim tam necesse est cum ipso morbo mori, qui hydropicus, vel dissentericus, vel elephantiosus factus fuerit, quam eum, qui hoc corpus habere cœperit, in quo omnes homines natura sunt filii iræ: quia hoc non fecit, nisi pœna peccati.* — De hoc pariter audiendus est Chrysostomus Homilia 16. in *Genesim. Quamvis,* inquit, *multorum annorum spatio vixerint, tamen ex quo audierunt illud,* terra es, et in terram redibis, *et sententiam mortis acceperunt, mortales facti sunt: atque ex eo tempore illos esse mortuos aliquis merito dixerit. Hoc vero Scriptura significans ita dixit:* quacumque die comederitis, et morte moriemini. *Quasi diceret: sententiam hanc accipietis, ut mortales deinceps sitis: ut enim in humanis judiciis, postquam in reum pronunciata sententia est, ut ei caput amputetur, isque mox in carcerem adducitur; licet diu ibi maneat, nihilo melius jam mortuis, extinctisque deget, utpote jam sententia ipsa mortuus, eodem modo et illi ab ea ipsa die, ex qua sententia in eos mortalitatis edita est, etsi longo tempore superstites fuerunt, sententia ipsa jam mortui sunt.* — Vel dicendum cum S. Augustino lib. 13. *De Civitate Dei,* cap. 12., Deum *mortis* vocabulo, significasse omnem mortem, quæ potest homini accidere, hoc est, tam animæ, quam corporis: tam temporalem, quam æternam: *Cum ergo requiritur,* inquit, *quam mortem Deus primis hominibus fuerit comminatus, si a Deo mandatum transgrederentur acceptum, nec obedientiam custodirent, utrum animæ, vel corporis, an totius hominis, an illam, quæ secunda dicitur: Respondendum est, omnes: prima enim constat ex duabus, secunda ex omnibus tota. Sicut enim universa terra ex multis terris, et universa Ecclesia ex multis constat Ecclesiis, sic universa mors ex omnibus: quoniam prima constat ex duabus; una animæ, altera corporis: ut sit prima totius hominis mors, cum anima sine Deo, et sine corpore ad tempus pœnas luit: secunda vero ubi anima sine Deo cum corpore pœnas æternas luit. Quando ergo dixit primo illi homini, quem in Paradiso constituerat; de cibo vetito quocumque die ederitis ex eo, morte moriemini; non tantum primæ mortis partem priorem, ubi anima privatur Deo, nec tantum posteriorem, ubi corpus privatur anima; nec solum ipsam totam primam, ubi anima, et a Deo, et a corpore separata punitur, sed quidquid mortis est usque ad novissimam, quæ secunda dicitur, et qua nulla est posterior, comminatio illa complexa est.* Quibus verbis S. Augustinus quadruplicem mortem distinguit; *unam* animæ et ad tempus, quando anima peccando separatur a Deo; *alteram* corporis, et ad tempus, quando separatur anima a corpore per obitum: *Tertiam,* quæ utramque complectitur, nempe separationem animæ a Deo, et a corpore, ut fit in morte reproborum: *Quartam* denique, qua post diem judicii anima, et corpus separabuntur a Deo, quæ mors *secunda et novissima* appellatur.

QUÆSTIO SECUNDA.

QUONAM MORTALI PECCATO DIVINAM LEGEM SIBI PRÆSCRIPTAM ADAMUS, ET EVA PRIMARIO FUERINT TRANSGRESSI.

Notandum 1. Quod etsi Adamus, et Eva unius dumtaxat divini mandati violati rei fuerint, hæc tamen transgressio varia peccata admixta habuisse videtur. Imprimis enim quintuplici crimine Eva rea extitit, ut colligere licet ex illis verbis *Genesis*, cap. 3. *Vidit igitur mulier quod bonum esset lignum ad vescendum, et pulchrum oculis, aspectuque delectabile, et tulit de fructu illius, et comedit, deditque viro suo.* Vidit, inquam, in quo apparet in Eva quædam *iners otiositas*: qua scilicet a rebus divinis contemplandis abducta, vagis oculis, et Paradisi septa, et quæ erant extra Paradisum lustrabat. Unde merito eam carpit S. Bernardus in tractatu *De gradibus humilitatis. Te*, inquit, *intenta ad aliud latenter interim in cor tuum serpens illabitur, blande alloquitur, blanditiis rationem, mendaciis timorem compescit:* nequaquam *inquiens* morieris. *Auget curam dum incitat gulam; acuit curiositatem, dum suggerit cupiditatem; offert tandem prohibitum, et aufert concessum: porrigit pomum, et surripit Paradisum: haurit virus peritura, et perituros paritura: perit salus, non destitit partus: nascimur, morimur: ideoque nascimur morituri, quia prius morimur nascituri.* — *Secundum* Evæ vitium fuit quædam *inanis curiositas: vidit* enim, inquit sacer Textus, *quod lignum esset pulchrum oculis*, illud videlicet curiosius quam par erat oculis lustrando. *Tertium* fuit *titillans voluptas*, videndo nempe quod bonum esset lignum ad vescendum. *Quartum* fuit quædam vanitas, *vidit* enim quod *lignum esset aspectu delectabile*, seu ut Hebræa et Græca sonant, *ad intelligendum* seu *contemplandum desiderabile*: quo videlicet intellexit esum illius fructus posse conducere ad scientiæ et contemplationis divinæ participationem et assecutionem. *Quintum* denique fuit nimia quædam in virum suum *crudelitas*; qua nempe illum in partem criminis pellexit: ubi enim manducato fructu vidit se divinis innocentiæ charismatibus spoliatam et destitutam, præsensitque se brevi ejiciendam e Paradiso; ne sola foret misera, et palabunda, virum suum in partem criminis deduxit, deditque viro suo, qui comedit.

Notandum 2. Ex Seraphico Doctore in 2. *dist.* 22. *articulo* 1. *quæstione* 1. « Aliter Evæ peccata posse detegi, et assignari, nempe « superbiam, avaritiam, et gulam: nam, inquit, *superbia* non est aliud, « quam immoderatus appetitus excellentiæ; *avaritia* non est aliud, « quam immoderatus appetitus sufficientiæ: *gula* non est aliud quam « immoderatus appetitus cibi et potus reficientis suaviter. Conside- « rans igitur diabolus, hanc esse viam ad præcipitandam mulierem « in culpam, primo promisit dignitatis excellentiam: *Eritis sicut Dii.* « Secundo subjungitur cognitionis abundantia: *Scientes bonum, et « malum.* Postremo prætendit suavitatis experientiam, cum ostendit « *lignum pulchrum visu, et ad vescendum suave.* Quoniam igitur mu- « lier diabolicæ suggestioni consensit; ideo primo in appetendo esse « sicut Deus, fuit superbia: deinde in appetendo scire bonum et

« malum quod non oportebat, et scire plus quam oportebat, fuit ava-
« ritia. Postremo in experiendo suavitatem ligni vetiti, fuit gula: et
« in hoc fuit transgressionis rea, et culpa inobedientiæ involuta. Et
« sic patet quod peccatum mulieris inchoatum fuit in superbia, pro-
« gressum habuit in avaritia, consummationem habuit in gula. Patet
« etiam quod inordinata fuit quantum ad triplicem potentiam, scilicet
« quantum ad irascibilem, dum appetiit alta; quantum ad rationalem,
« dum appetiit scire occulta; quantum ad concupiscibilem, dum vo-
« luit degustare suavia. Unde ex illo peccato pullulaverunt radices
« omnium peccatorum. »

Notandum 3. In actu peccaminoso, quo Adamus perduellis extitit, plures etiam apparere diversorum peccatorum circumstantias. *Primo* quidem *immoderata erga suam uxorem complacentia*, et inordinatus amor, quibus divinum sprevit mandatum, ut uxori ad esum fructus vetiti suadenti obtemperaret. *Secundo*, improba quædam aviditas, et *pestifera curiositas* experiendi quidnam lateret in eo fructu quem ipsi Deus tantopere interdixerat, quidque eo gustato consecuturum esset. *Tertio* fuit quædam dubitatio de veritate divinæ interminationis: cum enim vidisset Evam gustato fructu vetito non esse mortuam, dubius extitit circa intelligentiam illorum Dei verborum; *in quacumque die comederis, morte morieris:* utrum videlicet illa verba definitivam sententiam, an tantum comminatoriam continerent. *Quarto* fuit peccatum *inobedientiæ:* nam comedendo fructum sibi a Deo interdictum, inobediens fuit; quocirca S. Paulus ad Romanos 5. disputans de peccato Adami, non aliud videtur agnoscere quam inobedientiam, *Sicut*, inquit, *per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi: ita et per unius obeditionem, justi constituuntur multi.* Quintum denique Adami peccatum fuit *gulæ:* cernens enim pulchritudinem pomi, et audiens ex uxore illud esse suavissimi saporis, esum illius flagrantissime desideravit. Unde Tertullianus, libro adversus Physicos, capite 3. eleganter ait: *Acceperat Adam a Deo legem non gustandi de arbore agnitionis boni, et mali, moriturus si gustasset... Nec jam capiens quæ erant spiritus, facilius ventri, quam Deo cessit: pabulo potius, quam præcepto annuit, salutem gula vendidit. Manducavit denique, et periit, salvus alioquin, si uni arbusculæ jejunare maluisset. Teneo igitur a primordio homicidam gulam tormentis, atque suppliciis inediæ puniendam.* His ita præmissis, resolvendum est in præsenti Quæstione, quonam ex illis peccatis maxime primi Parentes divinam sibi præscriptam legem transgressi sint.

Conclusio prima. — Primum Evæ peccatum mortale videtur fuisse inordinatus sui ipsius amor, quo superbo animo divinam excellentiam appetiit, fecitque fidem dæmoni per Serpentem promittenti: eritis sicut Dii, scientes bonum, et malum.

Colligitur ex S. Augustino, lib. 14. *De Civitate Dei*, cap. 13., ubi scribit: *In occulto autem mali esse cœperunt, ut in apertam inobedientiam laberentur; non enim ad malum opus perveniretur, nisi præcessisset mala voluntas. Porro malæ voluntatis initium quod potuit esse, nisi superbia? Initium enim omnis peccati superbia. Quid est autem superbia, nisi perversæ celsitudinis appetitus? Perversa enim celsitudo*

est, deserto eo, cui debet animus inhærere, principio, sibi quodammodo fieri, atque esse principium. Hoc fit cum sibi nimis placet, cum ab illo bono immutabili deficit, quod ei magis placere debuit, quam ipse sibi. Spontaneus est ipse defectus: quoniam si voluntas in amore superioris, et immutabilis boni, a quo illustrabatur ut videret, et accendebatur ut amaret, stabilis permaneret, non inde ad sibi placendum averteretur, et ex hoc tenebresceret, et frigesceret, ut vel illa verum crederet dixisse serpentem: vel ille Dei mandato uxoris præponeret voluntatem, putaretque se venialiter transgressorem esse præcepti, si vitæ suæ sociam non desereret in societate peccati. Non ergo malum opus factum est, idest illa transgressio, ut cibo prohibito vescerentur, nisi ab eis qui mali jam erant. Quibus verbis S. Augustinus tria maxime observat: *Primo* quidem, esum fructus vetiti non fuisse primarium Evæ, et Adami peccatum, sed prius eos esse interius vitiatos, quam in apertum scelus prosilirent. Quod utique confirmat scribens: « Manifesto ergo, apertoque peccato, ubi factum est quod Deus fieri « prohibuerat, diabolus hominem non cœpisset, nisi jam ille sibi pla- « cere cœpisset: hinc enim, et delectavit quod dictum est, *Eritis sicut « Dii.* » *Secundo,* quod illa interior depravatio facta fuerit per internam complacentiam in suis perfectionibus. *Tertio,* quod ex illa complacentia prosilierint in affectum superbiæ, factumque fuerit, ut Eva divinam scientiam æmulata fuerit: hinc secutus est vetiti fructus esus, et aperta impositæ legis transgressio.

Hanc conclusionem probat Doctor in 2. distinctione 21. qu. 2. num. 20. ostendendo nempe quod primum peccatum mortale, tum Evæ, tum Adami non fuerit actus formalis superbiæ: etenim si desiderium illud, quo Eva appetivit similitudinem Dei, fuisset superbia, maxime fuisset illa species superbiæ, quæ dicitur præsumptio: sed hoc falsum est, præsumptio enim est amor concupiscentiæ, quo quis cupit præcellere aliis, eisque præesse: sed hunc amorem præcedit inordinata complacentia in suis perfectionibus; nemo namque aliis præesse desiderat, nisi quia se digniorem, et præcellentem existimat: ergo, etc. — *Confirmatur:* quia secundum omnes, superbia proprie dicta est amor propriæ excellentiæ, quo quis cupit, aut vult aliquam præeminentiam, aut supra se, aut supra alios. *Supra se* quidem, si desideret perfectiones suas haberi pro præstantioribus, quam revera sint; aut si renuit habere illam subjectionem ad alterum, quam habere tenetur. *Supra alios* vero, si cæteris præeminere cupiat ultra debitum suum statum. Sed certum est quod Evæ primarium peccatum nullum ex his affectibus habuit; prius enim in propriis suis perfectionibus inordinate complacuit, quam illam divinæ scientiæ similitudinem concupisceret, et indebitam sibi perfectionem ambiret: ergo revera primum ipsius peccatum non fuit formalis actus superbiæ, sed nimia complacentia in suis perfectionibus, et sui ipsius amor inordinatus; ex quo, tamquam ex vitiata radice, superbia germinavit. Hæc evidentius aperiet

Conclusio secunda. — Primum Adami mortale peccatum fuit inordinatus amor suæ uxoris. Hæc est Doctoris in 2. *distinctione* 21. *qu.* 2. *num.* 2. Probatque, quia primum peccatum Adæ non fuit amor concupiscentiæ, quia hic præsupponit amorem amicitiæ; et

quidem inordinatum, si amor concupiscentiæ fuerit inordinatus: ergo primum Adami peccatum fuit amor amicitiæ, vel sui, vel alterius. *Subsumit:* sed peccatum illud non fuit ex immoderato amore sui, sicut fuit primum peccatum Angeli: Angelus enim cum per essentiam suam intelligat se primo, inde fit quod prius se cognoscat et amet quam alia: homo autem cum prius intelligat alia quam se, quia nihil intelligit nisi dependenter a phantasmatibus; inde prius amat alia amore amicitiæ, quam se. *Fateor* tamen hanc probationem non multum urgere secundum principia Doctoris; contendit enim Doctor quod homo in statu innocentiæ non dependeret in cognoscendo a phantasmatibus: et sic tam seipsum primo, quam alia objecta intelligere posset. *Deinde,* licet Adamus prius cognovisset alia quam se, certum est, quod etiam seipsum cognovit: sed non oportuit ipsum peccare quando primo cognovit alia; nec est verisimile quod peccaverit inordinate amando Evam statim ac illam cognovit: ergo cum potuerit se cognoscere antequam Evam inordinate diligeret, etiam potuit seipsum antea inordinate amare. *Denique,* si quid urgeret hic discursus, æque probaret quod Eva etiam prius peccasset inordinato amore alterius, quod militat in ipsummet Doctorem. — *Dicerem* itaque cum Poncio, mentem Doctoris esse, primum Adami peccatum fuisse inordinatum amorem uxoris: non quod etiam non potuerit esse amor inordinatus sui ipsius: sed quia cum potuerit aliud objectum amare inordinate, nec constet quod ita se prius amaverit, inferendum est, quod prius inordinate dilexerit aliud objectum quam seipsum.

Probatur itaque conclusio: Potuit Adam inordinato amore suam uxorem prosequi prius quam se, et quantum colligi potest ex Scriptura, de facto prius inordinate amavit uxorem quam seipsum: ergo dicendum est quod primum ipsius peccatum fuerit inordinatus uxoris amor. *Probatur antecedens quoad secundam partem:* constat enim ex Scriptura quod Adamus divinum sibi præscriptum mandatum non fuerit transgressus, antequam Eva ipsum ad esum fructus vetiti alliceret: sed omnino verisimile est quod tantum netas non admitteret, nisi propter inordinatum uxoris amorem: ergo, etc. — *Confirmatur* ex S. Augustino, lib. 14. *De Civitate Dei,* cap. 11. *Credendum est,* inquit, *illum virum suæ fœminæ, uni unum, hominem homini, conjugem conjugi, ad Dei legem transgrediendam, non tamquam verum loquenti credidisse seductum, sed sociali necessitudine paruisse.* Addit lib. 11. *De Genesi ad litteram,* cap. 42: *Noluit Adam Evam contristare, quam credebat posse sine suo solatio contabescere, si ab ejus alienaretur animo, et omnino illa interire discordia: non quidem carnis victus concupiscentia, quam nondum in membris suis senserat, sed amicali quadam benevolentia, qua plerumque fit ut offendatur Deus, ne homo ex amico fiat inimicus; quod cum facere non debuisse, divinæ sententiæ justus exitus indicavit.* — Constat itaque ex S. Augustino primum peccatum Adæ fuisse inordinatum uxoris amorem, non quidem concupiscentiæ, quæ nedum excitata fuerat in membris ejus, sed amicitiæ, seu benevolentiæ conjugalis: eam enim summo amore diligebat, 1. *quod* esset, propter eximia corporis et animi ornamenta, summe amabilis: 2. *quod* unica esset mulier in toto terrarum orbe: quod sua esset uxor, ex qua prolem suscepturus, totumque genus hominum propa-

gaturus esset. 2. *quod* sibi a Deo in sociam data esset: *denique quod* sua esset ex carne ossibusque suis formata. Itaque ne delicias suas contristaret, parvipendit præceptum Dei, et de fructu ligni vetiti, quem ipsi Eva obtulerat, comedit.

Reponunt Thomistæ ex illis S. Augustini sententiis recte quidem inferri, quod Adamus prius quam comederet, amaverit inordinate uxorem; non tamen quod primum peccatum fuerit amor ille: siquidem aliis in locis sæpius affirmat Adamum superbiendo peccavisse, appetendo videlicet Divinitatem. Sic in Psalmum 68. tractans illa verba, *Quæ non rapui tunc exolvebam*, ait, *primos Parentes rapere voluisse Divinitatem, et perdidisse felicitatem*. Idem docet Bernardus serm. 1. *De Adventu* his verbis: *Audistis, fratres, quid hac nocte lectum est in Isaia, dicente Domino:* principes tui infideles, *vel ut alia translatio habet*, inobedientes, socii furum. *Revera enim principes nostri, Adam et Eva principia nostræ propaginis inobedientes, et socii furum, quod Filii Dei est, serpentis, imo diaboli serpente consilio subripere tentant.* — **Contra**, qua ratione explicant prætatos S. Augustini contextus a nobis laudatos, eadem ratione reponere possumus ex allatis ab eis S. Augustini sententiis colligi posse, quod Adamus commiserit quidem peccatum superbiæ ante comestionem: quamvis illud peccatum non fuerit primum peccatum ipsius, sed amor inordinatus, quo semel admisso superbire potuit. Quod utique quadrat ipsius S. Augustini sententiæ: alioqui non satis apte diceret quod Adamus, non carnali concupiscentia, sed amicabili benevolentia compulsus peccavit. Quamvis enim simul cum superbia hæc benevolentia concurreret ad ipsum inducendum, tamen si superbia præcessit, potius lapsus ascribendus esset superbiæ, quam benevolentiæ illi: quare de superbia potius deberet facere mentionem, quam de illa benevolentia. Unde quia primo de hac fecit mentionem assignans causam transgressionis, verisimilius est, quod existimaverit Augustinus primum peccatum fuisse amorem illum inordinatum benevolentiæ erga uxorem. Unde quando vel ipsemet S. Augustinus, vel ceteri sancti Patres affirmant Adamum superbiendo peccavisse, non sequitur quod primum illius peccatum fuerit superbia: imo, ut dixi, quandoquidem non admittatur peccavisse superbia, antequam res fuerit ipsi proposita a muliere, et quandoquidem diabolus ipse non fuerit ausus ipsum tentare antequam deciperet mulierem: signum est quod nec a muliere etiam induci potuerit ad peccandum isto motivo, nisi prius peccasset eamdem inordinate amando, quo peccato commisso, facile alia peccata persuaderi poterant. — *Confirmat* hæc Seraphicus Doctor in 2. *dist.* 21. *art.* 1. *qu.* 2: si Adamus superbiendo primo peccavisset, maxime quia appetiit similitudinem Dei: sed ita non est: si enim, inquit, Adamus appetiit esse sicut Deus: aut ergo suggerente muliere, aut suggerente serpente. Non suggerente serpente, quia ipse Adam non conqueritur de serpente, sed de muliere: *Mulier quam dedisti mihi etc.* Si suggerente muliere: ergo sicut mulier decepta fuit a serpente, ita vir a muliere. Sicut igitur mulier dixit: *Serpens seduxit me:* ita vir dixisset: *Mulier decepit me:* at hoc non dixit, sed dixit: *Mulier dedit mihi etc.* Quod si tu dicas, quod ita fuit quamvis Scriptura non exprimat, hoc simpliciter apparet improbabile: nam si mulier dixisset: comede, quia eris sicut Deus, cum ipsa come-

disset, et absque dubio non esset sicut Deus, nulla ratione videtur probabile quod vir ei credidisset.

Quæres 1: *an primi Parentes etiam in hæresim lapsi, fidei jacturam fecerint?*

Respondeo plures ex sanctis Patribus idipsum affirmare. Imprimis vero Tertullianus lib. 2. *Adversus Marcionem* cap. 12. constanter ait: *Illud ipsum Adæ delictum quis dubitabit hæresim pronuntiare, quod per electionem suæ potius quam divinæ sententiæ admisit? nisi quod Adam nunquam figulo suo dixit: non prudenter definxisti me: confessus est seductionem, non occultavit seductricem: rudis admodum hæreticus fuit.* Hoc ipsum indicat S. Ambrosius, Epistola 33. ad Marcellinam sororem, in qua Deum inducit sic Adamum alloquentem: *Agnoscis te nudum quia bona indumenta fidei perdidisti.* Ipsis adstipulatur S. Augustinus libr. 14. *De Civitate Dei*, cap. 17. *Hoc itaque cognoverunt*, inquit, *quod felicius ignorarent, si Deo credentes, et obedientes non committerent quod eos cogeret experiri infidelitas, et inobedientia quid nocerent etc.* Denique hoc ipsum diserte affirmat S. Prosper *ad capitula Genuensium*, dub. 3. *Quid est*, inquit, *quod ei naturæ solam fidem non vult esse præreptam, quam nisi primam Adam amisisset, ceteris bonis omnibus non careret? Credendo enim Adam diabolo, non credidit Deo.* Et intra: *Quomodo fides in Adam perdita in quoquam filiorum ejus inveniretur, nisi eam idem Spiritus, qui omnia in omnibus operatur, infunderet?* Et libro contra Collatorem cap. 9. *Perdidit Adam fidem, perdidit continentiam, perdidit charitatem.* Eis omnibus subscribit S. Fulgentius lib. 2. *De Incarnatione et gratia Christi*, c. 22. ubi de Adamo ait: *Perdidit fidem, perdens fidem perdidit divinam protectionem, scriptum est enim: Qui non credit Deo, non protegetur ab eo.* — *Confirmatur* hæc responsio ab illis omnibus SS. Patribus, qui Adamum fuisse deceptum affirmant. Sic S. Ignatius Martyr in Epistola ad Trallianos, *Diabolus*, inquit, *per Evam seduxit Adam Patrem generis nostri.* Irenæus lib. 3. *Adversus hæres.* cap. 35. *Ab altero*, inquit, *seductus fuit sub occasione immortalitatis, statim timore corripitur, et abscondituretc.* Hilarius, Canone 3. in Matthæum: *Serpens Adam pellexerat, et errorem fallendo traduxerat.* Epiphan. *Contra hæreses*, num. 38. disputans. *Ipse*, inquit, *diabolus per mendacium decepit Evam et Adam, alia pro aliis dicens, et amicitiam cum Creatore ostendens, cum dixit:* eritis sicut Dii, et nequaquam moriemini. Augustinus in Psalmum 68. explanans illa verba: quæ non rapui, tunc exolvebam; *Quis*, ait, *rapuit? Adam. Quis rapuit primum? ille ipse qui seduxit Adam. Quomodo rapuit diabolus? Ponam sedem meam ad Aquilonem, et ero similis Altissimo. Usurpavit sibi quod non acceperat, et ipso calice superbiæ suæ ei, quem decipere volebat, propinavit,* Gustate, inquit, et eritis sicut Dii: *Repere voluerunt Divinitatem, perdiderunt felicitatem.* Subscribit S. Leo, serm. *De Nativitate Domini: Gloriabatur*, ait, *diabolus sua fraude deceptum hominem divinis caruisse muneribus: et immortalitatis dote nudatum duram mortis subiisse sententiam.* Et Sermone 4. *Homo primus quia invido, et deceptori temere atque infeliciter credidit, et superbiæ consiliis acquiescens propositum honoris augmentum occupare maluit, quam mereri.*

Dices: Ille non est censendus infidelis et hæreticus, qui veritati sibi divinitus revelatæ pertinaci animo peccando non adversatur: at nec Adamus, nec Eva peccando divinitus sibi revelatæ veritati pertinaciter adversati sunt: ergo, etc. *Major* patet, hæresis enim est error fidei contrarius, simul cum pertinacia. Unde S. Augustinus Epist. 162. ait: *Si qui falsam, ac perversam sententiam nulla pertinaci animositate defendant, et parati sint corrigi, et tota sollicitudine quærant veritatem, non sunt inter hæreticos deputandi.* Et lib. 4. *De Baptismo contra Donatistas,* cap. 16. assignans differentiam inter duos homines credentes eumdem errorem, sed cum hoc discrimine, ut unus sit in Ecclesia, alius extra Ecclesiam, et ab hæreticis baptizatus, sic loquitur: *Constituamus duos aliquos isto modo: v. g. unum horum sentire de Christo, quod Photinus opinatus est, et in ejus hæresi baptizari extra Ecclesiæ Catholicæ communionem; alium vero hoc idem sentire, sed in Catholica Ecclesia Baptizari existimantem ipsam esse Catholicam fidem: istum nondum hæreticum dico, nisi manifestata sibi fidei Catholicæ doctrina resistere maluerit:* at nec Adamus, nec Eva fuerunt in peccato pertinaces, nec divinæ reprehensioni rebelles; imo suum uterque peccatum excusavit, ille veram sociam, illa serpentem patrati criminis instigatorem accusando: ergo, etc. — **Distinguo majorem**: si non adversatur veritati cum pertinacia, quando veritas cui adversatur, ipsi non constat, nec certus est eam fuisse a Deo revelatam, non est censendus hæreticus, concedo: secus, nego. At primis hominum Parentibus constabat apertissime Deum ipsis mortem fuisse comminatum, si de fructu vetitæ arboris comederent: ergo fidem dantes diabolo dicenti: *Nequaquam moriemini etc.* consequens est ut eam denegaverint illi, qui dixerat: *De ligno scientiæ boni, et mali ne comedas, quacumque enim hora comederis, morte morieris.* — Verum hæc equidem de muliere vera esse non abnuo: at induci non possum ut credam Adamum fidei jacturam fecisse; ipse namque nec serpentem falsa promittentem audivit, nec fuit seductus, ut testatur S. Paulus, ut infra constabit. Imo Seraphicus Doctor in 2. dist. 22. qu. 1. negat etiam Evam fuisse in hæresim lapsam: respondens enim *ad primum* ait: non est concedendum mulierem peccato infidelitatis peccasse, nisi infidelitas accipiatur valde large. Quod ergo objicitur, quod mulier dixit: *forte*, dici potest quod, forte est ibi nota eventus, non dubitationis: sed quia Magister dicit expresse, quod nota est dubitationis, ideo potest aliter dici, quod revera mulier non dubitavit verum esse, quod Dominus dixerat: sed de hoc dubitavit, videlicet qualiter Dominus intelligebat; utrum scilicet intelligeret de morte corporali, vel spirituali, vel alio quocumque modo: et illa dubitatio nec fuit pœna, nec culpa; sed quædam nescientia, quæ diabolo tentanti præbuit viam.

Quæres 2: *Qualiter intelligendum sit illud S. Pauli* 1. *ad Timotheum,* cap. 2. Adam primus formatus est, deinde Eva: et Adam non est seductus, mulier autem seducta in prævaricatione fuit?

Respondeo, varias esse hujus sententiæ interpretationes. *Primo* namque dicunt aliqui cum S. Hieronymo, lib. 1. contra Jovinianum, et Chrysostomo in explicatione ejus loci, Adam dici a Paulo non esse deceptum, quia non est seductus a serpente sicut Eva, non enim pec-

cavit Adam seductus a serpente, sed indulgens voluntati, et cupiditati Evæ. *Non est par Adam, et Eva,* inquit Chrysostomus, *ille seductus est a muliere, quæ data ei fuerat a Deo, et generis societate conjuncta: hæc autem decepta est a bestia, quæ servituti hominis fuerat addicta. Paulus igitur in comparatione mulieris, dicit non esse Adam deceptum: illa namque ab irrationali animante seducta est: hic autem a libera muliere.* Docent nonnulli cum S. Augustino, lib. 11. *De Genesi ad litteram,* capite ultimo, Adam idcirco dici non fuisse seductum, quia non fuit in causa cur mulier peccaret, *Neque frustra est,* inquit S. Augustinus, *quod Apostolus ait,* Adam primus formatus est, mulier autem seducta in prævaricatione facta est, *idest, ut per illam etiam vir prævaricaretur. Nam et ipsum dicit* prævaricatorem, *ubi ait:* in similitudinem prævaricationis Adæ, qui est forma futuri: *seductum tamen negat. Nam et interrogatus non ait,* mulier quam dedisti mihi seduxit me, *et manducavi, sed* ipsa mihi, *inquit,* dedit de ligno, et manducavi: *Illa vero,* serpens, *inquit,* seduxit me. *Ita Salomon tantæ sapientiæ numquidnam credendum est, quod in simulacrorum cultu credidit esse aliquid utilitatis? Sed mulierum amori ad hoc malum trahenti resistere non valuit, faciens quod sciebat non esse faciendum, ne suas, quibus deperibat, atque diffluebat mortiferas delicias contristaret. Ita et Adam postquam de ligno prohibito seducta mulier manducavit, eique dedit, ut simul ederent, noluit eam contristare, quam credebat posse sine suo solatio contabescere, si ab ejus alienaretur animo, et omnino ab illa interire discordia.*

QUÆSTIO TERTIA.

QUALIS, ET QUANTA FUERIT PECCATI PRIMORUM PARENTUM GRAVITAS.

Notandum 1. Peccati gravitatem colligi posse *vel* ex ipsa specie peccati: sic adulterium gravius est simplici fornicatione; *vel* ex intensione affectus peccantis, ut si quis vehementiori studio, et intensiori affectu rapiatur ad peccandum; *vel* ex effectu peccati, idest, damno quod peccatum consequitur; sic homicidium gravius est furto: *vel* ex variis circumstantiis peccato adjunctis, quæ gravitatem ejus amplificant, ut sunt qualitas personæ, locus, tempus, et id genus alia. Certum est autem, quod si attendatur species peccati primorum Parentum, illud non fuit omnium gravissimum; gravius enim fuisset si peccassent per blasphemiam, infidelitatem, aut per contemptum, vel odium Dei. Nec dubitanter dixerim, Judam, et omnes hæresiarchas, puta Arium, Lutherum, Calvinum etc. secundum speciem peccati, gravius peccasse quam Adamum: peccavit enim is contra legem positivam; illi vero simul contra positivam, et naturalem: ille violavit præceptum de re indifferenti; hi vero de re per se mala. Aliunde ergo inquirenda est primorum parentum peccati gravitas, quo censeatur omnium peccatorum gravissimum.

Notandum 2. Ex Seraphico Bonaventura in 2. dist. 21. art. 3. q. 3. quod tribus modis dicitur unum peccatum esse gravius altero: aut propter majorem libidinem: aut propter majorem ingratitudinem: aut propter majorem corruptionem. Si primum attendatur, certum est

quod peccatum Adæ nec fuit maximum simpliciter, nec maximum omnium peccatorum humanorum; ex majori enim libidine diabolus peccavit; et etiam multi filii Adæ ex majori libidine peccant quam peccaverit primus Parens. Si vero secundo modo dicatur peccatum majus, scilicet quantum ad ingratitudinem, sic etiam peccatum Adæ non fuit maximum simpliciter; quia diabolus ex majori ingratitudine peccavit, cum plura bona in sua creatione perceperit, et de sublimiori statu lapsus fuerit: fuit tamen maximum omnium humanorum, quia in nobiliori statu, et altiori erat, quam aliquis posteriorum suorum, qui lapsus fuerit in peccatum. Restat ergo videndum, an illud peccatum Adæ fuerit maximum ratione læsionis.

Notandum 3. Quod etsi Cajetanus explicans illa verba *Genesis*, cap. 3. *Tulit mulier de fructu arboris, et comedit*, affirmet primum Evæ peccatum fuisse minimum, tum ex radice, hoc est affectu libertatis; tum ex ratione peccandi, appetitus scilicet similitudinis divinæ: tum ex re appetita, quæ fuit scientia boni, et mali; tum ex specie actus exterioris, qui fuit comedere fructum pulchrum oculis, et ad vescendum suavem; tum ex causa peccandi, nimirum seductione serpentis; tum denique ex conditione peccantis, quia mulier erat, adeoque sexus infirmioris ad repugnandum diabolo: nihilominus si peccata utriusque parentis invicem conferantur, certum est quod Evæ peccatum longe gravius fuit secundum aliquid peccato Adami, ut constabit.

Duo itaque hac in Quæstione sunt resolvenda: *Primum*, an et quomodo peccatum utriusque primi Parentis fuerit omnium peccatorum humanorum gravissimum: *Secundum*, quisnam, Adamus, an Eva, gravius peccaverit.

Conclusio prima. — Peccatum primorum Parentum non fuit omnium humanorum gravissimum ratione malitiæ intrinsecæ, sed solum ratione læsionis, et ingratitudinis. Hæc est communis inter Theologos, eamque sic

Probat Doctor Subtilis in 2. dist. 22. qu. 2. n. 3: gravitas peccati colligitur vel ex eo quod opponatur intensiori seu perfectiori bonitati, vel ex eo quod sit contra bonitatem magis necessariam, hoc est, contra illam quæ præcipitur pluribus præceptis: sed ex neutro capite peccatum primorum Parentum fuit gravius omnibus peccatis humanis. *Non quidem ex eo quod opponatur perfectiori bonitati:* cum enim perfectio amoris divini præstantior sit quam obedientia; major enim omnium virtutum est charitas; propterea gravius est odisse Deum, quam non obedire ipsi. *Non etiam ex eo quod sit contra bonitatem magis necessariam*, aut præceptam pluribus præceptis, quia nempe unicum violaverunt præceptum sibi præscriptum de non edendo fructu vetito: peccata autem, inquit Doctor, quæ fiunt ab Adami posteris contra decem præcepta Decalogi, sunt peccata contra quæ præcipiuntur pluribus præceptis, et quæ servanda sunt ex lege naturæ: ergo illud peccatum non fuit omnium gravissimum.

Probat 2. Peccatum Adami fuit maxime amor inordinatus suæ uxoris: sed amor ille per se non erat contrarius præcepto de diligendo Deo, quod est maximum, nisi ea ratione, qua cetera peccata

opponuntur isti præcepto: nec etiam est contra secundum præceptum de diligendo proximo, tam aperte, quam est odium proximi: quis enim dubitat gravius esse proximum odio habere, quam ipsum diligere cum excessu? Ergo, etc. — *Confirmatur:* blasphemia gravius est peccatum quantum ad speciem intrinsecam, quam amor inordinatus, quo Adam dilexit Evam, et quam esus fructus prohibiti: siquidem illa est contra præceptum legis naturæ, et primæ tabulæ, quo præcipitur Deus amandus et honorandus: hoc vero fuit tantum contra præceptum positivum obedientiæ et dilectionis proximi: ergo sequitur peccatum Adami minus grave fuisse, quam plurima peccata posterorum; meritoque infert Doctor ibidem, quod si Adam damnatus fuisset propter illa peccata, minorem pœnam luisset, quam plures damnati.

Hanc veritatem probat Seraphicus Doctor quadruplici ratione: *Primo,* minus est peccatum remissibile, quam irremissibile: sed peccatum illud fuit remissibile, ut supra probatum est: multa autem peccata sunt irremissibilia: ergo, etc. *Secundo,* gravius est peccatum, quod nullo modo est excusabile, quam quod aliquam habet excusationem: sed peccatum Parentum primorum aliquam habet excusationem, in hoc quod factum est ad alienam instigationem: peccatum autem in Spiritum sanctum colorem excusationis non habet: ergo peccatum illud non fuit gravissimum peccatum. *Tertio,* tanto gravius est peccatum, quanto ex majori libidine procedit: sed in primis Parentibus regnavit minima libido, et voluntatis improbitas, cum eorum natura esset munda et sana: ergo videtur, quod illa transgressio ex inobedientia non fuerit maxima. *Quarto,* gravius est peccatum, quod est contra naturam, et rationem, et institutionem divinam, quam quod solum est contra divinum mandatum: sed peccatum primorum Parentum, quod ex illa tentatione secutum est, nec fuit omnino contra naturam, nec contra rationem, sed solum contra divinam institutionem: nam nec natura, nec ratio per se dictabat de illo ligno non esse edendum. Multa autem sunt peccata, quæ sunt contra naturam, et rationem, et institutionem divinam, quæ nos appellamus peccata contra naturam: ergo non videtur, quod illa primorum Parentum transgressio omnium peccatorum fuit maxima.

Probatur secunda pars, nempe quod illud primorum Parentum peccatum gravissimum fuerit ratione læsionis, et damni ex eo sequentis: major enim læsio, inquit Seraphicus Doctor, attendi potest, vel intensive, vel extensive. *Intensive* loquendo peccatum Adæ non fuit equidem maximæ læsionis; quia non depravavit voluntatem suam, sicut multa peccata depravant. *Extensive* vero loquendo, peccatum illud maximæ læsionis fuit, quia nullum peccatum est, quod tot personis nocuerit, et in tot pertranseat sicut illud peccatum, quod perpetratum fuit: ex tentatione primaria enim damnum illud non fuit solum ipsis peccantibus proprium, sed etiam commune universo generi humano: illi enim primi Parentes suo casu, et ruina omnes posteros suos, quotquot deinceps fuerunt, futurique sunt, in peccati et mortis exitium pertraxerunt. Quapropter S. Paulus maximum hoc damnum ponderans cap. 5. ad Romanos, ait: *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors: et ita in*

homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt. Gravissimum itaque fuit illud peccatum, si penses damnum ex eo consecutum, idest jacturam tantorum bonorum numquam deinceps recuperandorum, et tot, tantorumque malorum necessitatem, quam peccatum illud in universum genus humanum induxit. — Aggravat etiam peccatum Adami, quod sapientia, et gratia Dei excelleret, nullamque haberet ad malum proclivitatem: quamobrem tanto fuit major ejus in peccando iniquitas, quanto major erat in eo non peccandi facilitas: unde S. Augustinus, lib. 14. *De Civitate Dei,* cap. 15. *Si quis damnationem Adami, vel nimiam, vel injustam putat, metiri profecto nescit quanta fuerit iniquitas in peccando, ubi tanta erat non peccandi facilitas.* Quod utique eleganter declarat ex contrario, scilicet ex comparatione obedientiæ Christi Domini; *Sicut,* inquit, *obedientia Christi eo prædicabilior fuit, quia factus est obediens usque ad mortem: ita inobedientia primi hominis fuit detestabilior, quia factus est inobediens usque ad mortem. Ubi enim magna est inobedientiæ pœna proposita, et res a Creatore facilis imperata: quisnam satis explicet quantum malum sit non obedire in re facili, et tantæ potestatis imperio, et tanto terrenti supplicio?* ✻ " Accedit etiam ad gravitatem peccati utriusque primi parentis, quod mulier primum, deinde maritus contra Deum insurrexerint. Vere enim se contra Deum extulerunt, cum honore sibi divinitus collato, tanta præstantia non contenti, plus optarunt scire quam fas erat, ut Deo pares forent. Ubi etiam se prodit monstruosa ingratitudo: ad similitudinem Dei facti erant, hoc parum videtur nisi accedat æqualitas. Jam non est quod in extenuando Adæ et uxoris peccato, frustra non minus quam præpostere laborent sinistri et pravi homines. Neque enim leve delictum, sed detestabile scelus est apostasia, qua se homo Conditoris sui imperio subducit, imo eum rejicit et abnegat. Adde quod non simplex apostasia fuit, sed cum atrocibus in Deum ipsum contumeliis et probris conjuncta. Deum mendacii accusat Satan, et invidiæ et malignitatis: tam fœdæ et execrandæ calumniæ subscribunt. Tandem contempto Dei mandato, non modo suæ indulgent libidini, sed diabolo se mancipant. Si quis brevius malit, infidelitas ambitioni januam aperuit. Ambitio vero contumaciæ fuit mater, ut homines abjecto Dei metu, jugum excuterent. Hac ratione docet S. Paulus, inobedientia Adæ peccatum intrasse mundum. Inde tamen non sequitur illud fuisse peccatorum omnium gravissimum. " ✻

Objicies 1. Ideo peccatum est grave, quia bonum adimit: ergo quod præstantius bonum adimit, gravius est: sed peccatum Adæ majus bonum ademit quam ullum aliud; dum ademit justitiam originalem a se, et posteris: ergo est maximum peccatum. — **Distinguit primum consequens Doctor:** quod magis adimit de bono ex natura sua intrinseca, concedit consequentiam: quod magis adimit de bono demeritorie, negat consequentiam: et similiter distinguit subsumptum: peccatum Adæ ademit justitiam originalem, ex natura sua intrinseca, negat: demeritorie, concedit; et negat secundam consequentiam. Itaque gravitas peccati desumenda ex bono, quod per illud adimitur, non debet attendi quomodocumque, quia de facto omnia peccata mortalia auferunt gratiam habitualem, et jus ad beatitudinem; adeoque hac ratione peccata essent æqualia: sed considerari debent illa bona, quæ

per peccatum adimuntur secundum specialem incompatibilitatem, quam habent cum ipsis peccatis, v. g. quia odium Dei habet ex sua ratione particulari incompossibilitatem cum amore Dei; non vero cum amore creaturæ, nec cum amore temperantiæ, et quia intemperantia ex sua ratione particulari habet incompossibilitatem cum amore temperantiæ: hinc gravitas odii, et intemperantiæ desumi debet ex his bonis, quibus ex particulari sua ratione opponuntur: et hoc supposito, quandoquidem majus bonum sit amor Dei, quam amor temperantiæ, propterea majoris gravitatis censeri debet odium Dei, quam intemperantia.

Objicies 2. Pœna correspondet culpæ: sed peccato Adæ maxima pœna fuit inflicta; nimirum mors sua, et posterorum: ergo erat maximum. — **Distinguit majorem idem Doctor**: ita ut non infligatur pœna major, quam possit merito infligi pro culpa, concedit; ita ut non possit aliquando fieri, ut major infligatur pro peccato non majori, negat *majorem*; et concessa *minore*, neganda est consequentia. Solum ergo potest colligi gravitas peccati ob gravitatem pœnæ, quando tanta pœna infligitur ob unum peccatum, quanta non posset juste infligi ob alterum peccatum: non fuit autem tanta pœna inflicta ob peccatum Adæ, quanta non posset infligi propter aliqua peccata, quæ et ipsemet committere posset, et alii etiam homines. Seu, ut loquitur Doctor, « peccatum illud est majus, cui debetur major pœna: dummodo illa « pœna sit formaliter punitio illius culpæ: sic autem peccato Adæ « non debebatur maxima pœna. Imo si ipse damnatus fuisset pro illo « peccato, non fuisset ita graviter punitus pro isto peccato, sicut « multi alii. Et cum dicis, quod mors infligebatur sibi pro illo pec- « cato, quæ est maxima pœna; dico quod non dicebatur immortalis « ante culpam per aliqua intrinseca, quæ postea fuissent corrupta per « peccatum: sed per gratuita sibi collata. Videmus autem aliquando, « quod ex parva culpa subtrahuntur maxima beneficia, licet pro illa « non infligatur maxima pœna, imo modica. »

Conclusio secunda. — Peccatum Evæ secundum speciem intrinsecam gravius fuit peccato Adami: secundum autem quasdam circumstantias, gravius fuit peccatum Adami, quam peccatum Evæ. Hæc est communis quoad utramque partem contra Cajetanum supra, et Bellarminum, lib. 3. *De amissione gratiæ. Primam partem* sua sententia firmat S. Chrysost. Epist. 3. *ad Olympiadem*, in qua ait: *Et quidem usque eo gravius est, scilicet Evæ peccatum, ut collatum cum Adami peccato, ne peccatum quidem existimetur, quia vir non est seductus, sed mulier, quæ in fraudem impulsa fuit, ac Dei legem violavit, et sibi ac marito venenatum poculum temperavit.*

Probat hanc veritatem Doctor Subtilis in 2. dist 21. qu. 1. n. 4. quia Eva peccavit appetendo æqualitatem aliquam cum Deo in scientia boni, et mali: sic autem non peccavit Adam: sed gravius erat peccatum tantæ ambitionis, quam peccatum effectus inordinati, quo amavit Adam uxorem. *Deinde* Eva induxit virum ad peccandum, quod etiam certe gravissimum erat peccatum, quod non fuit commissum ab Adamo, nec aliquod æquivalens: ergo gravius peccavit Eva. Quod si etiam Adamus ambiret æqualitatem illam cum Deo, sicut Eva fecit, adhuc

ratione scandali hujus ab Eva commissi deberet dici simpliciter gravius peccasse, quam Adam. Nam, ut ait S. Ambrosius, libro *De Paradiso*, c. 21. *Mulieris*, inquit, *prior error inventus est: viro enim mulier, non mulieri vir, auctor fuit erroris.* Unde et Paulus ait: *Adam non est deceptus, mulier autem decepta in prævaricatione fuit.* — ✻ " Qualiter vero Eva maritum suum convenerit, et ad esum fructus vetiti sollicitaverit, perbelle explicat Alcimus Avitus, Poëmate 2:

Ignarus facti diversa parte revertens
Adam, diffusi lætus per gramina campi
Conjugis amplexus atque oscula casta petebat.
Occurrit mulier, cui tunc audacia primum
Flabat fœmineos animosa in corda furores.
Et sic orsa loqui, gemesum namque gerebat
Asservans misero pomum exitiale marito.
Sume cibum dulcis vitali ex germine conjux,
Quod similem Summo faciet te forte tonanti
Numinibusque parem. Non hoc tibi esca donum
Sed jam docta fero. Primus mea viscera gustus
Attigit, audaci dissolvens pacta periclo.
Crede libens, mentem scelus est dubitasse virilem
Quod mulier potui præcedere forte timebas
Saltem consequere, atque animos attolle jacentes.
Lumina cur flectis? cur prospera vota moraris?
Venturoque diu tempus furaris honori?
Hæc effata dabat victuræ fercula mortis,
Intereunte anima lethum dum crimina pascunt.
Accipit infelix malesuadi verba susurri
Inflexosque retro dejecit ad ultima sensus.
Non illum trepidi concussit cura pavoris,
Nec quantum gustu cunctata est femina primo,
Sed sequitur velox, miseræque ex conjugis ore
Constanter rapit inconstans dotale venenum. " ✻

Secundam partem probat Doctor *ibidem*, nempe quod peccatum Adami, secundum quasdam circumstantias, gravius fuit peccato Evæ: « Peccatum enim, inquit, potest aggravari ex circumstantia accidentali, propter excellentiam personæ, et dignitatem, quæ ex hoc magis « debet præcavere peccatum. *Item* propter fortitudinem, et possibilitatem resistendi. Ideo dicit Magister in littera, quod quia Adam exteriori tentatione pulsatus cecidit, tanto gravius plectendus erat, « quanto leviori impulsu erat prostratus. Tentatio enim carnis difficilius vincitur: quia de nostro contra nos roboratur: quia igitur « Adam fuit circumspectior, et nobilior, et fortior ad resistendum, ideo « per accidens suum peccatum fuit majus. *Denique* tradita fuit Adæ « justitia originalis tamquam digniori, et circumspectiori, et fortiori, « ita quod si eam perderet, pro se, et tota sua posteritate perderet. « Non sic autem fuit tradita mulieri, ideo Adæ peccatum accidentaliter fuit gravius peccato Evæ: formaliter tamen per se mere, et « præcise in se peccatum Evæ fuit gravius. »

Hoc ipsum probat Seraphicus Doctor in 2. dist. 21. qu. 3. « Pec-
« catum, inquit, potest dici gravius altero tribus modis: videlicet in-
« gratitudine, libidine, et consequenti corruptione. Si igitur loquamur
« de majori gravitate *quantum ad ingratitudinem*, gravius peccavit
« vir, quam mulier; pro eo quod abundantiora dona suscepit; et ideo
« cum beneficiorum oblitus, benefactorem suum contempsit, et offendit.
« magis ingratus fuit, et in sui ingratitudine majori culpabilior extitit. »
Si autem loquamur de majoritate *quantum ad libidinem*, sic am-
plius peccavit mulier quam vir; pro eo quod magis improba volun-
tate peccavit, dum concupivit Deo assimilari, et ardentius appetiit,
dum credidit hoc se obtinere posse, quod diabolus ei suggessit; et ideo
propter voluntatem magis improbam mulier peccavit ex majori libidine,
et quantum ad hoc culpabilior viro fuit. — Si autem loquamur de
majoritate culpæ *quantum ad corruptionem consequentem*, distin-
guendum est; quia aliquid potest dici corrumpere dupliciter: aut per
modum *causæ*, aut per modum *occasionis*. Si *per modum causæ*, quia
peccatum viri fuit causa transfusionis peccati in posteros, et ita cor-
rupit se, et alios, major consecuta est ex peccato viri corruptio, et
quantum ad hoc, culpa viri dicitur fuisse gravior: si vero *per modum
occasionis*, quia peccatum mulieris fuit occasio peccati viri, et ita per
consequens omnium aliorum, hoc modo mulier potest dici ceteros cor-
rupisse, non solum posteros, sed etiam virum suum. Unde non solum
peccavit in se, sed etiam in proximum; et quantum ad hoc dici po-
test in muliere gravius fuisse peccatum.

Per hanc *distinctionem* responderi potest ad rationes, quæ ad
utramque partem adducuntur, pro eo quod secundum diversa membra
hujus distinctionis procedunt. — Aliter posset dici, et quasi in idem
cedit, quod peccatum p test dici gravius altero, aut pensatis condi-
tionibus ex parte peccantis, aut ex parte peccati. Si pensemus gra-
vitatem *ex parte peccantis*, gravius peccasse dicitur vir, quam mulier,
tum propter donorum præcellentiam, tum propter status præsidentiam:
quia mulieri quodammodo prælatus erat. Si autem pensentur condi-
tiones *ex parte peccati*, gravius peccavit mulier, quam vir, tum pro-
pter impietatem in Deum; tum propter iniquitatem in proximum:
Deum enim sua ambitione inhonoravit, et proximum suggestione sua
dejecit.

SECTIO TERTIA.

DE PŒNA PRIMIS PARENTIBUS OB EORUM PERDUELLIONEM IRROGATA.

Statim ac sibi præscriptam a Deo Legem violaverunt primi ho-
minum Parentes, vindicatum est in noxios, et ultionum Dominus in
perduelles animadvertit. Audiverunt enim illi, ut refert sacer Textus
Genesis 3. vocem Domini Dei deambulantis in Paradiso ad auram
post meridiem: ad cujus auditum cum tremuli sese abdidissent, et
tandem evocati coram tremendo Judice comparuissent; divinam inter-
minationem senserunt, et in sui admissi criminis ultionem variis pœnis,
ac plagis fuerunt affecti. Quæ ut innotescant evidentius, triplici or-
dine referendæ sunt: quædam enim specialiter soli Evæ: quædam

soli Adamo: aliæ vero utrique fuerunt communiter irrogatæ: quas in sequentibus Quæstionibus referemus, et expendemus.

QUÆSTIO PRIMA.

QUIBUSNAM SPECIALIBUS PŒNIS PRIMI PARENTES IN SUI REATUS VINDICTAM FUERUNT AFFECTI.

Notandum 1. Quod etsi nulla hic de divina in serpentem Protoparentum tentatorem animadversione fiat mentio, revera tamen Deus in ipsum, priusquam in Adamum, et Evam, animadvertit his verbis *Genesis* capit. 3. versu 14. *Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia animantia: super pectus tuum gradieris, et terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ. Inimicitias ponam inter te, et mulierem, et semen tuum, et semen illius: Ipsa conteret caput tuum: et tu insidiaberis calcaneo ejus.* Quibus verbis quinque referuntur serpenti irrogatæ in suæ tentationis vindictam pœnæ: *Prima* quidem est divinæ maledictionis in eum fulminatio: *Quia*, inquit S. Chrysostomus Hom. 17., *tali malitia ministrasti, ut impostura illa opere compleretur, malum consilium offerendo: propterea quia te in his ut instrumento es usus, perpetuam pœnam impono, ut per ea quæ tibi fiunt, futuri homines erudiantur, non accedendum ad diaboli consilia, neque illius fraudes accipiendas, ut ne in easdem incidant pœnas. Secunda* est gressus super pectus: non quod revera ante tentationem serpens rectus incederet, ut quidam arbitrantur: sed quod ille gressus, qui prius erat naturalis, ipsi etiam injunctus est in pœnam: sicut mors, quæ prius erat naturalis homini ante peccatum, homo enim naturaliter mortalis est, verum eximio et admirabili beneficio Deus in statu innocentiæ mortem ab homine propulsabat et arcebat, ita ut si numquam homo peccasset, numquam mortuus fuisset: propter peccatum autem spoliatus homo justitia originali, et illa singulari protectione Dei destitutus, suæque permissus naturæ, in mortem incurrit: ita voluit Deus supplicium esse serpenti, quod prius erat natura. *Tertia* est inimicitia inter ipsum, et mulierem, necnon et semen ipsius, idest, genus humanum, quibus serpentes odiosi sunt, et aversandi, ita ut ad eorum conspectum post illam divinam interminationem, hominum quilibet contremiscat, et fugiat: quod utique annotat S. Damascenus, lib. 2. *De Fide orthodoxa*, c. 10. *Serpens*, ait, *plus ceteris animalibus familiaris erat homini, ad ipsum frequenter accedens, eique placidis motibus corporis blandiens: unde per ipsum princeps mali diabolus primis nostris Parentibus impietatis suæ venenum instillavit.* Sunt qui putent aspectum serpentis nonnisi post peccatum primi hominis et maledictionem istius serpentis, cœpisse homini esse horrificum, ac terrificum, post illa scilicet Dei verba: *Inimicitias ponam inter te*, etc. *Quarta* est ipsius serpentis a muliere contritio: experientia namque constat, inquit Rupertus, quod si mulier planta nuda dentem serpentis prævenerit, et caput ejus presserit, statim cum capite totum corpus perire, quamvis, si ejus caput gladio appetatur, vel malleo, difficile ita conteri possit, ut totum corpus enecetur. Fateor tamen his verbis præsignari Christi Domini, ac Beatæ Virginis Conceptionem, qua dæmonis caput conterendum, hoc est originale peccatum eliminandum et extirpandum erat.

Notandum 2. Varia fuisse SS. Patrum placita circa pœnas illas serpenti irrogatas, num videlicet naturali an mystico serpenti, seu diabolo fuerint denuntiatæ; plurimi namque cum S. Augustino libro *De Genes. ad litteram*, cap. 36. arbitrantur ea maledicta, quæ Deus in serpentem dixit, non ad verum serpentem tentationis organum, sed ad diabolum illius artificem pertinere: ita quod præfata omnia verba metaphorice sint accipienda: dæmon enim revera dicitur *maledictus inter bestias terræ*, quia damnatus est æternis pœnis; et quidquid in bestiis corporaliter cernitur obscœnum, fraudulentum, aut truculentum, id multo magis in dæmone spiritualiter reperitur. *Super pectus, et ventrem graditur dæmon*, quia duabus viis adoritur seducere homines, per superbiam scilicet, quæ figuratur pectore, et per libidinem, quæ adumbratur ventre. *Terram comedit omnibus diebus vitæ suæ:* nam, inquit S. Gregorius 101. *Antiquus hostis terram comedit, quia peccatores quosque in ventrem suæ malitiæ abscondit, isque hominum perditionem desiderans, quodammodo reficitur, dum pravis eorum operationibus delectatur: illud autem, cunctis diebus vitæ tuæ, designat omne tempus hujus vitæ usque ad consummationem sæculi, quo tempore permissum est dæmoni homines tentare, decipere ac perdere; quod ille pro vita, et magna voluptate habet, quamobrem dæmones rogabant Christum, ne mitteret eos in abyssum, et alii dicebant ei:* Venisti huc ante tempus torquere nos. — Nihilominus verius dicendum arbitror, maledictionem illam, et pœnam vere pertinuisse ad ipsum serpentem; licet ipse nullum patrasset scelus, sed ejus flagitii auctor fuisset diabolus; nec serpens libero polleret arbitrio, quasi in potestate ejus fuisset vel dare se, vel non dare diabolo ad scelus illud exequendum. Hinc quæ prius erant naturalia serpenti, cesserunt in pœnam: quibus etiam ipse dæmon, qui serpente usus fuerat tamquam instrumento, ad ipsius serpentis pœnam dolore quateretur; velut si quis musicum instrumentum infringat, quo afficiat dolore eum, qui illo ad canendum utebatur; aut equum abscissis pedibus prosternat, ut sessori noceat; vel navem subvertat, ut qui ea vehitur, naufragio pereat: ita Deus maledictis ferivit serpentem, quo diabolum, qui per eum locutus fuerat, dolore angeret: quemadmodum etiam legionem dæmonum afflixit, porcos perdendo.

Notandum 3. Quod etsi mors præcipua fuerit pœna primis Parentibus, et eorum posteris ob ipsorum perduellionem, a Deo irrogata; nihilominus hic ejus pœnæ nullam mentionem faciendam existimo: supra namque dictum est mortem ipsam fuisse homini naturalem, nec cessisse in hominis supplicium, nisi per substractionem justitiæ originalis; quo factum est, ut licet mors sit homini naturalis, tamen in ejus peccati pœnam et vindictam ipsi contigisse in sacris Litteris testatum reperiamus, quemadmodum arcus cælestis fuerat quidem ante diluvium, fitque naturaliter; Deus tamen eum nunquam imposterum futuri diluvii signum esse voluit. Cæteræ ergo speciales Adamo, et Evæ præscriptæ pœnæ hic supersunt discutiendæ.

Conclusio prima. — Triplex Evæ, et fœminis ejus posteris a Deo pœna fuit injuncta, nempe ærumnarum multiplicatio in multitudine conceptuum, dolor in partu, et subjectio

SUB POTESTATE VIRI. Hæc colligitur ex cap. 3. *Genesis* v. 16. ubi legimus : *Mulieri quoque dixit : Multiplicabo ærumnas tuas, et conceptus tuos : in dolore paries filios, et sub viri potestate eris, et ipse dominabitur tui.*

Tres autem hujus divinæ sententiæ in sexum femineum pœnas sic expendit Rupertus lib. 3. *De Trinitate*, cap. 22. « Triplici, autem « pœna punitur mulier, inquit, quia triplo majus tuit peccatum ejus « quam Adami. *Primo*, quia credendo serpenti plusquam Deo, seducta « est. *Deinde*, quia ligni vetiti pulchritudinem et suavitatem delecta- « biliter concupivit : *Tertio*, quia non contenta transgressione propria, « virum quoque ad transgressionem induxit : merito igitur triplici pec- « cato triplex vindicta, præter communem sibi cum viro mortem, red- « dita est. Nam quia serpenti credidit dicenti : *Eritis sicut Dii :* juste « ipsa contra hoc, quod Deus vivorum est, et non mortuorum, non vi- « vorum sed mortuorum mater esse meruit, dicente Deo : *Multiplicabo* « *conceptus tuos.* Omnes enim conceptus ejus anima et corpore in « peccato moriuntur, et nemo eorum vivit, nisi vivificetur per Chri- « stum. Item quia visa illius arboris pulchritudine intemperanter fru- « ctum ejus expetivit, pro illo visus delectamento contrarius redditur « uteri dolor. *In dolore*, inquit, *paries.* Tertio, quia virum importu- « nitate muliebri ad comedendum illexit, ideirco *Sub viri potestate*, « inquit, *eris, et ipse dominabitur tui.* Ita pro seductione, conceptuum « multiplicitas ; pro gulæ oblectamento, uteri dolor ; pro temerario « imperio, et scandalo quod viro exhibuit, servitutis viri pœna red- « dita est. Vel, ut inquit S. Chrysost. Homilia 17. in *Genes.*, quia abusa « es honoris dignitate, subjicio te viro : quia relicto eo, cui dignitati « par, et cujus naturæ particeps, et propter quem formata es, fami- « liaritatem cum serpente mala illa bestia habere, et accipere consi- « lium voluisti, propterea posthac illi te subjicio, et illum dominum « tuum assero, ut illius scilicet dominium agnoscas. »

Hoc ipsum luculenter expendit noster Alensis quæst. 105. art. 9. *Pœnantur*, inquit, *tres pœnæ ex parte mulieris :* 1. *multiplicatio ærumnarum in multitudine conceptuum :* 2. *dolor in partu :* 3. *subjectio sub potestate viri. Est enim triplex vis animæ, cognoscitiva, rationalis, et sensibilis : quantum ad rationalem sumitur pœna subjectionis : quantum ad sensibilem duplex pœna : una secundum multitudinem, cum dicit* multiplicabo ærumnas : *altera secundum ægritudinem, cum dicit :* in dolore paries. *Vel aliter : Individuum ad duo tendit : ad conservationem sui secundum tempus determinatum : ad conservationem speciei simpliciter : Mulier vero dicitur sexus passivi. Juxta autem utramque contrahit ex peccato pœnam : nam juxta actum generationis, qui est ad conservationem speciei, duplicem pœnam trahit : in portando fœtum, et parturiendo, quorum unum pertinet ad progressum, alterum ad consummationem, in initio vero est electio, et ibi videtur esse sine pœna : et fortasse hoc voluit designare sub nomine* conceptus : *vel hoc tacuit propter delectationem, in qua non videtur esse pœna. Ex parte vero actus, qui est ad conservationem individui, cum bonum sit libertas faciendi, quod sibi est expediens : malum per oppositum est servitus, subesse scilicet alterius dominationi necessario, hæc est illa pœna, quæ designatur cum dicitur :* sub potestate viri eris. — ⁂ His adjicit Se-

verianus Gabalorum episcopus : mulierem triplici pœna muletatam, *primo*, quod non obstante molestia partus virum diligere teneatur. *Secundo*, quod ipsa potissimum filiorum procreationis et educationis anxietates ferat ; tristatur enim pariendo, animi anxia est educando : ubi puer grandis fit, anxia est ne demens et vecors sit. Cum peregre fuerit, ne mori, ne ægrotare, ne ærumna ac dolore versari contigerit. Hoc vir non habet. Quamvis enim etiam pater sollicitus sit, non sic tamen ut mater, sed ipse se consolatur, dicens, homo est, novit sibi suisque rebus præesse, nec justo anxius curis discruciatur. Quid ita ? Quod non audierit : *in tristitiis paries filios. Tertium* denique divinæ in mulierem animadversionis genus est quod ipsi amplius docere sit interdictum. « Novum (inquit Severianus) vindictæ genus : tristis « experientia est. Cum dolores partus mulierem apprehenderint, ne in « ipsis quidem laboribus virum respuit. Non dicit : utinam nec nuptiæ « essent ! Utinam non esset liberorum procreatio ! Non sinit Deus, ubi « etiam periculum fecit, odisse eam virum. Nec eam latet quid illi « acciderit, ac quid sustinuerit, et tamen virum diligit. Idcirco, *in « tristitiis paries filios, et ad virum tuum conversio, aut, et ipse do- « minabitur tui.* Quia jam male illius dominata es, ac tuæ voluntatis « servus effectus est, ordinem solvo : Ipse dominus sit qui non est se- « ductus. Idcirco ait Paulus : *Mulieri autem docere non permitto, neque « dominari in virum.* Male enim primum docuit in paradiso ; neque « dominari in virum, male enim dominata est. Hoc ergo sensu jubet « Paulus mulierem non docere ; ab ea scilicet quæ in paradiso evene- « runt, non nos cavillamur. Audi ipsum loquentem : *Mulieri autem « docere non permitto, neque dominari in virum.* Et ut ostendat ista « statuere primi reatus causa, subdit : *Adamus enim non est seductus ; « mulier vero seducta est in prævaricatione.* » " ✻

Objicies 1. Multiplicatio prolis magnum est bonum, magnumque parentum gaudium, futura etiam, si homo non peccasset in Paradiso, et in statu innocentiæ ; igitur ea mulieri pro scelere admisso tanquam ingens quoddam malum pœnæ loco non denunciatur. — *Nego consequentiam :* multiplicatio enim conceptus, ut recte observat Pererius lib. 6. in *Genesim*, cap. 3., quatuor ob causas intelligitur post peccatum esse pœna mulieris, et magnum quoddam malum. *Primum*, quoniam multi conceptus priusquam ad maturitatem, et perfectionem veniant, per abortum in utero matris intereunt. *Deinde*, quia multi generantur partium corporis vel mole, vel numero, vel figura, vel situ, vel ex imbecillitate, et deformitate, vel sensuum vitio, vel animi, et rationis defectu depravati atque monstruosi : quod maximo dolori est parentibus. *Præterea* eorum qui generantur, pauci sunt electi, et prædestinati, plerique vero propter eorum flagitia æternis suppliciis destinati. *His accedit*, multitudinem prolis plerumque, vel ob Parentum paupertatem, cui educandæ non sufficiunt, vel propter flagitiosam, et probrosam filiorum vitam, vel propter miserrimos casus, et exitus acerbissimum Parentibus tormentum, et infortunium esse solere. Unde Rupertus lib. 3. *De Trinit.*, cap. 22. *Non est*, inquit, *multiplicatio benedictionis, sed damnationis : non gratiæ, sed iræ : non clementiæ, sed vindictæ. Unde non dixit tantum*, multiplicabo conceptus tuos, *sed*

insuper addidit, et ærumnas tuas: *mulier quippe quanto fœcundior, tanto ærumnosior.*

Objicies 2. Subjectio mulieris ad virum etiam stabat cum innocentia; mulier enim a viro suam ducens originem, ab eo necessario pendebat, ut a principio suæ formationis: ergo hæc subjectio non fuit ei in suæ perduellionis pœnam a Deo irrogata. — **Distinguo antecedens**: subjectio voluntaria, et jucunda, concedo; involuntaria, et ærumnosa, nego: fuisset quidem mulier in statu innocentiæ sub viri potestate, verum non coacte, nec moleste, nullaque voluntatis repugnantia: cum enim mulier esset integro animo, rectaque mente, nonnisi quod erat honestum, et rectum expendens, libens gaudensque sub imperio viri fuisset: quia id voluntati divinæ, rationique consentaneum esse intelligebat: imperium quoque viri fuisset plenum æquitatis, atque charitatis, nec uxor habita esset ut serva, et ancilla, sed ut charissima vitæ socia, et consiliorum atque officiorum mariti particeps, et ad generationem prolis atque educationem adjutrix. Post peccatum autem gravis pœna est mulieri subesse viro: tum ob ingenii muliebris levitatem, atque vanitatem, animique superbiam iniquo animo maritum sibi præesse ferentis: tum etiam quia plerumque viri uxores suas superbe, iracunde, et aspere tractantes, imperium eis suum onerosum, acerbum, et odiosum faciunt. Unde eleganter S. Ambrosius in Exhortatione ad virginitatem, affirmat mulieres nuptas pretio servitutem suam comparare: *Quæ nupserit,* inquit, *ad servitutem sua pecunia venditur: meliore conditione mancipia, quam conjugia comparantur: in illis meritum emitur servitutis: in istis pretium ad servitutem additur; nupta venalis auro gravatur, auro æstimatur.*

Conclusio secunda. — Triplici maxime pœna mulctatus fuit Adamus ob suam prævaricationem; nimirum maledictione terræ in ipsius laboribus, ejusdem spinarum et tribulorum germinatione: et victus parcitate, et labore. **Hæc aperte constant** ex 3. cap. *Genesis,* v. 17. 18. et 19. ubi Deus Adamum sic alloquitur: *Quia audisti vocem uxoris tuæ, et comedisti de ligno, ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ, spinas, et tribulos germinabit tibi, et comedes herbas terræ. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec revertaris in terram, de qua sumptus es, quia pulvis es, et in pulverem reverteris.*

Hujus conclusionis veritatem, et præfatam Dei in Adamum animadversionem sic expendit Alensis noster supra laudatus: *Illis,* inquit, *divinæ Scripturæ verbis, distinguuntur hominis pœnæ tum in vita, tum in morte. In vita quidem quantum ad initium, quantum ad progressum, et quantum ad consummationem. Quantum ad initium, cum dicitur:* Maledicta terra in opere tuo, *etc. Quantum ad progressum, cum dicitur:* Spinas, et tribulos germinabit tibi. *Quantum ad consummationem, cum dicitur: comedes herbas terræ: et,* In sudore vultus tui vesceris pane tuo. *In primo apparet laborandi difficultas in terræ cultura; in secundo ejusdem infructuositas cum dicitur:* Spinas, et tribulos: *In tertio victus parcitas.* Pœna vero, quæ respicit mortem, duplex est pariter, nempe moriendi necessitas, et incineratio: primum desi-

gnatur his verbis : *Donec revertaris in terram, de qua sumptus es.* Secundum vero denotatur sequentibus : *Pulvis es, et in pulverem reverteris.* — *Advertendum* autem Deum non maledixisse Adamo, sicut maledixerat serpenti ; *Tum* quod prius ipsum sua benedictione veluti consecraverat : *Tum* quod per agendam pœnitentiam gratiam sanctificantem erat Adamus iterum adepturus ; *Tum denique* quod Christus Dominus naturam humanam aliquando erat assumpturus. Licet autem nihil terra peccaverit, ipsa tamen divina maledictione feritur, non quidem absolute et simpliciter, sed respective ad hominem ; idcirco Adamo dicit Deus : *Maledicta terra in opere tuo :* hoc est, ut explicat Rupertus, *Laboriosa sit tibi operatori, vel cultori. Quia*, inquit Hugo Victorinus, *non feret sponte per se fructum unde vivas ; vel quia non respondebit tibi aliquando secundum opus tuum :* qui sensus verior apparet ; sicut enim in sacris Litteris Dei benedictio significat copiam, et abundantiam bonorum ; ita maledictio bonorum inopiam et sterilitatem, ac malorum et miseriarum redundantiam. — Homo itaque propter peccatum expertus est terram sibi maledictam, utpote qui ante suavi quodam exercitio, non autem laborioso studio et cultu feracem atque abundantem sibi reddere poterat tellurem, sentit eam anathemate percussam ; hoc est, rerum utilium sterilem, noxiarum et inutilium fœcundam, et quæ ad victum necessaria sunt homini, non sine grandi labore multisque hominis sudoribus proferentem. — *Maledicta* autem fuit terra potius, quam aqua, aut aliud elementum : « Vel quia, « inquit Alensis, mediante fructu ex terra oriundo peccavit Adam » : vel, ait Alcuinus, terræ maledicitur, non aquis ; quia homo de fructu terræ contra vetitum manducavit, non de aquis bibit : et quia in aquis erat peccatum abluendum de fructu terræ contractum, nimirum respectum habuit Dominus ad sacrum Baptisma, in quo delicta veteris Adami submersa funditus abluuntur.

Rogabis : An per istam Dei maledictionem dempta fuerit, aut saltem diminuta telluris fœcunditas, inductaque sterilitas. — **Respondeo**, probabilius videri eodem plane statu terram semper extitisse : ceterum homo perdurante innocentiæ felicitate in Paradiso habitasset, cujus erat solum fœcundissimum atque amœnissimum : insuper minor homini tunc foret indigentia, et consequenter minorem operam ruri colendo impendisset, cælestes influentiæ opportunius, clementius, certiusque satæ, cultæque telluri adfuisset : at post peccatum ejectus homo est ex illo felicissimo Paradisi solo ; deinde sparsi per orbem mortales in varias ac multo dissimiles terrarum portiones dilapsi, aliud macrum et jejunum, aliud arenosum, aliud glabrum, aliud pestilens, aliud noxiis fœcundum, infœcundum utilibus plantis invenerunt solum, coactique sunt immensis laboribus ac sudoribus alimenta sibi ex tellure comparare ; maxime vero cum cælestes impressiones, uti nunc fit sæpe numero, aut non opitulentur agricultoribus, aut culta ipsa prorsus evertant.

Rogabis 2 : An revera spinæ, et tribuli extiterint ante hominis peccatum. — **Respondeo**, plures e sacris Interpretibus, cum Rabbano, arbitrari ante peccatum, nec arbores infructiferas, nec herbas inutiles, ac noxias, nec spinas, tribulosque enascituros fuisse ; sed in supplicium peccati, et in perpetuam admonitionem homini futuram, e terra

prorupisse. *Quapropter spinæ*, ait, *et tribuli monent hominem, ut avertatur a peccatis, herbæ venenosæ ad pœnam, et exercitationem mortalium creatæ sunt, quia mortales propter peccatum facti sumus: per infructuosas arbores insultatur hominibus, ut intelligant quam sit erubescendum, sine fructu bonorum operum esse in agro Dei, hoc est in Ecclesia; et ut timeant ne deserat illos Deus, quia et ipsi in agris suis infructuosas arbores deserunt, nec aliquam culturam eis adhibent.* Sic ille. S. Basilius Homilia 5. in *Hexamer.* similiter philosophatur, *Rosa*, inquiens, *tunc spinis carebat, postea vero pulchritudini floris adjunctæ sunt spinæ, ut nos voluptatis inde capiendæ oblectamento propinquo, efficiamur dolore recordationis delicti: causa cujus factum est, ut spinas, ut tribulos tellus huic addicta condemnationi nobis præferret.* Sic Basil. quem secutus Procopius ita loquitur ad cap. 1. *A primordio creationis rosa nullis spinis erat aspera. Postea demum ejus pulchritudini accessere asperi illi aculei: ut dum ejus suavi odore fruimur, et delectamur, oppositam quoque sentiamus tristitiam, recordantes peccati, ob quod terra condemnatione prostrata est, ut nobis spinas, sentes, tribulosque pariat.* — Verius tamen dicendum arbitror, terram revera spinas, et tribulos ante peccatum produxisse: tamen hæc germinatio homini tunc non fuisset pœnalis, sed animalibus his utentibus utilis, et jucunda, vel ad terræ ornatum, vel ad elevandum hominem ad laudem Dei, multiplici creaturarum genere: nunc autem est pœnalis, quia productionem seminum utilium impediunt, et eorum loco pluries enascuntur.

* " Hic prætereundum non est ludicrum, verius dicam impium Judæorum commentum, qui asserunt Adamum post admissum scelus, per centum et triginta annos ab Eva fuisse separatum, et excommunicatum, et illum cum dæmone femina, nimirum, Lilit concubuisse: Evam vero cum dæmone masculo, et ex illis Adamum et Evam liberos suscepisse. In Talmud hæc occurrunt, referente Salom Jarchio: *Dixerat Rabbi Jeremias filius Eliezaris omnibus istis annis quibus fuit Adam in anathemate excommunicationis, genuit spiritus, et dæmonas, et spectra nocturna, sicut dicitur: et vixit Adam centum et triginta annos, et genuit liberos in imagine et similitudine sua, quod docet quod ad illud usque tempus non genuerat ad similitudinem suam.* Sed alios liberos susceperat, dæmonas nimirum, et spectra nocturna. Hoc etiam patet ex Bereschit Rabba section. 20. et 29.: *Omnibus centum et triginta annis quando fuit separata Eva ab Adamo, fuerunt spiritus masculini incalescentes ab ea, qui concubuerunt cum ea, ipsaque pariebat ab illis. Et spiritus fœminæ incaluerunt ab Adamo et pariebant ex illo. Illud est quod in Scriptura legitur: Cum perverse egerit, castigabo eum virga hominum, et plagis filiorum hominum.* Absurda sane et omnino impia sacrorum Psalmistæ verborum expositio. Itaque cum Judæi vanis semper ac fabulosis traditionibus occupati et inescati crederent dæmones ac generari posse et aliquos esse filios *Lilit*, hoc est noctis ac tenebrarum, mirum non est quod Apostoli filios Ecclesiæ dixerint non esse filios tenebrarum, sed lucis: sic 1. Thess. V. 5.: *Omnes enim vos filii lucis estis, et filii diei: non sumus noctis, neque tenebrarum.* Qua etiam allusione Simon Magus dicitur primogenitus Satanæ apud Ignatium, Marcion primogenitus

diaboli, apud Irenæum et Eusebium, et is qui negat Christum in carne venisse a S. Polycarpo dicitur antichristus et primogenitus diaboli. " ✻

QUÆSTIO SECUNDA.

QUID PRIMIS PARENTIBUS CONTIGERIT POST DIVINAM IN EOS ANIMADVERSIONEM.

Notandum 1. Quod statim ac Deus primos Parentes ob admissum scelus increpavit, et utrumque specialibus pœnis addixit, subdit Moyses ipsum eos e Paradiso ejecisse; *Emisit*, inquit *eum*, nempe Adamum, *de Paradiso voluptatis, ut operaretur terram, de qua sumptus est:* quibus supremus Judex reos illos a loco voluptatis deturbavit, ne si in eo persisterent, vescerentur de ligno vitæ, viverentque in æternum: *Alienandi enim erant a vita jam morituri*, ait S. Augustinus: unde Procopius, *Pulsus est*, inquit, *homo secundum præcepti tenorem a Paradiso, qui suscipiebat viventes, morientes.* Hinc S. Bernardus sermone 1. in *Festo omnium Sanctorum: Miseri*, ait, *Adam et Eva, qui conversi in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis: dum confessionis mundationem fugiunt, immundo remanent corde, et a facie Domini ejiciuntur sicut excommunicati: Non solum quia vetitum comederunt: sed quod male confessi pœnitentiam non egerunt, ablegavit illos Dominus a vitæ ligno, et delitiarum horto.* Tria itaque maxime veniunt hic discutienda, *Primum*, quanto tempore Adamus, et Eva in Paradiso steterint. *Secundum*, quanam in patria post suam ejectionem e Paradiso degerint. *Tertium*, an salutari sua pœnitentia in Dei gratiam, et benevolentiam fuerint postmodum restituti.

Notandum 2. Percelebrem quidem esse concertationem inter Doctores, quanto tempore perstiterint primi Parentes in Paradiso terrestri. Res plane difficilis explicatu; quis enim, ubi nulla mentio fit a sacro Scriptore, pro certo quidquam audeat affirmare? Soli conjecturæ locus est impræsentiarum, ✻ " quia revelatio divina hac in re deest, nec quidquam ex Scriptura Sacra circa hanc controversiam definiendam certo potest elici. Unde itum est in varias opiniones, et assertiones. Kabbalistarum quidem sententia, nemini sano accepta, tert viginti annis in eo statu Adamum mansisse, quia nemo capax sit damnationis, quin totidem annorum sit: id quod per gematriam ridicule colligunt ex verbo *fuit.* cap. 3. *Genes.*, vers. 22. Sed et omni ratione caret, quod alii triginta et tribus annis mansionem definiunt, quia totidem annos Christus vixerit: alii quadraginta diebus, quia totidem Christus in eremo jejunarit; quis nos docuit in ejusmodi circumstantiis Adamum cum Christo comparare? Irenæus, Cyrillus et Epiphanius, ac hos secuti plurimi arbitrantur non ultra sex horas in statu innocentiæ Adamum fuisse. Eodem enim die, inquiunt, nempe sexto, hora creatum tertia: lapsum hora sexta: expulsum hora nona, quod similiter ex analogia cum Christo confirmant. Sicut Christus in exordio diei sextæ passionis ante tribunal raptus, sputis sordidissimis fœdatus est, ita de luto formatum Adamum. Sicut hora tertia Christus accepta mortis sententia Hierosolymis ad supplicium ductus: sic Adamum eadem in Paradisum. Sicut inter sextam et nonam Christus suas manus in cruce extendit: sic hora sexta Adamum et Evam manum

ad decerpendum extendisse fructum. Sicut denique hora nona Christus in cruce expiravit et latro Paradisum ingressus est, ita eadem hora Adamum fuisse ex Paradiso ejectum. Idem fere sentit Patricides Arabs : expulsos eos hora nona diei veneris in montem quemdam Indiæ. Sed et Ibn-Fora Jacobita in scripto apologetico quod Patricidi opposuit similia habet, referente Holhingero, Smegmat. *Oriental.* lib. 1. pag. 209. — In hac autem sententiarum diversitate quid certo statuatur non occurrit. Verisimilius tamen augurari mihi videntur qui Adamum plus uno die solido in Paradiso stetisse innocentem opinantur. Hoc enim Moyses non obscure indicat cap. 2. *Gen.*, v. 3. cum ait Deum quievisse die septimo et illum sanctificasse, homine adhuc in Paradiso existente ; sanctificatio enim illa quid fuit aliud quam præceptum homini datum de illo die sanctificando? Igitur homo die septimo nondum peccaverat, totus enim ille dies haud dubie sanctificatus est. Accedit quod ait Josephus lib. 1. *Antiquitatum judaïcarum*, cap. 2. : *Adamum naturam interpretari cœpisse post septimam diem*, dum videlicet adductis coram eo cunctis animantibus nomina singulis imposuit juxta cujusque naturam : sive enim singula animalia reipsa coram Adamo convocaverit Deus, sive hæc adductio facta fuerit per visionem intellectualem, ut vult Cajetanus, certum est ex serie Judaïcæ Moyse illam nominum impositionem ab Adamo factam esse dum adhuc esset innocens et in Paradiso consisteret ; subindeque verisimile est Adamum ad minus per integram diem in Paradiso innocentem stetisse. " ✻

Notandum 3. Tria hac in re ancipiti videri certa : *Primum* quidem. Adamum, et Evam non ita diuturno tempore in Paradiso stetisse ; credibile enim est dæmonem, quem invidia humanæ felicitatis urebat. et flagrantissima cupiditas deturbandi hominem ex illo felici statu vehementer instigabat, diu tenere se non potuisse, quin hominem oppugnare adoriretur, et per dolum, ac fraudem circumvenire conaretur. *Secundum* est quod eodem die, quo peccaverunt, e Paradiso fuerunt deturbati : hoc nempe indicat Moysis narratio ; refert enim post peccatum illos erubuisse ob nuditatem corporis, ad eamque velandam fecisse sibi subligacula, et audita Dei voce, pudore simul et timore perculsos in medium sese Paradisi nemus abdidisse, indeque jussu Dei egressos fuisse, ab eo increpatos, et e Paradiso exterminatos. Nec sane locus ille Paradisi propter hominem innocentem constitutus. reorum conveniens erat habitaculum. Adde quod si longiori tempore mansissent, periculum erat ne commiscerentur, cum jam mutua exarsissent libidine : cum tamen S. Augustinus, et alii Patres, virgines illos e Paradiso recessisse summo consensu prodant. *Tertium* denique quod certum videtur, est ipsos fuisse e Paradiso exterminatos sub finem ejus diei, quo peccaverunt, hoc est ante solis occasum : etenim refert Moyses Deum apparuisse, et tonantem vocem emisisse ad auram post meridiem, idest sub vesperam, nam eo tempore ventus spirare solet, præsertim zephirus : maxime vero in locis maritimis. His ita prælibatis, sit :

Conclusio prima. — Probabilius est Adamum, et Evam non tantum uno die moratos fuisse in Paradiso.

Hæc est communior inter sanctos Patres ; eamque sua sententia

firmat S. Augustinus, lib. 11. *De Genesi*, cap. 31. et lib. 2. *De peccatorum meritis, et remissione* cap. 21. nam cum ait: *Primos Parentes ante peccatum usos fuisse ceteris Paradisi fructibus*, satis innuit, plus uno die eos in Paradiso mansisse. Clarius idem significat S. Gregorius lib. 4. *Dialogorum*, cap. 1. his verbis: *In Paradiso assueverat homo verbis Dei, et beatorum Angelorum spiritibus, cordis munditia, ac celsitudine visionis interesse.*

Probat hanc veritatem Pererius quæst. 2. in 3. cap. *Genesis*, ex eo quod non consentaneum videatur tam multa, et varia, quæ inter creationem Adami, et ejectionem ejus narrantur facta, intra unum diem coarctari. Etenim sexto die, *primum* quidem creata sunt animalia terrestria: *postea* vero creatus est homo extra Paradisum. *Deinde* in Paradisum introductus, accepit præceptum a Deo, abstinendi ab arbore scientiæ boni, et mali. *Post hæc* ducta sunt ed eum animalia, quorum singulis, considerata cujusque eorum vi, et natura, congruentia imposita ab eo sunt nomina. *Cumque* in eis nullum ei reperiretur idoneum ad societatem vitæ, prolisque generationem adjutorium, ex Adami altissimo somno sopiti latere formata est Eva. *Adhuc* nudi versabantur ambo in Paradiso sine ullo, aut nuditatis suæ pudore, aut externi incommodi, vel molestiæ perpessione. *Post hæc* consecutus est sermo inter serpentem, et Evam ultro citroque habitus, scilicet, ut credibile est, multo longior, quam a Moyse commemoretur. Eva porro serpentis decepta promissis, arborem vetitam adivit; ejusque curiose spectata, et considerata pulchritudine, decerpsit fructum, comedit, perrexit ad virum, et suis blanditiis eum pellexit ad comedendum. *Quo facto* cum eos protinus suæ nuditatis puderet, ad eam tegendam fecere sibi subligacula, auditaque Dei ad eos venientis voce, sese in medium Paradisi locum densissimis opacum arboribus abdiderunt: unde jussu Dei egressi, uterque separatim ab eo interrogati, puniti tandem e Paradiso ejecti sunt. Tantam igitur hanc rerum molem respuit animus credere in unam diem commode includi potuisse. Hæc ille. — *Confirmatur* hæc veritas ex ipsamet Scriptura sacra: si enim tam exiguum tempus inter creationem Adami, et Evæ, ac serpentis tentationem interfluxisset; nulla erat ratio cur serpens diceret Evæ: *Cur præcepit vobis Deus, ut non comederetis ex omni ligno Paradisi?* Hoc enim argumentum est serpentem observasse eos ex omnium arborum fructibus edere solitos, præter unum arboris scientiæ boni, et mali fructum, a quo religiose videbat eos sese abstinere, quod utique Eva confirmasse videtur dum serpenti respondit: *De fructu lignorum, quæ sunt in Paradiso, vescimur, etc.* Quid est enim *vescimur*, nisi vesci solemus? quamquam non me lateat Hebraice legi *vescemur*, in futuro tempore. — Unde non incongrue quidam conjectantur illos in Paradiso stetisse per octo dies, et octavo die, quam fuerant creati, hoc est Feria sexta hebdomadæ secundæ, profligatos ex horto; nam spatium octo dierum sufficiens fuit experiendæ aliquantulum ejus status felicitatis, et Paradisi voluptatis degustandæ. Idque consonat eis, quæ sancti Patres edocent, nempe Adamum eodem die creatum, et lapsum, eodem, inquam, non numero, sed hebdomadæ, nempe sexto recurrente. — Habet pariter consonantiam cum eo, quod secundus Adamus, Christus nempe, pro expiando primi Adami crimine pertulit, etenim

sexta die Adamus est creatus, et e Paradiso ejectus: eadem quoque die passus est Christus, suoque sanguine cœlestis Paradisi januas Adamo, et posteris reseravit. 2. In ejus diei exordio, ille fuit ex luto formatus: hic idem ad tribunal raptus, et sordidissimis fœdatus sputis. 3. Hora ejus diei tertia inductus est Adamus in Paradisum; et Christus tertia hora, mortis accepta sententia, urbe Jerosolyma eductus est ad supplicium. 4. Inter sextam, et nonam horam Adamus, et Eva protenderunt manus ad excipiendum fructum, qui nobis mortem intulit: hoc ipso tempore Christus manus extendit in Cruce, sanguinem fudit, et mortem obiit, quæ nobis vitam æternam conciliaret. *Denique* ad auram illius diei Deus ejecit Adamum, et Evam vetiti fructus latrones e Paradiso terrestri; Christus autem Latronem pœnitentem in cælestem Paradisum eodem tempore, sicut promiserat, induxit.

Conclusio secunda. — Credibilius est Adamum, et Evam e Paradiso deturbatos, illam terræ plagam incoluisse, quæ postmodum Judæa et Palestina dicta est. Ita ex vetustissima Hebræorum traditione affirmat *S. Basilius* in 5. cap. Ezechielis dicens: *Obtinuit fama quædam in Ecclesia memoriam conservatam non scripto proditam, quæ et talis est, quod prima utique Judæa hominem habebat incolam, nimirum Adam, simul atque excidit delitiis Paradisi, in hac terra collocatum, ad mitigandam jacturam bonorum quibus fuerat exutus.* — Idem affirmat Rupertus lib. 3. cap. 31. et ex eo Tostatus, et uterque ex S. Hieronymo, contendentes Adamum in Judæa commoratum fuisse, ibique sepultum. Addi potest eorum auctoritas, qui referunt agrum Damascenum, qui interpretatur sanguinis mixtio, sic nominatum, quod in eo primum cruente fusus fuerit humanus sanguis, dum nempe ibi innocens Abel a fratricida Caino fuit trucidatus.

Confirmatur hæc veritas: Ibi degisse dicendus est Adamus dum viveret, ubi post mortem fuit tumulatus: sed tumulatus fuit in Palæstina: ergo in ea vixit. *Major constat*, nam ut Christus Dominus in Evangelio loquitur, *ubi ceciderit arbor, ibi manebit*, quibus verbis non solum eumdem fore animarum statum post mortem, qualis in morte fuerit, sed etiam designat corpora eadem in plaga esse tumulanda, in qua fuerunt extincta. *Adde quod* tunc temporis nondum mos inoleverat apud Magnates, specialem sibi sepulturæ locum seligendi, in quem, si longius abessent morientes, eorum corpora essent deportanda. *Probatur minor* ex communi Judæorum traditione a pluribus Sanctis Patribus firmata, Adamum in Monte Calvario, a Cranio, seu Calvaria ipsius ita nominato, fuisse tumulatum, in quo post tria annorum millia Dominus noster Jesus Christus crucifixus est; ut qui primus peccati fuerat auctor, primus etiam peccati medicinæ salutaris vim reciperet. Ita præ cæteris sentit Tertullianus in carmine contra Marcionem, sic scribens:

Golgotha, locus est capitis, Calvaria quondam
Lingua paterna prior, sic illum nomine dixit:
Hic hominem primum suscepimus esse sepultum:
Hic patitur Christus, pio sanguine terra madescit:
Pulvis Adæ, ut veteris possit cum sanguine Christi
Commixtus, stillantis aquæ virtute lavari.

Ipsi subscribunt S. Cyprianus, sermone *De resurrectione Christi*: *Nos*, inquit, *ad Christum pertinentes, cujus sanguine conspersa creditur Adami Calvaria, qui sub loco ubi Crux Domini fixa est, humatus traditur ab Antiquis.* Origenes tractatu 35. in Matthæum: *Venit ad me traditio quædam, quod corpus Adæ primi hominis sepultum est, ubi crucifixus est Christus, ut sicut in Adam omnes moriuntur, sic in Christo omnes vivificentur, ut in loco ille, qui dicitur* Calvariæ locus; *idest* locus capitis, *caput humani generis resurrectionem inveniat cum populo universo per resurrectionem Domini Salvatoris, qui ibi passus est, etc.* S. Chrysostomus Homil. 24. in 19. caput Joannis: *Exivit in eum, qui dicitur Calvariæ locus, ubi quidam dicunt Adam, et mortuum, et sepultum esse, et Jesum, ubi mors dominata est, ibidem trophæum erexisse per Crucem, quam tulit contra mortis tyrannidem.* S. Augustinus, sermone 71. *De tempore: Etiam hoc Antiquorum relatione refertur, quod et Adam, primus homo in ipso loco, ubi Crux fixa est, fuerit aliquando sepultus: et ideo* Calvariæ locum *dictum esse, quia caput humani generis ibi dicitur esse sepultum. Et vere, Fratres, non incongrue creditur, quia ibi erectus sit medicus ubi jacebat ægrotus; et dignum erat, ut ubi occiderat humana superbia, ibi se inclinaret divina misericordia: et sanguis ille pretiosus etiam corporaliter dum dignatur pulverem antiqui peccatoris stillando contingere, redemisse credatur.* Imo et Hieronymus ipse, licet aliter sentire videatur in Epitaphio S. Paulæ, tamen scribens nomine Paulæ, et Eustochii ad S. Marcellam Epistola 17. ait, *In hac urbe, imo in hoc tunc loco, et habitasse dicitur et mortuus Adam, unde et locus in quo crucifixus est Dominus noster, Calvaria appellatur; scilicet quod ibi sit antiqui hominis Calvaria condita; ut secundi Adam, idest Christi, sanguis de Cruce stillans, primi Adam, et jacentis Protoplasti peccata dilueret.*

Objicies ex Josue 14. *Nomen Hebron ante vocabatur Cariath-arbe, Adam maximus inter Enacim ibi situs est.* Hinc S. Hieronymus in Epithaphium S. Paulæ; *Cariath-arbe,* inquit, *idem est ac civitas virorum quatuor, Abraham, Isaac, Jacob, et Adam magni, quem ibi conditum, juxta librum Jesu Nave Hebræi autumant; licet plerique quartum putent Caleb, cujus latere memoria monstratur.* Ergo Adamus in Hebron fuit tumulatus. — *Secundo,* cum diluvio plures deportati fuerint terrarum aggeres, montesque plurimi hinc inde distracti; verisimile est pariter diruta fuisse mortuorum sepulchra omnia, ac proinde ipsorum ossa disjecta ac dissipata. Quonam itaque modo factum est, ut Adami ossa in Golgotha perseveraverint ita integra, ut postmodum ibidem ejus Cranium inveniretur? — **Respondeo** *ad primum;* nomen *Adam* non semper esse proprium primo Parenti, sed cuilibet homini concessum, ut constat ex his verbis *Genesis* 6. *Masculum, et fœminam creavit eos, et benedixit illis, et vocavit nomen eorum Adam:* ac proinde ibi tribuitur cuidam homini, cui peculiare nomen erat *Arbe,* qui sicut legitur *ibidem* cap. 15. versu 13. erat Pater Enac Gigantis; cum aut Arbe fuerit statura major, vel dignitate præcellentior suis filiis, qui cap. 13. *Numerorum* dicuntur monstra quædam de genere Giganteo, is Arbe merito dicitur inter Enacim maximus. *Ad secundum* dico falsum esse diluvio omnes deportatos montes in eisque locata sepulchra fuisse dissipata; plures enim steterunt inconcussi montes, puta montes Armeniæ, in quibus

Arca Noe stetit. — *Confirmatur iterum* ex iis, quæ refert Moyses Barcepha lib. *De Paradiso*, cap. 14. ex *Jacobo Orrohaita*, nempe Noe habitasse in terra Jebus, atque in regione Sodomorum, ibique plantasse illas Cedros, ex quibus Arcam construxit: quam Arcam cum esset una cum liberis suis conscensurus impendente diluvio, secum in eam intulisse ossa Adami; eaque deinde post diluvium Arca egressum suis filiis distribuisse, prout orbem terrarum inter illos habitandum partiebatur, v. g. *Calvariam* Adami dedisse primogenito suo Sem, et terram assignasse ei Judæam, atque ita posteritatem Sem, cum in Judæam, seu suam hæreditatem venisset, illam Adæ Calvariam, quæ sibi de illius ossibus ex paterna distributione obvenerat, in Adæ sepulchro, quod alioquin jam tum illic extabat, reposuisse. Constat itaque ante diluvium Adamum in Palæstina fuisse tumulatum.

Conclusio tertia. — CERTUM EST ADAMUM, ET EVAM SUA JUGI PŒNITENTIA DIVINAM IN GRATIAM ET BENEVOLENTIAM FUISSE RESTITUTOS.

Patet hujus Conclusionis veritas ex libro *Sapientiæ* cap. 10. ubi legimus: *Illum, qui primus formatus est a Deo Pater orbis terrarum, cum solus esset creatus, custodivit, et eduxit illum a delicto suo, etc.* Unde S. Augustinus in Epistola 99., quæ est ad Evodium, sic ait: *De illo quidem primo homine Patre generis humani, quod Christus cum descendit ad inferos, inde eum liberaverit, Ecclesia fere tota consentit, quod eam non inaniter credidisse credendum est, undecumque hoc traditum sit, etiamsi canonicarum Scripturarum hinc expressa non proferatur auctoritas. Quamquam illud, quod in* lib. *Sapientiæ* capit. 10. *scriptum est:* hæc *(nempe Sapientia divina)* illum, qui primus factus est a Deo, Patrem orbis terrarum, cum solus esset creatus, custodivit, et eduxit illum a delicto suo; et dedit ei virtutem continendi omnia: *Hoc inquam, quod ibi scriptum est, magis pro hac sententia, quam pro ullo alio intellectu facere videatur.* Sic Augustinus. Nec refert, quod Rupertus lib. 3. cap. 33. hanc veritatem in dubium revocet, affirmetque Sapientiæ librum non esse canonicum: mirum enim est virum aliunde doctissimum ignorasse librum Sapientiæ multis ante suam ætatem sæculis inter canonicas Scripturas fuisse repositum, ut videre est in Conciliis Carthaginensi, et Laodiceno. Adde quod ipsi adversentur omnes SS. Patres, qui verbis ac scriptis pugnaverunt in *Tatianum*, S. Justini Martyris quemdam discipulum, postmodum Encratitarum hæreticorum infelicem Parentem, cujus ex præcipuis erroribus unus erat, Protoparentes æternis urgeri suppliciis, propterea quod nec admissi criminis pœnitentiam egissent, nec veniam fuissent assecuti, ut legere est apud S. Epiphanium Hæresi 46. et S. Augustinum libro *De hæresibus* cap. 25.; sed maxime apud S. Irenæum lib. 3. cap. 34. qui pluribus momentis prætatum Tatianum impugnat, et nostram Conclusionem propugnat.

Probatur ratione, quod in divinam gratiam restituti fuerint primi Parentes: *Primo* quidem, quia Deus non maledixit Adamo nec Evæ, sicut maledixerat serpenti; quod certe indicium est eorum salutem non fuisse desperatam, sicut desperata erat diaboli in serpente latentis restituenda salus: seu, ut loquitur Tertullianus lib. 3. *Adversus Mar-*

cionem cap. 25., *Ideo nec maledixit ipsum Adam, et Eram ut restitutionis candidatos, etc. Secundo,* quia Adamus, et Eva induerunt se asperis perizomatis ex foliis ficulneis quasi sacco, et cilicio, *Ut invidiam perditionis humanæ omni satisfactionis habitu expiarent,* inquit Tertullianus, libro *De cultu fœminarum. Tertio,* quia Deus non videretur, nec recte diceretur bonus Pastor ovem centesimam, quæ perierat, quærens et inveniens, si primus homo, qui per eam deperditam ovem significabatur, salvus non esset. *Quarto* denique, gloriari posset diabolus se a Christo minime victum et exarmatum, si primi Parentes, quos ipse vicerat, a peccatis, et cruciatibus non fuissent per pœnitentiam soluti ac liberati. *Quintam* rationem adjiciunt alii Patres cum S. Epiphanio supra laudato, ex eo quod sepultus fuerit Adamus in eo loco, ubi Christus crucifixus est; nempe, ut qui primus peccati fuerat auctor, primus etiam salutaris medicinæ fieret particeps, ut supra dictum est.

Quæres: quid significetur per ista verba *Genesis* 3. versu 14. *Collocavit* (Dominus) *ante Paradisum voluptatis Cherubim, et flammeum gladium, atque versatilem ad custodiendam viam ligni vitæ?*

Respondeo 1. Varios de Cherubinis istis Paradisi Custodibus varia sentire. Theodoretus arbitratur qu. 40. in *Genesim, Cherubim* non significare virtutes quasdam invisibiles, seu cælestem aliquem spiritum Angelicum, sed potentem quamdam et terribilem visionem, et formam; perinde ac si quædam animalia in ingressu Paradisi collocasset, quibus inde Adam arceretur. Gravius exorbitat Jacobus Chyus in expositione Symboli a se edita, ubi ait, statua illa cum igneo gladio ad custodiam Paradisi, quam Moyses Cherubim appellavit, non erat Angelicus spiritus, sed virile quoddam simulacrum horribili forma, larvaque circumtectum, quod Deus ad incutiendum terrorem primis Parentibus præ foribus Paradisi collocaverat; more agricolarum, qui in satis, et hortis ligneos palos defigunt, laceris humanarum vestium pannis indutos, ut eo terriculamenti genere aves a seminum, atque frugum pastu deterreant. *Verum* Cherubim Paradisi Custodes fuisse Angelicas quasdam revera virtutes, et supernos cælestesque Spiritus, plerique sanctorum Patrum affirmant. Sanctus Chrysostomus Homilia 18. in *Genesim,* inquit: *Præcepit Deus ut virtutes illæ Cherubim custodirent viam ligni vitæ.* Et in Sermone *De Ascensione: Et Angeli, et Archangeli de nostris dolebant suppliciis; et quando puniebamur, ipsi quoque nimia tristitia tenebantur: Et Cherubim licet Paradisum custodirent, tamen de nostris suppliciis tristabantur, et Cherubim meruerunt quidem custodire Paradisum, sed dolebant honorem custodiæ.* Sanctus Augustinus lib. 11. *De Genesi,* c. 40.: *Et ordinavit Cherubim, et flammeam romphæam, quæ vertitur, custodire viam ligni vitæ. Hoc per cælestes utique potestates etiam in Paradiso visibili factum esse credendum est, ut per angelicum ministerium esset illic ignea quædam custodia.* S. Gennadius Constantinopolitanus Episcopus in Græca Catena *Genes.* 3. *Cherubim Potestates sunt ex his quæ dicuntur incorporeæ, ut visu non manifestæ. Eas cum ad custodiam Paradisi eligerentur conformasse gladios dicuntur, qui ipso aspectu ignei viderentur, semperque mobiles,*

atque ita Adam ab ingressu excluderent. Licet autem ordinarie quidem non mittantur Angeli ex superioribus ordinibus, sed solum ex inferioribus, extraordinarie tamen aliquando, etsi raro, mitti quoque supremos Angelos, etiam Cherubinos et Seraphinos docent cum Doctore Subtili in 2. distinct. 10. Durandus, et Gabriel. Adeoque juxta hanc sententiam, quæ est cum primis probabilis, facile dici potest Cherubinos appositos Custodiæ Paradisi, fuisse beatos Spiritus secundi ordinis primæ Hierarchiæ: et tunc solum missos in Scriptura legi, quod res illa singularis esset, et ardua. — *Respondeo secundo*, per flammeum gladium quosdam intellexisse a Moyse indicatam *Torridam Zonam*, quæ ob vehementiam caloris arceat homines ab ingressu Paradisi, ultra quam, vel in qua sub æquinoctiali sit conditus, ut illuc propter fervorem præsti cinguli penetrare non possint. Istud indicat Tertullianus *Apologet.* cap. 47. *Et si Paradisum nominamus maceri a quadam ignea illius Zonæ a notitia orbis communis segregatum.* Et S. Avitus lib. *De Genesi*, cap. 2. idem innuit, ita canens de Protoplastis Paradiso exactis:

Dejectosque procul sacratis dimovet hortis,
. . . . . medioque eliminat igne
In quo perceleri Cherubim evolvitur æstu,
Dum calidus defervet apex, flammasque volutat,

Opinati sunt alii flammeum gladium esse *murum quemdam ignis*, vel ibi ex terra erumpentis, ut in Ætna Siciliæ, Vesuvio monte, novi orbis Vulcanis, vel adeo aliunde allati, aut de novo ibidem creati, quo Paradisus toto ambitu, et ab omni parte veluti impenetrabili septo esset circumvallatus. Ita sensisse visus est Lactantius Firmianus lib. 2. *Divinarum instit.*, cap. 13. sic dicens: *Deus ejecit hominem de Paradiso, ipsumque Paradisum igni circumvallavit, ne homo posset accedere.* — Verum hanc interpretationem magis allegoricam, quam historicam esse apparet. Ad Historiæ igitur veritatem simplicissimam arbitror, ut Cherubim veri Angeli in humana specie Custodes appositi sunt; ita quoque flammeum gladium revera fuisse igneam aliquam flammam instar prægrandis romphææ, vel speciem gladii, aut laminæ ferri orbitæ atque fulgentis: utrumque enim historice accipiendum, ut cetera omnia antecedentia cum eodem tenore, et ductu verborum enarrentur, consensus eruditorum docet, nec tutum est aliter sentire. — Scite autem observavit Pererius cum aliis, quod sicut plures fuerunt Cherubini (siquidem *Cherubim* a Moyse positum, Hebraice plurale est) ita quoque plures fuisse flammeos gladios certum videtur: et unumquemque Cherubim suum habuisse flammeum gladium horrificum, ac præfulgentem. Nec his obest quod Scriptura *Cherubim* plurali forma, et *flammeum gladium*, singulariter ponat: nam usu sermonis Hebraici interdum plurali singulare adjungitur. Sic *Genes.* 47. 3. *Pastor ovium servi tui sumus*, idest singulus quisque ex servis tuis. Isaiæ 59. 12. *Peccata nostra respondebit nobis*, hoc est, unumquodque peccatorum nostrorum. Sic hoc loco concordant Cherubim, et flammeus gladius, ut significetur unumquemque e Cherubinis suum gladium habuisse.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE PECCATO ORIGINALI AB ADAMO IN OMNES EJUS POSTEROS GRASSANTE.

Adamus revera *Princeps noster, principium generis, et delicti*, ait mellifluus Bernardus: primus enim ille hominum Sator ac Parens, fœdam peccati colluvionem vitiata propagine in universum genus humanum una cum deviante natura derivavit, et induxit; nam, inquit Apostolus, *Sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors; ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.* Rom. 5. Recto igitur gradu procedit nostra Theologica dissertatio, dum post evulgatum Protoparentum scelus, et divinam in eos animadversionem expressam, ad detegenda cæterorum hominum peccata devolvitur; maxime vero peccatorum omnium caput, quod idcirco *Originale* dicitur; vel quia cæterorum est fons et origo: vel quia *origine ipsa*, naturali scilicet generatione in nos transfunditur; vel, quod convenientius dicendum arbitror, quia a primo hominum Parente, et origine ortum duxerit, et tamquam ex virulento fonte et vitiata radice in omnes posteros fuerit derivatum. Qua de causa Ignatius *Antiquam impietatem:* Irenæus *Chirographum, quod scripsit Adam*, S. Chrysostomus, *Radicale peccatum:* Cyprianus, *contagium mortis antiquæ:* Dionysius, *Habitum dissimilitudinis a Deo homini ingenitum:* alii vero *Hæreditariam maculam, antiquam labem, mortis Chirographum, et notam irregularitatis, quam omnis ex Adamo propagatus contrahens illegitimus fit ad suscipiendum et obtinendum sacrum ordinem Angelorum*, ut belle loquitur noster Maironius. — Quam autem necessaria sit, quantique ponderis et momenti præsentis controversiæ determinatio, inde liquet, quod ex peccati originalis assertione plurium fidei Articulorum cognitio eruatur et firmetur; nam, inquit S. Augustinus, lib. 1. *contra Julianum*, cap. 6., *Alia sunt in quibus inter se aliquando etiam doctissimi atque optimi regulæ Catholicæ defensores salva fidei compage non consonant, et alius alio de una re melius aliquid dicit, et verius. Hoc autem, unde nunc agimus, ad ipsa fidei pertinet fundamenta. Quisquis in Christiana fide vult labefactare, quod scriptum est*, per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum, sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur, *Totum quod in Christum credimus auferre molitur.* Hinc in libro *De peccato originali*, cum c. 23. proposuisset varias quæstiones, quæ absque erroris et hæresis periculo utrinque ventilari possunt et agitari, tandem concludit, cap. 24.: *Sed in causa duorum hominum, quorum per unum venundati sumus sub peccato, per alterum redimimur a peccatis: per unum præcipitati sumus in mortem, per alterum liberamur ad vitam: quorum ille nos in se perdidit faciendo voluntatem suam, non ejus a quo factus est: iste nos in se salvos fecit, non faciendo voluntatem suam, sed ejus a quo missus est: in horum ergo duorum hominum causa, propric fides Christiana consistit.*

Totis itaque viribus enitendum est in dirimenda ac elucidanda præsentis controversiæ materia, quod utique ut congruenti ordine exe-

quamur, quinque sequentes subjicimus Quæstiones: quarum *Prima* aperiet, an sit originale peccatum. *Secunda*, quid sit. *Tertia*, quomodo traducatur. *Quarta*, quas ærumnas et calamitates in universum humanum genus induxerit. *Quinta*, quibus pœnis, post hanc vitam, puniatur.

QUÆSTIO PRIMA.

QUIBUS MOMENTIS PROBARI POSSIT ORIGINALIS PECCATI EXISTENTIA.

Gravissima certe, et quæ Ecclesiam diu direque vexavit, præsens Quæstio; varii namque pridem extiterunt, et etiamnum existunt Hæretici, qui in meridiana luce cæcutientes, affirmant nullum a Protoparentibus hominum in posteros esse revera transfusum crimen, quod origine, et propagine contrahatur, quæ ut appareant evidentius,

Notandum 1. Quod etsi plurimi existiment Carpocratem primarium fuisse originalis peccati impugnatorem, concors tamen est aliorum sententia hujusce cœnosi fontis, et erroris primum reseratorem fuisse Rufinum, qui, ut Cælestius fassus est, coram Patribus Concilii Carthaginensis, docuit nullam esse Parentibus in parvulos peccati traductionem. Nam, ut refert S. Augustinus, libro *De peccato originali*, cap. 3. ubi excribit acta præfati Concilii, cum interrogatus fuisset Cælestius, an dixisset, *Quod peccatum Adæ ipsi soli obfuerit, et non generi humano:* respondissetque se de traduce peccati esse dubium, quia nonnullos Catholicos Presbyteros id negantes audiverat: rursum a Paulino Diacono interrogatus, quinam essent illi: respondit *Sanctus Presbyter Rufinus Romæ, qui mansit cum S. Pammachio. Ego audivi illum dicentem quia tradux peccati non sit.* Ab eo itaque Rufino hunc errorem, sicut et alios, Pelagium hausisse verisimile fit, ut quod ille clanculum, hic palam evulgaret. Licet enim Pelagius coram Patribus Synodi Palæstinæ Anathema dixerit in eos qui tenent, *Quod Adæ peccatum ipsum solum læserit, et non genus humanum:* et quod *Infantes in eo statu sint, in quo Adam fuit ante prævaricationem,* ut refert S. Augustinus pluribi, maxime in libro *De peccato originali*, cap. 12. hæc tamen dixit, ait idem cap. 13., *Ut Catholica Synodus falleretur, ne novus hæreticus damnaretur.* Nam, ut subdit cap. 15., cum Pelagii discipuli ab eo quærerent, cur tale Anathema dixisset; respondit ideo se illa objecta damnasse, quia, ut ipse dicit, *Non tantum primo homini, sed etiam humano generi primum illud obfuisse peccatum: non propagine, sed exemplo*, idest, inquit S. Aug., *non quod ex illo fluxerit aliquod vitium, quia ex illo propagati sunt, sed quod eum primum peccantem imitati sunt, quia postea peccaverunt*, qua astutia, ait c. 61., *tanto Judices fefellit occultius, quanto exposuit ita versutius.* Verum, inquit ibidem S. Augustinus c. 2. *Cælestius in hoc extitit errore liberior, usque adeo, ut neque in Episcopali judicio apud Carthaginem damnare voluerit eos, qui dicunt quod peccatum Adæ ipsum solum læserit, et non genus humanum: et quod infantes, qui nascuntur, in eo statu sint, in quo Adam fuit ante prævaricationem: Et in urbe Roma in libello suo, quem beatissimo Papæ Zozimo dedit, id asseverarit expressius*, quod parvulorum neminem obstringat originale pec-

catum. Quem utique errorem omnium acerrime defendit Julianus, multis hac de re libris adversus S. Augustinum exscriptis, ut plenius infra demonstrabitur.

Notandum 2. Pelagianorum errores circa præsentem controversiam, his maxime quinque propositionibus contineri: quarum *Prima* affirmabant Adamum sibi soli nocuisse, nec per suum crimen humanam naturam, aut posteros suos labefactasse: *Secunda*, parvulos nullam in sua propagine contrahere culpam, et pœnam ex parte Adami: *Tertia*, baptismum non esse necessarium hominibus ad remissionem peccatorum, sed solum ut ipsi in Christo renascantur, et ad regnum Cælorum jus hæreditarium obtineant; unde solito dicebat Pelagius, *Sine baptismo parvuli morientes, quo non eant, scio: quo eant, nescio: idest*, inquit S. Augustinus præfata verba referens lib. *De peccato originali*, cap. 21. *Non ire in regnum Cælorum scio, quo vero eant se nescire dicebat: quia dicere non audebat in mortem illos ire perpetuam, quos et hic nihil mali commisisse sentiebat, et originale traxisse peccatum non consentiebat: Quarta*, morbos, mortem, et cæteras naturæ nostræ calamitates, et angustias asserebant non esse effectus peccati originalis, sed solos defectus, et necessitates humanæ naturæ: *Quinta* denique, docebant concupiscentiam, sive carnis adversus spiritum rebellionem, nec esse malum pœnæ, nec malum culpæ; sed ipsius naturæ bonum, ac conveniens, et necessarium ad generis humani propagationem incentivum, quod in Adamo etiam in statu innocentiæ ante peccatum vigebat.

Notandum 3. Has omnes erroneas sententias pridem sepultas, denuo ex tenebrarum abysso in lucem revocatas fuisse posterioribus sæculis per varios errores. Nam Anabaptistæ docuerunt ideireo parvulos non esse baptizandos, non solum quia prius erant docendi quam regenerandi, sed etiam quia nulla peccati macula fœdabantur. Ipsis præiverant *Armenii*, et *Albigenses*, ut testatur S. Antoninus in *Summa Theologica parte* 4. *titulo* 12.; Necnon et *Albanenses*, ut docent Alphonsus a Castro, Bernardus Luthenburgensis, et Prateolus: quos Hæreticos immerito cum Albigensibus confundit Sanderus Hæresi 151. nam Albanenses vigebant tempore Leonis Tertii Pontificis, et Constantini Sexti Imperatoris circa Annum Domini 796.; Albigenses vero tempore Innocentii Tertii Pontificis, et Friderici Secundi Imperatoris. His præluserat *Petrus Abaillardus*, is enim, ut scribit S. Bernardus Epist. 108. non recte sensit de peccato originis, docebat enim, ut idem refert Epistola 109., Christum non venisse in mundum, nec passum, et mortuum esse, nisi ut nos verbo, et exemplo doceret ac instrueret. Inde colligit S. Bernardus, Abaillardum censuisse, quod Adamus nobis nonnisi pravo ad peccandum exemplo nocuerit, et quod infantes, qui institutionis, et exemplorum capaces non sunt, nec in Adam perierint, neque per Christum vocentur. Quantum vero ad pœnas, et calamitates naturales ex originali peccato oriundas, plurimi Novatores fatentur quidem eas ex Adami peccato oriri; nullum tamen in ejus posteris crimen supponere. Ita censuit Zuinglius, Jacobus Faber in *Commentario*, cap. 5. ad Rom. et in *Apologia* pro iisdem commentariis; ubi docet nihil nos ex Adam trahere, nisi obligationem ad mortem. Idem pariter censuit Erasmus, uti pluribus probat Suarez cap. 2. *De peccato originali*. —

※ " Eumdem pestilentissimum errorem nostris hisce diebus instaurare nituntur Sociniani, qui ut gratiam Christi, ejusque meritum et satisfactionem evacuent, impie oblatrant sanguinem ipsius in cruce fusum nihil quidquam conducere ad expiationem peccati originalis, quod, inquiunt, nullum est, et inane prorsus commentum. Ut itaque eorum impietati occurramus, pro viribus propugnanda est et confirmanda sequens " ※

Conclusio unica. — Revera existit peccatum originale, seu quod communicatur per originem, et naturalem propagationem, ab Adamo primo Parente, veluti totius humani generis capite commissum, indeque ad posteros quasi in membra transfusum. Hæc est de fide, et probatur variis momentis, quæ ut evidentiora, et efficaciora appareant, placet ea sub sequentibus Paragraphis sigillatim proponere, et expendere.

§ 1. — **Probatur peccatum originale apertis sacræ Scripturæ oraculis.** — **Primo** quidem ex illo *Genesis* 17. *Masculus, cujus præputii caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit:* ac per hoc, inquit S. Augustinus, lib. 16. *De Civit. Dei*, cap. 27. *Quia circumcisio signum regenerationis fuit, non immerito parvulum propter Originale peccatum quo primum Dei dissipatum est testamentum, generatio disperdet, nisi regeneratio liberet.* Nam, ut idem ait lib. *De pecc. Originali*, c. 30. *Hujus tam horribilis pœnæ justitia si quæratur, nonne istorum*, Pelagianorum, *omnis de libero arbitrio, et laudabili sanitate, et puritate naturæ, quantumlibet arguta sit argumentatio, repercussa, et confracta dissiliet? Quid enim mali, quæso, parvulus propria voluntate commisit, ut alio negligente, et eum non circumcidente, ipse damnetur damnatione tam severa, ut pereat anima illa de populo suo?* Subdit cap. 31. *Unde ergo recte Infans illa perditione punitur, nisi quia pertinet ad massam perditionis, et juste intelligitur ex Adam natus, antiqui debiti obligatione damnatus, nisi inde fuerit non secundum debitum, sed secundum gratiam liberatus?* — **Secundo**, idem constat ex illo Psalmi 50. *Ecce in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea.* Necnon ex illo *Job.* 14. ubi juxta versionem 70. legimus: *Nemo mundus a sorde, nec Infans cujus est unius diei vita super terram.* Quo certe nihil illustrius pro hac veritate comprobanda: nam si mundus a sorde nemo est, nec Infans unius diei, profecto aliquod peccatum est, quod ipsa naturali propagatione contrahitur. Neque ab hac versione discrepat Vulgata, dum vertit: *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? nonne tu qui solus es?* Etenim si solus Deus potest hominem de immundo conceptum semine mundum facere, consequens est, quod ab ipsa conceptione homo sit immundus immunditia peccati; tum quia soli Deo tribuitur, quod ab ea possit mundare: tum etiam quia loquitur de sorde, ratione cujus homo deducendus est ad judicium, ut constat ex verbis præcedentibus: *et dignum ducis super hujuscemodi aperire oculos tuos, et adducere eum tecum in judicium?* Utroque præfato testimonio Jobi, et Davidis utuntur Hieronymus, et Augustinus ad peccatum Originale comprobandum. Hieronymus quidem in illa verba Jobi, *Hic versiculus*, inquit, *totius generis humani*

casum exponit: sicut in Job, nec si unius diei sit super terram potest esse mundus a sorde peccati. Concipitur autem, et nascitur in Originali peccato, quod ex Adam trahitur, sed baptismo per gratiam Dei purificatur. Psalmistæ vero versum ita expendit S. Augustinus: *Quid est, quod se dicit in iniquitate conceptum, nisi quia trahitur iniquitas ex Adam? Etiam ipsum vinculum mortis cum ipsa iniquitate concretum est, nemo nascitur nisi trahens pœnam, trahens meritum pœnæ.* — **Tertio** maxime probatur hæc veritas ex illo ad Romanos 5. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors: et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.* Ex quibus hoc deduci potest argumentum: per unum hominem intravit in hunc mundum peccatum quoddam, quod omnes homines peccatores, et per hoc morti obnoxios fecit: at hujusmodi peccatum non potest esse actuale, idest, actuali voluntate commissum, cum etiam infantes morti sint obnoxii, et sæpe sæpius moriantur antequam quidquam boni, vel mali propria voluntate egerint: igitur peccatum illud, per quod obnoxii fiunt morti, necessario debet esse origine ipsa contractum. *Confirmatur* ex verbis sequentibus; subdit enim Apostolus: *Sicut per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita et per unius obeditionem justi constituentur multi,* proprie scilicet peccatores, sicut proprie justi, *ut sicut regnavit peccatum in mortem, ita et gratia regnet per justitiam in vitam æternam per Jesum Christum Dominum nostrum.* Nec movere debet quod Apostolus dixerit, *multi*, quasi non omnes peccatores constituantur; tum quia per multos intelliguntur omnes qui nascuntur ex Adamo, qui vere sunt multi; non enim infrequens est in Scriptura, ut *omnes* per *multos* significentur, quod probat S. Augustinus, *Ex Genesis*, cap. 17. et 22. in quorum primo Deus dixit Abrahamo: *Patrem multarum gentium constitui te:* in secundo vero: *benedicentur in semine tuo omnes gentes:* quibus verbis, inquit S. August. *easdem omnes multas, et easdem multas omnes esse monstratum est: ita etiam cum dictum est, per unum in omnes transisse peccatum, et postea per unius inobedientiam peccatores constitutos multos, ipsi sunt multi qui et omnes.* Tum quia non omnes simpliciter ex Adamo constituti sunt peccatores: siquidem nec Eva, nec Christus, nec beata Virgo Adami peccato tuerunt inquinati.

Reponebant 1. Pelagiani ad illud Apostoli testimonium, revera quidem peccatum per unum hominem intrasse in mundum, non propagatione, sed imitatione; ita quod primus Parens viam peccandi posteris aperuerit, suoque exemplo ad peccandum eos pellexerit. — **Verum** huic evasioni ita aditum præcludit S. Augustinus, lib. *De peccatorum meritis, et remissione*, cap. 9. *Si Apostolus*, inquit, *peccatum illud commemorare voluisset, quod in hunc mundum non propagatione, sed imitatione intraverit, ejus principem non Adam, sed diabolum diceret, de quo scriptum est primæ Joan. 3. ab initio diabolus peccat, de quo etiam legitur in lib. Sapientiæ 2. Invidia autem diaboli mors intravit in orbem terrarum: Nam quoniam ista mors sic a diabolo venit in homines, non quod ab illo fuerint propagati, sed quod eum fuerint imitati, continuo subjunxit: imitantur autem eum qui sunt ex parte ejus. Proinde Apostolus cum illud peccatum, ac mortem commemora-*

ret, quæ ab uno in omnes propagatione transiisset, eum principem posuit, a quo propagatio generis humani sumpsit exordium. — Deinde Apostolus non solum adultos, sed etiam parvulos comprehendit; cum etiam parvuli morti sint obnoxii, quam per peccatum intrasse, esseque pœnam, et effectum illius, docet universim affirmans : *et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt:* at in parvulos Adæ peccatum non pertransiit per imitationem, siquidem ante rationis usum non possunt ipsum peccando imitari : ergo fatendum est Apostolum non loqui de transitu peccati per imitationem, sed per propagationem. — *Denique* S. Paulus affirmat peccatum Adæ ita traduci ad posteros, sicut Christi justitia ad regeneratos : *Sicut ergo,* inquit ibidem S. Augustinus, *ille, in quo omnes vivificabuntur, præterquam quod se ad justitiam exemplum imitantibus præbuit, dat etiam sui spiritus occultissimam fidelibus gratiam, quam latenter infundit et parvulis : sic et ille in quo omnes moriuntur, præterquam quod eis, qui præceptum Domini voluntate transgrediuntur, imitationis exemplum est, occulta etiam labe carnalis concupiscentiæ suæ tabificavit in se omnes de sua stirpe venientes.*

Reponebant 2. Per peccatum quidem hic significare Apostolum illud peccatum, quod origine contrahitur, non tamen proprie, sed metonymice esse locutum; ita ut ejus fuerit sensus, quod per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, hoc est, peccante uno homine morbus quidam, et pronitas ad peccandum, mortalitas, et aliæ ærumnæ in mundum intrarunt : hos enim peccati effectus, peccatum metonymice nominavit Apostolus : ita explicat Zuinglius ad hunc locum. — **Contra**, præfatis verbis Apostolus manifeste distinguit peccatum ab ipsius pœna, cujusmodi est mors : asserit utrumque per unum hominem, Adamum scilicet, in hunc mundum intrasse; et merito quidem; nam si per peccatum ipsius pœnam intelligeret cum dicit : peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, sensus esset, quod mors in hunc mundum intravit, et per mortem mors; quæ certe locutio omnino foret absurda. *Adde quod*, licet metonymice interdum peccatum pro pœna peccati accipiatur in Scriptura, quo sensu concupiscentiam peccatum appellat Apostolus; nusquam tamen Scriptura affirmat peccare, aut peccatorem esse quempiam propter solam causam, vel pœnam peccati : hic vero diserte pronunciat Apostolus *In quo omnes peccaverunt.*

Reponebant denique, peccatum in illis Apostoli verbis non significare peccatum originale filiorum Adam, sed eorum peccatum actuale, quod per unum hominem dicitur introisse in mundum, quia tum primum cœpit esse peccatum in mundo, quando fuit in Adamo, qui erat pars mundi. Ita etiam explicat Zuinglius l. *De Baptismo.*— **Contra**, si hæc interpretatio haberet locum, sequeretur quod non per unum hominem, sed per unum Angelum peccatum in hunc mundum intraverit, siquidem Angelus prius mundi pars extitit, et peccavit, quam homo. Si vero de mundo corporali, et de corporeis ejus partibus intelligendum esse Apostolum dicat Zuinglius, adhuc verum non erit, quod ait Apostolus, peccatum per unum hominem in hunc mundum intrasse : prius enim peccavit Eva quam Adamus, et ipsa peccante peccatum in hunc mundum intravit : ergo non loquitur Apostolus de ipso solo peccato

actualis primi Parentis in hunc mundum ingresso, sed etiam de ejus transfusione ad posteros, non per imitationem, sed per propagationem. — ✻ " *Denique* eamdem veritatem insinuat Apostolus ex illo ad *Ephesios*, cap. 2.: *Eramus natura filii iræ sicut et cæteri*, hoc est ex nostræ naturæ primordiis, sive ex conceptione et nativitate nostra, iræ Dei et vindictæ eramus obnoxii. At nemo est iræ Dei ac vindictæ obnoxius nisi propter peccatum : igitur revera peccatum primi parentis ex ejus propagatione hæreditamus.

Reponebat Julianus Pelagianorum patronus Apostoli effatum ex vi sermonis et textus græci sic verti posse : *Eramus prorsus filii iræ*. Et revera S. Hieronymus hanc interpretationem non rejicit, quamvis alteram magis probet ac sequatur. — **Sed** eam in qua habetur *naturæ* esse anteponendam probat S. Augustinus ex summo latinorum omnium codicum consensu : *Nonne*, inquit, *hinc admoneri debuisti, antiquam contra vos defendi catholicam fidem : quia non fere invenitur latinus codex, si non a vobis nunc incipiat emendari, vel potius in mendum mutari, ubi non* naturæ *sit scriptum ? Quod utique cavere debuit Interpretum antiquitas, nisi etiam fidei hæc esset antiquitas, cui vestra cœpit resistere novitas.* (Lib. 6. *Contra Julianum*, cap. 10). " ✻

§. II. — **Eadem veritas probatur ex Conciliis.** — **Primo** quidem ex Concilio Palæstino, in quo proscripta fuit, et damnata Pelagiana Hæresis, a Cœlestio Pelagii discipulo jam evulgata ; recensitis enim omnibus articulis quibus continebantur omnes Pelagii, et Cœlestii errores, quorum præcipuos refert Sanctus Augustinus lib. *De Gestis Pelagii*, cap. 18. et 35. interrogatus Pelagius a Patribus Synodi quid de iis sentiret, ait: *Anathematizo illos qui sic tenent, aut aliquando tenuerunt :* quibus tamen verbis lusit nimiam Patrum credulitatem, imo et etiam ipsum S. Augustinum qui, ut ait in lib. *De peccato originali*, cap. 14. *Illa responsione Pelagii totam istam Quæstionem consumptam esse gaudebam ; confessusque mihi apertissime videbatur, esse in parvulis originale peccatum : Anathema dicendo iis, qui peccato Adæ ipsum solum, non etiam genus humanum crederent læsum, et in eo statu opinarentur esse parvulos, in quo ille homo primus ante prævaricationem fuit. Sed postea cum legissem quatuor ejus libros, et invenissem hominem adhuc contra Catholicam fidem de parvulis sentientem, plus mirari cœpi, tam impudens in Ecclesiastico judicio, et de tanta Quæstione mendacium.... in eisdem quippe libris, et contra peccatum ex Adam in parvulos transitum loquitur, et de gestis Palæstinæ Synodi gloriatur; ubi eos qui sic tenent veraciter damnasse putatus est, et absolutionem fallendo furatus est.* — **Secundo**, eadem veritas definita est in Concilio Milevitano secundo sub Innocentio primo, in quo Canone 2. hæc *De peccato originali*, sententia traditur. *Placuit, ut quicumque parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam contrahere originalis peccati, quod regenerationis lavacro expietur : unde sit consequens, ut in eis forma Baptismatis in remissionem peccatorum non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit.* — **Tertio**, idem definivit Concilium Arausicanum secundum sub Felice quarto *Contra Semipelagianos, et Massilienses*, in quo Canone 2. definitur: *Si quis soli Adæ prævaricationem suam, et non ejus propagini asserit nocuisse, aut certe mortem*

tantum corporis, quæ pœna est peccati, non autem etiam peccatum, quod est mors animæ, per unum hominem in omne genus humanum transiisse testatur, injustitiam Deo dabit contradicens Apostolo dicenti: Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt. — **Quarto**, idem determinatum fuit in Concilio Florentino in decreto Eugenii Quarti Summi Pontificis, quo definitur, *Illorum animas, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas.* — **Quinto** denique hoc ipsum omnium clarissime determinavit Concilium Tridentin. Sess. 5. Canone 2. et sequentibus; ubi ad verbum repetit, et innovat decreta Concilii Milevitani et Arausicani, ita scribens: *Si quis Adæ prævaricationem suam, et non ejus propagini asserit nocuisse etc.* Et Can. 3: *Si quis hoc Adæ peccatum quod origine unum est, et propagatione, non imitatione transfusum in hominibus, inest unicuique proprium, vel per humanæ naturæ vires, vel per aliud remedium asserit tolli, quam per meritum unius Salvatoris Domini nostri Jesu Christi, etc. anathema sit.*

§ III. — **Probatur idipsum auctoritate SS. Patrum.** — Constantissima apud SS. Patres, concorsque fuit semper de peccati Adami in posteros transfusione sententia: nam ait S. August. lib. 3. *De peccatorum meritis, et remissione*, cap. 7. *Ab initio usque ad præsens tempus, quo ista novitas orta est: hoc de originali peccato apud Ecclesiæ fidem tanta constantia custoditum fuit, ut ab eis qui dominica tractarent eloquia, magis certissimum proferretur ad alia refutanda, quam id tamquam falsum refutari ab aliquo tentaretur.* Quod utique plurimis probat SS. Patrum sententiis, quas ipsemet selegit, et protulit S. Augustinus, ut videre est in lib. 1. *adversus Julianum*, cap. 3. et 7.

Proferri potest in primis S. Dionysius Areopagita lib. *De Ecclesiastica Hierarchia*, cap. 3. ubi peccatum primi hominis toti naturæ humanæ adscribit, non tantum secundum pœnam, sed etiam penes culpam: *Humanam*, inquit, *naturam initio stolide a divinis beneficiis prolapsam, obnoxia passionibus variis vita suscepit, et mortis corruptibilis finis. Quippe perniciosa illa a vera bonitate defectio, et sacræ in Paradisi legis prævaricationem, quæ sponte sua blande mulcentibus, atque infestis adversarii fraudibus sedes vitale excusserat jugum, his quæ sunt divinis bonis contraria tradidit.* Quibus docet, humanam naturam ideirco caruisse divinis beneficiis sibi in prima formatione collatis, quia a Deo voluntarie deficiens fraudibus Satanæ vitale jugum excussit. — **Secundo**, prodit S. Ignatius, qui in Epistola ad Trallianos ita loquitur: *Vos ergo succincti mansuetudine, imitatores estote passionum Christi, et dilectionis ejus, qua dilexit nos, dans semetipsum pro nobis ut nos sanguine suo mundaret ab antiqua impietate.* — **Tertio**, S. Justinus Martyr, qui in dialogo cum Triphone ait: *Ad amnem eum non ideo venisse pro comperto habemus, quod vel baptismi lavatione, vel spiritus in specie columbæ adventu opus ei fuerit, sicut nec nasci, et crucifigi propter functionis hujusmodi indigentiam sustinuit: sed humani generis causa, quod pravam per Adam in mortem, et fraudem seductionem serpentis considerat, ut interim propriam pro se maligne agentis ejusque culpam taceam.* — **Quarto**, Irenæus Lugdunensis

Episcopus lib. 5. cap. 17. *Delevit*, inquit, *Chirographum debiti nostri, affigens illud cruci: uti quemadmodum per lignum facti sumus debitores Deo, per lignum accipiamus debiti remissionem.* Et cap. 19. *Quemadmodum*, inquit, *adstrictum est morti genus humanum per Virginem, salvatur per Virginem, æqua lance disposita, virginalis inobedientia per virginalem obedientiam; adhuc enim protoplasti peccato per corruptionem Primogeniti emendationem accipiente, serpentis prudentia decepta per simplicitatem columbæ, vinculis illis resoluti sumus per quæ alligati eramus morti.* Ex quibus S. Augustinus lib. 1. *contra Julianum*, cap. 3. sic eum compellat: *Vides ne antiquum hominem Dei, quid de antiqua serpentis plaga sentiat? Quid de similitudine carnis peccati, per quam sanatur plaga serpentis in carne peccati? Quid de protoplasti peccato per quod obligati fueramus?* — **Quinto**, Tertullianus in lib. *De Anima*, cap. 5. sic habet: *Omnis anima, quæ est usque in Adam censetur, donec in Christo recenseatur: tamdiu immunda quamdiu recenseatur: peccatrix autem, quia immunda.* ✻ " Et libro *De habitu muliebri*, cap. 1.: *Ut non magis in sordibus ageret, et squalorem potius affectaret, ipsam se circumferens Evam lugentem et pœnitentem: quo plenius id quod de Eva trahit (ignominiam dico primi delicti, et invidiam perditionis humanæ) omni satisfactionis habitu expiaret. « In doloribus et anxietatibus paries, mulier, et ad virum tuum « conversio tua; et ille dominabitur tui »; et Evam te esse nescis? Vivit sententia Dei super sexum istum, in hoc sæculo: vivat et reatus necesse est. Tu es diaboli janua, tu es arboris illius resignatrix etc.* " ✻ — **Sexto**, Origenes Homilia 8. in *Leviticum: Quæcumque anima*, inquit, *in carne nascitur, iniquitatis, et peccati sorde polluitur, propter quod dictum est: Nemo mundus a sorde, nec infans, cujus est unius diei vita super terram,* ✻ " *et ut scias esse in hoc grande nescio quid, et tale, quod nulli sanctorum ex sententia venerit, nemo ex omnibus sanctis invenitur diem festum, vel convivium magnum egisse in die natali sui filii, vel filiæ suæ etc.* Paulo post: *Quod si placet audire quid etiam alii sancti de ista nativitate senserint, audi Davidem dicentem: « in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis peperit me mater mea »; ostendens quod quandoque anima in carne nascitur, iniquitatis et peccati sorde polluitur: et propterea dictum est illud quod jam superius memoravimus, quia nemo mundus a sorde, nec si unius diei sit vita ejus.* Similiter tractatu nono in Matthæum: *Et forsitam quidem secundum hanc nativitatem nemo est mundus a sorde etsi unius diei sit vita ejus, propter nativitatis nostræ carnalis mysterium; secundum quod ait David ex persona omnium nascentium ex carne et sanguine: « quoniam in iniquitatibus conceptus sum, et in delictis concepit me mater mea. »* Idem in Homil. 14. in Luc.: *Parvuli baptizantur in remissionem peccatorum. Quorum peccatorum? Vel quo tempore peccaverunt? Aut, quomodo potest ulla lavacri in parvulis ratio subsistere, nisi juxta illum sensum de quo paulo ante diximus: nullus mundus a sorde, nec si unius diei quidem fuerit vita ejus super terram; et quia per baptismi sacramentum nativitatis sordes deponuntur, propterea baptizantur et parvuli?* " ✻ — **Septimo**, Cyprianus lib. 3. *Epistolarum* Epistola 8. quæ est ad Fidum, in qua probat parvulos esse baptizandos: *Quia*, inquit, *si gravissimis delictoribus, et in Deum multo ante pec-*

cantibus, cum postea crediderint, remissa peccatorum datur, et a baptismo, atque gratia nemo prohibetur: quanto magis prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccavit, nisi quod secundum Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ prima nativitate contraxit? Qui ad remissam peccatorum accipiendam hoc ipso facilius accedit, quod illi remittuntur non propria, sed aliena peccata. — **Octavo**, S. Athanasius Sermone in illud, *omnia mihi tradita sunt*, ait: *Postquam peccaverat, et lapsus fuerat homo, ejusque lapsu perturbatis omnibus, mors invaluisset ab Adam usque ad Christum, terraque execrationi data fuisset, infernus apertus, Paradisus clausus: cœlum infensum, et tandem corrupto, et interempto homine invalusset diabolus contra nos etc.* — **Nono**, S. Hilarius Ecclesiæ Catholicæ adversus Hæreticos acerrimus defensor, inquit Sanctus Augustinus, in Expositione 118. explicans illa verba, *Vivet anima mea, et laudabit te*, ait: *Vivere se in hac vita non reputat, quippe qui dixerat:* Ecce in iniquitatibus conceptus sum, et in delictis concepit me mater mea, *Scit sub peccati origine, et sub peccati lege esse se natum:* postque sic Julianum compellat S. Augustinus præfato loco: *Hunc virum tanta in Episcopis Catholicis laude præclarum, tanta notitia, famaque conspicuum, de peccato originali aude, si quid tibi frontis est, criminari.* — ✻ " **Decimo**, S. Ambrosius hanc eamdem veritatem constantissime propugnat variis in suarum lucubrationum locis, præsertim ad c. 1. *Evang. S. Lucæ* ubi hæc habet: *Jordanis conversus est retrorsum, significavit salutaris lavacri futura mysteria per quæ in primordia naturæ suæ, qui baptizati fuerint parvuli, a malitia reformantur.* Et ad caput 2.: *Non enim*, inquit, *virilis cœtus vulvæ virginalis secreta reseravit, sed immaculatum semen inviolabili vero Spiritus Sanctus infudit. Solus enim per omnia ex natis de fœmina sanctus Dominus Jesus qui terrenæ contagia corruptelæ immaculati partus novitate non senserit, et cœlesti Majestate depulerit.* Et ad caput 4.: *Omnes in Adam morimur, quia per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines pertransiit in quo omnes peccaverunt, illius igitur culpa mors omnium est.* Et ad caput 10.: *Cave ergo*, inquit, *ne ante nuderis, sicut Adam nudatus est, mandati cœlestis custodia destitutus et exutus fidei vestimento, et sic lethale vulnus accepit, in quo omne genus occidisset humanum, nisi Samaritanus ille descendens, vulnera ejus acerba curasset.* Et ad caput 15.: *Fuit Adam, et in illo fuimus omnes: periit Adam, et in illo omnes perierunt.* Et in Psalmo 50 qui a S. Augustino laudatur sub titulo *Apologiæ David: Antequam nascamur*, inquit, *maculamur contagio: et ante usuram lucis, originis ipsius excepimus injuriam, in iniquitate concipimur. Non expressit utrum parentum, an nostra, et in delictis generat unumquemque mater sua, nec hic declaravit utrum in delictis suis mater pariat, an jam sint et aliqua delicta nascentis. Sed vide ne utrumque intelligendum sit: quoniam et parentes non carent lapsis, nec conceptus iniquitatis exors est. Nam si nec unius diei infans sine peccato est, multo magis nec illi materni conceptus dies sine peccato sunt... Concipimur ergo in peccatis parentum, et in delictis eorum nascimur. Sed et ipse partus habet contagia sua; nec unum tantummodo habet ipsa natura contagium.* Et infra, de Christo Domino loquens hæc habet: *Dignum*

etenim fuit, ut qui non erat habiturus corporeæ peccatum prolapsionis, nullum sentiret generationis naturale contagium. Merito ergo David flebiliter in se deploravit ipsa inquinamenta naturæ, quod prius inciperet in homine macula, quam vita. Et enarratione in Psalm. 48. ad illa verba: *Iniquitas calcanei mei circumdabit me,* ait: *Alia est iniquitas nostra, alia calcanei nostri, in quo Adam dente serpentis est vulneratus, et obnoxiam hæreditatem successionis humanæ suo vulnere dereliquit, ut omnes illo vulnere claudicemus.* Et lib. *De Tobia*, cap. 9.: *Quis iste peccati fenerator*, inquit, *nisi diabolus, a quo Eva mutuata peccatum obnoxiæ successionis, usuris defœnerarit omne genus humanum? Denique quasi malus fenerator, chirographum tenuit, quod postea Dominus suo cruore delevit.* Et cap. 22.: *Diabolus Evam decepit, ut supplantaret virum obligaret hæreditatem.* " ✻ — **Undecimo**, S. Basilius, in *Expositione* Psalmi 52. *Nequit homo,* inquit, *mundo corde, ac liber omnino a sorde peccati inveniri, etiamsi unius diei tempore supra terram vixerit, etc.* — **Duodecimo**, Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi secunda. *Per hanc,* inquit, *Pater noster Adam pulsus est, et pro Paradiso admirandos quodammodo sponte sua fructus ferente, terram spiniferam accepit. Quid igitur, dixerit aliquis, decepti perimus? numquid non est deinceps salus? Cecidimus, an non licet resurgere?* — ✻ " Cyrillo Hierosolymitano concinit Cyrillus Alexandrinus, lib. 2. *De adorat. in spiritu et veritate: Nonne*, inquit, *verum esse, ais, morti obnoxiam factam esse hominum naturam ex maledicto illo veteri? Dictum namque adversus nos est quod est ipsi Adam veluti primitiis nostri generis, et supremæ radici dictum. Cum igitur evenisset, ut ipsum generis nostri initium morti, quæ ex peccato extiterat, subjectum esset, necessario in ipsos quoque hoc malum pertransivit, et una cum radice germina quoque ex illa prodeuntia depastum est.* Et lib. 3. *Nam ex quo regnavit peccatum super omnes qui in terris versantur, cum maxime proni sint ad mala ab adolescentia, ut scriptum est, et omnium corda diligenter incumbant ad perficiendi voluntatem, necessario mortis pœnam incurrimus... Sed corruptam hominis naturam Auctor ipse misertus est: itaque ille Unigenitus factus est homo, corpusque naturæ morti obnoxium gestavit, et caro factus est, ut morte tolerata quæ peccati culpa nobis jam imminebat, destrueret peccatum etc.* " ✻ — **Decimotertio**, S. Gregorius Nazianzenus, Oratione tertia *De pace* sic ait: *Totus lapsus sum, atque ex primogeniti hominis inobedientia, et diaboli fraude condemnatus sum.* ✻ " Et oratione 1. in *Nativitatem Christi: Celebremus*, inquit, *Dei ad homines adventum, ut ad Deum accedamus, aut, ut aptiori verbo utar, revertamur, ac deposito veteri homine, novum induamus: et quemadmodum in veteri Adamo mortui sumus, ita in Christo viramus, dum nimirum cum Christo et nascimur, et Cruci affigimur, et sepelimur, et resurgimus. Pulchra enim in contrarium mutatio mihi subeunda est, ut quemadmodum ex secundis rebus molestæ venerunt, sic etiam ex molestis lætæ et jucundæ redeant. Ubi enim abundavit peccatum, superabundavit et gratia: et, si gustus condemnavit, quanto magis Christi passio justificavit?* Et ad finem orationis: *Descriptionem reverere, propter quam in cœlis ipse describeris: et Nativitatem, ob quam nativitatis vinculis solutus es: et parvam illam Bethleem honora, quæ te in Paradisum reduxit.* " ✻ — **Decimoquarto**, S. Hie-

ronymus, *Qui,* inquit S. Augustin. cap. 7. *Græco, et Latino insuper, et Hebræo eruditus eloquio, ex Occidentali ad Orientalem transiens Ecclesiam in locis Sanctis, atque in litteris sacris usque ad decrepitam vixit ætatem: cujus nobis eloquium ab Oriente usque ad Occidentem ad instar lampadis resplenduit, non aliam de hac re tenuit, prompsitque sententiam.* Nam in caput. 6. Oseæ ait: *Et ibi, hoc est in Paradiso, omnes prævaricati sunt in me, et in similitudinem prævaricationis Adam: non enim mirum, si quod in parente præcessit, etiam in filiis condemnetur.* Item in *Comment.*, cap. 2. Michææ: *Unusquisque nostrum cum Adam de Paradiso cecidit, et in hujus mundi captivitate versatur.* Et in Jonam aperte dixit: *Quod etiam parvuli peccato offendentis Adam tenentur obnoxii.* Ex quibus sic laudato loco Julianum interpellat S. Augustinus: *Itane tuum sic amabis errorem, in quem juvenili confidentia, et humano lapsu incautius decidisti, ut ab istis Catholicæ unitatis, et veritatis Sacerdotibus, tanta inter se fidei concordia congruentibus, in tam magna causa, ubi Christianæ religionis summa consistit, non solum dissentire, sed eos audeas Manichæos insuper nuncupare?* — Denique, S. Joannes Chrysostomus, quem præ cæteris patribus Pelagiani commendabant, quasi ab eorum partibus staret, pluribus locis peccatum originale astruit, ut ibidem annotat S. Augustinus, maxime vero Epistola ad Olympium ubi ait, *Adam sic peccasse illud grave peccatum, ut omne genus humanum in commune damnaret.* Item Homilia ad Neophytos, ex qua pro sua erronea sententia aliquid Pelagiani proferebant, ait: *Quod nos Christus invenerit, et paterno Chirographo nostro, quod scripsit Adam, et posteriboribus propriis debitis obligatos etc.* Similiter Hom. 10. in *Epistolam ad Rom.* ✳ " exponens illam S. Apostoli sententiam: « *per unum hominem peccatum intravit in mundum* », scribit: *Non ipsum peccatum quod a legis transgressione ortum est, sed illud quod ab Adam innocentia, ipsum illud, inquam, peccatum erat, quod omnia perdebat. Et quænam rei hujus probatio fuerit? Nempe quod homines ante legem interirent. Regnavit enim mors ab Adam usque ad Moysem, in eos quoque qui non peccaverant. Quomodo regnavit? Ad similitudinem transgressionis Adam, qui typum gerit illius futuri: propterea enim et typus est Jesu Christi Adam. Quomodo typus? Quoniam quemadmodum ille omnibus a se (etiamsi de ligno non comedissent) auctor mortis extitit, ejus quæ ob cibum illum introducta est: sic et Christus omnibus a se quamvis juste non agentibus, justitiæ omen conciliator extitit, ejus, quam omnibus nobis per crucem largitus est.* Et infra: *Ut cum tibi Judæus dixerit: quo pacto uno recte agente Christo, universus orbis salvus factus est? possis illi respondere: quo pacto uno non obediente Adam universus orbis condemnatus est? Quamquam nihil simile inter se habent peccatum et gratia, mors et vita, diabolus et Deus.* Plura alia habet ibidem his similia, unde S. Augustinus loco supra laudato colligit: " ✳ *Quis autem non videat, si peccatum primi hominis, non propagine, sed imitatione per omnes homines pertransiit, neminem pro alio, sed suo damnari unumquemque peccato, quod non alius in eo generando transmisit, sed ipse imitando sua voluntate commisit?* Hæc S. August. qui plures alias similes auctoritates Patrum Orientis, et Occidentis Ecclesiæ colligit, et profert adversus Julianum, quibus ejus pervica-

ciam reprimit, et retundit. Hinc *cap. 4. ejusdem libri* 1. sic eum interpellat: *Cum viderem te in libris tuis non anteluciano convivio temulentum, sed insano convivio turbulentum: introduxi te sedandum, atque sanandum, non alicujus Philosophi adjutorio, sed in sanctorum Patrum pacificum, honorandumque conventum. Sit operæ pretium, obsecro te, aspice illos quodammodo aspicientes te, et mansuete ac leniter dicentes tibi: Itane nos, fili Juliane, Manichei sumus? Rogo, quid respondebis? Quibus eos oculis intueberis? quæ tibi argumenta succurrent? Quæ Aristotelis Cathegoriæ: quibus ut in nos velut artifex disputator insilias, videri appetis elimatus? Quæ tuorum argumentorum vel acies vitrea, vel plumbei pugiones in illorum conspectu exeri audebunt? Quæ abs te arma non fugient, nudumque destituent? an forte dicturus es neminem illorum te in isto crimine nominasse? et quid facies cum tibi dixerint: Tolerabilius dente maledico nomina configeres nostra, quam fidem nostram, cujus merito in cælo, nomina scripta sunt nostra? an forte dices eis: Nec fidem vestram ullo tali crimine violavi? sed qua confidentia id dicere audebis, homo qui dicis Manichæum esse sensum, confiteri ex Adam trahere nascentes originale peccatum, quod isti confessi, atque professi sunt, quod in Christi Ecclesia suorum rudimentorum tempore didicerunt: quod Christi Ecclesiam suorum honorum tempore docuerunt, qui per Spiritum sanctum tam multa peccata omnibus, quos baptizare potuerunt, tam multis parvulis sola originalia remiserunt? Iterum te admoneo, iterum rogo, aspice tot, ac tales Ecclesiæ Catholicæ Defensores, atque Rectores. Vide quibus tam gravem, tamque nefariam irrogaris injuriam.* ✻ " Ex his apparet quam insipide, ne dicam insane, Sociniani, veterum hæresum, quæ Christi divinitatem, meritum et satistactionem insectantur, restauratores oblatrent, S. Augustinum primarium esse doctrinæ de peccato originali architectum eumque hoc novellum dogma in Ecclesiam invexisse, cum antea SS. Patres in opposita essent sententia. " ✻

§ 4. — **Eadem veritas ratione Theologica evincitur.** — **Primo** namque eam probat Seraphicus Doctor dist. 30. qu. 2, triplici ratione petita ex « Dei visionis carentia, rationali erubescentia, concu-« piscentiæ prædominantia. *Primo quidem, carentia visionis Dei* hoc « manifestat, quia nullus debet æterno bono, ad quod factus est, pri-« vari, nisi in se habeat aliquid per quod indignus sit divino aspe-« ctui præsentari: tale autem non est, nisi culpa: si igitur omnes « quotquot sunt, visione Dei privantur, nisi per baptismum fluminis, « vel flaminis renascantur; planum est, quod omnes quotquot sunt, « contrahunt ex sua originè culpam. — *Secundo, ex erubescentia etiam « rationis,* hoc manifestat: nullus enim rationabiliter erubescit de his « passionibus, quas habet a natura, nisi insint ei per aliquam culpam: « sed omnis homo naturaliter erubescit ex genitalium membrorum « motu: ex hoc igitur colligitur, et manifestatur, quod quilibet in « seipso, non tantum pœnaliter, sed etiam vituperabiliter, et culpa-« biliter est corruptus, quantum est de sua origine. — *Tertio, ex prædominantia concupiscentiæ:* hoc evidentissime manifestat: certum « enim est, quod tunc anima hominis est ordinata, quando spiritus « est sub Deo, et caro et virtutes animales sunt sub spiritu, et se-« quuntur ejus imperium: ab oppositis igitur tunc anima hominis est

« perversa . quando caro, et virtutes animales præsunt spiritui ratio-
« nali. Et hoc quidem verum est de plano, non tantummodo secun-
« dum Fidem, verum etiam secundum Philosophiam: sed in homine
« vigor concupiscentiæ, et lex membrorum, quam unusquisque habet
« a nativitate, captivat spiritum, et ei prædominatur. Ex hoc igitur
« clarum et apertum est, quod anima cujuslibet a nativitate perversa
« est et inordinata. Sed sicut ordinatio in homine, et rectitudo ju-
« stitia est, sic perversitas, et inordinatio culpa est: si igitur natura
« cujuslibet hominis per legem concupiscentiæ perversa est a sua ori-
« gine: in quolibet homine indubitanter ponendum est esse peccatum
« originale, quantum est de sua prima nativitate ». — *Confirmat* de-
monstrando qualiter Adamus potuerit totam naturam corrumpere,
et culpabilem facere suo peccato triplici conditione concurrente:
« *Prima* est, quia non tantum erat humanæ naturæ individuum: sed
« totius humanæ naturæ principium. *Secunda* est, quia non tantum
« fuit sibi datum mandatum sicut singulari personæ, sed tamquam
« stipiti totius humanæ naturæ, et hoc bene indicat textus, *Quia man-*
« *datum illud descendit per virum ad mulierem. Tertia*, quia Adam
« innocentiam et immortalitatem susceperat pro se, et pro tota sua
« posteritate, unde ipse innocens et immortalis generasset immorta-
« lem et innocentem. Quia igitur ipse erat omnium principium, et
« transgressus est mandatum quod datum erat, secundum quod erat
« principium, et amisit illam justitiam et innocentiam quam debebat
« omnibus posteris conservare, hinc est quod per ipsum originali ju-
« stitia sumus privati, et in ejus infectione cæteri sunt infecti; non
« tantum pœnaliter, sed etiam culpabiliter: tum propter debitum or-
« dinationis, quæ debet esse in nobis; tum propter carentiam illius
« innocentiæ, quam deberemus habere; tum propter prædominantiam
« concupiscentiæ, per quam animæ nostræ sunt inordinatæ et inju-
« stæ; et si injustæ sunt et inordinatæ, necesse est eas summæ ju-
« stitiæ displicere. Patet igitur quod tota humana natura corrupta
« est, non solum pœnaliter, sed etiam culpabiliter ».

Probat secundo Doctor Subtilis in 2. dist. 32. n. 8. Quicumque ab Adamo propagatus caret justitia originali, quam a Deo acceperat posteris traducendam, peccato originali fœdatur: sed omnes Adami posteri, nisi speciali divino privilegio præveniantur, carent illa justitia originali: ergo, etc. *Minor* constat ipsamet experientia, qua unusquisque nostrum experitur se nudatum esse eximiis illis dotibus, quibus illustratus fuerat Adamus in ipso suæ formationis exordio. *Majorem* probat Doctor ex illa doctrina S. Anselmi in lib. 1. *De Concept. Virg.* c. 27. dicentis: *Non accusat spontanea, quam fecit, justitiæ desertio, nec personas excusat recuperandi impotentia,* ut declarat cap. 2. *Quoniam ipse sibi impotentiam fecit deserendo justitiam in primis Parentibus, in quibus tota natura erat, et semper debitrix est habere potestatem, quam ad observandam semper justitiam accepit.* Ex quibus sic ratiocinatur Doctor: justitiam accepit Adam pro se, et pro tota natura humana quæ tunc erat in eo: ergo tota natura, quæ erat in Adam, erat justitiæ receptæ debitrix, et ideo juste Deus exigit a tota natura humana, quæcumque illa sit, justitiam sibi commissam, omne enim donum est debitum, præsertim quando vertitur in donantis inju-

riam: universæ autem naturæ humanæ tunc in Adamo existenti justitiæ originalis donum fuit concreditum, et misere in injuriam Creatoris deperditum : ergo ab universa natura est debitum. — *Confirmat Doctor* n. 10. « Omne donum est debitum, quod datur ab ipso Deo dante « voluntate antecedente, idest, quantum ex parte Dei, sine speciali « gratia, et merito, licet non voluntate consequente : sed Adam acci- « piente justitiam, filio ejus data est justitia voluntate Dei antecedente, « idest quantum erat ex parte Dei, quia sine speciali dono conferretur « filio, nisi adesset impedimentum: ergo ex illa collatione facta patri, « filius est debitor justitiæ sibi datæ. *Major probatur:* accipiens enim « voluntatem et gratiam, licet ei non detur opus meritorium in se, « sive voluntate consequente, datur tamen sibi in gratia, in qua est « voluntate antecedente, et virtualiter, et propter hoc accipiens gra- « tiam, debitor est bonorum operum, quæ virtualiter continentur in « gratia illa, ita quod amittens gratiam, et frequenter peccans, non « tantum punitur pro amissione gratiæ, quia tunc qui pluries, et qui « paucius peccarent, æqualiter punirentur. *Minor patet* ex lege di- « vina, quæ statuit per patrem non ponentem obicem per peccatum « quasi naturaliter propagari justitiam, non quidem quia pater eam « transfunderet, cum sit donum supernaturale ; sed quod Deus ipse « naturæ cooperaretur regulariter dando justitiam propagato, sicut « modo animam intellectivam creat, corpore perfecte organizato ». Hæc Doctor.

Probatur tertio ex necessitate baptismi : baptismus enim absolute necessarius est ad remissionem peccati: sed juxta Apostolicam traditionem, ut docet S. Dionysius lib. *De Ecclesiastica Hierarchia*, capite ultimo, Origenes Homilia 8. in *Leviticum*., Cyprianus lib. 3. Epistola 8. et alii Ecclesiæ Patres, baptismus est parvulis administrandus ; ergo supponit in ipsis peccatum eluendum : non actuale ; ergo originale. *Probatur major:* tum ex verbis Christi dicentis Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex Aqua, et Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei :* cur autem renasci deberet per gratiam, nisi ejus generatio corrupta fuisset per peccatum ? Tum quia qui baptizantur mortui erant peccato, et per baptismum resurgunt, *Ut in novitate vitæ ambulent*, sicut loquitur Apostolus ad Romanos 6: ergo qui baptizantur, peccatum supponunt. *Rursus*, qui baptizantur, mundantur et abluuntur ; Ephesiorum 5. *Mundans eum lavacro aquæ in verbo vitæ :* ad Titum 3. *Per lavacrum regenerationis, et renovationis etc.* Qualiter autem mundari et lavari posset, qui sordes et maculas non haberet ? *Denique*, id probatur ex forma baptismi : videlicet *ego te baptizo :* quod idem est ac *abluo* et *mundo :* abluere autem et mundare necessario supponunt sordes et immunditiam ; non quidem corpoream, ad eluendas enim sordes corporeas, nec opus est determinata verborum forma, nec applicatione meritorum Christi : ergo sordes illæ debent esse spirituales, ratione scilicet peccati. *Falsam igitur*, inquit S. Augustinus lib. 1. *De Peccatorum meritis, et remissione*, capite 34. *vel fallacem, oportet, parvulis tradi baptismatis formam, in qua sonaret quod utique agi videretur, et tamen nulla fieret remissio peccatorum. Viderunt aliqui* Pelagianorum, *nihil execrabilius, ac detestabilius dici posse, atque sentiri.* — *Confirmatur* ex baptismi cæremoniis, exorcismo videlicet, re-

nuntiatione, et insufflatione ab universali Ecclesia semper frequentatis: hæc enim manifeste indicant dæmones habere potestatem, et possidere animas infantium: dæmon autem nullam habet auctoritatem nisi in solos peccatores: oportet ergo ut parvuli peccato inficiantur, priusquam per baptismum *Eripiantur de potestate tenebrarum*, ut loquitur Apostolus ad Coloss. 1. Quam utique veritatem ab universali Ecclesia probatam docet S. Augustinus lib. 1. *De Nuptiis, et concupisc.*, cap. 20. *Non enim*, inquit, *dubitat fides Christiana, quam novi Hæretici oppugnare cœperunt, et eos qui lavacro regenerationis abluuntur, redimi de potestate diaboli, et eos qui nondum tali regeneratione redempti sunt, etiam parvulos filios redemptorum, sub ejusdem esse potestate captivos, nisi et ipsi eadem Christi gratia redimantur: ad omnes namque pertinere non dubitamus illud, de quo Apostolus loquitur beneficium Dei.* Qui eruit nos de potestate tenebrarum. Hinc lib. 2. *De Nuptiis*, cap. 18. loquens de Juliano ait: *Accusat Ecclesiam toto orbe diffusam, in qua omnes baptizandi infantuli non ob aliud exsufflantur, nisi ut ab eis Princeps mundi mittatur foras, a quo necesse est vasa iræ possideantur, si in Christo non renascantur, et in ejus regnum per gratiam, facta vasa misericordiæ, transferantur.* Idque ita notum omnibus Catholicis affirmat, ut qui hoc negant, exsufflandi, et exsibilandi sint. Sic enim lib. 6. *contra Julianum*, cap. 5. eum interpellat: *Sic tu commemorare timuisti, tamquam ipse ab orbe toto exsufflandus esses, si huic exsufflationi, qua Princeps mundi a parvulis ejicitur foras, contradicere voluisses.* Quod utique confirmat Cælestinus 1. in *Epist. ad Episcopos Galliæ*, cap. 12. ubi asserit in universo mundo consuetudinem hanc invariatam servari, ut sive parvuli, sive adulti ad baptismum accesserint, non prius vitæ fontem subeant, quam exorcismis, et exsufflationibus Clericorum, Spiritus ab eis immundus abigatur.

Probatur quarto ex Redemptione Christi: Christus enim Dominus mortem obiit, non solum pro Adultis, sed etiam pro parvulis: siquidem ait sanctus Paulus 2. *ad Corinthios* 5. *Christus pro omnibus mortuus est:* sed solum pro his, qui peccato mortui erant vivificandis Christus mortem passus est, ut ibidem significat Apostolus scribens: *Si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt:* ergo parvuli mortui sunt peccato; alias pro ipsis Christus non fuisset mortuus, ejusque Passionis prorsus fuissent extorres: *Quisquis igitur*, inquit S. Augustinus in responsione ad cap. 172. lib. 2. Juliani, *a peccato, in quo inimicitiæ factæ sunt, liberos esse parvulos dicit, profecto eos negat ad hanc reconciliationem propter quam Christus mediator factus est, pertinere. Proinde separat eos, et a justificatione, quæ fit in Christi sanguine, cujus fundendi causa quando eum bibendum commendavit, nulla, nisi in remissionem, dicta est peccatorum. Unde fit consequens ut parvulis peccata non habentibus mors Christi nihil prosit omnino.*

Probat denique hanc veritatem S. Augustinus ex illis pœnis et ærumnis, quibus homines ab ipso suæ nativitatis exordio subjiciuntur: quo fit ut merito dixerit Tertullianus: *Homo vitam suam incipit a lacrymis, propheta calamitatis suæ:* vel ut ait S. Augustinus lib. 2. *contra Julianum*, cap. 6. *Post occulta spiramenta viscerum maternorum, qui nascitur, funditur in ortu ploraturus reatum, quem contraxit*

ante ortum. Unde *Ecclesiasticus*, cap. 40. *Grave jugum super filios Adæ a die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepulturæ*. Hinc S. Augustinus lib. 3. *contra Julianum*, cap. 3. ait: *Hæc mala sub justo, et omnipotente Deo non irrogarentur ejus imagini, quibus malis in virtute exerceri infantilis ætas non potest dici, si nulla ex Parentibus mala merita parvulorum*. Unde lib. 5. contra eumdem, ait: *Quod durissimi hujus jugi onus sentiens Tullius, hominem dixit, non ut a matre, sed tamquam a noverca natura editum in vitam, corpore et nudo, et fragili, et infirmo: animo autem anxio ad molestias, humili ad timores, molli ad labores, prono ad libidines*. Subdit autem: *rem vidit, sed causam nescivit; cum enim Sacris litteris eruditus non esset, ignorabat originale peccatum*.

§ 5. — Proponuntur ac solvuntur objectiones. 1. quæ petuntur ex sacra Scriptura. — Objicitur 1. Illud Ezechielis cap. 18. *Filius non portabit iniquitatem patris:* ergo qui ex Adamo ducunt originem. ipsius peccato non inquinantur. — **Respondeo** 1. Ezechielem intelligendum esse de peccatis parentum personalibus, quæ in prolem non transfunduntur, et ratione quorum filii divinæ non subjiciuntur ultioni, nisi peccando actualiter prava parentum exempla sectentur. — *Respondeo* 2. Adami transgressionem etiam moraliter fuisse posterorum ejus iniquitatem, qui in ipso velut humanæ naturæ capite constituti, Dei legem cum ipso transgressi sunt. Unde ait S. Augustinus lib. 1. *De peccatorum meritis*, cap. 10: *Certe manifestum est, alia esse propria cuique peccata, in quibus hi tantum peccant, quorum peccata sunt: aliud hoc unum, in quo omnes peccaverunt, quando omnes illi unus homo fuerunt*. Quocirca Juliano objicienti neminem perire debere peccato alieno, respondet idem S. Augustinus lib. 1. *Operis imperfecti*, c. 48: *Aliena sunt, sed paterna sunt: ac per hoc jure seminationis, atque germinationis, et nostra sunt*. Addit cap. 57: *Sic autem aliena sunt originalia peccata propter nullum in eis nostræ voluntatis arbitrium, ut tamen propter originis contagium esse inveniantur et nostra. Quid est ergo, quod clamas, et dicis non posse Deum, et dimittere peccata majoribus propria, et imputare parvulis aliena? — Respondet* 3. S. Augustinus lib. 6. in Julianum cap. 25. verba prætata Ezechielis esse prophetica, iisque promitti beneficium novi Testamenti. et spiritualis hæreditatis ad alterum sæculum pertinentis, qua per regenerationem delendum erat Chirographum paternum, ut non amplius noceret peccatum veteris Adami his qui novum Adamum per baptismum induissent; in hoc enim Testamento novo, inquit S. Augustinus, *Per sanguinem Testatoris deleto paterno Chirographo, incipit homo paternis debitis non esse obnoxius renascendo, quibus nascendo fuerat obligatus*.

Objicitur 2. Illud Apostoli ad Romanos 5. dicentis: *Sicut per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita et per unius obeditionem justi constituentur multi:* sed non omnes per hanc constituuntur justi: ergo nec per illam omnes injusti. *Insuper* signanter dicit Apostolus, peccatores constituti *multi*, non autem dicit *omnes:* ergo censet non propagatione, sed solum imitatione peccati Adami ejus posteros peccatores fieri. — **Respondeo** *ad primum*, negando *minorem:* certum enim est quod per Christi obedientiam omnes justi constituun-

tur, siquidem Christus pro omnibus factus est obediens, omnibusque media ad justificationem et salutem necessaria promeruit: ergo qua ratione omnes per Christum justificantur, qui in ipso spiritualiter renascuntur, etiam omnes constituuntur peccatores per inobedientiam Adami, qui ex ipso nascuntur ac propagantur. — *Ad secundum* respondet S. Augustinus lib. 6. *contra Julianum*, cap. 24. *Per multos*, Apostolum intelligere *Omnes*, juxta usitatam phrasim Scripturæ: quod utique confirmat ex illo *Genesis*, 17. ubi Deus Abrahamo ait, *Patrem multarum Gentium posui te:* cum tamen *Genesis*, 22. dicat: *In semine tuo benedicentur omnes Gentes:* quibus ait S. Augustinus, *easdem* omnes multas, et *easdem* multas omnes *esse monstratum est: Ideo autem*, ait, *sic locuta est Scriptura, quia possunt esse aliqua omnia, quæ non sunt multa; sicut omnia dicimus Evangelia, et tamen brevi numero, idest quaternario continentur: et rursus possunt aliqua multa, non tamen omnia, sicut multos dicimus credere in Christum, nec tamen omnes credunt.* Unde infert, omnes ergo ad mortem per Adam, *Omnes ad vitam per Christum, quia* sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur: *idest ex prima origine generis humani nemo ad mortem nisi per Adam, et nemo per Adam nisi ad mortem: et nemo ad vitam nisi per Christum, et nemo per Christum nisi ad vitam.*

Objicitur 3. Idem Apostolus ibidem dicens: *Regnavit mors ab Adam usque ad Moysem, etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ:* sed peccare in similitudinem prævaricationis Adæ esset inquinari ipsius peccato: ergo falsum est omnes Adami posteros ipsius peccato fœdari. — **Nego minorem**: Nam inquit S. Augustinus lib. 1. *De peccatorum meritis*, cap. 11. sensus Apostoli est, quod mors regnaverit etiam ante legem scriptam, seu tempora Moysis, in illos etiam qui non peccaverunt actualiter, ut peccavit Adamus, seu, ut loquitur S. Augustinus, *Qui nondum sua, et propria voluntate, sicut ille, peccaverunt, sed ab illo peccatum originale traxerunt, qui est forma futuri: quia in illo constituta est forma condemnationis futuris posteris, qui ex ejus propagine crearentur, ut ex uno omnes in condemnationem nascerentur, ex qua non liberat, nisi gratia Salvatoris:* ergo tantum abest ut exinde peccatum originale impugnetur, quinimo propugnatur.

Instabis: Apostolus ibidem dicit gratiam Christi in plures abundasse, quam abundaverit peccatum Adami: ergo saltem plures sunt, qui Adami peccato non fuerint inquinati. — **Respondet** ibidem S. Augustinus vocem illam *plures*, non significare comparationem eo loco, sed æquivalere voci, multos, *Neque enim*, inquit, *plures justificantur, quam condemnantur: sed multo magis abundavit: Adam quippe ex uno delicto reos genuit; Christus autem etiam homines, qui delicta propriæ voluntatis ad originale, in quo nati sunt, addiderunt, gratia sua solvit, atque donavit:* itaque sensus est, gratiam Christi non esse determinatam solum ad peccatum originale eluendum, quod ab Adamo contrahitur; sed etiam ad illa eluenda, quæ postmodum actualiter committuntur; vel quod gratia Christi sit potentior et efficacior ad homines justificandos, quam Adami peccatum ad eos inquinandos. *Adde quod* etiam revera gratia Christi in multo plures abundavit,

quam Adami peccatum; siquidem beata Virgo originalis peccati expers, gratia Christi copiosissime ditata, ac dotata fuit. Eva pariter Adami peccato rea non extitit, imo peccati ipsi fuit occasio, quæ tamen Christi gratia justificata est; nam inquit ibidem S. Augustinus, *Regnum mortis sola in quolibet homine gratia destruit Salvatoris, quæ operata est etiam in antiquis Sanctis, quicumque antequam in carne Christus veniret, ad ejus tamen adjurantem gratiam, non ad legis naturam, quæ jubere tantum, non adjuvare poterat, pertinebat.*

Objicies 4. Illud Apostoli 2. ad *Corinthios*, 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, sive bonum, sive malum:* ergo soli sunt damnandi, qui proprium peccatum admiserunt. — **Nego consequentiam**, nam ut optime arguit S. Augustinus, lib. 6. *Contra Julianum*, cap. 10. *Parvuli ante tribunal Christi manifestabuntur, vel non: si non manifestabuntur, quid te adjurat ista sententia, quando ad eos non pertinet* (nempe parvulos) *quorum nunc agitur causa? si autem manifestabuntur, quomodo reportat eorum quisque quod gessit, qui nihil gessit, nisi quia pertinet ad eos, quod per corda et ora gestantium, sive credunt, sive non credunt?.... Nam quomodo reportat bonum, ut inferat in regnum Dei, si hoc reportat quisque quod gessit, nisi quia pertinet ad parvulum, etiam quod per alterum gessit, idest, credidit? Sicut itaque, quod credidit pertinet ad eum, ut reportet bonum, hoc est percipiat Dei regnum; sic ad eum pertinet etiam si non credidit, ut reportet condemnatione judicium, quia Evangelica est et ipsa sententia dicendo: qui non crediderit condemnabitur.... Vide ergo, quam importune nolis parvulum de alieno peccato reportare malum, et velis eum de alieno recte facto reportare bonum, non qualecumque, sed Dei regnum: alienum quippe, cum credidit per alterum, sicut alienum opus fuit, cum peccavit in altero.*

Objicitur 5. Illud Apostoli ad Romanos 3. *Per legem cognitio peccati;* ubi ergo legis cognitio nulla est, ibi nec peccati cognitio esse potest: ubi vero peccati cognitio non est, ibi nec prævaricatio est; adeoque nec damnatio quoque ibidem esse potest. Idem enim hoc Paulus testatur ad Romanos 4. dicens: siquidem *Ubi non est lex, ibi nec prævaricatio est.* Jam ergo istorum testimoniorum vim, et potentiam considera, quæ tanta est, ut omnia omnium Theologorum de originali peccato commenta penitus subvertat. Morbus enim hic nobis damnationem adferre nequit, quæ tum demum subsequitur, cum legem oculis nostris expositam conspicati, adhuc tamen morbo hoc, et affectu corruptæ naturæ impulsi, legem transgredimur. Hæc Zuinglius. — **Respondeo**, nullam esse præfatam Zuinglii consequentiam, non enim Apostolus ait, ubi legis cognitio non est, nec prævaricatio est, quæ erat Zuinglii collectio; sed ubi lex non est, nec prævaricatio est, quod utique verissimum est, nulla namque fingi potest prævaricatio nisi sit lex, quæ prævaricando violetur. *Deinde*, Zuinglius assumit tamquam certum, quod potissimum in Quæstione versatur, solam videlicet prævaricationem, quæ est actuale peccatum, esse proprie peccatum quod homines damnare potest; id enim omnes Catholici pernegant, et contrarium apertis Scripturæ textibus supra probavimus. Falsum pariter, quod tamquam certum supponit, nimirum nullam esse damnationem, ubi nulla est legis prævaricatio; nam idem Apostolus *Ad Romanos* 9.

dicit infantes nihil boni, aut mali fecisse, ac per hoc nullam Legem propria voluntate prævaricatos esse : ipsemet *Ad Romanos*, 5. scribit : *Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem : sic et per unius justitiam in omnes homines in justificationem*. Et *Ad Ephesios*, 2. affirmat nos *Omnes esse natura filios iræ*. Hoc est ipsa nativitate, et propagatione reos. *Denique* asserere possumus etiam infantes esse Legis prævaricatores, juxta illud Oseæ 6. *Ipsi sicut Adam transgressi sunt pactum, ibi prævaricati sunt omnes :* scilicet in Paradiso ubi Adam a Deo datam sibi legem violavit, et in quo tamquam in suo capite omnes peccaverunt, et prævaricati sunt.

Proponuntur, ac solvuntur auctoritates SS. Patrum, qui originale peccatum negare videntur. — Objicitur 1. Clemens Alexandrinus lib. 3. *Stromatum*, sub finem, ubi ait: *Dicant ergo nobis ubi fornicatus est infans natus, vel quomodo sub Adæ cecidit execrationem, qui nihil est operatus?* ergo censet infantes Adami peccato non esse reos. — **Nego consequentiam** : non enim constat cujus hæc sint verba, ipsiusne Clementis, an hæreticorum quos ibidem impugnat, qui docebant nuptias esse respuendas, propterea quod mala esset generatio, quippe cum infantes nulla propria actione polluti, tamen, inquit sanctus Job, *Non sunt mundi a sorde :* quod utique indicat Clemens ; nam continuo subjicit: restat ergo eis, (ut videtur) consequenter ut dicant malam esse generationem, non solum eam, quæ est corporis, sed etiam eam, quæ est animæ. Igitur illi hæretici peccatum originale non negabant, imo affirmabant, ut ex ea assertione nuptias respuerent, et suum errorem astruerent.

Objicitur 2. S. Ambrosius in Comment. capitis 5. *Ad Rom. Mors dissolutio corporis est, cum anima a corpore separatur. Est et alia mors, quæ secunda dicitur in gehenna, quam non peccato Adæ patimur, sed in occasione propria peccati acquirimus : a qua boni immunes sunt, tantum quod in inferno erant, sed, superiori, quasi in libra : quia ad Cœlum ascendere non poterant.* — **Respondeo 1.** Ista Commentaria in Apostolum non videri S. Ambrosii, sed alicujus alterius Auctoris æqualis Ambrosii, vixit enim tempore Damasi Papæ, ut testatur in Commentario capitis tertii prioris ad Timotheum. *Secundo dico* eum Auctorem, quisquis fuerit, non negare peccatum originale, imo astruere: nam paulo ante præfata verba explicans illud, *In quo omnes peccaverunt*, ait : *Manifestum itaque est in Adam omnes peccasse quasi in massa, ipse enim per peccatum corruptus, quos genuit, omnes nati sunt sub peccato. Ex eo igitur cunctis peccatores, quia ex ipso sumus omnes.*

Objicitur 3. S. Chrysostomus, quem in sui erroris patronum præcipuum sibi vindicabant Pelagiani, propterea quod variis in locis visus fuerit negare peccatum originale, maxime vero Epistola *Ad Neophitos*, ubi cum dixisset: *Benedictus Deus, qui facit mirabilia solus, qui fecit universa, et convertit universa ; ecce libertatis serenitate perfruuntur, qui tenebantur paulo ante captivi, et cives Ecclesiæ sunt, qui fuerunt in peregrinationis errore, et justitiæ in sorte versantur, qui fuerunt in conclusione peccati. Non enim tantum sunt liberi, sed et sancti : non tantum sancti, sed et justi : non solum justi, sed et filii : non solum filii, sed et hæredes : non solum hæredes, sed et fratres Christi : nec*

tantum fratres Christi, sed et cohæredes: non solum cohæredes, sed et membra: non tantum membra, sed et templum: non tantum templum, sed et organa spiritus, subdit: *Vides quot sunt baptismatis largitates: sed multis quidem videtur baptismi gratiam in sui peccatorum tantum remissione consistere. Nos autem baptismi honores jam computavimus decem. Hac de causa, et infantulos baptizamus, quamvis non sint inquinati peccato; nempe ut eis addatur sanctitas, justitia, adoptio, hæreditas, et fraternitas Christi.* — **Respondet S. Augustinus** lib. 1. cap. 6. *Contra Julianum*, qui præfatam auctoritatem objecerat: *Ita ne ista verba S. Joannis Episcopi audes tamquam e contrario tot taliumque sententiis Collegarum ejus opponere, eumque ab illorum concordissima societate sejungere, et eis adversarium constituere? Absit, absit hoc malum de tanto viro credere aut dicere. Absit, inquam, ut Constantinopolitanus Joannes de baptismate parvulorum, eumque a paterni Chirographi liberatione per Christum tot ac tantis Episcopis suis, maximeque Romano Innocentio, Carthaginensi Cypriano, Cappadoci Basilio, Gregorio Nazianzeno, Gallo Hilario, Mediolanensi resistat Ambrosio.* Deinde præfata verba explicat, dicens juxta Græcum idioma, non *Peccato*, sed *peccatis* legi, in plurali videlicet, non in singulari numero, ita quod Latine genuina sit versio, *Ideo et Infantes baptizamus, quamvis peccata non habentes.* Unde subdit S. Augustinus: *Vides certe non ab eo dictum esse parvulos non coinquinatos esse peccato, sive peccatis, seu non habere peccata, intellige propria, et nulla contentio est. At inquies, cur non addidit propria? Cur putamus, nisi quia disputans in Catholica Ecclesia, non se aliter intelligi arbitrabatur? tali Quæstione nullus pulsabatur, cobis nondum litigantibus securius loquebatur.* — *Deinde*, etsi singulariter legatur *Peccato*, intelligendus est de *peccato personali*, ut ibidem explicat S. Augustinus dicens: *Comparans ergo Joannes parvulos majoribus, quorum propria peccata dimittuntur in baptismo, dixit illos non habere peccata.* — *Denique*, in aliis codicibus, maxime editionis Parisiensis anni 1556. legimus: *Infantulos baptizamus ut non sint inquinati peccato,* idest, ut mundentur a peccato, non alio certe quam originali. Quod autem S. Chrysostomus peccatum originale non oppugnaverit, sed propugnaverit, ibidem pluribus textibus ab eo desumptis probat S. Augustinus, maxime vero ex eadem Epistola ad *Neophitos*, ubi ait: *Venit semel Christus, invenit nostrum Chirographum paternum, quod scripsit Adam. Ille initium induxit debiti, nos fœnus auximus posterioribus peccatis.* Unde Julianum sic interpellat August. *Audisne hominem in Fide Catholica, et eruditum, et erudientem, distinguentem debitum paterni Chirographi, quod hæreditarium nobis inhæsit, ab eis debitis quorum per nostra peccata fœnus accrevit? audis quid parvulis relaxetur in baptismo, qui nondum propria debita contraxerunt, nec tamen a paterno Chirographo immunes esse potuerunt?*

Proponuntur ac solvuntur argumenta a ratione Theologica petita. — Quinque potissimum argumenta proferebant Pelagiani, quibus assertionem peccati originalis impetebant, et impugnabant, ut indicat S. Augustinus lib. 2. *Contra Julianum*, cap. 9. *Vestra*, inquit, *argumenta sunt quibus dicitis: Si Deus homines creat, non possunt cum aliquo malo nasci: Si nuptiæ bonum sunt, nihil ex eis oritur mali:*

Si in baptismate peccata omnia remittuntur, non possunt nati de renatis trahere originale peccatum : Si justus est Deus, non potest in filiis parentum damnare peccata, cum ipsis parentibus dimittat et propria : Si perfectæ justitiæ capax est humana natura, habere non potest vitia naturalia. Ut autem harum objectionum solutiones evidentiores, et faciliores fiant, placet eas necnon et alias illis similes sigillatim proponere. Itaque

Objicies 1. Deus non potest esse mali artifex : sed ipse auctor est omnium hominum qui nascuntur : ergo homines nascentes non possunt esse mali, adeoque nec peccato originali infecti. — **Respondet S. Augustinus** lib. *De peccato originali*, cap. 32. duo in hominibus procreatione esse distinguenda, nempe naturam, et vitium. *Simul autem*, inquit, *utrumque propagatur, et natura, et naturæ vitium, quorum unum est bonum, et alterum malum. Illud de Conditoris largitate sumitur, hoc de originis damnatione attrahitur. Illi est causa bona voluntas Dei summi ; huic mala voluntas hominis primi. Illud indicat Deum creaturæ institutorem ; hoc indicat Deum inobedientiæ punitorem. Denique idem ipse Christus propter illud creandum factor est hominis, propter hoc sanandum factus est homo.* Ex quo sequitur non in Deum, sed in Adami inobedientiam ut in propriam causam malum illud, seu vitium originale refundi debere. Sequitur pariter non esse desperandam hujus peccati liberationem ; non enim ut hic morbus curetur destruenda natura, sed perficienda. Quod utique facile præstare potest medicus ille cælestis qui *venit quærere, et salvum facere quod perierat.* Unde ipse S. Augustinus, lib. 2. in *Julianum*, cap. 1. *Nec perfectio desperanda est virtutis per ejus gratiam, qui ex origine vitiata mutare potest, et formare naturam.*

Objicitur 2. Non potest arbor bona malos fructus facere : sed nuptiæ bonæ sunt : ergo ex eis non possunt filii mali ac peccatores nasci. — **Respondet 1. S. Augustinus** lib. 2. *De Nuptiis, et concupiscentia*, cap. 20. *Non solum filios ex conjugio, verum etiam ex adulterio bonum aliquid esse, secundum opus Dei quo creati sunt : secundum autem originale peccatum in damnationem nasci ex Adam primo, non solum si de adulterio, verum etiam si de conjugio generentur, nisi in Adam secundo, qui est Christus, regenerentur.* Unde concludit capite sequenti: *Recte igitur diximus, ita nuptiarum bonum malo originali quod inde trahitur non potest accusari, sicut adulteriorum malum bono naturali quod inde nascitur non potest excusari : quoniam natura humana quæ nascitur, vel de conjugio, vel de adulterio, Dei opus est, quæ si malum esset, non esset generanda ; si malum non haberet, non esset regeneranda. Atque ut ad unum verbum utrumque concludam, natura humana si malum esset, salvanda non esset : si ei mali nihil inesset, sananda non esset. Qui ergo dicit eam bonum non esse, bonum negat conditæ Creatorem : qui vero negat ei malum inesse, misericordem vitiatæ invidet Salvatorem. Quapropter in hominibus nascentibus neque excusanda sunt adulteria per bonum, quod inde a Conditore bono creatum est ; nec accusanda conjugia per malum quod ibi a misericorde Salvatore sanandum est.* — *Respondet* 2. cap. 26. præfatum Evangelii contextum intelligendum esse de duabus voluntatibus hominum, bona scilicet, et mala ; istam bonam, illam malam arborem dicens, quia de

bona voluntate bona opera nascuntur, et mala de mala. Quod si nuptia tamquam arborem bonam, secundum istam quam commemoravit Evangelicam similitudinem, posuimus, profecto ex contrario fornicationem posituri sumus arborem malam. Subdit : *Quamobrem si homo ita dicitur fructus nuptiarum, tamquam bonus ex arbore bona, proculdubio nasci homo de fornicatione non debuit, mala quippe arbor bonos fructus non facit. Porro si dixerit, non illic arboris loco ponendum esse adulterium, sed naturam potius humanam, de qua nascitur homo : ita etiam hic non erit arbor connubium, sed natura humana de qua nascitur homo. Nihil proinde valet ad istam quæstionem similitudo illa Evangelica, quia non sunt nuptiæ causa peccati quod trahitur a nascente, et expiatur in renascente ; sed voluntarium peccatum hominis primi originalis est causa peccati.* Conjuges ergo dum filios gignunt, naturam quidem corruptam ac vitiatam propagant ; sed ejus corruptionis culpa non in ipsos, sed in primum hominem est refundenda.

Objicies 3. Nemo dat quod non habet : sed plerique parentes filios gignentes non habent amplius peccatum originale ; quippe cum eis per baptismum fuerit expunctum : ergo non possunt illud in filios transfundere. — **Respondet S. Augustinus** lib. 3. *De peccatorum meritis*, cap. 8. et sequentibus, hominem in Christo regeneratum, ac per hoc justificatum non gignere carnalem prolem secundum id quod regeneratus est, idest secundum Spiritum quem accepit in Christo : sed secundum id quod natus est, idest secundum carnem quam hausit ab Adamo. ✻ " Unde cum proposuisset hanc Pelagianorum objectionem ; *sed si Baptismus mundat antiquum illud delictum, qui de duobus baptizatis nati fuerint, debent hoc carere peccato : non enim potuerunt ad posteros transmittere quod ipsi minime habuerunt.* Respondet : « Si mihi « apud obtusos et contentiosos propter rerum naturæ obscuritatem dif- « ficultas refellendi falsa et persuedendi vera resisteret, ad hæc forte « quæ in usu atque in promptu essent exempla confugerem, vicissim- « que interrogarem, ut quia eos moveret, quomodo peccatum quod « mundatur per Baptismum, maneat in eis quos genuerint baptizati ? « ipsi explicarent quomodo præputium quod per circumcisionem auter- « tur, maneat in eis quos genuerint circumcisi ? quomodo etiam palea « quæ opere humano tanta diligentia separatur, maneat in fructu qui « de purgato nascitur ? His et talibus forsitan utrumque conarer exem- « plis persuadere hominibus qui mundationis sacramenta superfluo filiis « mundatorum crederent adhiberi, quam recto consilio baptizatorum « parvuli baptizentur : quamquam fieri possit ut homini habenti utrum- « que semen, et mortis in carne, et immortalitatis in spiritu, non obsit « regenerato per spiritum, quod obest ejus filio generato per carnem : « sitque in isto remissione mundatum, quod sit etiam in illo simili « remissione, velut circumcisione, velut trituratione, ac ventilatione « mundandum. Nunc vero, quandoquidem cum eis agimus qui confiten- « tur baptizatorum filios baptizandos, quando melius sic agimus, ut di- « camus : (Deinde Pelagianos sic urget :) " ✻ *Vos qui asseritis de hominibus a peccati labe mundatis sine peccato nasci filios debuisse, cur non attenditis eo modo nobis posse dici de christianis parentibus christianos nasci filios debuisse ?.... Quod respondebitis quære de christianis non christianus*

nascatur: nisi quia non facit generatio, sed regeneratio christianos? Hanc igitur vobis reddite rationem, quia similiter a peccatis nemo nascendo, sed omnes renascendo mundantur. Ac per hoc hominibus ideo mundatis, quoniam de renatis homo qui nascitur renascitur, ut etiam ipse mundetur. Potuerunt enim parentes ad posteros transmittere quod ipsi minime habuerunt: non solum sicut frumenta paleam, et præputium circumcisus: sed etiam quod et vos dicitis, fideles infidelitatem in posteros trajiciunt, quod non est jam illorum perspicuum regeneratorum, sed quo in carne generati sunt, mortalis seminis vitium. Nam utique quos parvulos per Sacramentum fidelium fideles faciendos esse judicatis, infideles natos ex parentibus fidelibus non negatis. — ✳ " Similem subjicit responsionem lib. 1. *De Nuptiis et Concupiscentia* producto exemplo oleæ producentis oleastrum. Sic enim scribit cap. 19.: « Ex hac igitur concupiscentia carnis quod nascitur, utique mundo « non Deo nascitur. Deo autem nascitur, cum ex aqua et Spiritu Sancto « renascitur. Hujus concupiscentiæ reatum regeneratio sola dimittit, « quem generatio trahit. Ergo quod generatum est, regeneretur, quia « non potest effici aliter, ut quod tractum est, remittatur. Ut enim quod « dimissum est in parente trahatur in prolem, miris quidem modis « fit, sed tamen fit. Hæc invisibilia et infidelibus incredibilia, sed « tamen vera, ut haberent aliquod visibile exemplum, hoc in quibu- « sdam arbustis divina Providentia procuravit. Cur enim non credamus « propter hoc esse institutum, ut ex oliva naseatur oleaster? An cre- « dendum non est in aliqua re quæ creata est ad usus hominum, Crea- « torem providisse et instituisse, quod ad generis humani valeret exem- « plum? Mirum est ergo quemadmodum a peccati vinculo per gratiam « liberati, gignant tamen eodem vinculo obstrictos, quos eodem modo « oporteat liberari: fatemur, mirum est. Sed quod latent fœtus oleas- « trorum etiam in seminibus olearum, quando et hoc crederetur, nisi « ex experientia probaretur? Proinde sicut gignitur ex oleastri semine « oleaster, et ex oleæ semine nonnisi oleaster, cum inter oleastrum « et oleam plurimum distet: ita gignitur et de carne peccatoris, et de « carne justi utrinque peccator, quamvis inter peccatorem et justum « plurimum distet. Gignitur autem peccator actu adhuc nullus, et ortu « novus, sed reatu vetus: homo a Creatore, captivus a deceptore, in- « digens Redemptore. Sed quæritur, quomodo trahi possit captivitas « prolis etiam de parentibus jam redemptis? Et quia non facili ratione « indagatur, nec sermone explicatur, ab infidelibus non creditur, quasi « et illud quod de oleastro et de olea diximus, ut generis dissimilis « sit fœtus similis, facile aliqua inveniat ratio, vel explicet sermo. « Sed hoc ab eo qui experiri voluerit, cerni potest. Sit ergo in « exemplo, unde et illud credatur quod cerni non potest. » " ✳ Unde *distinguo minorem:* parentes non possunt in liberos transfundere id quod non habent nec formaliter, nec virtualiter, concedo: id quod non habent formaliter, sed tantum virtualiter, nego: parentes autem etsi quando generant, formaliter in se peccatum originale non habeant, tamen illud semper retinent virtualiter; nempe in virtute seminis, et concupiscentiæ naturæ corruptæ, quæ sunt causæ, sive instrumenta generationis, seu unionis animæ cum corpore, per quam peccatum originale contrahitur.

Objic. 1. Redemptio Christi non prodest hominibus non credentibus: ergo nec prævaricatio Adæ, cum non sit efficacior, nocet non peccantibus. — **Respondet S. Aug.** lib. 3. *De peccatorum meritis*, cap. 2., quod quemadmodum gratia Christi prodest parvulis baptizatis, et solum in aliena persona credentibus; ita pariter eis obest peccatum per actualem consensum a capite totius humani generis commissum: *Sicut ergo*, inquit, *eorum per quos renascuntur, justitiæ spiritus responsione sua trajicit in eos fidem, quam voluntate propria nondum habere potuerunt: sic eorum per quos nascuntur, caro peccati trajicit in eos noxam, quam nondum vita propria contraxerunt. Et sicut eos vitæ spiritus in Christo regenerat fideles, sic eos corpus mortis in Adam generaverat peccatores: illa enim carnalis generatio est, hæc spiritualis: illa facit filios carnis, hæc filios spiritus: illa filios mortis, hæc filios resurrectionis: illa filios sæculi, hæc filios Dei: illa filios iræ, hæc filios misericordiæ, ac per hoc illa peccato originali obligatos, ista omnis peccati vinculo liberatos.*

Objecit 5. Julianus apud S. Augustinum, lib. 2. *De Nuptiis, et Concupiscentia*, cap. 28; Non peccat iste qui nascitur, non peccat ille qui genuit, non peccat iste qui condidit; *per quas* igitur *rimas, inter tot præsidia innocentiæ, peccatum fingis ingressum?* — **Respondet S. Augustinus** ibidem: *Quid quæris latentem rimam cum habeat apertissimam januam? Per unum hominem, ait Apostolus: Per unius delictum, ait Apostolus, per inobedientiam unius hominis: quid quæris amplius? quid quæris apertius? quid quæris inculcatius?* Itaque neganda est Juliani consecutio: quamvis enim non sit peccati causa pater qui generat, nec filius qui nascitur, nec Deus qui condidit: inde non sequitur nullam esse ejus peccati causam, maxime cum dicat Apostolus; *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit.*

Objic. 6. Omne peccatum est voluntarium: sed peccatum originale in infantibus voluntarium esse nequit, cum illi rationis, ac libertatis usu careant: igitur non potest in eis habere rationem peccati. *Patet major* ex illo S. August. lib. *De vera Religione*, cap. 14. *Usque adeo peccatum voluntarium est malum, ut nullo modo sit peccatum, nisi sit voluntarium.* — **Respondet Doctor Subtilis** in 2. num. 14: Omne peccatum debet esse voluntarium peccatori quatenus est in potestate ipsius, vel secundum se, vel secundum alium, in quo moraliter constituitur tamquam in capite, concedit: debet esse voluntarium, ita ut sit in potestate physica suæ voluntatis istud non habere, negat: et similiter distincta *minore*, negat *consequentiam*. Taliter præfatum argumentum solvit S. Aug. lib. 2. *De Nuptiis, et Concupiscentia*, cap. 28. ubi dicenti Juliano: *Si peccatum ex voluntate est, mala est voluntas, quæ peccatum facit; si ex natura, mala natura:* Respondet: *ex voluntate peccatum est. Quærit forte, utrum est originale peccatum?* Respondeo: *prorsus est originale peccatum, quia et hoc ex voluntate primi hominis seminatum est, ut in illo esset, et in omnes transiret.* Hoc idem sæpius inculcat lib. 1. Operis imperfecti in Julianum, ubi Juliano ipsi objicienti, quod ipse scripserat lib. *De duabus animabus*, nempe, *peccatum est voluntas amittendi, vel retinendi, quod justitia vetat, et unde liberum est abstinere*, indeque inferenti non esse in parvulis peccatum originale: siquidem, inquiebat Julianus, nullum est sine voluntate pec-

catum ; et nulla est voluntas, ubi non est explicata libertas ; et non est libertas, ubi non est facultas per rationem electionis : quod certe in infantibus non invenitur ; respondet S. Augustinus ibidem cap. 47. *Tria*, inquit alloquens Julianum, *ista discernas, et scias aliud esse peccatum, aliud pœnam peccati, aliud utrumque. Intelligis quid horum trium pertineat ad illam definitionem, ubi voluntas est agendi, quod justitia vetat, et unde liberum est abstinere. Peccatum namque isto modo definitum est, non pœna peccati, non utrumque.* Tum explicans tria membra hujus divisionis subjungit ; *Habent autem tria ista genera species suas, de quibus nunc longum esset disputare. Horum sane trium generum, si requirantur exempla, primi generis in Adam, sine ullo modo quæstionis, occurrit : multa quippe sunt quæ agunt homines mala, a quibus liberum est abstinere : sed nulli tam liberum est, quam illi fuit, qui Deo suo, a quo conditus erat rectus, nullo prorsus vitio depravatus adstabat. Secundi autem generis, ubi tantummodo est pœna peccati, exemplum in eo malum est, quod quisque ex nulla parte agit, sed tantummodo patitur : velut cum pro suo scelere, qui peccavit occiditur, sive alia corpus pœna quacumque cruciatur. Tertium vero genus, ubi peccatum ipsum est, et pœna peccati, potest intelligi in eo, qui dicit, quod nolo malum hoc ago.* Ac tandem applicans distinctionem argumento Juliani dicit, peccatum originale non pertinere ad primum membrum divisionis, sed ad tertium : ideoque mirum non esse si non comprehendatur illa sua definitione a Juliano relata, quippe quæ solum tradita est de peccato primo modo dicto. *Proinde*, inquit, *originale peccatum nec ad illud pertinet, quo primo loco posuimus, ubi est voluntas malum operandi, unde est liberum abstinere : alioquin non esset in parvulis, qui nondum voluntatis utuntur arbitrio : nec ad illud quod secundo commemoravimus : de peccato enim nunc agimus, non de pœna, quæ non est peccatum, quamvis peccati merito subsequitur : quam quidem patiuntur et parvuli, quia inest eis corpus mortuum propter peccatum, non tamen mors corporis ipsa peccatum est, aut corporalis quicumque cruciatus. Adhuc genus tertium, ubi sit, peccatum est, ut ipsum sit et pœna peccati, quod inest quidem nascentibus, origo tamen hujus peccati descendit a voluntate peccantis. Fuit enim Adam, et in illo fuimus omnes. Periit Adam, et in illo omnes perierunt.*

Instabis : Voluntarium illud dicitur, quod est a principio intrinseco cum cognitione : sed peccatum originale est in parvulis a principio extrinseco, scilicet Adamo, et absque ulla cognitione, quippe cum rationis sint impotes : ergo nullatenus in ipsis voluntarium esse potest, nec ad culpam imputari. *Deinde*, voluntarium liberum debet esse in potestate voluntatis illius, cui voluntarium dicitur, nempe ut sit, vel non sit : sed peccatum originale non est in potestate voluntatis parvulorum, adeoque in ipsis nec voluntarium est, nec liberum. *Denique*, ut id quod fit per voluntatem alterius mihi voluntarium censeatur, necessum est, ut ego vices meas illi commiserim : sed posteri Adami propriam suam voluntatem illi non commiserunt, ut nempe eorum vice pro libito servaret, vel deperderet justitiam originalem, quippe cum nondum existerent : ergo privatio justitiæ originalis, in qua peccatum originale consistit, ipsis voluntaria esse nequit. — **Respondeo** *ad primum :* peccatum originale eo modo, quo voluntarium

est, esse a principio intrinseco cum cognitione, non quidem in nobis, sed in Adamo: voluntarium enim aliquid dicitur dupliciter: scilicet physice, et in ordine ad propriam nostram voluntatem; vel moraliter, et in ordine ad voluntatem alterius, in quo propria nostra voluntas censetur moraliter contineri; cujusmodi voluntas Pupilli moraliter censetur esse voluntas Tutoris, et Actoris, necnon et voluntates filiorum impuberum moraliter continentur in voluntate Patrum. Unde cum omnium hominum voluntates moraliter continerentur in Adamo Protoparente per modum Patris ac Capitis omnium, ipso peccante libere, et cum perfecta cognitione, ita pariter in ipso censemur peccasse. Quemadmodum enim percussio facta per manum est voluntaria, et cum cognitione, non per voluntatem et cognitionem existentem in manu, sed per voluntatem totius suppositi cujus manus est pars: ita peccatum originale a pueris contractum est revera voluntarium; non per voluntatem in ipsis physice existentem, sed per voluntatem Adami, in quo veluti in capite totius humanæ communitatis, omnium hominum voluntates moraliter continentur. Itaque *distinguo majorem:* voluntarium illud dicitur quod est a principio intrinseco cum cognitione, vel physice, et in se tantum, *nego:* vel moraliter, et in alio, *concedo.* Et sic distincta *minore;* nego *consequentiam:* licet enim peccatum originale non sit voluntarium nobis physice, et per actum propriæ voluntatis, est tamen voluntarium moraliter; nempe per voluntatem Adami, qui cum sit principium naturæ humanæ, non solum naturale, sed etiam morale, id quod commisit, aliis moraliter intrinsecum reputari potest. — *Ad secundum distinguo majorem:* voluntarium personale, procedens physice a propria voluntate operantis, debet esse in potestate ejus voluntatis, concedo: voluntarium capitale seu procedens a capite alicujus membri moralis, debet esse in potestate physica voluntatis ipsius membri, nego; ad id namque sufficit, quod voluntarium illud sit in potestate physica capitis continentis moraliter voluntates membrorum. Similiter distincta *minore,* neganda est *consequentia;* cum enim peccatum originale non sit parvulis voluntarium voluntate personæ; sed dumtaxat voluntate capitis naturæ humanæ, non requiritur quod sit in potestate physica ipsorum hunc defectum habere, vel non habere; sed sufficit quod fuerit in potestate physica voluntatis Adami peccare vel non peccare. — *Ad tertium dico,* quod ut peccatum originale censeatur hominibus voluntarium voluntate capitis, non opus est quod suum jus, suumque consensum commiserint Adamo suo Protoparenti quoad conservationem, vel amissionem justitiæ originalis: sed sufficit quod Deus constituens ipsum Adamum caput nostrum naturale ac morale, omnium pariter nostrum voluntates in ipso moraliter constituerit: cum enim sit nostrum rerumque nostrarum supremus Dominus, *magisque habeat in sua potestate hominum voluntates quam ipsi suas,* ut loquitur S. Augustinus lib. *De Correptione et gratia,* cap. 14. statuere potuit ut ipsius Adæ omnium Protoparentis voluntas quantum ad amissionem vel conservationem justitiæ originalis esset pariter voluntas omnium ejus posterorum: non quatenus personæ singulares sunt; sic enim quilibet eorum propriam habet voluntatem: sed quatenus sunt partes et membra totius corporis, ac multitudinis hominum, quorum Adamus est caput ac origo.

Objicies 7. Nullus peccat in eo quod vitare non potest: sed parvuli non possunt vitare peccatum originale: ergo ipsis deputari non potest ad culpam. — **Distinguit majorem Doctor** dist. 32. n. 14: Nemo peccat in eo quod vitare non potest, neque in se, neque in alio in quo moraliter continetur, concedit: quod nequit secundum se vitare, sed posset illud vitare in altero, negat; et similiter distincta *minore*, negat *consequentiam:* licet enim parvuli secundum se physice non possint vitare peccatum originale, potuerunt tamen illud vitare in Adamo: unde non peccant quidem peccato actuali, et personali, quod physice ab eorum voluntate oriatur: sed peccato originali, quod cum ipsa natura humana traducitur. ✻ " *Sicut enim*, inquit S. Augustinus, lib. 2. *De Nuptiis et Concupiscentia*, cap. 5. *per unius illius voluntatem malam omnes in eo peccaverunt, quando omnes ille unus fuerunt, sic propterea singuli peccatum originale traxerunt.* "✻

Objicies 8. Nullum naturale est culpabile, siquidem ait Aristoteles 3. *Ethicorum: In naturalibus nec laudamur, nec vituperamur; unde cæco nato nullus improperabit, sed magis miserebitur:* sed originalis corruptio est naturalis, cum necessario ipsam naturam sequatur, et eadem sit apud omnes: ergo non est culpanda; adeoque nec peccatum. — **Respondet Seraphicus Doctor** *ex S. August.* lib. 1. *Retractat.*, cap. 10: quod aliquid dici potest naturale duobus modis, nempe vel quod sequitur ipsam naturam secundum institutionem; vel quod ipsam consequitur secundum corruptionem: id quod est naturale priori modo, non est culpabile, unde hominibus naturali defectu laborantibus, puta cæcis natis, merito dixit Aristoteles non esse improperandum: quod vero posteriori modo naturale est, culpabile est; quippe cum non solum naturale sit, sed etiam voluntarium tam physice ex parte capitis, quam moraliter ex parte membri peccatum una cum natura contrahentis.

✻ " Instabat Julianus Pelagianus, quod accidentarium est in parentibus, fieri non potest naturale in filiis: sed peccatum Adami fuit in eo quid accidentarium: igitur non potest censeri naturale seu innatum in filiis. — **Respondet S. Augustinus** lib. 6. *cont. ipsum Jul.*, cap. 6. negando *majorem*, idque confirmat exemplo Fundani Carthaginiensis rhetoris qui cum accidenti vitio luxus esset, luxum filium procreavit. *Quo exemplo*, inquit S. Augustinus, *evertitur illa tua sententia, qua naturalia per accidens non converti: accidens quippe fuit in patre, quod factum est in filio naturale.*

Objicies 9. Peccatum originis, si quod esset, existeret in corpore, vel in anima: non in corpore, quia hoc non est sedes peccati, tametsi plerumque sit seminarium et incendium; non etiam in anima, hæc enim immediate a solo Deo creatur; si enim fieret per traducem ex Adamo, et quemadmodum corpus, illa etiam per generationem propagaretur, esset morti obnoxia, sicut et corpus. Itaque a solo Deo illa procedit: Deus autem peccati non est auctor, nec subinde animæ peccaminosæ opifex. Igitur peccatum originale nullum est. — **Respondeo** cum Bellarmino, lib. 4. *De Statu peccati*, cap. 10. circa finem, hoc argumentum Pelagianorum S. Augustino semper difficillimum et pene insolubile visum esse. Quamobrem lib. 5. cont. Julianum, cap. 4. ex-

ponens duos modos explicandi corruptionem animæ ex peccato originali, et hujus propagationem, scribit: *Ut ergo et anima et caro pariter utrumque puniatur, nisi quod nascitur, renascendo emendetur, profecto aut utrumque vitiatum ex homine trahitur: aut alteram in altero, tamquam in vitiato vase corrumpitur, ubi occulta justitia divinæ legis includitur. Quid autem horum sit verum, libentius disco quam dico, ne audeam docere quod nescio. Hoc tamen scio, id horum esse verum, quod fides vera, antiqua, catholica, qua creditur et asseritur originale peccatum, non esse convincerit falsum. Ista fides non negetur, et hoc quod de anima latet, aut ex otio discitur, aut sicut alia multa in hac vita, sine salutis labe nescitur. Magis enim curandum est, sive in parvulis, sive in grandibus, quo anima sanetur auxilio, quam quo vitiata sit merito.* — Tametsi vero hujus quæstionis solutio revera difficilis appareat, nihilominus ad argumentum dico animam ** attingi per generationem, non quidem ita ut fiat vi illius; sed ita ut corpori uniatur per modum formæ, quæ unio est formalis terminus generationis: totalis autem est homo ipse constans anima, et corpore: unde cum totus homo censeatur ab Adamo propagatus, etiam totus homo inquinari dicitur, tam secundum corpus, quam secundum animam. Qualiter autem peccatum illud a Parentibus in posteros producatur, aperiemus infra.

QUÆSTIO SECUNDA.

QUID SIT PECCATUM ORIGINALE.

Tam abstrusa, tamque a sensibus, et mentis captu longe remota est peccati originalis natura, ut ipse S. August. lib. *De moribus Ecclesiæ*, cap. 22. scribere non dubitaverit; *Hoc peccato antiquo nihil est ad prædicandum notius, nihil ad intelligendum secretius.* Unde non mirum si in hujus difficultatis enodatione tanta sit, tamque multiplex Auctorum pugna, ut vix numerari possint diversæ eorum sententiæ. Quorum præcipuæ ut innotescant,

Notandum 1. Varios Hæreticos circa propositam veritatem fuisse hallucinatos. *Primo* namque fuerunt quidam erronei, inquit Guillelmus Parisiensis lib. *De vitiis, et peccatis*, cap. 5. dicentes animam humanam naturaliter diligere corpus, et desiderare conjunctionem ipsius, et propterea cum eidem conjungitur, nimio gaudio amplecti corpus, arctiusque ei conjungi quam deberet, et hoc, inquiunt, originale peccatum dicitur, quo peccat anima nimio isto gaudio, et amplexu quam deceat arctiori. — *Secunda erronea sententia* fuit Mathiæ Illyrici Centuriatorum Antesignani, hominis revera ad monstra excogitanda quodammodo nati, qui in libello de peccato originis, docet illud non esse accidens naturæ superadditum, sed ipsammet animæ rationalis substantiam ipso Adami peccato substantialiter vitiatam, et ex imagine Dei quam in creatione acceperat in imaginem diaboli transformatam: quem errorem prius videtur docuisse Lutherus, siquidem *in explicatione Psalmi* 50. tractans illa verba, *Ecce in iniquitatibus conceptus sum*, ait: *Non loquitur David de ullis operibus, sed simpliciter de materia, et ipso esse, et dicit; Semen humanum, idest massa, ex qua conceptus sum, tota est vitio et peccato corrupta: materia ipsa est vitiata: lutum illud ex quo vasculum hoc fingi cœpit, damnabile est.* Et paulo post, *Fœtus*,

inquit, *in utero antequam nascimur, et homines esse incipimus, peccatum est.* — *Tertia* erronea sententia est Lutheranorum, et Calvinistarum asserentium peccatum originale esse ipsam concupiscentiam habitualem, sive fomitem peccati, quem contendunt esse vere, et proprie, ac formaliter peccatum. — Variæ pariter fuerunt Doctorum Catholicorum de peccati originalis natura sententiæ. *Primo* namque Gregorius Ariminensis dist. 30. qu. 2. art. 1. et Gabriel ibidem, necnon et Guillelmus Parisiensis Tract. *de Vitiis*, cap. 4. docent peccatum originale esse morbidam animæ qualitatem ob Adæ transgressionem in posteros ex vitiata carne per virulentum serpentis afflatum derivatam; ita quod caro sic infecta animam inficiat, eo modo quo liquor optimus inficitur si vasi graveolenti ac fœtido infundatur. *Secundo,* plurimi contendunt peccatum originale esse fomitem concupiscentiæ, quatenus habet annexam privationem justitiæ originalis debitæ : ita ut fomes sit velut materiale, privatio autem ista formale peccati originis; quæ sententia tribuitur S. Thomæ qu. 82. art. 3. et S. Bonaventuræ dist. 30. art. 2. qu. 1. *Tertio* Roffensis *Articulo* 2. contra Lutherum, et nonnulli alii post ipsum, affirmant peccatum originale essentialiter consistere in ipso reatu pœnæ, quo nempe parvuli ex Adamo propagati in ipso suæ conceptionis momento afficiuntur. *Quarto,* plurimi Theologi, maxime ex recentioribus, volunt rationem formalem peccati originalis consistere in aliqua privatione, quam tamen non omnes eodem modo explicant: aliqui enim dicunt eam consistere in privatione subjectionis mentis ad Deum: alii in privatione justitiæ originalis, et subjectionis partis inferioris superiori parti, necnon et immunitate donorum spiritualium quibus Adamus fuerat exornatus: aliqui in privatione gratiæ sanctificantis quæ collata fuerat Adamo, in posteros, nisi peccasset, transferenda. *Quinto* denique probabilior eorum mihi videtur opinio, qui censent peccatum originale esse ipsummet Adami peccatum in posteros transfusum, quatenus nempe moraliter omnes in eo peccaverunt tamquam in suo capite; cui sententiæ plurimi subscribunt: imprimis vero Albertus Pighius *Controversia prima :* Catharinus *In Opusculo De casu hominis* cap. 8. Salmero *In caput* 5. *Epistolæ ad Romanos,* disputatione 45. et 46. ubi addit hanc sententiam debere esse omnium Catholicorum; nam *Ita aperte locutus est Paulus,* inquit, *dicendo omnes homines in Adamo peccasse, ut qui hunc sensum ex ejus verbis non eliciunt, plane delirare videantur.* In eamdem sententiam eunt plurimi recentiores, quos refert, et sequitur Ægidius de Præsentatione lib. 2. *De pura Virginis Conceptione,* qu. 1. art. 5. Ipsis autem omnibus præluxit Subtilis Doctor, ut infra demonstrabimus, cujus sententia ut notior fiat,

Notandum 2. Peccatum originale dupliciter considerari posse. *Primo,* quatenus fuit actuale, hoc est actu commissum, et sic nihil est aliud quam peccatum primi Parentis prout ab illo personam omnium posterorum sustinente commissum est; sic enim omnes in ipso moraliter peccaverunt, et omnes eumdem inobedientiæ, et transgressionis actum commiserunt, quatenus omnes ille unus homo fuerunt, ut loquitur S. Augustinus, lib. 1. *De peccatorum meritis, et remissione,* cap. 10. Sicut autem nonnisi moraliter omnes homines in Adamo unus homo fuerunt, ita nonnisi moraliter illo peccante peccaverunt. *Secundo*

spectari potest quatenus est habituale, et habitualiter manens in Adami posteris, donec eluatur, et ut sic nihil aliud est, quam homines in Adamo peccasse moraliter, et propter illud peccatum a se moraliter commissum in primo Parente, esse vere, et realiter Deo exosos, ac privatos ipsius gratia, omnibusque donis, et innocentiæ charismatibus ad eos transfundendis, nisi cum Adamo peccante peccassent, et talium donorum cum ipso indigni fuissent.

Notandum 3. Quod quemadmodum homines possunt unum aliquem in suum caput morale eligere, suasque voluntates in illum devolvere, ut omnium nomine aliquid agat, et quod ipse fecerit censeantur ipsi fecisse, proindeque omnibus imputetur ac si ipsi fecissent; ita Deus, qui supremus omnium voluntatum nostrarum est Dominus, potuit illas in Adamum transfundere, ipsumque in caput nostrum morale constituere, ita ut sors omnium nostrum, sive in bonum, sive in malum, ex decreto, et pacto divino ab eo ita penderet, ut quemadmodum jus ad sanctitatem originalem, et felicem illum statum in quo fuerat ipse conditus habuissemus, si divinis mandatis obtemperasset, sic ejusdem transgressione illius peccatum ad omnes derivaretur per propagationem naturalem ab ipso descendentes derivatione, et communicatione morali. Qua fit ut Adami peccatum personale sit moraliter peccatum omnium posterorum; nimirum quia peccatum illud commissum fuit a primo Parente veluti capite totius generis humani personam omnium posterorum sustinente, et in quem omnium voluntates erant moraliter a Deo transfusæ, ita ut quod ille bene, vel male ageret, imputaretur omnibus veluti membris in ipso capite moraliter, et repræsentative operantibus. His ita prælibatis, primo expugnandæ sunt alienæ sententiæ; demum ea quæ nobis probabilior apparet, erit confirmanda.

Conclusio prima. — Peccatum originale non est ipsa substantialis animæ corruptio.

Primo, quia ex illa erronea sententia, sequeretur dari aliquam substantiam per se malam: at hoc sapit hæresim Manichæorum, qui peccatum substantiam quamdam, seu naturam esse asserebant: quod utique pridem damnatum fuit ab Ecclesia, et sanctorum Patrum auctoritate proscriptum. Nam Basilius in Oratione, quod Deus non sit auctor malorum, ait; *Non imagineris esse aliquam propriam substantiam mali: nam malitia non est aliquid subsistens.* Sanctus Gregorius Nazianzenus, Oratione in sanctum Baptisma: *Credo*, inquit, *nullam esse mali essentiam, nec per se subsistere, nec a Deo creatam.* S. Epiphanius Hæresi 37. *Malum*, inquit, *aliquando non erat, neque radix ulla fuit malitiæ: neque malum est quiddam per se subsistens*, etc. Denique Augustinus pluribi, sed maxime lib. 6. *contra Julianum*, c. 7. docet peccatum originale non esse corpus, neque substantiam. Et in Psal. 62. generaliter ait: *Iniquitas ipsa non est substantia: non enim iniquitas est natura quam formavit Deus: sed iniquitas est perversitas quam formavit homo.* — *Sequeretur secundo*, Deum, et parentes esse causas peccati originalis; illum animam creando; hos corpus generando; quod utique omnes debent execrari; quippe cum non solum in infinitam Dei bonitatem pugnet, sed et in ipsam Scripturam sa-

cram, quæ diserte pronuntiat omnem a Deo conditam naturam esse bonam. Sic *Sapientiæ* 11. *Diligis omnia quæ sunt, et nihil odisti eorum quæ fecisti:* et secundæ ad Timotheum 2. *Omnis creatura Dei bona est.* — *Tertio* sequeretur, vel hominem mutari essentialiter in Baptismo, et in resurrectione gloriosa, vel peccatum originale nusquam elui; quod directe militat in ipsammet Scripturam sacram docentem peccata omnia deleri per Baptismum. Sic Romanorum 8. *Nihil est damnationis iis qui sunt in Christo Jesu: qui non secundum carnem ambulant.* Ephesiorum 5. *Mundans lavacro aquæ in verbo vitæ, ut exhibeat ipse sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam neque rugam.* Et primæ Joann. 1. *Sanguis Christi emundat nos ab omni peccato.* Sequeretur denique animam esse corruptibilem, siquidem homo secundum illam mutatur substantialiter per peccatum.

Impugnatur iterum hæretica illa sententia: homo peccato originali inquinatus, vel est ejusdem substantialis speciei cum homine mundato originali peccato, vel non. Si sit, ergo nulla facta est in ipso substantialis mutatio, quando a statu peccatoris ad statum gratiæ transiit. Si non sit: ergo alteruter non est animal rationale, vel erunt homines essentialiter diversæ speciei, quod nullus Philosophorum hactenus somniavit. *Secundo,* non magis peccatum originale deberet esse forma aliqua substantialis teterrima superinducta, quam quodcumque aliud peccatum mortale, propter paritatem rationis: sed absurdum est, quod alia peccata mortalia sint substantiæ aut formæ substantiales, alias toties homo mutaretur substantialiter quoties peccat, et qui plura admisisset peccata, longe plures haberet gradus substantiæ quam qui minus peccasset, vel qui justus esset. *Denique,* illa corruptio, et mutatio substantialis quæ fieret in anima, necessario fieri deberet per introductionem alicujus formæ substantialis advenientis: sed hoc dici nequit; produceretur enim vel a Deo, vel ab homine peccante. At produci non potest a Deo; Deus enim non potest esse causa peccati. Non etiam ab homine, quia nullum habet in se principium quo talem substantiam produceret; illud enim principium, si quod esset, maxime voluntas a qua peccatum procedit: sed voluntas tantum producit actus, qui solum sunt accidentia, non autem substantiæ: ergo, etc.

Objicit Illyricus varios Scripturæ textus. *Primo* quidem illud *Genesis* 8. ubi juxta Hebraicam editionem legimus: *Figmentum humani cordis malum est ab adolescentia sua:* ergo massa ipsa cordis, hoc est substantia, dicitur esse mala. Ad Rom. 6. *Vetus homo noster crucifixus est ut destruatur corpus peccati:* quibus peccatum vocatur vetus homo, et dicitur habere corpus: ergo est substantia. Et eodem cap. 6. dicit Apostolus: *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore ad obediendum concupiscentiis ejus:* ergo peccatum est aliquid regnans, et habens concupiscentias: adeoque debet necessario esse substantia, et non accidens. *Denique,* imago Dei in homine non erat aliquod accidens, sed substantia; sicut enim dicitur *Genes.* 1. *Creavit Deus hominem ad imaginem suam,* ita dicitur *Genesis* 5. *Adam genuit filium ad imaginem suam:* certum est autem filium esse ad imaginem patris, non propter sola accidentia, sed propter naturæ similitudinem. Sed si imago Dei substantia erat, profecto etiam imago diaboli substantia esse debet. Amisit autem homo per peccatum imaginem Dei,

et induit imaginem diaboli, juxta illud Joannis 8. *Vos ex Patre diabolo estis:* et ad Colossenses 3. *Induite novum hominem qui renovatur secundum imaginem ejus qui creavit eum:* ergo cum ipsa imago diaboli sit substantia, etiam originale peccatum erit quid substantiale. — **Nego has omnes consequentias**, et ad primum contextum respondeo, per *figmentum cordis* non intelligi ipsam substantiam cordis, sed operationes ejus quas in se fingit sive facit, et sic ex illo textu nihil adversum nos urgetur. Vel dico quod etsi intelligeretur ipsa cordis substantia, inde non sequeretur illam esse peccatum; posset enim esse mala denominative a peccato, seu operatione mala, quamvis nec ipsum peccatum, nec mala operatio esset quid substantiale: sicut potest dici infirmus homo et doctus ab infirmitate et doctrina, licet neutra sit substantia. *Ad secundum dico,* per *corpus peccati* non intelligi aliquid substantiale, sed ipsam massam, seu congeriem peccatorum. Deinde loquitur Apostolus de peccatis actualibus. Denique, si quid inferri posset, sequeretur ipsum peccatum originale esse aliquod corpus in anima residens, peccatum enim in anima sedem habet: sed hoc asserere stupidum esset: ergo, etc. *Ad alterum Apostolicum textum dico,* peccatum regnare in mortali nostro corpore eo modo quo superbia in superbo, et in avaro avaritia dominatur; cum tamen neutra sit substantia, sed accidens; regnare autem dicuntur, quatenus inclinant, et movent ad actus sibi conformes. *Ad tertium dico,* ipsam quidem animæ substantiam esse revera imaginem Dei, sed nego illam per peccatum deperdi, vel in aliam transformari: iste namque fuit error Origenis pridem ab Ecclesia damnatus, ut colligitur ex Epiphanio Hæresi 64.

Objicies 2. Peccatum originale est fons, et origo omnis mali: ergo est substantia. — **Respondeo** *negando consequentiam*: ita enim appellatur, quia est fons omnis mali, quatenus ob ipsum commissum, Deus subtraxit justitiam originalem, et auxilia quibus mediantibus non committerentur peccata: sed ex eo non sequitur quod sit substantia; quamvis enim esset accidens, posset habere hanc rationem fontis, et originis.

Objicies 3. Quidquid est difforme, seu non conforme legi, est peccatum: sed ipsamet substantia hominis descendentis ex Adamo, est non conformis legi Dei: ergo est peccatum. — **Nego majorem**: solum namque illud peccatum est, quod ex natura sua est non conforme legi: sic autem substantia hominis non est difformis legi Dei, sed hoc competit per se operationi ipsius. Quæ responsio *confirmatur*, quia qua ratione quidquid esset non conforme legi Dei deberet esse peccatum, etiam quidquid esset conforme legi Dei deberet esse opus bonum, et virtus ac meritum, quo nihil absurdius. Itaque quidquid est non conforme legi Dei, est peccatum, vel habens peccatum; sicut quidquid est conforme est opus bonum, vel habens opus bonum; sed non quidquid est non conforme hoc modo debet esse peccatum.

Conclusio secunda. — Peccatum originale non est formaliter concupiscentia, nec fomes ad malum inclinans. Hæc est de fide contra Lutheranos, et Calvinistas.

Probatur primo: Per Baptismum eluitur quidquid habet veram, et propriam rationem peccati: sed concupiscentia non tollitur in renatis

per Baptismum: ergo concupiscentia non est formaliter peccatum originale. *Major* constat tum ex Apostolo ad Romanos 8. *Nihil damnationis est in his qui renati sunt in Christo.* Tum ex Concilio Tridentino Sess. 5. Canone 5. *Si quis per Jesu Christi Domini nostri gratiam, quæ in Baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam asserit non etiam tolli totum id quod veram, et propriam peccati rationem habet, sed illud dicit tantum radi aut non imputari, anathema sit.* Tum denique ex sanctis Patribus: Hieronymo Epistola ad Oceanum: *Quomodo,* inquit, *justificati sumus, et sanctificati, si peccatum aliquod in nobis relinquatur?* Augustino *contra duas Epistolas Pelagianorum*, cap. 3. ubi ait: *Baptismus abluit peccata omnia, prorsus omnia, sive originalia, sive addita.* Minor etiam constat tum ipsa experientia qua unusquisque ex renatis per Baptismum in seipso fomitem illum deprehendit, quo ad bona delectabilia etiam vetita stimulatur. Tum ex Apostolo ad Romanos 7. dicente: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ.* Tum denique ex eodem Concilio Tridentino ibidem: *Manere autem in baptizatis concupiscentiam, vel fomitem hæc sancta Synodus fatetur, et sentit; quæ cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, seu viriliter per Christi Jesu gratiam repugnantibus non valet; quinimo qui legitime certaverit coronabitur.* — ✳ " Utramque hanc propositionem confirmat S. Augustinus lib. 6. *contra Julianum*, c. 19. ubi diserte probat quod etsi concupiscentia ex originali peccato promanans remaneat in *renatis quantum ad actum, non tamen remaneat penes reatum. Ego,* inquit, *de concupiscentia dixi, quæ est in membris repugnans legi mentis, quamvis reatus ejus in omnium peccatorum remissione transierit: sicut e contrario, sacrificium idolis factum, si deinceps non fiat, præteriit actu, sed manet reatu, nisi per indulgentiam remittatur. Quiddam enim tale est sacrificare idolis, ut opus ipsum cum fit prætereat, eodemque præterito reatus ejus maneat venia resolvendus. Tale est carnis concupiscentia, ut maneat in homine secum per continentiam conflgente, quamvis reatus qui fuerat generatione contractus, jam sit regeneratione transactus. Actu enim manet, non quidem abstrahendo et illiciendo mentem, ejusque consensu concipiendo et pariendo peccata, sed mala, quibus mens resistat, desideria commovendo. Ipse quippe motus actus est ejus, quamvis mente non consentiente desit effectus.* Quibus verbis S. Augustinus declarat quod etsi concupiscentia quatenus seminarium est peccati originalis et cum ipso conjuncta remittatur in Baptismate quantum ad reatum, hoc est, quantum ad rationem formalem peccati originalis cujus est tradux, tamen ex integro subsistit in renatis quantum ad suum vigorem suamque efficacitatem, utpote cum in eis motus illicitos et rationi adversantes plerumque suscitet, subindeque ipsa non est peccatum originale. " ✳.

Probatur secundo ex illo S. Jacobi, c. 1. *Unusquisque tentatur a concupiscentia sua abstractus, et illectus. Deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum; peccatum vero cum consummatum fuerit, generat mortem.* Quibus quatuor res videtur Apostolus distinguere: Primo concupiscentiam, idest, potentiam appetendi pronam, et stimulantem ad malum, et tres ejus motus, nempe suggestionem, delectationem, et consensum: concupiscentiam autem, idest potentiam pro-

nam, et primum ejus motum, non appellat S. Jacobus peccatum: delectationem autem, quæ est partus imperfectus, dum non est plene deliberatus, peccatum vocat, sed non mortale: denique partus imperfectus, hoc est desiderium cum pleno consensu, quod vocat peccatum consummatum, generat mortem, idest, fit plene mortale. — **Confirmatur** ex sanctis Patribus qui præfatum contextum sic explicant, maxime vero S. Augustinus membro 6. *adversus Julianum*, cap. 5. *Sed*, inquit, *cum dicit Apostolus Jacobus: unusquisque tentatur a concupiscentia sua abstractus, et illectus: deinde concupiscentia cum conceperit parit peccatum: profecto in his verbis partus a pariente discernitur, pariens enim est concupiscentia, partus peccatum. Sed concupiscentia non parit, nisi conceperit, non concipit, nisi illexerit: hoc est, ad malum perpetrandum obtinuerit voluntatis assensum.* Idem docet S. Chrysostomus Homilia 13. in Epistolam ad Romanos; *Ipsæ*, inquit, *passiones in se peccatum non sunt: effrenata vero rerum immoderantia peccatum operata est. Et ut exempli gratia unam illarum tractem, concupiscentia quidem peccatum non est; quando vero egressa modum foras eruperit, tunc demum adulterium fit, non a concupiscentia, sed a nimio, et illicito illius luxu.* Similiter S. Hilarius in Psalmum 118. exponens versiculum 29. *Viam iniquitatis amove a me*, ait: *Viam peccati qua ad peccatum pergere promptum est, amoveri a se deprecatur, idest, omnia corporalium voluptatum desideria auferri, nec tentationem aliquam concupiscentiæ, aut ignorantiæ, qua tamquam per viam ad peccatum itur, ingruere.* Denique S. Bernardus in Sermone de sex tribulationibus, *Peccatum*, inquit, *in foribus est, nisi ipse aperias, non intrabit: appetitus in corde prurit, sed nisi sponte cesseris, nihil nocebit; consensum cohibe, ne prævaleant hæc, et immaculatus eris.* ✻ " Ipsis concinit Subtilis Doctor in 2. dist. 32. n. 7. ubi inquirens ac resolvens quid sit peccatum originale, quæstionemque resolvens ex doctrina S. Anselmi, lib. 1. *De conceptu virginali*, c. 27. nimirum quod peccatum originale sit carentia justitiæ originalis quatenus debitæ: cum sibi objecisset quod aliqui SS. Doctores videntur rationem formalem peccati originalis constituere in concupiscentia; respondet, « quod concupiscentia potest accipi vel prout est actus, « vel habitus, vel pronitas in appetitu sensitivo: et nullum istorum « est formaliter peccatum, quia non est peccatum in parte sensitiva « secundum ipsum cap. 3. et 4. ibi. Vel potest accipi prout est pro- « nitas in appetitu rationali, idest in voluntate, ad concupiscendum « delectabilia immoderate, quæ nata est condelectari appetitui sensi- « tivo cui conjungitur, et hoc modo concupiscentia est materiale pec- « cati originalis: quia per carentiam justitiæ originalis quæ erat sicut « frænum cohibens ipsam ab immoderata delectatione, ipsa, non posi- « tive, sed per privationem, fit prona ad concupiscendum immoderate « delectabilia: sicut exemplificat c. 5. de navi, fracto gubernaculo, et « de equo, fracto fræno, qui dimittitur sibi: et ex hoc exequitur motum « inordinatum quem cohiberet illud frænum. » *Ita Doctor.* Ex quibus apparet quantum hallucinentur " ✻ Lutherani, ac Calvinistæ, dum sanctos Patres suis erroneis dogmatibus patrocinari affirmant.

Probatur tertio: idcirco concupiscentia, et fomes ad malum stimulans censeri posset originale peccatum, quia revera peccatum pro-

prie dictum esset: sed falsum consequens: ergo et antecedens. *Major constat. Probatur minor*: si homo crearetur in puris naturalibus absque aliquibus habitibus infusis, aut acquisitis virtutum moralium, haberet concupiscentiam non minus quam modo; quia haberet appetitum inclinantem ad bonum delectabile, sive esset prohibitum, sive non: et voluntas ipsius esset naturaliter inclinata ad conformandum se appetitui; concupiscentiam autem habere, nihil aliud est quam habere appetitum, et voluntatem hoc modo: sed in tali casu non esset necesse ut fieret ullius præcepti transgressio: ergo potest esse concupiscentia absque ullo peccato. *Deinde*, peccatum originale reperitur in animabus parvulorum non baptizatorum quando moriuntur, sicut et in animabus aliorum omnium qui absque baptismo in re, vel in voto decedunt: sed in parvulis nulla est concupiscentia, nullusque peccati fomes: ergo peccatum originale non est peccati fomes, neque concupiscentia. *Denique* concupiscentia est effectus et pœna peccati originalis: ergo esse nequit ipsum originale peccatum. *Consequentia* patet; quamvis enim unum, et idem possit esse peccatum, et pœna peccati, et etiam causa peccati; tamen hoc sine dubio intelligendum per comparationem ad diversa; nequit enim res una esse peccatum, et pœna, atque effectus peccati respectu ejusdem; alioquin esset pœna, et effectus respectu sui ipsius, et per hoc prior ac posterior seipsa. *Antecedens* est ipsius sancti Augustini pluribus in locis, maxime vero lib. 5. in Julianum c. 3. *Concupiscentia*, inquit, *pœna peccati est, quia reddita est meritis inobedientis.* Necnon et lib. *De continentia*, cap. 7. ubi comparat peccatum originale febribus: concupiscentiam vero languori, qui sanatis febribus remanet. *Aliud*, inquit, *carere febribus, aliud ab infirmitate, quæ febribus facta est, revalescere.* Et infra: *Prima curatio est causam removere languoris, quod per omnium fit indulgentiam peccatorum: secunda, ipsum sanare languorem, quod fit paulatim proficiendo*, etc. Quibus aperte docet peccatum, quod in baptismate remittitur, causam dici languoris, idest, concupiscentiæ remanentis: igitur ipsa concupiscentia non potest dici peccatum originale; alioquin esset causa sui ipsius.

Objiciunt primo hæretici varia Apostoli oracula, quibus probare nituntur concupiscentiam revera esse formaliter peccatum. Sic ad Romanos 6. *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore*, loquitur autem Apostolus de concupiscentia, subdit enim: *Ad obediendum concupiscentiis ejus.* Similiter c. 7. *Jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum; scio enim quia non habitat in me*, idest in carne mea, *bonum.* Quibus verbis Apostolus concupiscentiam peccatum appellat: sed illa non potest esse peccatum actuale, cum non sit actus, sed habitus: ergo erit peccatum originale. — **Respondent Doctores Catholici**, concupiscentiam ab Apostolo peccatum appellari, non quod peccatum sit formaliter, sed quia est effectus peccati originalis, et causa peccati actualis. Loquitur enim Apostolus juxta morem Scripturæ sacræ, quæ plerumque vocem peccati usurpat nunc pro ipsa culpa, nunc pro pœna, quæ est culpæ effectus, nunc etiam pro causa peccati: nunc denique pro sacrificio, quod est peccati expiatio; Sic *Deuteronomii* 9. Moyses ait: *Peccatum vestrum quod feceratis, igne combussi, et in frusta comminuens, in pulverem redegi.* Ubi manifeste

vitulus aureus dicitur peccatum, quia effectus, et causa peccati existit. Sic *Osee* 1. Sacerdotes dicuntur *comedere peccata populi*. Sic ipsemet Apostolus, *eodem cap. ad Romanos*, legem, *peccatum* appellat, quia nimirum est causa manifestativa peccati. — Eamdem solutionem tradit Concilium Tridentinum Sessione 5. Canone 5. ubi legimus: *Hanc concupiscentiam, quam aliquando Apostolus peccatum appellat, sancta Synodus declarat, Ecclesiam Catholicam numquam intellexisse peccatum appellari, quod vere, et proprie peccatum sit, sed quia ex peccato est, et ad peccatum inclinat.* Quam utique doctrinam tradiderat S. August. lib. 1. *De Nuptiis*, cap. 23. ubi dicit concupiscentiam vocari peccatum, *Quia*, inquit, *peccato facta est, cum jam in regeneratis non sit ipsa peccatum: sicut lingua vocatur locutio, quam facit lingua, et manus vocatur scriptura, quam facit manus. Itemque sic vocatur peccatum, quia peccatum si vincit, facit: sicut vocatur frigus pigrum, non quod a pigris fiat, sed quod pigros faciat.*

Instabis ex S. Augustino lib. 5. *contra Julianum*, ubi ait: *Sicut cæcitas cordis et peccatum est, quo in Deum non creditur, et pœna peccati, qua cor superbum digna animadversione præmitur, et causa peccati cum aliquid mali cordis errore committitur: ita carnis concupiscentia, adversus quam bonus concupiscit spiritus, et peccatum est, quia inest illi obedientia contra dominatum mentis, et pœna, et causa peccati.* — **Respondeo** ideirco S. August. concupiscentiam peccatum appellare, et non solum causam, vel effectum peccati, eo quod sit vitium, et naturæ infirmitas tollens primam naturæ veluti perfectionem, ingenitumque vigorem, quem in prima sui formatione a Deo acceperat: non autem ipsam peccatum appellat, quod sit proprie, et formaliter offensa Dei, ibi enim agebat contra Pelagianos, qui concupiscentiam quasi naturæ perfectionem laudabant. *Ut scilicet*, inquit ibidem S. August. cap. 35. *eam tamquam bonum naturale laudando suum pestiferum dogma confirment, quo asserunt prolem, quæ per illam nascitur, nullum trahere originale peccatum.*

Urgebis: S. August. ibidem confert concupiscentiam cum cæcitate cordis, qua Deo non creditur: sed cordis cæcitas proprie et formaliter est peccatum: ergo et concupiscentia. — **Respondeo** 1. Negari posse *consequentiam:* non enim opus est, quod quæ inter se comparantur, in omnibus quadrent, sed sufficit quod in aliquibus conveniant, ut omnibus fere comparationibus accidit. — *Secundo* dico, ipsam cordis cæcitatem per se formaliter non esse peccatum: infideles enim, qui nihil unquam de Evangelio audierunt, nec audire potuerunt, habent negativam cordis cæcitatem, et mysteriorum fidei ignorantiam, quæ tamen cæcitas in ipsis non est culpanda, ut docet S. August. Epistola 106. scribens: *In illis qui non audierunt, neque potuerunt, pœna peccati est non credere, non autem peccatum.* — *Tertio* dico S. August. ibidem concupiscentiam appellare peccatum, quia interdum permittit Deus, ut homo cedat concupiscentiæ motibus, et in novum peccatum ruat, in vindictam scilicet prioris peccati: unde ibidem explicans illud Apostoli ad Romanos: *Tradidit Deus in desideria cordis eorum*, ait: *Aliud est habere mala desideria cordis, aliud tradi eis, utique ut consentiendo eis possideatur ab eis, quod fit cum divino judicio traditur eis... Cum ergo dicitur homo tradi desideriis suis, inde fit reus,*

quia desertus a Deo, cedit eis, atque consentit, vincitur, trahitur, possidetur; a quo enim quis devictus est, huic et servus addictus est, et fit ei peccatum consequens præcedentis pœna peccati. Quibus patet S. August. non appellare peccatum omnes concupiscentiæ motus, sed tantum eos, quibus homo in pœnam præcedentis peccati justo Dei judicio cedere permittitur. *Alioquin,* ait ille, *frustra dictum est Ecclesiastici* 18. Post concupiscentias tuas non eas, *si jam quisque non reus est, quod tumultuantes, et ad mala trahere nitentes sentit eas, nec eas sequitur: si eis traditur exercens adversus eas gloriosa certamina, si vivit in gratia.*

Objiciunt 2. Quidquid formaliter opponitur legi, et dictamini rationis, peccatum est: sed concupiscentia opponitur legi rationis, juxta illud ad Romanos 7. *Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ:* ergo peccatum est. Non actuale; ergo originale. *Deinde:* quidquid in peccatum inducit, etiam peccatum est: sed concupiscentia, ex eodem Apostolo ibidem, inducit, et captivat in lege peccati: ergo peccatum est. *Denique:* solum peccatum odio habetur a Deo; diligit enim omnia, quæ sunt, et nihil odit eorum, quæ fecit: solum autem peccatum non facit: adeoque quod odio habet, peccatum censeri debet: sed Deus odio habet concupiscentiam, ut docet S. Augustinus in Psalmum 35. Expendens illa verba: *Malitiam autem non odivit,* ait: *Peccatum, et iniquitatem oderis, ut jungas te Deo, qui tecum illud oderit, jam conjunctus mente legi Dei, mente servi legi Dei:* ibi autem loquitur de concupiscentia, quam peccatum appellat. — **Respondeo** *ad primum, distinguendo majorem:* id quod opponitur legi, et dictamini rationis formaliter, ac per se, est etiam formaliter peccatum, concedo: quod opponitur tantum causaliter, nego. Et similiter distincta *minore,* nego *consequentiam,* concupiscentia enim per se non opponitur dictamini rationis, quippe cum prosit homini ad pugnam, et coronam. — *Ad secundum nego majorem,* non enim id omne, quod ad peccatum inducere potest, peccatum est, sed tantum id peccatum formaliter appellatur, quod voluntas pleno, ac libero assensu contra divinam legem admittit. — *Ad tertium denique nego majorem:* non enim solum odio habetur a Deo id quod est malum morale formaliter, sed etiam id quod est malum morale causaliter, seu causa malitiæ moralis, ut constat in habitu vitioso, qui odio habetur a Deo, quatenus inclinat ad actus malos, licet per se non sit formaliter peccatum. Ad Augustinum dico, ipsum *ibidem* concupiscentiam appellare *peccatum,* quatenus nempe ipsi homo voluntarie succumbit: unde ait: *Aliud est non pugnare, et esse in pace vera, atque perpetua: aliud pugnare, et vincere: aliud pugnare, et vinci; aliud nec pugnare, sed trahi. Sunt enim homines prorsus, qui non pugnant, qualis est iste, de quo loquitur cum dicit* malitiam non odio habuit: *Quomodo enim pugnaret contra eam, quam non odit? iste a malitia trahitur, nec pugnat. Sunt autem, qui pugnare incipiunt, sed quia de viribus suis præsumunt, ut ostendat illis Deus, quia ipse vincit, si se homo subjungit Deo, et pugnantes vincuntur, et cum quasi cœperint tenere justitiam, fiunt superbi, et eliduntur: isti pugnant, sed vincuntur. Quis est autem, qui pugnat, et non vincitur? Qui dicit: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ.*

Objiciunt denique: Christus Dominus eos omnes naturæ humanæ defectus assumpsit, qui non sunt formaliter peccatum: ergo quos non assumpsit formaliter esse peccatum censendum est: sed neque fomitem, nec concupiscentiam induit: ergo signum est quod concupiscentia, et fomes sit peccatum. — **Nego majorem**; non enim tantum non assumpsit eos defectus, qui sunt formaliter peccatum; sed etiam eos, qui sunt peccatum causaliter, qualis est concupiscentia, cujus motus quamvis non sint peccatum formale, tamen qua parte ad actus venereos inclinarent Christi sanctitatem, ac dignitatem dedecent: sicut et ipsius corpus dedecent defectus naturales cæcitatis, claudicationis, monstruositatis, quos propterea non erat conveniens, ut assumeret.

Conclusio tertia. — Peccatum originale non est aliqua morbida qualitas ex corruptione appetitus carnalis in ipsam animam derivata.

Probatur primo: Illa morbida qualitas, si quæ esset, maxime foret causa inclinationis ad malum, et languor ad bonum: sed id affirmari nequit: ergo, etc. *Major patet:* nihil enim aliud asserere possunt illius sententiæ propugnatores, quippe nullus alius apparere potest istius virulentæ qualitatis effectus. *Minor vero probatur,* primo quidem, quia hujusmodi inclinatio, et languor, experientia teste, etiam in regeneratis post baptismum subsistit, adeoque etiam illius causam, a qua profluit, subsistere necessum est: at peccatum originale non subsistit post baptismum: ergo non est illa morbida qualitas. — **Secundo**: vel peccatum primi parentis, aut corruptio carnis nostræ est naturaliter causa efficiens hujusmodi morbidæ qualitatis in animam causatæ, vel Deus ipse illius auctor assignandus est: sed neutrum potest affirmari. *Non quidem primum:* qualiter enim peccatum primi parentis, quod pridem extinctum est, et physice periit, posset esse causa physica hujusmodi qualitatis in infantibus contrahentibus peccatum originale? Qualiter etiam corruptio carnis, quæ est quid materiale, posset naturaliter producere qualitatem spiritualem in anima? *Secundum* etiam dici nequit; asserere namque Deum esse causam illius morbidæ qualitatis nobis non connaturalis, per quam inclinemur ad peccatum, et a bono retrahamur, non modo absurdum, sed et impium, ac blasphemum est.

Objicies S. Ambrosium in 7. caput ad Romanos dicentem: *Quomodo habitat peccatum in carne, cum non sit substantia, sed privatio boni? Ecce primi hominis corpus corruptum est per peccatum; ipsaque corruptio per conditionem offensionis manet in corpore, robur tenens divinæ sententiæ datæ in Adam, cujus consortio anima maculatur:* ergo revera censet peccatum originale esse morbidam, ac virulentam qualitatem. *Deinde* S. Augustinus lib. 1. *De Nuptiis, et concupiscentia,* cap. 25. dicit peccatum originale esse affectionem quamdam malæ qualitatis, et affectum morbidum; inquirens enim qualiter concupiscentia remaneat in regenerato ait: *Quamvis autem reatu suo jam soluto, manet tamen donec sanetur omnis infirmitas nostra, proficiente renovatione interioris hominis de die in diem, cum exterior induerit incorruptionem; non enim substantialiter manet sicut aliquod corpus, aut*

spiritus, sed affectio est quædam malæ qualitatis, sicut languor; ergo censet peccatum originale esse morbidam aliquam qualitatem. — **Nego utramque consequentiam**, et ad S. Ambrosium dico *primo*, illa commentaria probabiliter illius non esse, ut jam pluries diximus. *Deinde*, etiamsi eorum sit auctor, tamen ex allata sententia nihil adversus nostram Conclusionem posset evinci; nam corpus esse corruptum per peccatum, solum potest intelligi, quatenus privatur multis donis, et gratiis, quibus illustraretur, si felix innocentiæ status perseverasset, ratione quorum appetitus sensitivus non ferretur tanto impetu in bonum delectabile. Unde fit ut ex consortio corporis privati donis hujusmodi, anima maculetur, quatenus contra vetitum fertur appetitus ejus immoderate in objecta delectabilia, non obstante prohibitione, et sic peccatum originale regnat, quatenus habet hos effectus in nobis, qui alias non fuissent. — Ad S. Augustinum dico, ipsum vocare peccatum originale affectionem malæ qualitatis, non quod ita sit physice, sed quod ita sit moraliter; quatenus homo ipso peccato affectus, eo modo se habeat quantum ad inclinationem ad malum, et difficultatem prosequendi bonum, ac si afficeretur aliqua morbida qualitate, et quodam animi languore. *Adde quod* ibi non loquatur S. August. de peccato originali perseverante, sed de concupiscentia, quæ in baptizatis remanet, unde subdit: *Non ergo aliquid remanet quod non remittatur, cum sit, sicut scriptum est,* propitius Dominus omnibus iniquitatibus nostris; *sed donec fiat, et quod sequitur:* Qui sanat omnes languores tuos, qui redimit de corruptione vitam tuam; *manet in corpore mortis hujus carnalis concupiscentia.*

Conclusio quarta. — Privatio justitiæ originalis, quomodocumque accepta, dici nequit peccatum originale. Hæc est contra communem Thomistarum sententiam.

Probatur 1. Peccatum originale, quod ab Adæ posteris trahitur, et est mundandum lavacro regenerationis, est verum, ac proprie dictum peccatum: atqui privatio justitiæ originalis nullatenus dici potest verum, ac proprie dictum peccatum: ergo, etc. *Major* constat ex dictis in priori Quæstione maxime ex Concilio Tridentino, Sess. 5. Canone 1. et 5. in quibus decernitur peccatum, quod in parvulis regenerationis lavacro necesse sit expiari ad vitam æternam consequendam, esse verum, ac proprie dictum peccatum. *Minor* vero probatur tum ex S. August. lib. 3. *De libero arbitrio,* cap. 19. ubi ait, *Illud proprie vocatur peccatum, quod libera voluntate a sciente committitur:* quibus verbis aperte significat omne peccatum mortale proprie dictum illud esse, quod libera voluntate a sciente committitur; nempe vel per se immediate, vel mediante altero tamquam capite morali. Sed nullatenus privatio justitiæ originalis dici potest verum ac proprie dictum peccatum: *Tum quia* citra omnem culpam Deus posset privare hominem omni justitia, et perfectione, quam primo Parenti concesserat; sicut enim nullo jure adstringitur ad talem perfectionem conferendam, sed ex mera sua liberalitate, ac divina munificentia illam Adamo tribuerat; ita nec tenetur ad eam conservandam, sed pro libito potest eam auferre: illa autem ablata, et a Deo non conservata, in eo casu homo diceretur privari justitia originali, quatenus privatio dicit ca-

rentiam formæ, ad quam subjectum inclinatur; sic autem nullatenus esset peccatum; quippe cum præter omnimodam hominis culpam accideret: ergo, etc. * " *Tum* quia illa privatio justitiæ originalis in Adamo ejusque posteris est volita a Deo: sed Deus non potest velle et approbare peccatum: ergo illa privatio non est peccatum. *Major* constat; illa namque commissæ justitiæ carentia est effectus divinæ vindictæ et animadversionis Dei in ipsum Adamum, subindeque fuit a Deo volita. *Minor* etiam est manifesta; in tantum enim aliquid peccatum est, in quantum fit contra divinam voluntatem Deique prohibitionem aut mandatum. *Confirmatur:* illa privatio originalis justitiæ non fuit formale peccatum in Adamo, nec habuit in eo rationem culpæ. Igitur non possunt per eam posteri constitui peccatores. *Antecedens* patet, quia peccatum Adami fuit voluntaria et libera transgressio præcepti, et actus humanus malus: ergo non fuit privatio justitiæ originalis, quæ non est actus humanus, nec transgressio libera et voluntaria, sed quid ex eo consecutum, et involuntarium. *Consequentia* recte colligitur; nam posteri ideo peccarent in Adamo, quia eorum voluntas in sui parentis voluntate virtualiter continebatur: non potuerunt ergo peccare extra illius voluntatem, nec per id quod non est formaliter peccatum delinquere.

Deinde si privatio justitiæ originalis formaliter esset peccatum primordiale et hæreditarium, sequeretur illud per Baptismi sacramentum non omnino deleri ac remitti; siquidem per Baptismum non restituitur illa originalis justitia quæ Adamo commissa fuit ad posteros traducenda; cum nec integritas, nec innocentia constans, nec pax inter corpus et animam et facultatum eorum concordia deperdita resarciatur. Sed erroneum est asserere peccatum originale per Baptismum omnino non remitti, ut definit Concilium Tridentinum Sessione 5. Canone 5. his verbis: *Si quis per Jesu Christi Domini nostri gratiam, quæ in Baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negat: aut etiam asserit non tolli totum id quod veram et propriam peccati rationem habet: sed illud dicit tantum radi, aut non imputari: anathema sit. In renatis enim nihil odit Deus: quia nihil est damnationis iis qui vere consepulti sunt cum Christo per Baptisma in mortem: qui non secundum carnem ambulant, sed veterem hominem exuentes, et novum qui secundum Deum creatus est, induentes, immaculati, puri, innoxii, ac Deo dilecti effecti sunt, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, ita ut nihil prorsus eos ab ingressu cæli remoretur.* Ex his apparet per Baptismum omnino remitti id omne quod habet rationem peccati originalis, nec illius quippiam in regeneratis amplius inveniri; cum autem in eis reperiatur carentia justitiæ originalis, evidentissimum est argumentum quod originale peccatum in ipsa privatione et carentia justitiæ originalis non consistat.

Denique, quod est pœna peccati non est ipsum formaliter peccatum: sed privatio justitiæ originalis est pœna peccati Adami et omnium ejus posterorum qui in ipso peccaverunt: igitur ipsa non est formaliter peccatum. *Accedit* in confirmationem quod Deus condere possit hominem in statu naturæ puræ, quippe cum, ut probatum est, status ille sit possibilis: in eo autem statu homo careret justitia originali et gratia sanctificante, nec tamen ullum haberet peccatum: igitur illa carentia justitiæ primordialis non potest esse formaliter originale peccatum.

Reponunt aliqui cum Vazquezio in 1. 2. d. 131. " * privationem justitiæ originalis, maxime vero gratiæ, posse spectari dupliciter: *Primo,* in quantum est mala Deo, et tollit subjectionem ipsi debitam: *Secundo,* ut est mala homini, et ut tollit perfectionem ipsi promissam et debitam, nempe subjectionem corporis ad animam, et appetitus inferioris ad superiorem. Priori modo, inquiunt, privatio gratiæ, aut justitiæ originalis habet rationem culpæ, cum sit aversio moralis, et voluntaria a Deo ut fine ultimo: posteriori modo autem habet rationem pœnæ, cum sit mala et disconveniens homini, et a Deo ordinata contra deordinationem et deformitatem culpæ. — **Contra** *primo:* nulla culpa, nullumque peccatum est efficienter a Deo: sed privatio justitiæ originalis, seu carentia illa gratiæ, qua anima ipsi Deo subjiciebatur, quave corpus ipsum animæ in omnibus obtemperabat, causatur a Deo, qui sicut solus poterat conferre donum illud originalis justitiæ, etiam auferre potest. *Secundo,* peccatum Adæ tam merebatur substractionem, et carentiam gratiæ, ac subjectionis ad Deum, quam carentiam subjectionis concupiscentiæ, et appetitus ad rationem: ergo qua ratione carentia subjectionis appetitus ad rationem dicitur pœna; pari ratione carentia subjectionis ad Deum etiam censeri debet pœna ob peccatum originale inflicta. *Tertio denique* privatio gratiæ et subjectionis animæ ad Deum quomodocumque accepta est formaliter pœna: ergo non est formaliter peccatum. *Probatur antecedens:* illud est formaliter pœna, quod irrogatur in vindictam alicujus culpæ: sed privatio subjectionis animæ ad Deum irrogatur posteris Adæ ob ejus peccatum; siquidem Deus pactum cum ipso inierat de danda gratia ipsius posteris, ex hypothesi quod non peccaret, et de ea deneganda si peccaret, sicut de facto ipsam denegat propter ejus peccatum: sed hæc denegatio nihil aliud esse potest, quam pœna. Quod utique constat a simili, si enim Princeps aliquis ita cum viro nobili statueret, ut si fidelis in obsequio persisteret, tale dominium, tam pro se, quam pro posteris in hæreditatem acciperet, ipso jure privandus, tum ipse, tum posteri, si officio deesset: at nullus dixerit, quod si nobilis ille propter infidelitatem tali dominio destitueretur, hæc destitutio, tum in illo, tum in parvulis non foret pœna ipsius perduellionis, et infidelitatis: ergo idem dicendum est de privatione justitiæ originalis qualitercumque acceptæ respectu tum Adami, tum ejus posterorum.

Dices 1.: Id quod ex natura rei cum peccato necessario conjungitur non potest esse pœna peccati: sed privatio gratiæ in Adamo et posteris necessario conjungitur cum peccato ex natura rei: ergo dici nequit pœna peccati. — **Nego majorem;** hæc enim si vera foret, sequeretur pariter privationem gloriæ non esse pœnam peccati; hæc enim necessariam habet consecutionem et connexionem ex natura rei cum peccato: at hoc consequens omnino absurdum est, et erroneum. *Respondeo* 2. *distinguo majorem:* quod conjungitur physice cum actu peccaminoso, vel tamquam prædicatum essentiale, aut proprietas ejus, vel ut accidens in ipso subjectatum connaturaliter non potest esse ipsius pœna, *concedo majorem.* Quod conjungitur ex Decreto Dei, et tantum moraliter per modum pœnæ a Deo in vindictam actus peccaminosi irrogatæ, *nego majorem:* et similiter distincta *minore,* nego *consequentiam.*

Objicies 2. S. Anselmum, 1. *De Conceptu virginali*, cap. 1. *Per peccatum, quod originale dico, aliud intelligere nequeo in ipsis infantibus, nisi factam, per inobedientiam Adæ, justitiæ debitæ nuditatem:* sed hæc nuditas est privatio istius justitiæ : ergo, etc. *Deinde* S. Dionysius, lib. *De Ecclesiastica Hierarchia*, cap. 2. peccatum originale appellat *Statum dissimilitudinis hominis cum Deo*, nempe supernaturalis, consistentis in carentia gratiæ sanctificantis; adeoque censet peccatum illud nihil aliud esse præter gratiæ sanctificantis carentiam, et privationem. *Denique* Concilium Trident. Sess. 5. Canone 2. dicit, *peccatum originale esse mortem animæ:* sed mors animæ nihil aliud est, quam gratiæ privatio : mors namque formaliter est vitæ carentia, vita autem animæ est gratia sanctificans. *Insuper* idem Concilium ibidem Canone 3. 4. et 5. affirmat *peccatum originale esse aliquid intrinsecum posteris Adæ, esseque verum, ac proprie dictum peccatum:* at nihil aliud est illis intrinsecum, quod possit vere, et proprie dici peccatum, præter privationem gratiæ, et justitiæ debitæ. *Tandem* ex eodem Concilio Sess. 6. c. 3. *idem est contrahere peccatum originale, ac propriam injustitiam ex Adamo mutuari:* at injustitia proprie, et formaliter, est privatio justitiæ : ergo censet Concilium peccatum originale nihil aliud esse præter justitiæ originalis carentiam. — **Nego has omnes consequentias**, et ad auctoritatem SS. Anselmi et Dionysii, *respondeo* eos intelligi posse causaliter, et effective ; ita quod velint peccatum originale esse causam efficientem illius dissimilitudinis animæ cum Deo, necnon et nuditatis spiritualis, et carentiæ omnium donorum supernaturalium ; non vero quod peccatum originale sit formaliter ipsa similitudo, vel nuditas. *Vel dico,* eos velle peccatum originale nobis inesse moraliter; quatenus nempe peccatum Adæ nobis formaliter inest, nosque moraliter inficit. Duplex namque distingui potest dissimilitudo cum Deo, et injustitia ; una actualis, quæ consistit in actibus malis, sive physice existentibus, sive moraliter permanentibus ; altera est mere habitualis, consistens in privatione habituum supernaturalium. Possunt igitur præfati SS. Patres de utraque dissimilitudine, et injustitia intelligi; nam qui baptizantur in ætate adulta, post commissa peccata actualia, exuunt dissimilitudinem, tam actualem quam habitualem, quam habebant cum Deo, ratione actuum et habituum vitiosorum; profitenturque, ut ait ibidem Dion., se omnino nuntium remittere ei, quod Dei dissimilitudini contrarium est. Similiter S. Anselmus nomine *justitiæ debitæ* intelligit rectitudinem actualem subjectionis mentis ad Deum, quam licet parvuli in se non possint physice habere, potuerunt tamen habere illam in Adamo, et cum in eo peccaverint, ejus rectitudinis carentiam habuerunt. Hanc autem esse mentem S. Anselmi optime probat Cardinalis de Lugo Disput. 7. *De Pœnitentia*, sect. 7. ex eodem ibidem cap. 28. Ubi S. Anselmus sibi objiciens, quomodo deleri censeatur peccatum originale in parvulis, cum adhuc maneant sine justitia, quam in ipsa ætate habere nequeunt, et respondet, *manere hanc injustitiam, sed jam illis ad culpam non imputari;* idest, manere quod peccaverint in Adamo, licet non amplius illis imputetur, ut sint Deo odiosi, et privati gratia propter illud peccatum in Adamo commissum moraliter. Ex quibus manifestum est, nomine justitiæ, et injustitiæ

Anselmum intelligere justitiam, et injustitiam actualem, non autem habitualem ; nam parvuli post baptismum non carent justitia habituali, sed tantum actuali; cujus adhuc non sunt capaces. — *Ad Tridentinum*, dico illud similiter intelligendum esse causaliter, et effective ; ita quod peccatum originale sit causa privationis gratiæ, et mortis animæ, necnon et carentiæ justitiæ debitæ ; siquidem ratione illius peccati, anima non solum spiritali vita, nempe gratia sanctificante spoliatur ; sed et cæteris omnibus donis spiritualibus, quibus ipsa anima Deo subjicienda erat, necnon et corpus ipsi animæ in omnibus erat obtemperaturum. Non autem vult Concilium, peccatum originale esse formaliter illam privationem, vel injustitiam : nam quemadmodum juxta idem Concilium Sess. 6. cap. 7. *Justificatio non est sola peccatorum remissio, sed etiam infusio gratiæ, et donorum :* sic injustitia non est solum privatio justitiæ, et donorum, sed et peccatum. Utrumque autem contrahunt parvuli, siquidem participant peccato primi Parentis moraliter ad illos transfuso, et propter illud fiunt Deo odiosi, privanturque habitibus supernaturalibus.

Objicies 3. Peccatum originale formaliter, et essentialiter consistit in eo, quod primo tollitur per baptismum, cum hoc Sacramentum ad delendam culpam originalem institutum fuerit : sed per baptismum per se primo tollitur privatio justitiæ originalis, maxime quantum ad primarium ejus effectum, nempe gratiæ sanctificantis carentiam : ergo peccatum originale consistit formaliter in privatione justitiæ originalis, ut autert primarium effectum gratiæ sanctificantis, qui est animam rectificare, et ipsam ultimo fini conjungere. — **Distinguo majorem**; quod primo tollitur per baptismum formaliter, concedo ; causaliter, et consequenter tantum, nego : privatio autem gratiæ et justitiæ tantum tollitur consequenter per peccati remissionem, et gratiæ sanctificantis infusionem, necnon et collationem virtutum supernaturalium Fidei, Spei, et Charitatis. Unde primarius baptismi effectus non est ipsius gratiæ infusio, sed peccati emaculatio. Et similiter distincta *minore*, nego *consequentiam*.

Objicies 4. Illud in unaquaque re se habet ut ratio constitutiva, a quo tamquam a radice, et origine cætera ad illam pertinentia dimanant, et consequuntur : sed a privatione justitiæ originalis quantum ad primum ejus effectum, conjunctionem scilicet mentis ad Deum, dimanant aliæ deordinationes ex peccato Adami ad nos per generationem transfusæ : ergo talis privatio est ratio constitutiva peccati originalis. *Major* constat: *minor* probatur: ex peccato Adami derivantur in posteros fomes, seu concupiscentia, et rebellio appetitus inferioris contra superiorem, necnon et pœnalitates corporeæ, ut morbi, dolores, defatigatio corporis, moriendi necessitas, aliæque miseriæ, quibus undique jactamur : ergo, etc. — **Nego minorem**; illæ namque omnes privationes, non ab ipsa gratiæ sanctificantis carentia, sed ab ipso reatu culpæ, quem parvuli in Adamo tamquam in capite peccantes contraxerunt, ducunt originem ; sicut et ipsa gratiæ sanctificantis privatio, quæ ab eodem reatu culpæ dimanat : non enim alia ratione Deus Adamum, et ejus posteros gratia sanctificante spoliavit, quam quia ipse adversus divinum mandatum rebellavit, et ipso peccante, omnes etiam ejus posteri in ipso, ac cum ipso peccaverunt.

Conclusio ultima. — Peccatum originale posterorum Adæ est ipsummet Adæ peccatum manens in ipsis moraliter, quatenus omnes in eo tamquam in capite peccaverunt. Hæc videtur esse genuina Subtilis Doctoris sententia in 2. distinct. 32. quæst. unica, num. 7. ut recte advertit doctissimus Scholiastes ibidem Cavellus, ubi cum dixisset, *Originale peccatum esse privationem justitiæ originalis:* subdit: *Non est tamen privatio ullius doni habitualis, sed rectitudinis debitæ inesse per modum termini ex actu secundo, in voluntate causata, et generatione transfusa; unde non formaliter, sed causaliter privat habitibus:* et sic docent Herrera in 2. q. 82. art. 3. et Zumel. disp. 1. ad 1. et disp. 2. con. 5. Poncius in 2. dist. 30. quæst. 2. Herinx disp. 6. sect. 2. Doctoris autem sententiam amplexati sunt Pighius, controversia 1. Catharinus in *Summa doctrina de peccato originali*: Salmero in cap. 5. ad Rom. disp. 45. et 46. ubi addit, *Hanc sententiam debere esse omnium Catholicorum:* nam, inquit, ita aperte locutus est Paulus, ut qui hunc sensum ex ejus verbis non eliciunt, plane delirare videantur: eamque tuentur plurimi e Recentioribus, quos refert et sequitur Martinonus disp. 20. sect. 5.

Probatur autem hæc sententia: Primo quidem ex illo ad Rom. cap. 5. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.* Et paulo post, versu 15. *Unius delicto multi mortui sunt.* Et versu 19. *Per unius inobedientiam peccatores constituti sunt multi.* Concilium quoque Trident. Sess. 5. Canone 3. referens præfata Apostoli verba, subdit: *Si quis hoc Adæ peccatum, quod origine unum est, et propagatione, non imitatione transfusum, omnibus inest unicuique proprium, etc.* Quibus constat peccatum originale esse unum, et idem omnium: at non est aliud peccatum, quod sit unum, et idem omnium posterorum, nisi peccatum primi Parentis in omnium persona commissum: ergo, etc.

Confirmatur auctoritate SS. Patrum, maxime vero S. August. qui pluribi docet peccatum originale unicum esse omnium hominum, scilicet peccatum primi Parentis *In quo omnes peccaverunt;* quod utique clarissime demonstrat lib. 4. contra duas *Epistolas Pelagianorum*, cap. 4. ubi laudans præfata Apostoli verba: *In quo omnes peccaverunt:* hæc addit: *In illo homine peccaverunt omnes, quando ille peccavit: quoniam in illo erant omnes, quia generaliter peccatum omnium factum est, quod nascentes tracturi erant omnes.* et lib. 1. *De Peccat. meritis, ac remissione*, cap. 10. *Certe manifestum est alia esse propria cuique peccata, in quibus hi tantum peccant, quorum propria peccata sunt: aliud hoc unum, in quo omnes peccaverunt, quando omnes illi unus homo fuerunt.* Item lib. 2. cap. 7. *Nec si dicuntur*, inquit, *ista aliena peccata tamquam ad parvulos non pertinentia: siquidem in Adamo omnes peccaverunt, quando in ejus natura ita insita, in qua eos gignere poterat, adhuc omnes ille unus fuerat.* * " *Sed dicuntur aliena, quia nondum ipsi agebant vitas proprias, sed quicquid erat in futura propagine vita unius hominis continebat.* Deinde subjiciens Pelagianorum exceptionem, *Nulla*, inquiunt, *ratione conceditur, ut Deus qui propria peccata remittit, imputet aliena;* sic respondet: *Remittit, sed Spiritu regeneratis, non carne generatis. Imputat vero non jam aliena, sed*

propria. Aliena quippe erant, quando hi qui ea propagata portarent, nondum erant: nunc vero carnali generatione jam eorum sunt, quibus nondum spiritali regeneratione dimissa sunt. — Et lib. 1. *Retract.*, cap. 13. ubi examinatis quæ dixerat in lib. *De Vera Religione*, cap. 14. *usque adeo voluntarium peccatum est, ut nullo modo sit peccatum, nisi sit voluntarium :* procedens ad originale, sic ait: *Et illud quod in parvulis dicitur originale peccatum, cum adhuc non utantur libero arbitrio voluntatis, non absurde vocatur etiam voluntarium, quia ex primi hominis mala voluntate contractum, est quodam modo hæreditarium.* —

Similia docent cæteri SS. Patres, præsertim S. Ambrosius, " * Hieronymus, Basilius, etc. in superiori Quæstione laudati dicentes, posteros in primo parente cibum vetitum gustasse, irritasse pactum divinum, defecisse, peccasse. Sic S. Basilius, Homilia de jejunio dicit, *Nos omnes cecidisse, quia in primo Parente non jejunavimus.* Nazianzenus, Oratione 5. ait; *Eamdem omnes vitii arborem gustavimus:* Fulgentius lib. *De Incarnatione*, cap. 5. affirmat, *Omnes Testamentum Dei fuisse transgressos, transgrediente primo Parente*, etc. Ergo revera peccatum originale est ipsummet Adami peccatum in posteros transfusum, quatenus omnes in eo, tamquam in capite, peccaverunt.

Probatur secundo: Illud est peccatum originale, quo posteri Adæ constituuntur peccatores, quodque ab ipso Adamo in ipsos transfunditur: atqui peccatum Adæ est illud ipsum, quo ejus posteri constituuntur peccatores, quodque ab ipso Adamo in ipsos transfunditur: ergo, etc. *Major* constat; *minor* probatur, tum ex præfatis Concilii Tridentini verbis; tum ex laudatis SS. Patrum auctoritatibus; tum denique ratione ipsa, quia meritum Christi imputatur parvulis, et ratione ipsius vitam æternam merentur moraliter: ergo peccatum Adami actuale etiam potest imputari parvulis; ita ut ratione ipsius demereantur, quæ de facto demerentur ob peccatum originale; et consequenter potest dici eorum demeritum, ac peccatum moraliter. *Deinde*, privatio gratiæ, et donorum supernaturalium est pœna ob peccatum Adæ posteris irrogata: sed non potest irrogari parvulis propter aliud peccatum, quam Adami, quod ipsis proprium est, quatenus omnes in eo peccaverunt: ergo, etc. *Denique*, sicut in politicis videmus juste peccata Parentum filiis imputari, ipsosque propterea puniri, quod in Parentibus peccasse dicantur; ita pari ratione dicendum est Adami posteros, nullius etiam actualis peccati reos, juste tamen ad mortem tum animæ, tum corporis, aliasque ærumnas damnatos a Deo, quod in ipso Protoparente, tamquam membra in capite omnes peccaverunt: ergo concludendum est cum Bellarmino, lib. 5. *De Statu peccati*, cap. 18: *Nisi ponamus parvulos in Adamo, et cum Adamo vere peccasse, nulla ratione explicari poterit quomodo in parvulis recens natis sit aliqua vera culpa: et hoc Catholicorum dogma non tam supra rationem, quam contra rationem esse videbitur. Nam quidquid dicamus in parvulis ex peccato Adami hærere, sive reatum, sive aversionem, sive gratiæ privationem, sive quid aliud: illud nullo modo parvulis vitio dari, ac nocere quidem poterit, nisi processerit ab actione libera, cujus actionis illi aliquo modo participes fuerint . . . Manent igitur, quod supra diximus, non posse in parvulis aliquid esse, quod habeat culpæ rationem, nisi participes fuerint etiam ipsi prævaricationis Adæ.* Hæc Bellarmi-

nus, unde vix capere possum qualiter in oppositam nostræ conclusionis sententiam ierit.

Dices 1.: Concilium Tridentinum Sess. 5. Can. 3. docet *Peccatum originale per propagationem ab Adamo transfundi in posteros, omnibus inesse, esseque unicuique proprium;* et Sess. 6. cap. 3. ait, *Quod dum homines concipiuntur propriam injustitiam contrahunt:* sed peccatum, quod fuit in Adamo, nihil horum habet; neque enim inest in posteris, aut eos afficit intrinsece, sed solum extrinsece, et moraliter; neque est uniuscujusque proprium peccatum, sed unum commune pro omnibus; neque est aliquid traductum per generationem tamquam per causam: ergo juxta Tridentinum aliquid debet admitti distinctum a peccato Adami, in quo essentia peccati originalis consistat. — **Nego minorem**; nam peccatum Adami non solum extrinsece, sed etiam intrinsece posteros parvulos afficit, ipsisque est proprium, quatenus nempe omnes in eo, tamquam in capite peccaverunt, quod peccatum tamdiu in ipsis permanet, quamdiu salutari baptismatis lavacro non eluitur: in ipsos etiam transfunditur, non imitatione, sed propagatione; quatenus nempe homines propagatione et generatione naturali illud contrahunt, non autem dumtaxat imitatione; peccando videlicet actualiter, ad exemplum Adami peccantis, ut volebant Pelagiani. — *Similiter* peccatum Adæ physice unum est numero, sed moraliter multiplex, et propagatione moraliter et æstimative multiplicatum; perinde enim se habet respectu singulorum, ac si ab illis fuisset commissum, in ordine ad hoc, ut propter illud moraliter atque habitualiter inexistens Deo sint exosi, et gratia ipsius destituti: unde ex Concilio nihil adversus Conclusionem evincitur.

Instabis: Quod est commune omnibus non potest esse cuilibet proprium: sed ex Concilio Tridentino peccatum Adami est commune omnibus: ergo non potest esse cuilibet proprium, quale debet esse peccatum originale. — **Distinguo majorem**: non potest esse proprium, idest, sibi peculiariter, et non aliis conveniens, concedo; non potest esse proprium, idest proprie conveniens cuilibet, quamvis non peculiariter, et privatim soli conveniat, nego. Similiter distincta *minore*, nego *consequentiam*. Illud enim quod est physice unum commune multis, potest moraliter esse proprium unicuique illorum per moralem multiplicationem, ratione cujus fit moraliter, et æquivalenter multiplex; potestque ab uno tolli, et in alio persistere, ut supra dictum est.

Urgebis: Concilium eadem Sessione Can. 5. anathema dicit in eum *Qui dixerit per Jesu Christi gratiam, quæ in baptismate confertur, non remitti parvulis, id totum quod habet in eis veram et propriam rationem peccati:* supponit ergo Concilium id quod mundandum est in parvulis esse vere et proprie peccatum quod ipsis inest: sed peccatum primi Parentis non potest in parvulis habere rationem veri, et proprie dicti peccati; non enim aliter parvulis inesse posset Adami peccatum, quam per imputationem: ita quod licet illis vere fuerit extrinsecum, attamen ita ipsis imputatur moraliter in ordine ad aliquos effectus morales, ac si ab illis fuisset commissum; hoc autem est esse tantum peccatum per imputationem, quod directe militat in præfatum Concilii oraculum: si enim peccatum originale esset tantum peccatum Adæ, prout imputatum posteris, ergo peccatum illud re-

mitti, idem esset ac peccatum illud non imputari : sed hoc directe militat in sententiam Concilii anathema dicentis in illum, qui dixerit peccatum originale non tolli, sed tantum radi, aut non imputari : ergo, etc. — **Nego minorem** ; nam peccatum Adami in posteros transfusum revera habet rationem peccati proprie dicti, nec solum per imputationem externam, sed per intrinsecum reatum parvuli dicuntur propter illud contractum peccatores, modo supra expresso, videlicet quia *omnes in Adamo peccaverunt*. Unde dico quod illud peccatum remitti, sit partim non amplius imputari parvulo, idest, non amplius haberi posse illus rationem, ut parvulus sit propter illud odiosus Deo, et gratia privatus : partim etiam tolli illud totum, quod ipsum parvulum odiosum, et gratia privatum efficiebat, quodque remansit moraliter, donec remitteretur, et mundaretur. Dum autem Concilium dicit, *Tolli totum quod veram, et propriam habet rationem peccati*, et non tantum non imputari ; id decernit contra hæreticos, qui dicunt concupiscentiam esse vere et proprie dictum peccatum, eamque in regeneratis persistere, licet in eis non imputetur : a quo errore longe absunt qui asserunt, ut de facto asserimus, peccatum illud vere tolli, et funditus evelli eo modo, quo moraliter manebat.

Dices 2: SS. Patres diserte affirmant peccatum originale aliud esse a peccato primi Parentis : ergo non est ipsum Adæ peccatum, quod in posteros transfunditur. *Probatur antecedens* ex S. August. lib. 2. *De Nuptiis, et Concupiscentia*, cap. 26. ubi ait : *Voluntarium peccatum hominis primi est originalis causa peccati :* idem autem non potest esse causa sui ipsius ; adeoque peccatum originale non est ipsum Adæ peccatum transfusum in posteros. Similiter S. Anselmus, lib. *De Conceptu Virginali*, cap. 27. *Aliud*, inquit, *fuit peccatum Adæ, aliud est peccatum parvulorum : illud fuit causa, istud fuit effectus.* — **Nego antecedens**, et ad præfatas auctoritates dico peccatum Adami dici causam peccati originalis, quia nempe ipso peccante tamquam capite, peccarunt etiam ipsius posteri tamquam ipsius membra ; ac proinde fuit in causa, cur cæteri peccarint ; omnium namque hominum voluntates, dotes et jura, ut eorum caput et princeps sibi credita continebat : unde ipso per peccatum ea deperdente, cæteri pariter perdiderunt ; sicque ejus peccatum fuit causa moralis multiplicationis et diffusionis peccati in posteros, et ratio cur simus Deo odiosi, et privati gratia atque justitia, quæ nobis a conceptione inesset, si Adamus non peccasset.

Dices 3 : Peccata nostra fuerunt moraliter in Christo tamquam in capite nostro, sicut Adæ peccatum veluti hominum capitis est in posteris tamquam in membris ; juxta illud Isaiæ 53. *Posuit in eo iniquitates omnium nostrum :* unde Psalmo 21. qui de ipso Christo passuro conscriptus est, adorandus ille Salvator, nostra delicta sua nominat, his verbis: *Longe a salute mea verba delictorum meorum :* hinc S. Petrus prima Epistola, cap. 2. ait : *Qui peccata nostra in corpore suo ipse pertulit super lignum :* sed Christus propterea non fuit vere peccator, et infectus peccatis nostris, sicut nos revera sumus peccatores et peccato originali inquinati : ergo aliunde sumus peccatores originaliter, quam peccato Adami in nobis moraliter inexistente. — **Distinguo majorem** : peccata nostra fuerunt moraliter in Christo, eo modo, quo peccatum Adæ est moraliter in posteris, nego ; aliter, concedo : non

enim peccata nostra fuerunt in Christo moraliter, quasi ipse peccaverit nobis peccantibus ; ita quod nostra peccata fuerint veluti ipsius actus per adunationem, et transfusionem illius voluntatis in nostram : sed dumtaxat peccata nostra ipsi tribuuntur, quatenus eorum pœnas exolvit, et æterno Patri pro peccatoribus fecit satis : at peccatum Adæ nobis inest moraliter tamquam a nobis cum ipso peccante commissum. Maximum autem discrimen est inter peccatum alicui attributum in ordine ad pœnas tantum exolvendas, et peccatum ab aliquo moraliter commissum et ordinatum ad privationem justitiæ originalis, et gratiæ sanctificantis ; primum enim peccatorem nec constituit nec inficit ; imo plerumque remanet etiam in justificatis, qui licet per gratiam sanctificantem Deo sint grati et acceptabiles, nihilominus adhuc ordinantur ad pœnam propter admissa, et remissa peccata luenda. Posteriori autem modo acceptum peccatum revera peccatores constituit et inficit, adeoque habet veram ac proprie dictam rationem peccati.

Dices 4 : Filii interdum a Deo puniuntur usque ad quartam generationem propter admissa a Parentibus crimina, non alia vero ratione quam quia Parentum peccata in ipsis moraliter permanent : sed tamen idcirco non dicuntur ab ipsis contrahere peccatum originale : ergo etiamsi Adami peccatum in posteris moraliter subsistat, hac ratione dici non poterit originale peccatum. *Probatur major* variis Scripturæ textibus, maxime vero ex illo Exodi 20. *Ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, et quartam generationem.* Idem repetit cap. 34. Similiter inter maledictiones quas David profert in impium, ait : *In memoriam redeat iniquitas patrum ejus in conspectu Dei.* — **Distinguit majorem** Poncius in *Commentario* ad Quæstionem 2. dist. 3 : Filii sic puniuntur pœna peccato mortali congruente, et debita propterea quod ejus sint rei, nego *majorem :* siquidem pœnæ temporales quibus filii propter Parentum peccata subjiciuntur, non sunt pœnæ mortali peccato congruentes, utpote cum istud æternam damnationem promereatur ; adeoque peccatum Parentum in ipsis moraliter non subsistit quantum ad omnimodam imputationem, et ordinationem ad pœnam propter mortale peccatum irrogandam : sic puniuntur in detestationem criminis cujus non sunt rei, sed tantum affines eis qui peccarunt, concedo : sic autem puniri non est puniri propter peccatum moraliter imputatum, et residens in eo qui pœnam sustinet ; plerumque innocentes subditi gravissima pœna plectuntur propter principum crimina : sic pestis in Israëliticum populum grassata est propter inanis gloriæ tumorem a Davide Rege expressum. — *Aliter eamdem majorem distinguo* : Filii puniuntur propter Parentum peccata, quia prava Parentum exempla ex vitiata propagine ipsi imitantur, concedo : ita puniuntur, quia Parentum reatus in posteros transit, nego : itaque non aliter peccatoribus debita pœna in eorum posteros transfunditur, quam quia eorum culpam, et crimina sectantur, ut explicat SS. Aug. contra Adimantum, Gregorius lib. 13. *Moral.*, cap. 31. et D. Thomas secunda secundæ, Quæst. 108. art. 4.

Dices 5 : Si peccatum originale esset ipsum peccatum Adæ, sequeretur quod deleto peccato Adæ, non deberent amplius esse, et denominari ab eo peccatores : peccatum enim quod cessavit physice, et moraliter etiam abolitum est, non potest amplius maculare, nec deno-

minare peccatorem : consequens autem est falsum, quia alioquin jam ab initio mundi nullum extitisset peccatum originis : ergo, etc. — **Nego sequelam majoris**: quia posteri non denominantur peccatores a peccato Adæ præcis', ut fuit Adæ, sed ut fuit moraliter proprium singulorum, et in illis moraliter manet : quare licet abolitum sit respectu Adæ, cui fuit condonatum, non est tamen condonatum posteris, donec per baptismum justificentur. Potuit enim Deus condonare Adamo ipsius peccatum postquam egit pœnitentiam, non condonando illud idem Petro nascenti.

✻ " Instabis: Peccatum Adami non potest contrahi ab ejus posteris nisi quatenus illud perseverat : sed istud non perseverat amplius, siquidem peccatum non perseverat nisi quamdiu peccator subsistit : porro Adamus non existit amplius peccator : igitur ipsius peccatum contrahi non potest ab ejus posteris. — **Respondet Doctor** in 2. d. 32. n. 15 : « Quod sicut meritum cum transit in se, manet tamen in scien-« tia et acceptione divina, quia ita præmiat pro eo, ac si esset præ-« sens : ita cum demeritum transit quantum ad actum, manet tamen « in scientia divina, quia ita punit pro eo, ac si jam esset præsens. « Ita ergo hujus negationis, non habere justitiam originalem, erunt « viæ per quas intrat, Deum non dare, et demeritum Adæ, in scientia « Dei, propter quod non dat. » Ita Doctor. " ✻

Dices 6 : Non potest aliquis ab actione denominari malus, nisi sit illius causa efficiens, sed infantes non sunt causa actionis, qua Adamus prævaricatus est : ergo, etc. — **Respondeo distinguendo majorem** : nisi sit illius causa physica, nego : physica, vel moralis, concedo : quamvis autem infantes non sint causa physica transgressionis Adæ, sunt tamen causa moralis : moralis, inquam, non eo sensu, quo is qui consulit, rogat, imperat, aut ratum habet, dicitur causa moralis; sed eo quem significat Apostolus, cum dixit, *Omnes in Adamo peccavisse* : quod tamen verum non est, nec physice, nec moraliter moralitate consilii, imperii, vel ratihabitionis ; sed moralitate æquivalentiæ in ordine ad incurrendam aversionem Dei, et privationem amicitiæ divinæ, justitiæque originalis.

Dices 7 : Peccatum originale est effectus peccati Adæ, ut docet S. Augustinus, et probari potest, quod hæc propositio causalis sit vera, ideo nascimur originaliter peccatores, quia peccavit Adam : ergo peccatum originale non est ipsum Adæ peccatum ; siquidem non potest idem esse sui ipsius causa. — **Responderi potest** 1. Peccatum originale secundum omnia quæ includit tam in recto quam in obliquo, est peccatum Adæ, nego : secundum id quod includit in recto, esto antecedens in bono sensu. Peccatum autem Adæ est aliquo modo causa non condonationis, et movens Deum, ut nolit illud remittere posteris, nisi applicato remedio Sacramenti, vel contritionis perfectæ. *Respondeo* 2. concesso *antecedente*, distinguendo *consequens* : ergo peccatum originale non est ipsum peccatum Adæ, secundum eamdem moralitatem, concedo : secundum diversam, nego. Idem peccatum originale Petri v. g. est physice, et realiter ipsum peccatum Adæ, sed non quatenus est moraliter peccatum Adæ : nihil autem vetat, quominus peccatum Adæ sit aliquo modo causa peccati originalis secundum moralitatem, qua proprium est singulorum ; ad causalitatem enim

moralem sufficit diversitas moralis. Hinc sicut aliquo sensu vera est hæc propositio, ideo peccavimus in Adamo, quia ipse peccavit : sic eodem sensu peccatum Adæ fuit causa peccati posterorum, licet non fuerit diversum physice, sed moraliter tantum.

Dices 8 : Eodem modo sumus justi per obedientiam Christi, quo per inobedientiam Adæ sumus injusti, ut constat ex illo: *Sicut per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita et per unius obedientiam justi constituentur multi :* atqui per obedientiam Christi non sumus justi formaliter, tamquam per formam denominantem ; sed tantum efficienter, et meritorie : ergo neque per inobedientiam Adæ constituimur formaliter injusti, ac peccatores. — **Respondeo negando majorem**; secundum omnimodam paritatem, neque enim hoc intendit Apostolus cap. 5. ad Rom. quando dicit *sicut per unius, etc.* alioquin probaret quoque quod sicut sine actu proprio maculamur inobedientia Adami, ita sine actu proprio sanctificamur obedientia Christi, quod falsum est ; sed voluit tantum significare paritatem in ratione causæ generatim, et præcise sumptæ ; ita ut sicut inobedientia Adami est causa, cur simus injusti, ita obedientia Christi est causa, cur simus justi : non tamen descendit ad speciales modos causandi, in quibus potius indicat diversitatem, dum de inobedientia dicit, *constituti sumus*, voce præterita ; de obedientia vero dicit, constituentur, in futuro. Licet enim utraque sit præterita, tamen posita semel Adami inobedientia, positum est quidquid est necessarium ad hoc ut qui ab ipso propagantur sint formaliter peccatores ; at posita Christi obedientia nondum positum est quidquid est necessarium, ut sint formaliter justi ; sed ulterius requiritur ut positis quibusdam dispositionibus accipiant a Deo justitiam inhærentem, quam Christus sua obedientia promeruit, ut essent sancti, sicut docet Trid. Sess. 6.

Objicies 9. Si peccatum originale est ipsum peccatum Adæ, sequitur posteros mereri eamdem pœnam, quam ipse fuit promeritus : sed consequens est falsum, nam Adamus ultra pœnam damni meruit pœnam sensus : parvuli autem decedentes in peccato originali non incurrunt nisi pœnam damni : ergo, etc. — **Respondeo negando sequelam majoris**, quia Adam physice, et propria voluntate peccavit, posteri autem solum moraliter, et interpretative per Adami voluntatem. Longe autem majus est peccatum voluntarium, proprium, ac physicum, quam morale interpretativum, quia propter quod unumquodque tale, et illud magis, ac proinde dignitas ad pœnam est major.

QUÆSTIO TERTIA.

QUALITER, ET IN QUOS PECCATUM ORIGINALE TRADUCATUR.

Ardua sane quæstio, et quæ S. Augustinum eas in angustias adegit, ut quid reponeret vix habuerit, sicut pluribi indicat, maxime vero Epist. 29. *ad Hieron.* ubi lepido hoc apologo summam in præsenti enodanda Quæstione difficultatem explicat: *Cum*, inquit, *aliquis ruisset in puteum, ubi aqua tantum erat quæ eum magis exciperet ne moreretur, quam suffocaret, ne loqueretur, accessit alius, et dixit : Quomodo huc cecidisti? at ille dixit: Obsecro, cogita quomodo hinc me liberes, et*

non quomodo huc ceciderim, quæras. Ita quoniam ex fide Catholica constat a peccato originali tamquam de puteo, infantis animam, Christi gratia liberari, satis nobis esse debet quod modum quo salva fiat noverimus, etiamsi numquam quomodo in malum illud devenerit pertecte cognoscamus. Unde lib. 5. *Contra Julianum*, cap. 4. cum duos proposuisset modos, quibus peccatum originale videtur traduci, dixisset: *Profecto aut utrumque vitiatum* (corpus scilicet, et anima) *ex homine trahitur: aut alterum in altero tamquam in vitiato vase corrumpitur: ubi occulta justitia divinæ Legis includitur:* subdit: *Quid autem horum sit verum, libentius disco quam dico, ne audeam docere quod nescio.* Satius itaque videretur lugendam esse summam illam per originale peccatum innocentiæ jacturam, quam quidpiam de ejus traductione, et propagatione delibare. Verumtamen quoniam in tam ubere, tamque necessaria dicendi materia silere non decet, idcirco

Notandum 1. Ex Seraphico Doctore in 2. dist. 33. art. 1. q. 1. peccata parentum ad filios traduci posse tripliciter, videlicet aut *punitione*, aut *imitatione*, aut *transfusione*. *Punitione* quidem cum proles punitur pro peccatis parentum: *imitatione* cum proles parentum peccata imitatur: *transfusione*, sicut infectio una causatur ab alia infectione per propagationem. Jam ergo *punitione* peccatum transfundi, potest intelligi dupliciter, secundum duplicem punitionem, *æternam*, et *temporalem*. Quoad æternam, nullo modo traducitur peccatum aliorum parentum, sed solum originale: quoad *temporalem* vero, omnia aliorum parentum peccata traduci possunt. Imo Anselmus. *De conceptu Virginali*, dicit, quod parvuli non damnantur pro culpa Adæ tantum, sed pro peccato, et culpa propria, licet eam non habeant agendo, sed contrahendo. *Imitatione* vero peccata proximorum parentum in filios transfunduntur, quando filii vitia parentum imitantur, non quod reatus culpæ parentis transeat in posteros, sed pœna, cum filius imitatur culpam parentum. *Transfusione* denique solum originale peccatum in posteros traducitur; et ratio a S. Bonaventura assignatur, quia duo sunt in peccato, scilicet privatio debiti, et conversio indebita: et secundum hæc duo ponuntur in peccante, deformitas et macula. Macula namque ponitur ex conversione, sed deformitas ex debiti privatione, obligatione remanente ad pœnam.

Notandum 2. Ex nostro Lyrano super Caput 5. Epist. *ad Rom.* quod sicut in statu innocentiæ duplex consideranda esset ratio in semine Adam, una *naturalis*, et quasi propria, secundum quam esset instrumentum generis in ordine ad naturam secundum se communicandam: alia quasi *supernaturalis*, seu divinitus superaddita, secundum quam se haberet ut instrumentum Dei in ordine ad propagandum cum natura justitiam originalem; ita post peccatum in eodem semine Adami, et posterorum ab ipso descendentium, duplex ratio, seu munus reperitur: unum *naturale*, secundum quod habet instrumentum generationis, et propagationis naturæ; hæc enim ratio, seu perfectio, sicut et alia naturalia, non sunt amissa per peccatum: aliud *accidentale, et extrinsecum*, ratione cujus est instrumentum Adami peccantis ad communicandum defectum originalis justitiæ: *Primum* ei convenit ratione suæ naturalis et positivæ perfectionis; *secundum* vero habet ex privatione prædicti vigoris, causata ex peccato primi Parentis. Vi-

demus enim in causalitatibus hanc servari rationem, quod quidquid in effectu perfectionis reperitur, tribuitur perfectioni causæ: quidquid vero defectus et imperfectionis, in ejus defectum reducitur, sicut quidquid est utilitatis, actualitatis, et motus in claudicatione, animæ, et virtuti ejus motivæ tribuitur; quidquid autem obliquitatis et defectus, reducitur in tibiam claudam et infirmam.

Notandum 3. Varias esse circa præsentis Quæstionis resolutionem Auctorum sententias. *Primo* namque Magister Sent. in 2. dist. 31. et cum eo Gregorius Ariminensis, et Gabriel *ibidem*, docent peccatum originale traduci per qualitatem morbidam humano semini inexistentem, aut infectionem realem ei superadditam; sicut in semine leprosi est quædam corruptio, quæ est principium lepræ. Caro enim, inquiunt, propter peccatum corrupta fuit in Adam, adeo ut cum ante peccatum vir et mulier sine incentivo libidinis et concupiscentiæ fervore possent convenire, essetque thorus immaculatus; jam vero post peccatum non valeat fieri carnalis copula absque libidinosa concupiscentia, quæ semper vitium est, et etiam culpa, nisi excusetur per bona conjugii; in concupiscentia ergo et libidine concipitur caro formanda in corpus prolis. Unde caro ipsa quæ concipitur in vitiosa concupiscentia polluitur et corrumpitur, ex cujus contactu anima cum infunditur, maculam trahit, qua polluitur, et fit rea, idest, vitium concupiscentiæ recipit, adeoque illud peccatum dicitur manere in carne. — *Verum* hæc sententia proscribitur: *Primo*, quia caro non potest inficiulla qualitate, quæ sit peccatum; cum non sit ex se capax peccati, et consequenter quamvis inficeret animam, non potest tamen inficere ipsam infectione quæ sit peccatum: ergo ex infectione carnis non habetur sufficiens principium, unde oriatur peccatum animæ. *Secundo*, nihil materiale potest producere aliquid in re spirituali tamquam causa totalis: ergo quamvis caro esset infecta, non posset inficere animam. *Tertio*, falsum est, quod ipsa caro inficiatur per ullam qualitatem, aut ullo modo, nisi quatenus diceretur inficiquia non habet illas perfectiones, quas haberet in statu innocentiæ, quæ esset infectio potius negativa, quam positiva. *Quarto*, si caro esset infecta positive, maxime quia caro generantis esset sic infecta; sed hoc est falsum; quia alias caro Adæ esset infecta ob peccatum ipsius: sed hoc est absurdum; tum quia peccatum ipsius non habebat virtutem producendi in corpore qualitatem inficientem, sicut nec peccata nostra habent, quæ possent esse ejusdem speciei, aut etiam graviora: tum quia nullum est indicium infectionis positivæ in carne nostra, quæ oriretur a qualitate aliqua. *Quinto*, quia falsum est, quod propterea caro infecta nasceretur, ex eo quod sit generata cum concupiscentia, quia quamvis aliqui generarentur jam ab aliquibus absque concupiscentia, adhuc nascerentur cum peccato originali. Insuper sequeretur quod quo majori cum concupiscentia generaretur aliquis, eo amplius peccato originali inficeretur, et sic unus haberet gravius originale peccatum, quam alter, quo nihil absurdius. — Existimant aliqui cum Alexandro Alensi 2. p. q. 105. memb. 4. animam in carne vitiari, non quod in carne peccatum proprie dictum hæreat, vel caro proprie spiritum trahere possit in vetitum; sed quod caro justitia originali spoliata concupiscat adversus spiritum, animamque deorsum inclinet, ac per hoc

distortam, et obliquam efficiat. Verum hæc sententia pariter subsistere nequit. Si quis enim ex nihilo crearetur cum ea imperfectione, ut subjiceretur motibus concupiscentiæ, quibus nunc jactamur, ille certe haberet carnem adversus spiritum rebellantem, nec tamen originali peccato inquinaretur, cum ex Adamo non esset propagatus. Unde præfatis, necnon et aliis omissis variorum Auctorum sententiis, quid determinandum sit, aperiet

Conclusio prima. — PECCATUM ORIGINALE NON ALIA RATIONE TRADUCITUR, QUAM QUIA HOMO EX ADAMO PER SEMINALEM PROPAGATIONEM VIA COMMUNI GENERATUR; ITA QUOD ANIMA EO IPSO INSTANTI CONCEPTIONIS, QUO IN CORPUS ORGANIZATUM INFUNDITUR, ET HOMINEM ADÆ FILIUM NATURALEM CONSTITUIT, ETIAM CENSEATUR IN IPSO PROTOPARENTE, TAMQUAM CAPITE TOTIUS GENERIS HUMANI, DEI PRÆCEPTUM VIOLASSE. Hæc est genuina Subtilis Doctoris sententia in 2. dist. 32. qu. unica n. 12. ubi ait: *Anima contrahit originale peccatum mediante carne, non ita quod caro quasi per qualitatem quamdam causatam in ea causet istud peccatum originale: sed ex hoc, quod caro concupiscibiliter seminatur, et ex ipsa formatur corpus organicum: cui infunditur anima constituens personam, quæ est filius Adæ, ideo debitrix est justitiæ originalis datæ a Deo ipsi Adæ pro omnibus filiis, et caret ea: ergo habet peccatum originale. Contrahitur igitur illud peccatum in carne, in quantum est naturalis ratio; et ex hoc debet habere justitiam, qua per peccatum Adam caret.* — ✻ " Ei concinit Angelicus Doctor in 3. p. quæst. 27. a. 5., ad 4.: *Peccatum originale*, inquit, *trahitur ex origine in quantum per eam communicatur humana natura, quam proprie respicit peccatum originale, quod quidem fit quando proles concepta animatur.*

Huic doctrinæ adstipulatur imprimis S. Augustinus, qui constanter in suis contra Pelagianos lucubrationibus asserit Adæ posteros vere ac proprie contrahere culpam originalem per generationem traductam, et, ut ait Apostolus, esse *natura filios iræ*. Quæ Augustini doctrina, tametsi adeo frequens in ejus operibus occurrat ut cuique ea evolventi sit obvia, attamen, ut lectoris studium et operam ex parte levemus, profero aliquos ad rem ipsam conducentes illius textus. Primum quidem ex lib. 2. *De gratia Christi seu de Baptismo contra Celestium*, c. 31. ponit quæstionem: *Quid sibi ergo vult*, inquit, *pro nullo propriæ voluntatis admisso tanta damnatio?* Et reprobata Platonicorum opinione respondet: *Unde nisi quia pertinet ad massam perditionis, et juste intelligitur ex Adam natus antiqui debiti obligatione damnatus?* Et cap. 32.: *Damnatæ originis propagatio nos damnat:* et paulo post: *Simul utrumque propagatur, et natura, et naturæ vitium.* Et quærens originem et viam propagati vitii, exacte distinguens honestatem nuptiarum a turpitudine libidinis, hanc esse originem et viam traducionis peccati affirmat, cap. 34. et 37. ubi sic: *Libido est in illa, quam vocat Apostolus, repugnantem legi mentis inobedientiam, lege membrorum.* Hic autem sic: *Hinc est quod infantes etiam qui peccare non possunt, non tamen sine peccati contagione nascuntur, non ex hoc quod licet, sed ex eo quod dedecet, nam ex eo quod licet natura nascitur; ex illo quod dedecet vitium.* — Rem adhuc apertius declarat lib. 1. *De Nu-*

ptiis et Concupiscentia, ubi agens de castissimo connubio inter Virginem Deiparam et S. Josephum illius sponsum, cum dixisset in fine cap. 11.: *Omne nuptiarum bonum impletum est in illis parentibus Christi, proles, fides, sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum Dominum Jesum: fidem, quia nullum adulterium; sacramentum, quia nullum divortium.* Statim addit initio cap. 13.: *Solus ibi nuptialis concubitus non fuit, quia in carne peccati fieri non potuit sine illa concupiscentia, quæ accidit ex peccato, sine qua concipi voluit qui futurus erat sine peccato, non in carne peccati, sed in similitudine carnis peccati, ut hinc etiam doceret omnem, quæ de concubitu nascitur, carnem esse peccati, quandoquidem sola quæ non inde nata est non fuit caro peccati.* Et lib. 2. cap. 4. respondens Juliano qui librum adversus eum ediderat, et sic inscripserat: *contra eos qui nuptias damnant et fructus earum diabolo assignant*, scribit: *Non igitur contra nos qui neque nuptias damnamus, quas etiam in ordine suo debita prædicatione laudamus: nec earum fructum diabolo assignamus: nuptiarum quippe fructus homines sunt qui ordinate inde generantur, non peccata cum quibus nascuntur. Nec ideo sunt homines sub diabolo, quia homines sunt, ubi sunt fructus nuptiarum, sed quia peccatores sunt, ubi est propago vitiorum; diabolus enim culpæ auctor est, non naturæ.* Et cap. 5. respondens objectioni Juliani dicentis: *per quid igitur sub diabolo sunt quos Deus fecit?* Et adjicienti responsionem Augustini *per peccatum*, inquit, *non per naturam.* Deinde subnectenti, sed ut non potest sine sexibus fœtus, *ita nec sine voluntate esse delictum.* Hanc instantiam sic excipit Augustinus: *Ita vero ita est, sic enim per unum hominem peccatum intravit in mundum etc.* Deinde instanti Juliano: *dicis ergo illos esse sub diabolo quia de sexus utriusque commixtione nascuntur?* Reponit Augustinus: " ✻ *Dico plane propter delictum eos esse sub diabolo: ideo autem expertes non esse delicti, quia de illa commixtione sunt nati, quæ sine pudenda libidine non potest etiam quod honestum est operari.* Quod utique ibidem confirmat auctoritate S. Amb. *in Isaiam*, ubi dixit, Christi carnalem nativitatem ideo expertem esse delicti, quia conceptus ejus utriusque commixtionis est expers: nullum autem hominum esse sine delicto, qui de illa commixtione conceptus est: *Ideo*, inquit, *et quasi homo per universa tentatus est, et in similitudine hominum cuncta sustinuit, sed quasi de spiritu natus, abstinuit a peccato, omnis enim homo mendax, et nemo sine peccato, nisi unus Deus. Servatum est igitur, ut ex viro, et muliere, idest, per illam corporum commixtionem, nemo videatur esse expers delicti; qui autem expers delicti, expers est etiam hujusmodi conceptionis.* — ✻ " Inde sic Pelagianos urget S. Augustinus: *Numquid etiam istum, o Pelagiani et Celestiani, audebitis dicere Manichæum quod eum dicebat esse Jovinianus hæreticus, contra cujus impietatem vir iste sanctus etiam post partum permanentem virginitatem Sanctæ Mariæ defendebat? Si ergo illum Manichæum dicere non auditis; nos cum in eadem causa, eadem sententia fidem catholicam defendamus, cur dicitis Manichæos?* — Distinctius vero rem explicat S. Augustinus ibidem, cap. 8. *Neque hoc ideo dixerim*, inquit, *quod altius putandus sit præter summum et verum Deum, vel humani seminis, vel ipsius hominis Creator existere, sed hoc tranquilla de homine obedientia membrorum*

ad nutum voluntatis exisset, si peccatum non præcessisset; neque nunc agitur de natura hominis, sed de vitio. Illa quippe habet auctorem Deum; ex isto autem trahitur originale peccatum. Nam si semen ipsum nullum habet vitium, quid est quod scriptum est in libro Sapientiæ: non ignorans quoniam nequam est natio illorum, et naturalis malitia ipsorum, et quoniam non poterat mutari cogitatio illorum in perpetuum, semen illorum erat maledictum ab initio. Quomodo ergo cujuslibet hominis malitia naturalis, et semen maledictum ab initio? nisi ad illud respiciatur quod per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt? — Augustino subscribit Venerabilis Beda, tom. 8. quæst. 14. ubi ait: *Hominem ideo contrahere peccatum originale, quia generatur cum ardore libidinis;* et addit: *Animam ex unione cum carne peccato maculari.* Addit deinde: *Ideo per unum hominem peccatum intravit in mundum, quia per semen generationis intravit, quod a viro incipiens concipit fœmina. Quo more nasci noluit qui solus sine peccato est natus ex fœmina.*

Confirmat ista Concilium Tridentinum, Sess. 5. can. 4. ubi de parvulis statuit: *Ideo in remissionem peccatorum veraciter baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur, quod generatione contraxerunt.* Et sessione 6. c. 3. agens de justificatione quæ fit per gratiam Christi, ait: *Sicut revera homines, nisi ex semine Adæ propagati nascerentur, non nascerentur injusti; cum ea propagatione, per ipsum, dum concipiuntur propriam injustitiam contrahant: ita nisi in Christo renascerentur, numquam justificarentur; cum ea renascentia per meritum passionis ejus gratia qua justi fiunt, illis tribuatur.* Ex his omnibus " ✳ constat omnes Adami posteros idcirco peccatum originale contrahere, quia omnes in eo peccaverunt tamquam in totius humanitatis capite, ratione scilicet pacti divinitus cum ipso initi, quod si justitiam originalem, quam tam pro se, quam pro posteris acceperat, servaret, illam via generationis naturalis ad posteros transfunderet; secus, si sua rebellione ipsam deperderet: sed non alia ratione censentur omnes homines in Adam peccasse, quam quia ejus sunt filii naturales, et naturali via generationis communis ab eo propagati: ergo non aliter originale peccatum transfunditur, quam per ipsam naturalem generationem.

✳ " **Conclusio secunda.** — Etiamsi concupiscentia non sit formaliter peccatum, est tamen vehiculum et modus quo a parentibus in filios peccatum originale transfunditur. Hæc sententia videtur esse communis non solum S. Augustino, sed et plurimis aliis Patribus qui ipsum vel antecesserunt vel subsecuti sunt, ut apparet ex iis quos ipsemet " ✳ S. Augustinus laudat, et refert lib. 1. *contra Julianum*, cap. 3. 4. et 5. Primo quidem Origenes in caput 8. *Epistolæ ad Rom.*, cum explicaret cur Christus venisset in similitudine carnis peccati, non in carne peccati, ait: *Qui ex nulla viri contagione, sed solo Spiritu sancto super Virginem veniente, et virtute Altissimi obumbrante, venit ad corpus immaculatum, naturam quidem corporis nostri habuit, pollutionem tamen peccati, quæ ex concupiscentiæ motu conceptis traditur, omnino non habuit.* Idem insinuavit Olympius

Hispanus Episcopus ab Augustino citatus lib. 1. *contra Julian.* cap. 3. ubi ait: *protoplasti mortifera transgressione vitium esse sparsum in germine, ut peccatum cum homine nasceretur.* Quibus indicat germen, seu semen unde nascitur homo, ita esse vitiatum, ut non sine peccato nascatur. Similiter S. Amb. apud eumdem S. Aug. ibidem cap. 4. *Servatum est igitur,* inquit, *ut ex viro et muliere, idest, per illam corporum commixtionem nemo videatur expers esse delicti; qui autem expers delicti, expers est etiam hujusmodi conceptionis.* — Hoc idem sentire videntur quotquot fuerunt SS. Patres Augustini sequaces, et discipuli, qui docent ideireo Christum Dominum naturali via generationis nasci noluisse, ne per concupiscentiam genitus originali peccato subjaceret. Sic S. Leo ser. 5. *De Nativitate Domini. Solus,* inquit, *inter filios hominum Dominus Jesus innocens natus est, quia solus sine carnalis concupiscentiæ pollutione conceptus.* Sic S. Fulgentius lib. *De Libero arbitrio, et gratia,* cap. 13. immaculatæ Christi nativitatis causam explicans, ait: *Vulvam quippe matris ejus non concupiscentia mariti concumbentis, sed omnipotentia Filii nascentis aperuit. Ideo solus est, in quo princeps hujus mundi veniens nihil invenit.* S. Bernardus in *Meditationibus,* cap. 3. ait: *Propter carnem homo vanitati similis factus est: quia ex illa vitium concupiscentiæ traxit, quo captivus tenetur, et incurvatus, ut diligat vanitatem, et iniquitatem operetur.* His itaque, et aliis similibus SS. Patrum sententiis constat non aliam transfusionis originalis peccati causam assignandam esse, præter ipsam concupiscentiam, quæ in actu generationis defervet, et in prolem traducitur. — ✳ " Eamdem sententiam constantissime tradit ac tuetur S. Augustinus plurimis in locis, præsertim vero *Epist.* 105. *Quasi vero,* inquit, *in Baptismo concupiscentiæ carnis infirmitas continuo sanetur, sicut continuo reatus ejus aboletur: sed gratia renascendi, non conditione nascendi. Unde quisquis per hanc concupiscentiam etiam de renato nascitur, sine dubitatione oberit nato, nisi et ipse similiter renascatur.* Et lib. 5. contr. Julian. cap. 18. *Qualitas,* inquit, *affectionalis mali de substantia ad substantiam non emigrando transit, sed quodam operante contagio, idest concupiscentiæ affectu, sicut de parentibus morbidis morbida soboles procreatur.* — Hoc ipsum explicat lib. 2. *oper. imperf. contr. Julian.*, exemplo podagræ, quam subinde filii hæreditario jure ex parentibus trahunt. *Si quis intemperantia sibi podagram faciat, eamque transmittat in filios, quod sæpe contingit, nonne recte dicitur in eos illud vitium de parente transiisse: ipsos quoque hoc in parente fecisse? Quoniam quando ipse fecit, in illo fuerunt: fecerunt ergo non actione hominum, sed ratione jam seminum. Quod ergo aliquoties invenitur in corporis morbis, hoc in illo primi genitoris antiquo magnoque peccato quo natura humana universa vitiata est, factum esse noverit.* Hinc lib. 1. *De Nuptiis et Concupiscentia,* quid in hoc opere tractandum suscipiat, declarat his verbis: *Intentio hujus libri hæc est, ut quantum nos Dominus adjuvare dignatur, carnalis concupiscentiæ malum, propter quod homo, qui per illam nascitur, trahit originale peccatum, discernamus a bonitate nuptiarum.* Et cap. 12. ejusdem libri causam " ✳ proferens, cur Christus noluerit naturali via generari, dicit esse, ne per concupiscentiam genitus, concupiscentiæ vitium, seu originale peccatum ex Adamo traheret. *Solus ibi,*

inquit, *nuptialis concubitus non fuit,* nempe in beata Virgine, *quia in carne peccati fieri non poterat, sine carnis pudenda concupiscentia, quæ accidit ex peccato, sine quo concipi voluit, qui futurus erat sine peccato: non in carne peccati, sed in similitudine carnis peccati; ut hinc etiam doceret omnem, qui de concubitu nascitur, carnem esse peccati, quandoquidem sola, quæ non inde nata est, non fuit caro peccati.* — ✳ " Et cap. 23.: *Hæc concupiscentia quæ solo sacramento regenerationis expiatur, profecto peccati vinculum generatione trajicit in posteros.* Et cap. 24: *Ex hac concupiscentia carnis tamquam filia peccati quæcumque nascitur proles, originali est obligata peccato, nisi in illo renascatur, quem sine ista concupiscentia Virgo concepit: propterea quando nasci est in carne dignatus, sine peccatis solus est natus.*" ✳ — Deinde ipsimet Pelagiani numquam dubitaverunt quin August. in ea fuerit sententia, quod concupiscentia ipsa propagaret peccatum originale. Hinc ortus acerrimus ille inter Julianum, et illum conflictus; utrum videlicet illa concupiscentia per peccatum Adami fuisset exorta; Julianus enim pervicacissime illam Dei creationi tribuebat, ut hac arte originalis peccati traductionem expungeret: Augustinus e contra omnibus ingenii nervis contendebat hanc concupiscentiam ex Adami peccato esse subortam, et in ejus posteros, una cum peccato esse traductam, ut videre est lib. 2. *contra Julianum*, c. 10. et lib. 2. *operis imperfecti*, et alibi sæpius. Idque verum esse facile quivis intelliget, qui noverit quis fuerit S. August. ejusque contra Pelagianos conflictus: nam in omnibus libris adversus eos editis, id unum maxime probandum usurpat, nempe concupiscentiam non esse a Deo, sed ex Adami peccato, per eamdemque peccatum originale ab Adamo ad posteros transfundi. Vana quoque foret Ecclesiæ de Pelagianis victoria, nisi ista Augustini sententia fuerit vera; omnia quippe argumenta Juliani Pelagianæ Hæresis Architecti, quibus impossibilem asserebat esse peccati originalis transitum, in id collineabant, ut concupiscentiam non esse peccati traductivam, non ex peccato oriundam assereret; sed eam fuisse primitus a Deo naturæ insitam: alioquin conjuges naturali illa commixtione sexuum forent causa peccati, atque ita damnandæ essent nuptiæ, seu conjugia; damnandus pariter Deus conjugii auctor, vel certe diabolus ipse dicendus esset auctor conjugii, et commixtionis, ex qua peccata nascerentur: quam utique machinam pelagianam, ut S. August. everteret, docuit in commixtione conjugum duo esse considerandas; nimirum commixtionem, et pudorem ejus; nuptias, quibus legitime junguntur conjuges, et concupiscentiam carnis, qua stimulante junguntur: aitque illud esse bonum, hoc malum; illius Deum, hujus diabolum auctorem; illo naturam, hoc peccatum propagari censet: ergo S. Augustinus peccatum originale per ipsam concupiscentiam, ✳ " tamquam per vehiculum a parentibus ad filios censet transfundi.

Hoc egregie explicat Angelicus Doctor 1. 2. q. 81. a. 1., ubi respondens ad secundum argumentum initio quæstionis propositum, *Dicendum,* inquit, *quod etsi anima non traducatur, quia virtus seminis non potest causare animam rationalem, movet tamen ad ipsam dispositive. Unde per virtutem seminis traducitur humana natura a parente in prolem, et simul cum natura naturæ infectio. Ex hoc enim fit iste,*

qui nascitur consors culpæ primi parentis, quod naturam ab eo sortitur per quamdam generativam motionem. Et iterum ad 3. *Ad tertium dicendum, quod etsi culpa non sit actu in semine, est tamen ibi virtute humanæ naturæ, quam concomitatur talis culpa.* Rursus ad 4. *Ad quartum dicendum, quod semen est principium generationis; quæ est proprius actus naturæ ejus propagationi deserviens, et ideo magis inficitur anima per semen, quam per carnem jam perfectam, quæ jam determinata est ad personam.*

Itaque ex mente tam S. Augustini quam Angelici Doctoris aliorumque Patrum et Doctorum, concupiscentia est quasi vehiculum quo originale peccatum a parentibus, licet eo expurgatis, in filios traducitur per viam seminalem et naturæ propagationem. Nam utriusque parentis semen cum pruritu libidinis decisum annexos habet spiritus vitales et animales qui cum ipso transfunduntur in prolem quæ subinde ex ipsius concupiscentiæ et libidinis æstu coalescit et efformatur; ita tamen quod si hæc libido ab actu generationis abesset, proles genita non minus peccatum originale contraheret, quia illud potissimum traducitur per propagationem humanæ naturæ ab Adamo in Deum perduelli derivatæ.

His similia tradit Subtilis Doctor in 2. dist. 32. quæst. unica, ubi tria docet: primum quod concupiscentia sit materiale seu vehiculum peccati originalis. Secundum quod propagatio libidinosa conferat ad transfusionem illius peccati. Tertium quod illud peccatum contrahatur in ipsa unione cum corpore qua fit ut homo conceptus sit filius Adæ. Primum docet n. 7. ubi scribit: *Concupiscentia hoc modo, idest, prout est pronitas in appetitu rationali ad concupiscendum delectabilia immoderate, est materiale peccati originalis.* Secundum tradit n. 18. *Propagatio,* inquit, *in statu innocentiæ fuisset omnino sine libidine, nunc autem quæcumque propagatio communis libidinosa est: et illa igitur quia maculosa est maculat prolem.* Et addit exponendo auctoritatem (ut ait Augustini): *Libido accipiatur pro carentia justitiæ originalis in propagantibus, quæ est causa libidinis in actu propagandi.* Tertium indicat ibidem ubi ait: *Anima est forma carnis, ex quarum unione resultat filius Adæ.* Et respondens ad argumenta initio quæstionis proposita, dicit Adamum causam esse nostri reatus et carentiæ justitiæ originalis. *Adam,* inquit, *corrupit se peccato personali, et in hoc demeritorie totam posteritatem suam.*

Ex his apparet quod eatenus peccatum originale contrahatur ab Adæ posteris quatenus, ejus sunt filii per viam seminalem et libidinosam concupiscentiam a suis parentibus geniti. " * Hinc tantopere in ipsam concupiscentiam invehitur S. Augustinus; maxime in libris contra Julianum, qui concupiscentiam veluti bonum naturæ a Deo insertum laudibus celebrabat. Hinc elaganter, et subtiliter illum carpit S. Augustinus lib. 3. cap. 21. *Ambo,* inquit, *continentiam profitemur: et si quod profitemur agimus, istam concupiscentiam profecto ambo frænamus, adversus ejus repugnantes motus ambo bellamus. Verum hoc interest, quod ego dico me malum frænare, tu autem te bonum. Ego dico mihi malum repugnare, tu tibi bonum. Ego bello adversus malum, tu adversus bonum... Gloriosa te per continentiam profiteris exercere certamina, contra quid? Rogo quid dicturus es, nisi contra carnis concu-*

piscentiam? Sed utrum amicam, an adversariam? Numquid nisi adversariam respondebis? Caro enim concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem: hæc enim invicem adversantur, sicut Apostolus testis est. Fortasse ergo eam laudare te fingis: nam quomodo fideliter simul agas duo ista, non video, ut laudes velut amicam, et expugnes velut inimicam. Unum eorum credimus: sed elige quid credamus. Si ex animo pugnas, non ex animo laudas: si autem simpliciter agis in præconio, colludis in prælio... Tamen ex his duobus quorum putari potes unum ex animo facere, alterum fingere: malim te fallenter laudare concupiscentiam, quam fallaciter impugnare: tolerabilius enim lingua tua quam vita mentitur; tolerabilius sententia, quam continentia simulatur. Fingis quippe laudem, qua sis adversarius sententiæ meæ, si non fingis castitatem, qua es adversarius concupiscentiæ tuæ. Ita fiet ut nec contra me diutius proferas fallaciter verbum, si veraciter geris contra libidinem bellum. Quibus patet non aliud prætendere Sanctum Augustinum, quam concupiscentiam esse mali incentivam, adversus quam totis viribus depugnandum est.

✻ " Dices: Contra hanc et præcedentem Conclusionem, atque hactenus asserta: Idcirco concupiscentia censeretur "✻ esse propagativa originalis peccati, illudque ex natura ipsa per vitiatam generationem transfundi, maxime quia omnes homines eatenus dicuntur peccatum originale contrahere, quatenus in Adamo peccaverunt, ea scilicet ratione, quod Deus pactum cum Adamo inierit, et omnes posterorum voluntates in ipsius voluntate collocaverit; ita ut quemadmodum esset ejus futura voluntas omnium in transfundenda justitia originali, si divinis mandatis obtemperasset; ita quoque prævaricatio ejus omnium censeretur. Sed pactum illud divinum omnino fictitium est, et S. Augustino aliisque SS. Patribus prorsus ignotum: ergo hac ratione non censetur originale peccatum propagari. — **Nego minorem**; nam divinum illud pactum initum fuisse cum Adamo plurimi docent e SS. Patribus, imprimis vero S. Chrysostomus in Epistolam ad Coloss. eo pacto explicat illud capitis 2. *Delens quod adversus nos erat Chyrographum decreti. Quodnam*, inquit, *Chyrographum auctor intelligit? Quod ad Moysen dixerant, Quæcumque dixit Deus faciemus: aut id quod fecerat ad Adamum dicens: Quocumque die comederis ex hoc ligno, morte morieris.* Similiter S. Hieron. expendens illa verba Oseæ cap. 6. *Ipsi sicut Adam transgressi sunt pactum meum, ibi prævaricati sunt in me:* sic Deum loquentem inducit: *Ipsi autem imitati sunt Adam, ut quod ille in Paradiso fecerat pactum meum legemque præteriens, isti in terra facerent. Et ibi, hoc est, in Paradiso omnes prævaricati sunt in me, in similitudinem prævaricationis Adami. Non enim mirum, si quod in parente præcessit, etiam in filiis condemnetur.* Hoc ipsum etiam aperte edocet S. August. Exponens illud *Gen.* 17. *Delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit*, ita ait: *Potest movere, quomodo intelligi oporteat quod hic dictum est:* masculus qui non circumcidetur carne præputii sui octavo die, interibit anima illa de genere suo, quia testamentum meum dissipavit; *cum hæc nulla culpa sit parvuli, cujus dixit animam perituram: nec ipse dissiparerit testamentum Dei, sed majores, qui eum circumcidere non curarunt, nisi quia etiam parvuli, non secundum vitæ suæ proprietatem, sed*

secundum communem generis humani originem, omnes in illo uno testamentum Dei dissipaverunt, in quo omnes peccaverunt. Multa quippe appellantur testamenta Dei, *exceptis illis duobus magnis*, vetere, et novo, *quod licet cuique legendo cognoscere. Testamentum autem primum, quod factum est ad hominem, profecto illud est: Qua die ederitis, moriemini. — Confirmatur hæc responsio* ex ipsa Scriptura sacra, quæ non obscure significat intervenisse pactum aliquod aut constitutionem divinam, ut peccatum Adæ transfunderetur, et pertineret ad posteros. Hoc enim Paulus indicat cum ait omnes in Adamo peccasse Rom. 5. *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit in quo omnes peccaverunt. Idcirco autem omnes in eo peccavimus*, inquit, S. August., *quia nos omnes unus ille eramus;* non physice tantum, quatenus ille erat nostrum omnium progenitor: sic enim quilibet suorum filiorum caput censeri potest, et unus cum illis; nec tamen propterea filii dicuntur contrahere peccata parentum. Oportuit ergo Adamus fuerit divina constitutione caput morale omnium naturali via generationis ab ipso descendentium, ad eum effectum, ut ejus voluntas in observatione, vel in transgressione divini præcepti censeretur esse voluntas omnium posterorum. — *Confirmatur iterum* ex eodem Apostolo *ibidem* dicente, quod simili modo Adamus sua inobedientia nobis nocuit ad contrahendum originale peccatum, quo Christus sua obedientia nobis prodest ad obtinendam justificationem, et vitam æternam: atqui obedientia Christi non prodest nobis efficaciter ad justificationem, et vitam æternam ex sola rei natura, sed maxime ex voluntate, et institutione, qua Deus voluit ut nobis applicaretur, et ad illum finem prodesset: ergo sicut Christi merita prosunt his et illis ad justificationem vitæ, non ex sola rei natura, sed ab institutione Dei, ita cum Christo paciscentis, ut legimus Isaiæ 53. *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longævum, et voluntas Domini in manu ejus dirigetur. Pro eo quod laboravit anima ejus, videbit, et saturabitur. In scientia sua justificabit ipse justus servus meus multos, et iniquitates eorum ipse portabit. Ideo dispertiam ei plurimos, et fortium dividet spolia; pro eo quod tradidit in mortem animam suam, et cum sceleratis reputatus est:* sic ab eadem divina institutione, et non ex sola rei natura provenit, quod Adami peccatum pertineat ad posteros, illisque noceat ad condemnationem.

Conclusio tertia. — Soli et omnes Adæ posteri, qui via naturalis generationis ab eo descendunt, originali peccato inficiuntur, nisi speciali Dei beneficio, ab ea lege communi eximantur. Hæc Conclusio tres partes complectitur, quarum

Prima est omnium Catholicorum, nempe omnes ab Adamo propagatos peccatum originale contrahere; eamque aperte docet S. Aug. lib. 10. *De Gen. ad litter.*, cap. 19. et 20, ubi affirmat *peccatum originale nonnisi per seminalem generationem transfundi.* Idem pariter docet Tridentinum Sess. 6. cap. 3. ubi ait: *Homines nisi ex semine Adæ propagati nascerentur, non nascerentur injusti.* Hujus autem veritatis ratio assertiva est, quia solus Adam accepit justitiam transfundendam in eos, qui seminali generatione, seu via naturali generatio-

nis ab eo descendunt: ejusque loco peccatum, et illius originalis justitiæ privationem traducit.

Ratio autem cur solus Adamus totam humanam naturam suo peccato inficere potuerit, idque nullus e posteris quovis peccato possit præstare, est triplex: *Prima* quidem, quia Adamus non erat tantum naturæ humanæ individuum, sed etiam ejusdem naturæ principium. *Secunda*, quia divinum præceptum non tantum illi fuit impositum, tamquam singulari personæ, sed tamquam generis humani stipiti, et capiti totum illud humanum genus repræsentanti et continenti; hinc ipso peccante, universum genus humanum peccare videbatur. *Tertia* denique ratio est, quia ex lege æquitatis, et justitiæ nullus promereri potest præmium et emolumentum, qui ex adverso non fuerit damno subjectus. Unde nec poterant filii, et nepotes justitiam originalem promereri, Adamo sese bene gerente, nisi pariter damno subjicerentur ipso peccante: hoc autem de cæteris hominibus dici nequit; nullus enim est suorum principium primum, nec in ipso viget tota natura, nec ipso merente, ejus posteri fieri possunt illius meriti capaces; hinc nec ipso peccante debent fieri peccati ejus participes. Solus ergo Adamus totam naturam suo peccato vitiare potuit; utpote qui omnium sortem, sicut et naturam, præcontinebat: subindeque certum est, quod soli ab eo via seminali propagati originale peccatum contrahant. — Hinc inferendum, solum Adamum esse causam moralem transfusionis peccati in posteros; adeo ut si Adamo non peccante, tamen peccasset Eva, posteri originale peccatum non contraxissent. Quod utique Scriptura sacra aperte satis edocet dum omnium hominum damnationem, mortem, et peccatum in solum Adamum refundit. Sic ad Rom. 5. *Per unum hominem mors etc. Per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi etc.* Unde Apostolus Adamum tamquam caput opponit Christo. Sic primæ ad Corinth. 15. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur.* Similiter Concilia Milevitanum, Arausicanum, et Trident. *Sess.* 5. *Canone* 2. definiunt *Adæ prævaricationem non sibi soli, sed etiam ejus propagini nocuisse, ac sanctitatem, et justitiam, tam sibi, quam nobis perdidisse.* Quæ omnia de Eva pariter dici debuissent, si ipsa peccatum originale ad posteros transfudisset. Nec obstat illud Ecclesiastici 25. *21 muliere initium factum est peccati, et per illam omnes morimur.* Nam etsi non in illa, tamen per illam, uti per diabolum peccati incentorem, morimur omnes, quia prius peccando fuit Adæ occasio, et irritamentum peccati. Quod utique allegat Sapiens, ut monitum faciat virum probum, quam provide ipsi cavendum sit a mulieribus. — Inferendum secundo cum SS. Patribus in prima objectione præcedentis Conclusionis laudatis, Christum Dominum non fuisse originali peccato obnoxium; utpote, qui non seminali via ab Adamo descenderit, sed mirabili Spiritus sancti operante virtute ex Maria Virgine fuerit Conceptus. — Inferendum denique, quod qui miraculose crearentur, vel formarentur, aut ex costa, aut ex aliqua parte corporis unius ex Adami posteris, illi peccatum originale non contraherent, ut docet Subtilis Doctor *in* 2. *distinct.* 32. *n.* 6. ubi ait: *Homo miraculose formatus de carne digiti mei non contraheret peccatum originale, quia id docet Anselmus* c. 19. *ubi vult, quod duæ sunt rationes quare Christus non contraxit pecca-*

tum originale, et quarum una per se sufficeret sine altera : una quia purgata fuit caro ejus in beata Virgine : secunda, quia non erat filius naturalis Adæ, et ideo non obligabatur in Adam. Hoc ipsum colligitur ex Concilio Tridentino Sess. 6. cap. 3. ubi ait: *Revera homines nisi ex semine Adæ propagati nascerentur, non nascerentur injusti : cum ea propagatione per ipsum, dum concipiuntur, propriam injustitiam contrahant.* Secus autem est de hominibus genitis ab incubis semine virili aliunde advecto ; vel a parentibus quorum sterilitatem Deus miraculose abstulit, ut docet S. Anselmus lib. *De Conceptu Virginali,* cap. 16. Quia supposito illo miraculo, semen agit naturaliter in virtute seminantis ; indeque naturalis generatio sequitur, et propagatio seminalis ex Adamo.

Secunda pars Conclusionis est contra Calvinistas affirmantes filios a Parentibus fidelibus procreatos, hoc ipso, a reatu peccati originalis per non imputationem exemptos esse, ita quod licet affirment eos non carere concupiscentia habituali, in qua peccati originalis rationem constituunt, ut constat ex *Articulo* 11. *suæ Confessionis ;* volunt tamen peccatum originale in illis parvulis non esse ut in aliis, nempe cum reatu pœnæ, et exclusione a regno cælorum: etiamsi non adhibeatur illis aliud remedium, quam sanctitas parentum. Verum in eos Scriptura sacra militat, quæ generaliter profert, *In quo omnes peccaverunt,* ad Rom. 5. et idem Paulus licet ex parte fideli oriundus, tamen profert ad Ephesios 2. *Eramus et nos natura filii iræ sicut et cæteri,* hoc est, nullum erat discrimen inter nos ex fidelibus ortos, et alios quoad esse filios iræ ; ac proinde exclusos a regno cælorum. Eaque fuit semper Ecclesiæ traditio, quæ idcirco baptismum, filiis etiam Parentum fidelium, necessarium ad salutem esse judicavit, juxta illud Christi Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei.* Unde S. August. lib. *De Origine animæ,* cap. 9. *Noli credere, noli dicere, infantes antequam baptizentur, morte præventos pervenire posse ad originalium indulgentiam peccatorum, si vis esse Catholicus.*

Tertia denique pars per se clara est, nempe omnes contrahere peccatum originale nisi divino privilegio eximantur: potest enim Deus pro sua auctoritate et misericordia, quos voluerit ex Adami posteris ab originalis peccati debito et labe eximere: uti revera illo singulari privilegio Virginem Deiparam ab illa communi lege, et debito contrahendi peccatum originale liberam fecit, ut probabimus in tertio libro Sententiarum, ubi cælestes, divinasque sacratissimæ Virginis præcellentias, ac prærogativas recensebimus.

Quæres: *an omnes Adæ posteri peccatum originale æqualiter contrahant?*

Respondet Seraphicus Doctor in 2. dist. 33. qu. 1. primum supponendo « tria ad originale peccatum concurrere ; scilicet debitæ « justitiæ carentiam, concupiscentiam, carnis fœditatem : et primum « esse ipsi originali essentiale, secundum vero materiale, et tertium « causale. Si igitur originale deberet augeri, ex aliquo istorum oportet ipsum intendi : cum autem per nullum horum intendi habeat, « in omnibus æqualiter habet reperiri. Quantum ad carentiam nam-

« que debitæ justitiæ non potest intendi ; ista enim carentia non po-
« test esse major in uno, quam in alio, nisi triplici de causa: Aut
« quia sit obligatio fortior, aut quia sit ibi major privatio, aut quia
« modus privandi sit detestabilior : nullo istorum modorum major
« habet esse carentia in homine uno, quam in alio ; non enim obli-
« gatio fortior, quia omnes æqualiter obligamur in Adam ; nec pri-
« vatio major, quia eodem dono scilicet originalis justitiæ omnes per
« originalem culpam nudamur : nec modus privandi detestabilior, quia
« omnes privati sunt per unam inobedientiam Adæ : et sic originale
« ratione carentiæ debitæ justitiæ non recipit magis et minus, sed in
« omnibus æqualiter est. Similiter nec quantum ad concupiscentiam
« intendi habet. Si enim intenditur appetitus, vel concupiscentia re-
« spectu alicujus delectabilis in aliquo, hoc potest esse tripliciter: Aut
« ex complexione, aut ex assuefactione, aut ex vinculi refrænantis
« confractione : primo modo absque dubio concupiscentia augeri po-
« test, sicut patet de concupiscentia carnis, quæ magis fervet in cho-
« lericis, et sanguineis, quam in melancholicis; sed talis intensio nihil
« facit ad culpam : non enim est culpabilis, sed naturalis, vel pœna-
« lis. Similiter, et secundo modo concupiscentia intendi potest in eo-
« dem homine, sicut patet in eo, qui assuefactus est luxuriari, et bona
« cibaria comedere, ad quod magis est pronus, et ardentius concupi-
« scit, quam qui talia non gustavit : sed hæc intensio non facit ad
« originale peccatum, sed potius ad actuale ; quia non dicitur origi-
« nale peccatum concupiscentia quocumque modo, sed solum prout ab
« origine contracta est. Tertio modo non potest intendi, sed in omni-
« bus habet æqualiter reperiri, pro eo quod illud retinaculum origi-
« nalis justitiæ merito culpæ Adæ in omnibus est contractum. Et quo-
« niam secundum istum tertium modum attenditur quantitas originalis
« ex parte concupiscentiæ, hinc est, quod quantum ad concupiscen-
« tiam originalis culpa in omnibus, in quibus est, reperitur æqualiter.
« Similiter quantum ad fœditatem, quæ est in carne, non potest esse
« majus, et minus originale : et hoc patet ; nam quod aliqua proprietas
« intendatur, requiritur idoneitas ad intensionem, tam ex parte suscepti-
« bilis, quam ex parte proprietatis, quæ intenditur, quam etiam ex
« parte agentis : et si aliquod horum defuerit, proprietas illa non ha-
« bet intendi sicut patet consideranti. Omnia autem hæc deficiunt in
« proposito. Defectus enim est ex parte susceptibilis : nam sicut spe-
« culum novum inficitur a muliere menstruata, sed postquam invete-
« ratum est aliquo aspectu non recipit novam infectionem, sic mala
« natura in statu primordiali quasi nova existens, infici habuit a cor-
« ruptione personæ : postmodum vero quasi inveterata ex nova cor-
« ruptione non recipit novam infectionem. Defectus etiam est ex parte
« agentis, quia nullus est post primum hominem cujus transgressio
« respiciat nisi obligationem personæ ; hinc est quod talis culpa non
« habet inficere carnem conjunctam. Defectus etiam est ex parte pro-
« prietatis intensibilis ; illa enim quorum potentia est in termino, non
« habent recipere majus et minus, sicut vult Philosophus : fœditas au-
« tem carnis, secundum quod est principium contractionis originalis,
« ortum habet ex carentia originalis justitiæ : et quia carentia illa
« nuditas quædam est, et nudo non est reperire magis nudum, sicut

« originalis justitiæ nuditas non recipit magis, vel minus, sic nec car-
« nis fœditas. Et sic patet quod ex parte fœditatis carnis originale non
« habet intendi, nec augmentari in eodem, vel in diversis; nec ex
« parte concupiscentiæ: nec carentia debitæ justitiæ, sicut ostensum
« est; nec sunt plura concurrentia ad originale. Manifestum est igitur
« quod originale peccatum in omnibus, in quibus reperitur, habet esse
« æqualiter : et concedendæ sunt rationes hoc ostendentes ».

Dices: Nullum malum est in summo; quia nihil est summe malum: sed originale peccatum malum est: ergo non est in summo: sed quod est citra summum, intendi potest, et augeri: ergo originale peccatum intensibile est: igitur potest majus in uno quam in altero reperiri. — **Respondet Seraphicus Doctor**, quod est summum simpliciter, et est summum in genere: et quamvis non contingat reperiri summum malum simpliciter, est tamen reperire malum summum in proprio genere; sicut videmus aliquem ita privatum visu, quod non potest esse magis. Sic, et in proposito potest intelligi, quod originale privat simpliciter justitia originali: et ideo ejus infectio est in termino. Posset tamen dici quod etsi non esset in summo, non tamen sequitur quod posset intendi; quia potest esse defectus, ex parte sui susceptibilis, vel ex parte agentis: et utrumque hic deficit, sicut supra ostensum est.

Dices 2: Una anima habet meliora naturalia quam altera, adeoque ejus corruptio pejor est; similiter aliqui proniores sunt ad malum, et concupiscentiæ motibus dirius agitantur; adeoque magis inficiuntur originali peccato. — **Nego consequentiam**, et ad primum dico quod etsi animæ rationales habeant perfectiones graduales secundum quas una alteram substantialiter præcellit; non tamen una præcellit alteram ratione puritatis et innocentiæ ad quam destinabantur; adeoque cum illa innocentia originalis fuerit æqualiter in omnes homines transfundenda, ita pariter illius privatio in omnibus æqualis est. *Ad secundum* vero dico, revera quidem aliquos homines dirius, quam alios concupiscentiæ motibus jactari; id tamen, inquit Seraphicus Doctor, non provenit ex originali peccato gravius eos lædente et afficiente, sed ex complexione vel assuefactione; quia nempe pravis suis motibus non obsistunt, nec repugnant.

QUÆSTIO QUARTA.

QUINAM SINT PRÆCIPUI EFFECTUS ORIGINALIS PECCATI.

Notandum 1. Certo certius esse peccatum primi Parentis non tantum humanam naturam labefactasse, ipsam sibi divinitus concessis charismatibus spoliando, sed eam in pluribus etiam vulnerasse. Unde non incongrue plurimi e SS. Patribus hominem primum, et in ipso posteros omnes putant a Christo Domino adumbratum fuisse illa Parabola Lucæ 10. *Hominis descendentis ab Jerusalem in Jericho, et incidentis in latrones; qui despoliaverunt eum, plagisque impositis abierunt, semiviro relicto;* at non ita compertum, quæ sint ipsa præcipua humanæ naturæ per peccatum inflicta vulnera. Constat equidem omnes ærumnas corporis, et animæ, quibus toto vitæ nostræ curriculo jacta-

mur, necnon et mortem ipsam, ab originali peccato in omne humanum genus esse derivatas. Etenim si stetisset felix innocentiæ status, nec mortem, nec miserias mortis asseclas unquam pertulisset homo; quamquam enim constitutione naturæ fuisset mortalis, ut in præcedenti Disputatione probatum est, nusquam tamen mortem fuisset expertus, ut egregie docet S. August. lib. 6. *De Gen. ad litter.*, cap. 25. ubi cum dixisset *Adamum secundum quemdam modum creatum fuisse immortalem*, adjicit: *quod ei præstabatur de ligno vitæ, non de constitutione naturæ, a quo ligno separatus est, cum peccasset, ut posset mori: qui nisi peccasset, posset non mori. Mortalis ergo erat conditione corporis animalis: immortalis autem beneficio Conditoris.* Quemadmodum ergo ab illa felicitatis patria mors omnino exulabat, ita omnino abesset miseria, qua undequaque, sive ex animo, sive ex sensibus, sive ex corpore, sive ex rebus externis ingruente, homo cruciaretur invitus: invitum enim quocumque, sive magno, sive exiguo affligi malo, non est natura instituti hominis, sed pœna damnati. Unde S. Augustinus lib. 5. *contra Julianum*, cap. 5. summam ab omnibus incommodis corporalibus immunitatem, quæ nullos externos sensus intrinsecus aut extrinsecus ulla ratione offendi aut perturbari sineret ante admissum ab Adamo peccatum, ita strictim explicat his verbis: *Absit*, inquit, *ut credamus aliquid fuisse unde sensum nostrum, sive intrinsecus, sive extrinsecus, aut dolor pungeret, aut labor fatigaret, aut pudor confunderet, aut ardor ureret, aut algor stringeret, aut horror offenderet.* Certum est igitur omnes corporis, et animæ ærumnas ab ipso originali peccato, quasi virulento malorum omnium fonte, in universum genus humanum effluxisse; verum an etiam naturales hominis facultates ac vires omnino pessundaverit, hic determinandum est. Idcirco

Notandum 2. Triplex in homine distingui posse naturalium virtutum ac facultatum genus; videlicet *intellectualis*, *arbitrariæ*, et *animalis*: ex quibus totuplex erumpit velut appetitus, quo fertur in id quod ipsis facultatibus commodum est: vis enim *intellectiva* veritatem sectatur, et inquirit, ut in ejus adeptione oblectetur, et quiescat: *arbitraria* vero, seu voluntaria bonum prosequitur, malum refugit, et id omne quod hominis libertatem illustrat confirmatque, exquirit, et exoptat: *sensitiva* tandem, in id quod sensibus arridet, erumpit; ut quamdam ex eo oblectationem, et felicitatem excipiat. *Prima* hominem Angelis assimilat: *secunda* Deo parem velut efficit: *tertia* vero eum animantibus aggregat. *Primæ* opponitur ignorantia, et animi cæcitas: *secundæ* captivitas, et in assequendo bono, maloque refugiendo languor: *tertiæ* vero sensuum ærumnæ, et effrænata concupiscentiæ jactatio. An autem, et qualiter has omnes plagas originale peccatum humanæ naturæ intulerit, hic est aperiendum.

Notandum 3. Naturæ rationali, eo ipso quo rationalis est, inditam esse non modo capacitatem, sed etiam inclinationem, et nativam propensionem ad bonum honestum, quod præcipue inter tria bonorum genera rationi consonum est. Hæc autem inclinatio duplex distingui potest: una quidem remota et radicalis, quæ est ipsa animæ rationalis substantia, ut habet rationem naturæ, et principii veluti radicalis ex quo facultates et operationes erumpunt: alia vero proxima

quæ reperitur in potentiis, et facultatibus ex quibus operationes oriuntur : potentiæ autem illæ sunt præcipue intellectus et voluntas; appetitus enim sensitivus tantum participat aliquid rationis propter intimam conjunctionem, quam habet cum parte rationali ; unde etiam imperfectam solum habet inclinationem ad bonum honestum ; quapropter indiget virtutibus moralibus quæ ipsum rationali appetitui subjiciant.

Advertendum insuper inclinationem harum facultatum ad bonum honestum, intelligi posse dupliciter esse diminutam: *Primo* quidem intrinsece, et ex parte subjecti, si nempe ab eis aliquid entitatis, vel intensionis substrahatur, sicut minuuntur habitus dum remittuntur. *Secundo*, ex parte termini, integra remanente subjecti entitate, quatenus supervenientibus aliquibus impedimentis potentia removetur ab attingentia vel consecutione termini, in quem propendebat : quo enim potentia ratione impedimentorum magis fuerit ab aliquo actu præpedita, eo minor erit illius inclinatio, et habilitas ad talem actum eliciendum.

His ita præmissis, quatuor maxime veniunt hac in Quæstione resolvenda. 1. Quæ fuerint vulnera rationali facultati per originale peccatum inflicta. 2. An illud arbitrariæ, et voluntariæ facultatis libertatem omnino fregerit. 3. Quas plagas appetitui sensitivo intulerit. 4. denique, qualiter inclinationem ad bonum honestum immutaverit.

Conclusio prima. — Quatuor sunt præcipue vulnera, quæ Intelligentiæ seu humanæ menti peccatum originale inflixit.

Primum est Ignorantia rerum necessariarum ad ipsius etiam vitæ naturalis conservationem, quæ in infantibus tanta est, quanta ne in bestiis quidem, ut eleganter explicat S. Augustinus lib. 1. *De Peccatorum meritis, et remissione*, cap. 38. *Multorum*, inquit, *pecorum pulli quamvis sint parvuli, neque accedentibus corporis incrementis etiam mente proficiant, quoniam rationalem animam non habent, tamen etiam minutissimi, et currunt, et matres agnoscunt, nec sugendis uberibus cura, et ope admoventur aliena : sed ea ipsi in maternis corporibus loco abdito posita mirabili facilitate noverunt. Contra homini nato, nec ad incessum pedes idonei, nec manus saltem ad scalpendum habiles, et nisi ope nutrientis admotis labris papillæ uberis ingerantur, nec ubi sint sentiunt, et juxta se jacentibus mammis magis possint esurientes flere quam sugere. Proinde infirmitati mentis congruit hæc omnino infirmitas corporis, nec fuisset caro Christi in similitudine carnis peccati, nisi caro esset ista peccati, cujus pondere rationalis anima sic gravatur.*

Secundum vulnus est fatuitas et mentis hebetudo, quæ nonnullis ab ipsa nativitate inest ; nullum enim est animal quod ita destitutum sit notitia ope rationis convenientis suæ naturæ, ut homines aliqui idiotæ, et rudes nascuntur. Hanc humanæ mentis calamitatem, et miseriam lugens, ita describit S. Augustinus Epistola 28. ad Hieron. *Tam tardi*, inquit, *nonnulli sunt, et obliviosi, ut ne prima quidem discere litterarum elementa potuerint. Quidam vero tantæ sunt fatuitatis, ut non multum a pecoribus differant, quos moriones vulgo nominant...*

Hinc lib. 1. *De Peccatorum meritis*, cap. 22. refellens eos, *qui juxta Platonem putant animas ob delicta alibi commissa, in corpora meritis suis convenientia detrudi, in iisque magis minusque affligi:* sic ait: *Quis non secundum istos, qui ex meritis prioris vitæ ante hoc corpus in cœlestibus gestæ, animas terrenis corporibus magis minusve gravari opinantur, affirmet eos ante istam vitam sceleratius immaniusque peccasse, qui mentis lumen sic amittere meruerunt ut sensu vicino pecoribus nascerentur? non dico tardissimi ingenio, nam hoc de aliis dici solet, sed ita excordes, ut etiam cirrati ad movendum risum, exhibeant cordatis delicias fatuitatis, quorum nomen ex Græco derivatum, moriones, vulgus appellat.*

Tertium vulnus est difficultas discendi et scientiam comparandi. Tantas namque tamque altas radices suas in quorumdam mentibus ignorantia propagavit, ut malint illi semper in inscitiæ tenebris vivere, quam tantum exantlare laborem, quantus in scientiis comparandis occurrit. Hinc S. Augustinus lib. 22. *De Civitate Dei*, cap. 22. *Quid*, inquit, *aliud indicat horrenda quædam profunditas ignorantiæ, ex qua omnis error existit, qui omnes filios Adam tenebroso quodam sinu suscipit, ut homo ab illo liberari sine labore, dolore, timore non possit?* Hinc lib. 1. *De Peccatorum meritis*, cap. 36. ex hac inscitia, et ad discendum difficultate colligit peccatum originale. *In illa igitur*, inquit, *ignorantiæ densissima tenebra, ubi anima infantis recentis ab utero, utique anima hominis, utique anima rationalis non solum indocta, verum etiam indocilis jacet, quare, aut quando, aut unde contrusa est, si natura est hominis sic incipere, et non jam vitiosa est ista natura? Cur non talis creatus est Adam? Cur ille capax præcepti, et valens uxori, et omnibus animalibus nomina imponere? . . . . Iste autem nesciens ubi sit, quid sit, a quo creatus sit, a quibus genitus sit, jam reus delicti, necdum capax præcepti, tum profunda ignorantiæ caligine involutus et pressus, ut neque tamquam de somno excitari possit, ut hæc saltem demonstrata cognoscat, sed expectetur tempus quo hanc nescio quam velut ebrietatem, non per unam noctem, sicut quælibet gravissima solet, sed per aliquot menses atque annos paulatim digerat, quod donec fiat, tam multa in majoribus punimus, toleramus in parvulis, ut numerari omnia non possint.* Hæc autem discendi, et scientiæ capessendæ difficultas ex eo maxime apparet, quod etsi omnes homines natura scire desiderent, inquit Aristoteles lib. 1. *Met.* vel ut ait Tullius in 1. Tuscul. *Natura inest mentibus nostris insatiabilis quædam cupiditas veri videndi:* tamen tanta est humanæ mentis imbecillitas, ut ne bestiolæ quidem ac vermiculi naturam perfecte noverit; unde merito Ecclesiastes c. 1. *Cunctæ res difficiles: non potest eas homo explicare sermone.* At longe major est sui ipsius inscitia; siquidem mens humana nihil minus quam seipsam novit, imo nec opera propria intelligit: unde Regius vates Psal. 18. *Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me.* Quod sane summum est incredibilis infelicitatis argumentum, ut ipse qui propria voluntate diebus singulis peccat, vix tamen discernere possit, an peccaverit vere, an deliberata voluntate consenserit, quoties, quantumque deliquerit. Quam autem obscuram ac modicam de Deo notitiam sibi comparare possit humanum studium, testantur tot erroneæ opiniones Ethni-

corum de natura Dei; siquidem eo usque progressa est ipsorum vesania, ut etiam divinitatem non solum vilioribus animantibus, sed etiam quibusdam olerum ac herbarum generibus tribuerint.

Quartum denique vulnus humanæ menti ab originali peccato insitum est ipsa animi levitas, et indiscreta agitatio, qua fit ut multa inania et inepta, necessariis gravioribusque prætermissis, animo plerumque volvamus etiam inviti. Quam utique calamitatem S. Hieronymus luget *in dialogo adversus Luciferanos*, in aliorum fortasse persona loquens, *Nunc*, inquit, *creberrime in oratione mea, aut per porticus deambulo, aut de fœno computo, aut abductus turpi cogitatione, etiam quæ dicta erubescenda sunt, gero.* Et S. Augustinus, lib. 10. Confess. cap. 35. *Cum*, inquit, *in hujuscemodi rebus conceptaculum sit cor nostrum, et portet copiosæ vanitatis caterras, hinc et orationes nostræ sæpe interrumptur, atque turbantur, et ante conspectum tuum, dum ad aures tuas voce cordis intendimus, nescio, unde irruentibus nugatoriis cogitationibus, res tanta præciditur.*

Conclusio secunda. — QUATUOR PARITER SUNT PRÆCIPUA VULNERA HUMANÆ VOLUNTATI, ET ARBITRARIÆ FACULTATI AB ORIGINALI PECCATO INFLICTA.

Primum est ipsa amoris ad seipsum conversio, qua fit, ut omnes quærant quæ sua sunt, et inordinato sui amore flagrent. Inde nascuntur omnes illæ animi deviationes, quas enumerat sanctus Augustinus, lib. 22. *De Civitate Dei*, cap. 22. *Nempe, mordaces curæ, perturbationes, formidines, insana gaudia, discordiæ, lites, bella, insidiæ, iracundiæ, inimicitiæ, fallaciæ, adulatio, fraus, furtum, rapina, perfidia, superbia, ambitio, invidentia, homicidia, parricidia, crudelitas, nequitia, luxuria, petulantia, impudicitia, impudentia, fornicationes, adulteria, incesta, et contra naturam utriusque sexus tot stupra, atque immunditiæ, quas turpes etiam dicere solemus; sacrilegia, hæreses, blasphemiæ, perjuria, oppressiones innocentium, calumniæ, circumventiones, prævaricationes, falsa testimonia, iniqua judicia, violentiæ, latrocinia, et quidquid talium malorum in mentem non venit, et tamen de vita hominis non recedit:* quæ omnia opera tenebrarum, quamvis a pravis tantum hominibus exerceantur, tamen ab ipso perversi proprii amoris per originale peccatum ingesti virulento fonte dimanant.

Secundum vulnus est ipsa grandis difficultas, quam experitur quisque in vitiis superandis, et virtutibus excolendis. Quamquam enim natura ipsa ad virtutem stimulet, et a vitio removeat, maxime cum finis naturalis hominis, quantum ad voluntatem, sit vivere secundum dictamen rectæ rationis, adeoque virtutem ipsam sectari; nihilominus ægre et difficulter ad eam homines tendunt: cujus rei testes sunt ingentes illæ ac multiplices pœnæ quibus tum parvuli, tum majores urgendi sunt, ut vel inviti ad virtutem stimulentur, et coerceantur a vitiis. Hinc Aug. loco mox laudato: *Quid sibi volunt multimodæ formidines, quæ cohibendis parvulorum vanitatibus adhibentur? quid Pedagogi, quid Magistri, quid ferulæ, quid lora, quid virgæ, quid disciplina illa, qua Scriptura sacra dicit, dilecti filii latera esse tundenda, ne crescat indomitus, domarique jam durus aut vix possit, aut fortasse non possit? Quid agitur his pœnis omnibus, nisi ut debelletur*

imperitia, et prava cupiditas refrænetur, cum quibus malis in hoc sæculo vivimus? His accedit incredibilis illa negligentia in his comparandis, quæ ad beate vivendum, tum in hac vita, tum etiam post mortem spectant: quamquam enim apprime noverint homines unicam, quam in hac mortali vita delibare possunt qualemcumque felicitatem, in studio virtutis esse repositam: licet pariter per fidei lumen constanter noscant cælestem beatitudinem nonnisi pie viventibus esse repromissam; nihilominus experientia constat plerosque hominum nil minus habere cordi, quam de parandis virtutibus, et bonis operibus eliciendis, quibus temporalem beatitudinem assequi, et æternam promereri queant; tanta videlicet sui ipsius oblivio, tam ingens sopor, tam infelix securitas genus humanum ex primæ prævaricationis peccato oppressit.

Tertium vulnus est ipsa propriæ voluntatis in seipsam continua pugna, et instabilis quædam inconstantia; nam cum res omnes creatæ tum superiores ut Angeli, quam inferiores ut pecudes, semper idem velint aut nolint, bonum prosequantur, malum fugiant, solus homo alternante propria voluntate jactatus, respuit quæ mox elegerat, et seligit quæ in fastidio habuerat. Inde fit quod pars ipsa animi superior non solum cum interiori perpetuam luctam patitur, sed etiam secum ipsa perpetuo confligit. Hinc S. August. lib. 8. *Confess.* cap. 9. *Unde hoc monstrum,* inquit, *et quare istud? luceat misericordia tua, et interrogem, si forte mihi respondere possint latebræ pœnarum hominum, et tenebrosissimæ contritiones filiorum Adam. Unde hoc monstrum, et quare istud? Imperat animus corpori, et paretur statim, imperat animus sibi, et resistitur... Ego cum deliberabam, ut jam servirem Domino meo, sicut diu disposueram, ego eram qui volebam, ego qui nolebam. Nec plane volebam, nec plane nolebam; ideo mecum contendebam, et dissipabar a meipso, et ipsa dissipatio me invito quidem fiebat: nec tamen ostendebat naturam mentis alienæ, sed pœnam meæ.*

Quartum denique vulnus ab originali peccato arbitrariæ, et voluntariæ humanæ facultati inflictum, est ipsa liberi arbitrii infirmitas, et diminutio; nam, ut pluribi docet S. Augustinus, per primi Parentis peccatum hominis liberum arbitrium ita vitiatum est, ut ad virtutem sectandam et amplectendam, nisi divina gratia vegetetur ac roboretur, omnino infirmum sit et invalidum: hinc videtur asserere illud omnino corruisse: nam ut ait lib. *De perfectione justitiæ,* cap. 4. *Victa vitio, in quod cecidit, voluntate, caruit libertate naturæ:* et in Enchiridio cap. 30. *Libero arbitrio male utens homo, et se perdidit, et ipsum:* et in Epistola ad Vitalem, *Liberum arbitrium ad diligendum Deum, primi peccati granditate perdidimus.* Hæc tamen non ita veniunt intelligenda, quasi voluerit S. Augustinus per peccatum primi Parentis liberum arbitrium omnino periisse: contrarium namque aperte edocet pluribi, maxime Epist. 47. ad Valentinum; *Fides Catholica,* inquit, *neque liberum arbitrium negat sive in vitam bonam, sive in vitam malam, neque tantum ei tribuit, ut sine gratia valeat aliquid:* et lib. 2. *ad Bonifacium* cap. 5. ait: *Peccatum Adæ arbitrium liberum de hominum natura periisse non dicimus.* Et lib. 1. *ad eumdem cap.* 2. aperte edocet qualiter liberum hominis arbitrium censeatur per Adam peccatum imminutum; quia nempe non habuit amplius illam perfe-

ctionem libertatis, quam habebat in statu innocentiæ ad operandum facillime quodcumque bonum, et abstinendum a malo; cum enim dixisset: *Quis nostrum dicat quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere?* Addit: *Libertas quidem periit per peccatum: sed illa quæ in Paradiso fuit habendi plenam cum immortalitate justitiam: propter quod natura humana divina indiget gratia, dicente Domino, si vos filius liberaverit, tunc vere liberi eritis.* Unde cum dicit, primum hominem male utentem libero arbitrio, et se, et ipsum perdidisse, satis aperte significat non perdidisse liberum arbitrium quoad substantiam, sed quoad modum illum accidentalem pertectionis, quem habebat in statu integritatis, et innocentiæ: sic primus homo non perdidit seipsum quoad substantiam, sed quoad dona accidentalia, et gratuita: quibus in illo felici statu illustrabatur, quibusve propter peccatum spoliatus est. Verum de his plura in sequenti Disputatione sumus dicturi.

Conclusio tertia. — Varia sunt, sed præcipue quatuor, vulnera, quibus sauciata est hominis pars inferior, seu appetitus sensitivus per originale peccatum.

Primum est continua ipsa in superiorem animæ partem perduellio, et lucta, quam concupiscentia singulis pœne momentis ingeminat; intestinum enim bellum continuo ad mortem usque homo patitur: propter quod Apostolus *ad Rom.* 6. lugens exclamat: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Quam sævum, quamve lethiferum sit bellum istud, testatur plurium adolescentum vita depravata, qui immenso voluptatum turpissimarum incendio flagrant: testantur etiam assidua libidinum studia, quibus perversorum hominum concupiscentia irritatur et accenditur; testantur etiam assiduæ mortificationes, quibus seipsos cruciant viri pietati dediti, ut his velut armis cælestibus tam infestum hostem vinciant et vincant.

Secundum sunt innumerabiles calamitates et miseriæ, maxime vero plurima morborum genera, quibus in dies jactamur. Unde S. Augustinus lib. 4. *adversus Julianum*, cap. 6. sic eum interpellant: *Ecce circumstat sensus tuos miseria generis humani. Homo es, humani nihil abs te alienum puta, et in iis quæ non pateris, compatere patientibus, quamvis et ipse quantalibet terrena felicitate præpolleas, nullum sine bello intestino diem ducis, si tamen quod profiteris, implere conaris. Sed in his, quæ meminisse jam non potes, parvulos intuere, quot, et quanta mala patiantur, in quibus vanitatibus, cruciatibus, erroribus, terroribus crescant. Deinde jam grandes, etiam Deo servientes tentat error ut decipiat, tentat labor aut dolor ut frangat: tentat libido ut accendat, tentat mœror ut spernat, tentat typhus ut extollat: et quis explicet omnia festinanter, quibus gravatur jugum super filios Adam? Hujus evidentia miseriæ gentium Philosophos nihil de peccato primi hominis sive scientes, sive credentes compulit dicere ob aliqua scelera suscepta in vita superiore pœnarum luendarum causa nos esse natos... Apostolus autem vanam putat opinionem, qua creduntur singulæ animæ pro meritis anteactæ vitæ diversis corporibus inseri. Quid igitur restat, nisi ut causa istorum malorum sit, aut iniquitas, vel impotentia Dei, aut pœna primi, veterisque peccati? Sed quia nec injustus, nec impo-*

tens est Deus, restat quod non vis, sed cogeris confiteri, quod grave jugum super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum in diem sepulturæ in matrem omnium non fuisset, nisi delicti originalis meritum præcessisset.

Tertium malorum genus, quod in animalem hominis portionem originale peccatum invexit, est ipsa cibi ac potus indigentia, eaque tanta, ut interdum homines ad rabiem inducat. Hinc S. Augustinus, lib. 22. *De Civit. Dei*, cap. 22. *Nonne*, inquit, *ad hoc perduxit sitientes homines ardor immanis, ut urinam quoque humanam, vel etiam suam biberint? Nonne ad hoc fames, ut a carnibus hominum abstinere se non possent, nec inventos homines mortuos, sed propter hoc a se occisos, nec quoslibet alienos, verum etiam filios matres incredibili crudelitate, quam rabida esuries faciebat, absumerent?*

Quartum denique est ipsa totius universi in hominem sævitia; non solum enim bestiæ animantes, quæ homini ab initio in omnibus obtemperare debuerant, statim post peccatum ejus imperium detractarunt, et ipsius vitæ plurimæ insidiantur, verum etiam ipsa elementa, cælumque in eum depugnant; nam ut observat S. Augustinus loco mox laudato, *Vix dici potest quanta ea detrimenta sint, quæ contingunt hominum generi ab æstibus, frigoribus, tempestatibus, imbribus, allurionibus, coruscatione, tonitru, grandine, fulmine, hiatibus terrarum, oppressionibus ruinarum, eruptionibus ignium, necnon et tot venenis fruticum, aquarum aurarum: quæ mala patiuntur navigantes? quæ terrena itinera gradientes? quæ hortorum, agrorumque cultores? quot et quantis a cælo, et terra, vel perniciosis animalibus casus timentur agrorum fructibus?*

Conclusio quarta. — ORIGINALE PECCATUM NATIVAM HOMINIS AD BONUM HONESTUM INCLINATIONEM VITIAVIT, NON QUIDEM INTRINSECE, ET QUOAD ENTITATEM, SED EXTRINSECE, ET QUANTUM AD EXPEDITAM OPERATIONEM, QUÆDAM NEMPE OBSTACULA SUBJICIENDO, QUIBUS NON ITA PROMPTE, ET EXPEDITE AD BONUM ILLUD PERTINGAT. Hæc Conclusio tribus partibus constat: quarum

Prima apparet ex iis omnibus Scripturæ textibus, quibus evincitur ipsa hominis ad malum inclinatio. *Sensus enim, et cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua*, ait Deus *Genes.* 8. Quam utique veritatem luculenter explicat S. Paulus Roman. 7. *Scio quia non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum; nam velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio: non enim quod volo bonum, hoc facio; sed quod nolo malum, hoc ago. Si autem, quod nolo, illud facio, jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Invenio igitur legem volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adjacet. Condelector enim legi secundum interiorem hominem, video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis.*

Patet etiam secunda, et tertia pars, nempe quod inclinatio illa naturalis ad virtutem, seu bonum honestum, non minuantur intrinsece per peccatum originale: siquidem substantia animæ, ejusque facultates, nempe intellectus, et voluntas nullam intrinsecam jacturam pati possunt, utpote cum sint incorruptibiles, et indefectibiles quan-

tum ed entitatem, unde nulla in eis substantialis mutatio, nullaque defectio contingere potest. Hinc tota ipsa ad boni honesti consecutionem repugnantia extrinseca est: peccatum enim originale, auferendo justitiam originalem, hominem avertit ab ultimo fine: illa autem aversio ipsum non ita promptum ad recte operandum exhibet: ergo per peccatum originale minuitur promptitudo, habilitas, et inclinatio naturæ rationalis ad bonum honestum. *Major* patet: *minor* probatur: eodem modo se habet finis ultimus in operabilibus, sicut prima principia in speculativis: sed intellectus carens assensu præmissarum non est ita habilis, et promptus ad assentiendum conclusionibus, sicut cum illo præmissarum assensu instructus est: ergo nec voluntas aversa ab ultimo fine, ita prompta, et expedita efficitur ad bonum honestum prosequendum, sicut dum ultimo fini adhærebat. *Adde quod* originale peccatum auferendo justitiam originalem, cujus fræno potentiæ hominis a sævientibus concupiscentiæ motibus liberabantur, indirecte, et sicut removens obstaculum causa est, ut tales potentiæ effrænato impetu in sua objecta tendant, et in affectus illicitos prorumpant. Unde quatuor generatim humanæ naturæ ex originali peccato causantur vulnera; nimirum *ignorantia* in intellectum; *malitia* in voluntate; *infirmitas* in irascibili, et effrænata in concupiscibili ipsius *concupiscentiæ jactatio.*

QUÆSTIO QUINTA.

QUÆNAM SINT PŒNÆ PROPTER ORIGINALE PECCATUM LUENDÆ POST MORTEM.

Notandum 1. Quod etsi diversa sint tormentorum in Inferis genera, quibus torquendi sunt reprobi, illa tamen omnia ad tria maxime capita revocantur, videlicet ad pœnam *damni, sensus, et vermis. Prima* est ipsa divinæ visionis et fruitionis in æternum jactura; *secunda,* horrendi cruciatus ab infernali igne, frigore, et aliis divinæ justitiæ administris torquentibus creaturis: *tertia* denique est ipse perpetuo crucians conscientiæ morsus et stimulus. *Primum* supplicii genus respondet aversioni a Deo; *secundum,* conversioni ad creaturas: *tertium,* internæ oblectationi, quæ fit præter rationis dictamen, divinamque legem, qua peccator in ipsa Dei aversione, et ad creaturas conversione peccat: certum est autem hac triplici pœna cruciandos esse reprobos adultos, ut plurimis Scripturæ textibus suaderi potest, maxime vero ex illo Matthæi 25. *Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, et Angelis ejus:* necnon ex illo Marci 9. *Vermis eorum non morietur, et ignis non extinguetur:* an autem hac triplici pœna plectendi sint infantes cum solo originali peccato ex hac vita migrantes, determinandum est in præsenti.

Notandum 2. Certum quidem esse, et prorsus indubitatum apud catholicos, omnes ex hac vita, etiam cum solo originali peccato migrantes, puniri pœna damni. Id enim apertissimis constat Scripturæ textibus, præcipue vero ex illo Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu sancto non potest introire in regnum Dei.* Et 1. ad Corinth. 2. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur:* hoc est, quemadmodum nemo a morte per Adamum

contracta liberatur, nisi Christo, ut capiti, per baptismum uniatur, et ut ipsius membrum ipsi incorporetur; ita nemo potest æternam vitam assequi, nisi per hanc incorporationem. *Denique* ex illo Apocalypsis 20. *Beatus, et sanctus, qui habet partem in resurrectione prima, in his secunda mors non habet potestatem:* at parvuli non baptizati non habent partem in resurrectione prima: igitur in eos secunda mors, nempe carentia divinæ visionis, quæ est vita æterna, habet potestatem. — Idem definitum est in Conciliis; primo quidem Palæstino, seu Diospolitano, ut testatur S. Augustinus, lib. *De gestis Pelagii*, c. 8. ubi refert quod Pelagius compulsus fuerit anathematizare illam assertionem, quod infantes, etsi non baptizentur, habeant vitam æternam. *Hac autem negata,* inquit S. Augustinus, *quid nisi mors æterna remanebit?* Similiter Concilium Carthaginense apud August. num. 90. *Quicumque,* inquit, *negat parvulos a perditione liberari per baptismum Christi, et salutem percipere æternam, anathema sit.* Item Concilium Milevitanum in Epistola apud Augustinum 92. Similia repetit scribens de Pelagianis: *Pueros parvulos si nullis innoventur Christianæ gratiæ sacramentis, habituros vitam æternam, neque præsumptione contendunt.* Idipsum edocet Florentinum in ultima sess. scribens: *Illorum animas, qui cum actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas.* Tandem Conc. Trid. *sess.* 5. maxime *Canone* 4. præcedentium Conciliorum doctrinam repetens, anathematizat eos, *qui asserunt parvulos nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lavacro necesse sit expiari ad vitam æternam consequendam.* — Idipsum docent omnes SS. Patres, maxime quotquot adversus Pelagianos aut Semipelagianos calamum strinxerunt. Imprimis vero S. Augustinus, lib. 1. *De origine animæ,* cap. 9. *Non baptizatis parvulis,* inquit, *nemo promittat inter damnationem, et regnum Cœlorum, seu quietis, vel felicitatis cujuslibet, atque ubi lubet quasi medium locum: hoc enim eis hæresis Pelagiana promisit.* Et lib. 2. cap. 12. ait: *Novellos hæreticos Pelagianos justissime Conciliorum Catholicorum, et Sedis Apostolicæ damnavit auctoritas, eo quod ausi fuerint non baptizatis parvulis dare quietis, et salutis locum, etiam præter regnum Cœlorum,* etc. Ipsi subscribunt S. Prosper lib. 2. *De Vocatione gentium,* c. 8. *Quid est,* inquit, *quod alienatur a salute perpetua tanta infantium multitudo, tot quot in his ætatibus hominum millia extra vitam relinquuntur æternam?* Et S. Fulgentius, lib. *De fide ad Petrum,* cap. 2. *Parvulos,* inquit, *quibus nulla possunt, vel bona, vel mala inesse propria merita voluntatis, insolubili nexu æterna damnatione tenentur.* Idem habet S. Anselmus, lib. *De Conceptu Virginali,* cap. 27. et alii omnes S. Augustini sequaces, et discipuli. Hæc paulo longius annotavi, ut inde liqueat, quam execranda sit, quamque damnanda Calvini, Zuinglii, et aliorum hæreticorum assertio, qua docent per Christum universam naturam humanam ita esse restitutam, ut non solum filii fidelium, ut vult Calvinus, sed etiam infidelium, ut asserit Zuinglius, *Declaratione de peccato originali,* etiam absque baptismate decedentes, vitam æternam possint consequi.

Notandum 3. Quod etsi omnes Catholici Doctores conveniant parvulos, cum solo originali peccato ex hac vita migrantes, damnandos

esse pœna damni, et perpetua carentia divinæ visionis; tamen invicem controvertunt, an etiam illi parvuli patiantur aliquam pœnam sensus, et vermis; in cujus difficultatis resolutione quatuor potissimum sunt diversæ Auctorum sententiæ. *Prima* quidem rigidissima, contendit nempe parvulos illos cum originali peccato decedentes, non solum in perpetuum Dei visione, et fruitione privari, sed etiam puniri ipsa pœna ignis, et vermis æterni: mitius tamen quam adultos damnatos, eo quod leviori culpa inficiantur. Ita imprimis docuit *Gregorius Ariminensis* in. 2. d. 3. Pro hac pariter sententia pugnavit acriter noster *Florentius Conrius* Archiepiscopus Thuamensis, in Tractatu edito ad calcem operis Jansenii *De statu parvulorum sine baptismo decedentium ex hac vita:* quo in Tractatu contendit oppositam sententiam non modo falsam esse, verum etiam hæresi propinquam, et peccatum originale, ut ipse ait, prorsus evacuare. Ipsi plurimi Moderni subscribunt; imprimis vero noster Poncius in *Commentario ad distinctionem* 33. ubi n. 77. sibi gratulatur quod prædicti Illustrissimi Conrii gravi et religiosa conversatione jam tum adolescens potitus fuerit; *In quo*, inquit, *aliquot supremæ humilitatis cum tanta doctrinæ profunditate conjunctæ documenta expertus sum, quæ etiam nunc admiror, et sæpe ad meam utilitatem recolo.* — *Secunda sententia* docet parvulos in peccato originali decedentes nulla quidem pœna ignis, et sensus fore plectendos: pœnam tamen vermis, seu tristitiæ ac mœroris passuros de amissione beatitudinis æternæ. Hanc docuit *Abulensis* super cap. 25. Matthæi, *Bellarminus* lib. *De statu peccati,* cap. 6. et alii. — *Tertia* affirmat parvulos sic migrantes, privari quidem æterna Dei visione et fruitione, habituros tamen post diem judicii quamdam beatitudinem temporalem, quippe terram veluti Paradisum terrestrem inhabitabunt pleni sapientia et virtutibus moralibus instructi, necnon et Angelorum consortio et apparitionibus recreandi. Ita Catharinus lib. *De statu Parvulorum decedentium sine baptismo:* Albertus Pighius *in prima Controversia de peccato originali;* quam sententia probabilem etiam putat Salmeron in cap. 5. ad Rom. — *Quarta* denique sententia docet quidem parvulos in originali peccato decedentes æternæ Dei visionis et fruitionis carentia esse puniendos, necnon destituendos omni naturali beatitudine: non tamen cruciandos ulla pœna sensus, aut vermis. Ita *Subtilis Doctor* cum *Magistro Sent.* in 2. dist. 33. et *S. Thomas* ibidem qu. 1. art. 1. et 2. necnon et *Seraphicus Bonaventura* ibidem art. 2. qu. 1. ubi cum primam hac de re retulisset sententiam subdit: *Alia positio mitior, quæ magis concordat pietati, fidei, et judicio rationis, quod quia parvuli decedentes cum originali carent justitia, et Spiritus sancti gratia, quæ est pignus hæreditatis æternæ, privantur in æternum Dei visione: quia vero in carne fuit fœditas, ideo ponuntur in loco vili, utpote infernali; sed quia non habuerunt in se actualem delectationem peccati, nec in spiritu, nec in carne, ideo non sentiunt pœnæ ignis acerbitatem.* Cui sententiæ, utpote probabiliori, ut subscribamus, sit

Conclusio unica. — PARVULI CUM SOLO ORIGINALI PECCATO EX HAC VITA MIGRANTES NULLAM PATIUNTUR PŒNAM SENSUS, NEC VERMIS, SEU CONSCIENTIÆ REMORSUS.

Probatur primo ex Scriptura sacra: nam Apocalypsis 18. *Quantum*

se glorificavit, et in deliciis fuit, tantum date illi tormentum, et luctum: at parvuli nulla ratione se glorificaverunt, neque in deliciis ullis fuerunt: nullum igitur merentur tormentum, et luctum. Item Isaiæ *ultimo*, et Marci 9. conjungitur ignis cum verme: *Vermis*, inquit, *eorum non morietur, et ignis non extinguetur;* constat autem parvulos nullam passuros pœnam ex morsu vermis, idest, ex conscientia mali operis animum pungente, atque affligente; igitur credibile est etiam nullam esse passuros ignis materialis pœnam.

Probatur secundo auctoritate SS. Patrum, maxime vero S. Gregorii Nazianz. *Oratione* 40. *in sanctum Baptisma*, ubi cum tria genera hominum sine baptismo decedentium enumerasset, quorum alii baptismum contempserunt; alii ex negligentia propria omiserunt: tertii, hoc est, infantes aliorum negligentia illo caruerunt; de illorum omnium pœna sic pronunciat: *Existimo futurum, ut primi quidem tam aliorum scelerum, tum etiam baptismi contempti pœnas luant: alii autem pœnas quidem, sed leviores pendant, ut qui non tam animi pravitate, quam stultitia a baptismo aberrarint: postremi denique nec cœlesti gloria, nec suppliciis a justo judice afficiantur; utpote qui licet baptismo consignati non fuerint, improbitate tamen careant, atque hanc jacturam passi potius fuerint, quam fecerint: neque enim quisquis supplicio dignus non est, protinus honorem quoque meretur, quemadmodum nec quisquis honore indignus est, statim pœnam promeretur.*

Reponit Conrius cap. 15. Primo quidem Gregorium nihil ibi definire de nostra controversia, sed tantum dicere eos, qui baptismum non perceperint, non habituros illius effectum, nempe vitam æternam. Secundo, quod illi non sint plectendi supplicio propter illum defectum commissum in non receptione Sacramenti, sicut sunt puniendi, qui contempserunt aut neglexerunt baptismum recipere. — **Contra**, Gregorius manifeste asserit parvulos istos, neque cœlesti gloria, neque suppliciis esse afficiendos propter jacturam baptismi, quam patiuntur involuntarie, et rationem cur suppliciis non afficiantur post hanc vitam, esse dicit, quia improbitate caruerunt, idest, quia non sunt propria iniquitate culpabiles. Ideoque Micetas antiquus ejus Commentator colligit ex his verbis, infantes mortuos sine baptismo, non esse pœna ignis cruciandos. « Medius gradus eorum, inquit, qui nec cœlestis « regni voluptatem sentiunt, nec pœnis ullis torquentur: in quo et pue- « ruli, qui baptismo perfusi non sunt, constituentur. » — Idem docet S. Gregorius Nyssenus orat. 1. *De Infantibus, qui præmature abripiuntur*, prope finem, cujus verba hæc sunt: *Immatura mors infantium, neque in doloribus, ac mœstitia esse eum, qui sic vivere desit, intelligendum esse nobis suggerit: neque in pari ipsum, et eadem conditione, ac forte versari cum iis, qui per omnem virtutem in hac vita purgati sunt.* Idemque dicendum de adultis, si qui similiter cum solo originali decedunt: cum enim par sit illorum conditio, atque infantium, de utrorumque pœna idem censendum est. — Eamdem veritatem aperte docet S. Augustinus pluribi, maxime vero lib. 3. *De libero arbitrio*, cap. 23. ubi ait: *Dicunt imperiti, quid opus erat, ut nasceretur, qui antequam iniret illum vitæ meritum, excessit e vita? Aut qualis in futuro judicio deputabitur, cui nec inter justos locus est, quoniam nihil recte fecit, nec inter malos, quoniam nihil peccavit? Quibus re-*

spondetur ad universitatis complexum, et totius creaturæ vel per loca, vel per tempora ordinatissimam connexionem non posse superflue creari qualemcumque hominem, ubi folium arboris nullum superflue creatur, sed sane superflue quæri de meritis ejus, qui nihil meruit. Non enim metuendum est ne vita potuerit esse media quædam inter recte factum atque peccatum, et sententia judicis media esse non possit inter præmium, atque supplicium. Quibus verbis non tribuit S. Augustinus locum aliquem medium inter Cælum, et Infernum decedentibus cum solo originali, sed mediam sententiam inter præmium quod debetur eis qui propria voluntate boni aliquid meruerunt, et supplicium quod iis debetur qui propria voluntate pœnam sibi pepererunt: *Quare*, inquit Bellarminus, *parvuli sine baptismo decedentes non carebunt supplicio communi peccato originali, et actuali quibus amittitur gratia Dei, quæ pœna est carentia visionis divinæ, sed liberi erunt ab ea pœna, quæ propria est peccati actualis, quæ pœna ignis, seu sensus appellatur.* Nec refert quod in Epistola 28. *ad Hieron.* et lib. *De dono Perseverantiæ* c. 11. et 12. dicat se eo loco non dubitasse de damnatione parvulorum; sed quæstionem illam noluisse attingere, de qua ipsi cum Manichæis, in quos pugnabat, non erat contentio. Id, inquam, non refert: ibi namque non aliud certum sibi fuisse dicit, nisi pœnam in genere, et damnationem parvulorum. Aliud autem est, certum esse de eorum damnatione, quæ apud omnes Catholicos certissima est; et aliud de specie et qualitate pœnæ, de qua variæ sunt huc usque Catholicorum sententiæ, et de qua ipse dubitavit, etiam post exortam hæresim Pelagianorum, pluribus locis, ut *in eadem Epist.* 28. ubi sic ait: *Sed cum ad pœnas ventum est parvulorum, magnis, mihi crede, coarctor angustiis, nec quid respondeam prorsus invenio.* Et lib. 5. contra Julianum cap. 11. *Non dico,* inquit, *parvulos sine Christi baptismate morientes tanta pœna esse plectendos, ut eis non nasci potius expediret.* Et paulo post: *Quis dubitaret parvulos non baptizatos, qui solum habent originale, in damnatione omnium levissima futuros? quæ, qualis, et quanta erit, quia definire non possum, non tamen audeo dicere, quod eis, ut nulli essent, melius expediret, quam ut ibi essent. At certe potius expediret illos non esse, quam igne Inferni ardere in perpetuum, quis enim hoc malit, si sapit?* — Hanc ipsam veritatem docuerant summi Pontifices, imprimis vero Innocentius III, ut refertur lib. 3. *Decret. de baptismo, et ejus effectu cap. majores.* Ubi docens non esse baptizandum adultum dormientem, vel amentem, qui baptismo non censerit quicumque cum originali peccato etiam actuale haberet, hanc dictæ suæ assertionis et resolutionis rationem subjicit: *Præterea*, inquit, *pœna originalis peccati est carentia visionis Dei: actualis vero pœna peccati est gehennæ perpetuæ cruciatus: unde si dimitteretur alicui primum altero non dimisso, talis non careret visione Dei propter originale dimissum, et cruciaretur in gehenna perpetuo propter reatum criminis actualis: sed hæc tamquam incompossibilia sese minime patiuntur: imo sibi mutuo adversantur.* Quibus verbis Pontifex aperte docet non aliam originali peccato correspondere pœnam, quam ipsam carentiam visionis Dei: sicut pœna sensus, et Interni cruciatus correspondent peccato actuali; adeoque cum infantes nullius actualis peccati rei sint, etiam nec ulla sensus, aut conscientiæ pœna debent cruciari.

Reponit Conrius cap. 15. Pontificem vere quidem dicere pœnam peccati originalis esse carentiam visionis Dei; sed non dicere hanc esse solam, neque excludere pœnam cruciatus æterni: sicut quando dicit peccati mortalis actualis pœnam esse gehennæ perpetuæ cruciatum, non dicit solam, neque excludit carentiam visionis, quam habet adjunctam. — **Contra**, Pontifex loquitur de eo, qui simul est infectus peccato originali, et mortali actuali remanente habitualiter: dicitque in eo non posse remitti prius peccatum manente posteriori: similiter loquitur de remissione qualis reipsa fit secundum legem a Deo positam, nimirum per infusionem gratiæ justificantis, dantisque jus hæreditarium vitæ æternæ. Ex quo sequitur, quod si cuipiam habenti actuale peccatum mortale, per baptismum sibi concessum remitteretur peccatum originale, uti de facto deberet remitti, si baptismus ipsi deberet ministrari; quippe cum non alia ratione debeat ministrari baptismus, quam propter eluendum originale peccatum: sequeretur, inquam, quod ille haberet jus ad Dei visionem propter remissionem peccati originalis, et simul debitum ea carendi, æternumque gehennæ cruciatum patiendi propter peccatum actuale, quæ duo sunt incompossibilia, ut vere ait Pontifex, qui cum hæc duo inter se opponat, nempe originale mereri carentiam visionis Dei, actuale vero mortale mereri gehennæ perpetuæ cruciatum, debet intelligi primum membrum hujus divisionis exclusive: ita ut sensus sit, peccatum originale mereri solum carentiam illam, actuale vero mereri ulterius cruciatum gehennæ: alioquin illa divisio et oppositio inter hæc duo nulla prorsus esset, nihilque concluderet Pontifex, si vellet tam originale quam actuale utramque pœnam mereri. *Nec etiam refert*, quod peccato mortali actuali utraque hæc pœna debeatur, nempe carentia visionis Dei, et cruciatus ignis, ac vermis. Inde namque non sequitur infirmam esse Pontificis rationem; siquidem argumentatur ad hominem, et optime demonstrat adversus eos, qui contendebant baptismum debere ministrari dormientibus, et amentibus, qui haberent peccatum mortale actuale, ipsum eis non esse ministrandum; quia nempe suo frustraretur effectu; siquidem non posset originale dimittere absque mortali actuali: sicut autem mortale actuale commissum est per voluntariam deliberationem; ita per voluntariam pœnitentiam debet expungi: cujus pœnitentiæ cum dormientes et amentes sint incapaces, etiam et incapaces sunt suscipiendi baptismatis: alioquin, ut optime concludit Pontifex, si baptismus in eis haberet suum effectum, nempe remissionem peccati originalis, absque remissione peccati actualis, quod per contritionem saltem virtualem debet elui; sequeretur illum hominem sic baptizatum simul fieri compotem regni cælestis, propter remissum originale peccatum, et damnatum ad cruciatus inferni propter actuale, quæ cum sint incompossibilia, merito colligit Pontifex, ipsi non esse conferendum baptisma; quibus patet, quam perperam glossator, necnon et moderni quidam dixerint rationem Pontificis esse *superficialem*. — *Item docuit Eugenius IV* in litteris unionis Græcorum cum definit, *illorum animas, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, descendere mox in infernum, pœnis tamen disparibus puniendas;* disparibus scilicet pro disparitate peccatorum, ita ut qui in peccato mortali actuali decedunt, puniantur divinæ visionis carentia, atque insuper pœnis

sensibilibus ignis, et aliorum suppliciorum: illi vero, qui cum solo originali migrant, non patiantur pœnam aliquam sensibilem, sed solam pœnam damni, videlicet carentiam divinæ visionis. Non enim potest intelligi Pontifex de disparitate pœnarum secundum intensionem, quia sic etiam peccata actualia pœnis disparibus puniuntur.

Probat hanc veritatem Doctor in 2. dist. 32. n. 2. ubi cum dixisset: *Hæc videtur magistrorum esse sententia, quod damnati pro solo peccato originali nullam habebunt pœnam sensus exterioris, puta ignis*, hoc probat triplici ratione: prima quidem, « quia, inquit, damnati pro « solo peccato originali nullam habebunt pœnam sensus exterioris, « puta ignis, qui nullam delectationem inordinatam habuerunt, cui « delectationi correspondeat acerbitas ignis affligentis, ut propria pœna: « nullam etiam habebunt interiorem, ut tristitiam, quia si tristarentur « de statu suo, cum tristitia ex S. August. sit de iis, quæ nobis in- « vitis accidunt: ergo ipsi involuntarie sustinerent statum suum, et « vellent oppositum, et ita murmurarent contra dispositionem divinam, « et ita haberent inordinatam dispositionem voluntatis, quod videtur « absurdum. Nam sententia divina est dispositum, quod *ubicumque* « *ceciderit lignum, ibi erit,* in Ecclesiast. Igitur cum isti nullam inor- « dinatam volitionem habuerint in isto statu, sequitur quod nullam « tristitiam interiorem habebunt. Præterea, si tristarentur de carentia « beatitudinis et visionis divinæ, cum desperent de ea, quia non ha- « bebunt spem; igitur haberent pœnam gravissimam inter pœnas « omnium damnatorum, scilicet tristitiam ex desperatione. Videtur « etiam quod simpliciter major sit pœna tristitia homini, ut distin- « guitur contra dolorem, quam aliqua pœna alia sensus: quia sicut « voluntas est magis appetitus hominis, in quantum homo, quam ap- « petitus sensitivus: ita quidquid agit, vel patitur secundum volun- « tatem, simpliciter magis agit, et patitur in quantum homo, quam « secundum aliquem alium appetitum; et ita simpliciter magis patitur « si tristatur, quam si doleat: et ita non videtur, quod sit ponenda « in eis aliqua tristitia. » Ita Doctor, cujus verba et sententias hic exscribere placuit, ut appareat, quam perperam nonnulli ipsum aliter sensisse affirment.

Hanc eamdem veritatem probat Angelicus Doctor variis rationibus: *Prima* quidem: pœna sensus correspondet peccato secundum conversionem ad bonum commutabile; licet enim talis pœna etiam aversioni a Deo in peccato personali reperta debeatur, hoc tamen provenit ex eo quod talis aversio non est pura aversio, sed aliquid conversionis participat, quia est voluntaria per actum propriæ voluntatis, et ratione hujus participationis, debetur illi pœna sensus: sed in peccato originali non est conversio ad bonum commutabile, etiam per participationem, cum tale peccatum non sit voluntarium per actum propriæ voluntatis, sed solum per voluntatem capitis: ergo pœna sensus non est proportionata culpæ originali. — *Secunda ratio:* illa culpa quæ non reddit vituperio et increpatione dignum, a fortiori non reddit dignum pœna aliqua sensibili et positiva, cum hæc acerbior et durior sit: sed per originale peccatum nemo fit dignus reprehensione et vituperio: ergo nec pœna sensitiva et positiva, seu cruciatu ignis æterni. *Major patet: Minor probatur* ex August. lib. *De duabus animabus*

cap. 11. ubi aperte docet, *Eum qui non fecit quod non poterat, non esse reprehensione ulla dignum ;* subditque, *hoc esse cuilibet ita notum, et pervium, ut illud decantent, et in montibus Pastores, et in Theatris Poetæ, et indocti in circulis, docti in bibliothecis, et Magistri in scholis, et Antistites in sacris locis, et in orbe terrarum genus humanum.* Sed infantes ita contraxerunt peccatum originale, ut illud non potuerint non contrahere : ergo ex mente S. August. nulla increpatione et reprehensione sunt digni. Ita Gonetus ex S. Thoma. *Addo quod* peccatum originis non tollit in homine ordinem naturalem, sed supernaturalem, conversionem videlicet ad Deum per donum gratiæ, quæ est ordinis supernaturalis. Æquum est igitur ut pœna peccato originali correspondens sit tantum privatio boni supernaturalis, qualis est carentia Dei visionis ; non autem inflictio pœnæ sensibilis, qua creatura Deo vindici et ultori deservit ad puniendam illam deordinationem naturalem, quam peccator actualiter causavit in rerum natura, utens creaturis contra Dei præscriptum, et gloriam. — *Insuper* Ecclesia in injungenda pro peccatis debita satisfactione et pœna, divinæ justitiæ in puniendis delictis ordinem et modum æmulatur : sed Ecclesia nullam pœnam positivam ponit propter peccatum originale ; adeoque signum est nec divinam justitiam ullam pœnam sensibilem propter illud infligere.

Objiciunt 1. contrariæ sententiæ Assertores varios Scripturæ textus, quibus probare nituntur parvulos una cum peccantibus actualiter æterno igne et supplicio cruciandos. *Primo* quidem illud *Matthæi* 25. quo describitur universale Judicium ad quod congregandæ dicuntur omnes Gentes ; et una pars earum sistenda ad dexteram, et nobiliorem locum, altera vero ad sinistram, seu viliorem ; qui autem a dextris, evocandi sunt in regnum ; iis vero qui erunt a sinistris dicturus est judex: *Discedite a me maledicti in ignem æternum :* sed parvuli cum peccato originali migrantes, non sunt ad dexteram, nec in regnum evocandi : ergo a sinistris constituendi, et in ignem æternum cum aliis reprobis detrudendi. *Confirmatur* ex eodem S. Matthæo cap. 13. ubi præmissa parabola tritici congregati in horreum, et zizaniorum in ignem projicendorum, et sagenæ missæ in mare, bonos et malos pisces congregantis infert Christus; *Sic erit in consummatione sæculi ; exibunt Angeli, et separabunt malos de medio justorum, et mittent illos in caminum ignis, ubi erit fletus et stridor dentium:* quæ sunt indicia gravissimæ pœnæ sensus et conscientiæ remorsus : sed parvuli sine baptismo decedentes non sunt inter justos computandi : ergo statuendi cum malis, et peccatoribus, et cum illis in caminum ignis mittendi. *Insuper* ex eodem cap. 3. Præcursor Christi Domini de ipso futuro judice loquens ait: *Cujus ventilabrum in manu sua, et permundabit aream suam ; et congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igne inextinguibili :* sed parvuli sine baptismo decedentes non sunt grana in horreum inferenda : igitur sunt paleæ ignis inextinguibilis pabulum futuræ. — **Nego has omnes consequentias**, et ad 1. textum dico cum S. Aug. lib. *Contra Donatistas*, cap. 4. et lib. *De Fide, et operibus*, cap. 15. *et alibi,* illis Matthæi verbis maxime describi formam futuri judicii eorum, qui in Ecclesia vixerunt ; adeoque præfata verba ad parvulos cum originali decedentes non spe-

cant, utpote qui nusquam in Ecclesia vixerint. Nec refert quod eodem capite legatur: *Congregabuntur ante eum omnes Gentes:* nam frequenter in Scriptura vox *omnis* usurpatur pro longe majori parte, qualis est multitudo adultorum respectu infantium; quo sensu S. Paulus 2. ad Corint. 5. dicit: *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum.* Parvuli autem referre non possunt propria corporis opera bona vel mala, cum nullum prorsus elicuerint: adeoque vox illa *omnes*, ad eos non spectat, sed solum ad adultos. — Quod autem is genuinus sit Evangelistæ sensus, apparet ex textu: *Tum quia* Dominus ibi comparat bonos et malos ovibus et hœdis qui in eodem grege ejusdem pastoris numerantur: constat autem gregem Christi boni Pastoris non alium esse quam Ecclesiam, in qua equidem sunt boni et mali, sed omnes baptizati et fideles; arcentur vero omnes non baptizati; adeoque illi infantes qui cum originali peccato migrant e vivis: *tum quia* qui in sinistra constituti audient sententiam judicis in eos fulminantis, *Ite in ignem æternum;* audient etiam causam suæ damnationis, quia scilicet opera misericordiæ in pauperes non fecerunt, Judice dicente, *Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare, etc.* Sed parvuli de quibus agimus, judicari et damnari nequeunt propter omissa illa opera misericordiæ: subindeque ad eos non spectat illa judicis sententia, *Ite in ignem æternum. Tum denique quia* hoc ipsum aperte edocet S. Aug. locis mox laudatis: nam lib. *De fide, et operibus*, cap. 15. ait: *Propterea omnes Gentes segregaturum se dicit, quæ permixtæ eisdem pascuis utebantur, ut appareat eos ei dicturos: Domine quando vidimus te illa, et illa patientem, et non ministravimus tibi? Qui in eum crediderunt, sed bona operari non curaverunt.* Et lib. *Contra Donatist. Agebamus*, inquit, *ut causa, et persona zizaniæ non præjudicaret causæ, et personæ frumenti: quamvis in eadem simul area triturarentur, donec novissima ventilatione separarentur: ut causa, et persona hœdorum non præjudicaret causæ, et personæ ovium: quamvis communibus pascuis utraque pecora permixta serventur, donec a Pastore summo in judicio novissimo, alii ad sinistram, alii ad dexteram segregentur: ut causa, et persona piscium malorum non præjudicaret causæ, et personæ piscium bonorum, quamvis intra eadem retia tenerentur, in extremo littore separandi, hoc est in fine maris, quod significat finem sæculi: quibus parabolis, et figuris Ecclesia prænuntiata est usque ad finem sæculi bonos, et malos simul habitura.* Igitur juxta S. Aug. sententiam illa judicii descripta formula a Matthæo non ad omnes omnino homines, sed solum ad adultos spectat. — His patet facilis solutio ad utrumque textum in confirmatione expressum; siquidem per aream, sagenam, agrum, non universum, in quo homines omnes degunt, sed sola Ecclesia, in qua agunt fideles, significetur.

Urgent Adversarii, quod si illud Matth. 25. non intelligitur tam de parvulis peccato inquinatis, quam de adultis, consequens erit, quod nullatenus ex Scriptura colligi poterit eos esse in sinistra constituendos, ut judicentur et damnentur: cum nec Concilia decernant, nec Scriptura alibi mentionem faciat segregationis judicandorum in duas partes, dexteram et sinistram. *Minor*, inquiunt, salva fide negari non

potest; omnes enim omnino homines coram Christo judice in Judicio generali constituendi sunt ut judicentur. — **Respondeo** 1. *negando minorem:* non enim desunt Doctores Catholici qui affirment illos parvulos adfuturos judicio illi universali, non quidem ut judicentur, cum nihil boni vel mali fecerint quod in judicium veniat, sed tantum ut assistant judicio ferendo, et Christo honorem exhibeant, ut docet Abulensis quæstione 323. in præfatum Matthæi caput: vel ut affirmat S. Thomas in 4. dist. 47. q. 1. art. 3. ad 3. *Pueri ante perfectam ætatem decedentes in judicio comparituri sunt, non ut judicentur, sed ut videant gloriam Judicis.* — *Respondeo* 2. quod etsi illi pueri sint adfuturi judicio ut judicentur, inde non sequi quod ad sinistram, vel dexteram sint collocandi; dici namque potest eos esse in medio quodam loco sistendos, sicut medius est eorum status inter bonos et malos, qui de propriis actibus sunt judicandi.

Objiciunt 2. Illud Apocal. 20. ubi dicitur: *Vidi thronum magnum, et candidum, et sedentem super eum, et vidi mortuos magnos, et pusillos stantes in conspectu throni, et libri aperti sunt, et apertus est liber vitæ, et qui non est inventus in illo, missus est in stagnum ignis:* sed parvulus non baptizatus, non reperitur in libro vitæ: ergo mittitur in stagnum ignis. — **Respondeo** locum illum Apocalypsis, ut solito ab Adversariis objicitur, non recta fide proferri, sed truncari ac mutilari; nam post verba in objectione adducta. *Et alius liber apertus est, qui est vitæ:* subjungitur: *et judicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris secundum opera ipsorum, et dedit mare mortuos, qui in eo erant: et mors, et infernus dederunt mortuos suos qui in ipsis erant: et judicatum est de singulis secundum opera ipsorum:* quibus constat Joannem loqui tantum de adultis secundum opera sua bona, vel mala judicandis: de iisdemque addere postea, *et qui*, eorum, *non inventus est in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.* Insuper capite sequenti præmisso victorum præmio, declarat Apostolus, quos dixerat missos fuisse in stagnum ignis, nempe *timidos, incredulos, homicidas, etc.* Nec obest quod ibidem ait, *magnos, et pusillos esse judidicatos:* siquidem Joannes *pusillos* ibidem intelligit, non ætate aut statura, sed dignitate, et gradu; idest, viles, et abjectos homines, quales sunt servi, rustici, et ancillæ; nam mox ibidem subdit, pusillos istos æque, ac magnos judicandos esse secundum opera cujusque; adeoque per pusillos, infantes non intelligit, sed solum plebejos homines. Hinc *Apoc.* 19. invitans aves ad vorandum carnes liberorum, et servorum, addit, pusillorum, et magnorum: quasi dicat plebejorum, et nobilium, sive principum.

Objic. 3. Varios S. Augustini contextus: *Primo* quidem ex Sermone 14. *De verbis Apostoli,* ubi aperte affirmat parvulos sine baptismo decedentes, ituros in ignem æternum, juxta illam Domini sententiam, *Ite maledicti, etc.*, docetque damnationem dictorum parvulorum non consistere in sola illa exclusione a regno Cælorum, sine omni dolore, ac molestia: atque adeo esse non solum veram damnationem, quod Pelagiani negabant, sed et ignis damnationem; *Venturus est Dominus,* inquit ibidem cap. 3, *et judicaturus de vivis, et mortuis, et sicut Evangelium loquitur, duas partes facturus est, dextram, et sinistram: sinistris dicturus, ut eant in ignem æternum, qui paratus est diabolo, et An-*

gelis ejus: dextris dicturus, Venite benedicti Patris, percipite regnum, etc. Hanc regnum nominat, illam cum diabolo damnationem: nullus relictus est medius locus, ubi ponere queas infantes, etc. Et cap. 4. *Tunc abibunt isti in combustionem æternam; justi autem in vitam æternam: Ecce exposuit tibi, quid sit regnum, et quid ignis æternus: ut quando confiteris parvulum non futurum in regno, fatearis iturum in ignem æternum.* Et paulo post: *Non eos terruit, quod erunt in igne sempiterno, quo sine dubio ibunt, si non corriguntur; sed tantum terruit, quia in regno non erunt, ut cum viderent se perdere spem regni, non viderent esse consequens, nisi pœnam ignis æterni.* Insuper ex eodem S. Augustino, qui non resurgent cum corpore glorioso, patientur pœnas inferni: sed parvuli migrantes cum originali, ita non resurgent: ergo, etc. Probatur antecedens ex libro 6. *Contra Julianum*, cap. ubi ait: *In eis vero, qui non ad vitam resurgent, concupiscentia non feliciter, sed pœnaliter erit, non quia tunc quisquam ab ea mundabitur: sed quia tunc malis non in delectamenta, sed in tormenta vertetur.* Et in Epistola 146. quæ est ad Consentium, *Proinde*, inquit, *illi qui ad judicium resurrecturi sunt, non commutabuntur in illam corruptelam, quæ nec doloris corruptionem pati potest, illa namque fidelium est, atque sanctorum: isti vero perpetua corruptione cruciabuntur, quia ignis eorum non extinguetur, et vermis eorum non morietur.* — **Respondet Doctor Seraphicus**, et **cum eo Subtilis**, art. 1. q. 1. ad 1. quod Augustinus in verbis illis non intendit dicere quod parvuli sensibiliter crucientur; sed intendit eorum pœnam manifestare quantum ad carentiam visionis Dei, et quantum etiam ad vilitatem loci, et hoc valde abundanter exprimit, plus dicens, et minus volens intelligi. Nec sine causa loquitur sic: hoc enim facit ad extirpandam illam hæresim, quæ dicebat parvulos nulla pœna puniri. Unde sicut in moribus documentum est, quod qui vult ab uno extremo pervenire ad medium, quasi debet declinare ad aliud extremum, sicut docet Philosophus; sic etiam beatus Augustinus, ut illam hæresim extirparet, quæ dicebat parvulos ab omni pœna immunes, et ad medium reduceret, videlicet ad pœnam carentiæ visionis Dei, simpliciter asseruit eos cum aliis peccatoribus æternaliter damnari. Istum autem suum intellectum explanavit in Enchir. ubi dixit pœnam eorum esse mitissimam. Hæc S. Bonavent. — *Addit Doctor Subtilis* multum ponderandum esse contra quos hæreticos rem habuerint SS. PP. nam volentes extinguere pullulantes hæreses, declinarunt ad aliud extremum; sicut August. contra Arium videtur declinare ad Sabellium, et e converso: similiter agens contra Pelagium videtur declinare ad Arium (puto scribendum Manichæum) et e converso. — Simili modo respondet S. Thomas in 2. d. 33. q. 2. art. 1. ad 1. et q. 5. de malo art. 2. ad 1. ubi dicit nomen tormenti, ignis, supplicii, gehennæ, cruciatus, vel quid simile in dictis S. Augustini, et aliorum SS. PP. esse interdum large accipiendum pro pœna generatim; ita ut species ponatur pro genere, ideoque Sanctos hoc modo loquendi usos fuisse, ut detestabilem redderent errorem Pelagianorum, qui asserebant in parvulis nullum esse peccatum, nec eis pœnam aliquam deberi. Eamdem solutionem tradunt graviores quique Theologi, Aureolus, Richardus de Mediavilla, Joannes Major in eadem distinct. 33. et Tostatus in Defensorio cap. 18.

Reponunt Novatores dogmatistæ, quod asserere S. Augustinum, aliosque SS. Patres contra hæreticos disputantes interdum excessive locutos, idem sit ac dicere eos mentiri solitos, ut mendaces hæreticos ad veritatem revocarent; sicque exemplo et facto suo approbasse Priscillianistarum hæresim, quæ mendacium interdum esse licitum asserebat. Quod quantum execratus fuerit S. Augustinus, liquet ex ejus libro ad Consentium. — **Verum respondeo** dupliciter intelligi posse aliquem excessive loqui: *Primo* quidem scienter, idest, contra mentem suam asserendo aliquid, quod prorsus esset a veritate alienum: *secundo* inscienter, ac præter mentem, loquendo quidem ut sentiebant, sed æstu disputationis abrepti ad alterum extremum interdum declinantes. *Primum est* mentiri, et contra mentem ire: mentitur enim, qui contra mentem loquitur, seu verum reipsa, seu falsum dicat. *Secundum vero* est falli; fallitur enim, qui dicit esse, quod non est, aut non esse id quod est: etsi loquatur ut sentit, nec proinde mentiatur. Primo modo SS. Patres in hæreticos pugnantes non sunt locuti, utpote, qui vera semper se dicere arbitrati sunt: secundum vero modum eis contigisse affirmant citati Theologiæ Proceres, necnon et plurimi moderni cum Cardinale Sadoleto lib. 3. Epist. 5, Genebrardo epist. ad Carolum 9, Claudio de Sainete Episcopo Ebroicensi in lib. Atheismorum Calvini, etc. quorum aliqui præter S. Augustini dicta, multorum aliorum exemplis confirmant, ut S. Hieronymi, qui scribendo pro Virginitate contra Julianum, durius de secundis nuptiis locutus est; S. Chrysost. qui scribendo contra Anomæos, videtur negare Deum esse in seipso conspiciendum a Beatis; Dionysii Alexandrini, qui Sabellium confutare volens, in eius hæresim ita acriter invectus est, ut quibusdam visus fuerit divinam essentiam cum personis divisisse, Arioque materiam hæresis suæ subministrasse: quo etiam nomine apud S. Dionysium Papam accusatus fuit. Hoc ipsum de cultu sanctarum imaginum confirmat Epiphanius Diaconus in Nicena Synodo secunda actione 6. additque generaliter consuevisse Patres nostros sanctos, qui voluntatem Dei salutiferam nobis exponunt, per exagerationem mandatorum observationem nos docere; et ad quod mandatum illis scopus vergitur, eo præparare auditores, hocque extollere et magnificare. Rem hanc apposito exemplo confirmat Theodoretus tom. 4. pag. 170. ubi dicit SS. Patres sæpe in contrariam partem declinasse cum adversus Ecclesiæ hostes pugnam consererent. Quod ipsum agricolis quoque stirpium cultoribus usu venit: qui cum incurvam aliquam plantam viderint, non solum ad rectam normam erigunt; sed etiam ultra directum in partem alteram inflectunt, ut ex vehementiori in contrariam inclinatione ad rectum statum perducatur.

Objicies 4. Parvuli in hac vita puniuntur pœna sensus: ergo et in alia. *Antecedens* constat ipsa experientia, qua videmus parvulos in hanc lucem producentes omnibus præsentis vitæ miseriis esse obnoxios. *Consequentia* vero probatur: si parvuli post mortem a pœna sensus forent immunes, sequeretur eos esse melioris conditionis in altera, quam in præsenti vita: at *consequens* videtur absurdum. — *Confirmatur:* parvuli ultra pœnam damni in altera vita, patiuntur etiam pœnam carceris, siquidem in stagno ignis detinebuntur: rursus, erunt servi diaboli et peccati; nam inquit Christus Joan. 8. *Qui facit pec-*

catum servus est peccati, quod non solum de peccato actuali intelligendum venit, sed etiam de originali, ut docet Trident. sessione 5. in decreto de peccato originali his verbis : *Si quis non confitetur primum hominem Adam cum mandatum Dei in Paradiso fuisset transgressus statim sanctitatem et justitiam, in qua constitutus fuerat, amisisse, incurrisseque per offensam prævaricationis hujusmodi iram et indignationem : atque ideo mortem, quam ante illi fuerat comminatus Deus, et cum morte captivitatem sub ejus potestate, qui mortis deinde habuit imperium, hoc est diaboli, etc. anathema sit :* sed ab hac servitute parvuli non liberantur in hac vita cum in statu originalis peccati decedunt : ergo neque in altera ; adeoque præter damni et carceris pœnas, habebunt etiam pœnam servitutis maxime infamis ; vivent nempe æternum sub diaboli dominio, et consequenter præter pœnam damni, alias pœnas exsolvent. — **Respondeo ad primum**, distinguendo *antecedens*, parvuli in hac vita puniuntur pœna sensus per se, nego : per accidens, concedo ; mors enim et cæteræ humanæ naturæ corporales miseriæ non sunt pœnæ per se taxatæ pro culpa originali ; sed tantum carentia originalis justitiæ, quæ immortalitatem, et impassibilitatem præstabat ; subindeque, illa sublata, non mirum est si mors, et ærumnæ temporales, ac corporeæ in universum genus humanum exundent tamquam naturæ ipsius appendices. Cum autem in alia vita nihil fiat virtute naturæ, sed secundum ordinem divinæ justitiæ sive in animam, sive in corpus ; non sequitur, quod si illæ ærumnæ in hac vita per accidens, et ratione infirmantis naturæ in omnes homines pervadant, etiam aliquæ pœnæ corporeæ eos in altera vita torquere debeant ; siquidem in altera vita nihil fit nisi ex ordinatione divina : non constat autem Deum ordinasse pœnas illas sensibiles pro mulctando solo originali peccato. Unde ad probationem consequentiæ, *nego majorem :* quamquam enim parvuli in altera vita nullam patiantur pœnam sensus, inde non sequitur eos esse melioris conditionis quam sint in præsenti : longe enim præstat cum miseriis corporeis habere aliquam spem fruendi Deo, quam istis miseriis expertem esse cum desperatione illius divinæ fruitionis. — *Ad confirmationem* dico eatenus illos parvulos fore sub potestate diaboli, quatenus privabuntur beatitudine supernaturali, habebuntque pœnam damni ; sed exinde non sequitur eos passuros esse ullam molestiam sensibilem interiorem, aut exteriorem ; cum illæ pœnæ sint tantum peccati actualis appendices.

Objicies 5. Adamus peccando non solum pœnam damni, sed etiam pœnam sensus incurrit : at omnem illam pœnam, quam ipse peccando demeruit, transfundit ad posteros : ergo parvuli cum peccato originali migrantes utrique pœnæ fiunt obnoxii. — **Nego minorem** : licet enim totum peccatum Adæ transfundatur ad posteros, non tamen illis inest physice veluti propria eorum voluntate patratum, vel actuali, et personali consensu admissum, aut acceptatum : sed tantum moraliter, quatenus id quod ab Adamo, tamquam omnium capite, et omnium personam repræsentante factum est, posterorum omnium moraliter in illo existentium esse censetur. Quare peccatum illud non habet eumdem existendi modum, neque eamdem conditionem ; sed longe diversam in Adamo, et posteris : ideoque non sequitur quod in istis debeat

habere eamdem pœnam, et ultra privationem gratiæ et gloriæ, habere adjunctum ignis æterni supplicium : pœna namque debet esse proportionata culpæ, juxta illud Isaiæ 27. *In mensura contra mensuram cum affecta fuerit in eam :* defectus autem qui per originem traducitur habens rationem culpæ, cum sit tantum substractio boni supernaturalis, non autem naturalis, ideo nullam aliam pœnam promeretur, quam privationem illius finis, ad quem donum supernaturale substractum ordinabat.

Objic. 6. Christus passus est gravia tormenta propter originale peccatum : ergo huic peccato etiam correspondet pœna sensus. — **Nego consequentiam** ; Christus enim illas pœnas non solum passus est propter originale peccatum, sed etiam propter actuale, signanter Adami, et Evæ, quibus correspondebat pœna sensus. Deinde si quam peccatum originale promeruit pœnam sensus, dici potest eam potuisse remitti, et compensari per mortem, et pœnas sensibiles a Christo Domino in eum finem toleratas : possunt enim debita varie compensari, ut quando pro debito pecuniæ fit satis per obsequia ; adeoque etiamsi pœna sensus debita fuisset aliquatenus originali peccato, inde non sequitur quod parvuli modo ipsi sint obnoxii.

Objic. 7. Qui migrat e vivis cum originali peccato, graviorem subire debet pœnam, quam qui in statu naturæ puræ creatus in eodem obiret : sed hic incurreret pœnam damni ; siquidem æterna felicitate privaretur : ergo ille præter pœnam damni, aliis debet adjudicari, adeoque pœnas sensus debet luere. — **Distinguit majorem Doctor** d. 33. q. 2. n. 4: debet aliquid gravius pati quod in utroque habeat rationem pœnæ, negat ; quod habeat tantum rationem pœnæ in eo qui peccato inficitur, concedit. Quamquam enim in statu naturæ puræ moriens homo careret perpetuo Dei visione : illa tamen carentia non ipsi inesset per modum pœnæ , quippe cum ipsi non inesset ratione peccati. Quod utique explicat Doctor hoc evidenti exemplo : si quis in animo haberet beneficium aliquod duobus hominibus impendere, et eorum alter benefactorem offenderet, ratione cujus offensæ revocaret voluntatem conferendi beneficium duobus ; hac in hypothesi uterque beneficio fraudaretur, diversa tamen ratione : qui enim non offendisset, non privaretur illa gratia propter demeritum ; sed propter beneplacitum illius qui promiserat, quique non habet amplius in animo beneficium illi conferendi : unde, inquit Doctor, isti essent inæquales in illa ratione privationis ; unus enim privaretur quia reus ; alius vero non ita. Idem dicendum in casu præsenti.

Objic. denique: Veniale peccatum longe levius est originali : sed istud pœna sensus punitur in altera vita : ergo multo magis simili pœna originale puniendum est. — **Distinguo majorem** : Veniale levius est originali quantum ad reatum culpæ, quæ correspondet aversioni a Deo et gratiæ privationi, concedo: quantum ad reatum pœnæ quæ correspondet voluntariæ conversioni ad creaturas per inordinatam delectationem, nego. Et negata *minore*, similiter distinguendum est *consequens :* cum enim pœna sensus correspondeat propriæ voluntati, et conversioni ac delectationi inordinatæ , non mirum si peccatum veniale in altera vita puniatur pœna sensus, originale vero sola pœna damni.

Quæres 1. *Quid sentiendum sit de statu parvulorum cum originali peccato ex hac vita migrantium, an videlicet aliquem habeant dolorem ex amissione æternæ beatitudinis?*

Reponit Seraphicus Doctor dist. 33. qu. 2. quod etsi parvuli habeant cognitionem beatitudinis deperditæ, nullo tamen actuali dolore, nullove mœrore afficientur, quod sic probat: « Decedentes enim, inquit, in solo originali, quasi medium tenent inter habentes gratiam, et culpam actualem : et quoniam status retributionis respondere debet statui vitæ præsentis, in tali statu debent animæ parvulorum poni, ut quasi medium teneant inter beatos, et æternis ignibus cruciatos. Quoniam igitur beati carent malo pœnæ sensibilis, et cum hoc habent Dei visionem, damnati e contrario sunt in tenebris, et puniuntur pœna sensibili : parvuli, secundum rectum ordinem divinæ æquitatis, debent communicare in uno cum damnatis, et in alio cum beatis ; sed non possunt communicare cum beatis in habendo divinam præsentiam ; quia tunc communicarent in nullo cum damnatis. Præsentia enim visionis Dei non stat cum pœna sensibili : ideo cum beatis communicant in hoc, quod carent omni afflictione exteriori, vel interiori: cum damnatis vero in hoc quod privantur visione Dei, et lucis corporalis. Parvuli igitur sub divino judicio justo inter beatos, et simpliciter miseros quasi in medio constituti, hoc noverunt ut tamen ex una parte consideratio generet desolationem, ex altera consolationem : ita æqua lance divino judicio eorum cognitio et affectio libratur, et in tali statu perpetuatur, ut nec tristitia dejiciat, nec lætitia reficiat ; sed in hoc mirabilis ostenditur ordo divinæ Sapientiæ quæ cuncta novit suis locis disponere, et ad sui gloriam ordinare. Nam sicut in beatis potissime manifestatur misericordia, et in damnatis potissime claret justitia, sic in istis manifestatur misericordia simul, et justitia. Et ex hoc patet quod non facit Deus frustra animas quas novit de corpore ante susceptionem baptismatis egressuras. Omnia enim facit Deus ad gloriam suam manifestandam. — Igitur divina æquitas, et immutabilitas in eodem statu quantum ad corpus, et quantum ad animam, sive quoad cognitivam, sive quoad affectivam perpetualiter eos consolidabit, ut nec proficiant, nec deficiant ; nec lætentur, nec tristentur : sed semper sic uniformiter maneant, ut sint materia laudandi divinum judicium, quod sic est æquum et justum, ut nullum bonum remaneat irremuneratum, et nullum malum remaneat impunitum, et perfectissime teneat medium inter superfluum et diminutum ». Ita Seraphicus Doctor.

Quæres 2. *Quo in loco post universale judicium degent parvuli, quæve futura sit eorum exercitatio, et occupatio?*

Respondeo verisimilius videri eos in locis quibusdam subterraneis esse recludendos ; in iis namque rebus, quæ a divina voluntate omnino pendent, nihil est asserendum, nisi quod Deus ipse per Scripturas revelaverit, aut traditione sacra innotuerit, vel auctoritate constanti sancti Patres edocuerint, vel Concilia definierint : at ex nullo horum constat parvulis assignandum fore medium locum cælum inter, et infernum post ultimam supremi Judicis in reprobos animadversionem :

imo Scripturæ sacræ, nonnisi post diem extremi judicii, futuras duas hominum sedes significant; unam quidem in cælo cum beatis Angelis, alteram in inferno cum dæmonibus; quæ sunt etiam duæ civitates, nempe Jerusalem, et Babylon. Idque plurimis testatur S. Augustinus; maxime vero lib. 1. *De peccatorum meritis, et remissione*, ubi ait: « Nec est ullus ulli medius locus, ut possit esse nisi cum diabolo, « qui non est cum Christo. Hinc, et ipse Dominus volens auferre de « cordibus male credentium istam nescio quamdam medietatem quam « conantur quidam parvulis non baptizatis tribuere, ut quasi merito « innocentiæ sint in vita æterna, sed quia non sunt baptizati, non « sint cum Christo in regno ejus, definitivam protulit ad hæc ora « obstruenda sententiam, ubi ait: qui non est mecum, contra me est ». Et serm. 14. *De verbis Apostoli* non longe ab initio, « Nullus, inquit, « relictus est medius locus, ubi ponere queas infantes. De vivis, et « mortuis judicabitur, alii erunt ad dexteram alii ad sinistram; non « novi aliud. Si ergo dextera erit, et sinistra, et nullum medium lo- « cum in Evangelio novimus, ecce in dextera regnum cælorum est. « Percipite, inquit, regnum: quod ibi non est, in sinistra est. Quid « erit in sinistra? Ite in ignem æternum. » — Auctor Hypognostici, qui vel est August. vel alius omnium consensu antiquus, et doctus, lib. 5. ultra medium, « primum, inquit, locum fides Catholicorum « divina auctoritate regnum credidit esse cælorum, unde, ut dixi, non « baptizatus excipitur: secundum, gehennam, ubi omnis apostata, vel « a Christi fide alienus æterna supplicia experietur. Tertium, penitus « ignoramus, imo non esse in Scripturis S. inveniemus. Finge, Pela- « giane, locum ex officina perversi dogmatis tui, ubi alieni a Christi « gratia vitam requiei, et gloriæ possidere parvuli possint. » — Quamquam autem forte in locis infernalibus detrudantur, et supremam ignis inferni partem incolant, ut conjiciunt aliqui cum Angelico Doctore; inde tamen non est consequens eos ulla sensus pœna esse afficiendos, propter rationes superius expressas. Licet pariter eorum voluntas sit habitualiter a Deo aversa; nihilominus futura est ita actualiter recta, ut nusquam sint peccaturi, sicut colligere est ex sequenti articulo a tribus Pontificibus inter Baji propositiones damnato. « Ex « habituali voluntate dominante fit ut parvulus decedens sine rege- « nerationis Sacramento, quando usum rationis consecutus erit, actua- « liter Deum odio habeat, Deum blasphemet, et legi Dei repugnet. » — Verisimilius quidem dixi hæc nobis videri; non enim desunt graviores Auctores, qui de istorum infantium statu benignius sentiant, puta Catharinus, Suarez, Smisinchius noster tract. 3. *De Deo uno* disp. 6. n. 399. et Lessius lib. 3. *De divinis perfectionibus* c. 22. ubi varia quidem profert, quæ si vera sint, non ita lugendus erit eorum infantium status. Putat enim illos accepturos sententiam judicis, sed benignam, et tum in corpore, tum in anima bonis naturalibus cumulandos; adeoque habituros præclaram notitiam nedum totius Universi, sed etiam rerum spiritualium, necnon et ipsius Dei cujus erunt perpetui laudatores, et amatores: unde concludit credibile esse eorum statum longe feliciorem fore, quam sit alicujus mortalis hominis in hac vita. Verum hæc omnia valde incerta sunt; idcirco minus certo credenda.

ARTICULUS TERTIUS.

DE PECCATO PERSONALI.

Personale peccatum appello, non quod personam inficit, reamque constituit; hac namque ratione etiam peccatum, quod origine traducitur, personale foret appellandum: sed *personale* peccatum dico, quod ab homine rationis compote voluntarie ac librato consilio fit. Ne autem quædam fiat vocis hallucinatio, observandum est in limine ex ipso Aristotele Phys. 1. tex. 83. peccatum triplex posse distingui; videlicet naturæ, artis, et moris. *Primum* dicitur, illa naturalium agentium a præscripto et usitato operandi producendique more deviatio; qua ratione monstrorum generationes, monstraque ipsa, naturæ peccata ac vitia appellat ipsemet Aristoteles. *Artis peccatum* dicitur arte-factum illud quod præter usitatas artis regulas formatur; inde quisque in suam artem dicitur peccare, dum quantitatem, qualitatem, et præscriptum agendi modum in opere moliendo non servat. Denique *morum peccata* appellantur, actiones illæ humanæ, quæ, et æternæ Dei legi, et humanæ rationis dictamini adversantur. Hæc autem postrema peccati acceptio futura est præsentis Articuli materia; quæ ut distinctiori ordine distribuatur et explicetur, præsentem Articulum in duas Sectiones dividemus, quarum *prima* aperiet generatim peccati personalis naturam, species etc., *secunda* vero de singulis capitalibus peccatis aliquid disseret.

SECTIO PRIMA.

DE PECCATO PERSONALI GENERATIM SPECTATO.

Quamquam hæc vocabula *malum*, *peccatum*, et *culpa* pro uno eodemque a SS. Patribus, et Theologis plerumque usurpentur; differunt nihilhominus invicem secundum ampliorem vel strictiorem significationem; malum namque latius patet quam peccatum; peccatum vero plura quam culpa designat. *Malum* enim significat quemlibet defectum in subjecto quovis repertum: *peccatum* vero solum operationis defectum denotat: *culpa* autem præter rationem peccati, sive actus humani pravi ac mali, etiam exigit ut cum cognitione et libertate fiat. Unde *malum* non solum in humanis actibus, sed etiam in artis et naturæ affectibus reperitur; *peccatum* autem exorbitantes tam artis quam humanæ voluntatis fœtus designat: *culpa* vero solos ab æterna lege rectoque rationis dictamine deviantes actus significat. Hinc omnis culpa peccatum, et omne peccatum malum est; non autem e converso omne malum peccatum est, nec omne peccatum culpa. Hic autem solum fit sermo de peccato quatenus idem quod culpa designat.

QUÆSTIO PRIMA.

IN QUO MAXIME CONSISTAT RATIO FORMALIS PECCATI.

Notandum 1. Peccatum moraliter spectatum varios, sed maxime septem respectus habere, nempe *primo* ad *subjectum in quo est*, naturam scilicet rationalem a qua mali rationem obtinet; siquidem in-

quit S. Augustinus in *Enchir.* cap. 24. *Peccatum creaturæ rationalis naturæ maxime adversatur, primumque et maximum ipsius malum est:* nam, ut ait lib. 3. *De lib. arbitrio*, cap. 13., *Omne vitium eo ipso quo vitium est, contra naturam est:* siquidem ipsi, quatenus rationalis est, formaliter adversatur, est enim contra dictamen rectæ rationis, quæ est propria hominis forma ipsum perficiens, integrans, et complens. *Secundo*, peccatum habet respectum ad *finem a quo deviat*, siquidem declinat a rectitudine quam ipsa rationalis natura spectare debet in suis eliciendis actibus, ut nempe recti, et honesti sint, quales naturam rationalem operantem decent. *Tertio*, dicit respectum ad *principium a quo libere producitur*, nempe ad voluntatem; quod enim liberum non est, moralem vel bonitatem vel malitiam habere nequit: ratione cujus peccatum dicitur *culpa*, quia nempe operanti imputatur, eo quod ab ejus libera operatione pendeat: culpari enim, vel laudari nihil aliud est quam actus malitiam vel bonitatem alicui imputari; imputantur autem ea quæ ex libera voluntate pendent. *Quarto*, respicit *legem quam transgreditur:* est enim peccatum, inquit S. Augustinus lib. 22. *Contra Faustum*, cap. 17. *factum vel dictum, vel concupitum contra legem æternam:* lex autem æterna, ait ibidem, *est ratio divina, vel voluntas Dei ordinem naturalem conservari jubens, perturbari vetans.* Ratione cujus peccatum dicitur *transgressio, injustitia, iniquitas, prævaricatio, inobedientia*, quæ immediate respicit legem, mediate vero legislatorem. *Quinto*, respicit *Deum quem offendit:* quatenus nempe est virtualis contemptus ipsius, postponens illum creaturis, in quibus peccans virtualiter et interpretative constituit sibi ultimum finem, dum pro illarum amore Deum ultimum finem deserit, et sese ad eas convertit: nam, inquit S. Augustinus *De Civit.* cap. 26. *Christo terrena ac temporalia præposuisse convincitur qui salutaria præcepta contemnens, committit illicita*, ratione cujus peccatum dicitur *offensa, et injuria Dei, impietas, odium, contemptus*, necnon et *Dei inimicitia. Sexto*, peccatum respicit *pœnam quam incurrit*, ratione cujus dicitur *reatus*, qui formaliter est destinatio ad pœnam a supremo judice homini exorbitanti, et peccanti præscriptam. *Septimo* denique, dicit respectum ad *præmium quo privat*, ratione cujus dicitur *demeritum;* non solum enim nobis pœnam promeretur, et conciliat, sed etiam demeretur, et avertit præmium quod Deus concessurus erat ejus præcepta servantibus.

Notandum 2. ex Seraphico Doctore in 2. d. 35. *in explicatione dubii sexti*, quod cum « peccatum varie considerari possit: vel *for-* « *maliter* quatenus est privatio, vel *materialiter* prout connotat actum « humanum, et physicum, qui est deviatio a præscripta rectitudine, « etiam varias sortitur definitiones. *Formaliter* enim acceptum, et qua- « tenus dicit privationem, usurpatur tripliciter: *Vel* enim dicit recess- « sum a bono, *vel* recessum a rectitudine naturæ, *vel* ab omnis boni « complemento et perfectione. Primo modo acceptum triplicem defi- « nitionem sortitur a S. Augustino: *Primam* quidem lib. *De Civit. Dei*, « ubi ait: *Peccatum est absentia boni ubi debet esse: Secundam* lib. *De* « *Vera religione: Peccatum non est appetitio naturarum malarum, sed* « *desertio meliorum: Tertiam* lib. *De Natura boni*, cap. 34: *Peccatum* « *est corruptio modi, speciei, et ordinis.* Secundo modo, scilicet prout

« peccatum dicit recessum a rectitudine naturæ, tres etiam proferun-
« tur illius definitiones : *Prima* a S. Damasceno lib. 2. *De Fide*,
« cap. 30. ubi ait: *Peccatum est ab eo quod est secundum naturam,*
« *in id quod est præter naturam aversio: Secunda* ex S. Anselmo
« lib. *De Conceptu virginali*, cap. 6: *Peccatum est carentia debitæ ju-*
« *stitiæ: Tertia* ab August.: *Peccatum est defectus quidam a duce ve-*
« *ritatis, naturam non perimens, sed obscurans.* Tertio vero modo
« quatenus dicit recessum ab omnis boni complemento et perfectione,
« etiam ejusdem refertur triplex definitio, quæ differunt in solo modo
« dicendi, quarum prima sumitur ab August. lib. *De Lib. arbitr.* cap. 19.
« *Malum est aversio a bono incommutabili:* altera ab eodem in lib. *De*
« *Vera religione: Peccatum est carere bonis incommutabilibus quibus*
« *fruendum est:* tertia sumitur ab eodem August. *Enchir.* cap. 23.
« *Peccatum est tenebra intelligibilis*, quatenus videlicet privat visione
« lucis æternæ. — Similiter peccatum materialiter consideratum, et
« quatenus importat actum deviantem, varias etiam definitiones obti-
« net, secundum triplicem considerationem quam habet *aut* ad Deum
« quem offendit, *aut* ad virtutem quam excludit, *aut* ad bonum quod
« prætendit. In comparatione quidem ad Deum quem offendit, dicitur
« primo ab August. lib. *De Fide contra Manichæos*, cap. 8. *Peccatum*
« *est errare in præceptis veritatis, vel in ipsa veritate.* Secundo ab Am-
« brosio in lib. *De Paradiso*, cap. 8. *Peccatum prævaricatio est legis*
« *divinæ, et cœlestium inobedientia præceptorum.* Tertio ab eodem Au-
« gust. lib. 22. *contra Faustum* cap. 27. *Peccatum est dictum, vel fa-*
« *ctum, vel concupitum contra legem Dei.* Si vero comparetur ad vir-
« tutem quam excludit, etiam tripliciter definitur. Primo quidem a
« S. Basilio: *Peccatum est dispositio animæ contrarie se habens ad vir-*
« *tutem.* Secundo a S. Augustino in lib. *De Duabus animabus: Pec-*
« *catum est voluntas recipiendi, vel assequendi quod justitia vetat:* ibi
« enim accipitur justitia generaliter quatenus omnem virtutem com-
« plectitur. Tertio ab eodem August. in lib. *De Vera religione: Pec-*
« *catum est appetere quæ Christus contempsit, vel contemnere quæ*
« *Christus appetiit:* siquidem Christus Dominus fuit omnis virtutis
« speculum et exemplar. Denique si peccatum consideretur per com-
« parationem ad bonum quod prætendit, triplex etiam proferri potest
« ejus definitio. Prima quidem ab August. in lib. *De Natura boni*, c. 30.
« *Peccatum est male uti bono:* secunda vero ab eodem lib. 9. *De Trinit.*,
« c. 8. » *Peccatum est uti fruendis, et frui utendis:* tertia denique est
« ejusdem August. in lib. *De Libero arbitrio: Peccatum est, spreto in-*
« *commutabili bono, rebus commutabilibus adhærere* ». Has autem octo-
decim definitiones, quas colligit, et profert Seraphicus Doctor, potius
peccati descriptiones, quam ejusdem genuinæ definitiones esse constat.

Notandum 3. Quod cum peccatum generatim dividatur in pecca-
tum Omissionis, et Commissionis, conveniunt omnes Theologi pecca-
tum Omissionis formaliter consistere in aliqua privatione, idest, in
libera omissione actus debiti; peccare enim contra præceptum colendi
Deum, honorandi parentes, faciendi eleemosynam, audiendi sacrum
die festo, est omittere scienter, et libere tales actus eo tempore quo
debiti sunt ex præcepto naturali vel positivo: quæ omissio privativa
est tam ex parte actus qui non deberet poni, quam ex parte volun-

tatis quæ non agit cum deberet agere. An autem detur pura, et libera omissio voluntatis absque actu positivo, infra determinabitur. Quantum autem ad peccatum Commissionis, qui est actus prohibitus per legem aliquam, sive naturalem, sive positivam, varia est et multiplex Auctorum sententia, in quo constituenda sit ipsius ratio formalis. Plura namque in ipso actu veniunt distinguenda: *Primo* quidem, prohibitio istius actus per legem aliquam. *Secundo*, difformitas tam ad legem qua prohibetur, quam ad rectam rationem contra cujus dictamen peccaminosus ille actus elicitur. *Tertio*, privatio rectitudinis, et negatio virtutis; neque enim actus ille rectus est, aut virtuosus, alioqui peccaminosus non esset dicendus. *Quarto*, libertas sine qua actus non esset moralis, nec consequenter ullatenus culpandus. *Quinto*, meritum pœnæ æternæ tam damni quam sensus. *Sexto*, privatio gratiæ sanctificantis, et omnium supernaturalium charismatum. *Septimo* denique, habitus virtuosi diminutio; cum enim peccatum quodlibet in aliquam virtutem pugnet, cumque habitus per actus contrarios minuantur, et tandem intereant, consequens est quod si qui peccat, virtutem actui peccaminoso oppositam habuerit, illa per ipsum actum peccaminosum minuatur. — Cum, inquam, varia possit esse peccati consideratio; inde multiplex, sed maxime triplex, et capitalis est de ejus ratione formali, et essentiali Auctorum sententia. Quidam enim volunt peccati rationem formalem in aliquo positivo esse constituendam; idque *vel* in ipso actu qui prohibetur: *vel* in ipsa formalitate actus ob quam prohibetur: *vel* ex eo quod actus ille libere tendat in objectum quod proponitur ut prohibitum elicienti talem actum. Censent aliqui cum Ferrariensi *tertio contra Gentes*, cap. 9. rationem formalem peccati simul consistere in actu positivo, et negatione gratiæ sanctificantis aut rectitudinis debitæ. Communior vero tum Veterum, tum Recentiorum Theologorum sententia est, eam formalem peccati rationem esse reponendam in sola negatione, aut privatione, *vel* perfectionis debitæ subjecto cui illa carentia nociva est, ut docet Seraphicus Doctor in 2. d. 35. art. 1. vel in privatione boni supernaturalis, puta gratiæ sanctificantis, ut affirmat Doctor Angelicus 1. 2. qu. 86. art. 1. et 2. *vel* in privatione habituum acquisitorum, nempe virtutum, ut conjiciunt aliqui: *vel* ut rectius sentire videtur Subtilis Doctor in 2. d. 35. num. 6. et 7. in privatione rectitudinis et conformitatis ad legem divinam vel humanam, quæ talem actum præcipit aut prohibet. Cujus sententiæ veritas ut appareat, sit

Conclusio prima. — RATIO FORMALIS PECCATI CONSTITUENDA EST IN CARENTIA CONFORMITATIS QUAM ACTUS PECCAMINOSUS HABERE DEBERET, NEC HABET, AD LEGEM DIVINAM, VEL HUMANAM, CONTRA CUJUS PRÆSCRIPTUM ELICITUR, VEL OMITTITUR. Hæc est genuina Subtilis Doctoris sententia, *loco citato:* ubi cum impugnasset alias opiniones, concludit: *Concedo igitur juxta solutionem quæstionis præmissam, quod peccatum est formaliter corruptio rectitudinis in actu secundo, non quidem quæ inest, sed quæ deberet inesse.*

Quod utique sic probat: *Voluntas libera*, inquit, *debitrix est, ut omnem actum suum eliciat conformiter regulæ superiori, scilicet secundum divinum præceptum, et ideo quando agit discorditer ab illa*

regula, caret justitia actuali debita. Hæc est justitia quæ deberet inesse actui, et non est; et hæc carentia, in quantum est actus voluntatis deficientis, est formaliter peccatum actuale.

Probatur 2. Peccatum consistit formaliter in aliqua privatione: sed non consistit in alia, quam in assignata: ergo, etc. Probat *majorem* Doctor ibidem num. 7. *Primo* quidem auctoritate S. Augustini lib. *De duabus animabus*, ubi ait: *Peccatum est voluntas consequendi, vel retinendi, quod justitia vetat, et a quo liberum est abstinere.* « Seu, in- « quit Doctor, peccatum est velle vetitum, ita quod ipsa voluntas est « ibi materialis, et pro tanto totum imputatur voluntati, quia totum « est in potestate ejus; vetitum autem vel prohibitum est ibi formale, « quod significat discordiam a regula superiori ». *Confirmat* ex S. Amb. lib. *De Paradiso*, cap. 8. *Quid est peccatum nisi prævaricatio legis divinæ, et cælestium transgressio mandatorum, etc.* Cui consonat, quod dixit S. August. lib. 12. *De Civitate*, c. 8. *In eo*, inquit, *fit mala voluntas, quod si nollet, non fieret mala, et ideo non necessarios, sed voluntarios defectus justa consequitur pœna. Deficit enim non ad mala, sed male, idest non ad malas naturas, sed ideo quia contra ordinem naturarum ab eo quod summe est, ad illud quod minus est, etc.* Quasi diceret, inquit Doctor, iste actus positivus volendi creaturam non est formaliter peccatum, sed carentia debiti ordinis in actu illo, quo illa deberet amari propter summum bonum, a quo deficit voluntas, quiescens in bono creato, et iste defectus est formaliter peccatum. Ita Doctor.

Deinde, si peccatum esset quid positivum, esset revera ens creatum, haberet aliquam causam effectivam: sed nec est ens creatum, nec ullam causam effectivam sui agnoscit: ergo etc. *Major* patet; omne enim ens positivum est vel Creator, vel creatura: peccatum, ut constat, non potest dici quid divinum: ideoque deberet esse quid creatum. Probatur autem *minor* auctoritate S. Augustini, qui pluribi docet peccatum non esse ens, sed nihil; similiter non esse effectum, sed defectionem, nec habere causam efficientem, sed deficientem. Sic tractatu primo in Joan. exponens illa verba *Sine ipso factum est nihil*, ait: *Peccatum non per ipsum factum est, quia peccatum nihil est, et nihil fiunt homines cum peccant.* Hinc lib. 12. *De Civitate*, cap. 5. *Nemo ergo*, inquit, *efficientem causam malæ voluntatis quærat: nec enim est efficiens, sed deficiens; quia nec illa effectio est, sed defectio: deficere enim ab eo quod summe est ad illud, quod minus est, hoc est incipere habere malam voluntatem.* Subdit: *Causas porro defectionum istarum, cum efficientes non sint, ut dixi, sed deficientes, velle invenire tales, idem est, ac si quisquam vellet videre tenebras, vel audire silentium; quod tamen utrumque nobis notum est, neque illud nisi per oculos, neque hoc nisi per aures non sane in specie, sed in specici privatione.* Inde concludit: *Nemo ergo ex me scire quærat, quod me nescire scio, nisi forte ut nescire discat, quod sciri non posse sciendum est: ea quippe quæ non in specie, sed in ejus privatione sciuntur, si dici aut intelligi potest, quodammodo nesciendo sciuntur: aut sciendo nesciuntur. Cum enim acies etiam oculi corporalis currit per species corporales, nusquam tenebras videt, nisi ubi caperit non videre.* Quibus nihil evidentius dici potuit ad confirmandam nostram assertionem.

Denique, omnes pene SS. Patres constanter edocent peccatum nihil aliud esse, quam privationem: maxime S. Dionys. lib. *De Divinis Nominibus*, cap. 4. ubi loquens de peccato dæmonum ait: *neque enim hoc*, scilicet malum, *est appetitus, sed veri appetitus declinatio, atque ut summatim dicam, malum quemadmodum sæpe diximus, infirmitas, imbecillitas, privatio est, aut scientiæ, aut fidei, aut appetitus, aut actionis bonæ.* Subscribit S. Gregorius Nyssenus Oratione Catechetica cap. 5. 6. et 7. ubi ait: *Vitium omne, et improbitas in boni privatione suam habet formam, et characterem, cum per se non sit, neque consideretur in eo, quod consistat; nullum enim malum per se situm est extra liberam arbitrii electionem: sed ita denominatur ex eo, quod non sit bonum.* Consentit S. Basilius in Constitutionibus Monasticis cap. 3. ubi ait: *Vitium nihil est aliud, quam virtutis desertio:* et Homilia 6. *Malum*, inquit, *boni privatio est.* Annuit Nazianzenus Orat. 3. ubi *Malum, boni privationem* appellat, sicut tenebræ sunt lucis absentia. Unde Elias Cretensis in Comment. ejusdem orat. ait: *Vitium virtutis est privatio, ut caligo lucis recessus.* Tandem S. Anselm. lib. *De Præscientia, et prædestinatione*, cap. 1. cum probasset peccatum nihil aliud esse, quam injustitiam, cujus Deus auctor esse nequit: tandem malitiam illam, et injustitiam sic definit: *Hujus vero rectitudinis, de qua loquor, absentia, quæ est injustitia, non est nisi a voluntate rationalis creaturæ, quæ semper debet habere justitiam.* Probat *minorem* Doctor *ibidem:* Si peccatum formaliter consisteret in aliqua privatione præter assignatas, maxime vel in privatione alicujus perfectionis subjecti, in quo est, vel in privatione gratiæ sanctificantis, vel denique in privatione habituum acquisitorum: sed neutrum legitime potest affirmari. *Non quidem in privatione perfectionis subjecti,* quia vel omnimodam illius subjecti perfectionem naturalem tolleret, vel solum aliquam. Non primum: si enim peccatum omnimodam perfectionem subjecti, in quo est, auferret, sequeretur, quod esset simul, et non esset in subjecto: esset quidem, quia supponitur illa privatio subjecto inexistere: non esset autem, quia omnimodam subjecti naturalem perfectionem, adeoque totam entitatem, et sic totum subjectum destrueret. Secundum etiam dici nequit: tum quia si tolleret aliquam partem naturalis perfectionis subjecti, maxime voluntatis, vel animæ, quod utique non potest affirmari, cum utraque sit incorruptibilis, necnon et indivisibilis, ac sine partibus: tum quia si per quodlibet peccatum aliqua pars subjecti destrueretur, contingeret tandem aliquando ex repetitis peccatis, quod totum subjectum periret: cum enim subjectum illud sit finitum, cumque per iteratam ablationem et subtractionem alicujus boni finiti tandem bonum istud totum exhauriatur et consumatur; consequens est, quod subjectum illud aliquando periret.

Reponès forsan, quod inde non sequeretur totum subjectum aliquando destruendum, quia per illam subtractionem tantum auferrentur partes inæquales, adeoque fieret processus in infinitum. — **Contra**, inquit Doctor, possent peccata frequentata esse ejusdem intensionis: ergo tollerent partes æquales. Secundo, quia natura intellectualis Angeli et animæ sunt creabiles: ergo non possunt destrui physice per causas secundas. Tertio, quia peccatum immediate opponitur actui bono, et eum tollit; ergo non debet tollere subjectum suum, aut istius

actus: quandoquidem subjectum ejus non habeat necessariam connexionem cum actu bono. Quarto, quia peccata non distinguerentur specie, quia distinguuntur specie per hoc, quod excludant bona diversæ speciei: sed si solum essent privationes subjecti, v. g. voluntatis, aut substantiæ intellectualis, non excluderent bona diversæ speciei, sed ejusdem.

Neque etiam ratio formalis peccati consistit in privatione gratiæ sanctificantis. Primo quia, inquit Doctor, inde sequeretur, quod secundum peccatum nullatenus esset mortale, nec peccati rationem haberet: siquidem nullam efficeret gratiæ privationem in subjecto: quippe cum per præcedens peccatum jam gratia a subjecto abesset. *Secundo*, quia gratia creatur: ergo non potest tolli physice per actum peccaminosum, et consequenter actus peccaminosus non dicit physice privationem gratiæ. *Tertio*, quia gratia non habet necessariam connexionem cum actu bono, cui opponitur actus malus; ergo actus malus non debet necessario tollere gratiam. *Quarto* denique, sequeretur, quod peccata non distinguerentur specie, quandoquidem gratia in omnibus sit ejusdem speciei.

Tertium denique etiam non potest affirmari, nempe quod peccatum sit formaliter constituendum *in privatione habituum acquisitorum:* tum quia privatio istorum habituum potest esse tam in justo, quam in peccatore: siquidem dum perversus aliquis, et inveteratus peccator convertitur et justificatur, revera justus efficitur; nec tamen habet habitum acquisitum temperantiæ v. g. si antea fuerit ebriosus; nec castitatis si fornicator prius extiterit; ergo ratio formalis peccati in ipsa habituum acquisitorum privatione non est constituenda. Deinde, illi habitus virtutis acquisitæ non habent necessariam connexionem cum actu bono: ergo non necessario tolluntur per actum malum, et peccaminosum, imo plerumque remanet habitus etiam post actum peccaminosum ipsis oppositum. Sicut enim per repetitionem actuum successive comparatur, ita et per contrariorum frequentationem, non autem per unicum actum oppositum, debent destrui. Tum denique quia etsi habitus illi essent incompossibiles, non minus actus censeretur esse peccaminosus, et pœna dignus, si eliceretur contra præscriptum divinæ vel humanæ legis. Ergo in neutra ex tribus prælatis privationibus consistit ratio formalis peccati; adeoque consequens est, ut in sola privatione conformitatis ad legem ea sit constituenda.

Confirmat Doctor hanc ipsam veritatem ibidem num. 3. his verbis: « agens inferior tenetur in agendo conformare se agenti superiori; qui si in potestate ejus sit se conformare illi, non conformari « illi est peccatum: ideo loquendo de peccato, sive contra legem divinam, sive contra legem humanam, aliquid dicitur peccatum, quia « peccans potuit concordari legi superioris agentis, et discordari: iste « igitur actus, qui est in potestate discordantis, et per hoc voluntarius, non est formaliter peccatum: quia si ille esset concors regulæ « superiori, non esset peccatum: ergo in illo actu præcisa ratio pec« cati est privatio illius concordiæ. » — Addit num. 7. alteram rationem, qua confirmando allatas a se pro assertionis suæ sententiæ SS. Patrum auctoritates, ait: « omne peccatum est injustitia formaliter, et tale peccatum talis injustitia, et per consequens privatio talis

« justitiæ; ergo peccatum actuale est formaliter injustitia actualis; » ergo et privatio justitiæ actualis, scilicet justitiæ, quæ deberet inesse in actu. Quibus aperte patet quantum a vero exorbitent nonnulli Subtilis Doctoris interpretes et sequaces, qui asserentes peccatum formaliter consistere in aliquo positivo, nituntur eum in suas partes deducere.

Confirmantur hæ omnes præfatæ rationes: Peccatum est formaliter transgressio legis: ergo ratio formalis peccati in ipsa transgressione, seu difformitate ad legem est constituenda: sed hæc difformitas nihil aliud est, quam non conformitas, seu carentia conformitatis ad legem, quæ actum prohibet vel præcipit: ergo in ea carentia ratio formalis peccati est constituenda. *Major* patet ex Apostolo ad Rom. 4. *Ubi non est lex, nec prævaricatio:* adeoque essentiale est omni peccato esse contra aliquam legem, maxime vero contra legem Dei æternam, a qua leges omnes pendent, juxta illud Prov. 8. *Per me Reges regnant, et legum Conditores justa decernunt.* Quam utique rationem probat S. Amb. lib. *De Paradiso*, cap. 8. dicens: *Non consisteret peccatum, si interdictio non fuisset: quid enim est peccatum, nisi divinæ legis prævaricatio, et cœlestium inobedientia præceptorum?* Eam similiter confirmat S. Aug. nam expendens hæc verba Psal. 118. *Prævaricantes reputavi omnes peccatores terræ;* ita ratiocinatur: *Si prævaricantes sunt omnes peccatores terræ, nullum est utique sine prævaricatione peccatum: nulla autem prævaricatio sine lege: nullum est igitur nisi in lege peccatum. Qui ergo dicit: Prævaricantes reputavi omnes peccatores terræ, nullos esse omnino, nisi qui legem transgressi sunt, vult intelligi peccatores.* Hinc lib. 2. *De consensu Evangelistarum* c. 4. peccatum definit *transgressionem legis.* Et clarissime lib. 2. *De peccatorum meritis, et remiss.* cap. 16. ubi ait: *Neque peccatum erit, si quid erit, si non divinitus jubeatur, ut non sit.* Unde lib. 22. contra Faustum, cap. 27. peccatum definit *dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei.*

Hæc ipsa veritas etiam ratione suadetur: peccatum enim quodcumque est malum morale: sed quodlibet malum morale inportat essentialiter difformitatem et disconvenientiam ad rectam rationem et legem æternam: duplex enim in genere est humanæ voluntatis regula: una quidem propinqua et homogenea, scilicet *humana ratio*, seu dictamen rationis, et ipsum naturale lumen nostris mentibus signatum, juxta illud Psalm. 4. *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.* Unde S. Amb. lib. 5. *De Paradiso* cap. 14. ait: *Quod illa lex non inscribitur, sed innascitur: nec aliqua lectione percipitur, sed profluo quodam naturæ fonte in singulis exprimitur.* Alia vero humanæ voluntatis regula est ipsa *lex æterna*, quæ est veluti Dei ratio, qua cuncta pro libito administrat: cum enim lex nihil sit aliud, quam dictamen praticæ rationis existens in Principe, qui communitatem aliquam regit, et moderatur, consequens est, quod cum Deus universam mundi machinam sua providentia dirigat et administret, ipsa ratio gubernationis rerum in ipso velut in totius universi Principe legis rationem obtineat: cumque Deus nihil in tempore de novo concipiat, sed omnem conceptum habeat ab æterno, necessum est omnem suam rationem, et legem æternam esse, cui creaturarum actus conformari

debent, ut recti fiant, et boni; adeoque illorum pravitas, et malitia constituenda est in illa carentia contormitatis ad illam legem.

✳ " Subtili Doctori magna ex parte concinit Angelicus Doctor 1. p. quæst. 48. a. 5. ubi docet malum consistere in substractione debitæ operationis quod in rebus voluntariis habet rationem culpæ. *Hoc enim*, inquit, *imputatur alicui in culpam, cum deficit a perfecta actione.* Et ibi ad. 1. *Non omnis defectus boni est malum, sed defectus boni, quod natum est, debet haberi.* In. 1. 2. q. 71. a. 6. in corp. *Habet actus humanus, quod sit malus ex eo quod caret debita commensuratione.* Et omnino distincte infra: *Augustinus in definitione peccati posuit duo: unum quod pertinet ad substantiam actus humani, quod est quasi materiale in peccato, cum dixit dictum, vel factum, vel concupitum; aliud autem quod pertinet ad rationem mali, quod est quasi formale in peccato, cum dixit contra legem æternam.* In 2. 2. q. 118. a. 5. in corp. sic: *Omne peccatum ex hoc ipso quod est malum consistit in quadam conceptione sive privatione alicujus boni.* Quod explicat ibi in fine corporis: *Quia conceptio, vel privatio boni formaliter se habet in peccato, conversio autem ad bonum commutabile materialiter, magis est judicanda gravitas peccati ex parte boni quod corrumpitur, quam ex parte boni cui subjicitur appetitus.* — Similia habet in 2. dist. 35. quæst. 1. a. 1. *Malum*, inquit, *per se loquendo privatio quædam est alicujus boni.* Et infra: si privetur aliqua forma vel perfectio, alicujus rei naturalis, *dicitur esse malum naturæ: si autem privetur perfectio operationis, dicitur esse peccatum.* — Ex his omnibus apparet S. Thomam cum Scoto concordare in eo quod uterque statuat rationem formalem peccati personalis consistere in quadam privatione. Dissentit vero S. Thomas a Subtili Doctore in eo quod ille doceat privationem istam nihil aliud esse quam carentiam nitoris ac pulchritudinis quam habet anima ex unione ipsius cum gratia: *Nam*, inquit 1. 2. q. 86. a. 1: *habet anima hominis duplicem nitorem: unum quidem ex refulgentia luminis naturalis rationis per quam dirigitur in suis actibus: alium vero ex refulgentia divini luminis, scilicet sapientiæ et gratiæ, per quam etiam homo perficitur ad bene et decenter agendum.* Adjicit in respon. ad. 3: *Dicendum quod macula non est aliquid positive in anima, nec significat privationem solam, sed significat privationem quamdam nitoris animæ in ordine ad suam causam, quæ est peccatum, et ideo diversa peccata diversas maculas inducunt.* — At 1. 2. q. 71. a. 6. dixit peccatum consistere in debita commensuratione ad legem. *Habet*, inquit, *actus humanus quod fit malus ex eo quod caret debita commensuratione: omnis autem commensuratio cujuscumque rei attenditur per comparationem ad aliquam regulam, a qua si divertat, incommensurata erit. Regula autem voluntatis humanæ est duplex: una propinqua et homogenea, scilicet ipsa humana ratio: alia vero prima regula, scilicet lex æterna, quæ est quasi ratio Dei. Et ideo Augustinus in definitione peccati posuit duo: unum quod pertinet ad substantiam actus humani, quod est quasi materiale in peccato, cum dixit: dictum, vel factum, vel concupitum: aliud pertinet ad rationem mali, quod est quasi formale in peccato, cum dixit: contra legem æternam.* " ✳

Objiciunt 1. Adversarii contra primam assertionem nostræ Con-

clusionis, nempe *quod peccatum formaliter consistat in privatione rectitudinis:* Privatio constituens formaliter peccatum in esse culpæ debet esse culpabilis: ergo debet esse privatio alicujus possibilis, et debiti moraliter quod tenetur quis ponere, et non ponit: atqui odio virtutis, et similibus peccatis commissionis intrinsece malis, nec debita est, nec possibilis rectitudo moralis: ergo ratio formalis peccati non consistit in privatione rectitudinis illis debitæ. *Major* patet: neque enim ille culpabilis est, qui rectum non facit actum illum, quem rectum facere non debet, nec potest. *Minor* autem probatur, quia tales actus sunt incapaces rectitudinis: cum per nullam potentiam fieri possit, ut recte fiant, et non sint turpes, ac dissentanei rectæ rationi, adeoque culpabiles, et pœna digni si libere fiant: neque ullæ circumstantiæ adhiberi possunt, quibus boni reddantur. Quod autem dicimus de actibus simpliciter et intrinsece malis, est æque verum de peccatis commissionis prout fiunt in his aut illis circumstantiis: stantibus enim iisdem omnibus circumstantiis, impossibile est ut unquam fiant boni. — **Respondent Theologi**, qui stant a nostris partibus, quod licet actus malus non sit capax rectitudinis secundum rationem suam specificam, vel individualem, tamen secundum genus, et prout est actus humanus, est capax rectitudinis, quæ illi debetur moraliter, quia tenetur homo recte operari, ideoque carentia rectitudinis in tali actu est privatio secundum genus, ut loquuntur Philosophi, sicut in talpa privatio est carere visu, cujus est capax, non ut est tale animal, sed ut animal est: non quod secundum rationem generalem animalis debeat videre: ratio enim illa communis abstrahit a vidente et a non vidente: sicut ratio generica actus humani abstrahit a bono vel malo, ab ordine speciali conformitatis vel difformitatis; sed quia talpæ in quantum animal est non repugnat videre, licet illi repugnet, ut talpa est. Similiter actui peccaminoso non repugnat esse bonum, et rectum quatenus est actus humanus: licet illi repugnet in quantum est talis actus specifice; a qua ratione specifica actus agens rationale tenebatur abstinere, si sit peccatum commissionis; quia nempe divina, vel humana lege prohibebatur: vel cum actum elicere, si sit peccatum omissionis, quia actus iste pari lege præceptus erat.

Urgent Adversarii: Privatio est carentia formæ debitæ in subjecto apto ad formam: sed actui humano generice considerato nulla debetur bonitas. Probatur: si actui humano secundum genus considerato deberetur aliqua rectitudo et bonitas, maxime vel omnes bonitates specificæ et numericæ, vel una tantum determinate, vel confuse aliqua bonitas hæc, aut illa: sed neutrum eorum potest affirmari. *Non quidem primum:* alioquin in quovis peccato commissionis essent innumeræ malitiæ: in eo namque sunt innumeræ carentiæ bonitatum innumerabilium, et omnes actus mali essent extensive saltem æqualiter mali malitia formali: quia privati omni rectitudine, seu carentes omni bonitate. Adde quod non alia reperiri debeat privatio rectitudinis in actu, quam operans inducere debeat in suum actum: sed operans non debebat inducere omnem rectitudinem: ergo actus ille non habet privationem omnis rectitudinis excogitabilis. *Non etiam secundum:* quia non est ratio cur hæc bonitas potius debeatur, quam alia actui generice considerato: neque operans quando peccat, semper tenetur potius

hoc modo, quam illo bene operari, imo nequidem simpliciter bene operari; posset enim absque peccato otiari, vel actum indifferentem elicere. *Tertium quoque dici nequit:* nempe quod sit privatio alicuius bonitatis confuse et indeterminate; nam alioqui, vel nullum peccatum commissionis esset in aliqua specie determinata, vel omnes essent ejusdem speciei ob privationem omnino similem in omnibus peccatis. *His adde,* quod nihil dici possit privatum secundum genus ea forma, quæ tantum debetur uni speciei illius generis: alias brutum diceretur privatum rationalitate: siquidem secundum rationem genericam esset illius rationalitatis capax, quippe quæ convenit alicui speciei animalis, nempe homini. Hoc autem nemo Philosophorum dixit: ergo nec ullus Theologorum asserere debet actum humanum secundum genus posse dici privatum rectitudine, quæ uni ex speciebus actuum humanorum quadrat. Cum autem dicitur talpam esse privatam visu secundum genus, sensus illius propositionis est, talpam generice, et imperfecte similem esse aliis animalibus videndi capacibus, quæ dum carent visu, dicuntur cæca, et visu privata: non autem sensus est, ipsammet talpam esse vere ac proprie privatam visu, cujus naturaliter est incapax: ergo nec actus humanus secundum genus dici potest privatus rectitudine, quæ ipsi specifice vel individualiter considerato est impossibilis. — **Nego minorem**, et ad ejus probationem, dico actum humanum generice consideratum dici privatum rectitudine, non quidem omni possibili, neque etiam hac, aut illa confuse, et indeterminate: sed rectitudine, quam sortiri debuerat respective ad legem talem actum præcipientem vel prohibentem. Cum autem lex divina vel humana actum humanum prohibens aut præcipiens intendat rectitudinem specialem inferendam actui eliciendo, vel omittendo, quatenus nempe elicientis voluntas isti legi conformis erit et subservit: inde fit quod cum actus ille a perduelli voluntate elicitur contra legis præscriptum, careat illa rectitudine, quam habuisset, si revera conformiter ad legis edictum voluntas actum posuisset, vel suspendisset. Idque maxime constat, ut supra inquiebat Subtilis Doctor, ex eo quod omnis creata voluntas teneatur seipsam voluntati superioris in omnibus actibus conformare. Unde quilibet istius voluntatis actus, ratione illius dependentiæ, et ordinationis ad regulam, debet etiam legi conformari: quapropter revera secundum rationem genericam actus humani debet habere rectitudinem, et conformitatem ad legem omnem actum humanum præcepto, vel prohibitione dirigentem; aut saltem non debet habere oppositionem ad istam regulam, ex hypothesi quod ille actus sit indifferens. Consequens est ergo, quod cum actus elicitur vel omittitur contra vel præter legis edictum, careat illa rectitudine et conformitate, quæ ipsi inesse debuerat, quatenus est actus humanus generice spectatus. — *Nec valet allatum exemplum de bruto:* idcirco namque non dicitur proprie privatum rationalitate, quia nempe nulla ratione, vel generica vel specifica ipsi debebatur: secus est autem de actibus humanis, qui secundum se, et quatenus actus humani sunt, debent esse generice conformes, aut saltem non difformes regulæ actuum humanorum; proindeque legi generice spectatæ; et idcirco actus specifice considerati debent etiam esse conformes legi eos actus determinate prohibenti, vel præcipienti.

Instant: Actum humanum generice spectatum debere elici conformiter ad legem et voluntatem superioris etiam generice spectatam, nihil aliud est, quam voluntatem creatam debere sese conformare legi, vel divinæ vel humanæ: adeoque carentiam illam rectitudinis et conformationis, non in actum elicitum, sed in facultatem elicientem esse refundendam: ergo si actus ille dicatur tantum privari rectitudine sibi debita secundum genus, illa privatio non in ipsum actum, sed in ipsum operantem erit reponenda, subindeque non erit privatio rectitudinis, quæ debebat inesse actui. — **Distinguo antecedens**: nihil aliud est, quam ipsam voluntatem debere sese conformare voluntati, et legi superiori, quatenus est facultas operans primo, nego: quatenus operans in actu secundo, concedo; voluntas equidem quatenus in actu primo consideratur, habet tantum rationem facultatis: ut vero operans in actu secundo, non tam rationem facultatis, quam actus obtinet, siquidem ut sic tota sese in actum effundit: lex autem prohibens, vel præcipiens non dirigitur ad voluntatem spectatam in actu primo, sed in actu secundo: siquidem non voluntatem ipsam, sed ipsius actum prohibet, vel præcipit: adeoque rectitudo illa per conformitatem ad legem inducenda non in ipsam voluntatem, ut facultas est, sed in ipsum actum est refundenda.

Objiciunt 2. Varios Scripturæ contextus, quibus peccatum per resistentiam, transgressionem, prævaricationem, et fornicationem explicatur: sed hæc omnia sunt quid positivum: ergo revera peccatum est etiam quid positivum. Pater *major* ex illo Job. c. 9. *Quis restitit ei, et pacem habuit?* Ecclesiastici cap. 31. peccatum explicatur per positivam transgressionem his verbis: *Erit illi gloriæ æterna qui potuit transgredi, et non est transgressus, facere mala, et non fecit:* et passim apud Prophetas idem peccatum explicatur per prævaricationem, et fornicationem, quæ sunt actus voluntatis sese a Deo libere avertentis. Similiter S. Augustinus supra a nobis semel, et iterum laudatus, peccatum definiens, ait illud esse *dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei:* sed dicere, facere, et concupiscere, est aliquid positivum: ergo peccatum formaliter est quid positivum. — **Distinguo minorem**: hi omnes actus sunt quid positivum quatenus considerantur materialiter, et entitative, et sub ratione actus humani voluntarii, et liberi, concedo: quatenus considerantur sub ratione formali peccati, nego. Ut sic enim nihil aliud formaliter important, quam ipsam disconvenientiam cum lege divina, cujus dicuntur transgressiones, et prævaricationes: hæc autem disconvenientia nihil aliud est, quam privatio rectitudinis, et conformitatis, quam actus ille debebat habere ad legem. Simili modo respondet Subtilis Doctor dist. 37. quæst. 1. n. 11. ad illud sancti Augustini: dictum, factum, concupitum sunt quid positivum materialiter, et quatenus actus humani sunt, concedit; formaliter, et ut sunt actus peccaminosi, negat. *Dictum*, inquit, *factum, concupitum accipiuntur tamquam materiale: sed dictum, et factum, ut materiale remotum; sed concupitum dicit materiale proximum; contra legem Dei, dicit formale peccatum.*

Objiciunt 3. Illud est de ratione formali peccati, per quod formaliter peccatum distinguitur: sed peccata distinguuntur per variam conversionem ad creaturas: ergo illæ conversiones sunt de ratione

formali ipsorum: at illæ conversiones sunt actus positivi: ergo, etc. *Confirmatur* ex S. Augustino, lib. 12. *Confess.*, cap. 11. ubi Deum alloquens ait: *hoc solum a te non est, quod non est, motusque voluntatis a te, qui es, ad id quod minus est, quia talis motus delictum atque peccatum est:* ergo censet August. peccatum esse quid positivum, nempe motum voluntatis. — **Distinguo minorem:** Peccata distinguuntur per diversam conversionem materialiter consideratam, et quatenus est motus voluntatis humanæ, nego: formaliter consideratam, et quatenus nempe motus ille caret rectitudine, et conformitate ad legem præcipientem, vel prohibentem, concedo; ut sic autem non est quid positivum. Simili ratione solvenda est S. August. auctoritas, vel absolute negari potest *major:* quamvis enim relationes distinguantur penes distinctionem terminorum, tamen termini non sunt de ratione formali relationum: ergo a simili quamvis peccata distinguerentur juxta distinctionem conversionum, inde non sequitur, quod illæ conversiones sint de essentia, et ratione formali peccatorum.

Objicies 4. Eatenus peccatum est privatio, quatenus est corruptio boni debiti subjecto: sed non apparet cujus boni peccatum possit esse corruptio: ergo talis esse nequit; proindeque nec privatio. — **Negat minorem Doctor** *ibidem:* est enim corruptio rectitudinis, quæ debebat inesse actui, et non inest: unde, inquit, sequitur quidem, quod illa rectitudo non corrumpitur corruptione, quæ est mutatio ab esse ad non esse: sed corrumpitur formaliter per hoc, quod ejus privatio inest, et non ipsa; sicut peccatum originale corrumpit justitiam originalem qua privat, non tamen prius inexistentem, et ita illam formaliter corrumpit.

Objiciunt 5. Contra secundam partem conclusionis, nempe *quod illa carentia rectitudinis sit privatio conformitatis ad legem:* Aliquis actus humanus potest esse peccaminosus quamvis non esset prohibitus: ergo ratio formalis peccati non consistit in illa carentia conformitatis ad legem prohibentem. Patet *antecedens:* odium Dei, et blasphemia v. g. sive prohibeatur, sive non, semper habet rationem mali, et peccati: ergo illius malitia non pendet necessario a disconvenientia cum lege prohibente. — **Distinguo antecedens:** actus humanus potest esse malus, et peccaminosus formaliter, et complete quamvis non sit prohibitus, nego: materialiter, et initiative, concedo. Actus itaque humanus potest considerari dupliciter: vel quatenus opponitur alicui perfectioni divinæ, puta odium divinæ bonitati, mendacium summæ veritati etc. et ut sic habent quamdam initiativam malitiam, quatenus nempe repugnant alicui ex divinis perfectionibus entis supreme et infinite boni: hæc enim contrarietas et repugnantia, est ratio, et fundamentum cur Deus per legem æternam, et naturalem hujusmodi actus prohibeat: sicut enim naturaliter determinatur ad amorem sui, suarumque perfectionum, sic etiam determinatur ad odio habendum, et prohibendum id omne, quod suis perfectionibus opponitur et adversatur; unde ab hac difformitate cum illa prohibitione, vel illo divino præcepto, actus humanus habet, quod sit complete et formaliter malus.

Corollarium. — De definitione peccati personalis. — Ex his colligenda est definitio peccati personalis, quæ ut legitima sit, sic efformandam esse censeo: *Peccatum personale est actio, vel omissio voluntaria, transiens, vel subsistens moraliter, Dei offensiva, utpote contra divinam legem.* Cujus quidem definitionis veritas constabit ex singularum ejus partium declaratione.

Primo itaque dicitur *actio, vel omissio:* nam inquit S. Augustinus lib. *De perfectione justitiæ*, cap. 5. *Omne peccatum fit, vel faciendo quod est prohibitum, vel omittendo quod præceptum est.* Hinc subdit, omnia divina præcepta ad hæc duo esse retexenda: *diliges* etc. e' *non concupisces: Quidquid enim*, inquit, *Dei lege prohibemur, et quidquid jubemur facere, ad hoc prohibemur, et jubemur, ut duo ista compleamus. Et fortasse generalis prohibitio est* non concupisces, *et generalis jussio* diliges. *Unde breviter, et Apostolus Paulus quodam loco*, nempe ad Rom. 12. *utrumque complexus est: prohibitio enim est:* nolite conformari huic sæculo: *jussio autem:* sed renovamini in novitate mentis vestræ. *Illud pertinet ad non concupiscere, hoc ad diligere: illud ad continentiam, hoc ad justitiam; illud ad declinandum a malo, hoc ad faciendum bonum: non concupiscenda enim vetustate expoliantur, et novitate induimur diligendo.*

Secundo additur *voluntaria:* nam inquit S. August. lib. 3. *De libero arbitrio*, cap. 19. *Illud proprie peccatum, quod libera voluntate, et a sciente committitur.* Loquitur autem generaliter de peccato proprie dicto: addit enim ibidem, quod ex talis peccati supplicio necessario consequitur, vocari interdum etiam peccatum, sed improprie. Hinc lib. *De vera religione*, cap. 14. diserte pronuntiat: ❋ " Nunc vero « usque adeo peccatum voluntarium est malum, ut nullo modo sit pec- « catum, si non sit voluntarium: et hoc quidem manifestum est, ut « nulla hinc doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat. « Quare autem negandum est peccatum committi, aut fatendum est « voluntate committi; non autem recte negat peccasse animam, qui « et pœnitendo eam corrigi fatetur, et veniæ pœnitenti dari, et per- « severantem in peccatis justa lege Dei damnari. Postremo si non vo- « luntate male facimus, nemo objurgandus est omnino aut monendus « quibus sublatis christiana lex et disciplina omnis religionis aufe- « ratur necesse est. Voluntate ergo peccatur. At quoniam peccati non « dubium est per hoc quidem dubitandum video, habere animas li- « berum voluntatis arbitrium. Tales enim servos suos meliores esse « Deus judicavit, si ei servirent liberaliter, quod nullo modo fieri posset « si non voluntate, sed necessitate servirent. » Quæ verba expendens lib. 1. *Retract.* cap. 13. « Usque adeo, inquit, peccatum voluntarium « malum est, ut nullo modo sit peccatum si non sit voluntarium. Po- « test videri falsa hæc definitio, sed si diligenter discutiatur, inve- « nietur esse rectissima; peccatum quippe illud cogitandum est, quod « tantummodo peccatum est, non quod est etiam pœna peccati, sicut « superius ostendi, cum quædam commemorarer ex libro tertio *De li- « bero arbitrio*, quamvis et illa quæ non immerito non voluntaria pec- « cata dicuntur, quia vel a nescientibus, vel a coactis perpetrantur « non omnino possunt sine voluntate committi; quoniam et ille qui « peccat ignorans, voluntate utique facit, quod cum faciendum non

« sit, putat esse faciendum. Et ille qui concupiscente adversus spiri-
« tum carne, non ea quæ vult facit, concupiscit quidem nolens, et in eo
« non facit quod vult; sed si vincitur, concupiscentiæ consentit volens,
« et in eo non facit, nisi quod vult, liber scilicet justitiæ, servusque
« peccati. Et illud quod in parvulis dicitur originale peccatum, cum
« adhuc non utantur arbitrio voluntatis, non absurde vocatur etiam
« voluntarium, quia ex prima hominis mala voluntate contractum,
« factum est quodammodo hæreditarium. Non itaque falsum est quod
« dixi: usque adeo peccatum voluntarium malum est, ut nullo modo
« sit peccatum, si non sit voluntarium. » '' ✳ Hinc merito in Bullis Pii V. Gregor. XIII. Urbani VIII. damnatur hæc Baji propositio n. 46: *Ad rationem, et definitionem peccati non pertinet voluntarium: nec definitionis quæstio est, sed causæ et originis, utrum omne peccatum debeat esse voluntarium: unde peccatum originis vere habet rationem peccati sine ulla relatione et respectu ad voluntatem a qua originem habuit.* Quapropter jure merito sacra Parisiensis Facultas Theologica in censura lata die 27. Junii anni 1560. notavit hæresis hanc propositionem similem præcedenti: *Homo necessario peccat, etiam damnabiliter in aliqua specie peccati, et actus ad quem necessario fertur est illi peccatum: quare ut libere feratur in actum, non est conditio necessaria ad peccandum.*

Additur tertio *transiens*, vel *subsistens*, quibus comprehenditur peccatum tam actuale, quam habituale; actuale namque est operatio, vel omissio transiens: habituale vero eadem actio, vel omissio moraliter perseverans, ut infra constabit.

Quarto subditur, *Dei offensiva:* omne namque peccatum est offensa Dei, non quod effective ipsi noceat: nam, inquit Job. cap. 35. *Si peccaveris, quid ei nocebis? et si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra eum?* sed quia ipsi nocet in affectu peccantis: omnis enim qui mortaliter peccat, ex affectu saltem interpretativo, Deo si posset malum vellet irrogare, illumque honore debito spoliare; imo quantum in se est, ipsi summam injuriam irrogat: nam qui sciens, et volens transgreditur legem ab aliquo præscriptam, vere ipsum Legislatorem offendit; quia ejus voluntati contradicit, eique debitam subjectionem et obedientiam denegat. Nec id solum, sed etiam ipsum offendit ut *justum judicem*, intentatas ab eo pœnas, et ingeminata supplicia parvi faciendo: ut *testem*, ipsius præsentiam nec reverendo, nec attendendo: ut supremum et *summum Dominum*, denegando ei servitutem debitam: ut *amicum*, et *benefactorem*, exhibendo se ipsi adversarium et ingratum: ut *primam causam*, primumque principium, abutendo illius concursu ad ipsius legem infringendam: denique ut *summum bonum*, et ultimum finem; quia per quodlibet peccatum mortale peccator voluntarie sese avertit a Deo tamquam fine ultimo, seque ad creaturas convertit. — An autem hæc ratio Dei offensæ ita sit intrinseca peccato, ut ipsi essentialiter conveniat, aut solum per accidens, rem censeo esse levioris momenti, quæ nos diutius detineat: affirmandum nihilominus verius arbitror, revera hanc rationem offensæ, et injuriæ divinæ, ita esse peccato intrinsecam, ut non foret peccatum, si non esset Dei offensivum; quia cum Deus efficacissimæ detestetur peccata, congruentius ea vetuit, non solum tamquam Legislator, seu titulo dominii jurisdictionis, sed etiam tam-

quam supremus Dominus, seu titulo dominii proprietatis, quo peccatores magis a peccato avertantur: ideo namque dominium proprietatis, et jurisdictionis inseparabiliter se habent, et unum in altero fundatur; idcirco enim jus habet imperandi, ut sua voluntas impleatur, et ideo vult suam voluntatem impleri, ut suum jus inviolabiliter servetur: hinc quidquid est contra jus Dei, etiam in ejus voluntatem militat, et vice versa; sicut enim habet jus ut sua voluntas fiat, sic habet voluntatem ut suum jus servetur.

Denique dicitur *contra divinam legem;* peccatum enim omne est divinæ legis transgressio, ut supra diximus: *Non enim,* inquit S. Amb. lib. 1. *De Paradiso,* cap. 8, *consisteret peccatum, si interdictio non fuisset; quid enim est peccatum, nisi divinæ legis prævaricatio, et cœlestium inobedientiæ præceptorum?*

QUÆSTIO SECUNDA.

QUOTUPLEX, ET QUALIS SIT PECCATORUM DIVISIO.

Etiamsi peccatum formaliter spectatum pura sit, nudaque privatio, proindeque nec speciem habeat, nec formam aliquam, ratione cujus distingui possit, et unum ab alio per se secerni; varias tamen peccati species assignant Theologi, juxta variam sui considerationem. *Primo* namque peccatum ratione *principii* a quo velut a vitiato fonte dimanat, distribuitur in *originale* et *personale.* Originale est quod aliena voluntate commissum naturali propagatione et generatione contrahitur: personale vero quod propria peccantis voluntate et actione committitur, nec ab alio derivatur aut traducitur. *Secundo,* ratione *operationis,* dividitur in *actuale* et *habituale.* Primum est actus ille humanus libere, ac prævia cognitione elicitus, vel omissus, contra regulas morum, legisque præscriptum. Secundum vero est ipsa præterita legis transgressio moraliter manens per modum habitus, seu cujusdam maculæ in anima relictæ ex actuali peccato, et in ea remanentis, donec per gratiam sanctificantem eluatur. *Tertio,* ratione *reatus,* et *maculæ,* distribuitur in *mortale* et *veniale.* Mortale est deliberata transgressio legis divinæ graviter obligantis, ratione cujus solvitur amicitia hominis cum Deo, et ab homine removetur gratia et charitas, quarum præsentia vivebat anima; quarumve jactura et absentia spiritualem mortem incurrit. *Veniale* est transgressio præcepti levis, vel non perfecte deliberata et libera, quæ nec cum Deo amicitiam solvit, nec gratiam aut charitatem ab anima removet; sed ejus duntaxat fervorem imminuit; nec ab ultimo fine removet, sed solum ab ejus consecutione remoratur. Veniale autem dicitur, vel quia levis est offensa comparatione peccati mortalis; vel maxime quia est venia dignum. — *Quarto,* ratione *transgressionis* præscriptæ legis, dividitur in peccatum *commissionis* et *omissionis.* Illud consistit in actu elicito contra præscriptum legis et regulas morum; istud autem est carentia, seu privatio alicujus actus debiti, et lege præcepti. Primum adversatur præcepto negativo quo aliqua realis actio fieri prohibetur; sic v. g. furtum pugnat cum hoc præcepto, *Non furtum facies.* Secundum vero adversatur præcepto affirmativo, quo videlicet fieri præcipitur aliqua realis actio præcepta, puta omissio annuæ confessionis, et sacræ

communionis in Paschate. Unde contra legem præcipientem peccatur omissione actus injuncti; contra prohibentem peccatur commissione actus vetiti. Nam, inquit S. Augustinus, lib. *De perfectione Justitiæ*, cap. 3, *Duobus modis constat esse peccatum, si aut fiant illa quæ prohibentur, aut illa non fiant quæ jubentur.* Hujus autem divisionis in commissionem, et omissionem meminit inter alios S. Augustinus q. 20. in Levit. exponens illud Levitici 7. *Sicut pro peccato offertur hostia, ita et pro delicto.* Ubi censet per *peccatum*, commissionem; per *delictum*, omissionem intelligi. *Ut quemadmodum*, inquit, *in laudabili vita aliud est declinare a malo, et aliud facere bonum quod admonemur, dicente Scriptura: Declina a malo, et fac bonum: ita in damnabili, aliud sit declinare a bono, aliud facere malum: et illud delictum, hoc peccatum sit. Nam quid aliud sonat delictum, nisi derelictum? —* *Quinto*, ratione *affectus* et *objecti*, in *carnale* et *spirituale:* quam divisionem indicat Apostolus 2. ad Corinth. 7. *Mundemus nos ab omni inquinamento carnis, et spiritus.* Carnalia peccata dicuntur ea quæ fiunt circa objecta sensibilia, et adjunctam habent delectationem carnis, et sensuum; sic gula, et luxuria dicuntur peccata carnalia, quia in ciborum et actuum venereorum delectatione consummantur. *Spiritualia* vero ea sunt quæ circa objecta spiritualia versantur, et annexam habent delectationem spiritualem: sic superbia, invidia, et similia, quæ in sola apprehensione alicujus rei ultra modum, et præscriptum concupitæ, vel ad votum habitæ consummantur. Hinc S. Gregorius lib. 31. *Moral.* cap. 31. docet ex septem peccatis capitalibus, duo esse potissimum carnalia, scilicet *gulam* et *luxuriam;* alia autem quinque spiritualia. Carnalia plus habent de conversione ad creaturam, quam de aversione Dei; spiritualia vero e contra plus de aversione quam de conversione: unde ista quoad culpam sunt graviora, illa quoad adhæsionem majora; sive, ut ait S. Gregorius, *peccata carnalia minoris sunt culpæ, et majoris infamiæ:* quia peccata carnalia minus habent adjunctum rationis et discursum et lumen, minoremque deliberationem et libertatem, eo quod sint circa delectationes tactus et gustus, quæ nobis et brutis communes sunt. Hinc per peccata carnalia homo brutis assimilatur; per spiritualia vero diabolo fit similis. — *Sexta peccati divisio* fit ratione *offensæ* in ea peccata quæ in *Deum, proximum* et *seipsum* committuntur: peccatum enim est actus inordinatus solvens ordinem a divina Providentia stabilitum: triplex autem in homine ordo potissimum distinguitur: unus quidem per comparationem ad Deum, cui in omnibus obtemperare debet, ejusque divinæ legi tamquam supremæ suarum actionum regulæ famulari: alius secundum comparationem ad regulam rationis, quatenus videlicet omnes actiones, et motus tam animi quam corporis secundum rationis dictamen debent elici. Denique cum homo sit animal politicum, et societatis capax, tertium habet ordinem ad homines quibuscum vivere, et conversari debet. Hinc dum homo a primo ordine deviat, et debitum Deo amorem ac famulatum detrahit, dicitur in Deum peccare, ut sacrilegus, hæreticus, blasphemus, etc.; dum exorbitat a secundo ordine, nec rationis dictamen sequitur, in seipsum peccare dicitur, ut avarus, gulosus, luxuriosus, etc.; dum vero a tertio ordine deficit, offenditque societatem humanam quam naturaliter ser-

vare debet, tunc in proximum dicitur peccare, ut fures, homicidæ, adulteri. — *Septima divisio* fit ratione *facultatum* a quibus peccata procedunt, in peccata *oris, cordis* et *operis*. Quæ divisio dupliciter spectari potest; scilicet vel ratione facultatis elicientis actum, vel ratione gradus ejusdem peccati. Primo modo *peccatum cordis* dicitur, quod ex natura sua consummatur in corde; ut hæresis, desperatio, odium. *Peccatum oris*, quod in ore consummatur, ut detractio, perjurium, blasphemia. *Peccatum* denique *operis*, quod consummatur in opere, ut furtum, homicidium, etc. Secundo, ut distinguantur tres gradus ejusdem peccati, quod in opere consummatur, v. g. in primo est consensus in corde, deinde verba incentiva in ore, denique opus inhonestum: quæ sunt partes integrantes unum actum moraliter completum; quia alioquin tantum est inchoatus et incompletus; vel ut ait S. Gregorius, lib. 4. *Moral.*, cap. 27, alio modo illi peccatorum gradus distinguuntur; peccatum enim, inquit, suggestione concipitur, delectatione lactatur, consummatur consensu: suggestio fit per adversarium, delectatio per carnem, consensus per spiritum. — *Octava divisio*, ratione *modi* quo peccatur, fit in peccatum *ex ignorantia, ex passione*, seu *infirmitate*, et *ex malitia*. Peccatum ex ignorantia dicitur, quod procedit ab ignorantia culpabili et vincibili, adeoque relinquente sufficiens voluntarium ad peccati rationem; nam invincibilis ignorantia, cum rationem voluntarii omnimode auferat, etiam excusat a peccato, sive sit facti, sive juris naturalis; siquidem, ait S. Augustinus, lib. *De libero arbitrio*, cap. 19. *Non tibi deputatur ad culpam quod invitus ignoras, sed quod negligis quærere quod ignoras*. Peccatum ex infirmitate seu passione dicitur illud quod procedit ex gravi aliqua tentatione, et motione appetitus sensitivi trahentis voluntatem ad consensum, adeoque minuente libertatem voluntarii; ut cum quis peccat ex agitatione iræ, gravis tristitiæ, aut motibus concupiscentiæ. Peccatum ex malitia dicitur, quod sine ejusmodi ignorantia aut passione, adeoque ex perfecta libertate perpetratur. Hinc peccatum ex malitia gravius, ex passione minus, ex ignorantia vero minimum locum obtinet. Vel, ut ait S. Gregorius, lib. 15. *Moral.*, cap. 16, *Gravius quidem infirmitate quam ignorantia, sed multo gravius studio quam infirmitate peccatur*. — Quamvis autem omne peccatum generaliter sit contra Deum trinum et unum, tamen appropriate peccata quædam dicuntur in Patrem, alia in Filium, alia in Spiritum sanctum: nam, inquit S. Bonaventura in Centiloquio 1. p. sect. 25. *In Patrem, cui attribuitur potentia, peccare dicitur, quando quis peccat ex infirmitate: in Filium, cui attribuitur Sapientia, qui peccat ex ignorantia: in Spiritum sanctum, cui attribuitur Bonitas, qui peccat ex industria, sive ex certa malitia*. — *Tandem* ratione *subjecti* peccatum dividitur in *proprium* et *alienum*; proprium dicitur quod ab ipso peccante committitur; alienum vero quod licet ab alio perpetretur, nobis tamen imputatur ratione consilii, præcepti, suasionis, adulationis, protectionis, vel propter defectum fraternæ correctionis. His ita præmissis, tria maxime occurrunt hac in Quæstione resolvenda: *Primum*, quid sit peccatum habituale. *Secundum*, quid peccatum commissionis, et omissionis. *Tertium*, quid peccatum veniale, et qualiter a mortali distinctum. Quæ ut facilius resolvantur, et appareant,

placet hanc Quæstionem sub diversis Paragraphis, totidem titulis, et conclusionibus distributam proponere.

§ I. — In quo sita sit ratio formalis peccati habitualis.

Notandum est ex præterito peccato actuali quamdam in anima peccatoris remanere maculam, ratione cujus peccator dicitur inquinatus, immundus, Deo invisus, et odiosus, ut pluribus sacra Scriptura significat. Sic Eccli. 31. *Beatus vir qui inventus est sine macula.* Hierem. 2. *Maculata es in iniquitate tua coram me.* Ezech. 36. *Effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris;* et alibi sæpe. Similiter Scriptura frequenter asserit peccato actuali transacto, hominem adhuc denominari peccatorem, et manere in statu peccati, donec illi remittatur, ut Roman. 5. *Cum adhuc peccatores essemus,* et alibi sæpissime. Et Trid. sess. 6. cap. 7. docet, in justificatione hominem ex injusto fieri justum, et ex inimico amicum. Illud autem a quo, transacto peccato actuali, denominatur homo peccator, recte dicitur *macula peccati,* ad similitudinem scilicet maculæ in rebus corporalibus repertæ : sicut enim corpus aliquod maculari dicitur, quando ex contactu, et commixtione alterius non solum nativum primum splendorem, seu nitorem deperdit, sed etiam quadam fœditate conspurcatur, et inquinatur; ita anima maculam spiritualem contrahit, dum inordinato voluntatis affectu, qui est veluti quidam animæ tactus, creaturæ adhærens, deperdit nitorem et splendorem quem ex gratiæ sanctificantis præsentia obtinebat. *Anima enim,* ait S. Augustinus, *media inter Deum, et creaturas, conversione ad Deum illuminatur, melioratur, et perficitur : conversione vero ad creaturas, obtenebratur, deterioratur, et corrumpitur.* Hæc autem macula tamdiu in homine remanet, quamdiu non fuerit remissum peccatum, nec restitutus pristinus animæ splendor per infusionem gratiæ sanctificantis. Unde hæc macula se habet per modum habitus, idemque apud Theologos quod peccatum habituale significat; cum tamen hoc discrimine, quod peccatum habituale clarius designet hominem Deo offensum, et ingratum; macula vero ipsummet inquinatum, et immundum coram Deo melius exprimat. In quo autem reponenda sit hujus maculæ, vel peccati habitualis ratio, non conveniunt invicem Auctores ; quid autem verius in tam ancipiti, et varia Auctorum sententia visum fuerit, patebit infra.

Conclusio prima. — Ratio formalis peccati habitualis non consistit in privatione nitoris gratiæ sanctificantis, nec in solo reatu pœnæ, sive destinatione hominis peccantis ad pœnam : sed est ipsum actuale peccatum præteritum moraliter perseverans in voluntate peccatoris, ratione cujus gratia privatur, et ad pœnam ordinatur, donec peccatum eluatur, et condonetur. Hæc Conclusio tribus partibus constat : quarum

Primam probat Doctor in 4. d. 14. q. 1. n. 3. ubi primo subtiliter præmonet, quod scilicet est duplex justitia, « habitualis, inquit, scilicet « gratia, et charitas; et actualis, scilicet rectitudo nata inesse actui eli- « cito, quia actus natus est elici conformiter suæ regulæ, et in ista « conformitate consistit rectitudo ejus : ita cum opposita æque multi-

« pliciter dicantur, erit duplex injustitia, habitualis, scilicet privatio « gratiæ in eo cui debet inesse, et actualis, scilicet privatio istius « rectitudinis in actu cui deberet inesse. Post autem actum intrinse- « cum, et extrinsecum transeuntem, manet quædam injustitia habi- « tualis. » His præmissis, probat rationem illius habitualis peccati non in sola gratiæ privatione esse reponendam : alioquin, inquit, « qui « commisisset duo peccata mortalia, et qui unum, essent æque pec- « catores intensive, et extensive : quia in eis est tota gratia quantum « ad intensionem, et sola ipsa quantum ad extensionem privatur, tam « in eo qui commisit unum, quam in eo qui duo millia : et ideo unus « non dicitur minus peccator post actum transeuntem quam alius ». Probat *antecedens :* « Quia in quolibet peccato mortali ita fit privatio « gratiæ quod nihil ejus remaneat, et per consequens per nullum suc- « cedens peccatum potest ista privatio fieri intensior, neque extensior, « loquendo de privatione ita habituali ; quia non privat nisi unum « habitum ; sicut non est natus, nisi unicus inesse. » Ita Doctor : quibus aperte demonstrat peccatum habituale non in sola privatione gratiæ consistere ; sequeretur enim inde quod qui plura admitteret peccata, post primum peccatum, nihil iniquitatis, et malitiæ contraheret ; siquidem novam non incurreret gratiæ privationem ; gratia namque per primum peccatum omnino supponitur extincta ; adeoque nulla ejus induci potest privatio per subsequentia peccata. — *Secundo*, peccatum veniale etiam post se quamdam maculam relinquit ; adeoque habere potest etiam rationem peccati habitualis ; et tamen gratia non privat, nec ex toto, nec ex parte ; adeoque peccati habitualis ratio non consistit in ipsa gratiæ privatione. *Minor* patet, quia peccatum veniale neque formaliter, neque effective, neque meritorie gratiæ opponitur, ut suppono ex dicendis, et ex communi Theologorum sententia ; subindeque gratiæ privationem non inducit. *Major* etiam constat : peccatum enim veniale manet habitualiter donec remittatur ; subjicitur enim sacramento Pœnitentiæ per confessionem, et aliis remediis a Christo Domino institutis ; deque illo verum est id quod dicitur primæ Joan. 3. *Sanguis Christi emundat nos ab omni peccato :* et illud Ephesiorum 5. *Mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ, ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam neque rugam :* et per consequens peccatum habituale saltem generaliter sumptum, prout complectitur tam mortale quam veniale, non est formaliter privatio gratiæ. — *Tertio*, potest esse perseverans privatio gratiæ absque ullo prorsus peccato : ergo in ea non est reponenda ratio formalis peccati perseverantis. Patet *antecedens ;* tum quia in statu naturæ puræ fuisset peccatum, et peccati macula ; nec tamen in eo statu esset aliqua gratiæ privatio, quippe status ille nullatenus ad ens supernaturale ordinatur ; tum quia absolute loquendo posset esse peccatum mortale, et non destrui gratia, ut suppono ex dicendis in Tractatu de Pœnitentia, quia admisso mortali peccato Deus non necessitatur absolute ad tollendam gratiam ab eo, qui peccat : neque gratia per solum actum malum, vel per omissionem actus præcepti aliter tollitur, quam quia Deus, a quo physice dependet, desinit eam conservare : ideoque si Deus non eam conservare desineret, gratia subsisteret cum peccato non dimisso ; et e contra posset condonari peccatum, adeoque illius

macula deleri absque ulla gratiæ restitutione : subindeque peccatum non consistit in ejus privatione : tum denique quia posset aliquis habere debitum habendi gratiam, et conservandi per annum dumtaxat, et intra illum annum peccare mortaliter : elapso autem anno cessaret debitum habendi gratiam, et consequenter cessaret gratiæ privatio, nec tamen propterea peccatum habituale mortale desineret donec remitteretur : ergo peccatum mortale habituale non est ipsa gratiæ privatio. Patet suppositio facta in *majore ;* non enim implicat Deum ordinare aliquem ad gratiam sanctificantem intra aliquod tempus, ultra quod nolit eam conservare, sive interim homo ille peccet, sive non, neque ulterius ipsum ad illam gratiam ordinare.

Probatur etiam secunda pars, nempe quod habituale peccatum formaliter non consistat in sola ordinatione ad pœnam : tum quia ordinatio ad pœnam fit a voluntate divina, adeoque non est mala moraliter, neque Deum offendit : atqui peccatum habituale nec est a Deo, nec quid moraliter bonum, sed est turpitudo quædam, et Dei offensa : ergo non in sola ordinatione ad pœnam est reponendum : tum quia sæpe contingit quod peccator efficaciter et absolute ordinetur ad pœnam temporalem perferendam, remisso etiam peccato mortali et veniali, ut plurimis sacræ Scripturæ textibus evincitur ; docetque Concilium Trident. sess. 14. cap. 8. Ergo in illa ordinatione ad pœnam non consistit ratio formalis peccati perseverantis, et habitualis. Patet *consequentia,* quia peccato remisso per contritionem, vel per Sacramentum, plerumque remanet obligatio, et ordinatio in homine quamvis justificato, et mundato ab omni culpa, ad aliquam pœnam, vel in hac vita, vel in Purgatorio luendam : ergo etc. Tum denique quia etsi nullam pœnam Deus ordinasset, peccare posset homo, maneret tamen, perseveraretque in statu peccati, et contractæ maculæ, donec remitteretur ; sed in ea hypothesi non ordinaretur ad pœnam, subindeque peccatum habituale in illa ordinatione ad pœnam non consistit.

Probatur denique tertia pars, nempe quod peccatum habituale nihil sit aliud quam ipsum peccatum actuale moraliter perseverans, donec remittatur, aut exhibeatur et acceptetur condigna satisfactio. Tum quia præter illud peccatum præteritum sic moraliter permanens nihil aptius et convenientius potest assignari, quo homo possit æstimari et denominari peccator : ergo ratio formalis habitualis peccati revera censetur in eo reponenda. Patet *antecedens* ex improbatione aliarum sententiarum : *consequentia* etiam est evidens : sicut enim ab actu existente homo denominatur actu peccator ; ita ab eodem moraliter, et habitualiter perseverante, denominari debet peccator habitu, sive reatu. Tum quia si aliquid obesset quominus ratio formalis peccati in actuali peccato moraliter perseverante esset reponenda, maxime, quia actus ille physice transit, nec proinde potest moraliter perseverare : sed hæc ratio nulla est. Quod sic *probo:* licet enim plures actus humani physice non subsistant amplius, nihilominus perseverant moraliter in ordine, vel ad aliquam denominationem, vel ad obligationem, et effectus morales, ut patet in contractibus, qui tamdiu perseverant donec dissolvantur ; item in votis, quæ subsistunt donec vel sint impleta, vel per dispensationem relaxata, etiamsi hominem pœniteat illius initi contractus, aut voti eliciti, seu quantumvis ipsum

actum revocet et retractet per contrariam voluntatem. Idipsum constat in offensa, et injuria alteri homini illata ; hæc enim licet physice evanuerit, nihilominus tamdiu moraliter permanet, donec aut plena sit satisfactio, aut gratuita injuriæ remissio: ergo similiter Dei offensa censetur habitualiter permanere in ordine ad maculandam animam, et tribuendam denominationem peccatoris, quousque Deus offensam condonet, vel satisfactionem liberaliter acceptet: igitur tota deformitas peccati habitualis consistit in actu præterito moraliter perseverante in ordine ad odium, et aversionem Dei, gravem, aut levem, ex quibus sequitur ordinatio ad pœnam subeundam. Tum denique quia hoc ipsum edocet S. August. lib. 1. *De Nuptiis, et Concup.* c. 26. ubi sic ait: *Hoc est non habere peccatum, reum non esse peccati: nam si quisquam v. g. fecerit adulterium, etiamsi numquam deinceps faciat, reus est adulterii, donec reatus ipsius remittatur. Habet ergo peccatum, quamvis illud quod admisit jam non sit, quia cum tempore quo factum est præteriit. Nam si a peccato desistere, hoc esset non habere peccatum, sufficeret ut hoc nos moneret Scriptura:* Fili, peccasti, non adjicias iterum : *Non autem sufficit, sed addit:* et de pristinis deprecare ut tibi dimittantur. *Manent ergo nisi remittantur; sed quomodo manent si præterita sunt, nisi quia præterierunt actu, manent autem reatu?* Hoc est, ut explicat lib. 6. *Ad Julianum*, cap. 19, *Manent in memoria, occultis legibus Dei, quæ conscriptæ sunt quodammodo in mentibus Angelorum, ut nulla sit iniquitas impunita nisi quam sanguis Mediatoris expiaverit.*

Dices 1: Hæc sententia aperte adversatur Subtili Doctori: ergo minus recte a nobis assignata, et probata. Patet *antecedens* ex loco supra a nobis laudato num. 6. ubi cum impugnasset sententiam S. Thomæ affirmantis peccatum habituale consistere in privatione gratiæ, et Magistri Sentent. illud constituentis in dissimilitudine animæ ad Deum quæ remanet ex peccato actuali, concludit: *Non est ergo ibi aliquid absolutum, vel relativum positivum, vel privativum a quo dicatur peccator a tempore cessationis actus usque ad pœnitentiam: sed tantummodo quædam relatio rationis in quantum est objectum intellectus, vel voluntatis Dei: quia postquam commisit, Dei voluntas ordinat ipsum ad pœnam correspondentem peccato: et tunc intellectus prævidet, et pro omni tempore, donec pœna debita sit soluta.* Idque confirmat tum auctoritatibus S. August. tum ex eo quod post actus meritorios qui gratiam non auxerunt, remanet tantum relatio rationis in justificato, quatenus nempe ordinatur per voluntatem divinam ad talem vel talem gloriam propter ista merita : ergo censet Subtilis Doctor peccatum habituale in sola ordinatione ad pœnam consistere. — **Nego antecedens**: quamquam enim hæc videatur plurium Subtilis Doctoris discipulorum sententia, tamen ut recte admonet doctissimus ejus scholiastes Cavellus, non ea fuit ipsius Doctoris Subtilis mens ; vult equidem nihil medium dari inter actum peccati, et obligationem ad pœnam, quibus quis dicitur peccator ; non tamen ait illam relationem ad pœnam esse peccatum habituale : imo censet ipsum esse actum præteritum manentem virtualiter et moraliter, ut colligere est ex iis quæ tum hic tum alibi profert ; etenim loco mox laudato n. 5. infert ut absurdum relationem realem esse id quo quis esset peccator,

quia hæc relatio esset a Deo : sed relatio realis ad pœnam etiam esset a Deo : ergo non censet in ea formaliter esse peccatum habituale reponendum. Insuper dist. 21. q. 1. ait : *Secundum sanctos Patres distingui remissionem culpæ a remissione pœnæ.* Ergo reatum culpæ perseverantis distinguit ab obligatione ad pœnam. Insuper ibidem pro eodem sumit peccatum habituale, et mortale non remissum. Dum ergo hic dicit habituale peccatum consistere in relatione ad pœnam, intelligendus est non formaliter, sed effective ; ita quod ejus mens fuerit rationem peccati habitualis non esse formaliter reponendam in ipsa ordinatione ad pœnam, sed tantum quod hæc ordinatio ex ipso actu peccaminoso moraliter perseverante proveniat.

Dices 2: Peccatum habituale est effectus peccati actualis : ergo non est ipsummet peccatum actuale moraliter perseverans ; nihil enim est effectus sui ipsius. — **Respondeo**, peccatum habituale posse considerari dupliciter, nempe vel physice, secundum inclinationem realem quam homo peccata iterans contrahit ad alia facilius et proclivius perpetranda, eo scilicet modo quo per repetitos actus generantur habitus ; vel moraliter, et sub formali ratione peccati, quatenus nempe est quædam macula in anima perseverans post admissum actuale peccatum. Quibus præmissis, distinguo *antecedens ;* peccatum habituale physice consideratum, est effectus peccati actualis, concedo ; vitiosus enim habitus nonnisi per vitiosos actus generatur : moraliter consideratum, est effectus peccati actualis, nego : ut sic enim est ipsummet actuale peccatum perseverans, donec omnimode a Deo condonetur.

Dices 3: Si peccatum habituale esset peccatum ipsum actuale non condonatum, sequeretur quod Deum condonare peccatum, esset velle efficaciter, ut peccatum illud sit condonatum, adeoque illa divina condonatio haberet seipsam pro objecto, quod est ridiculum. — **Respondeo,** objectum condonationis non esse ipsammet condonationem ; sed jus illud quod Deus habebat odiendi, et puniendi peccatorem, quod utique jus Deus relaxat dum peccatum remittit, et consequenter efficit ut peccatum illud non maneat amplius moraliter, nec Deus habeat amplius jus, et occasionem ad ipsum peccatorem odio habendum, et puniendum : sicut enim actus voluntatis divinæ, quo Deus rationabiliter odio habebat peccatorem, et eum punire decreverat, habebat pro objecto jus ad odium illud, necnon ad pœnam rationabiliter infligendam : ita voluntas efficax non retinendi, seu illa condonatio peccati habet pro objecto idem jus ad relaxandum ; possunt enim diversi actus voluntatis circa idem occupari volendo, et nolendo.

§ II. — An peccatum omissionis possit esse absque ullo positivo actu voluntatis.

Notandum evidens esse ex Quæst. præcedenti quod peccatum commissionis sit actus liber voluntatis contra legis præceptum elicitus : grandis autem remanet solvenda difficultas de peccato omissionis ; an videlicet quemdam habeat junctum actum, ratione cujus omissio voluntatis censeatur peccaminosa. Certum est quidem non dari ullam omissionem culpabilem absque aliquo positivo actu intellectus ; omissio namque non potest esse culpabilis, nisi sit voluntaria, nec voluntaria sine cognitione : voluntarium enim est id quod procedit a principio

libere cum cognitione: illa tamen cognitio non censetur esse causa omissionis, imo sæpius ab ea revocat, puta quando intellectus dictat voluntati conveniens esse sacrum audire die Dominica, et annuam confessionem facere, ut fiat satis Ecclesiæ præceptis. An autem ad illam omissionem culpabilem requiratur etiam aliquis actus voluntatis, quo nempe homo velit positive actum præceptum omittere: anve dari possit omissio culpabilis absque omni prorsus actu voluntatis, varie controvertitur apud Theologos: quid autem nobis verius dicendum videatur, aperiet

Conclusio secunda. — PROBABILIUS EST PECCATUM OMISSIONIS CULPABILIS FIERI POSSE ABSQUE ULLO ACTU POSITIVO VOLUNTATIS, QUI SIT ILLIUS CAUSA.

Probatur primo: peccare peccato omissionis, est non ponere actum debitum: sed voluntas potest libere non ponere actum debitum absque eo quod ullum actum positivum exerceat, sed tantum prævideat se debere illum actum exercere: ergo etiam peccare potest peccato omissionis absque ullo prorsus actu positivo, qui sit illius omissionis causa. *Major* constat. *Minor* vero patet ex Aristotele 5. Ethic. cap. 3. docente non minus in potestate voluntatis esse non agere, quam agere, cum utrumque pendeat a libertate ipsius: ergo cum ad contrahendam peccati malitiam non requiratur actus positivus, quo intendatur illius malitia, sed satis sit, quod prævideatur, et prævisa non impediatur, etiam poterit absque ulla contradictione voluntas culpabiliter actum debitum omittere, nullum actum positivum exercendo, sed solum prævidendo instantis præcepti obligationem, et tunc ab omni actu cessare.

Deinde, voluntas præcedente cognitione ad libere operandum necessaria, aliisque omnibus ad agendum prærequisitis, libera est ad operandum, vel non operandum, tam per se, quam per aliam potentiam inferiorem sibi subordinatam: ergo potest abstinere ab omni actu, tam suo, quam alterius potentiæ; proindeque sicut urgente præcepto amandi Deum v. g. aut honorandi parentes, potest eos amare, et honorare sine aliquo actu prævio quo id velit; alioquin fieri deberet processus in infinitum in actibus voluntatis, si ipsa non posset velle sine alio prævio actu volitionis: similiter potest absque ullo actu elicito cessare ab omni actu amoris, vel honoris, in quo peccabit non ponendo actum debitum.

Denique, si non posset omittere actum debitum absque aliquo actu positivo elicito; maxime *vel* quia actus iste voluntatis est liber, *vel* quia est peccaminosus, *vel* quia aliunde talis actus positive elicitus necessario prærequiritur: sed ex neutro capite repeti potest necessitas illius actus eliciti. Non quidem ex ratione peccati: manifestum enim est fieri peccatum quoties omittitur aliquid, quod fieri potest, et debet: adeoque illa omissio actus debiti semper erit peccaminosa, sive præsupponat actum positivum, sive non. Non etiam id provenit ex ratione voluntarii, et liberi; ut enim aliquid sit voluntarium, et liberum, non est necesse, ut voluntas circa illud operetur; sed satis est, quod sit in voluntatis potestate aliquid facere, vel non facere: ergo sicut primum velle potest esse liberum et voluntarium sine omni alio actu, sic etiam non velle, seu abstinere ab omni actu volendi, potest esse voluntarium

et liberum, sine omni alio actu; ac proinde omissio potest esse voluntaria, ac libera, sine ullo prorsus actu positivo. — *Confirmatur*, omnis actus liber debet esse in potestate, et dominio voluntatis: sed si non possit dari omissio libera, sine omni actu præsupposito, nullus actus erit in potestate, et dominio voluntatis: ergo si non potest dari omissio pura libera, nullus actus erit liber. *Major* est certa; alias non esset discrimen inter causas necessarias, et liberas. *Minor* vero probatur: si non potest dari omissio pura libera sine omni actu, nullus actus erit in potestate voluntatis, ut sit, vel non sit, quia actus ille est in potestate, et dominio voluntatis, quem pro arbitrio suo potest ponere, vel non ponere; nam digestio cibi sumpti non est in potestate voluntatis, quia postquam sumptus est cibus, velit nolit voluntas, cibus digeritur: item cum fit sonus, et apertæ sunt aures, auditio soni non est in nostro dominio, quia possumus quidem audire, sed non possumus non audire: sed si voluntas non potest omittere ullum actum, nisi ponendo alium actum imperantem, quo impediatur actus omissus, nullus omnino erit actus, quem voluntas possit ponere, et non ponere pro suo arbitrio, quia si potestatem habemus, et dominium actuale in unum actum per alium actum imperantem, quæro, an habeamus dominium in ipsum actum imperantem per se solum? si habemus in illum per se solum, et sine alio actu; ergo datur aliquis actus, quem possumus libere omittere, et suspendere sine alio actu: si non habeamus per se, et immediate: ergo habeamus per tertium actum, et in tertium per quartum imperantem, et ita in infinitum. Sed implicat nos habere dominium in aliquid per illud in quod non habemus dominium, sed necessario debet dari aliquid in quod per se, et ratione sui habeamus dominium: ergo implicat, ut habeamus per aliquem actum dominium actuale in unum actum, in quem per se, et ratione sui non habeamus dominium: ergo vel necessario actus nostri non sunt in nostra potestate, quod est negare libertatem, vel fatendum est nos habere potestatem ponendi, et non ponendi actus liberos per se, et ratione sui, et sine alio actu.

Dices 1: Experimento compertum est, nullam esse actus debiti, sive interioris, sive exterioris omissionem absque aliquo actu, qui sit causa, aut occasio illius: ergo falsum est dari posse omissionem puram absque alio prorsus actu positivo. *Patet antecedens:* primo quidem de omissione actus exterioris; nusquam enim culpabiliter potest aliquod præceptum omitti, v. g. audiendi Missam, nisi homo aut velit expresse illam assistentiam omittere, vel voluntarie aliquid faciat, quo ab audienda missa impediatur, et revocetur; idcirco enim aliquis non audit Missam die sacro, vel quia scribit, aut ambulat, aut aliquid aliud exequitur, nec aliqua assignari potest omissio externa, cujus causa non fuerit aliqua exterior occupatio, vel aliquis actus, qui pugnet cum observatione præcepti. Idem dicendum de omissione actus interioris; idcirco namque voluntas actum debitum elicere omittit, quia alio actu detinetur; semper enim in alicujus objecti dilectione versatur; sicut intellectus in alicujus objecti cognitione. — **Respondeo** *ad primum;* cum Martinone, et aliis nostræ sententiæ assertoribus, omissionem actus, vel quasi actus externi dari quidem non posse sine alio actu, vel quasi actu externo; illum tamen posse procedere a voluntate per

puram omissionem actus interni; si quis enim v. g. jam diu domi sedeat, aut studeat, potest urgente tempore audiendi Sacri omittere Sacrum audire per hoc solum, quod non habeat voluntatem relinquendi locum illum, aut studium; nec necesse est, quod voluntas hic et nunc velit positive sedere, aut studere, sed satis est quod non velit imperare potentiis externis motum, et egressum necessarium ad executionem præcepti. *Ad secundum* dico falsum esse, quod voluntas semper in alicujus objecti dilectione actuali detineatur; et quamvis ita contingeret, inde non sequeretur dilectionem illam esse necessario causam omissionis; non enim necesse est, quod voluntas non velit, aut non diligat unum objectum, eo quod in alterius dilectione occupetur: sed ex mera sua libertate potest dilectionem cujuslibet objecti sufficienter propositi omittere; ratio namque non agendi aliquid potest esse alia, quam amabilitas alicujus alterius objecti, v. g. molestia operis injuncti, difficultas eundi ad Sacrum tempore pluvioso, etc.

Objiciunt 2. Non potest dari peccatum sine exercitio libertatis: sed libertas per puram omissionem actus exerceri nequit: ergo pura omissio, secluso quocumque actu voluntatis eam antecedente, vel concomitante, nequit esse peccatum. *Major* patet. *Minor* probatur: exercitium voluntatis, ut est libera, debet esse vitale: voluntas enim, ut est libera, est potentia vitalis: ergo exercitium illius, ut liberæ, est exercitium vitæ, et consequenter vitale: sed pura omissio, et negatio actus nequit esse vitalis; nam vivere in actu secundo est se movere ab intrinseco, voluntas autem non se movet per negationem actionis, et motus, adeoque omissio pura actus non est actus vitæ: ergo libertas per puram omissionem, et negationem actus non potest exerceri. — **Nego minorem**, et ad ejus probationem dico, ad vitam in actu secundo non requiri motum positivum, sed sufficere voluntariam negationem motus, qua nempe positis omnibus ad agendum prærequisitis, videlicet sufficienti cognitione præcepti obligantis ad actum, necnon et aliis ad operandum desideratis, voluntas pro suo arbitrio pure non vult id quod tenetur velle hic et nunc; hæc enim voluntaria actus negatio cum proveniat a voluntate libere actum omittente, tam censeri potest indicium vitæ, quam positio actus; cum enim ex se sit indifferens ad agendum, vel non agendum, evidens est quod quando ad utramlibet partem contradictionis sese determinat hæc determinatio sit aliquod saltem interpretativum vitæ et libertatis exercitium; nam illud omne, ad quod est potentia voluntatis liberæ, censetur esse illius exercitium. Hæc pariter negatio actus sufficit ad peccatum; sicut enim voluntas censetur peccare, quando libere elicit, aut imperat actum prohibitum, ita peccare dicenda est, quoties libere omittit actum præceptum.

Instant: Voluntas tunc solum peccat, quando se determinat voluntarie ad alteram partem contradictionis contra præceptum prohibitivum, vel imperativum actus: sed ita se determinare non potest absque aliquo actu positivo: ergo etc. Probatur *minor:* voluntas se determinare nequit, nisi transeat a statu actus primi ad statum actus secundi: sed hic transitus fieri nequit absque aliquo actu positivo. Quod ut intelligatur evidentius, concipiantur duo instantia, in quorum priori voluntas sit in actu primo, et indifferens ad se determinandum, nec adhuc ha-

bens aliquem actum; in posteriori vero etiam careat omni actu; quæro quid plus habebit in posteriori, quam in priori? nihil certe; quippe cum actum positivum non habeat, subindeque non magis censenda est determinata in posteriori instanti, quam in priori: ergo nec magis censenda est peccare. *Confirmatur:* illud est absolute necessarium, ut voluntas transire censeatur de actu primo ad actum secundum, præter quod omnia alia possunt ipsi competere in statu actus primi: sed omnia alia, quæ ad peccatum concurrunt, possunt competere voluntati in statu actus primi, præter ipsum actum physicum, ergo sine illo actu physico positivo, nec se determinare, nec peccare potest. Probatur *minor:* præter actum physicum solum potest in voluntate considerari præceptum cum sufficienti cognitione illius obligationis, necnon et carentia operationis: sed voluntati in statu actus primi convenit advertentia ad præceptum; convenit etiam operationis carentia; quamdiu enim est in actu primo, non operatur: ergo omne aliud præter actum physicum positivum convenit voluntati in statu indifferentiæ, et actus primi. *Confirmatur* iterum: posita in intellectu sufficienti cognitione obligationis præcepti ad librandam voluntatem, et eam inclinandam ad actum, vel ipsa peccat non volendo actus elicitionem, vel non peccat: si primum, ergo peccat ante omnem determinationem: si secundum, ergo ipsi aliquid advenit in statu actus secundi, quod non habuerat in statu actus primi: hoc autem nihil aliud est præter actum positivum: ergo etc. — **Nego minorem**, determinatio enim voluntatis satis potest intelligi ex eo, quod voluntas libere abstineat ab actu, quem elicere posset, si vellet: cum enim indifferentia libertatis sit ad agendum, vel non agendum, positis omnibus ad operationem desideratis, hoc ipso quod potens agere, non agit, determinat se ad alteram partem contradictionis, et transit a statu actus primi ad statum actus secundi; non quidem per positionem actus, sed per liberam ejus omissionem: cum enim illa omissio pendeat ab ipsa voluntatis libertate, quando omittit agere, quod exequi posset si vellet, censetur interpretative velle non agere, et in eo esse statu, ac si ita decerneret, nolo agere: adeoque pariter censetur transire a statu actus primi ad statum actus secundi. Neque sunt concipienda duo instantia, in quorum uno voluntas sit indifferens in actu primo, et in altero careat actu, velut duo instantia durationis successive sibi correspondentia; sed solum intelligendum est, quod in eo ipso instanti, quo voluntas libere omittit operari, illa omissio pendet ab ejus libertate, ita ut possit velle actum elicere, vel non velle: igitur quando actum omittit, ideo omittit, quia interpretative vult illum non ponere. *Ad confirmationes* similiter dico, equidem voluntatem in actu primo posse habere advertentiam ad obligationem præcepti, et in eo statu non peccare, sed manere in indifferentia, et suspensione: reduci autem ad actum secundum per illam non volitionem interpretativam, et idcirco peccare: quia nempe posita in intellectu sufficienti cognitione ad operandum, aliisque ad agendum prærequisitis, voluntas pure non vult id, quod tenetur velle hic et nunc. Unde non sequitur, quod peccet ante omnem determinationem: per hoc enim, quod voluntas potens agere et non agere, nec agit, virtualiter seu interpretative censetur velle non agere, ac proinde sufficienter sese determinare ad non agendum: nam illud omne ad

quod immediate est potentia voluntatis liberæ, censetur illius exercitium, et determinatio.

Urgent: Volitio illa interpretativa non sufficit, nec ad determinationem voluntatis, nec ad peccatum: ergo revera ad determinationem, et peccatum volitio positiva desideratur. Probatur *antecedens:* ad rationem determinationis, et peccati requiritur, ut sit aliquid in ipso determinante, et peccante: sed volitio interpretativa non est in ipsa voluntate a parte rei, sed in solo intellectu interpretante illam omissionem quasi volitionem actualem: ergo ab ea volitione interpretativa non potest voluntas censeri sese determinare, et peccare. — **Nego antecedens,** et ad ejus probationem, distinguo *majorem:* requiritur, ut sit aliquid per modum actus positivi formaliter, et actu, nego: fundamentaliter, et virtualiter, concedo. Itaque volitio illa interpretativa est quidem formaliter, et actualiter in intellectu interpretante, et judicante illam omissionem esse voluntariam et peccaminosam, sed fundamentaliter, et virtualiter est in ipsa voluntate, quatenus nempe potest velle elicitionem actus debiti, nec tamen pro sua libertate vult eum actum elicere, vel imperare.

Objiciunt 3. Omne voluntarium debet procedere ex inclinatione voluntatis circa objectum propositum, nec non ex motione et influxu objecti specificativi: sed illa voluntatis inclinatio, et objecti motio non potest fieri absque aliquo actu positivo et physico: ergo non potest esse pura omissio voluntaria. Probatur *minor:* omittere ex motivo alliciente est omittere amore illius motivi; v. g. abstinere a peccato ex motivo alliciente placendi Deo, est abstinere ex amore et desiderio ipsius divini beneplaciti; sicut abstinere a peccato ex motivo deterrente, quia Deo displicet, est abstinere ex timore displicendi Deo: sed amor et timor sunt actus positivi voluntatis; ergo in talibus omissionibus semper concurrit aliquis actus positivus voluntatis. — **Nego minorem**; et ad ejus probationem dico, dari posse omissionem actus sine ullo motivo retrahente aut removente voluntatem ad operandum.

Instant: Debet dari aliquid, per quod voluntas transeat a statu indifferentiæ, in quo potuit omittere actum, vel non omittere, ad statum determinatum, in quo revera omittit illum: sed in omissione pura nihil datur hujusmodi: ergo remanet in statu indifferentiæ. — **Respondeo:** distinguo *majorem:* debet dari aliquid reale positivum semper, nego *majorem;* debet dari aliquid saltem negativum, et interpretativum, concedo *majorem.* Distinguo pariter *minorem,* et nego *consequentiam;* nam datur quidem aliquid in intellectu, scilicet cognitio boni, vel mali, sed in voluntate non semper requiritur aliquid positivum, quia sicut determinatur, et tollitur voluntatis indifferentia ad agendum positive per ipsum actum, quem ponit, nec requiritur alius actus, alias daretur actus ad actum, ita determinatur ad omittendum per non actum, seu per actum interpretativum, qui dicitur etiam negativus, hoc ipso quod talis omissio, seu talis actus negativus est in ejus potestate.

Objicies 4. Impossibile est, ut voluntas omittat libere, quin moveatur ab aliquo bono amabili, aut avertatur ab aliquo malo, quia dum motivum movet voluntatem, voluntas movetur: at voluntatem moveri, est transire a non actu ad actum positivum: ergo ejusmodi

motio non potest esse sine aliquo actu positivo. — **Respondeo:** distinguo *majorem:* quin moveatur positive, nego *majorem:* interpretative, concedo *majorem*. Distinguo pariter *minorem*, et probationem: nam voluntatem moveri positive, est eam elicere aliquem actum positivum ob rationem boni vel mali quod proponitur: voluntatem autem moveri interpretative, est eam habere in sua potestate agere, vel non agere; et tamen non agere, et suspendere omnem actum circa objectum, et motivum positivum: nam sicut cum motivum movet ad actum positivum, nihil efficit immediate in voluntate, quia motivum est solum in intellectu; ita cum motivum movet ad omissionem puram, nihil efficit in voluntate, nec ullum in ipsa elicit actum; nam voluntas seipsam determinat, tam ad suos actus, quam ad omissionem actuum; non autem determinatur ab objectis intrinsece; alias non esset magis libera, quam animalium appetitus.

Instabis: Omissio debet poni vi motivi: sed omissionem poni vi motivi, vel est tantum motivum esse in mente, et omissionem in re: vel non. Neutrum dici potest; quia si est tantum motivum esse in mente, et omissionem in re: omissio non pendebit a motivo: nullum igitur habebit motivum, et inde non erit libera. Quod si est aliquid aliud, non potest esse nisi actus positivus: vel igitur non erit libera, vel inerit actus positivus: — **Respondeo:** concedo *majorem;* ad *minorem* dico, tria requiri, ut omissio ponatur complete vi motivi: scilicet 1. debet esse motivum in mente, 2. debet esse omissio in voluntate, et 3. nullus debet esse actus, qui prohibeat omissionem; quia hoc ipso quod est motivum in mente sufficienter applicatum, et nullus est alius actus prohibens omissionem, eo ipso est in potestate voluntatis omittere, vel non omittere, quia voluntas, positis omnibus requisitis, semper habet ex se potentiam suspendendi omnem actum. Hinc si Petrus sit in lecto die Dominica, qua sacrum audiendum est, et offerant se tria motiva omittendi sacri; scilicet cogitet *primo* suave esse molliter in lecto quiescere; cogitet *secundo* jucundum esse in lecto confabulari cum amico præsente; cogitet *tertio* molestum esse æstivis caloribus in templo versari cum frequenti populo: tunc si omittat propter singula, fiet triplex omissio libera, non una; quia tribus vicibus erit in potestate voluntatis omittere, vel non omittere Sacrum. — *Quod si supponant* adversarii, tria motiva simul apprehendi ab intellectu, et triplex illud malum, seu disconvenientiam triplicem simul proponi voluntati, ita ut libere omittat Sacrum, tum omissio pendet a motivo illo triplici, nec omittit Sacrum ex uno tantum motivo, sed ex tribus partialibus. — *Quod si dicant* omissionem debere ordinari ad motivum, ut pendeat a motivo; *respondebo*, proprium esse rationis ordinare, non voluntatis; quia voluntas est cæca facultas quæ non ordinat, nec refert unum ad aliud. *Deinde* nihil est aliud quam motivum esse causam suspendendi actum, et omittendi; sicut motivum actus positivi nihil est aliud, quam illud esse causam cur ponatur actus positivus, nec requiritur alius actus, quo primus actus referatur ad motivum; alias daretur processus in infinitum. Sed contra

Urgent: Cum proponuntur simul tria motiva ad aliquid positive faciendum, puta ad audiendum Sacrum, possum velle positive audire Sacrum propter unum tantum ex tribus motivis, non propter alia duo,

puta propter impetrandam pluviam, non propter impetrandam scientiam, nec propter convertendos peccatores: ergo a pari si potest dari omissio pura libera, et proponantur simul tria motiva omittendi, potero omittere propter unum ex tribus, non propter alia duo; at hoc dici non potest; ergo non potest explicari per quid omissio pendeat ab uno motivo, et non pendeat ab alio. — **Respondeo**: supponendum est tria illa motiva esse apta, et singula sufficientia ut moveant ad omissionem; alias inutilis esset hæc hypothesis, et tunc concedo *antecedens*, distinguo *consequens*: poterit omittere propter unum, non propter alia duo, si positive rejiciat illa duo, concedo *consequentiam*: si non rejiciat positive, nego *consequentiam*: sicut si velit positive audire Sacrum propter unum tantum ex tribus; puta propter impetrandam scientiam, tunc, vel positive debet rejicere alia motiva, dicendo, nolo audire Sacrum propter impetrandam pluviam; vel saltem debet suspendere actum voluntatis circa illa motiva quorum gratia non audit Sacrum. Pari modo poterit omittere propter unum tantum si positive dicat, nolo omittere Sacrum, nec propter molestum caloris æstum, nec propter suavem lecti mollitiem; sed nisi positive rejiciat illa duo, non potest omittere propter unum sed propter omnia simul; quia, ut dictum est, tria simul faciunt unam causam totalem, cur omittat: ergo propter illa simul est in potestate voluntatis ponendi, vel non ponendi omissionem Sacri.

Petes: *an, et quomodo omnis actus conjunctus cum omissione culpabili, et incompossibili cum observantia præcepti affirmativi, sit peccatum?*

Respondeo, actum positivum qui est causa directa omissionis culpabilis, esse peccatum ratione illius omissionis, etiamsi ex sua specie, et objecto aliunde esset bonus: actum vero qui nullatenus in omissionem influit, sed ad illam mere per accidens, et tantum concomitanter se habet, nisi alias malus esset, ex omissione cui conjungitur, non vitiari.

Prima pars hujus responsi communis est apud Doctores, et adeo certa, ut sola explicatione videatur indigere. Ex hypothesi ergo quod aliquis ex nimio studendi vel ludendi desiderio omittat audire Sacrum die festo, ita ut per studium, et lusum impediatur ab auditione Sacri, studium illud revera malum est; est enim causa omissionis malæ: sicut eleemosyna, quamvis de se bona et honesta, vitiosa foret et contaminosa, si hominem ad furtum commoveret, unde posset aliquid habere quod pauperibus erogaret; quod enim per se est causa mali, malum est. Non aliam tamen studium illud habet malitiam quam peccati omissionis; unde qui Sacrum propter studium omitteret, non magis peccat quam peccaret, si toto illo tempore quo instat præceptum audiendi Sacri, maneret otiosus; si enim aliqua ratione studium illud per se malum existeret, maxime quia peccaret contra regulas, et rectitudinem virtutis studiositatis; at ita non est; audiens enim Sacrum die festo ex motivo vanitatis, v. g. privat auditionem Sacri rectitudine religionis quam tale motivum vitiat; nec tamen auditio Sacri contra religionem est, nec contra Ecclesiæ præceptum; alias sic audiens Sacrum, præceptum illud violaret, et consequenter peccaret mortaliter,

non solum contra humilitatem ratione vanitatis, sed etiam contra religionem ratione ejusdem vanitatis, quod a nullo Theologorum admittitur: ergo ex eo quod studium illud omissionem causans careat honestate morali virtutis studiositatis, non recte infertur esse contra istam virtutem, et duplicem malitiam distinctam contrahere, unam contra religionem, alteram contra studiositatem.

Dices: Qui Sacrum omittit ratione aviditatis studii, directe peccat contra virtutem studiositatis, tum quia studet tempore indebito: tum quia id præstat ex immoderato et nimio affectu; virtus autem studiositatis utrumque moderari debet et emendare: ergo qui Sacrum omittit propter studium, non solum contra virtutem religionis, sed etiam contra studiositatem peccat; adeoque duplicem contrahit malitiam specie diversam: unam contra religionem, alteram contra studiositatem. — **Nego antecedens**, et ad ejus probationem dico, primo quidem eum qui studet urgente præcepto Sacri audiendi, non studere tempore indebito ex regulis præcise studiositatis, sed solum indebito ratione alterius præcepti occurrentis; studiositas enim, quantum est ex se, id solum regulandum habet, ut moderetur nimium affectum circa proprium objectum, impediendo videlicet ne quis studeat rebus prohibitis vel inanibus, neve diuturniori tempore studiis incumbat, quo ejus incolumitas et vita pessundetur; quare hac servata regula, si quis alteri præcepto tunc observando contraveniat, non censetur peccare contra studiositatem; sed contra alteram virtutem, quæ actum illum præcipiebat, qui omittitur: caret quidem studium illud honestate studiositatis: non tamen habet inhonestatem studiositati oppositam, sed vitiatur ex circumstantia alterius præcepti, cujus transgressionem infert.

Instabis: Qui propter studium omittit Sacrum audire, constituit in studio rationem ultimi finis, diligendo nempe studium magis quam Deum, qui est auctor præcepti de audiendo Sacro: sed sic diligere studium vel quodlibet aliud creatum, non solum est contra virtutem studiositatis et religionis, sed etiam contra charitatem, quæ præcipit amorem Dei super omnia: ergo in eo actu est multiplex malitia, alia contra religionem, alia contra charitatem. — **Nego minorem**: cum enim aversio a Deo ut ultimo fine consequatur omnia prorsus peccata mortalia, specialem non infert malitiam contra charitatem nisi a peccante expresse et directe volita sit; quod vix, aut raro contingit. Addo tamen non potius videri constituere suum studium tamquam ultimum finem, nec proinde plus peccare, quam qui omittit Sacrum ut maneat domi nihil aliud operans, sed otiosus permanens; sed hic non videtur constituere rationem ultimi finis in mansione domi, nec illam plusquam Deum diligere; proindeque nec speciale aliquod peccatum contrahere, omnes fatentur: ergo nec ille censendus est ob studium tempore indebito aliquod speciale peccatum contrahere.

Patet etiam secunda pars responsi, nempe quod *actus ille qui tantum concomitanter, et per accidens se habet ad omissionem, nullatenus sit vitiosus*. V. gr. si quis statuat revera quidem audire Sacrum, ne tamen interea maneat otiosus, vult vacare studiis, etc. si tamen inde contingat ipsum non cogitare de Sacro audiendo nisi post meridiem, quo amplius facultatem non habet Sacrum audiendi, dico quod studium illud non vitiatur, quia nullo modo est causa illius omissionis:

alias si omnis actus concomitans omissionem ab illa vitiaretur, sequeretur eum qui statuit non audire Sacrum debere tunc omnem alium actum quantumvis honestum suspendere, et manere otiosum; si enim aliquem exerceret, in ipso censeretur peccare; quod nullus Theologorum admiserit: itaque causa occasionalis et per accidens nullam malitiam in opus quod in illam, ut finem, non ordinatur, derivare potest. Unde nec obstat quod tales actus sint incompossibiles cum observatione præcepti; nam inde non sequitur quod sint causa cur præceptum non impleatur, quia scilicet non habent liberam voluntatem adjunctam omittendi præcepti: causa enim adæquata omissionis peccaminosæ est nolle accedere ad Missam, aut carere voluntate accedendi: per accidens autem est quod interim homo maneat domi, aut studeat; æque enim Sacrum omitteret, etsi non esset domi, nec studio incumberet.

§ III. — Quomodo peccatum veniale a mortali distinguatur.

Notandum, fide constare non omnia peccata, quæ in hac mortali vita ab hominibus perpetrantur, esse mortalia, nec gratiam sanctificantem et justitiam ab anima prorsus auferre; quod utique aperte satis designat Scriptura sacra, variis quidem Oraculis, maxime vero ex illo Proverb. 24. *Septies enim cadet justus, et resurget: impii autem corruent in malum.* Constat etiam ex Concilio Milevitano, cui S. Aug. intertuit, definitur enim Can. 7. *Item placuit ut quicumque dixerit in oratione Dominica ideo dicere sanctos*, dimitte nobis debita nostra, *ut non pro seipsis hoc dicant, quia non est in eis jam necessaria ista petitio, sed pro aliis qui sunt in suo populo peccatores, et ideo non dicere unumquemque Sanctorum*, dimitte mihi debita mea, *sed;* dimitte nobis debita nostra: *ut hoc pro aliis potius quam pro se petere intelligatur, anathema sit.* Quibus verbis significatur quædam esse peccata, quæ charitatem et gratiam sanctificantem non auferunt ab eis, qui illa perpetrant: subindeque iis mortem animæ non inferunt. Quod utique expressius declaravit Concilium Africanum, ut constat ex ejus Epistola 95. inter Epistolas S. Aug.; nam in ejus fine legimus, multos esse fideles, qui post suam ad Deum conversionem vivunt toto tempore vitæ sine querela: hoc est, inquit Concil. *sine crimine*, neque tamen sunt sine quotidianis et levibus offensionibus. Hanc autem veritatem definivit Trid. Sess. 6. cap. 11. his verbis: *Licet in hac mortali vita, quantumvis Sancti et Justi in levia saltem et quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur peccata, quandoque cadant, non propterea desinunt esse Justi: nam Justorum illa vox est, et humilis, et verax*, dimitte nobis debita nostra. — An autem, et qualiter peccatum veniale ex intrinseca sua ratione a mortali discrepet, maxime nobis superest cum hæreticis hujus temporis pugna: nam Joannes Wiclef docuit omnia peccata esse mortis æternæ inductiva, de facto tamen in solis reprobis illam inducere, adeoque omnia præscitorum esse mortalia; omnia autem prædestinatorum esse venialia. Similiter Calvinus lib. 3. *Inst.* c. 4. ait: *Fidelium peccata venialia esse: non quia non mortem mereantur, sed quia Dei misericordia non imputantur, quia venia delentur.* Lutherus pariter docuit omne peccatum natura sua esse mortale; fieri autem veniale credentibus.

Conclusio tertia. — Peccatum veniale ex natura sua, et non solum ex imputatione, vel non imputatione divina, a mortali distinguitur.

Probatur, primo quidem ex Scriptura sacra; idque ex illo Matthæi 5. *Qui irascitur fratri suo, reus erit judicio: qui dixerit racha, reus erit concilio: qui dixerit fatue, reus erit gehenna ignis.* Ex quo divino oraculo sic argumentor: manifestum convicium constituit reum gehennæ ignis, ac per hoc est peccatum mortale: iracundia sono vocis expressa, sed ad malum convicii non pertingens, facit reum concilii, idest, non constat an mereatur gehennam, seu ea, aut minori pœna digna sit: inveniuntur igitur peccata quædam quæ leviora sunt, quam ut gehennam ignis mereantur. Quorsum enim cogeretur Concilium ad discernendum, num aliqua culpa gehenna ignis punienda esset, si omnes culpæ gehennam ignis mererentur? Sunt igitur culpæ aliquæ divino judicio sola pœna temporali muletandæ. Rursus iracundia, quæ nullo signo externo foras erupit, non facit reum concilio, sed judicio; hoc est, non constat, an mereatur pœnam aliquam, an nullam; ex quo sequitur, ut sine dubio, si pœnam meretur, temporalem, non æternam mereatur; cum sit levior culpa, quam ea esset, de qua dubium esse poterat, temporale supplicium, an æternum mereretur. — Rursus Lucæ 6. Christus Dominus hypocritam interpellans, *Quid,* inquit, *vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem quæ in oculo tuo est non consideras?* At festucæ non possunt per se excæcare oculum in quo sunt: ergo sunt quædam levia peccata, quæ non tantum actu non extinguunt gratiam, animæ lumen, ut faciunt mortalia, quæ per trabem designantur; sed quæ nec extinguere possunt: subindeque ex natura sua a levitate intrinseca venialia sunt, et a mortali distincta. Ad eamdem confirmandam veritatem S. Amb. serm. 20. in Psal. 118. August. lib. 21. *De Civit.*, cap. 26. et alii proferunt illud Pauli 1. ad Corinth. 3. *Si quis,* inquit, *superædificat supra fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam,* etc. *salvus erit, sic tamen quasi per ignem.* Quibus Apostolus peccata venialia rebus natura sua levissimis comparat, nempe ligno, fœno, stipulis; quemadmodum enim per aurum, argentum, et lapides pretiosos significat opera perfecta et laudabilia, quæ in judicio Dei examinata, nihil nisi mercedem promerentur; ita per lignum, fœnum, et stipulas designat opera inutilia et reprehensione digna, sed venialia, quæ detrimentum quidem afferant, et purgatione indigeant, non tamen a salute faciant excidere: at nusquam S. Paulus peccata venialia cum fœno et stipulis comparasset, nisi revera essent peccata minuta atque levissima, ut ait S. Gregorius lib. 4. *Dialog.*, cap. 39. *Peccata enim ex natura sua mortalia ferro potius, ære vel plumbo forent comparanda.*

Eadem est concors omnium SS. Patrum sententia, quos proferunt Vasquez disp. 147. et Suarez lib. 1. *De Statu peccati*, cap. 10. Unicus autem ad id confirmandum sufficit Aug. qui pluribi edocet maxime lib. *De Natura, et Gratia,* cap. 36. quædam esse peccata quæ gratiam sanctificantem non auferunt; *Nam,* inquit, *excepta Virgine Maria, si omnes sanctos et sanctas cum hic viverent congregare possemus, et interrogare, utrum essent sine peccato: quantalibet donati fuerint excel-*

lentia sanctitatis, si hoc interrogari potuissent; si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est.

Objiciunt hæretici plurima Script. testimonia, quibus evincere nituntur omne peccatum ex natura sua esse mortale, siquidem de peccato generatim Scriptura pronuntiat Deuteron. 27. *Maledictus omnis, qui non permanserit in omnibus quæ scripta sunt in libro legis hujus.* Ezechielis 18. *Anima quæ peccaverit ipsa morietur.* Rom. 6. *Stipendia peccati mors.* Jacobi 2. *Qui peccat in uno, factus est omnium reus:* ergo etc. — **Respondeo**, hos Scripturæ sacræ textus non de peccatis generatim, sed solum de mortalibus esse intelligendos; si enim omnia prorsus etiam venialia denotaret, sequeretur hominem justum non solum posse, sed etiam revera excidere a vera vita gratiæ, vel maledici a Deo, vel excludi continuo ab hæreditate regni cælestis, vel fieri totius divinæ legis violatæ reum: igitur verba illa non de venialibus delictis, sed de criminibus tantum accipienda sunt.

Objiciunt 2. SS. Patres: primo quidem Basilium in quæstionibus compendio explicatis, interrogatione 4. ubi ait: *de omni peccato dictum esse quod sit mortis stimulus.* Et interrog. 293. *Differentiam,* inquit, *magnorum et parvorum peccatorum in novo Testamento discere non datur.* Insuper S. August. pluribi docet, quod multa venialia simul collecta hominem damnent, maxime tractatu 11. in Joan. *Quomodo,* inquit, *minuta peccata si negligantur occidunt? Minutæ sunt guttæ quæ flumina implent: minuta sunt grana arenæ: sed si multa arena imponatur, premit atque opprimit. Hoc facit sentina neglecta, quod fluctus irruens paulatim per sentinam intrat: sed diu intrando, et non exhauriendo mergit navim:* ergo revera censet, quod minima etiam peccata mortem æternam possint inferre. — **Nego consequentiam**, et ad S. Basilium dico eum venialia peccata mortis stimulum appellasse, non quod eam reipsa inferant, sed quod ad illam disponant, quatenus venialia disponunt ad mortalia, maxime quando frequentius admittuntur. Ad secundum dico quod forte Basilius alludit ad differentiam pharisaicam inter mandata gravia, et minima a Christo reprehensa; ipsi namque præceptum de adulterio, de homicidio, et dilectione proximi sic exponebant, ut dicerent externum quidem opus esse prohibitum, at non internos animi motus iræ, concupiscentiæ, etc.; similiter amicos quidem esse diligendos, non ita inimicos: quam differentiam culpat Christus Dominus Matthæi cap. 5. non enim negare potest S. Basilius, quin in Novo Testamento aperta sit differentia inter maxima et levia peccata, ut constat ex textibus supra laudatis. — Ad S. August. dico eum ita esse interpretandum, ut velit quod si venialia contemnantur et negligantur, paulatim hominem ad mortale crimen disponant et inducant; quemadmodum vulnus curabile, si negligentius curetur, paulatim apostema lethiferum gignit, et eo modo mortem infert. Quod aperte fatetur S. Greg. lib. 10. *Moral.,* cap. 14. *Si curare parva negligimus,* inquit, *insensibiliter seducti audenter etiam majora perpetramus.*

Objiciunt 3. Omnis offensa infinita de se, et ex natura sua, pœnam secundum durationem infinitam promeretur: sed peccatum veniale, cum sit offensa Dei, qui est infinitus, censetur esse infinita; crescit enim offensa juxta dignitatem personæ læsæ: ergo natura sua

pœnam æternam promeretur; subindeque non habet ex levitate sua intrinseca, quod veniale sit; sed tantum ex Dei misericordia talem pœnam aliquibus peccatis benigne relaxantis. — **Nego minorem**; quamvis enim peccatum veniale sit offensa Dei infiniti, non tamen est infinita, sicut peccatum mortale; quia nempe non avertit hominem a Deo tamquam ab ultimo fine, ut eum ad creaturam convertat; sed tantum imminuit fervorem ejusdem dilectionis, et amoris; ideoque non in infinitum, eo modo quo peccatum mortale, quod includit Dei contemptum, et ex contemptu illo infinitæ Majestatis divinæ contrahit malitiam veluti moraliter infinitam. Ex his constat peccatum veniale recte definiri a Seraphico Doctore *in Centiloquio* parte prima, cap. 6. *Peccatum veniale*, inquit, *est libido, sive amor voluptatis in creatura citra Deum*. Addit ibidem, peccatum veniale triplex distingui: nam quoddam est veniale *ex subreptione*, et ideo veniale est, quia non potest vitari tunc: et quia committitur præter rationem, semper est veniale. « Quoddam est veniale *ex cognitione sine consensu:* et ideo « veniale, quia non plene consentitur, ut in cogitatione et delecta- « tione de muliere, citra consensum in delectatione: et ideo veniale « fit mortale per complacentiam et consensum. Quoddam est veniale « *cum delectatione, et consensu:* et ideo veniale est, quia non est deor- « dinatio contra præceptum, ut ebrietas et mendacium jocosum: et « istud cum sit veniale propter delectationem, quæ est citra Deum, « tamen potest fieri mortale propter nimiam libidinem et contemptum. « Non tamen intelligendum est quod aliquod veniale per essentiam « fiat mortale; sed quia de veniali fit transitus ad mortale per com- « placentiam et consensum, sive per libidinem et contemptum. Cu- « ratur autem peccatum veniale per actus, in quibus est aliqua humi- « liatio, et devotio, qui quidem actus gratia informati repugnant veniali: « et sic ad actum curationis et delectationis venialium, gratiam gratum « facientem coadjuvant et vigorant. Hujusmodi his versibus conti- « nentur:

Confiteor, tundo, respergo, conteror, oro,
Signor, edo, dono, per quæ venialia pono,
Unctio, pœna lenis, compassio, quæ fit egenis.

« Hæc enim remedia sunt: 1. generalis confessio, 2. pectoris tunsio, « 3. aquæ benedictæ aspersio, et cordis contritio, 4. Dominica oratio, « 5. Signatio ab Episcopo, 6. Eucharistiæ sumptio, 7. Offensæ condo- « natio, 8. Extrema-unctio, 9. levis pœnitentia, 10. compassio fra- « terna ».

Petes 1., *qualiter peccatum veniale a mortali secernatur?*

Respondet Doctor in 2. dist. 21. n. 3. quod « peccatum mor- « tale non distinguitur a veniali in hoc, quod unum est respectu finis, « ut mortale, et aliud eorum quæ sunt ad finem, ut veniale; sed utrum- « que potest esse, et circa ea quæ sunt ad finem, et circa finem: sed « in hoc distinguuntur, quia peccatum mortale est deordinatio oppo- « sita ordinationi, sine qua finis non potest sequi aliquo modo; quæ « quidem ordinatio habet præceptum, contra quod deordinatio fit: et

« ideo omnis deordinatio cadens sub præcepto, avertit a fine neces-
« sario. Sed alia est ordinatio, quæ potest esse respectu finis sequendi,
« quæ non est necessaria, sed utilis, quæ non est de præcepto, sed
« potius de consilio : et deordinatio opposita huic, est peccatum ve-
« niale, nec facit cadere a fine necessario; sed facit, quod actus non
« procedat meliori modo, quo potest ».

Advertendum autem primo, Doctorem non intendere, quod omnis actus contra aliquod consilium evangelicum elicitus sit peccatum veniale; nam habemus consilium dandi eleemosynam, aut operandi quod perfectius est semper cum possumus ; tamen non est peccatum veniale nolle dare eleemosynam, aut operari aliquando quod est minus perfectum, seu operari indifferenter. Itaque quamvis omne peccatum veniale sit contra consilium, non tamen omne quod est contra consilium est peccatum veniale.

Advertendum secundo, quod cum Doctor dicit peccatum mortale esse contra præceptum ; veniale vero contra consilium ; *præceptum* non usurpat pro eo omni quod inducit aliquam obligationem, sive gravem, sive levem, et cujus transgressio imputatur ad aliquam culpam; certum est enim veniale hac ratione etiam esse contra præceptum. Sed ibi præceptum usurpat modo loquendi Scripturæ sacræ, necnon et SS. Patrum dicentium plenitudinem legis, hoc est observantiam mandatorum et præceptorum, consistere in dilectione Dei et proximi, quo fit ut qui in uno mandato offendit, fiat omnium reus : ex quo loquendi modo colligi videtur nihil esse contra mandatum, nisi quod tollit dilectionem Dei et proximi ; ac proinde hac ratione peccatum veniale censeri non potest esse contra mandatum et præceptum ; siquidem Dei dilectionem non extinguit; sed solum ejus fervorem imminuit. Similiter dum ait veniale esse contra consilium, nomine *consilii* non intelligit suasionem, seu inductionem ad aliquid faciendum citra omnimodam obligationem : sic enim veniale non esset contra consilium tantum ; quippe cum sit aliqua obligatio illud vitandi, alias non censeretur esse peccatum ; sed nomine consilii intelligit Doctor suasionem alicujus faciendi, sive sine obligatione, sive cum obligatione levi non inferente separationem perpetuam a Deo.

Ex quibus sequitur germanam genuinamque distinctionem peccati venialis a mortali ex eo maxime repetendam, quod mortale sit gravis offensa et injuria gravisque transgressio; veniale autem tantum levis et imperfecta.

Petes 2. *An peccatum veniale specifice differat a mortali?*

Respondeo, non differre physice, et secundum entitatem actus: sicut enim præceptum grave, et præceptum leve circa eamdem materiam non differunt secundum essentiam, sed secundum intensionem; sic a pari ita non differunt offensæ in materia ejusdem speciei gravis aut levis; quia fiunt contra Dei præceptum grave aut leve : ideoque furtum unius assis, et furtum centum millium non differunt specie physica; quia versantur circa eamdem materiam, et contra idem præceptum, *Non furtum facies*. Differunt tamen specie morali, quia unum ex natura sua est separativum a Deo, alterum non est; et sicut illud quod est malum ex natura sua morali constituitur in diversa specie

malitiæ moralis, per hoc quod prohibeatur alia prohibitione ; ita etiam licet peccatum quod dicitur veniale, et illud quod dicitur mortale secundum se, seclusa prohibitione sub pœna tali, essent ejusdem speciei ; tamen accidentali prohibitione possent constitui in diversa specie morali, de quo tamen non potest esse alia difficultas, quam de nomine. *Confirmatur :* quia si non competeret mortali, ex natura sua specifica morali, separare a Deo, sed ex differentia aliqua accidentali, majoris intensionis v. gr., non posset ostendi quomodo plura peccata venialia non possent separare a Deo : sed certum est quod non separent, quantumvis multiplicentur : ergo non ex intensione majori convenit mortali sic separare, sed ex natura sua specifica morali.

Petes 3. *An peccatum veniale fieri possit mortale?*

Respondet Seraphicus Doctor lib. 3. Compendii Theologicæ veritatis cap. 12. quod peccatum veniale sub ratione formali peccati venialis consideratum nusquam possit fieri mortale, nec quantum ad actum, nec quantum ad maculam ; quia nulla res potest mutare suam speciem : peccatum autem veniale, et mortale sunt diversæ species peccati. — *Respondet secundo,* quod actus qui ex se est de genere venialis, potest fieri mortalis quatuor modis: *Primo ex conscientia:* « quia quidquid fit contra conscientiam, ædificat ad gehennam, etiam « si sit contra erroneam ; et hæc est ratio : quia cum in peccato duo « sint, scilicet aversio, et conversio, penes primum judicatur peccatum; « quoniam aversio a Deo est quasi formale ; et conversio ad creaturas « materiale. Quamvis ergo levare festucam, vel calamum dextera, vi« deatur esse leve, et indifferens, tamen quando fit contra conscien« tiam, peccatum est mortale ; quia spernitur bonum incommutabile ; « et ita fit aversio a Creatore. *Secundo ex complacentia:* unde Aug. « nullum peccatum adeo est veniale, quod non fiat mortale, dum « placet. *Tertio ex dispositione,* quia frequenter per lapsum in ve« nialia, disponitur homo ad mortalia, et hoc secundum illud Gre« gorii: *Vitasti saxa grandia, vide ne obruaris arena:* et hoc ideo « dicit, quia sæpe de minimis peccatis venitur ad magna, sicut de « modica scintilla quandoque surgit magnus ignis : *Qui minima spernit « paulatim decidet. Quarto ex progressu,* quia quando insurgit veniale, « si non prohiberetur, posset progredi usque ad mortale ; non quia « ipsum veniale in substantia posset fieri mortale, sed quia ex ipso « occasionaliter fieret progressus ad mortale : et istud patet in primis « motibus, qui inter venialia computantur ; sed quando delectatio « convalescit in tantum quod consensus accidit, jam peccatum est « mortale. »

Petes 4. *Quibus maxime notis peccatum mortale a veniali discernatur?*

Respondeo, has quatuor sequentes regulas esse attendendas, ut ejusmodi fiat discretio: *Prima* est quod ad peccatum mortale gravitas præcepti divini est attendenda, quæ vel ex Scriptura, vel traditione divina, vel ratione innotescit. Nam quæ in Scriptura sub pœna mortis, execrationis, abominationis, et exclusionis a regno Cælorum, aut similibus interminationibus prohibentur, intelligenda sunt graviter vetari ; quale est illud primæ ad Corinthios 6. *Nolite errare, neque for-*

nicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. — Ratione vero dignoscitur præcepti gravitas, spectando ad materiæ dignitatem, naturam, cui existimandum est Deum pro sua benignitate, et suavi providentiæ suæ administratione sese accommodare, ita ut levia leviter, gravia graviter præcepisse censeatur; nisi aliunde gravissimæ pœnæ adsit adjuncta interminatio; fieri namque potest, ut super materia levi, imo etiam per se indifferente, feratur præceptum grave, sufficiens ad mortale peccatum, si præceptum illud integra libertate violetur; quale fuit præceptum datum primo Parenti *Gen.* 2. erat enim de re per se levi, et indifferente: nihilominus mandatum erat grave, sufficiens ad peccatum mortale, utpote sub pœna mortis injunctum his verbis: *In quacumque die comederis morte morieris.* — *Secunda regula* est, quod quamvis præceptum sit grave, nihilominus potest esse levis transgressio, si nempe fiat non ex plena et sufficienti deliberatione; sed ex subreptione, et indeliberatione voluntatis. Cum enim peccatum omne debeat esse voluntarium, eo gravius aut levius censendum est, quod majori vel minori voluntatis deliberatione consummatur. — *Tertio* juvat etiam observare, num actus peccaminosus sit immediate contra præceptum divinum, aut immediate contra humanum, et solum mediate, et consequenter contra divinum: etenim hac posteriori ratione valde minuitur peccati gravitas: cum enim potestas hominibus concessa non sit simpliciter summa, nec sine restrictione, sed ordinata ad finem, et illi contemperata, inde fit quod nec parva bona ita severe ab hominibus præcipi, nec parva mala maxima sub pœna prohiberi ab hominibus possint, ut eorum grave mandatum semper sufficiat ad peccatum mortale: cujus ratio est quod minus malum non bene nec utiliter redimatur majori malo. Est autem majus malum ut sit periculum peccandi mortaliter, quam ut parvum bonum prætermittatur, et hac ratione parvum malum admittatur: ergo cum homines non habeant potestatem præcipiendi aut prohibendi nisi *in ædificationem, non autem in destructionem*, ut loquitur S. Paulus de potestate Apostolica sibi concessa, secundæ ad Corinthios 13, inde fit quod non possunt circa parva, et levia constituere grave mandatum, cujus transgressio sit peccatum mortale.

Nec dicas, summos Pontifices interdum præcipere graviter levia quædam circa modum administrandi Sacramenta v. g. celebrandi Missam. — **Respondeo**, id non esse leve, sed grave, ut sacrificium ordine convenienti celebretur, et Sacramenta ritu congruo administrentur, maxime cum hæc spectent ad Dei gloriam, et reverentiam rei sacræ.

Quarto denique in præceptis humanis non sufficit ad peccatum mortale, quod res sit gravis, sed etiam requiritur ut graviter eam præcipere intendat legislator; unde recte advertit Sanchez lib. in Decalog. cap. 1. et cum eo Martinonus Disp. 18. Sect. 5. quod non quæcumque Pontifex interdicit aut jubet, quamvis dicat ex divini Numinis affectu se firmiter ea jubere, aut interdicere, obligant subinde sub mortali: sed id ex materiæ præceptæ gravitate, aut necessitate, atque pœna transgressoribus statuta deducendum est.

QUÆSTIO TERTIA.

A QUIBUS PETENDA SIT SPECIFICA, ET NUMERICA PECCATORUM DISTINCTIO.

Notandum 1. Peccata considerari posse vel materialiter, et physice secundum entitatem actus, aut quasi actus vitiosi: vel formaliter, et moraliter secundum illorum deformitatem, et disconvenientiam ad objectum, præceptum, finem, circumstantias, et regulas bene probeque agendi. Certum est autem peccata priori modo spectata invicem interdum specie distingui; alia enim sunt peccata commissionis a peccatis omissionis: similiter alia sunt interna peccata, quæ per actus pure internos perpetrantur, ab eis quæ externo opere complentur; aliud namque est videre mulierem ad concupiscendam eam, et aliud cum ea adulterium committere: unde solum hic superest examinandum a quibus maxime peti debeat specifica ac numerica peccatorum distinctio secundum eorum esse morale: an videlicet a circumstantiis, quibus afficiuntur, an a præceptis in quæ pugnant, an ab objectis circa quæ versantur.

Notandum 2. Distinctionem præceptorum posse considerari dupliciter: nimirum, vel ex parte præcipientis, vel ex parte rei præceptæ. Priori modo aliud est præceptum naturale, ipso videlicet naturæ ductu, et lumine singulis hominibus insinuatum, et aliud positivum per edictum et legem a superiore præscriptam et positam. *Rursus*, positivum distribuitur in divinum, et humanum: humanum autem in ecclesiasticum, et civile. Posteriori modo præcepta distinguuntur juxta diversitatem virtutum, quas præcipiunt, aut vitiorum, quæ prohibent. Cum autem quælibet virtus plures habeat actus specie diversos, diversasque agendi regulas, quibus regulari debet, quo fit ut contra eam multipliciter peccari possit; sic quia virtus temperantiæ v. gr. versatur circa moderationem in cibo, potu, ludo, et voluptatibus corporis, inde fit quod contra eam varie peccari possit, nempe per gulam, per ebrietatem, per fornicationem etc.; hinc est quod eadem virtus possit præcipi variis præceptis. Imo etiam contingit interdum, quod unus, ideinque virtutis actus possit multis præceptis esse illicitus, aut necessarius; nam v. g. peccatum usuræ est prohibitum jure naturæ, atque etiam positivo divino ecclesiastico et civili. Potest similiter idem actus pluribus virtutibus adversari; sic furtum rei sacræ, aut percussio Clerici repugnat simul justitiæ, et religioni, seu reverentiæ debitæ rebus, et personis Deo dicatis, atque etiam obedientiæ erga Deum, et superiores, a quibus hæc peccata prohibentur.

Notandum 3. Quod quemadmodum superiores præcipientes, diversa habent jura, quibus inferioribus possunt imperare; ita inferiores varias, et distinctas contrahunt obligationes eis obediendi: unde fit quod quando titulus, quo eis obtemperare tenemur, est specie diversus, etiam inobedientia, quæ contra eorum præcepta committitur, est specie diversa. Sic quia jus Prælatorum Regularium imperandi suis religiosis est quid religiosum ortum ex voto obedientiæ, quæritur an inobedientia contra illos commissa, sit peccatum contra virtutem religionis specie diversum ab inobedientia, quæ fieret erga alium superiorem; seu an qui non

obedit superiori præcipiendi auctoritatem habenti, cui ex voto parere tenetur, duplicem malitiam contrahat per illam unicam inobedientiam, unam quidem contra virtutem, cujus rectitudo præcipitur, et in cujus specie res præcepta constituitur; alteram contra voti religionem.

His ita prælibatis, tria hic occurrunt determinanda: *Primum*, an specifica peccatorum distinctio petatur interdum a circumstantiis, quibus actus afficiunt: *Secundum*, an ob objectis, circa quæ versantur: *Tertium*, an a præceptis, in quæ militant.

Conclusio prima. — Specifica peccatorum distinctio petitur interdum a circumstantiis specie differentibus. Hæc est communis inter Theologos, contra Durandum in. 2. d. 38. qu. 1. ubi docet nullam circumstantiam tribuere actui humano bonitatem aliquam, vel malitiam, quia, inquit, cum illam tribuit, transit in rationem objecti, et desinit esse circumstantia. Censet equidem aliquas esse circumstantias morales in ordine ad entitatem physicam actus, cui accidunt, sed non in ordine ad actum, ut moralis est, ut sic enim circumstantiæ, inquit, induunt rationem objecti.

Probatur itaque conclusio: ab eo peccatum dicitur esse specie distinctum, a quo habet novam et specie distinctam difformitatem cum ratione et regulis bene vivendi: sed id aliquando habet a circumstantiis actum concomitantibus; adeoque ab eis peccata diversam speciem induunt. *Major* constat. *Minor* probatur: *Primo* ex Concil. Trident. Sess. 14. Canone 7. ubi definit in confessione aperiendas esse circumstantias, quæ speciem peccati immutant: idemque docet ibidem cap. 5. his verbis: *colligitur præterea etiam eas circumstantias in confessione explicandas esse, quæ speciem peccati mutant.* Censet ergo aliquas circumstantias novam peccati speciem in actum inducere. *Secundo*, eadem *Minor* constat ex doctrina SS. Patrum, qui mirum in modum exaggerant malitiam, et deformitatem, quam actus peccaminosi et mali induunt a circumstantia, vel personæ, vel loci, vel temporis. Sic S. Isidorus lib. Sententiarum cap. 18. peccatum ex conditione personæ aggravari docet; *Peccata*, inquit, *quæ incipientibus levia sunt, perfectis viris gravia deputantur; tanto enim gravius cognoscitur esse peccatum, quanto major, qui peccat habetur. Crescit enim delicti cumulus juxta ordinem meritorum, et sæpe quod minoribus ignoscitur, majoribus imputatur.* Hinc Salvianus lib. 4. *De Providentia*. Christianos gravius, quam infideles eumdem actum vitiosum elicientes peccare demonstrat. *Omnis enim*, inquit, *Christianorum culpa Divinitatis injuria est, atrocius sub sancti nominis professione peccamus; ipsa errores nostros religio, quam profitemur, accusat.* Similiter ex sanctitate loci per peccatum vitiati, ac profanati, peccatorum diversitatem et gravitatem SS. Patres interdum colligunt: sic S. Hieron. Sabinianum Diaconum increpat, quod Virginem quamdam sacram e Monasterio Bethleemetico ad stuprum, fugamque sollicitaverit, hujusque immanitatem sceleris a circumstantia loci sacri, in quo commissum fuerat, explicat his verbis: *Infelicissime mortalium, tu speluncam illam, in qua Dei filius natus est, et Veritas de terra orta est, et terra dedit Fructum suum, de stupro conducturus ingrederis? Non times ne de præsepi Infans vagiat, ne puerpera Virgo te videat, ne Mater Do-*

mini contempletur? Angeli clamant, Pastores currunt, stella desuper rutilat, Magi adorant, Herodes terretur, Jerosolyma conturbatur, et tu cubiculum Virginis decepturus virginem irrepis? Paceo miser, et tam mente, quam corpore perhorresco, non possum ultra progredi, prorumpunt lacrimæ antequam verba, indignatione pariter ac dolore in ipso meatu faucium spiritus coarctatur. — Denique etiam peccati immanitatem ex temporis circumstantia colligunt SS. Patres. Sic S. Leo Sermone 7. de Passione gravitatem sceleris Judæorum exaggerat ex eo quod Christum occiderint in festo Paschali. *Quando,* inquit, *qui ornare templum, mundare vasa, et victimas providere, et legitimis purificationibus sacratiorem diligentiam adhibere debuerant, parricidalis odii furore concepto, ad unum opus vacant, in unum facinus simili crudelitate conjurant.*

Dices 1: Ut aliquid humanis actibus malitiam conferat, debet esse volitum: sed omne quod est volitum est objectum volitionis, sicut omne cognitum est objectum intellectus: ergo non a circumstantia, sed ab objecto malitiæ speciem et gravitatem induunt. — **Distinguo majorem**: debet semper esse volitum per se primario, et directe, nego: secundario, et indirecte, concedo. Et similiter distincta *minore*, nego *consequentiam*. Quamvis enim solum objectum essentialiter actum specificans sit volitum directe et primario, tamen circumstantiæ sunt volitæ secundario et indirecte, propter summam necessitudinem, quam habent cum objecto actum specificante; cum enim voluntas sit potentia spiritalis non alligata organo, reflecti potest supra seipsam, et voluntarie tendere non solum in objectum specificativum, sed etiam in circumstantias actum concomitantes, vel in ipsum actum, licet affectum tali vel tali circumstantia.

Dices 2: Bonitas, vel malitia moralis, est quid intrinsecum actui humano; circumstantiæ vero sunt ipsi quid extrinsecum: sed nihil intrinsecum desumi potest ab extrinseco; nihil enim intrinsece denominatur a forma, quæ ipsi non inest: ergo actus humanus non potest esse, nec denominari vitiosus a circumstantiis. — **Distinguo minorem**: nihil intrinsecum physice, et entitative denominari potest ab extrinseco, concedo; nihil intrinsecum moraliter denominari potest ab extrinseco physico; nego. Alias enim sequeretur, quod objectum non daret actui humano aliquam bonitatem, vel malitiam moralem intrinsecam; tam enim extrinsecum est objectum, quam ipsæ circumstantiæ. Igitur qua ratione actus humani desumunt ab objecto bonitatem, vel malitiam intrinsecam, specificam et essentialem, propter ordinem transcendentalem et intrinsecum, quem ipsi actus habent ad illud objectum conveniens vel disconveniens regulis recte vivendi, pari jure suam bonitatem, vel malitiam moralem mutuantur a circumstantiis extrinsecis, propter similem ordinem, quem actus humanus ad illas circumstantias habet. Consule quæ ex Doctore supra diximus, Trac. *De Angelis,* pag. 401.

Conclusio secunda. — Distinctio specifica peccatorum non desumitur ab objecto entitative spectato, sed quatenus illa objecta materialia diversam induunt disconvenientiam cum regulis bene vivendi, privantque diversa rectitudine,

QUÆ ACTIBUS INESSE DEBERET. Hæc est Doctoris in 2. d. 37. num. 9. ubi cum dixisset, quod cum privationes distinguantur specie ex distinctione specifica habituum, et numero ex distinctione habituum numerali, subdit: « peccata, quæ sunt privationes quædam, scilicet rectitudinum, quæ deberent inesse actibus, distinguuntur formaliter ex « distinctione talium rectitudinum, ut quando debent haberi diversæ « rectitudines specie, sunt carentiæ diversæ specie. Et ita non per « comparationem ad objecta, quæ non sunt mala, nisi materialiter, « distinguuntur ipsa peccata: sed formalis ratio in eis distinguitur in « comparatione ad rectitudinem aliam, et aliam specie, quæ deberet « inesse. »

Patet hujus conclusionis veritas quantum ad utramque partem: entitativa namque objectorum diversitas potest aliquando ab eodem actu peccaminoso attingi: furtum namque tendere potest in res specifice diversas, puta in panem, pecuniam, vestes, etc. nec ab eis diversitatem specificam induit, nisi quando in illis objectis materialibus apparet diversa et dissimilis indecentia et dissonantia cum regulis bene vivendi: sic ablatio vitæ, honoris, et bonorum fortunæ diversam specie inferunt peccati malitiam, diversamque speciem actus peccaminosi constituunt, nempe homicidium, detractionem, et furtum: propterea quod ablationes illæ rerum diversarum diversam indecentiam, et dissonantiam ad regulas bene vivendi conferunt. — Ut autem objectum actui humano conferat specialem bonitatem, vel malitiam formalem, non est necessum, quod illa malitia objectiva sit directe, vel per se cognita, et volita, sed sufficit eam esse cognitam, et volitam indirecte: differentia enim inter actus bonos, et malos ex parte cognitionis, et volitionis, hæc potest affirmari, quod ad formalem bonitatem actui tribuendam debet voluntas velle bonum et honestum, quia bonum est: ad malitiam vero sufficit velle malum propter aliquid aliud, et non abstinere ab illo, ut agamus id quod aliunde placet, aut omittamus id quod aliunde displicet; nam, inquit Martinonus, Disputatione 10. Sectione 2: qui orat in loco sacro, non dat actui suo specialem bonitatem ex illa circumstantia, nisi reverentia loci sacri eum moveat ad ibi orandum, et oret in loco sacro, quia sacer est. At vero si quis occidat in loco sacro, contrahit ex eo malitiam sacrilegii, tametsi non occidat in loco illo, quia sacer est: sufficit enim, quod non abstineat ab homicidio perpetrando propter reverentiam loci, cui illam debet, et velit odio suo satisfacere, non obstante reverentia loci sacri. Ratio generalis est, quia turpe est et indecens naturæ rationali, velle aut acceptare malum, non modo directe et propter se (et quidem impossibile est per se pure, et præcise illud velle, aut acceptare) sed etiam propter aliud: damnanturque in Scriptura, qui dicunt: *Faciamus mala, ut eveniant bona.* Rom. 3. versu 8. Voluntas enim, quæ vult malum, idest, inhonestum, hoc ipso mala est, ex quocumque motivo illud velit, quia hoc ipso postponit honestatem turpitudini contra rectam rationem, et contra quam facere debeat. Sic ut aliquis peccet peccato furti formaliter, non est necesse, ut furetur propter malitiam furti, sed sufficit furari ex quocumque fine. Idemque est de odio, invidia, intemperantia, sacrilegio, homicidio, et aliis peccatis, sive exterius consummentur, sive interius; et qui furatur, ut

adulteretur, non desinit esse fur proprie et formaliter, licet ad furtum moveatur ex affectu alterius peccati.

Conclusio tertia. — DISTINCTIO SPECIFICA PECCATORUM NON RECTE INFERTUR EX DIVERSITATE PRÆCEPTORUM, QUÆ FIUNT A SUPERIORIBUS IDEM PRÆCIPIENTIBUS IN EADEM SPECIE VIRTUTIS, SIVE EX EODEM MOTIVO: SECUS AUTEM SI RESPICIANT DIVERSAS VIRTUTES, ET HABEANT MOTIVA FORMALIA DIVERSA. Hæc conclusio duas habet partes, quarum

Prima per se patet: diversitas enim peccatorum pensanda est ex objecto quod prohibetur, non autem ex parte præcipientis, seu legislatoris, qui se habet instar causæ extrinsecæ: plures autem causæ extrinsecæ concurrentes ad eumdem effectum non variant ejus rationem formalem: ergo nec diversitas præcipientium, aut prohibentium eumdem actum, illius specificam diversitatem efficit. *Confirmatur:* furtum v. g. prohibetur de facto lege divina, quæ est actus Dei, et humana, quæ est actus hominis; sed exinde non censetur esse multiplex peccatum, quando idem actus furandi versatur circa idem objectum, et cum eodem motivo: ergo diversitas præcipientium non efficit diversitatem peccati.

Partet etiam secunda pars, quia quoties præceptum est specie diversum, toties peccata illi opposita habent distinctum objectum, et motivum; toties enim peccatur contra diversum titulum, diversamque regulam agendi secundum dictamen rectæ rationis; sed quælibet virtus habet præcepta specie diversa, seu diversas agendi regulas: *aliud* enim est præceptum, quo temperantia præcipit moderationem in jocis, ludis, et voluptatibus corporis, contra quod peccatur per scurrilitatem, luxuriam, et alia vitia: et *aliud*, quo præcipit moderationem in cibo, et potu, contra quæ peccatur per ebrietatem et gulam: ergo cum ab objectis, et motivis peccata specificentur, et distinguantur, consequens est, ut præcepta ita distincta inferant specificam distinctionem peccatorum.

EX HIS COLLIGE, quod violenta percussio Clerici v. g. duplicem induit speciem malitiæ, scilicet injustitiæ, et sacrilegii, quia hujusmodi actus jure naturali, et positivo prohibetur ex duplici motivo specie diverso, nempe ex motivo justitiæ proveniente a jure naturali, et ex motivo religionis a jure positivo. Secus vero dicendum de eo, qui frangit jejunium in vigilia incidente in quatuor tempora, vel omittente Sacrum die festo, qui in die Dominica occurrit: licet enim duplex concurrat præceptum de jejunando ipso die, unum quidem ratione vigiliæ, aliud ratione quatuor temporum, nihilominus quia utrobique est idem finis intrinsecus, et respicitur immediate materia ejusdem virtutis, videlicet abstinentiæ, inde fit quod illius præcepti transgressio sit unicum peccatum. Idem dicendum de omissione Missæ in die festo occurrente die Dominica. Qui plura desiderat consulat nostram Academicam Philosophicam, Disp. de bonitate et malitia actuum humanorum.

QUÆSTIO QUARTA.

AN, ET QUAS PECCATUM HABEAT INTERIORES CAUSAS EFFICIENTES.

Etiamsi peccatum nullam proprie dictam causam efficientem habeat, ut subtiliter monet S. August., lib. 12. *De Civit.*, cap. 7. dicens: *Nemo quærat efficientem causam malæ voluntatis, non enim est efficiens, sed deficiens, quia nec illa effectio est, sed defectio: deficere namque ab illo, quod summe est, ad id quod minus est, hoc est incipere habere malam voluntatem. Causas porro istarum defectionum cum efficientes non sint, ut dixi, sed deficientes, velle invenire, tale est, ac si velit quisquam videre tenebras, vel audire silentium.* Licet, inquam, peccatum causam efficientem nullam proprie dictam agnoscat; nihilominus nonnullæ ipsius quasi causæ solent assignari: illæque duplicis generis: aliæ quidem interiores in ipso homine peccatore residentes; aliæ vero exteriores, et extra ipsum subsistentes. Prioris generis tres communiter numerantur; nempe *ignorantia* ex parte intellectus; *concupiscentia* ex parte appetitus, et *malitia* ex parte voluntatis. Posterioris etiam generis tres pariter assignantur: nempe *dæmon* per suggestionem, et tentationem. *Adamus* per traductionem, et propagationem, necnon et quivis peccator per scandalum, consilium, impulsum, etc. *Denique* hæretici Deum ipsum in peccati causam efficientem assignant, non solum quatenus concurrit ad entitatem actus peccaminosi: sed etiam prout illum actum præcipit, ad eumque eliciendum humanam voluntatem imperio suo et impulsu inducit. In præsenti Quæstione sermo erit de causis intrinsecis peccati: in sequenti vero de causis extrinsecis.

Notandum 1. Triplicem generatim distingui peccandi modum: primus quidem ex ignorantia intellectus: secundus ex passione seu infirmitate appetitus: tertius ex malitia, et libertate voluntatis, qua voluntas pro libito, et nulla præcedente ignorantia, nec incitante passione, vult peccatum sub aliqua ratione boni utilis, aut delectabilis. Cum enim voluntas non habeat necessitatem amplectendi id quod honestum ab intellectu monstratur, sed sponte et motu proprio ferri possit in id quod deterius est, etiam contra dictamen rationis; inde fit quod peccare potest, non solum ex ignorantia, seu ex defectu cognitionis, quæ si adesset retraheret a peccato, nec solum ex concupiscentia, quæ moveat et alliciat voluntatem ad sibi obsequendum; sed etiam peccare potest ex malitia: quando videlicet scienter, et libere, ac sponte sua, suoque nutu, ac motu solo in peccatum labitur; qua ratione censetur peccasse Adamus: quippe peccavit non motus concupiscentia, qua tunc carebat, neque ignorantia, vel errore inductus, quia non fuit seductus in prævaricatione 1. ad Timoth. 2. Tria autem hæc peccatorum genera colliguntur ex Scriptura sacra: nam de peccatis ex ignorantia loquitur David Psal. 24. Deum sic orans: *Delicta juventutis meæ, et ignorantias meas ne memineris, Domine.* Et Apostolus 1. ad Timoth. 1. *Misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.* De peccatis concupiscentiæ loquitur Daniel cap. 23. *Species te decepit, et concupiscentia subvertit cor tuum.*

Similiter S. Jacobus cap. 1. *Unusquisque tentatur a concupiscentia sua* etc. De peccatis vero ex malitia fit sermo Job. 34. *Quasi de industria recesserunt a Deo, et omnes vias ejus intelligere noluerunt.* Eadem tria peccatorum genera agnoscunt SS. Patres, maxime S. Aug. qui lib. 83. qq. quæst. 26. ait: « Alia sunt peccata infirmitatis, alia « imperitiæ, alia malitiæ. Infirmitas contraria est virtuti; imperitia « contraria est sapientiæ; malitia contraria est bonitati ». Similem sententiam S. Gregorii Magni refert Gratianus distinct. 2. *De Pœnitentia* cap. 22. in hæc verba: « sciendum est, quod peccatum tribus « modis committitur; nam aut ignorantia, aut infirmitate, aut studio « perpetratur. Et gravius quidem ex infirmitate, quam ignorantia; « sed multo gravius studio, quam infirmitate peccatur. » Quoniam autem peccatum ex malitia maxime dicitur militare in Spiritum sanctum, idcirco de hoc peccati genere specialis erit nobis sermo, dum de donis Spiritus S. disseremus. Hic itaque solum superest determinandum, qualiter ignorantia et concupiscentia possint esse culpabiles, et ad peccatum inductivæ.

Notandum 2. Quod concupiscentia sit causa peccati; nam inquit S. Jacobus capite 1. *Unusquisque tentatur a concupiscentia sua abstractus et illectus: deinde concupiscentia cum conceperit parit peccatum, peccatum vero cum consummatum fuerit, generat mortem.* Idem docet S. Paulus ad Rom. 7. dicens: *Condelector legi Dei secundum interiorem hominem: video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis.* Licet autem hoc vitium sit in parte inferiori hominis, quæ sensualitas appellatur, terturque impotenter ad bona sensibilia et delectabilia, præsertim gustus et tactus: propter quod Apostolus Roman. 7. concupiscentiam appellat *legem membrorum; et habitans in carne peccatum:* tamen in voluntate ipsa simile aliquod vitium residet: nam voluntas, sive superior hominis pars, prona est ad concupiscenda bona utilia, et delectabilia honesto repugnantia, idque etiam resistente rationis dictamine, et sæpissime vel eam præveniente, vel, quod pejus est, eam superante. Unde Apostolus ad Galatas 5. cum dixisset, quod *caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem,* inter opera concupiscentiæ carnis recenset non solum ea, quæ ad sensualitatem pertinent, puta fornicationem, immunditiam etc., verum etiam illa, quæ ad partem hominis superiorem, vel ad utramque spectant, nempe idolorum servitutem, inimicitias, contentiones, æmulationes, iras, rixas, etc. Quæ omnia appellat *opera carnis*, intelligens per *carnem* totum hominem prout carnaliter vivit, non secundum Deum, sed secundum seipsum. Quoniam autem jam pluries sermonem fecimus de concupiscentia, tum in *Disp. de statu naturæ puræ,* tum in superiori Articulo, ubi aperuimus eam non esse peccatum proprie dictum; idcirco solum hic de ignorantia est disserendum. Quapropter

Notandum 3. Ex Seraph. Doctore in *Centiloquio* 1. *p. Sectione* 7. ignorantiam distingui posse multiplicis generis. *Primo* namque ratione formæ vel absentis vel præsentis; *Alia est,* inquit, ignorantia negationis, alia privationis, alia pravæ dispositionis. *Ignorantia negationis* est in parvulis, quæ non est culpa, neque pœna usque ad præfinitum tempus. *Ignorantia privationis* est in adultis, qui tempore determi-

nato ignorant quæ possunt scire, vel obliviscuntur quæ aliquando didicerunt. *Ignorantia pravæ dispositionis* est qua quis opinatur contraria fidei, quæ potest erronea dici, et est in hæreticis. *Secundo, ratione objecti* dividitur in *speculativam* et *practicam*. Prior opponitur positive, vel privative cognitioni speculativæ: posterior vero cognitioni practicæ. Similiter alia est ignorantia facti, alia juris. Juris, aut juris naturalis, et hæc non excusat, cum sit scriptum in corde hominis: vel juris divini, ut legis, Prophetarum, Evangelii, et doctrinæ Apostolicæ, et ista accusat sicut de magno, et mortali delicto, Prælatos, maxime Episcopos, et Metropolitanos, qui tenentur de fide, et spe reddere rationem. Accusat autem sicut de veniali Clericos simplices et illiteratos, qui cum potuissent discere, noluerunt. Laicos vero in nullo accusat, quia ad ipsos non pertinet, dummodo non contemnant. Si est juris positivi, ut legum, et decretorum, solos judices accusat. Si est ignorantia juris continentis morales constitutiones Ecclesiasticas, ad discernenda peccata, accusat Sacerdotes et Confessores. Si vero est ignorantia facti, aut indifferentis, sic sufficienter excusat, aut necessarii ad salutem, et sic aut non potest vitari sicut in amente, qui a nativitate caruit judicio rationis, et hæc excusat: aut potest vitari, sicut in Judæis et Paganis, qui potuerunt scire Christum passum fuisse pro salute hominum, et hæc non excusat. *Tertio, ratione intellectus, et voluntatis*, alia est *ignorantia cognita*, et quædam *non cognita:* alia voluntaria, et quædam involuntaria: alia culpabilis, et quædam inculpabilis, non enim idem est ignorantiam esse voluntariam, et eam esse culpabilem: nam ut culpabilis sit, debet esse contra debitum; quæcumque autem ignorantia voluntaria non est contra debitum, quia nobis licet, imo expedit plura ignorare. *Rursus* ignorantia voluntatis est duplex: una dicitur *affectata*, quæ est directe volita: alia *crassa* vel supina: non affectata quidem, sed non vitata cum omni diligentia debita, sed aliqua cum negligentia. Hæc autem negligentia varios habet gradus: nam quod aliquis non satis devitet, et repellat ignorantiam, procedit aliquando ex infirmitate, eo quod in ipsa depellenda sit tædium et molestia; aliquando ex mera libertate: aliquando vero ex defectu intelligentiæ: quia nempe ignorantia ipsa, vel debitum sciendi, non ita perfecte innotescit, ac opus est. *Quarto respectu et comparatione ad actus voluntatis*, quædam ignorantia dicitur *antecedens*, quædam *subsequens*, et quædam *concomitans*. Prima est causa actus, quatenus sine illa non fieret id quod agitur, ut cum venator hominem occidit eum putans esse feram: revera namque eum non occideret, si hominem esse sciret. *Secunda* est cujus aliquo modo voluntas est causa, ut cum venator dubitans id, quod inter dumeta, vepres, aut sylvas movere deprehendit, sit ne homo, aut fera, negligit diligentius inquirere, et interim telum vibrat. *Tertia*, non est causa actus, sed tantummodo est cum actu, qui non minus fieret, si ipsa non adesset, ut si venator putat quidem feram esse, id in quod telum torquet, cum tamen sit homo, non minus tamen occidisset, etsi hominem esse scivisset: non est autem dubium hanc ignorantiam esse peccati causam, cum omnino voluntarie ad homicidium inducat. *Quinto ratione subjecti*, alia est ignorantia *vincibilis*, alia *invincibilis*. Invincibilis illa dicitur, quando non est in potestate alicujus scire id, quod

ignorat, seu quando non potest omni humana adhibita diligentia ignorantiam suam vincere et a se depellere; qualis est ignorantia mysteriorum fidei in illis infidelibus qui nihil de Evangelio audierunt, nec audire potuerunt, nullo apud eos Evangelium prædicante, qui ideirco infideles negative appellantur. *Vincibilis* est, quæ adhibita morali diligentia, superari potest, idque dupliciter, nam, inquit Seraph. Doctor, alia potest removeri cum magna difficultate, qualis est in valde hebetibus, hæcque excusat a tanto, non vero a toto reatu culpæ, si sit de necessariis ad salutem: alia potest removeri cum facilitate, ut in ingeniosis; hæc autem non excusat. Similiter invincibilis per naturam, ut in puero, qui non utitur ratione, et in decrepito, qui non discernit, et in eo qui nascitur amens; hæc excusat a toto. Alia est invincibilis per culpam, ut in eo qui per culpam efficitur furiosus, et hæc secundum quosdam, inquit Seraph. Doctor, non excusat a toto. — Rursus ignorantia invincibilis est duplex: una quidem *facti*, alia vero *juris*. Prior est qua aliquod factum ignoratur, nec sciri potest, nisi alius edocuerit, et aperuerit: talis fuit ignorantia Abimelech, qui uxorem assumpserat Saram nesciens eam esse Abrahæ conjugem: unde cum hujusce facti a Deo argueretur, merito respondit: *Domine num gentem ignorantem, et justam interficies? Nonne ipse dixit mihi, Soror mea est, etc... Dixitque ad eum Deus: ego scio quod simplici corde feceris.* Posterior vero est ignorantia alicujus legis. Hæcque iterum duplex: alia quidem *ignorantia invincibilis legis naturalis*, puta ignorantia illius præscripti, *Deus est colendus, honorandi sunt parentes, alteri non est faciendum quod tibi fieri non vis:* altera vero *legis positivæ*, qualis v. g. est ignorantia illius legis Evangelicæ præscribentis necessitatem baptismi ad salutem consequendam, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua*, etc. Quoniam autem omnes præfatæ ignorantiæ species maxime ad vincibilem et invincibilem revocantur: ideo de his potissimum erit sermo in sequentibus Conclusionibus, quarum *Prima* aperiet, an ea quæ fiunt ex ignorantia sint peccata. *Secunda*, an ipsa ignorantia sit speciale peccatum ab aliis distinctum, sub ratione formali ignorantiæ. *Tertia denique*, an quæ fiunt ex ignorantia invincibili deputentur ad culpam, ut contendunt aliqui recentiores hæretici, affirmantes ea quæ fiunt ex ignorantia invincibili facti, vel juris positivi, non censeri culpabilia; secus vero de his, quæ fiunt ex ignorantia invincibili juris naturalis.

Conclusio prima. — IGNORANTIA VINCIBILIS INTERDUM EST CAUSA PECCATI: NON DIRECTA, SED INDIRECTA. Hæc Conclusio tribus partibus constat: quarum

Prima patet ex variis Scripturæ textibus, quibus homo dicitur peccare per ignorantiam: sic Levitici 4. *Si peccaverint principes per ignorantiam;* et rursus: *Si peccaverit anima per ignorantiam:* et cap. 5. statuuntur sacrificia offerenda pro illis, qui peccaverint ex ignorantia. Similiter ad Hebræos 9. Apostolus affirmat, quod semel in anno summus Judæorum Pontifex introibat non sine sanguine in sancta Sanctorum, quem offerret, inquit, *pro sua, et populi ignorantia*, hoc est, pro suis, et populi peccatis ex ignorantia commissis. Tandem Oseas, cap. 1. proferens causam vitiorum in terram inundantium, solam igno-

rantiam, seu scientiæ Dei defectum assignat. *Non est,* inquit, *veritas, non est scientia Dei in terra : Maledictum, mendacium, et homicidium, et adulterium inundaverunt, et sanguis sanguinem tetigit.*

Hanc ipsam veritatem egregie demonstrat S. Bernardus Epist. 77. ad Hugonem de Sancto Victore, quæ nunc inter speciales Tractatus locum habet in tomo 4. *ejus operum,* ubi refellens errorem negantis peccatum fieri ex ignorantia, cum præfatos Scripturæ textus retulisset, inde sic colligit: « si ignorantia, inquit, numquam peccatum est, « cur dictum est in Epistola ad Hebræos, *quia in secundo tabernaculo « semel in anno solus Pontifex intraret non sine sanguine quem offer- « ret pro sui, et populi ignorantia?* Si peccatum ignorantiæ nullum « est, non ergo peccavit Saulus quod persecutus est Ecclesiam Dei, « quoniam quidem hoc fecit manens in incredulitate. Bene itaque « faciebat quod erat blasphemus, et persecutor, et contumeliosus, « quando erat spirans minarum, et cædis in discipulos Domini, in hoc « ipso quippe abundanter æmulator existens paternarum suarum tra- « ditionum. Non ergo debuit dicere *Misericordiam consecutus sum*, sed « *mercedem recepi*, quippe quem ignorantia a peccato reddebat immu- « nem, insuper et æmulatio remunerabilem judicabat. Si, inquam, « ignorantia numquam peccatur, quid ergo causatur adversus occiso- « res Apostolorum? quoniam quidem non solum malum esse nescie- « runt interficere illos, sed insuper quoque id faciendo arbitrati sunt « obsequium se præstare Deo? Sed et frustra in cruce Salvator pro « suis orabat crucifixoribus, quippe nescientibus, ipso teste, quid face- « rent, et nequaquam ita peccantibus. Neque enim fas est ullatenus « suspicari mentitum fuisse Dominum Jesum aperte perhibentem eos « ignorare quid facerent. Et si forte de Apostolo dubitet quis quod « carnem suam æmulans, sicut homo mentiri potuerit, ubi ait: *Si enim « cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent ;* numquid ex « iis apparet in quantis jaceat ignorantiæ tenebris qui ignorat peccari « posse interdum per ignorantiam? »

Hoc ipsum edocet Subtilis Doctor in 2. d. 43. n. 2. ubi resolvit quomodo peccatum ex passione sit contra Patrem, ex ignorantia contra Filium, ex malitia seu ex plena libertate contra Spiritum sanctum. *Voluntas,* inquit, *quia conjuncta est appetitui sensitivo, nata est condelectari sibi : et ideo peccans occasionaliter ex inclinatione appetitus sensitivi ad suum delectabile, peccat ex passione, quod dicitur peccatum ex infirmitate, sive ex impotentia, et est appropriate in Patrem, cui attribuitur potentia. Ipsa etiam agit per cognitionem intellectualem, et ideo ratione errante, ipsa recte non vult, et peccatum ejus ex errore rationis dicitur peccatum ex ignorantia, et est contra Filium, cui attribuitur sapientia. Tertium etiam esset peccatum ipsius secundum se ex libertate sua, non condelectando appetitui sensitivo, neque ex errore rationis, et istud est recte ex malitia, et appropriate contra Spiritum sanctum, cui appopriatur bonitas.* Censet ergo Doctor revera peccari posse ex ignorantia.

Patet etiam secunda pars, nempe quod *ignorantia non sit causa peccati per se, et directe :* cum enim ignorantia sit privatio et carentia necessariæ cognitionis, nequit habere aliquem influxum positivum directe in actum peccaminosum ; privatio namque, cum sit non ens,

nulla prorsus activitate, nulloque influxu donari potest: concurrit tamen ad actum peccaminosum indirecte, et per accidens, quatenus nempe removet prohibens peccatum, tollendo videlicet scientiam et cognitionem, quæ si adesset, peccatum impediret: eo fere modo, quo quis removens muros domus tectum fulcientes, dicitur esse causa lapsus illius tecti; non quod ipsum tectum directe diruat ac disturbet, sed quia aufert fulcrum, quo nitebatur ac fulciebatur. — Hoc autem intelligendum est de ea omni prorsus ignorantia, quæ conferre potest ut aliquid mali agatur, quod sine illa non fieret, juxta dispositionem affectus operantis, qui ita secundum voluntatem est dispositus, ut si adverteret malum esse id quod facit, non faceret; exempli gratia, si sciret hunc esse Clericum, illum non percuteret; si sciret id, quod inter vepres movetur, esse hominem, telum in ipsum non vibraret, nec interficeret.

Conclusio secunda. — IGNORANTIA NON EST SPECIALE PECCATUM DISTINCTÆ MALITIÆ AB EO PECCATO QUOD RATIONE ILLIUS COMMITTITUR.

Probatur: Eatenus ignorantia illa, secundum se spectata, esset peccatum speciale, quatenus opponeretur virtuti alicui particulari, ab aliis virtutibus distinctæ; vel saltem quatenus speciali modo opponeretur aliis virtutibus: sed nulla potest assignari virtus particularis, cui hæc ignorantia opponitur; ignorantia namque non opponitur per se nisi virtuti studiositatis; hæc autem virtus non importat obligationem sciendi omnia, omnesque suos actus debita cognitione præmuniendi; sed tantum præscribit regulas, et modum in scientia comparanda; adeoque ignorantia, quæ actus peccaminosos comitatur, huic virtuti non censetur opponi.

Probatur 2. Non potest assignari cur aliqua sit ratio mali in ignorantia invincibili, aut negligentia ejus deponendæ, potius quam in quacumque altera ignorantia, nisi quatenus superior aliquis eam ignorantiam specialiter prohibet, aut quatenus per eam exponitur periculo committendi aliquod aliud peccatum: sed etiam ignorantia vincibilis puta rerum philosophicarum, secundum se non est peccatum, nisi quatenus per superiorem specialiter prohibetur, aut ad eam sequeretur periculum alicujus alterius peccati committendi: ergo qua ratione ignorantia invincibilis non est ex se speciale peccatum, sed tantum aliquatenus prout est contra præceptum superioris prohibentis talem ignorantiam; eadem ratione ignorantia vincibilis eatenus tantum potest esse peccatum, quatenus adversatur voluntati superioris illam prohibentis; sicque non censetur aliud esse peccatum, quam inobedientia; siquidem ideo tantum est mala, quia adversatur voluntati superioris.

Probatur 3. et præcedentes rationes firmantur: Ignorantia eatenus tantum est mala, quatenus est dedecens, et contra debitum: sed quatenus est causa peccati non est contra debitum speciale, et distinctum ab illo actu peccaminoso cujus censetur esse causa: ergo, etc. Probatur *minor:* ignorantia potest intelligi esse contra debitum dupliciter: primo ratione sui, si nimirum debitum sit aliquid sciendi per se, nempe ratione studiositatis, vel ratione fidei supernaturalis: sed hac

ratione non censetur esse speciale peccatum, quatenus est ignorantia præcise et directe, sed tantum quatenus induit rationem vitiorum et defectuum ipsis virtutibus oppositorum; adeoque non potest esse speciale peccatum a cæteris distinctum, sub ratione formali ignorantiæ. *Vel secundo,* ignorantia censetur esse mala, non quidem ratione sui, sed ratione periculi, vel mali ex ea secuturi. Sic autem ignorantia non potest etiam esse speciale peccatum ab illo periculo, et malo voluntario distinctum: tota enim culpa peccantis per ignorantiam est circa malum in illa cognitum, propter quod ipsa ignorantia vitanda est: hæc autem ignorantia non est speciale peccatum distinctum ab eo opere, quod ratione illius admittitur; nam pro diversitate illius mali, quod sit, est diversa ratio ignorantiæ; si enim sit periculum injustitiæ, ignorantia illa rationem injustitiæ induit; si vero sit periculum intemperantiæ, vel alterius actus peccaminosi, etiam est diversa malitia in ista ignorantia; adeoque illa non censenda est secundum se esse distinctum et speciale peccatum.

Dices 1: Qui curam assumit Concionatoris aut Confessarii aut Rectoris animarum, eo ipso censetur peccare, si vincibiliter ignorat, quæ docere debet, etiamsi nullum ex hoc secuturum esset aliud peccatum: ergo ignorantia vincibilis est peccatum speciale. — **Nego consequentiam,** eatenus enim ille censeretur peccare, quatenus nempe ageret vel contra obedientiam, si docendi curam ex præcepto suscepisset; vel contra justitiam, si ratione hujus doctrinæ stipendium acciperet; vel contra charitatem, si nempe ratione illius ignorantiæ secuturum esset aliquod damnum proximo, maxime in spiritualibus, et in eis quæ spectant ad salutem: adeoque in illo casu ignorantia non esset speciale peccatum distinctum ab inobedientia, vel injustitia, vel defectu charitatis.

Dices 2: Quilibet Christianus tenetur scire articulos fidei, præcepta Decalogi, et universalis Ecclesiæ, sicut et Religiosus debitum habet sciendi præcepta suæ regulæ, necnon et Sacerdos ritum dicendi Officii, et Sacri faciendi: ergo vincibilis ignorantia eorum erit peccaminosa: sed non potest assignari ulla malitia alterius peccati, quæ ipsi ignorantiæ competat: ergo hæc præcise ratione sui, et quatenus ignorantia est, censetur esse mala; adeoque specialem malitiam ab aliis peccatis distinctam habet. — **Nego subsumptum:** eodem enim præcepto, quo obligatur Christianus ad observanda mandata, Religiosus ad suam implendam regulam, et Sacerdos ad debite Sacrum faciendum, et recitandum Officium, obligantur etiam ad cognitionem ad hoc desideratam, et consequenter si, quæ scire debent, culpabiliter ignorant, peccabunt equidem contra ejusmodi præcepta sibi injuncta, non autem speciali peccato afficientur ratione tantum illius ignorantiæ.

Conclusio tertia. — Ignorantia invincibilis, etiam illa quæ versatur circa jus naturale, excusat a peccato. Hæc est communis inter Theologos contra Recentiores hæreticos Lutheri et Calvini sequaces, docentes ignorantiam invincibilem facti, et juris positivi excusare quidem a peccato; at non ita ignorantiam invincibilem juris naturalis.

Probant autem conclusionem quotquot in Novatores acerrime pugnaverunt, maxime vero Antonius Deschamps lib. 3. *De Hæresi Jansenianâ*, disp. 1. Martinonus in *Antijansenio*, disp. 18. et probant, inquam, *Primo* quidem ex Scriptura sacra, maxime vero ex Joan. 15. ubi Christus de Judæis fidem, et venerationem sibi ut Messiæ et Dei filio debitam dare recusantibus, sic ait: *Si opera non fecissem, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent; nunc autem excusationem non habent de peccato suo*; perspicue affirmans excusandos fuisse a peccato, si ipsum talem esse ignorassent, et nisi ipse per opera mirabilia talem se esse sufficienter probasset. Si autem (ut recte argumentantur quidam docti recentiores) ignorantia invincibilis obligationis excusat à culpa eos qui non agnoscunt Deum personaliter in Christo sibi loquentem, par est ratio ut excuset eos qui non illum agnoscunt ore quasi alieno per dictamen rationis, et jus naturale præcipientem.— Similiter S. Paulus ad Rom. 1. dicit Gentiles ideo esse inexcusabiles, quia cum Deum cognovissent per ejus opera visibilia, non sicut Deum glorificaverunt, significans fore excusabiles, nisi Deum tali saltem modo cognovissent, et totali atque invincibili ejus ignorantia laborassent; si autem talis ignorantia excusaret a culpa non glorificantes Deum, cui certe gloria et adoratio debetur jure naturali, maximeque ad illud pertinet, par est ratio ut excuset circa cætera eodem jure naturali debita.

Suadetur hæc eadem veritas ex SS. Patribus, maxime vero ex S. Aug. cujus auctoritate potissimum niti videntur Adversarii. Hic, inquam, sanctissimus Doctor lib. 3. *De libero arbitrio*, cap. 19. sermonem faciens de illa ignorantia quæ oritur ex peccato Adami, quamque Adversarii dicunt esse juris naturalis, affirmat id omne quod per eam fit, non esse peccata nisi improprie, et metonymice; quia nempe sunt effectus peccati originalis, sicut locutio dicitur lingua, quia lingua fit; et scriptura vocatur manus, quia manu fit: « Illud, inquit, « quod ignorans quisque non recte facit, et quod recte volens facere « non potest, ideo dicuntur peccata, quia de peccato illo liberæ volun- « tatis primi Parentis originem ducunt: illud enim præcedens meruit « ista sequentia. Nam sicut linguam dicimus, non solum membrum « quod movemus in ore dum loquimur, sed etiam illud quod membri « hujus motum consequitur, idest, formam tenoremque verborum, « sic non solum peccatum illud dicimus, quod proprie vocatur pecca- « tum, libera enim voluntate, et a sciente committitur: sed etiam illud « quod jam de hujus supplicio consequatur necesse est. » Et eodem capite, murmurantibus et conquerentibus de ignorantia et cæcitate ex peccato Adami contracta, respondet hac generali assertione: *Non tibi deputatur ad culpam quod invitus ignoras, sed quod negligis quærere quod ignoras.* Idemque repetit, et confirmat lib. *De Natura, et Gratia*, cap. 67. et lib. 1. *Retractationum*, cap. 9. necnon et lib. 22. *Contra Faustum*, cap. 44. ubi docet incestum Loth ebrii non ei fuisse culpabilem, et imputabilem, quia ignorans fecit: sed solam in eo culpandam fuisse ebrietatem, quam scienter admisit; ideoque non fuisse puniendum nisi quantum merebatur ebrietas. — Idem docent cæteri quique Patres: Chrysost. Hom. 15. in Epistolam ad Rom. *Nemo*, inquit, *ignoranter peccavit.... Si enim ignoranter peccaverunt, indigni utique*

erant qui pœnas darent. Eodem quoque spectant illa omnia testimonia, quibus prima Quæstione probatum est, peccatum necessario debere esse voluntarium, idest, scienter et libere patratum.

Probatur similiter conclusio ratione theologica, Primo quidem : ignorantia illa ab omni peccato excusat, quæ omnem adimit rationem voluntatis ; siquidem, ut diximus, ipsa ratio naturalis suadet peccatum usque adeo voluntarium esse, ut nullatenus censeatur esse peccatum, si non sit voluntarium : sed ignorantia invincibilis omnem ab actu voluntarii rationem adimit, cum auferat ab intellectu cognitionem, sine qua voluntarium esse nequit, juxta receptam ab omnibus definitionem Aristotelis : voluntarium illud est, quod est a principio cognoscente, etc.: ergo ignorantia invincibilis non est peccati causa, sed ab illo excusat. — *Secundo,* Deus ad impossibilia hominem non adigit: sed impossibilia præciperet, si invincibilis ignorantia non excusaret a peccato. *Probatur :* voluntas nostra cum sit potentia cæca, nec possit ferri in incognitum, id dumtaxat censetur habere in sua potestate quod ipsi ab intellectu faciendum vel omittendum ostenditur : sed ignorantia invincibilis omnem intellectus advertentiam, et cognitionem de re facienda vel omittenda adimit ; adeoque ignorantia illa impedit quominus illud faciendum vel omittendum sit in potestate voluntatis : et consequenter si homo teneretur ad implenda præcepta juris naturalis aut positivi quæ invincibiliter ignorat, censeretur ad impossibilia teneri. — *Tertio* denique probatur eadem veritas, solvendo præcipuum Adversariorum fundamentum. Idcirco ignorantia invincibilis juris naturalis esset culpabilis, non vero ignorantia juris positivi, aut facti, quia, inquiunt, scientia juris naturalis humanæ naturæ connaturalis est, eique naturaliter debita, et illa fuissent omnes homines præditi in statu innocentiæ, si perseverasset ; ideoque ejus ignoratio est vitiosa, nec potuit nisi in pœnam peccati infligi : secus autem cognitio factorum, aut juris positivi, etiam divini ; cum enim lex Dei positiva ab ipsius libera voluntate pendeat, quæ tot ac tales leges, eoque tempore, et loco, et occasione ferre potest, quod absconditæ ipsius providentiæ, et consilio visum fuerit ; et idcirco illius legis positivæ scientia, neque angelicæ neque humanæ naturæ connaturalis est: sed sicut ejus legislatio, ita et ejus revelatio a Dei libertate pendet. Similiter facta, quia singularia sunt, sine fine variari possunt, neque naturam rationalem eorum cognitio naturaliter perficit, sicut veritatum illarum generalium practicarum, quæ jure naturæ continentur, vel ut ait Zanchius, Luthero-Calvinista in *Theologico Tractatu*, lib. 1. cap. 12. *Omnis ignorantia eorum quæ quis scire tenetur, peccatum est : quia pugnat cum lege, qua jubetur illa cognoscere : sive ea cognoscere jam possis, sive non possis. Quod enim jam non possis, peccato Adæ, quod et tuum est, quia in eo omnes peccaverunt, factum est. Quare falluntur Scholastici, cum talem ignorantiam, quam invincibilem vocant, ideo a peccato excusant, quia invincibilis est, ut loquuntur : Quamquam evincere etiam possumus, eam non esse simpliciter invincibilem, cum voluntarium Adæ peccatum sit consecuta.* — **Sed hæc ratio nulla est**; primo namque falsum est quod dicitur, ignorantiam invincibilem juris naturalis non excusare a peccato, quia originalis peccati pœna est ; inde namque esset consequens quod amentia, furor, et phrænesis a peccato

non excusarent, quia et ipsæ peccati pœnæ sunt, ut concedunt Adversarii. Similiter sequeretur hominem a nativitate cæcum, qui ex illa cæcitate aliquid perperam committeret; puta infantem interficeret dum allatrantem canem nititur abigere, a peccato non excusari, quia cæcitas, quam prætexere posset, peccati pœna est: quod certe nullus sanæ mentis potest admittere. Falsum pariter quod ajunt, ignorantiam juris positivi ideo excusare a peccato, quia non est in peccati pœnam inflicta, ignorantia enim Evangelii in infidelibus v. g. qui nihil de Christo audierunt, est pœna peccati originalis: et eadem ignorantia est ignorantia juris positivi divini, ut concedunt Adversarii. Ergo ignorantia juris positivi divini est pœna peccati originalis. Probatur *major:* omnis effectus reprobationis, ex Adversariorum sententia, proficiscitur a judicio Dei punientis atque reprobantis propter peccatum originale: atqui ignorantia Evangelii in infidelibus est effectus reprobationis; quia, inquiunt, est derelictio seu desertio qua Deus illorum non miseretur: ergo ignorantia Evangelii in infidelibus, ex adversariorum sententia, proficiscitur a Dei judicio punientis illos atque reprobantis propter peccatum originale: ac proinde pœna est peccati originalis; subindeque falsum est quod proferunt, nempe ignorantiam juris positivi non esse culpabilem, quia non infligitur in pœnam peccati originalis.

Objiciunt Adversarii varios Scripturæ sacræ textus, quibus probare nituntur nonnulla facta ex ignorantia invincibili, peccata appellari, et censeri: sic *Gen.* 20. actio Regis Abimelech accipientis in uxorem Saram, quam invincibiliter ignorabat esse conjugem Abrahæ, vocatur peccatum. Et 1. Regum 14. damnatur morte Jonathas eo quod mel gustasset contra Patris imperium ipsi ignotum. Et Luc. 12. dicitur quod servus ignorans voluntatem Domini, et non faciens, dignus sit qui vapulet paucis, præ illo qui voluntatem sciens non fecerit. Et Actorum 3. S. Petrus Judæos reprehendit quod Auctorem vitæ interfecissent: cum tamen id ignoranter fecerint; *Si enim cognovissent numquam Dominum gloriæ crucifixissent,* inquit Apostolus primæ ad Corint. 2. Ergo revera ignorantia invincibilis juris naturalis censenda est culpabilis. — **Nego consequentiam**, omnes enim illi fere textus significant ignorantiam vel facti, vel juris positivi, quam Adversarii concedunt excusare a peccato; nam in primo textu sermo est de ignorantia Abimelech, qui nesciebat Saram esse uxorem Abrahæ, quæ certe erat ignorantia facti. Ad condemnationem Jonathæ dico eam fuisse injustam; peccavit namque Saul præceptum illud tam severi jejunii sub interminatione mortis statuens, non peccavit autem Jonathas gustans paululum mellis in gravi necessitate, maxime cum Patris sui præceptum ignoraret: quod tametsi cognovisset, exigua tamen aut nulla fuisset ejus culpa ob parvitatem materiæ, et gravem edendi necessitatem qua ille premebatur, viribus jam præ lassitudine deficientibus. Nec refert quod Deus, ut odem cap. scribitur, noluerit respondere velut iratus propter factum Jonathæ: voluit enim Deus hoc silentio inquiri prodique Jonatham, ut ipse palam omnibus patefaciendo suam præcepti ignorantiam se excusaret, ne videretur Deus aut Saul personarum acceptator. Adde quod illa ignoratio fuerit legis positæ a Saule, non autem juris naturalis. *Ad tertium*, dico ibi ser-

monem esse de servo non penitus ignorante præceptum Domini, sed non æque cognoscente, neque peccante ex certa scientia plenaque advertentia; adeoque peccante ex ignorantia vincibili. *Ad ultimum*, dico sensum illius esse, quod si Judæi Christo credidissent, illiusque Divinitatem penitus agnovissent, tantum scelus non admisissent: hæc autem eorum ignorantia non fuit invincibilis, sed vincibilis, et affectata ac voluntaria, ut patet ex illo Joan. 15. *Si opera non fecissem in eis quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent; nunc autem excusationem non habent de peccato suo.*

Objiciunt 2. S. Aug. adversus Pelagianos acriter contendit ignorantiam malam esse, et quæ ex illa fiunt, esse peccata: sed non loquitur de ignorantia vincibili; siquidem ait persæpe fateri Pelagianos ignorantiam vincibilem a peccato non excusare: multo minus agit de ignorantia invincibili facti, aut juris positivi; cum alibi doceat ejusmodi ignorantiam invincibilem culpam omnem abstergere: ergo de sola ignorantia juris naturalis intelligendus est S. Aug. quoties adversus Pelagianos acriter contendit. Probant *majorem* S. Aug. textibus, maxime vero ex Epistola 15. ad Sixtum, ubi postquam præmisisset: *Humana superbia tamquam præsumens de viribus liberi arbitrii excusatam se putat, quando ignorantiæ, non voluntatis est, quod peccat:* tandem de ignorantia sive voluntaria, sive necessaria, hoc est, sive vincibili, sive invincibili, sic concludit: *Ac per hoc inexcusabilis est omnis peccator, vel reatu originis, vel additamento etiam propriæ voluntatis, sive qui novit, sive qui ignorat, sive qui judicat, sive qui non judicat: quia et ipsa ignorantia, in eis qui intelligere noluerunt, sine dubitatione peccatum est; in eis autem qui non potuerunt, pœna peccati: ergo in utrisque non est justa excusatio, sed justa damnatio.* Ecce inexcusabilem dicit omnem esse peccatorem, justamque damnationem ejus, sive peccaverit, quia scire quid lex jubeat noluit, sive quia scire non potuit. *Confirmant* 1. ex eo quod Synodus Palæstina damnaverit hanc Cælestii propositionem, *Oblivio, et ignorantia non subjacent peccato, quoniam non secundum voluntatem eveniunt, sed secundum necessitatem.* Loquebatur autem Cælestius, inquiunt, de sola ignorantia juris naturalis: ergo censet Synodus eam ignorantiam esse culpabilem. *Confirmant* 2. ex eo quod S. Hieron. qui post illam Synodum scripsit Dialogum inter Catholicum sub nomine *Attici*, et Pelagianum sub nomine *Critobuli*, multis Scripturæ textibus confirmat illius propositionis Cælestii damnationem, tamquam legitime a Concilio factam; quærente autem Critobulo per hoc videri hominum accusare naturam, et invidiam referri in Deum quod tales homines condiderit, ut oblivione, et ignorantiæ peccato carere non possint, nihil aliud reponit Atticus quam scriptum esse: *Altiora te ne quæsieris, etc.* et *O altitudo divitiarum sapientiæ, et scientiæ Dei!* Quibus significat ibi sermonem esse de ignorantia juris naturalis. — **Respondeo primo**, his omnibus nihil quidquam adversus veritatem Conclusionis posse colligi. Ut enim quidquam urgerent, necessum esset demonstrare: *Primo*, quod Pelagianus locutus fuisset tantum de ignorantia invincibili. *Secundo*, cum ignorantia invincibilis triplex esse possit, una facti, altera juris positivi, tertia juris naturalis, opus esset etiam demonstrare Pelagium de sola ignorantia juris naturalis fuisse locutum. Sed neutrum horum colligi

potest, nec ex S. Aug. nec ex S. Hieron. nec ex Synodo Palæstina. *Non quidem ex S. Augustino*, siquidem generaliter affirmat contra Pelagianos, omnem ignorantiam esse malam, etiam ignorantiam facti, et juris positivi, quod luculenter edocet lib. 3. *Contra Julianum*, c. 19. ubi eum arguens quod diceret ignorantiam esse justitiam, probaretque exemplo Abimelech cui dixit Deus, *Sciebam quia in corde mundo fecisti hoc*: sic eum carpit S. Aug. *Non attendisti, homo, qui non vis judicio divino quemquam non suis, sed alienis plecti posse peccatis, quomodo fieri potuerit ut Abimelech peccaret, quamvis nec ipse adulterino corde peccaverit, et Deus quantulumcumque peccatum ejus in mulieribus ad eum pertinentibus vindicaret.* Censet ergo S. August. ignorantiam facti, qualis erat illa ignorantia Abimelech, etiam videri malam; siquidem eam *quantulumcumque peccatum* appellat; adeoque falsum est quod S. Aug. solam ignorantiam invincibilem juris naturalis malam esse dixerit. *Deinde* S. August. illam ignorantiam dicit esse malam quam Pelagiani dicebant esse primordia, non supplicia naturæ: sed id affirmabant de omni ignorantia invincibili, tam juris positivi quam juris naturalis. Volebant enim Pelagiani, ignorantiam et concupiscentiam non esse pœnam peccati, sed naturæ primordia: ut testatur S. August. lib. *De Dono perseverantiæ*, cap. 11. *Dicunt*, inquit, *Pelagiani ignorantiam, et difficultatem* (id est concupiscentiam) *sine quibus nullus homo nascitur, primordia, non supplicia esse naturæ.* Quin etiam asserebant perfectam ignorantiam, idest, totalem, et invincibilem, bonam esse, justitiamque appellari: ut de Juliano videre est apud Aug. lib. 3. *Contra eumdem*, cap. 19. qui ad id probandum adducebat illud Gen. 20. *Domine, num gentem ignorantem, justam interficies?* Et paulo post versu 6. *Ego scio, quod simplici corde feceris, et ideo custodivi te, ne peccares in me.* Addebatque: *ex hoc intelligi debere perfectam ignorantiam, justitiam nominari: quia dixit Deus ad Abimelech qui cum Sara erat concubiturus, ignorans quod uxor erat alinea: Et ego sciebam, quia in corde mundo fecisti hoc.* Quam utique absurdam sententiam refellit Aug. tum eodem libro, tum pluribus aliis locis, probans ignorantiam et concupiscentiam idcirco esse malas, quia sunt originalis peccati appendices. Neque istud de sola juris naturalis ignorantia, quæ in adultis cernitur, affirmabat, sed de illa etiam ignorantia, qua recens ex utero matris puerulus obruitur, *Nesciens ubi sit, quid fit, a quo creatus, a quibus genitus, jam reus delicti, nec dum capax præcepti, tam profundæ ignorantiæ caligine involutus, et pressus, ut neque tamquam de somno excitari possit, etc.* Sic parvulorum ignorantiam describit lib. *De peccat. meritis*, cap. 36. atque hanc peccati pœnam esse sic probat: *Si natura est hominis sic incipere, et non jam vitiosa est ista natura: cur non talis creatus est Adam? Cur ille capax præcepti?* Non igitur vult S. Aug. ut contendunt Adversarii, ignorantiam invincibilem juris naturalis esse peccatum vere ac proprie dictum, sed tantum contendit ignorantiam invincibilem, illam etiam quam ab utero materno trahimus, sive circa jus naturale, sive circa alia, pœnam esse peccati primi Parentis, et malum divinæ gratiæ illustratione purgandum: ut liquet ex libro 6. *Contra Julianum*, cap. 1. ubi eum sic alloquitur: *Ecce merito reprehendisti eos, et graviter, qui supersederunt scienda cognoscere. Numquid hoc de his qui excordes nati*

sunt, potes dicere? Nec tamen eis sub Deo justo, unde hoc accidere potuerit, inventurus es, si nulla ex parentibus trahuntur merita filiorum. — Ad confirmationes dico, propositionem damnatam in Synodo Palæstina generalem fuisse, et comprehendisse omnem ignorantiam invincibilem tam facti aut juris positivi, quam juris naturalis; adeoque si quid urgeat illa damnatio, etiam in ipsos Adversarios militat; quippe volunt ignorantiam invincibilem juris positivi et facti non esse culpabilem. Quod utique subtiliter probat Antonius Deschamps libro *supra laudato,* cap. 2. ex ipsamet Adversariorum assertione; affirmant enim, inquit, illa Cælestii verba eo sensu damnata esse, quem præseferunt, quia non sunt ab Episcopis accuratiori examine discussa, sed statim atque cum aliis ejusdem farinæ proposita sunt, ne expectata quidem Pelagii responsione, succlamarunt Episcopi: *Hoc reprobat sancta Synodus, et sancta Dei Catholica Ecclesia.* Ergo cum illa Cælestii sententia universim loquatur de omni prorsus ignorantia, quæ secundum necessitatem evenit, sive illa facti sit, sive juris, hoc quoque sensu proscripta est. — *Confirmatur:* si Palæstinæ Synodi Patres Cælestii propositionem eatenus tantum damnarunt, quatenus ignorantiam juris naturalis spectabat, cur istud non monent? Cur S. Aug. qui illius Synodi acta ita descripsit, ut singulas Pelagii fraudes, quibus peregrinis Episcopis illusit, solerter ac dilucide explicet, cur, inquam, ne verbo quidem monet Cælestii propositionem veram esse atque Catholicam, si de ignorantia facti, aut juris positivi sermo sit, at falsam et hæreticam, si de ignorantia juris naturalis loquatur? Cur denique universim proscripta est illa sententia, quæ cum triplicem habeat sensum, in duobus vera est, in uno tantum falsa? *Addo* probabilius videri Concilium proscripsisse potius ignorantiam facti, et juris positivi, quam juris naturalis, ut constat tum ex ipsius verbis: addit enim, *Cum in lege sacrificia pro ignorantia sicut pro peccato offerantur:* tum ex S. Hieronymo lib. 1. *Dialog. adversus Pelagianos*, ubi convincens falsitatis dogma Pelagii, sententiamque Synodi Palæstinæ confirmans multis Scripturæ testimoniis, non alia fere profert, nisi ea quæ loquuntur de ignorantia facti, aut juris positivi: ut illud num. 35. vers. 22. ubi qui fortuito occiderit, puta qui hominem interfecerit credens esse feram (quæ est ignorantia facti) jubetur recurrere ad Civitates refugii, ibique manere, donec summus Sacerdos moriatur. Et illud *Levit.* 5. vers. 2. ubi qui tetigerit aliquid immundum, quod non liceat tangere, et fecerit per ignorantiam (nesciens scilicet immundum esse, quæ ignorantia facti est, aut ignarus legis positivæ de non tangendo) et postea didicerit, pronunciabit peccatum suum, in quo peccasse se perspicit. Et quod addit ex c. 22. *Levit.* quod de simili ignorantia manifeste intelligendum est, si comederit homo de sanctificatis per ignorantiam, imputatur ei iniquitas atque delictum. Et ex 1. *Regum* 12. refert ad eumdem finem quæ dicuntur de Jonatha, ubi de ignorantia juris positivi, Regii scilicet præcepti, sermo est. Ergo Synodus Palæstina significans ignorantiam esse peccatum, non solum de ignorantia invincibili juris naturalis, sed etiam de ignorantia invincibilis juris positivi, et facti intelligenda est. Invincibilis autem ignorantia peccatum appellatur ab Augustino, Synodo, et Hieronymo, non quod sit peccatum proprie dictum, sed eo scilicet modo quo concupiscentia

peccatum appellatur ab Apostolo : quia scilicet tam concupiscentia quam ignorantia sunt effectus peccati originalis, et ad peccatum inducunt : non vero censent illam ignorantiam esse peccatum, quasi imputetur ad culpam ; nam S. Augustinus fatetur etiam illam ignorantiam perseverare in baptizatis, lib. 16. *Contra Julian.*, c. 16. de baptizato dicens : *Omni peccato caret, non omni malo. Quod planius ita dicitur : Omni reatu caret omnium malorum, non omnibus malis... Numquid caret ignorantiæ malo, per quod a nescientibus innumerabilia perpetrantur mala?* Subdit: *an parvum malum est ignorantia, per quod homo non percipit quæ sunt spiritus Dei? de baptizatis nempe dicebat Apostolus : Animalis homo non percipit quæ sunt spiritus Dei : stultitia est enim illi.* Tum concludit: *non igitur caruerant tanto ignorantiæ malo in lavacro regenerationis, ubi tamen omnibus caruerant sine dubitatione peccatis.* Quibus patet ignorantiam quam dicit Augustinus, non censeri peccatum proprie dictum, ut volunt Adversarii , quippe cum per baptismum non eluatur.

QUÆSTIO QUINTA.

QUÆNAM SINT CAUSÆ EXTERIORES PECCATI.

Notandum 1. Causam exteriorem peccati distingui posse duplicem, *directam* videlicet, et *indirectam.* Directa est illa, quæ ad peccatum una cum voluntate peccatoris immediate concurrit. Indirecta, quæ tantum allicit, suadet, et instigat ad peccandum. Exteriores causæ indirectæ esse possunt extrinseca objecta, quatenus ad peccandum alliciunt ; diabolus, et homo, quatenus suadent et instigant ad peccandum, objecta proponendo, rationibus suadendo, præcipiendo, comminando, interiorem phantasiam immutando. Causa vero exterior directa peccati nulla creata esse potest ; quia nulla creatura immediate concurrere potest cum ipsa voluntate peccatoris ad actum peccati, nisi solus Deus, et ideo de eo tantum movetur præsens Quæstio.

Notandum 2. Deum esse causam peccati, intelligi posse variis modis: vel quatenus nempe ipse est causa voluntatis peccantis ; vel quatenus peccatum non impedit, cum tamen præpedire posset ; vel quatenus ipse totalis esset causa productiva peccati ; vel prout concurreret immediate suo concursu positivo ad entitatem, et formalitatem peccati ; vel denique quatenus ipse voluntatem creatam ad peccandum impelleret, vel suo prævenient et determinante decreto ; vel concurrendo ad actum peccaminosum, eadem ratione, qua concurrit ad actus bonos et meritorios, ratione cujus concursus dicitur bonorum nostrorum operum artifex, et causa. — Certum est autem Deum esse causam et opificem creatæ voluntatis peccantis, quam utique si non produceret non fieret peccatum : subindeque hac ratione censeri posset peccati artifex. Certum pariter, quod pro suo nutu, et in creaturas imperio præpedire posset omnia peccata, si ita statueret, et vellet : nempe vel paratam voluntatem ad peccandum annihilando, vel non concurrendo cum intellectu ad cognitionem, et propositionem objecti ad peccandum allicientis : vel ipsum suum concursum voluntati denegando, ne in actum erumpat : vel denique ita abundantem ac efficacem largiendo gratiam, ut non solum ab actu peccaminoso voluntas revocetur, sed etiam in actum

bonum oppositum propendat. Certum est etiam Deum a nullo unquam hominum dictum fuisse causam totalem peccati ; alias creata voluntas nullius peccati foret rea; siquidem actus peccaminosus in Deum solum refundendus esset, ea nempe ratione, qua gratiæ infusio, non ipsi creatæ voluntati gratiam recipienti, sed soli Deo illius largitori tribuitur. Nemini pariter est dubium, quod Deus ad ipsam formalitatem actus peccaminosi non concurrat directe, et immediate : maxime vero in eorum sententia, qui nobiscum sentiunt, rationem formalem peccati in simplici, ac nuda privatione rectitudinis consistere ; fatentur etiam omnes pene Theologi contra Durandum, Deum concurrere concursu positivo ad entitatem physicam actus peccaminosi ; quam sententiam ita certam existimat Albertus Magnus in 2. dist. 35. art. 7. ut oppositam tamquam hæreticam suo tempore proscriptam asserat; *Hæc*, inquit, *opinio* (nempe quæ negat actus malos, quatenus actus, et entia sunt, esse a Deo tamquam a causa prima movente, et concurrente) *quæ obtinuerat plures antiquorum, fere cessit ab aula, et a multis modernorum reputatur hæretica.* — Hinc maxime præsens movetur difficultas, num Deus dici possit peccati auctor, quatenus speciali aliquo concursu, vel impulsu creatam voluntatem ad peccandum inducat.

Notandum 3. Varios hæreticos, maxime vero Cerdonistas, Marcionistas, Priscillianistas, et Albigenses, in eam blasphemam sententiam ivisse, ut ore sacrilego cum Manichæis duo statuerint suprema rerum omnium Principia: unum quidem bonum, quod esset virtutum, ac bonorum operum artifex: malum alterum, a quo omnia mala tam culpæ, quam pœnæ exundabant. Verum tanto his nequiores apparent nostri temporis hæretici, quanto majori cum impietate, non in malum Deum, uti veteres illi Hæresiarchæ, sed in bonum, verum, ac solum Deum omnium peccata referunt. Cujus quidem execrandæ assertionis auctor fuit Florinus quidam, teste S. Irenæo apud Bellarm. lib. 2. *De statu peccati*, c. 1. quam utique diabolicam doctrinam ab inferis pridem sepultam revocavit omnium hæresum recoctor Calvinus. Hic namque licet aperte non profiteatur Deum esse peccati auctorem, rem tamen expresse docet; asserit namque omnia hominum peccata fieri non solum Deo permittente, sed etiam volente, mandante, instigante, et ab æterno prædefiniente. Hinc lib. 1. *Institutionum*, cap. 18. Theologorum communem distinctionem de *agere*, et *permittere* irridens, ait, *Absurdum videtur volente, ac jubente Deo excæcari hominem, qui mox excitatis suæ pœnas daturus est: Tergiversando itaque effugiunt Dei tantum permissu, non etiam voluntate hoc fieri.* Et num. 2. ait: *Dei voluntatem ita rerum omnium esse causam, et providentiam ejus moderatricem in cunctis hominum consiliis, et operibus, ut non tantum vim suam exerat in electis, sed etiam reprobos in obsequium cogat.* Et lib. 2. cap. 4. num. 3. diserte affirmat, *Deum ad exequenda sua judicia per ministrum iræ suæ Satanam, et consilia impiorum destinare, quo visum est, et voluntatem excitare, et conatus firmare.* Et lib. 3. cap. 23. num. 8. ait: *Cadit igitur homo Dei providentia sic ordinante.* Et num. 9. addit, *Necessitatem peccandi ex Dei ordinatione injici.* Contra quam blasphemiam sit

Conclusio unica. — DEUS NULLATENUS DICENDUS EST AUCTOR, ET CAUSA PECCATI. Hæc Conclusio est de fide, eamque Catholici adversus Hæreticos probant

Primo, variis Scripturæ sacræ oraculis, in quibus aperte dicitur Deus non velle, sed odisse peccata, nec ea præcipere, sed prohibere, nec ad illa patranda homines impellere, sed repellere: sic Psalm. 5. *Non Deus volens iniquitatem tu es.* Ezechielis 18. *Numquid voluntatis meæ est mors impii?* Habacuc 1. *Mundi sunt oculi tui, ne videant malum, et respicere ad iniquitatem non poteris.* At quomodo diceretur iniquitatem non velle, ad malum non aspicere, si ea vellet, definiret, præciperet, executioni mandaret? Sapientiæ 11. *Nihil odisti eorum, quæ fecisti.* Et 14. *Odio est Deo impius et impietas ejus.* At quo pacto odio esset impietas, si tantopere, ut ea executioni mandaretur, procuraret? Vel quo pacto non diceretur Deus odisse eos, eorumque mortem voluisse, quos ex se, independenter ab eorum voluntatibus, æterno, prædefinitivoque suo decreto ad peccata destinasset, ad eaque varios præparasset modos, ac media, quibus homines impelleret? Insuper Eccli. 15. *Nemini mandavit impie agere.* Jeremiæ 19. *Ædificaverunt excelsa Baalim, quæ non præcepi: nec locutus sum, nec ascenderunt in cor meum.* Ubi ut ostendat Propheta quam alienum sit a voluntate Dei, ut velit peccata, non solum ait, ea Deum non præcipere, sed ne quidem cognoscere. *Ignorare enim se dicit Deus,* ait in hunc locum S. Hieronymus, *quæ indigna reputat sua notitia,* juxta illud Lucæ 12. *Nescio vos, discedite a me operarii iniquitatis.* Si autem Deus peccata indigna reputat sua notitia, qua ratione ea ex se velle poterit? Jacobi 1. *Nemo cum tentatur dicat, quoniam a Deo tentatur; Deus enim intentator malorum est: ipse autem neminem tentat.* Eccles. 15. *Non dicas: ille me implanavit.* At quæ major implanatio, quam homines ad peccata prædestinare, ad eaque impellere ac necessitare? — Quod autem omnia prorsus peccata eveniant non impellente Deo, nec decernente, sed solum permittente, clarissime definitum est, primo quidem in Concilio Arausicano cap. 23. ubi Patres decernunt, *Aliquos esse prædestinatos ad malum divina voluntate non credimus, et si est, qui ita credit, in eum cum omni detestatione anathema dicimus.* Et clarissime in Concilio Trident. Sess. 6. Canon. 6. *Si quis dixerit non esse in potestate hominis vias suas malas facere, sed mala opera, ita ut bona, Deum operari; non permissive solum, sed etiam proprie, et per se, adeo ut sit proprium ejus opus, non minus proditio Judæ, quam vocatio Pauli, anathema sit.*

Ne autem nobis obtrudant hæretici hanc Concilii Trident. assertionem, recens esse Scholasticorum dogma, quo divina permissio a voluntate distinguitur, lubet hanc ipsam distinctionem **SS. Patrum Oraculis firmare.** Imprimis itaque Tertullianus adversus Hermogenem. *Jam ergo,* inquit, *malum ab ipso, qui est mali, si non auctor, quia non effector, certe permissor, quia dominator.* Chrysost. Homil. 8. in Epist. secundam ad Timoth. in 2. parte Morali. *Hoc,* inquit, *solum scito, quod Deus omnia prævidet, quod liberi arbitrii conditi sumus, quod alia quidem operatur, alia vero permittit, quod nihil mali vult fieri: quod non ex sola ipsius voluntate fiunt omnia, sed ex nostra quoque; mala omnia ex nostra tantummodo: bona omnia ex volun-*

tate nostra, et ipsius adjutorio; August. 13. *De Trinitate,* cap. 12. *Modus autem iste,* inquit, *quo traditus est homo in diaboli potestatem, non ita debet intelligi, tamquam hoc Deus fecerit, aut fieri jusserit; sed tantum permiserit.* Fulgentius lib. 8. *ad Monimum,* cap. 13. *Posset,* inquit, *peccatum aliquod ex prædestinatione Dei esse, si posset aliquis hominum juste peccare, nullus autem hominum juste peccat, quamvis eum juste Deus peccare permittat.* Damasc. lib. 2. *De Fide,* cap. 29. *Dicitur igitur prima præcedens voluntas, et acceptatio ex ipso existens: secunda vero voluntas sequens, et permissio ex nostra causa existens.* Et paulo post: *Mala,* inquit, *neque antecedenter vult, neque consequenter vult; sinit tamen arbitrium ad illa liberum.*

Hanc veritatem plurimi pluribus rationibus solito probant Theologi, quarum varias ut invalidas, et insufficientes respuit, et impugnat Doctor in 1. dist. 37. qu. 1. et 2. additque hanc veritatem sufficienter probari sequenti ratione: Quotiescumque duæ causæ partiales concurrunt ad aliquem effectum deficientem, defectus ille potest esse ab una ex illis causis, absque eo quod proveniat ab altera. Sic v. g. quoniam, ut volunt plurimi, cognitio intellectus concurrit cum voluntate ad volitionem physice eliciendam, potest esse defectus in ipsa volitione ex parte voluntatis, absque eo quod tribuatur intellectui. Siquidem etiam recta suadente intellectu, voluntas pro suo arbitrio potest vel actum suspendere, vel præcipere intellectui ut ad oppositum objectum sese convertat: « Ita igitur a pari, inquit Doctor qu. 2. « num. 14, si ad velle volitionis creatæ concurrunt duæ voluntates, « scilicet voluntas creata, et divina: potest esse defectus in ipso velle « ex defectu alterius causæ, et hoc, quia ista causa posset rectitu- « dinem dare actui, quam tenetur dare, et tamen non dat: alia autem « licet non tenetur eam dare, tamen quantum ex se est, daret, si vo- « luntas creata cooperaretur. Universaliter enim quidquid Deus dat « antecedenter, daret illud consequenter quantum ex se est, nisi esset « impedimentum: dando autem voluntatem liberam, dedit antece- « denter opera recta, quæ sunt in potestate voluntatis, et ideo quan- « tum est ex parte sui, dat rectitudinem omni actui voluntatis, et vo- « luntati ex consequenti daret, si voluntas quemcumque actum elicitum « recte ageret ex parte sui. Est igitur defectus in effectu duarum cau- « sarum, non propter defectum causæ superioris, sed inferioris; non « quia causa superior causet rectitudinem in effectu, et inferior obli- « quitatem: sed quia causa superior quantum est de se causaret, si « causa inferior secundum suam causalitatem causaret, et ideo recti- « tudinem non causari est propter hoc, quia secunda, quantum ad se « pertinet, non causat. » Quibus Doctor diserte explicat quod etsi Deus concurrat positive ad entitatem physicam actus peccaminosi, tamen defectus et carentia rectitudinis illius actus ipsi non debeat adscribi, sed voluntati creatæ, eo quod ipse non concurrat ad actum, ut causa particularis determinativa, sed tantum ut causa universalis determinata per voluntatem creatam.

Confirmatur hæc probatio, et simul præcedens ratio roboratur: Ut aliquis vere, ac proprie peccare censeatur, tria in ejus opere desiderantur: Primum, ut ejus actio repugnet legi, quia peccatum nihil aliud est, nisi prævaricatio legis, et extra controversiam est, actionem

non esse malam, quæ nulli legi repugnat: per legem autem non solum intelligimus scriptam, sed etiam naturaliter insitam, et æternam. Secundum est, quod actio fiat a causa libera. Hac enim ratione animalia bruta, pueri, stulti, dormientes non peccant, quamvis ea faciant, quæ videntur esse turpia, et cum regula rectæ rationis pugnant, ut psittaci qui blasphemiam proferunt. Tertium, ut qui actionem turpem facit, non solum libere faciat, sed ut causa particularis; causa enim universalis, cum sit indifferens ad hanc actionem, et illam, non potest dici, quod actio sit specialiter ab illa; sed solum a particulari, a qua procedit, licet universalis concurrat. Cum igitur deformitas, quæ cernitur in peccato, consequatur actionem particularem, non potest in causam universalem, sed proprie in particularem referri. Et certe cum oriuntur monstra, nemo dicit causam in Cœlum, vel in solem referri debere; sed solum in causam propinquam: non enim magis causa universalis in hunc, quam in illum influit effectum; sed solum particularis. Sicut igitur peccatum naturæ attribuitur causæ proximæ, per Cœlum enim non stetit, quin perfectus produceretur homo, sed impedimentum in causa proxima extitit; sic quamvis Deus concurrat cum homine ad actionem quamlibet, ut causa universalis, eodem modo semper se habens tamquam immutabilis et invariabilis, facile potest intelligi, quomodo et actionis causa sit, et causa peccati non sit. Est enim vere causa actionis, quia vere concurrit ad illius entitatem; non tamen dicendus est causa peccati, quia tantum ad eam actionem concurrit concursu universali, qui creatum voluntatem ad illam actionem malam non determinat, imo potius ab ea determinatur.

Repones, voluntatem creatam non posse censeri determinativam voluntatis divinæ ad actum peccaminosum: vel enim illa determinaret per suam entitatem, vel per suam activitatem, suumque concursum: sed neutrum potest affirmari. Non quidem primum: si enim creata voluntas divinam voluntatem determinaret ad entitatem physicam, et materialem actus peccaminosi per suam entitatem, consequens esset, quod nusquam fieri posset actus bonus. Siquidem ipsa voluntatis entitas ex se ad actum peccaminosum propendens, ad eumdem semper concursum voluntatis divinæ determinaret. Secundum etiam dici nequit; voluntas enim creata non potest censeri divinam determinare per suam activitatem, suumque concursum, nisi concursus illæ creatæ voluntatis censeatur esse prior concursu voluntatis divinæ; hoc autem nullus Theologorum nec Philosophorum admittet: alioqui Deus non esset prima causa: proindeque voluntas creata nullatenus censetur esse divinæ voluntatis determinativa ad actum peccaminosum, et subinde nulla apparet præcedens ratio Subtilis Doctoris. — **Verum respondeo**, nihil inde contra veritatem prætatæ rationis inferri, nec ejus vim infringi; eatenus enim dicitur creata voluntas divinam voluntatem ad entitatem actus mali determinare, non quod revera ipsam, ut indifferentem ad illum actum determinet per exigentiam, et influxum procedentem a sua entitate, vel activitate, quo eam moveat: hoc enim implicat: sed ideo dicitur Deus per voluntatem creatam determinari ad concurrendum ad elicitionem entitatis actus mali, quia nempe in illis circumstantiis, in quibus actus malus elicitur, prævidet quod creata voluntas, si posset agere absque ullo divino concursu, essetque

ex se causa totalis sui actus, eum actum peccaminosum eliceret. Unde cum ipse sit causa universalis, cui incumbit omnem subministrare concursum actualem causis ad agendum paratis, hinc fit quod illum concursum subministret creatæ voluntati ad actum malum eliciendum, quoties videt eam ex se fore determinatam ad illum actum, positis talibus circumstantiis; et consequenter illa determinatio potius in creatam, quam in divinam voluntatem est refundenda.

Probatur 2. Eatenus Deus dici posset causa peccati, quatenus vel necessitaret voluntatem physice aut moraliter ad actum peccaminosum eliciendum: vel illam ad ipsum laudibus, et præceptis induceret: vel denique quia ipsum actum consuleret: sed neutrum ex his potest affirmari. Non quidem primum; tum quia si sic necessitaret creatam voluntatem ad actum peccaminosum, jam actus ille non censeretur liber, adeoque nec moraliter malus; tum quia taliter non necessitat ad actum bonum: absurdum est autem quod Deus infinite bonus magis necessitaret ad malum quam ad bonum; tum denique, quia peccatum summe displicet Deo: ergo ad ipsum nec physice nec moraliter inducit; absurdum enim videtur ex terminis, quod summa bonitas determinet moraliter, aut physice ad id quod ipsi summe displicet, quodque ipsa prohibet fieri. Secundum, et tertium etiam dici nequit. Certum enim est ex Scripturæ et SS. Patrum Oraculis supra laudatis, quod Deus prohibeat, et dissuadeat peccatum, etiam sub gravissimis pœnis: ergo nec præcipit, nec consulit ipsum, alias præciperet, et non præciperet, suaderet, et non suaderet. *Deinde,* si Deus præciperet, aut suaderet peccatum, esset bonum, et non esset peccatum; quod repugnat: quia sine dubio, qui facit quod præcipit, aut prohibet Deus, bene facit; nec ulla regula securior bene agendi, quam quod res agenda præcipiatur, aut consulatur a Deo: sicut nec mali agendi ulla melior regula ostendi potest, quam quod prohibeatur actio facienda, aut dissuadeatur a Deo. *Tertio denique:* si Deus hominem ad peccatum induceret, vel hoc faceret volens, vel nolens: non nolens, quia nihil invitus facit, sed operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ; nec etiam volens: *Quia,* inquit Regius Propheta, *non Deus volens iniquitatem tu es:* ergo nulla ratione hominem ad peccatum inducit. *Confirmatur;* si Deus esset auctor, vel causa peccati, sequeretur quod vellet hominem velle id quod non vellet eum velle. Vellet quidem, si eum peccare ordinaret, et ad peccatum induceret. Non vellet autem, quia peccatum fieri prohibet: ergo simul idem vellet, et non vellet; quod contradictionem implicat. *Denique* si Deus voluntatem creatam ad peccatum induceret, sequeretur eam esse simul justam, et injustam. Justam quidem, *quia,* inquit S. Anselm. lib. *De lib. arb.* cap. 8. *justa est hominis voluntas qua vult id, quod Deus vult eam velle; injusta vero e contrario, qua vult id quod Deus non vult eam velle:* voluntatem autem esse simul justam, et injustam respectu ejusdem, implicat: ergo repugnat pariter Deum voluntatem creatam ad peccatum inducere.

Objiciunt 1. Hæretici varios Scripturæ textus, quibus nonnulla peccata Deo ut causæ tribuuntur, sicque argumentantur: ille revera censendus est peccati auctor et causa non solum physica sed et moralis, qui peccatum fieri decernit, præcipit, ordinat, et consulit:

sed hæc omnia Deus præstat: ergo revera censendus est peccati auctor. *Major* constat ex dictis: *minorem* probant: primo quidem quod Deus peccatum decernat, apparet ex illo *Gen.* 45. ubi Joseph fratribus suis a quibus proditorie venditus fuerat, ait: *Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum.* Et cap. 50. eosdem alloquens, ait: *Nolite timere, num Dei possumus resistere voluntati?* quibus verbis significat fratrum suorum scelus esse excusandum; quia illa venditio a Deo decreta fuerat, et ordinata. Idem confirmant ex illo Act. 2. ubi S. Petrus Judæos alloquens, qui Christum crucifixerant, ait ipsum *definito consilio, et præscientia Dei traditum:* et rursus cap. 4. *Convenerunt in civitate ista adversus sanctum puerum tuum Jesum, quem unxisti, Herodes, et Pontius Pilatus cum Gentilibus, et populis Israël, facere quæ manus tua, et consilium tuum decreverunt fieri.* Quod autem peccatum interdum Deus præcipiat, suadetur ex lib. 2. *Regum*, cap. 16. ubi David de Semei sibi maledicenti, ait: *Dominus præcepit ei ut malediceret David:* sed illa maledictio, quam ibi pessimam appellat, haud dubie peccatum erat; subindeque Deus peccatum præcipit. *Insuper* 3. Regum cap. ultimo legimus quod cum Dominus inquireret: *Quis decipiet Achab?* Dæmon sese ei obtulit, et ait: *Ego decipiam.... et ero spiritus mendax in ore omnium Prophetarum ejus:* cui Dominus ait, *Decipies, et prævalebis, egredere, et fac ita.* Denique quod Deus peccatum ordinet, et consulat, etiam ipsa S. Scriptura indicat, maxime ex illo Psalm. 104. *Convertit cor eorum ut odirent populum ejus.* Et Psalm. 118. *Inclina cor meum in testimonia tua, et non in avaritiam.* Insuper Deus dicitur homines excœcare, indurare, decipere, tradere in reprobum sensum. Sic Exodi 7. *Induravit Dominus cor Pharaonis.* Isaiæ 63. *Quare errare nos fecisti de viis tuis? Indurasti cor nostrum; ne timeremus te.* Joan. 12. *Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaias; Excœcavit oculos eorum, et induravit cor eorum:* ergo revera Deus censendus est peccati artifex. — **Nego minorem**: et ad *primam* ejus *probationem* dico, in his, et similibus Dei operibus duo maxime esse consideranda: nempe finem quem Deus intendit, et media quibus intentum finem executioni mandat. Sic in venditione Josephi, et Christi morte, proximus finis fuit Josephi exaltatio, et generis humani redemptio: media vero fuerunt ipsa Josephi venditio, et Christi crucifixio. Primum Deus per se intendit, et suo æterno decreto prædefinivit independenter ab hominum voluntate; quia nempe illud est per se bonum: secundum vero tantum permissum ex præscientia futuri peccati: prævisa namque prava voluntate futura, et fratrum Josephi ipsum vendentium, et Judæorum Christum crucifigentium, decrevit Deus, et hanc et illam actionem peccaminosam permittere ad majorem ipsius Christi, et Josephi gloriam: quod utique egregie declarat S. Leo Serm. 16. *De Passione Domini*, ubi cum dixisset: *Numquid iniquitas persequentium Christum ex Dei est orta consilio?* Respondet: « non hoc « plane de summa justitia sentiendum est, quia multum diversum, « multumque contrarium est, id quod in Judæorum malignitate præ- « cognitum, et quod in Christi est passione dispositum. Non inde pro- « cessit voluntas interficiendi, unde moriendi; nec de uno extitit spiritu « atrocitas sceleris, et tolerantia Redemptoris: non enim impias fu- « rentium manus immisit in se Dominus, sed admisit: nec præsciendo

« quod faciendum esset coëgit ut fieret, cum tamen ad hoc carnem « suscepisset ut fieret. » *Ad secundum* dico, morem Scripturæ hunc esse, ut interdum significet Deum facere, et imperare id quod dumtaxat permittit, et sinit, ut patet ex lege repudii data Judæis *Deuteronomii* 24. illa namque lex, quam simplicem permissionem Christus appellat Matthæi 19. *Quoniam Moyses*, inquit, *ad duritiem cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras:* eadem præceptum nominat Marci 10. Christus enim Pharisæos alloquens ait: *Quid vobis præcepit Moyses?* Quibus dicentibus: *Moyses permisit libellum repudii:* respondens Christus ait: *ad duritiem cordis vestri scripsit vobis præceptum istud:* quibus apparet, eamdem uxoris dimissionem, permissionem et præceptum appellari. Idcirco autem Deus eadem interdum præcipere dicitur, quia in permissione mali semper Deus bonum aliquod intendit: nam inquit August. in *Enchiridio*, cap. 100: *non sineret bonus fieri male, nisi omnipotens etiam de malo facere posset bene: bene utens et malis tamquam summe bonus ad eorum damnationem, quos juste prædestinavit ad pœnam: et eorum salutem, quos benigne prædestinavit ad gloriam.* Hinc inquit S. Basilius Homilia quod Deus non sit auctor peccatorum: *Quemadmodum medicus utitur veneno viperæ, quod ipse non fecit, ita Deus utitur malitia hominis, cujus tamen ipse non est auctor.* Unde S. August. in Psalm. 54. *Ne putetis gratis malos esse in hoc mundo, et nihil boni agere de illis Deum: omnis enim malus aut ideo vivit ut corrigatur, aut ideo vivit ut per illum bonus exerceatur.* Ex his facile solvuntur illi omnes textus, quibus dicitur Deus peccatum ordinare; eatenus enim ordinat, quatenus illa fieri permittit, et ex eis bonum aliquod deducit. *Ad ultimum* dico, Deum equidem interdum homines obdurare, non positive, quasi animum a bono avertat, et in malum per pravam aliquam qualitatem inditam inducat; sed tantum privative, substrahendo nempe congruum auxilium, quo sublato, mens divinitus non instruitur ad recte videndum, nec cor allicitur ad honeste vivendum. Quod utique aperte docet S. August. Epist. 105. ad Sixtum his verbis: *Non obdurat Deus impertiendo malitiam: sed non largiendo misericordiam.* Et tractatu 53. in Joan. *Sic*, inquit, *excæcat Deus, sic obdurat deserendo, non adjurando quod occulto judicio facere potest, iniquo non potest.* Hoc etiam modo dicitur Deus decipere, et in reprobum sensum tradere: nempe justa de causa hominem deserendo atque adjutorio gratiæ uberioris, et specialis ipsum spoliando.

Objiciunt 2. S. Augustinum, qui variis in locis docere videtur Deum ad peccatum inducere. Sic lib. *De correptione et gratia*, cap. 7. ubi aperte testatur, Christum elegisse Judam ad effundendum sanguinem suum. *Cum*, inquit, *audivimus: Nonne ego vos duodecim elegi, et unus ex vobis diabolus est? illos debemus intelligere electos per misericordiam, illum per judicium. Illos ergo elegit ad obtinendum regnum suum, illum ad effundendum sanguinem suum.* Et lib. *De gratia, et libero arbitrio*, c. 20. docet hominum voluntates ita esse in Dei potestate, *ut eas quo voluerit, quando voluerit, faciat inclinari, vel ad beneficia quibusdam præstanda, vel ad pœnas quibusdam ingerendas:* intelligit autem ibi pœnas, peccata ipsa, sic enim subjungit: *Nam invenimus aliqua peccata etiam pœnas esse*

aliorum peccatorum, sicut sunt vasa iræ, quæ perfecta dicit Apostolus in perditionem: sicut est induratio Pharaonis, cujus et causa dicitur ad ostendendam in illo virtutem Dei. Et infra loquendo de Semei maledicente Davidi ex mandato Dei: *Ejus,* inquit, *voluntatem proprio vitio suo malam in hoc peccato, judicio suo justo et occulto inclinavit.* Et c. 21. sic tandem concludit: *Satis, quantum existimo, manifestatur operari Deum in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quocumque voluerit, sive ad bona pro sua misericordia, sive ad mala pro meritis eorum.* — **Respondeo ad primum**, mentem S. Augustini esse quod electus fuerit Judas ad Christi sanguinem effundendum, non antecedenter, sed consequenter: quia nimirum prævisa ab æterno ipsius perversa voluntate ad Christi traditionem determinata, Deus ea uti voluit ad opus redemptionis perficiendum. Quæ ordinatio malæ voluntatis Judæ ad redemptionem consummandam appellatur ab August. electio; non quod sit ordinatio ipsius voluntatis ad peccatum sed quod sit destinatio ejusdem voluntatis prævisæ jam peccaturæ, ad opus redemptionis consummandum. Quod utique significavit S. August. verbis immediate præcedentibus dicens: « Ab illo quippe electus « est, qui novit bene uti etiam malis, ut et per ejus opus damnabile, « illud propter quod ipse venerat, opus venerabile compleretur. » Quibus verbis non dicit eum elegisse voluntatem Judæ ad opus redemptionis perficiendum, sed ea prævisa peccatura usum fuisse ad opus redemptionis consummandum. *Ad alias auctoritates* dico. id solum velle S. Augustinum, non quod Deus hominum voluntates malas efficiat, easque ad peccatum inclinet, sed tantum quod illas vitio suo malas in bonum ordinet, ut ex ejus verbis liquet.

Objiciunt 3. Deus est per se causa entitatis actus peccaminosi: ergo est etiam causa peccati. Probat *antecedens* Doctor in 2. d. 37. q. 1. n. 1. Tum quia, inquit, actus peccaminosus est aliquod ens, et non a se: ergo ab alio, et ita a Deo: *Tum quia* dare eleemosynam, prædicare Christum, facere miracula, generare filium, sunt opera ejusdem rationis in esse naturæ, sive fiant bene moraliter sive male: ergo habent causam ejusdem rationis quantum ad esse naturæ eorum: Deus autem est causa istorum actuum quando sunt boni moraliter: ergo et quando sunt mali moraliter. Patet etiam *consequentia:* eatenus enim creata voluntas censetur esse causa actus peccaminosi qua peccatum est, quia est causa omnis entitatis positivæ illius peccaminosi actus: ergo cum Deus sit etiam causa illius entitatis, erit pariter causa formalitatis peccati. — **Nego consequentiam**; rationem autem disparitatis, cur Deus licet concurrat ad entitatem actus peccaminosi, sicut et creata voluntas, non tamen sicut ipsa censeatur esse causa peccati, varii variam proferunt, ut videre est apud Poncium in Comment. ad prætatam Doctoris Subtilis quæstionem; Mæratium disp. 21. Sect. 2. Martinonum disp. 22. Sect. 8; sed omissis aliorum sententiis, *respondeo* genuinam rationem hujusce diversitatis ex eo esse repetendam, quod Deus non concurrat ad ipsum actum peccaminosum materialiter, aut formaliter concursu physico determinante, et ut causa particularis, sed tantum concursu generali, quem præstare debet ut causa universalis determinata a voluntate creata ad ipsum actum peccaminosum eliciendum: et quia præterea ad ipsum actum Deus non

concurrit moraliter, ipsum nempe suadendo, et præcipiendo, sed potius ab illo deterret per prohibitionem, comminationem, illustrationes, et pias motiones ad oppositum. Neque etiam vult illum actum peccaminosum voluntate antecedenti, imo potius vult illum non esse; neque ad eum finem vires naturales indidit, et naturam rationis liberique arbitrii compotem fecit ut peccaret; sed ut juxta præscriptum rectæ rationis viveret. Unde cum suum concursum exhibet, intendit illius bonum usum: adeoque dum physice, et immediate ad actum malum concurrit, id præstat præter primam intentionem, et ut libertati creaturæ sese accommodet, permittatque illam juxta naturæ suæ conditionem operari, et naturale dominium suorum actuum exercere, sine quo ejus actus nec possunt esse boni, nec mali moraliter: quocirca quasi invitus illum concursum exhibet. Quapropter Isaiæ 43. peccanti, sic exprobrat: *Verumtamen servire me fecisti in peccatis tuis, præbuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis.* « Addit Doctor dist. 37. qu. 2. n. 20. quod non « propter hoc imputatur peccatum voluntati « creatæ, quia ipsa per accidens causat defectum; sed quia ipsa te« netur agere recte, in quantum effectus est sub potestate sua, et non « agit recte; non sic autem tenetur voluntas divina; et ex hoc ipsa « in se peccare non potest; neque etiam ipsa potest non causando « primo deficere respectu rectitudinis debitæ in actu, ita quod tunc « fiat debita, quando non est ex defectu voluntatis creatæ. » Hoc est, ideo malitia peccati non Deo, sed creatæ voluntati est adscribenda, quia voluntas creata cum subdatur legi, debeatque ipsi se conformare in actibus eliciendis, etiam tenetur actui suo tribuere rectitudinem seu conformitatem cum lege: Deus autem cum nulli legi subjiciatur, non debet actui, ad quem concurrit, illam rectitudinem tribuere; tribueret tamen si homo vellet, quia ex se omnia opera hominum recta vellet efficere, si hoc ipsum etiam homines vellent, nec ipsius divinæ voluntati obsisterent:

Instabis: Deus tantum concurrit ut causa universalis ad actum bonum: nec minus censetur esse causa illius actus boni moraliter: ergo pari ratione, censebitur causa actionis malæ moraliter; quippe cum ad eam concurrat concursu generali. — **Nego paritatem**, longe enim aliter censetur Deus concurrere ad actiones bonas moraliter quam ad actiones malas; nam actiones bonæ, si sint supernaturales, fiunt a Deo per auxilium speciale, et habent ab ipso ut sint supernaturales. Si vero sint bonæ tantum moraliter, sic sunt quidem a Deo per auxilium generale; tribuuntur tamen ipsi duas ob causas: primo quidem quia ab ipso intenduntur; ad hoc nempe nos condidit, et libero donavit arbitrio ac auxilium generale subministrat, ut iis recte uteremur ad vitam juxta dictamen rectæ rationis traducendam; quamvis permittat ut secus, etiam si libuerit, faciamus: secundo quia Deus actiones bonas suadet, imperat, laudat, atque ad eas hortatur, et invitat: simili vero ratione non potest actio mala Deo tribui, quia neque eam intendit, neque imperat; imo potius improbat, vetat, atque ab ea deterret, et avertit.

Urgebis: Quod est causa causæ, est etiam causa causati: sed Deus est causa entitatis actionis, a qua exurgit peccati deformitas: igitur est etiam causa ipsius deformitatis. — **Distinguo majorem**: quod est

causa causæ in genere physico. est etiam causa causati in eodem genere, concedo ; quod est causa causæ in genere physico, est etiam causa causati seu effectus, vel quasi effectus in genere morali, nego. Et sic distincta *minore*, neganda est *consequentia:* Deus enim concurrit tantum ad entitatem physicam actionis, non vero ad ipsius deformitatem quæ est quid morale ; non quidem positivum, sed privativum; neque est effectus, sed potius defectus ; unde, ut supra monuimus, non habet causam efficientem, sed deficientem. Alias similes instantias jam solvimus, tum in Disput. de divina providentia ; tum pariter in tractatu de Causis, ut videre est in nostra Academica Philosophia.

Objiciunt 4. Sæpe accidit ut unum peccatum sit pœna alterius peccati, ut diserte probat S. August. lib. 5. contra Julianum cap. 3. et 4: sed Deus est auctor omnis pœnæ creaturis inflictæ ; igitur etiam censendus est auctor peccati, quod est alterius pœna. — **Respondeo** *primo*, peccatum considerari posse dupliciter ; nempe, vel quatenus procedit a voluntate, et est actio quædam ; vel quatenus in ipsa voluntate recipitur, et passio nominatur. Priori modo non est pœna, sed culpa; pœna enim non actionem, sed passionem significat. Posteriori vero dici potest pœna, non quidem proprie : omnis namque pœna proprie dicta simpliciter est involuntaria ; peccatum autem voluntarium est; sed dicitur pœna latiori modo, et improprie, quatenus nempe privat rectitudine debita, necnon et auxiliis, divinisque charismatibus a Deo concedendis animæ, si illi peccatum non inesset. *Respondet secundo* Doctor d. 3. qu. 2. n. 25. distinguendo *minorem:* omnis pœna positiva est a Deo effective, concedit : omnis pœna privativa, negat : ab eo namque hæc non procedit nisi permissive, et denegante auxilia abundantiora : « Pœna namque, inquit Doctor, dicitur duobus modis: « uno modo quatenus est carentia boni convenientis naturæ intelle- « ctuali, sicut est carentia visionis, et fruitionis Dei; et hæc est pura « privatio. Alio modo potest dici pœna aliquod positivum, et tamen « disconveniens tali naturæ : sicut calor excellens est aliquod posi- « tivum disconveniens carni. Omnes pœnæ secundo modo dictæ pos- « sunt poni a Deo, quia sunt aliqua positiva, et de istis debet intel- « ligi illud primi Retract. cap. 25. et 26. ait enim : *In bonis operibus « Dei bona opera sunt ista punitiva, licet sint mala istis punitis, quia « disconveniunt eis.* Sed pœnæ primo modo non sunt a Deo efficiente, « quia non sunt effectibilia ; nec deficiente primo, sed tantum propter « demeritum voluntatis in actu peccati, non coagendo voluntati nunc « ad illud bonum habendum, ad quod operatus fuisset, quantum est « ex se. Talis ergo pœna est a Deo non infligente, vel efficiente, nec « deficiente primo, sed deserente, idest, naturam quæ deficit relin- « quente in suo defectu, et in omnibus defectibus consequentibus ad « illum defectum, ubi includuntur multæ carentiæ perfectionum con- « venientium tali naturæ : sic ergo pœna, quæ est peccatum, non est « a Deo efficiente, vel deficiente primo ; sed tantum est a Deo dese- « rente voluntatem ratione primi demeriti, quæ deserta a Deo cadit « in secundum demeritum. »

QUÆSTIO SEXTA.
DE AFFECTIONIBUS PECCATORUM.

Affectiones peccatorum appello eorum connexionem, vel disjunctionem; æqualitatem vel inæqualitatem; gravitatem vel levitatem; quæ ut pateant,

Notandum 1. Certum esse non omnia peccata inter se connecti; quædam enim aliis contraria sunt, et pugnantia, ut prodigalitas, et avaritia, nec necesse est, ut qui unum committit, cætera dicatur admittere, qui enim furatur non propterea in Deum blasphemat, nec adulterii reus est. Adde quod cum objecta peccatorum sint bona appetibilia, eaque diversa et disparata, non opus est, qui unum appetit, appetat cætera; nec proinde qui illicite circa unum objectum detinetur, etiam indebito appetitu circa cætera versari debet. Neque huic veritati obest illud S. Jacobi, cap. 2. dictum: *Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus:* sensus enim illius oraculi est quod qui transgreditur unum præceptum legis divinæ, fit transgressor legis quam totam implere debuit: estque omnium reus secundum quid, nempe secundum aversionem a Deo legislatore, qui omnia ista præcepta mandavit, ut significat idem Apostolus cum addit: *Qui enim dixit, non mœchaberis, dixit et non occides:* quare qui unum præceptum transgreditur, videtur recedere ab universa lege, eo quod ab auctore legis avertatur. Vel, ut exponit S. Aug. Epist. 29. cum vinculum charitatis sit initium totius legis servandæ, et hæc uno peccato mortali amittatur, qui delinquit in unum præceptum censetur esse reus omnium, quia nempe charitatem non habet: dilectio namque est legis plenitudo. Vel, ut addunt alii, dicitur esse omnium reus, quia nempe nudatur ac spoliatur gratia sanctificante, quæ est animæ vita, et reatum damnationis æternæ incurrit, ac si in omnibus peccasset. Quocirca nihil hic de necessaria peccatorum invicem connexione dicendum superesse judico. Solum hic itaque determinandum occurrit a quo repetenda sit peccatorum gravitas aut levitas; æqualitas, et inæqualitas.

Notandum 2. Ex Seraphico Doctore lib. 2. *Compendii Theologici*, cap. 5. quod unum peccatum dicitur majus altero multis modis: scilicet *causalitate*, ut peccatum Luciferi: vel *generalitate*, ut peccatum Adæ: vel *deformitate*, ut peccatum Judæ: vel *difficultate remittendi*, ut peccatum in Spiritum S.: vel *periculositate*, ut peccatum ignorantiæ: vel *inseparabilitate*, ut peccatum cupiditatis: vel *pronitate*, ut peccatum carnis: vel *offensione*, ut peccatum idololatriæ: vel *expurgandi difficultate*, ut peccatum superbiæ: vel *mentis cæcitate*, ut peccatum iræ. Monet insuper quod nihil est peccatum in viro perfecto, quod non sit peccatum in imperfecto, nisi in his quæ novit: nam perfectio non mutat genus peccati: sed ejus quantitatem auget.

Notandum 3. Nomine gravitatis peccati nihil aliud intelligi, nisi modum quemdam, et mensuram malitiæ, ratione cujus peccatum dicitur magis vel minus disconveniens naturæ rationali, atque etiam magis, vel minus offensivum Dei. Moralis enim magnitudo pravitatis, quæ inest peccato, gravitas nuncupatur, et ex eo quod suo quasi pon-

dere peccatores a summo bono ad miseriam trahat. *Insuper:* duplex a Theologis assignatur gravitas in peccati, nempe una essentialis seu specifica, altera accidentalis. Accidentalis vero iterum subdividitur in intensivam, et extensivam. Prima est quam habet peccatum ex sua specie præcise: altera quæ illi competit accidentario, sive quæ advenit actui jam in sua specie constituto. Intensiva autem est illa quam habet ex intensione actus: extensiva vero est ea quam accipit, vel ex ejusdem actus duratione, vel ex quantitate, et multiplicatione objecti, vel ex aliis circumstantiis, ad quas revocari potest modus agendi causæ, ex majori scilicet, aut minori libertate et advertentia.

Conclusio prima. — Omnia peccata non sunt æqualis malitiæ, sed unum est altero gravius. Hæc est de fide contra Stoicos Philosophos, qui, ut refert Tullius Paradoxo tertio, docebant peccata omnia esse æqualia, nec minus delinquere eum, qui gallum gallinaceum occiderit cum opus non fuerit, quam qui Patrem suffocaverit. Quos secuti sunt varii hæretici maxime Jovinianus, ut constat ex S. Hieron. lib. 2. contra ipsum edito.

Probaturque ex Scriptura sacra, quæ diserte unum peccatum altero majus et gravius pronuntiat. Sic Threnorum 4. *Major effecta est iniquitas filiæ populi mei peccato Sodomorum*. Jeremiæ 7. *Pejus operati sunt quam Patres eorum*. Et Joan. 19. Christus Dominus Pilatum alloquens, qui graviter peccabat eum damnando ad mortem, de Juda proditore ait: *Propterea qui me tradidit tibi majus peccatum habet:* constat hæc eadem veritas illis omnibus Scripturæ textibus, necnon et SS. Patrum oraculis, quibus supra probavimus peccata quædam esse mortalia; alia autem venialia; hæcque esse levioris, illa autem gravioris offensæ.

Probatur eadem assertio ratione: Peccata specificantur, suamque desumunt malitiam ab objectis, circa quæ indebite versantur, vel a virtutibus in quas militant: at objecta quædam naturam rationalem magis, aut minus dedecent quam alia: similiter quædam virtutes sunt aliæ aliis præstantiores; adeoque etiam peccata debent esse alia aliis graviora. *Deinde*, inter virtutes, et opera bona datur perfectionis inæqualitas, diversoque, et inæquali præmio donantur: ergo etiam eadem inæqualitas inter vitia ipsis opposita necessario est statuenda: contrariorum namque, et oppositorum est eadem ratio. *Denique*, eo peccatum censetur esse gravius, quo majus bonum adimit: eoque major offensa, quo digniorem personam afficit: subindeque gravius est hominem interficere, quam injuste bona ipsius auferre; vita namque bonum excellentius est, quam quælibet alia bona temporalia: pejus similiter est in Deum blasphemare, et ipsi irreverentiam exhibere, quam injuria plebejum hominem afficere, infinite namque Deus hominem præcellit.

Dices 1: Peccatum est transgressio præcepti: unde peccator idem præstat in moralibus præscriptam a lege rectitudinem transgrediendo, quam qui in physicis terminum lineæ præfixum transiliret: sed illa transgressio consistit in indivisibili: et consequenter sicut ad transiliendam lineam non refert quod quis longius recedat aut minus longe; utroque enim modo verum est quod terminum præfixum transgrediatur:

ergo pariter cum omnia peccata transgrediantur regulam rationis, necessario debent esse æqualia, licet ipsam magis aut minus transgrediantur — **Distinguo majorem**: peccatum est transgressio legis, tantum generice et universaliter spectatæ, nego; specifice et in individuo consideratæ, concedo. Cum autem præcepta, et leges secundum rationem particularem possint esse majoris vel minoris momenti, etiam ipsorum transgressiones possunt esse majoris vel minoris malitiæ; quamvis enim lex generice spectata quodlibet peccatum in universum æqualiter prohibeat; tamen hæc aut illa lex sigillatim, et in particulari considerata, potest magis prohibere unum peccatum quam alterum; v. g. avaritiam magis quam prodigalitatem, aut e contra: ergo quamvis utrumque esset transgressio præcepti liberalitatis, et in illa ratione generica convenirent, tamen una transgressio ex illis posset esse unius speciei, et altera alterius; et hac ratione possunt invicem disconvenire, et una esse magis peccaminosa quam altera.

Dices 2: Peccatum est privatio rectitudinis, quæ actui deberet inesse: sed una privatio non magis tollit rectitudinem quam quævis altera: ergo unum peccatum non est altero gravius. — **Nego minorem**: quamvis enim una privatio non magis auferat rectitudinem quam altera, tamen una potest tollere meliorem rectitudinem quam altera; si nempe sit privatio nobilioris virtutis: et ratione hujus privationis, peccatum cum quo connectitur, censetur esse gravius altero, non quia per ipsum magis tollitur rectitudo quam per alterum, sed quia præstantior rectitudo adimitur, per ablationem nempe majoris perfectionis, quæ fuisset in actu, si actus ille fuisset actus virtutis nobilioris.

Conclusio secunda. — Gravitas et inæqualitas peccatorum desumitur interdum ex oppositione cum nobiliori, vel minus nobili virtute: interdum vero ex objecto præstantiori; nonnumquam ex præceptis: necnon ex adjunctis quibusdam circumstantiis. Hæc Conclusio tres habet partes, quas omnes edocet Doctor in 2. d. 21. q. 2. n. 3. dicens: *Gravitas peccati vel concluditur ex hoc quod opponitur magis intensæ bonitati: vel quia bonitas opposita est magis necessaria, scilicet quia peccatum tale est magis contra plura præcepta, et magis ardua quam aliud peccatum etc.* Quasi diceret: gravitas peccati quoad speciem intrinsecam suam determinatur vel ex eo quod opponatur perfectiori bonitati, idest, præstantiori virtuti; unde fit quod cum perfectio amoris divini sit major quam perfectio obedientiæ, propterea gravius est odisse Deum, quam non obedire ipsi: et quia præstantius est obedire Deo, quam reddere proximo quod suum est, idcirco gravius est peccatum inobedientiæ erga Deum, quam injustitiæ erga proximum. Vel, ut addit, gravitas aut levitas peccati colligitur interdum ex eo, quod militet in actum virtutis, qui magis est necessarius ratione plurium præceptorum, quibus præcipitur aut prohibetur; sic gravius est non obedire Deo, quando præcipit aliquid quod est de jure naturæ servandum, quia magis necessarium est, seu quia major, et strictior est obligatio servandi duo præcepta, nempe positivum et naturale, quam unicum.

Quod autem major etiam peccati gravitas interdum ex circumstantiis accedat, ibidem docet num. 4. dicens, *Peccatum potest aggravari*

ex circumstantia accidentali, propter excellentiam personæ et dignitatem, quæ ex hoc magis debet præcavere peccatum: item propter fortitudinem et possibilitatem resistendi. Unde si duo committerent unum peccatum; et unus ita perfectam cognitionem malitiæ peccati non haberet quam alter, nec esset ita fortis ad resistendum, nec tantam haberet obligationem vitandi peccati, sequeretur ex iis circumstantiis, quod peccatum ipsius levius esset quam alterius.

Dixi autem: *interdum unum peccatum esse gravius alio, ex eo quod opponatur nobiliori virtuti;* nam, ut recte advertit Poncius *in appendice* ad dist. 35. num. 104, universaliter non est verum, quod peccatum semper censeatur gravius ex eo quod præstantiorem virtutem excludat; nam peccatum blasphemiæ gravius est, quam non amare Deum, quando quis actum amoris tenetur elicere: attamen religio, cui opponitur blasphemia, minus est perfecta, quam charitas cui opponitur defectus amoris Dei. *Rursus,* hominem interficere gravius est peccatum, quam non audire Sacrum die festo; et tamen justitia, cui opponitur homicidium, non est præstantior virtus religione, quæ ad Sacrum audiendum obligat. *Denique,* prodigalitas majus est, aut minus vitium quam avaritia, nec tamen opponitur perfectiori virtuti; utrumque enim juxta communem Philosophorum sententiam in liberalitatem militat.

His adde, quod interdum peccatum oppositum virtuti inferiori ratione quantitatis, vel deliberationis sit gravius aliquo peccato opposito virtuti nobiliori in re levi, aut cum imperfecta advertentia et deliberatione commissum: sic levis negligentia contra virtutem religionis est peccatum minus grave, quam sit furtum mille aureorum, quod justitiæ adversatur; quodlibet enim peccatum mortale gravius est quolibet veniali. Similiter, licet virtus sit præstantior, si tamen ejus actus non sunt adeo necessarii, etiam illorum omissio non est adeo gravis, ac foret omissio actus magis necessarii virtutis inferioris: sic omittere actum gratitudinis vel charitatis leviter necessarium est minus peccatum, quam omittere actum restitutionis maxime necessarium. Inde fit quod circa peccati gravitatem vel levitatem vix præscribi possint generales regulæ: sed alterutra juxta dictamen rationis, et viri prudentis, aliquando ex præstantiori virtute, alias ex nobilioribus objectis in quæ peccatum militat, interdum ex variis concurrentibus præceptis, necnon et adjunctis circumstantiis est colligenda.

SECTIO SECUNDA.

DE PECCATIS CAPITALIBUS SIGILLATIM.

Ne quid in hoc Opere nostro desideret lector, post delineatam generatim peccati naturam, distributionem, ac varias appendices, placet hic nonnulla ex variis Seraphici Doctoris opusculis de peccatis capitalibus sigillatim referre. — Capitalia peccata sunt numero septem; nempe superbia, invidia, ira, acedia, avaritia, gula, et luxuria. Inter quæ quinque præcedentia sunt peccata spiritualia, duo vero ultima sunt carnalia. Horum autem numerum et seriem ita colligit Seraphicus Doctor in *Breviloquio,* 3. parte cap. 9. Voluntas, inquit, nostra deordinatur, aut quia appetit quod non est appetendum: aut quia refugit quod non est refugiendum. Si quid appetit quod non est ap-

petendum, utpote bonum ut nunc, sive commutabile, sive apparens bonum, aut est interius, et sic est privata excellentia quam amat *superbia:* aut exterius, et sic sufficientia quam amat *avaritia:* aut interius, et sic aut delectabile, quia ad conservationem individui, et sic alimentum quod est delectabile secundum gustum, et appetitur a *gula*: aut quia ad conservationem speciei, et sic coitus, qui est delectabilis secundum tactum, et appetitur a *luxuria*. Si autem voluntas deordinatur, quia refugit quod non est refugiendum; hoc potest esse tripliciter secundum triplicem modum refugiendi. Aut enim refugit secundum perversum instinctum ipsius rationalis, et sic est *invidia:* aut secundum instinctum irascibilis, et sic *ira:* aut secundum instinctum concupiscibilis, et sic est *acedia*. Unde quia quatuor sunt principalia appetibilia, et tres vires secundum quarum instinctum est fuga, ideo tantum septem sunt capitalia peccata. — *Paulo aliter eamdem distributionem colligit in Centiloquio*, 1. parte cap. 15. Accipitur, inquit, sufficientia septem capitalium vitiorum penes pronitatem ad apparens bonum: hæc autem pronitas, si est respectu boni quod respicit spiritum secundum se, potest esse quadruplex, secundum quatuor conditiones boni ad quod appetitus hominis inclinatur. Appetit enim quis bonum sub ratione dignitatis, et sic est *superbia:* aut sub ratione proprietatis, et sic est *invidia:* aut sub ratione securitatis, et sic est *ira:* aut sub ratione quietis et tranquillitatis, et sic est *acedia*. Si vero sit pronitas respectu boni, quod respicit carnem sive spiritum in carne, sic potest esse tripliciter. Nam spiritus carnalis appetit bonum sub ratione sufficientis, et sic est *avaritia:* aut sub ratione demulcentis, et sic est *luxuria:* aut sub ratione reficientis, et sic est *gula:* et ex hoc patet numerus, et sufficientia vitiorum capitalium. *Advertit ibidem Seraphicus Doctor*, illa capitalia vitia invicem sic ordinari secundum connexionem, qua fit ut unum ex altero proteratur. Nam *superbus* non vult subesse majoribus, vult præferri æqualibus, vult conculcare minores. Et si non potest, *invidet* majoribus, quia principantur: æqualibus, quia prosperantur: minoribus, quia exaltantur. Et cum sic nihil proficiat, concipit *iram* de facili ad majores, mediocres, et minores. Deinde decidit in *acediam*, qua mentis tranquillitas perturbatur. Et tunc cum interiorem consolationem amiserit, ad exteriorem per *avaritiam* se convertit; et sic factus opulentus immoderate per *ingluviem* sarcit ventrem, et postremo ad *luxuriam* resolvit carnem, a summo rationis vertice, usque ad carnis infimum depravatus. Sic patet quod quinque prima sunt spiritualia, duo vero ultima sunt carnalia. Ut autem aliqualis horum omnium capitalium peccatorum habeatur ratio, placet hic ex eodem Seraphico Doctore subsequentibus Paragraphis nonnulla delibare.

§ I. — De Superbia.

Circa superbiam, *inquit Seraphicus Doctor mox laudatus,* tria sunt attendenda: scilicet definitio, differentia, et gradus. Superbia definitur sic a Bernardo: *Superbia est propriæ excellentiæ appetitus.* Sic ab Augustino: *Superbia est amor propriæ excellentiæ.* Item ab eodem: *Superbia est perversæ celsitudinis appetitus.*

Secundum S. Gregorium l. 23. *Moral.* c. 1. **habet quatuor differentias.** *Prima* est quando homo attribuit sibi bonum quod habet.

Secunda est quando etsi non sibi, tamen suis meritis. *Tertia* est quando jactat se habere, quod non habet. *Quarta* est quando se existimat aliis prævalere : unde versus:

A se, pro meritis, falso, plus omnibus instat.

Secundum S. Anselmum libro *De Similitudinibus*, c. 21. quatuor sunt exaltationis species: quædam est exaltatio in opinione, quædam in voluntate, quædam in sermone, quædam in opere. *Exaltatio in opinione* est cum quis reputat se dignum Episcopatu, vel aliqua dignitate, tamen nollet eam habere. *Exaltatio in voluntate* est, cum quis vellet habere Episcopatum, tamen non reputat esse dignum, vel etiam opinatur. *Exaltatio in sermone* est, quando nec se dignum reputat, nec vellet habere, tamen loquitur ampullosa de aliqua scientia ut magis appareat. *Exaltatio in opere* est, quando aliquis nec se dignum reputat, nec vellet habere, nec loquitur magna ; tamen exaltatur in opere, ut quando vocatur ad consilia, et hujusmodi.

Gradus superbiæ secundum Bernardum Tract. *De Grad. humilit.* Parag. 1. et sequentibus, sunt duodecim : scilicet curiositas, levitas mentis, inepta lætitia, jactantia, singularitas, arrogantia, præsumptio, defensio peccatorum, simulata confessio, rebellio, libertas peccandi, consuetudo. His quasi quibusdam passibus superbus diligenter ad finem quem intendit pervenit. *Curiositas* est quando superbus diligenter inquirit rumores, scilicet quid de ipso dicatur, *Levitas mentis* est, quando leviter aliquis mutatur de delectatione ex verbis laudis, in tristitiam propter verba vituperii. *Inepta lætitia* est, quando lætatur ex defectibus et criminibus aliorum. *Jactantia* est, quando narrat quæ habet ut laudetur. *Singularitas* est, quando præter consuetudinem aliqua singulariter operatur, ut solus appareat et laudetur. *Arrogantia* est, quando jactat se habere quod non habet. *Præsumptio* est, quando ingerit se ad faciendum quod ad eum non pertinet. *Defensio peccati* est, quando peccatum suum, et errorem defendit et excusat quis manifeste et aperte. *Simulata confessio* est, quando peccatum suum excusat occulte. *Rebellio*, quando dissidet, scilicet superioribus, paribus, et interioribus : superioribus obviat, inferiores opprimit, pares molestat, et perturbat. Tum *libertas peccandi* succedit, quia nec Deum timens, nec homines reverens, peccat libere, consuetus ad mala in profundum decidens peccatorum.

Addit *in Dicta salutis* tit. 1. cap. 30. superbiæ malum maxime per novem comparationes comparari. *Comparatur* 1. *vento*, propter tria : quia ventus extinguit lucem, et exsiccat rorem, et exsufflat pulverem : sic superbia extinguit lucem sapientiæ, exsiccat rorem gratiæ, et exsufflat pulverem vaniatis mundanæ, et ideo eum homo sit pulvis ex sua conditione, juxta illud, *Pulvis es, et in pulverem reverteris :* magis timendus est ventus superbiæ in alto quam in basso, idest, in statu prælationis, quam subjectionis, quia ventus si in alto pulverem inveniret, citius exsufflaret quia *perstant altissima venti*, ut dicit Poeta. — *Secundo*, comparatur superbia *fumo*, quia sicut fumus magis ascendendo deficit, sic superbus quo plus exaltatur, plus evanescit, juxta illud : *Mox ut honorificati fuerint et exaltati, deficientes quemadmodum fumus deficient.* — *Tertio* comparatur *paleæ*, propter levi-

tatem, et inconstantiam, et defectum valoris ; quia sicut torrens trahit paleas, et ista levia ad oceanum : sic torrens tentationis trahit secum vanos, non humiles ad oceanum inferni. — *Quarto* comparatur *stillæ aquosæ*, quæ inflat, et statim annihilatur : et vesicæ, quæ mox deficit, dum tamen acu pungatur : sic superbus mox inflando deficit, et punctus modica febre vel tribulatione annihilatur. — *Quinto* comparatur *araneæ*, quia sicut Aranea se eviscerat texendo telam, ut muscas capiat, sic superbus perdit animam, ut capiat laudem humanam. Unde dicitur : *Telas Araneæ texuerunt.* — *Sexto* comparatur *feretro*, quia sicut feretrum tunc solum ornatur, cum mortuus in eo ponitur : sic viri, et mulieres præcipue tunc ornant feretrum corporis sui per exteriorum vestium paraturam, cum anima intus est mortua per superbiam. — *Septimo* comparatur superbus *luctatori incauto*. Nam si in lucta unus de luctatoribus possit levare pedem alterius, dejicit ipsum : sic si dæmon possit levare pedem, idest, hominis affectionem per superbiam, dejicit eum in damnationem æternam. Unde dicitur : *Dejecisti eos dum allevarentur.* — *Octavo* comparatur *gallinæ*, quia sicut gallina statim cantat cum posuerit ovum, sic superbus statim vult videri cum fecerit aliquod opus bonum. — *Nono* comparatur *lupo*. Dicitur enim quod lupus uno mense vivit de vento : sic superbus uno mense, idest, mensura vitæ suæ vivit, vel pascitur vento gloriæ mundanæ, juxta illud : *Ephraim pascit ventum*, idest, gloriam mundanam, *sequitur æstum tota die*, idest, superbus est semper famelicus laudis humanæ.

Damna vero, quæ superbia facit in homine, sunt specialiter quinque. *Primum* enim hominem arefacit, ut melius accendatur, idest, illum sine humore gratiæ, et sine compassione efficit. Unde dicitur : *Non te extollas in cogitatione animæ tuæ* : et sequitur : *Ut non derelinquaris ut lignum aridum in eremo*, idest, in inferno, *ubi concremabuntur arbores infructuosæ*, idest, peccatores. *Secundo*, hominem consumit, idest, omne bonum hominis annihilat et perdit, juxta illud : *Consumit brachia ipsius*, idest, hominis superbi, *primogenita mors*, idest, superbia, quæ est primogenita filia peccati, vel diaboli. *Tertio*, homines infatuat, et decipit, cujus signum est, quia superbus præciosa vilipendit, idest, gratiam, et gloriam, et vilia care emit, idest, gloriam transitoriam, juxta illud : *Arrogantia, et superbia cordis tui decepit te. Quarto*, hominem præcipitat : et ideo hominem ad alta levat, ut major et gravior sit ruina, de qua dicitur : *Qui se exaltat humiliabitur. Quinto*, hominem penitus facit infelicem. Superbus enim ab eo est infelix, quia de bono semine malam messem colligit : quæ enim sunt bona aliis, in malum convertit. De sanitate enim infirmatur, de vita moritur, de medicamine vulneratur, a victo vincitur, a mortuo superatur, atque occiditur. Hæc omnia eveniunt superbo, quia de dono suo gloriatur, et sic de bono efficitur malus, et de virtute efficitur vitiosus ; juxta illud : *Contritio, et infelicitas in viis eorum*, idest, superborum.

Ex Compendio Theologico, l. 3. c. 22. Monet idem Seraphicus Doctor advertendum esse, quod vana gloria interdum mortale est peccatum ; interdum autem veniale. Vana gloria, inquit, ex suo genere est peccatum veniale, quia genus operis sumitur ex objecto. Vanum autem secundum se non est objectum peccati mortalis, sed venialis. Unde

cum vana laus sit hujus peccati objectum, patet quod non semper est peccatum mortale. Erit tamen vana gloria mortalis, scilicet ratione finis, propter quem laus appetitur. Opus namque tale est, quale est id, propter quod appetitur. Item ratione operis, in quo laus quæritur. *Circa primum* dicendum est, quod quadruplici fine laus appetitur. 1. ad vitandum malum infamiæ, sicut Samuel se laudavit. 2. propter aliquam utilitatem spiritualem, ut est gloria Dei, vel ædificatio proximi, sicut Paulus se commendavit. 3. propter lucrum avaritiæ, sicut Pharisæi qui devorabant domos viduarum, longas orationes simulantes. 4. propter actum aliquem venialis peccati, sicut quando quis laudari vult, eo quod venialiter in laude delectetur. Primum est prudentiæ : secundum est charitatis : tertium est peccatum mortale, et idem intelligendum est, quandocumque mortale peccatum finis alicujus operis ponitur : secus est veniale. — Sequitur secunda causa quare vana gloria sit peccatum mortale ; scilicet ratione operis, per quod laus quæritur. Hoc autem potest fieri tripliciter ; quia laus quandoque quæritur per opera illicita, quandoque per opera ex se indifferentia, quandoque per opera virtutum. Si primo modo, sic tale est peccatum, quale et illud illicitum, scilicet mortale, aut veniale. Si secundo modo, sic est peccatum veniale, ut habere divitias, vel vestes pretiosas cum abusu talium in laudem. Verumtamen si talia sunt de se ordinata, ut sint occasio peccati mortalis, secundum quod mulier cum ornatu meretricio præparat se ad animas capiendas, vel si factum illud est illicitum ex prohibitione superioris, ut torneamenta, et hujusmodi, quæ excedunt præceptum Ecclesiæ, sic sunt peccata mortalia. Si tertio modo, idest, si laus quæratur per opera virtutum, hoc est dupliciter : vel quia appetitus laudis adjungitur operi virtutis tamquam incidens, sicut contingit in cantu, vel in prædicatione quandoque, et tunc est veniale : vel laus est finis principaliter præstitutus operi virtutis, et operanti, ita quod ibi constituit finem ultimum; et sic est mortale : quia tunc inhæret ei, ut fini ultimo. Nota quod majus est peccatum gloriari de bonis spiritualibus, quam de temporalibus; quia minus habent motivum, eo quod minus appareant extra, quam temporalia.

§ II. — De Invidia.

Ex Centiloquio, *Invidia* dicitur aliquando nomine *iræ*, ut dicitur in *Genesi : Quare irasceris?* Glossa, *livore torqueris*. Aliquando nomine *odii,* ut habetur in eodem : *Oderant eum fratres*, idest, *invidebant*. aliquando nomine *æmulationis,* sicut constat ex primo Regum : *Affligebat eum æmula ejus etc.* Tamen æmulatio quatuor habet significationes hoc versiculo comprehensas: *æmulus inflatur, amat, invidet, ac irritatur*. Aliquando nomine proprio, et sic Damascenus dicit, quod quatuor sunt species tristitiæ, scilicet *Acedia,* quæ est tristitia aggravans : *Achos,* quæ est tristitia vocem auferens : *Misericordia,* quæ est tristitia de alieno malo : *Invidia,* quæ est tristitia de alieno bono.

Definitur autem sic invidia ab Augustino : *Invidia est odium felicitatis alienæ.* A Remigio sic : *Invidia est dolor de alieno bono.* A Damasceno : *Invidia est tristitia de alienis bonis.* A Philosopho : *Invidia est tristitia in apparenti felicitate alicujus inimici.* Item aliter : *Invidia est dissensio ab alieno bono, æstimato diminuere proprium.*

Differentiæ Invidiæ materialiter assignatæ, secundum Augustinum, sunt tres, scilicet invidere superioribus, paribus, et minoribus, sive inferioribus. Invidet enim homo *superioribus*, quia eis non æquatur: *paribus*, quia in melius prosperantur: *inferioribus*, ne ei æquentur. — Opponitur autem timor Domini superbiæ, ratione humilitatis quam generat: et pietas invidiæ, ratione charitatis ex qua generatur: prima enim, et potissima filia charitatis est pietas, quæ ad omnia valet. — Filiæ invidiæ secundum B. Gregorium sunt quinque, scilicet odium, susurratio, detractio, exultatio in adversis proximi, afflictio in prosperis ipsius. *Odium* est voluntas affectans proximo malum, ut careat contristante bono. *Susurratio* est voluntas loquendi seminans discordias inter fratres, ut persequatur proximum propter ipsius bonum contristans. *Detractio* est voluntas famam proximorum per verba denigrans, ut destruat in aliorum opinione contristans bonum. *Exultatio* in adversis proximorum, est voluntas procurata in proximi adversitate delectans. *Afflictio* in bonis proximi est voluntas procurans malum suo desiderio, per eventum prosperitatis contrariæ defraudata.

Invidia ex suo genere est peccatum mortale; qui enim invidet, secundum Remigium, sic dolet de bono alieno, contrariatur directe charitati, quæ non æmulatur, sed congaudet veritati. Charitati vero nihil est contrarium, nisi peccatum mortale. Tamen illud quod ex genere est mortale, potest esse veniale, vel prout in primo motu consistit, vel extra suam rationem trahitur. Dolor autem de alieno bono est quadruplex. *Vel* qui est primo primus motus ex natura veniens, sicut quidam naturaliter invidi sunt: et hoc nullum peccatum est, cum nullo modo sit in potestate nostra: *Vel* est secundo primus motus, quando scilicet appetitus sine completa deliberatione, tali passione afficitur, et sic est veniale peccatum: *Vel* est actus voluntarius deliberative, et sic est mortale peccatum. Vel trahitur per intentionem extra suam rationem, ut quando dolor de alieno bono surgit cuiquam ex causa bona, sicut quando dolet aliquis de bono temporali alterius, quia videt illud redundare in detrimentum animæ illius, vel etiam in detrimentum communitatis: talis dolor bonus est, quia majus bonum magis est appetendum. Notandum vero quod per dolorem boni comprehenditur gaudium de malo, quod ex ipso causatur.

Ex Dicta salutis tit. 1. c. 1. Invidia habet multas similitudines odiosas; est enim sicut vermis in ligno, rubigo in ferro, tinea in vestimento. Nam sicut ista produnt proprium subjectum, et consumunt illud plusquam alia, sic invidia rodit invidum, et plus invidus nocet sibi, quam aliis. — 2. Est sicut draco; quia sicut draco insidiatur elephantis partui ut ipsum pungat, et mordeat, et comedat: sic invidus bono alieno insidiatur judicio pravæ suspicionis, et postea mordet vel pungit aculeo murmurationis, et inficit veneno detractionis: unde et de invido dicitur: *Frater fui draconum, et socius struthionum.* — 3. Similis est leproso, Judæ proditori, et diabolo. Leprosus enim vellet quod nullus esset sanus, et diabolus quod nullus esset bonus. Unde dicitur: *Invidia diaboli, mors intravit in orbem terrarum.* Judas contristatus fuit de effusione unguenti super Christum, ut habetur in Matthæo. Sic invidus instar leprosi, et diaboli dolet de bono proximi, etiam ad modum Judæ proditoris tristatur de bona fama fratris, et

odore virtutis. Unde magnam injuriam faceret Dominus invido, si eum poneret in Paradiso, moreretur enim præ dolore, ubi videret alios gaudere. — 4. Similis est invidus oculo menstruatæ. Nam sicut illa inficit speculum cum respicit illud ; sic invidus inficit proximum, cum respicit ejus bonum, quoniam omni studio laborat ponere aliquam maculam in proximo. Unde dicitur: *Bona in mala convertit insidiator, et in electis ponit maculam.* — 5. Similis est invidus noctuæ, et igni græco. Noctua enim de nocte videt, et de die excæcatur; et ignis græcus in æqua fortius inardescit, sive succenditur : sic invidia in aquis gratiarum fortius exardescit, unde deberet extingui, et ad modum noctuæ a luce excæcatur, unde deberet illuminari, sicut Heli, qui non poterat videre lucernam, donec extingueretur, ut dicitur in libro Regum. — 6. Invidus similis est aquæ, et navi, et candelæ serpentinæ. Nam in aqua, virga recta apparet tortuosa : et in navi existentibus cum ipsi fortiter descendunt, videtur quod montes currunt velociter : et ad lucem candelæ serpentinæ, omnes paleæ videntur serpentes. Fit autem candela serpentina de cera temperata in aqua, in qua serpens coctus est, et post cum candela illa facta de tali cera ardet, videtur hominibus, quod omnes paleæ et omnes aliæ candelæ quæ ibi ardent sunt serpentes : sic invidus ad modum aquæ, recta facit tortuosa; et instar existentium in navi ; quia cum ipsi invidi ad infernum descendunt, videtur eis, quod montes, idest, viri sancti, et stabiles ad damnationem currant : et ad lucem serpentinæ scilicet invidiæ, innocentes, et bonos existimant serpentinos : omnia enim in malum convertunt, ut dicitur in Ecclesiastico : *Bonum in malum convertit insidiator.* — 7. Comparatur invidus Cain, de quo dicitur: *Quicumque invenerit me, occidet me;* sic invidum interficit omnis homo ; quia aut videt bonum in homine, et tunc dolet, aut malum, et sic gaudet, et sic in omni homine peccat, vel moritur per peccatum. — 8. Invidus comparatur Acrisiæ Sodomorum, idest, cæcitati qua percussit Dominus Sodomitas, ut dicitur in Genesi. Acrisia autem est passio quæ aufert judicium : et dicitur *a* quod est sine, et *crisis,* quod est judicium ; quia invidus non judicat illa, quæ oportet videre, et judicare. — 9. Invidus similis est nihilo, pro eo quod dissimilis est tam Creatori, quam omni creaturæ, sive bono creato : Creator enim communicat bona sua liberaliter, et creatura similiter. Nam videmus in sole, quod lumen suum communicat omnibus creaturis, et ignis calorem suum, et sic de aliis : sed invidus non solum non communicat bona sua, sed etiam, quantum in se est, annihilat aliena, quia sibi valde displicent, et etiam cum solus invidus sit, nihil ita vellet, quod nihil nisi invidia esset.

Damna Invidiæ sunt specialiter quinque. *Primum* est, quia claudit viam salutis, et aditum Paradisi ; est enim blasphemia in Spiritum sanctum, quæ non remittitur in hoc sæculo, neque in futuro, ut dicitur in Matthæo : sunt autem sex peccata in Spiritum sanctum, quorum invidia est unum, scilicet invidentia fraternæ gratiæ, impugnatio veritatis agnitæ, præsumptio de impunitate, obstinatio mentis, desperatio, et finalis impœnitentia. Dicuntur enim peccata in Spiritum sanctum, scilicet quia impugnant gratiam Spiritus sancti. *Secundum* est, quod implet hominem omni malo. Unde ut dolium plenum vino, quod

vulgo dicitur, *est plenum usque ad oculum:* sic invidus cujus signum est, quia malitia invidi per oculum exit. Nam dicitur in Ecclesiastico: *Nequam est oculus invidi.* Et in Matthæo: *An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Tertium est,* quod spoliat hominem omni bono, et causa est, quia odit, et impugnat omne bonum. Alia namque vitia opponuntur uni virtuti, ut superbia humilitati, luxuria castitati, avaritia largitati, et sic de aliis: invidia vero, ut dictum est, opponitur omni bono, unde non tantum dicitur mala, sed pessima. *Hæc est enim fera pessima, quæ devoravit Joseph,* ut dicitur in *Genesi. Quartum est,* quia facit hominem penitus immisericordem, sicut patet in Cain, qui ex invidia non pepercit Abel fratri suo innocenti: sicut patuit etiam in filiis Jacob, qui invidia stimulante non pepercerunt Joseph innocenti: sicut patuit etiam in Judæis, qui non pepercerunt Christo innocentissimo, immo innocentiæ Domino, cujus causa fuit invidia, ut patet in Matthæo, quia Pilatus sciebat quod per invidiam tradidissent eum. *Quintum est,* quia facit hominem penitus infelicem; invidus enim de bonis aliorum affligitur, et de melioratione deterioratur, de profectu deficit, de pinguedine marcescit, de sanitate infirmatur, de vita moritur, et ipse amittere se putat quod alii lucrantur. Et sicut *diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*, ita invido omnia cooperantur in malum. Unde quidam pulcherrime describens Invidiam ait:

Pallor in ore sedet, macies in corpore toto.
Nusquam recta acies, livent rubigine dentes,
Pectora felle virent, lingua est suffusa veneno.
Risus abest, nisi quem visi movere dolores.
Nec fruitur somno, vigilantibus excita curis,
Sed videt ingratos, intabescitque videndo
Successu hominem, carpitque, et carpitur una.
Suppliciumque suum est.

§ III. — De Ira.

Ex *Compendio Theolog.* cap. 17. *Ira,* ut ait Augustinus, *est ulciscendi libido;* et secundum Cassian. *Ira est motus animi concitatus ad pœnam.* Hæc est definitio iræ per vitium, non per zelum, de qua est hic agendum. Ira igitur duplex habet esse, scilicet *esse naturæ*, et *esse moris.* Prout ergo deordinat ab optimo, habet esse morale, quo vitium est; quia ira non est peccatum ratione puræ passionis, immo pœna: sed cum hac dicit quamdam actionem per quam deordinat hominem, et quantum ad Deum, et quantum ad proximum; vult enim expetere vindictam, quam non debet expetere nisi a Deo, vel a judice sub Deo constituto.

Utrum autem teneatur quis remittere injuriam inimico petenti; nota distinctionem: quia ex injuria solent oriri tria: *Primum* est rancor in affectum. *Secundum* est rancoris signum in effectu. *Tertium* est actio contra injuriantem. *Primum* tenetur quis statim remittere, etiamsi non rogetur. *Secundum* tenetur remittere veniam veraciter petenti, idest, parato emendare secundum facultatem suam. *Tertium* non tenetur remittere. Si vero volueris scire utrum ille cui facta est

injuria, debeat amicitiam quærere : sciendum quod duplex est debitum: *Primum est* necessitatis, sine quo non est salus. *Secundum est* perfectionis. Quantum ad primum debitum, non tenetur quis reconciliationem quærere sive amicitiam. Sed de secundo dicit Chrysostomus quod debet quærere reconciliationem, ut duplicem coronam consequatur : unam, quia injuriam passus est : aliam, quia prior rogavit. Dominus autem ponit tres gradus circa reatum iræ, cum dicit : *Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit judicio ; qui autem dixerit Racha, reus erit concilio ; qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis.* De his dicendum est, quod ubi crevit gradus culpæ, crevit et ordo pœnæ. Unde recte ira sine voce punienda est judicio : ira cum voce concilio : ira cum voce contumeliæ gehennæ ignibus mancipatur : secundum Augustinum enim in primo est ira tantum; in secundo ira et sermo ; in tertio ira est et certa expressio irrisionis. Dicit autem Gregorius, quod judicium est causæ discussio ; concilium sententiæ definitio; gehenna ignis, sententiæ executio. — *Notandum* quod *reddere malum pro malo* est fragilitatis, sicut fecit Joab, quando interfecit Abner, scilicet interfectorem fratris sui Azaël. Sed *reddere malum pro bono* est perversitatis, sicut fecit Judas tradendo Christum. *Reddere bonum pro bono,* est æquitatis, sicut fecit Assuerus, quando Mardochæum honoravit. *Reddere bonum pro malo* est perfectionis, sicut fecit beatus Stephanus, quando pro inimicis oravit.

Filiæ iræ secundum Greg. sunt sex: *Prima est rixa;* hæc est audax voluntas vindicandi injuriam factam, per se. *Secunda est tumor mentis,* hæc est vindicandi causa fugiens adversarium, ne cum eo colloquium habeatur propter æstimatas inimicitias, *Tertia est contumelia*, quæ est voluntas se vindicans per exprobrationem malorum. *Quarta est clamor,* quæ est voluntas se vindicans in exaltando vocem per vituperium exprobratum, ad aliorum aures perveniens. *Quinta est indignatio,* quæ est voluntas se vindicans per signum molestiæ exterius declaratum. *Sexta est blasphemia*, quæ est voluntas se vindicans per opprobrium Deo, vel Sanctis illatum.

Ex ira veniunt multa mala. Hospitium Spiritus sancti turbat, Greg. Dum ira animum pulsat, Spiritus sanctus hospitium suum turbat. Nam sicut in pace factus est locus Dei, sic in discordia locus diaboli : tales sunt incendiarii domus Dei : unde Psalmista : *Incenderunt igni sanctuarium tuum Domine in terra : polluerunt tabernaculum nominis tui.* Unde isti sunt similes Draconi, qui emittit ex ore ignem ; quod Dei est sibi usurpat, scilicet vindictam. Propheta: *Mihi vindicta, et ego retribuam.* Talis se facit judicem, et Deum vult esse tortorem, sicut dicit S. Augustinus: *Dicit enim malus in orationibus suis: Domine occide malum inimicum meum.* Respondet ei Dominus: *Quem vestrum? ambo estis mali.* Imo talis vult esse actor et judex in eadem causa ; sed stultum se demonstrat, qui per cor suum immittit gladium, ut lædat tunicam inimici sui. Imo si sapienter faceret, prius se de ipso vindicare deberet, iram scilicet, zelum adversus iram suam propter vitium assumendo : sed e converso limam purgationis convertit in rubiginem depravationis. Adversitates enim, quæ ipsum deberent a peccato purgare, per impatientiam magis inquinant, et fornax probationis mutat ei aurum in cuprum, et flagellum ex grano facit pa-

leam. Unde duram sententiam talis in judicio expectabit. Cum enim Dominus improperaturus sit quibusdam: *Nudus fui, et non cooperuisti me,* quid dicturus est illis, qui non solum nudos non vestiunt, sed vestitos spoliant? Bellum mundi, carnis, et diaboli contra se instaurant, sed sapientes sedant minores guerras propter majores, quæ imminent: malam faciunt commutationem, quia auferendo pallium bonæ famæ, dant tunicam innocentiæ.

Remedia iræ sunt silentii observatio. *Cum defecerit lingua extinguetur ignis:* quia sicut ex collisione duorum corporum elicitur ignis, ita ex amaris verbis aliquorum ira concitatur: *Responsio mollis frangit iram, et sermo durus excitat furorem, quasi qui apprehendit carnem auribus, etc.* Dominicæ Passionis consideratio. S. Greg. *Si passio Domini ad memoriam revocetur, nihil adeo durum est, quod non æquanimiter toleretur.* Hoc figuratum est, ubi respicientes serpentem æneum sanabuntur. Item præmii tolerantiæ animadversio: unde consideratio præmii minuit vim flagelli.

Ex Centiloquio Sect. 20. **Species seu differentiæ iræ sunt tres,** secundum S. Damascenum, scilicet fel, mania, cotus. *Fel,* sive fellea passio, dicitur subitus animi motus, impatiens læsionis; et accidit ex parte corporis a commotione fellis; et ex parte animæ ex corruptione vis irascibilis: et tunc movetur fel ad vindictam ut expellatur tristitia: de qua dicit S. August. *Ira est commotio passionis illatæ.* Hæc ira cito transit. *Mania* dicitur manens ira, et memoriæ tradita. *Cotus* est ira observans tempus ad vindictam.

Ex Dicta salutis cap. 6. **Ira plures habet adaptationes et figuras,** inter quas, *Primo* comparatur igni; nam sicut ignis domum ligneam, et omnem materiam aridam accendit; sic ira accendit præcipue aridos, idest, homines iracundos, qui carent humore gratiæ. Unde homo iracundus est sicut homo habens domum ligneam, qui mane est dives, et in vespere nihil habet: quia ignis iræ combussit sibi domum: idest, conscientiam, et per consequens abstulit sibi quidquid habebat. — *Secundo,* iracundus est similis ollæ bullienti: sicut enim olla bulliendo emittit aquam, et omnia alia: sic iracundus ebulliendo per iram, emittit stultitiam, et verba inordinata, juxta illud: *Os fatuorum ebullit stultitiam.* — *Tertio,* iracundus similis est apro, nam sicut aper ex furore impingit, et currit contra gladium; sic iracundus currit ad peccatum, scilicet contentionem, injuriam, et homicidium. De talibus dicitur: *Pedes eorum ad malum currunt:* et S. Greg. in Pastorali: *Mentem impellit furor, quo non trahit desiderium, et agit incommoda velut nesciens, quæ postea dolet sciens.* — *Quarto,* iracundus similis est insano, vel arreptitio, qui præcipitat se in ignem vel aquam; sic iracundus in quamcumque malitiam. Unde dicitur de illo arreptitio, quod ubicumque apprehendit illum, allidit eum: sic ira iracundum allidit, per impatientiam molestando, et spumat per clamores contendendo vel contemnendo; et stridet dentibus malitiam machinando: et arescit odium et rancorem concipiendo. Hæc enim sunt signa iræ, et opera iracundiæ. *Quinto,* iracundus similis est calculo emittenti ignem: nam sicut calculus percussus malleo emittit scintillam, sic iracundus tactus verbo ostendit impatientiam suam: et sicut calculus non emittit ignem, nisi tangatur aliquo duro, sic multi reputantur patientes, qui

tamen exardescunt in iram tacti aliquo verbo contumelioso. Dicitur enim quod lapis calore solutus, in æs convertitur : lapis est animus durus, et lapideus, qui quando solvitur calore iracundiæ, statim ad modum æris, reddit sonum indignationis, et contumeliæ. — *Sexto*, iracundus similis est rhamno. Rhamnus enim est quidam frutex spinosissimus, habens ita duras spinas, quod ad impetum venti emittit scintillas, ut dicit Josephus : sic iratus propter ventum indignationis emittit scintillas spinosissimæ contentionis : unde dicitur: *Egrediatur ignis de rhamno, et devoret cedros Libani,* idest superbos et potentes hujus sæculi, quia specialiter consueverunt esse iracundi. — *Septimo*, iracundus est similis vasi vacuo posito juxta ignem. Videmus enim quod si vas vacuum, et terreum ponatur ad ignem, frangitur ; si autem sit plenum aqua, in nullo læditur : sic homo, qui est de sua conditione terreus, si ponatur ad ignem adversitatis vel tribulationis, statim frangitur per impatientiam si sit gratia vacuus, si autem sit gratia plenus, non læditur, et ideo dicitur : *Vasa figuli probat fornax, et homines justos tentatio tribulationis.*

Damna iræ sunt specialiter quinque. *Primo* enim excæcat rationis oculum : nam dicitur : *Turbatus est a furore oculus meus,* idest rationis : et per consequens non potest videre iratus quid sit justum vel injustum : unde dicitur: *Ira enim viri justitiam Dei non operatur :* et Seneca dicit, quod duo impediunt consilium ; scilicet festinantia, et ira. *Secundo,* ira facit hominem pronum ad quodcumque peccatum : vulgo namque dicitur de homine valde irato vel accenso, quod omnia faceret ; et ideo dicitur: *Qui ad indignandum facilis est erit ad peccandum proclivior. Tertio*, reddit hominem stultum, et quasi rabidum : unde eo tempore quo homo est iratus, perit ratio, et humanitas in homine, et sic per consequens mutatur homo et efficitur bestia ; nam homo est animal mansuetum natura, ut dicit Philosophus. De stultitia hominis iracundi dicitur: *Virum stultum interficit iracundia. Quarto*, aufert homini seipsum, sicut vulgo dicitur quod homo turbatus vel iratus non est in seipso. Satis autem dampificatur, qui perdit seipsum. De tali damno dicitur : Qui *impatiens, est, sustinebit damnum*, scilicet sui ipsius : sic e contrario patientia servat hominem sibi ipsi : nam dicitur: *In patientia vestra possidebitis animas vestras. Quinto,* aufert ab homine omnem misericordiam et compassionem ; ideo dicitur: *Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor.* Unde homo iratus fugiendus est, sicut canis rabidus, et leo concitatus.

Ex compendio Theologico cap. 24. **Ira ex suo genere est peccatum mortale**, quia secundum S. Isidorum, *Ira est animus concitatus ad pœnam provocanti inferendam.* Talis autem motus contrariatur charitati, quæ *non irritatur, nec cogitat malum.* Ira igitur *vel* dicit iram zeli, quæ est detestatio vitii, et hæc non est peccatum, sed est perfectionis. Potest etiam quis sibi per hunc modum irasci, sicut dicit glossa super illud Psalmi : *Irascimini, et nolite peccare: Quid est,* inquit, *homo pœnitens, nisi irascens? Vel* dicit remissionem affectus circa proximum, per quem homo non dolet de malo proximi, nec gaudet de bono ejus, licet etiam non doleat de bono, nec gaudeat de malo ejus ; sed est indifferens ei; et sic non est mortale, sed imperfectio charitatis : *Vel* dicit actualem impatientiam absque appetitu vindictæ ; et talis motus

etiam deliberatus est peccatum veniale ; quia habet incompletam rationem iræ, sicut ex supra dicta patet definitione. *Vel* dicit impatientiam cum appetitu vindictæ, et hoc est tripliciter ; quandoque enim hoc est a natura, sicut in melancholicis, in quibus secundum Philosophum continue mordetur natura, propter quod semper sunt turbulenti : et sic nullum est peccatum, cum sit motus naturalis : quandoque est ab appetitu indeliberato, et sic est veniale, sicut alii primi motus : quandoque est a voluntate deliberativa, et tunc est peccatum mortale.

§ IV. — De Acedia.

Ex *Centiloquio*, *Sect.* 21. Sequitur videre de Acedia quantum ad tria, scilicet quantum ad definitionem, oppositionem, et filias. Definitur autem sic a S. Augustino : *Acedia est tædium æterni boni.* A Richardo: *Acedia est torpor animi, bonum inchoare negligentis.* A S. Damasceno: *Acedia est tristitia aggravans.* A Magistris: *Acedia est diffidentia de propriis viribus, et auxilio Dei implendi ardua, sive mandata.* Opponitur autem Acedia, in quantum est diffidentia implendi præcepta, virtuti spei, cujus est confidere. In quantum est tædium interni boni, in quo generatur pusillanimitas, opponitur virtuti fortitudinis. In quantum vero quod est facile reputat difficile, opponitur virtuti charitatis, quæ omnia etiam difficilia facit facilia reputari. Quantum vero ad suam essentiam, quæ est tristitia, opponitur gaudio spiritus.

Acedia secundum S. Gregorium, lib. 31. *Moral.*, cap. 17. **habet sex filias**, quæ sunt videlicet malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor, vagatio mentis circa illicita. *Malitia* est voluntas gravedinis impatiens, machinans malum illius, quem æstimat interentem. *Rancor* est voluntas ex impotentia gravedinis amaricata, amaritudinem intus clausam per signum exterius manifestans. *Pusillanimitas* est voluntas immoderate metuens gravedinem in aggressu agendorum, sive de propriis viribus immoderate diffidens. *Desperatio* est voluntas gravedinem reprimens, de adjutorio ad perficienda agenda diffidens, sive de remuneratione divina, propter sustinentiam gravedinis, qua est in implendis præceptis diffidens. *Torpor* est voluntas gravedinis impatiens, tepida, vel pigra ad expletionem agendorum inchoatorum. *Vagatio* mentis circa illicita est voluntas interno gaudio destituta, in rebus exterioribus illicitis quietem, vel consolationem quærens. — Secundum S. Isidorum, lib. *in Deuteronom.*, cap. 16, aliæ sunt filiæ tristitiæ, aliæ acediæ : ipse enim tristitiam vocat *voluntatem, in quantum a gravi debito se avertit:* Acediam vero vocat *voluntatem, in quantum se ad quietem indebitam convertit.* Dicit ergo : de tristitia exeunt rancor, pusillanimitas, amaritudo, desperatio. De acedia secundum ipsum oriuntur otiositas, somnolentia, importunitas, inquietudo mentis, corporis instabilitas, verbositas, curiositas.

Ex Dicta salutis cap. 7. **Acedia habet multas figuras, et similitudines detestandas**: *Primo*, comparatur salicibus quæ sunt arbores infructuosæ, et solum faciunt umbram : sic acediosi, et otiosi nullum faciunt fructum, sed solum umbram diabolo, et refrigerium : unde dicitur de diabolo in Job : circumdant eum, scilicet, diabolum, salices

infructuosæ. *Secundo,* comparatur acedia febri hecticæ, vel phtisicæ, vel lapsæ, vel paralysi. Febris hectica, vel phtisica, fit a consumptione humoris naturalis: sic acedia fit, quia deficit humor divinæ dilectionis, et devotionis: similiter febri lapsæ comparatur; nam febris hujusmodi vix aut numquam curatur; sic piger, vel otiosus, cum sit semi-mortuus, vix corrigitur. Est etiam languor de quo dicitur in Ecclesiastico: *Languor prolixior gravat medicum.* Comparatur etiam paralysi, quæ facit membra arida, et impotentia: sic acedia facit pedes impotentes ad ambulandum, manum ad operandum, et membra omnia ad laborem pœnitentiæ sustinendum. Unde de talibus dicitur in Psalmo: *Manus habent, et non palpabunt: pedes habent, et non ambulabunt. Tertio,* comparatur Adonibezech, de quo dicitur, quod *amputavit manus, et pedes septuaginta regibus.* Adonibezech interpretatur *Dominator egestatis,* et significat acediam, quæ facit subditos suos egentes, et inopes: nam dicitur in Proverbiis: *Egestatem operata est manus remissa,* idest pigra. Iste Adonibezech amputat manus, et pedes regibus; quia ad litteram Reges et Prælati volunt vivere otiosi; *Vel* Reges dicuntur viri religiosi, juxta illud *Ecclesiastici,* c. 47. *Qui ungis Reges ad pœnitentiam.* Religiosi quidem deberent esse, et alios regere per vitam et doctrinam; sed aliqui habent manus et pedes amputatos per acediam. *Quarto,* comparatur otiosus famelico cani; hujusmodi enim piger et otiosus, ad modum canis esurit, et omnes sensus universalem famem patiuntur, juxta illud Psal. 58. *Famem patientur ut canes:* os enim ejus esurit cibaria delicata, lingua verba vana, manus vilia, cor honores, auris rumores, et oculi vanitates; ideo dicitur in Proverbiis: *Desideria occidunt pigrum. Quinto,* comparatur otiosus vel piger ferro, terræ, et aquæ, et vesti, scholari negligenti, homini stanti, et non ambulanti; istis enim sex eadem ratione adaptantur; ferrum quidem quod non tractatur, cito rubiginatur; terra quæ non colitur, malas herbas generat; aqua quæ non movetur, cito corrumpitur; vestis quæ non portatur, de facili a tinea corroditur; scholaris negligens qui non addiscit de necessitate nihil scit; homo stans qui non vadit, facilius cadit, quam ille qui semper incedit. Sic acediosus, quia non exercet se in aliquo bono opere, ideo succumbit vitiis, et vincitur tentatione: unde dicit S. Hieron. ad Rusticum Monachum: *Semper aliquid boni facito, ut te diabolus non inveniat otiosum.* Facilius enim diabolus occupat illos, quos in bono opere non invenit occupatos; nam *Immundus spiritus cum invenit domum vacantem,* scilicet per acediam, *assumit alios septem spiritus nequiores se,* idest universa vitia, *et ingressi habitant ibi,* ut dicitur in Matth. *Sexto,* comparatur otiosus, et piger lethargico, qui moritur dormiendo, sicut Sisara de quo dicitur, quod *soporem morti socians defecit, et mortuus est:* et sicut vulgo dicitur, quod *nimis fortiter, et profunde dormit, qui culcitram sibi furari permittit:* sic piger nimis oppressus est somno acediæ, qui permittit sibi furari culcitram, idest, quietem bonæ conscientiæ.

Damna Acediæ sunt specialiter septem: *Primum est paupertas,* quæ facit hominem egentem tam corporaliter, quam spiritualiter; ideo dicitur in Proverbiis: *Egestatem operata est manus remissa.* Et in Matth. dicitur de servo pigro: *Tollite ab eo talentum:* quia vere ta-

lentum gratiæ meretur amittere, qui illud negligit multiplicare. *Secundum est vilitas,* facit enim acedia hominem vilem: unde dicitur in Ecclesiast. *In lapide luteo lapidabitur piger;* lapis luteus potest dici peccatum immundum, ad quod acedia facit hominem pronum. *Tertium est timor,* vel pusillanimitas, quæ facit hominem pavidum, et pusillanimem ad modum leporis; unde dicitur in Proverbiis: *Timor dejicit pigrum,* scilicet de cacumine virtutis. *Quartum est spiritualis corruptio,* corrumpitur etiam ad instar aquæ non motæ; unde dicit Hierem. *Moab non est transfusus de vase in vas.* Moab interpretatur acediosus, qui de vase in vas non est transfusus, quia in bonis operibus non est occupatus. *Quintum est vitiorum accumulatio,* replet enim acedia hominem universis vitiis; nam dicitur in Proverbiis: *Per agrum hominis pigri transivi, et ecce totum repleverant urticæ.* Urtica recte figurat acediam; nam urtica habet molle folium; sed in folio habet aculeum pungitivum: sic acedia ad modum urticæ in mollitie remissionis habet aculeum pungitivæ tentationis. Sicut asinus libenter pascitur hujusmodi pungitivis, idest carduis, sic piger libenter pascitur hujusmodi pungitivis, idest delectationibus perversis, quasi aculeatis. *Sextum est exprobrabilis accusatio,* facit enim acedia hominem exprobratione dignum; unde dicitur in Proverbiis: *Usquequo piger dormies?* et ideo ad confusionem suæ negligentiæ, immittitur otiosus in scholam formicæ ad discendum, juxta illud quod scribitur in Proverbiis: *Vade ad formicam, o piger,* et satis est homini magna confusio, quod oporteat eum addiscere a tam parvo et despecto magistro.

Ex compendio Theologico cap. 25. **Acedia ex suo genere est peccatum veniale**; quia secundum S. August. acedia est tædium interni boni: hoc autem non opponitur charitati; sed dicit diminutionem fervoris charitatis, in quo consistit omne veniale: istud ergo tædium, vel est motus naturalis, et sic nullum est peccatum: vel est motus appetitus contristati de opere spirituali laborioso, et sic est veniale; quamvis etiam appetitus ille naturalis sit deliberativus, quia consensus in veniale non est nisi veniale; acedia vero ex suo genere, et per se venialis est; vel hoc tædium redundat in omissionem eorum, quæ sunt necessaria saluti, ut frangere præcepta Dei, vel Ecclesiæ sine causa rationabili, et tunc est mortale: si autem tædium illud ex omissione boni, et difficultate aggrediendi bonum, ducit in desperationem, tunc jam accedit ad peccatum in Spiritum sanctum: et si tædium illud crescit, quod etiam ducit in tædium vitæ, in tantum quod injiciat sibi manus, tunc jam similis est Judæ, qui laqueo se suspendit.

§ V. — De Avaritia.

Ex *Diæta salutis* cap. 6. Avaritia est immoderatus amor pecuniæ acquirendæ, vel retinendæ; de qua nota specialiter tria: scilicet typum ridiculosum, et damnum periculosum, et partum perniciosum.

Avaritia multas habet comparationes. *Primo* comparatur mari, morti, et inferno; nam sicut mare numquam redundat, ut dicitur in Ecclesiaste, *sic avarus numquam redundat dando eleemosynam, vel faciendo satisfactionem:* licet ad modum maris omnes fluvios mundi bibat, idest, absorbeat omnes divitias per cupiditatem: unde ratione

hujus insatiabilitatis comparatur mari: et eodem modo morti, vel inferno, quia numquam satiatur illa occidendo, et iste deglutiendo: unde de avaro dicitur: *Dilatavit quasi infernus animam suam, et ipse quasi mors, et non adimplebitur.* — *Secundo,* avarus est similis talpæ, in quatuor. Avarus enim ad modum talpæ est piger per nequitiam; cæcus per ignorantiam; quot habet possessiones, tot habet tumulos, in quibus sepelit seipsum, per continuam sollicitudinem; quidquid fodit, ponit supra se, quia de omnibus facit Deum. — *Tertio,* comparatur sterquilinio, quia sicut sterquilinium congregatum corrumpitur, et fœtet, dispersum vero facit agros fructificare; sic divitiæ avari quamdiu sunt congregatæ, animam corrumpunt; sed dispersæ pauperibus, ipsos nutriunt, et divitum peccata redimunt juxta illud: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis:* de hoc sterquilinio dicitur: *Aurum eorum in sterquilinium erit.* — *Quarto,* avarus similis est rotæ molendini; quantumcumque enim, et quotiescumque vertatur, semper tamen in eodem invenitur loco: sic avarus qui nudus in mundum venit, quantumcumque laboret, nudus tamen recedit de mundo: unde dicitur: *Nudus egressus sum de utero matris meæ, et nudus revertar illuc.* — *Quinto,* avarus similis est porco; porcus enim nihil valet dum vivit, sed quando moritur, valere incipit: sic avarus non valet aliquid in vita, quia vivens non vult restituere, nec eleemosynam dare: sed moriens quandoque incipit liberalis esse, de hoc quod non potest secum portare; quia diaboli habent animam, vermes corpus; amici divitias, quia divitiæ deserunt eum, non ipse divitias. Sicut canis sequens duos homines, in capite viarum ostendit, quis sit dominus ejus, quia tunc sequitur dominum suum proprium, et dimittit extraneum, sic divitiæ in capite mortis sequuntur mundum, et dimittunt avarum; nam dicit Apostolus: *Nihil enim intulimus in hunc mundum, nec dubium, quin nec auferre quid possumus.* — *Sexto,* similis est avarus pixidi perforatæ superius, quæ recipit pecuniam quam numquam potest reddere nisi frangatur: sic avarus, et præcipue usurarius, pecunias et divitias haurit et congregat; sed numquam nisi morte frangatur, eas restituere curat. Ideo dicitur de avaro: *Comminuetur, sicut conteritur lagena figuli, contritione pervalida.* — *Septimo,* avarus est similis trunco arboris; nam sicut dominus qui habet truncum in horto, potest inserere ramum cujuscumque generis voluerit: sic diabolus quando potest in corde hominis inserere avaritiam vel cupiditatem, omnia vitia inserit: quia jam habet omnium malorum radicem et principium, juxta illud Apostoli: *Radix omnium malorum est cupiditas.* — *Octavo,* avarus similis est gallinæ, nam gallina naturaliter surda est in Augusto, vel æstate: sic avarus in æstate, idest, in statu meriti, vel in tempore gratiæ, quando debet colligere bonorum operum messem, ad modum gallinæ surdus est, quia non vult audire prædicatores. Unde avaris dicitur in persona Domini: *Vocavi, et renuistis,* etc. — *Nono,* avarus similis est apostemati, quod est proximum cordi, et rei quæ ponitur immediate super pupillam oculi. Apostema enim tunc est periculosum, quando est juxta cor: sic divitiæ sunt mortiferæ quando diliguntur nimio amore; unde dicitur in Psal. *Divitiæ si affluant, nolite cor apponere.* Per eamdem etiam rationem comparatur rei, quæ ponitur immediate super pupillam oculi. Num-

quam enim res bene potest videri, quæ nimis est propinqua oculo: ideo avarus male videt divitias, quia nimis prope apponit mentis oculum, et nimis diligit eas; ideo dicit idem Psal. *Oculos suos statuerunt declinare in terram.*

Damna avaritiæ sunt præcipue novem, *Primo* enim facit hominem nudum, unde dicitur in Apocalypsi: *Dicis quia dives sum, et locupletatus, et nullius egeo; et nescis quia tu es miser, et miserabilis, et pauper, et cæcus, et nudus.* Nota hic quinque infortunia avari; est enim miser, quia divitias cum labore acquirit: miserabilis, quia cum timore custodit: pauper, quia cum dolore perdit: cæcus, quia nihil aliud respicit: et nudus, quia nullum aliud bonum facit. *Secundo*, avaritia facit hominem servum; nam divitiæ non sunt avarorum, sed avari sunt divitiarum; ideo signanter dicit Propheta in Psal. *Viri divitiarum*, non *virorum divitiæ. Tertio*, avaritia facit hominem stultum; nam stultus non præcavet periculum quamvis sit propinquum: sic avarus non fugit periculum inferni, cum sit etiam morti propinquus. Unde dicitur avaro Lucæ 12. *Stulte, hac nocte animam tuam repetent a te*, scilicet dæmones, *hæc autem quæ parasti*, idest, congregasti, *cujus erunt?* quia *Thesaurizat impius, et ignorat cui congregabit ea. Quarto*, avaritia facit hominem abominabilem; unde dicitur in Osea: *Facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerunt.* Non enim mirum est si Deus abominatur avarum, cum ipse tantum Deum contemnat; quia plus diligit nummum, vel obulum quam Deum; cujus signum est, quia pro obulo aliquando non veretur mentiri, nec vult dare obulum pauperi pro amore Dei. *Quinto*, facit insatiabilem: unde avarus comparatur hydropico, qui bibit et numquam satiatur: unde dicit Ecclesiastes: *Avarus non implebitur pecunia. Sexto*, facit hominem insociabilem vel solitarium; nam sicut aves rapaces volant non congregatim, sed solitarie, sic avarus est solitarius semper, quia numquam vult socium in pecunia: unde de avaro dicitur in Ecclesiaste 4. *Unus est, et secundum non habet;* et ideo sua est hæc maledictio quæ ibidem scribitur: *Væ soli, quia si ceciderit, etc. Septimo*, facit hominem obliviosum propriæ salutis: et in signum hujus Manasses, et Ephraim fuerunt fratres, ut habetur in *Genesi*. Manasses interpretatur *oblivio*, Ephraim *fructificans*, vel *crescens*, et figurat avarum, qui est crescens Ephraim, idest, in divitiis, et est Manasses, quia scilicet obliviscitur propriæ salutis. *Octavo*, facit hominem angustiosum; nam dicitur in Ecclesiaste 10. *Labor stultorum affligens eos.* Ideo divitiæ dicuntur spinæ in luco, quia cruciant possidentes, sicut videmus quod spina in pede non sinit quiete dormire. *Nono*, facit hominem tempestuosum, numquam enim cupidus, vel avarus potest habere, nec in conscientia, nec in domo propria pacem: unde dicitur in proverbiis: *Conturbat domum suam qui sectatur avaritiam.* Est enim talis sicut canis, qui dum rodit os, irascitur omni appropinquanti sibi, sive sit extraneus, sive notus; quia vulgo dicitur, *quod canis non vult socium in coquina.*

Filiæ autem avaritiæ sunt duodecim, scilicet usura, rapina, latrocinium, talliæ injustæ, fraus negotiatorum, deceptio advocatorum, acceptio munerum, simonia pro promotione consanguineorum, peccata Anachoitarum, idest, illorum qui promoventur favore et potentia principum, fraus mercatorum, avaritiæ, scientiæ, et iniquitas lusorum.

Ista enim peccata, quæ generat avaritia, figurantur per duodecim duces, quos Ismaël generavit. Ismaël enim erat idololatra, et figurat avarum: de quo dicitur ad Ephesios: *Avaritia est idolorum servitus;* filii ejus recte dicuntur duces, quia fere totus mundus ducitur, et regitur istis duodecim peccatis, quæ ex avaritia nascuntur; nam dicit Isaias c. 56. *Omnes in viam suam declinaverunt, unusquisque ad avaritiam, a summo usque ad novissimum:* et in Jeremia dicitur c. 6. *Quod a minori ad majorem omnes avaritiæ student.*

§ VI. — De Gula.

Ex *Centiloquio*, *Sect.* 23. Sequitur videre de gula quantum ad quatuor, scilicet quantum ad definitionem, oppositionem, differentiam, et filias. Definitur autem gula quantum ad excessum in cibo sic: *Gula est immoderatus amor edendi.* Quantum vero ad excessum in potu, dicitur ebrietas, quam definit Seneca sic; *Nihil aliud definio ebrietatem, quam insaniam voluntariam.* Quantum vero ad excessum cibi et potus, sic potest definiri: *Gula est immoderatus amor alimenti.* Item sic: *Gula est immoderatus amor delectationis ejus quæ est circa, vel secundum gustum.* Secundum hæc gula potest sumi stricte pro immoderantia in cibo, et sic opponitur ei parsimonia: vel large potest accipi pro immoderantia in cibo et potu pariter et sic opponitur ei sobrietas, quæ modum servat in utroque.

Differentiæ sive conditiones gulæ, secundum Isidorum, sunt quatuor, scilicet quid, quantum, quando, quomodo. *Quid* ad ipsam rem pertinet: *quando* si ante legitimum tempus appetat: *quantum* ad immoderantiam refertur: *quomodo,* si nimis ardenter appetat. Secundum beatum Gregorium sunt quinque differentiæ, hoc versu comprehensæ:

Præpropere, laute, nimis, ardenter, studiose.

Præpropere pertinet ad sumptionem cibi ante tempus: *Laute* pertinet ad cibi substantiam. cum scilicet ex se pretiosus et delicatus est: *Nimis* ad cibi quantitatem. *Ardenter* attenditur ex parte affectivæ: *Studiose*, ex parte cognoscitivæ. Duas istas ultimas differentias, secundum sanctum Gregorium, sub illa quæ est quarto modo comprehendit Isidorus.

Ex Diæta salutis cap. 8. **Gula multis rebus detestabilibus comparatur.** *Primo* est squinantiæ similis; nam squinantia est morbus gutturis, et cito suffocat hominem; sic gula, quæ ad litteram est gutturis vitium, faciliter strangulat hominem per peccatum. Unde dicitur in Ecclesiastico cap. 37. *Propter crapulam multi obierunt;* morte quadruplici, scilicet morte naturæ, culpæ, infamiæ, et gehennæ. — *Secundo,* comparatur morbo regio; nam ille morbus requirit magnas expensas, et inde dicitur regius, quia soli reges, et homines potentes possunt specialiter sufficere ad expensas tam grandes: sic gulæ vitium est magnarum expensarum, quod vix potest ei aliquid sufficere; nam dicitur in Ecclesiaste c. 6. *Omnis labor hominis est in ore suo*, idest, quidquid ex labore acquirit, ore suo gulose consumit. — *Tertio*, comparatur bolismo; nam bolismus est caninus appetitus, qui interficit hominem gulosum, quia non potest satiari: sic gula maledicta, ad modum appetitus canini, interficit gulosum, qui numquam potest

satiari. Unde dicitur in Proverbiis c. 13. *Venter impiorum insaturabilis.* — *Quarto,* comparatur gulosus sacco pertuso, vel perforato in fundo, qui quantumcumque ex una parte accipit, tantum ex altera parte perdit: talis saccus est gulosus homo, qui ex una parte habet coquinam ad implendum ventrem, et ex altera latrinam ad evacuandum; et talis est miser homo, qui semper est deditus tam vili officio. Unde dicitur Aggæi c. 1. *Qui mercedes congregavit, et misit eas in sacco pertuso.* — *Quinto,* gulosus comparatur porco, nam porcus est animal deditum gulæ; diabolus autem nutrit et impinguat porcos, et bachones suos, scilicet gulosos, et postea fumum inferni ponit eos, ut in æternum devoret et pascatur: unde dicitur in Matthæo cap. 8. *Si ejicis nos hinc, mitte nos in porcos,* idest, in gulosos. — *Sexto,* comparatur gula fræno; nam sicut sessor ducit equum quocumque voluerit postquam ipsum infrænavit: sic gula ducit gulosum ad omne peccatum, ex quo homo vitio gulæ infrænari se permittit: ideo de guloso dicitur in Psal. 31. *In chamo, et fræno maxillas eorum constringe.* — *Septimo,* comparatur gulosus Esau, qui pro cibo lenticulæ vendidit primogenita sua: sic gulosi pro gula vendunt præmia æterna; nam dicitur in Threnis cap. 1. *Dederunt quæque pretiosa pro cibo.* — *Octavo,* comparatur pisci, et avi; nam sicut piscis per guttur capitur cum hamo, et avis per collum laqueo tenetur; sic gulosus per guttur capitur gulæ vitio, et præcipue inter aves, gulosus similis est avibus pinguibus, propter tria specialiter: Primo quippe quia avis pinguis non potest multum alte volare; sic gulosus nec cælestia desiderare. Item aves pingues, sicut sunt coturnices, in vindemiis quando sunt bene pingues, de facili capiuntur ab accipitre; sic homines dediti gulæ facile vincuntur a tentatione. Item sicut avis pinguis, scilicet accipiter, quando est bene saturatus non vult venire ad manum domini, quantumcumque illi ostendantur carnes: sic gulosi fugiunt manus Dei, quantumcumque ostendat eis carnes rubeas, scilicet benedictæ passionis Christi: nam in Deuteronomio c. 3. dicitur de guloso: *Incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum.* Comparatur gulosus cani, qui ducit cæcum in lutum: nam canis ducens cæcum, propter id quod videt in luto, ducit cæcum in lutum: sic gula ducit gulosum in lutum, scilicet in immunditiam peccati, et ideo suadet Sapiens: *Post concupiscentias tuas non eas.*

Damna gulæ sunt specialiter sex: *Primum est mentis brutalitas* quantum ad rationis defectum; nam dicit S. Petrus: *Hi,* scilicet gulosi, *sunt velut irrationabilia pecora;* et etiam quantum ad defectum compassionis; nulla enim compassione movetur gulosus ad pauperem, et afflictum, ac si esset animal brutum. Unde dicitur in Amos: *Bibentes vinum in phialis, nihil compatiebantur super contritione Joseph,* idest pauperis: exemplum de divite epulone, qui non est compassus Lazaro, cui tamen compatiebantur canes, ejus ulcera lingendo. *Secundum est corporis infirmitas;* nam dicitur in Ecclesiastico: *In multis escis non deerit infirmitas;* et etiam mors triplex, scilicet naturæ, culpæ, et gehennæ. *Tertium est oris loquacitas,* sicut patet de Herode, qui in convivio temere promisit et juravit saltatrici puellæ se daturum quidquid peteret, et ad petitionem ejus præcepit amputari caput Joannis Baptistæ, ut dicitur in S. Marco. *Quartum est inopia rerum. Exem-*

plum de filio Prodigo, qui dissipavit omnia bona sua, quousque fuit ita pauper, quod cupiebat de reliquiis porcorum satiari ; quæ idem sunt quod furfur secundum aliquos, et secundum alios cortices fabarum. *Quintum est carnis luxuria ;* nam ex vicinitate membrorum, scilicet ventris, genitalium, intelligitur confœderatio vitiorum : ideo dicit Jeremias ; *Saturavi eos, et mœchati sunt. Sextum est cordis stultitia ;* unde dicitur in proverbiis : *Quicumque his delectatur non erit sapiens :* et Oseas dicit, quod *vinum et ebrietas auferunt cor.*

Filiæ gulæ sunt duæ ; scilicet gastrimargia et ebrietas. Gastrimargia est excessus in cibo, et dicitur a *castro* et *mergo,* ideo quod anima pergit in castro ventris. Ebrietas est excessus in potu, et dicitur ebrietas, quasi *extra briam ;* nam *bria* dicebatur antiquitus calix vel poculum, qui erat mensura potus ; nam vinum dabatur ad mensuram. Et istæ duæ filiæ sunt illæ filiæ, de quibus dicitur in proverbiis, *Sanguisugæ duæ sunt filiæ dicentes, Affer, affer.* Sanguisuga dicitur venter, quia ad modum sanguisugæ citius obruitur, quam satiatur, ut dicit S. Bernardus. Hujusmodi ergo sanguisugæ, scilicet ventris, duæ sunt filiæ, scilicet gastrimargia, et ebrietas, dicentes, affer : nam gastrimargia dicit, affer cibum ; ebrietas dicit, affer potum : unde vult aliquantulum comedere post potum, et aliquantulum bibere post cibum ; et sic in infinitum.

§ VII. — De Luxuria.

Ex *Diæta salutis.* Luxuria est appetitus immoderatus secundum tactum. De luxuria nota specialiter tria : scilicet quod habet typum odiosum, damnum remorsivum, et partum perniciosum.

Luxuria habet multas figuras detestabiles et similitudines odiosas. *Primo enim* comparatur gehennæ : nam in gehenna sunt specialiter tria, scilicet ignis ardens, vermis rodens, et sulphur fœtens : sic in peccato luxuriæ est ignis concupiscentiæ ; vermis, scilicet remorsus conscientiæ ; et sulphur, scilicet fumus infamiæ : et ideo qui est in peccato luxuriæ, jam quodammodo est in supplicio gehennæ. Unde dicitur in Matth. *Expedit tibi,* scilicet luxuriose, *ut pereat unum membrum,* scilicet illud vilissimum et innominandum, *quam totum corpus tuum mittatur in gehennam.* — *Secundo,* comparatur luxuriosus fatuo mercatori, qui rem pretiosam dat pro vili pretio : sic luxuriosus dat animam suam pro vili pretio, scilicet pro peccato ; unde dicitur in Proverbiis c. 6. *Pretium scorti vix est unius panis, mulier autem pretiosam animam viri capit :* et facit magnam injuriam iste fatuus mercator Christo, qui carissime emerat animam : debuisset enim dixisse diabolo qui emit animas ad tam vile pretium : non possum tibi vendere animam meam, quia alius, scilicet Christus, satis majori pretio emit eam ; juxta illud quod dicit Apostolus 1. ad Corinth. 6. *Empti enim estis pretio magno.* Iste enim fatuus mercator, scilicet luxuriosus, qui tam magnum forum fecit de mercibus suis, non est mirum si cito emisit capitale suum ; et ideo inter omnes peccatores luxuriosus veniet ad judicium pauperrimus ; nam ipse vendidit et destruxit quidquid habebat, scilicet Deum, et Sanctos, animam, famam, gloriam, substantiam, et gratiam. — *Tertio,* comparatur luxuriosus corvo, qui cadaveribus adhæret, ut dicitur in *Genesi :* sic facit luxuriosus, quia

dimissa arca continentiæ, et castitatis, adhæret cadaveribus, idest, delectationibus immundis. — *Quarto,* luxuriosus comparatur fatuo bellatori, scilicet inermi, qui vix cavet hostem suum, quando ipsum melius videt armatum; arma namque diaboli sunt mulieres, illæ enim sunt balistæ diaboli de longe infigentes: tunc enim fatuus est luxuriosus, qui non curat hostem suum fugere: sed attendit pulchritudinem balistæ. Similiter mulier compta, et pulchra cum suis ornamentis est gladius diaboli bene scindens, et bene limatus. Luxuriosus est tantum infatuatus et attentus circa pulchritudinem istius gladii, quod non curat fugere ictum inimici sui. Similiter mulieres sunt castra in quibus diabolus ponit vexilla, idest, diversa paramenta: luxuriosus nimis appropinquat ad castrum ubi videt arma diaboli; quia non cavet, percutitur et jaculatur, tantum tactus est pulchritudine vexillorum! unde bene figuratur luxuriosus per Abimelech, de quo dicitur Judic. cap. 9. *quod veniens ad oppidum Abimelech, appropinquavit ad turrim, et ecce una mulier fragmen molæ desuper caput ejus jaciens, confregit caput ejus, cerebrumque effudit.* Abimelech iste nimis appropinquans ad turrim, est homo luxuriosus, incaute appropinquans ad mulierem; fragmen molæ quod mulier jecit, et Abimelech interfecit, est tentatio quæ a muliere procedit, et miserum luxuriosum interfecit. — *Quinto,* comparatur luxuria sagenæ, nam sagena omne genus piscium capit, nec facit aliquam differentiam; sed quidquid invenit apprehendit: sic peccatum luxuriæ fere totum mundum involvit: nam dicitur de diabolo Habacuc cap. 1. *Qui piscatur cum hac sagena, totum in hamo sublevavit, totum traxit in sagena sua.* — *Sexto,* comparatur luxuria igni græco: ignis enim græcus horribiliter ardet, et aquas comburit, et vix potest extingui: sic ignis luxuriæ, etiam in frigidis et mortificatis ardet, et fere omnia devorat; nam dicitur de luxuria: *Ignis est usque ad consummationem devorans.* Et in Joële cap. 1. *Ignis,* scilicet luxuriæ, *comedit speciosa deserti,* idest, pulchros viros et mulieres hujusmodi. Et nota quod ignis iste græcus consuevit extingui cum duobus: scilicet cum arena, et cum aceto: quia luxuria habet ista duo magna remedia, arenam, idest, considerationem infructuositatis hujus mundi, et acetum, idest acrimoniam et austeritatem pœnitentiæ. — *Septimo,* comparatur luxuriosus equo: nam equus nihil valet sine calcaribus, et fræno: sic homo nisi habeat frænum continentiæ cum calcaribus pœnitentiæ, efficitur inutilis ad modum equi non frænati, propter luxuriæ lasciviam: ideo dicitur in Psal. *Nolite fieri sicut equus, et mulus.* — *Octavo,* comparatur luxuriosus navi, quæ a nauta sine ullo gubernatore ducitur; sed solum aquæ fluxum sequi permittitur; juxta illud quod vulgo dicitur: *Qui radit ad votum suum, radit ad dolorem suum:* navis enim nunquam per se ad portum ducitur, nisi recte a nauta ducatur, vel regatur: caro nostra est navis, et spiritus est nauta, sed nunquam caro veniet ad portum salutis, nisi a spiritu ducatur gubernaculo virtutis: imo sequeretur fluxum aquæ, idest, impetum luxuriæ, et tandem præcipitaret hominem in mare oceanum damnationis æternæ. In figura hujus dicitur in Matth. quod *navicula operiebatur fluctibus:* quia vere caro nostra mergeretur fluctibus tentationis, nisi adesset auxilium divinæ virtutis. — *Nono,* comparatur luxuria stercori, et luto, propter vilitatem; nam sicut porcus movetur

in luto, equus jacet in proprio fimo: sic luxuriosi perseverantes, interdum moriuntur in proprio peccato; et ideo dicitur in Joële: *Computruerunt jumenta in stercore suo:* super quo dicit S. Gregorius: *Jumenta in stercore suo putrescere, est luxuriosum in fœtore luxuriæ vitam finire.*

Damna luxuriæ sunt sex: *Primo* enim hominem ducit ad maximam paupertatem: aufert siquidem gloriam, gratiam, et propriam substantiam; sicut filius prodigus, per quem luxuriosus figuratur, dissipavit substantiam suam in meretricibus, vivendo luxuriose. *Secundo,* dejicit in pessimam servitutem, facit enim quod turpior et vilior pars quæ est in homine, dominetur ei. Hæc servitus figuratur per servitutem Ægypti, quæ erat servitus luti, et lateris, ut dicitur in Exodo, per quam bene intelligitur luxuria quæ est servitus lutosæ delectationis. *Tertio,* projicit hominem in maximam vilitatem, quia hominem qui similis est Deo, et Angelis, facit esse parem brutis: unde dicitur in Psalmo: *Homo cum in honore esset non intellexit,* scilicet quod ad imaginem Dei creatus sit, *comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis. Quarto,* luxuria hominem omni ratione, sicut animalia bruta turpiter infatuat: sicut patet in Salomone, qui tantæ fuit sapientiæ, et tamen de ipso dicitur quod *depravatum est cor ejus propter mulieres. Quinto,* hominem acriter mortificat; occidit enim triplici morte, scilicet morte culpæ, morte infamiæ, morte gehennæ; et ideo dicitur in Ecclesiaste: *Inveni amariorem morte mulierem:* mors enim naturæ simplex est, et transitoria: sed mors luxuriæ multiplex est, et sempiterna. *Sexto,* hominem fortiter illaqueat: unde dicitur etiam in Ecclesiaste de muliere: *Laqueus venatorum est,* idest, dæmonum, qui venantur animas peccatorum: *Sagena cor ejus, vincula sunt manus illius.* Et nota hic de muliere triplex genus capturæ; scilicet laqueum quo capiuntur volatilia, sagenam qua capiuntur natatilia; et vincula, quibus capiuntur animalia sylvestria, et terrestria. Luxuria vero capit volatilia, idest superbos: natatilia, idest delitiosos: et animalia terrestria, idest avaros; et sic fere nihil sibi evadit.

Filiæ luxuriæ sunt quinque, scilicet *fornicatio,* quæ fit cum muliere soluta: *adulterium,* quod fit cum conjugata: *stuprum,* quod est cum virgine, vel religiosa: et *incestus,* qui est cum affine, vel consanguinea: et *peccata contra naturam.* De his quinque filiabus habetur figura in quarto Regum, ubi dicitur quod *quarta pars cadi stercoris columbarum, quinque argenteis vendebatur.* Stercus columbæ, quæ est avis luxuriosa, figurat immunditiam luxuriæ; quinque argentei quibus stercus emitur vel venditur, sunt quinque ista peccata, quibus delectatio luxuriæ procreatur. Et bene quarta pars cadi stercoris emitur quinque argenteis, quia cum quatuor sint in peccato luxuriæ, scilicet cogitatio, delectatio, consensus, et operatio; unum solum de istis, scilicet delectationem, idest quartam partem peccati præcipue eruit, et procurat luxuriosus.

Ab his omnibus vitiis supradictis nos clementer absolvat, et potenter eripiat Pater, Filius, et Spiritus sanctus. Amen.

Hæc omnia ex diversis Seraphici Doctoris libris excerpta ideirco hic inserenda duxi, ut singulorum vitiorum fontem detegere, indeque scaturientes malorum rivos percipere posset lector.

IMPRIMATUR:

Fr. Albertus Lepidi O. P. S. P. A. *Magister.*

IMPRIMATUR:

Joseph Ceppetelli, Archiepiscopus Myrensis, *Vicesgerens.*

INDEX

DISPUTATIONUM, ARTICULORUM, SECTIONUM, ET QUÆSTIONUM

Quæ in hoc Quarto Tomo continentur.

pag.

TRACTATUS SECUNDUS.

De Creaturárum Corporalium, seu totius Mundi formatione, et ordinatione 5

DISPUTATIO PRIMA.

De opere primæ Diei . . . 6
Quæres I. Quid significare voluerit Moyses per hæc vocabula: In principio creavit Deus. . . . . ib.
Quæres II. Quid per Cælum, et Terram Moyses intellexerit 12
Quæres III. Quid significetur per hæc vocabula: Tenebræ erant super faciem abyssi. 22
Quæres IV. Quid indigitent hæc sequentia verba, Spiritus Domini ferebatur super aquas 24
Quæres V. Qualiter accipienda sint hæc verba: Dixit Dominus: Fiat lux 26

DISPUTATIO SECUNDA.

De opere secundæ diei. . . 32
Quæres I. Quid nomine Firmamenti hic significetur . ib.
Quæres II. Quid significetur per Aquas quæ sunt supra Firmamentum 35
Quæres III. Cur Moyses non dixerit hac die, id quod dixit in ceteris: Et vidit Deus quod esset bonum. . . . 38

DISPUTATIO TERTIA.

De opere tertiæ diei . . . 40
Quæres I. Cum aqua ante diem tertium omnem undique terram operiret, qua ratione potuerit tertia die tota in unum locum terræ congregari . . . . . ib.

pag.

Quæres II Qualiter aquæ in unum colligi queant. . . 45
Quæres III. Qualiter terra hoc ipso tertio die herbam virentem dicatur germinasse 46

DISPUTATIO QUARTA.

De opere quartæ diei . . . 47
Quæres I. Cur tantum quarto mundi orientis die, Deus, Solem, Lunam, et Astra formaverit 48
Quæres II. Unde facta sint sidera 49
Quæres III. Quid significetur his verbis: Fiant luminaria in firmamento Cæli . . . 50
Quæres IV. Quo sensu Sol, et Luna dicantur duo luminaria magna. 51

DISPUTATIO QUINTA.

De operæ quintæ diei . . . 52
Quæres I. An Aves ex aqua, sicut et Pisces, formatæ fuerint. . . . . ib.
Quæres II. Cur pisces proprio nomine non expresserit Moyses, sed reptilia nominaverit. 55
Quæres III. Quid significare voluerit Moyses per Cete grandia . . . . . ib.

DISPUTATIO SEXTA.

De opere sextæ diei. . . . 57
Quæres I. An omnes animalium species a Deo conditæ sufficienter præfatis Moysis verbis exprimantur . . . 59
Quæres II. An minutissima animalia, et quæ ex putri materia formari solent etiam ipso sexto die Deus creaverit . . . . . ib.

pag.

Quæres III. An etiam productæ sint a Deo hac die hibrides, seu animalia, quæ ex diversa specie generantur 60
Quæres IV. An producta sint animalia in igne sicut in aqua . . . . . ib.
Quæres V. An res meliores Deus potuerit facere, vel creare, quam creaverit, et fecerit 61
Quæres VI. An revera Deus post universi productionem cessaverit ab omni opere suo. 62

TRACTATUS TERTIUS.

De mirando Hominis opificio, ejusque varia sorte . . . 65

DISPUTATIO PRIMA.

De statu pure naturali hominis: Seu de nativis, et ingenitis hominum dotibus . 66
ARTICULUS I. De naturali hominis statu, et ingenita ejus præcellentia 67
Quæstio I. An possibilis sit naturæ puræ status . . . ib.
Quæstio II. Qualis esset Naturæ puræ status, seu an iisdem corporis et animæ defectibus, quibus nunc præmimur, subjaceret . . 84
Quæstio III. Qualiter homo per ingenitas suas præcellentias cunctis creaturis præcellat 98
ARTICULUS II. De Dignitate, et præcellentia humani Corporis 103
Quæstio I. Qualis, et quam miranda sit humani Corporis fabrica 104
Quæstio II. Quanta sit hominis dignitas ex recta ejus dispositione 115
Quæstio III. Quanta sit humani Corporis dignitas ex ejus unione cum anima rationali 120
ARTICULUS III. De Animæ rationalis dignitate, et præcellentia 124
Quæstio I. Quid, qualis, et ex quo sit Anima rationalis. 125

pag.

Quæstio II. An, et quomodo anima rationalis formata sit ad imaginem, et similitudinem Dei 139
Quæstio III. In quo maxime sita sit ratio imaginis et similitudinis Dei in homine. 146
Quæres, An sit aliquod discrimen inter esse imaginem, et ad imaginem Dei. 152

DISPUTATIO SECUNDA.

De statu naturæ innocentis . 153
ARTICULUS I. De Paradiso terrestri protoparentum innocentium domicilio . . . ib.
Quæstio I. Quid sit Paradisus terrestris 154
Quæstio II. Quis, et qualis sit Paradisi terrestris situs. 161
Quæstio III. Quænam sit Paradisi terrestris magnitudo, et amœnitas 176
Quæstio IV. Quibus præcipuis arboribus Paradisus terrestris fuerit consitus . 183
ARTICULUS II. De naturalibus, et ingenitis hominis innocentis dotibus. . . . 204
Quæstio I. Quænam fuerit Protoparentum corporea formatio, et exercitatio . . . 206
Quæstio II. Qualis, et quanta fuerit Protoparentum in statu innocentiæ sapientia, et scientia 217
Quæstio III. Qua ratione propagatum esset genus humanum in statu innocentiæ. 224
ARTICULUS III. De eximiis hominis innocentis corporis, et animæ supernaturalibus dotibus 231
Quæstio I. Quæ, et qualis fuerit primorum Parentum justitia originalis 232
Quæstio II. Qualis, et quanta fuerit gratia primis Parentibus concessa 239
Quæstio III. An, et quale homo innocens dominium habebat in animantes, et alios homines 253

DISPUTATIO TERTIA.

De statu naturæ lapsæ. . . 259

pag.

ARTICULUS I. De tentatione, lapsu, et pœna primorum Parentum 261
SECTIO I. De tentatione primorum Parentum. . . . ib.
QUÆSTIO I. Quonam instrumento Diabolus usus fuerit ad primos Parentes tentandos . . . . . ib.
QUÆSTIO II. Quonam motivo ductus fuerit diabolus, ut Protoparentes nostros tentaret 266
QUÆSTIO III. Quis fuerit serpentinæ tentationis progressus, et ordo 270
SECTIO II. De primariæ Legis impositione, transgressione, et vindicta 276
QUÆSTIO I. Qua de causa Deus Legem præscripserit Protoparentibus non edendi ex fructu arboris scientiæ boni, et mali . . . . . ib.
QUÆSTIO II. Quonam mortali peccato divinam Legem sibi præscriptam Adamus, et Eva primario fuerint transgressi. 286
QUÆSTIO III. Qualis, et quanta fuerit peccati primorum Parentum gravitas 293
SECTIO III. De pœna primis Parentibus ob eorum perduellionem irrogata . . 299
QUÆSTIO I. Quibusnam specialibus pœnis primi Parentes in sui reatus vindictam fuerint affecti . . . 300
QUÆSTIO II. Quid primis Parentibus contigerit post divinam in eos animadversionem 307

pag.

ARTICULUS II. De peccato originali ab Adamo in omnes ejus posteros grassante 315
QUÆSTIO I. Quibus momentis probari possit originalis peccati existentia 316
QUÆSTIO II. Quid sit peccatum originale 343
QUÆSTIO III. Qualiter, et in quos peccatum originale traducatur 365
QUÆSTIO IV. Quinam sint præcipui effectus peccati originalis 379
QUÆSTIO V. Quænam sint pœnæ propter peccatum originale luendæ post mortem. 387
ARTICULUS III. De peccato personali 403
SECTIO I. De peccato personali generatim spectato. ib.
QUÆSTIO I. In quo maxime consistat ratio formalis peccati. . . . . ib.
QUÆSTIO II. Quotuplex, et qualis sit peccatorum divisio. 418
QUÆSTIO III. A quibus petenda sit specifica, et numerica peccatorum distinctio. 441
QUÆSTIO IV. An, et quas peccatum habeat interiores causas efficientes 446
QUÆSTIO V. Quænam sint causæ exteriores peccati . 459
QUÆSTIO VI. De Affectionibus peccatorum 470
SECTIO II. De Peccatis Capitalibus sigillatim . . . 473

INDEX

RERUM ET SENTENTIARUM, QUÆ IN HOC QUINTO VOLUMINE CONTINENTUR.

pag.

A

Abyssus.

Abyssus quid significet . . 22

Acedia.

Acediæ definitiones 484
Acedia quibus virtutibus opponatur . . . . . ib.
Acedia sex habet filias. . . ib.
Acediæ multiplex similitudo. ib.
Acediæ damna sunt septem . 485
Acedia ex suo genere est peccatum veniale 486

Actus.

Actus malus qualiter sit capax rectitudinis 412
Actus per se malus qualiter dici possit privatus rectitudine, quam habere potuit . 413
Actus externus potest procedere a voluntate per puram omissionem actus interni . 427
Actus non prohibitus potest esse malus moraliter, et initiative, non vero formaliter, et complete 415
Actus, qui ex se est peccatum veniale, potest fieri mortalis quatuor modis 439
In actu peccaminoso septem sunt distinguenda. . . . 406

Adam.

Nomen *Adam* interdum cuilibet homini tribuitur . . 311
Adam dicitur amisisse naturalem possibilitatem, sed revera non perdidit . . . 74
Adam formatus est extra Paradisum 208
Adamus habuit rerum omnium cognitionem naturalem perfectissimam 218
Adamus non fuit deceptus, sed Eva. 219
Adamus novit siderum, et elementorum naturales proprietates 220

pag.

Adamus fuit omnibus posteris sapientior, etiam Salomone. 220
Adamus habuit notitiam rerum supernaturalium 221
Adamus novit supernaturali lumine: 1. Deum auctorem gratiæ, et gloriæ: 2. Mysterium SS. Trinitatis: 3. Divini Verbi Incarnationem: 4. Angelorum casum: 5. Sui ipsius cognitionem, non vero suum lapsum 222
Adamus potuit peccare venialiter in statu innocentiæ . 211
Adamus Eva longe præstantior erat 273
Adamus quid ageret dum Eva tentabatur 275
Adamus Dei præceptum violavit, ne Evam contristaret. 289
Adamus sepultus est in Palæstina 310
Adami corpus dicitur formatum ex quatuor mundi partibus 206
Adami contemplatio ita erat sublimis, ut frequenter esset extatica 224
Etymon nominis *Adam* . . 206
Cur Deus Adamo non maledixerit, sicut et serpenti . . 305

Amor.

Amor Dei est duplex, naturalis, et supernaturalis . . . 78
Amor castus Dei quid sit. . 80
Qualiter S. Augustinus asserat omnem amorem vel esse charitatem, vel cupiditatem . 81

Amicitia.

Mira corpus inter et animam amicitia 121

Anima.

Animæ collatio cum corpore in triplici statu, innocentiæ, culpæ, et gratiæ 104
Anima rationalis est vere for-

pag.

ma non assistens, sed informans 120
Animam rationalem cur Deus corpori unierit, triplex est ratio . . . . . ib.
Anima corpore est præstantior. ib.
Anima copori summam dignitatem confert in ordine naturæ 121
Anima corpori quanta conferat in ordine gratiæ 122
Anima qualiter conferat ad corporis beatitudinem . . ib.
Animæ dignitatis egregia commendatio 123
Animæ dignitas tanta est, ut eam Deo adæquaverit Plato. 124
Animam esse ex traduce docuit aliquando Sanctus Augustinus 126
Animam rationalem spiritualem esse docent S. Scriptura, SS. Patres, Philosophi, et ratio . . . . . ib.
Animæ spiritualitas impugnatur 128
Anima corporis passionibus qualiter afficiatur 129
Animæ immortalitas probatur . . . . . ib.
Animam mortalem esse dicunt impii, ut liberius peccent . 131
Animæ operationes duobus modis a corpore pendent . 133
Anima rationalis non est ex traduce . . . . . ib.
Animam rationalem cur Deus infundat in corpore per adulterium genito 139
Anima est imago Dei secundum quod Divinam Trinitatem adumbrat 150
Anima una non magis inficitur peccato originali, quam altera 379

Animal.

Animalia aquatica longe grandiora sunt terrestribus . . 56
Animalia terrestria cur Deus condiderit sexta die . . . 57
Animalium terrestrium omnes species sexta die conditæ sunt 59
Animalia quædam an sint igne creata 60
Animalia etiam sævissima homini innocenti subjici possunt quatuor modis . . . 253

Appetitus.

Appetitus sensitivus an perfecte paruisset rationi in statu innocentiæ, incertum indicat Doctor 238

Aqua.

Aquarum egregia commendatio 25
Aquis sanctitas est indita. . 26
Aquæ super firmamentum quare sint positæ 36
Aquæ non sunt supra cælum sidereum 38
Aquæ in eum locum quem occupant primitus confluxerunt 13

Arbor.

Arborum species tres fuerunt in Paradiso 183
Arbor vitæ quid sit, et quæ ejus virtus 184
Arbor vitæ diuturnitatem, non vero immortalitatem contulisset 187
Arboris vitæ virtus fuit supernaturalis 198
Arbores Paradisi semper suis foliis virent 199
Arbores Paradisi exsiccari potuissent, sed aliis succrescentibus 200
De Arboribus Paradisi egregia S. Bonaventuræ doctrina . 184
De Arboribus scientiæ boni, et mali varia figmenta . . 183
De Arbore vitæ Hebræorum fabula 187

Avaritia.

Avaritia multiplices habet comparationes 186
Avaritiæ damna sunt novem. 188
Avaritiæ filiæ sunt duodecim. ib.

Auxilia.

Auxilia gratuito concessa sunt, vel supernaturalia, vel naturalia 68

B

Baptismus.

In Baptismo plena fit peccatorum remissio. 89
Tria sunt hominum genera sine Baptismo decedentium. 390

pag.

Parvuli sine Baptismo decedentes nullam habebunt pœnam, nec sensus externi, nec interni. 390

Benedictio.

Quare Deus suam benedictionem animantibus terrenis, et aqueis, et aëreis non fuerit largitus 60

C

Cæcitas.

Cœcitas cordis non est formaliter peccatum 351

Calamitas.

Calamitas corporis duplex est: naturalis scilicet, et pœnalis. 84

Calamitates omnes tum corporis, tum animæ ab originali peccato derivantur . . . 379

Canticum.

Canticum puerorum non recenset res eo ordine, quo productæ sunt 38

Causa.

Causæ efficientes peccati quænam sint. 446

Christus.

Christus Dominus non fuit originali peccato infectus . 376

Christus non solum pro peccato originali, verum et pro actuali passus est. . . . 400

Christus non tantum non assumpsit defectus, qui sunt formaliter peccata, sed et eos, qui sunt peccata virtualiter 353

Cælum.

Cælum, et Terra, et Aqua ante primum diem creata sunt; ex eis autem cætera fuerunt producta 23

Cælum empireum primo die creatum est . . . . . ib.

In Cæli creatione cur Deus non dixit, fiat 30

Cognitio.

Cognitio Dei est quadruplex. 217

Cognitio qualis requiratur ad malitiam moralem, et formalem. 445

Concupiscentia.

Concupiscentia tripliciter usurpatur 84

pag.

Concupiscentia existere posset in statu pure naturali . 94

Concupiscentiam Deus sinit esse in homine juxto . . ib.

Concupiscentia non est peccatum ex Jacobo. 348

Concupiscentia quomodo pariat peccatum 349

Concupiscentia non est peccatum formaliter sed est effectus peccati originalis, et causa actualis 350

Concupiscentia non opponitur rectæ rationi formaliter, sed causaliter. 352

Concupiscentia tunc dicitur peccatum cum ei succumbit homo . . . . . ib.

Concupiscentiæ motus non sunt experti primi parentes, dum erant innocentes . . 232

Concupiscentiæ motus omnes non sunt peccata: sed ii tantum, quibus homo cadere premitur in pœnam præcedentis peccati 351

Quomodo intelligendus sit S. Augustinus dum concupiscentiam appellat peccatum. ib.

Cur tam acriter invehatur S. Augustinus in concupiscentiam 373

Corpus.

Corporis humani fabrica, quam miranda sit 103

Corpus confert animæ ad scientias capessendas 104

Corpus humanum Dei manibus figuratum est. 105

Corpus humanum ex materia elementari formari debuit . 106

Corpus qualiter sit intelligendum esse corruptum, et ejus consortio anima maculari : 351

Corporis humani egregia delineatio 108

Corporis vilitatis expressio . 123

D

Dæmon.

Dæmon quare Evam prius, quam Adam tentaverit . . 272

Denominare.

Denominari potest res aliqua extrinsece ab aliquo extrin-

pag.

seco moraliter, non vero physice 143

Deus.

Deus qualiter dicatur die septima quievisse 62
Deus qualiter dicatur mortis et non mortis, necnon et afflictionis corporeæ, ac miseriæ artifex. 90
Deus qualiter solus dicatur immortalis 132
Deus qualiter non permiserit diabolo, ut aliam, quam serpentis figuram assumeret ad tentandos primos parentes . 263
Deus variis modis dicitur causa peccati. 459
Deus non est causa peccati, nec ipsius auctor 461
Deus non concurrit ad actum peccaminosum ut causa particularis, et determinans, sed ut universalis, et determinata 462
Deus non necessitat, nec inducit ad peccatum . . . 464
Deus non permittit aliqua mala fieri nisi propter aliqua bona, quæ exinde oriunda prævidet 466
Deus indurat interdum homines privative . . . . . ib.
Deus perversa voluntate uti voluit ut opus nostræ salutis, et redemptionis perficeret 467
Deus quare dicatur causa entitatis peccati, non vero malitiæ . . . . . ib.
Deus, an concurrat ad formale peccati, tamquam causa particularis . . . . . ib.
Deus cur dicatur causa actus boni moraliter, non vero mali 468
Dei nomen quare in plurali a Moyse scriptum fuerit . 12
Deus quas, et qualiter res præstantiores condere potuerit. 61

Diabolus.

Diabolus facilius mulierem, quam virum expugnavit. 274
Ut diabolus bestia tamquam instrumento uteretur ad tentandos primos parentes triplici ratione congruum erat. 262

pag.

Ut diabolus serpentis figuram assumeret ad tentandos primos parentes congruum quoque erat 263

Dies.

Dies primus mundi respondet primæ hebdomadæ . . . 31
Dies tertia duplici opere fuerit commendabilis 40
Die quinta piscium, et avium genera fuerunt formata. . 53

Differentia.

Differentia inter hominem peccatorem, et in puris naturalibus constitutum 235
Differentia inter malum, peccatum, et culpam 403

Dissimilitudo.

Dissimilitudo duplex in Deo. 357

E

Ejectio.

Ejectio Adami e Paradiso . 307
Ejecti e Paradiso primi parentes, Judæam et Palestinam incoluere 310

Elohim.

Elohim nomen Dei quid significet 11

Eva.

Eva formata est in Paradiso. 209
Eva quare fuerit formata ex Adami costa. 211
Evæ nominis etymon unde derivatum sit 207
Evæ nomen an fuerit ante lapsum impositum, incertum est . . . . . ib.
Evæ dignitas quanta fuerit . 272
Eva inferior fuit Adami nobilitate . . . . . ib.
Eva cur ad colloquium serpentis non obstupuerit . . . ib.

Excrementum.

Quænam excrementa habuisset homo innocens. . . . 227

Exhortatio.

Exhortatio eximia ad conjuges 275

F

Facultas.

Facultas triplex distinguenda est in homine, unde oritur totuplex appetitus. . . . 380

pag.

Figmentum.

Figmentum cordis quid significet 317

Figura.

Figura duplex est, corporea et spiritualis 144

Firmamentum.

Firmamentum factum est die secunda 32

Firmamentum quid sit. . . 34

Firmamentum totum spatium, quod est Cælum inter et Terram comprehendit . . 35

Flumen.

Quæ sint Flumina Tygris, et Euphrates 169

Quæ sint duo alia Flumina, Phison, et Geon 171

G

Generatio.

Generativa vis ad animam spectat per modum agentis, et ad corpus per modum illius quo producitur . . . 138

Gloria.

Vana gloria utrum, et quando sit peccatum mortale, aut veniale 476

Gratia.

Gratia non est homini, neque Angelo naturalis 71

Gratia dupliciter naturam perficit. 1. Juvando: 2. Ejus defectus emendando . . . 240

Gratiam divinam recuperarunt primi parentes per pœnitentiam. 312

Gratiæ, et justitiæ originalis privatio tollitur tantum consequenter per Baptismum . 358

Gratiæ privatio perseverans non potest esse absque peccato 422

Nomine gratiæ quid significetur 74

Duplex est confirmatio in gratia: una tollit posse peccare, altera tollit de facto peccare: prima solis Beatis, secunda hominibus innocentibus potuisset competere . 250

Gula.

Gulæ definitiones variæ sunt. 489

pag.

Gulæ differentiæ sunt quatuor 489

Gulæ variæ comparationes . ib.

Gulæ damna quot et quæ sint. 490

Gulæ filiæ duæ sunt . . . 491

Egregia Tertulliani contra Gulam sententia 287

H

Habitus.

Habitus vitiosus in statu innocentiæ quare non generetur ex peccato veniali . . 249

Homo.

Homo in statu naturæ puræ et innocentis mortalis esset. 85

Homo juxta triplicem statum triplicis generis dotes, et operationes habet 116

Homo quare formatus sit ex terra 208

Homo in statu innocentiæ triplicem habuit cognitionem. 217

Homo in statu innocentiæ varias habebat dotes, variasque virtutes, quas per peccatum amisit 231

Homo quare dicatur vulneratus in naturalibus. . . . 236

Homo qualiter admisso peccato veniali statum innocentiæ potuisset deserere, et pœnas pro ipso luere. . . . 246

Homo innocens habuit dominium universale in animantes 253

Homo non est substantialiter malus 346

Homines ex matrimonio, immo ex adulterio procreati boni sunt secundum opus Dei, mali vero secundum opus Adami 336

Hominis multiplex encomium 66

Hominis triplex est status, ac perfectionum genus . . . 98

Homo cæteris omnibus præcellit 99

Hominis perfectionis detegendæ triplex est modus . . 98

Hominis causæ quatuor sunt. 207

Hominis curvitas quid sit. . 233

pag.

I

Ignoratia.
Ignorantia triplex est . . . 85
Ignorantia an vigere possit in statu innocentiæ 91
Ignorantia multiplex distinguitur 417
Ignorantia vincibilis interdum est causa peccati . . 149
Ignorantia vincibilis non est causa peccati directa . . 150
Ignorantia non est speciale peccatum distinctæ malitiæ ab eo, quod ratione illius committitur 451
Ignorantia invincibilis excusat a peccato. 152
Ignorantia invincibilis triplex est 456
Ignorantia est pœna peccati. 457
Ignorantia eodem modo dicitur peccatum quomodo concupiscentia 458

Imago.
Discrimen inter rationem imaginis, et vestigii 139
Duplex est in imagine imitatio 140
Quid præcise significent hæc verba *ad imaginem, et similitudinem*. . . . . ib.
Hominem ad imaginem Dei formatum esse, probat Seraphicus Doctor . . . . ib.
Septem potissimum sunt rationes morales cur Deus hominem ad sui similitudinem, et imaginem creaverit . . 141
Discrimen inter imaginem, et similitudinem 145
Homo non est formatus ad imaginem solius Filii Dei. 147
Imago non debet esse perpetua formaliter, sed sufficit, quod sit talis fundamentaliter 152
Cur homo ab aliquibus dicatur non imago, sed ad imaginem Dei . . . . . ib.

Immortalitas.
Immortale, et mortale tribus modis usurpantur 132
Immortales esse dicuntur Angeli, et animæ rationales non natura, sed gratia . . ib.

pag.

Imperium.
Imperium hominis in homines duplex est. 251
Imperium in animantes habuit homo innocens . . . . . ib.
Imperium in animantes viguit in sanctissimis etiam post lapsum, cæteri cum difficultate illud imperium obtinent 255
Imperium civile fuisset inter homines in statu innocentiæ 256

Inclinatio.
Inclinatio triplex est hominibus ad bonum prosequendum 380

Infantes.
Infantes an habeant causam moralem transgressionis Adæ 361

Injustitia.
Injustitia an in Deo sit . . 257
Injustitiæ, aut justitiæ nomine S. Anselmus intelligit actualem, non vero habitualem justitiam, aut injustitiam . . . . . ib.

Instans.
Cœlum, et Terra, et Elementa condita fuerunt in instanti. 28

Invidia.
Invidia est vitium diabolicum. 266
Invidia ex suo genere est peccatum mortale 478
Invidia infert quadruplicem dolorem . . . . . ib.
Invidia multas patitur divisiones odiosas . . . . . ib.
Invidiæ multiplex definitio . 477
Invidiæ quot, et quæ sint filiæ 478
Invidiæ quinque sunt damna. 479

Ira.
Iræ definitiones quot, et quales sint 480
Iræ reatus quantus sit, et qualiter puniendus. 481
Iræ quot, et quæ sint filiæ ex S. Gregorio . . . . . ib.
Iræ species sunt tres ex S. Damasceno 482
Iræ figura multiplex. . . . ib.
Iræ damna sunt quinque . . 483
Ex ira quot, et quanta mala procedant. 481

pag.

Ira qualiter, et quando sit peccatum mortale. . . . 183

Jus.

Jus Dei ad odium, et pœnam est objectum condonationis. 125

Justitia.

Justitia originalis quare sic dicta, et quid sit 233
Justitia originalis revera non erat donum supernaturale. 234
Justitia originalis adæquate distinctos habitus complectebatur 237
Justitia originalis distinctum requirebat subjectum . . 238
Justitia originalis erat distincta a gratia sanctificante . 236
Justitia originalis quid præbebat in intellectu speculativo, quid in pratico, quid in voluntate, quid tandem in appetitu sensitivo. . . 238

L

Lapsus.

Lapsus primorum parentum, quam fuerit toti humano generi exitiosus 260
Egregia S. Chrysostomi de lapsu primorum parentum doctrina 259

Laus.

Laus appetitur quadruplici fine. 477

Lex.

Lex primis parentibus imposita fuit matrix omnium legum, et Decalogi præludium, ac synopsis. . . . 276

Luna.

Luna quare dicatur luminare magnum 52

Lux.

Lux quid significet. . . . 26
Lux ab initio fuit formata . 27
Lux primigenia fuit corporea, et sensibilis 28
Lux primigenia non illuminavit totum terrae, et aquæ globum . . . . . ib.

Luxuria.

Luxuriæ varia, et multiplex similitudo 491
Luxuriæ damna sex recensentur. 493

pag.

M

Maledicere.

Cur Deus Adamo non maledixerit sicut et serpenti . . 305
Quomodo Deus maledixerit terræ . . . . . ib.
Cur potius maledicta fuit terra, quam quodlibet aliud elementum . . . . . ib.

Maledictio.

Qualiter fuerit terra post maledictionem . . . . . ib.

Malum.

Etiamsi non detur summum malum simpliciter potest tamen dari secundum quid, et in genere 379

Mare.

Mare non est terra altius . 41
Mare unum est licet pro diversis varias sortiatur appellationes 43

Mons.

Qualis dicatur altiorum montium ubertas 165
Mons Calvariæ unde nomen acceperit. 310
Montes omnes non fuerunt diluvio deportati, nec omnia sepulcra diruta . . . 311

Mors.

Mors fuit pœna sancita pro primo peccato 283
Mors denuntiata pro transgresso praecepto animam spectabat, sed maxime corpus. 284
Mors hominis quadruplex assignatur 285
Triplici de causa Deus potius mortem, quam pœnas inferni fuit ei minatus. . . 283

Mundus.

Mundus factus est ex nihilo a Deo 8
Mundus triplex est, quem homo compendio tenet . . 98

N

Natura.

Natura quamvis recta potest deficere 96
Natura humana quomodo dicatur propagari 343

pag.

Naturale.

Naturale sumi potest duobus modis 342
Quare quædam naturalia sint pudenda 95

O

Omissio.

Omissio culpabilis nulla datur sine aliquo actu positivo intellectus 426
Omissio ut complete ponatur vi motivi tria requiruntur. 431
Omissio ordinatur ad motivum, et motivum est causa suspendendi actum, et omittendi . . . . . ib.
Omissio culpabilis est peccatum quatenus est omissio. 432

Opposita.

Oppositum non semper est effectus similis ipsis . . . 252

Opus.

Opus divinæ potentiæ in Incarnatione Ver biest triplex. 123
Opera Domini præcipua tria sunt, scilicet creationis, redemptionis, et beatificationis 122

P

Paradisus.

Paradisus terrestris locus est corporeus, et sensibilis . . 155
Paradisus terrestris locus est aliquis determinatus. . . 158
Paradisus terrestris non fuit extra hunc orbem . . . 160
Paradisus terrestris fuit in Oriente constitutus . . . 162
Paradisus terrestris ob diluvium cavendum non debuit in altiori loco, et monte constitui 166
Paradisus in Mesopotamia fuit constitutus . . . . . ib.
Paradisus triplex distinguitur. 154
Paradisi nominis etymon, et significatio . . . . . ib.
Paradisi situs qualis fuerit. 163
Paradisi terrestris amœnitas delineatur 179
Paradisum terrestrem fuisse constitutum in aliqua Orientali insula probabile est. 175

pag.

Paradisum terrestrem adhuc esse est problema. . . . 209
Quam difficilis sit de Paradiso sermo 153
An bruta in Paradiso habitaverint incertum est . . . 176
Si Adamus non peccasset omnes tamen ejus posteri non propterea Paradisum incoluissent 178
Dei misericordia fuit ut homo ejiceretur e Paradiso ne fieret perpetuo miser . 188
Plusquam uno die Adamus stetit in Paradiso. . . . 208

Parvuli.

Parvuli qualiter judicio extremo aderunt 396
Parvuli in hac vita puniuntur pœna sensus tantum per accidens 399
Parvuli cum peccato originali decedentes recludentur in locis subterraneis . 401

Peccatum.

Peccatum Adami, et Evæ non fuit gravissimum quantum ad malitiam intrinsecam. 291
Peccatum Adami, et Evæ traduci potest tripliciter . 366
Peccatum Adami est unum physice sed moraliter multiplex 361
Peccatum Adami qualiter dici debeat causa peccati originalis 362
Peccatum Evæ fuit quintuplex 286
Peccatum Evæ fuit gravissimum. 294
Peccatum Evæ in quibus gravius fuit Adami peccato, et in quo levius 297
Peccatum Evæ fuit gravius peccato Adami propter tria momenta. 302
Peccatum primum Evæ fuit inordinatus sui amor, Adæ vero fuit inordinatus uxoris suæ amor 287-288
Peccatum habituale non consistit formaliter in sola ordinatione ad pœnam. . . 423
Peccatum habituale non consistit in sola privatione gratiæ sanctificantis; nec

pag.

est solus reatus pœnæ, sed est actuale præteritum, moraliter tamen perseverans. 421
Peccatum mortate a veniali differt, ex eo quod sit deordinatio opposita ordinationi, sine qua finis non potest aliquo modo sequi. 437
Peccatum mortale iterum a veniali distingui quatuor regulis cognosci potest . . 439
Peccatum omissionis etiam culpabilis fieri potest sine aliquo actu positivo voluntatis, qui sit ejus culpa . 426
Peccatum originale maxime ex infantium pœnis colligit S. Augustinus 77
Peccatum originale ex corporeis miseriis qualiter SS. Patres apprime colligant . . 91
Peccatum originale non esse referendum in Deum, sed in primos parentes . . . 336
Peccatum originale esse probatur 318
Peccatum originale virtualiter habent parentes in virtute seminis. 338
Peccatum originale qualiter sit voluntarium 339
Peccatum originale in nobis voluntarium est, non physice, sed moraliter . . . 341
Peccatum originale ad hoc ut sit voluntarium non opus est ut posteri suum jus, et consensum commiserint Adamo. ib.
Peccatum originale non est substantialis animæ corruptio. 345
Peccatum originale qualiter dicatur fons, et origo omnis mali 347
Peccatum originale non est concupiscentia, aut fomes peccati . . . . . ib.
Peccatum originale non est morbida qualitas 353
Peccatum originale traducitur per seminalem propagationem via communis generationis 368
Peccatum originale contraxerunt omnes, et soli Adæ posteri. 375

pag.

Peccatum originale est in omnibus æquale 377
Peccatum originale vitiavit nativam hominis ad bonum propensionem, non intrinsece, sed extrinsece . . . 386
Peccatum originale vocatur affectio malæ qualitatis non physice, sed moraliter . . 354
Peccatum originale non est privatio gratiæ originalis . ib.
Peccatum originale non reddit vituperio et increpatione dignum, neque etiam pœna sensibili et positiva . . . 393
Peccatum originale non tollit ordinem naturalem, sed supernaturalem, scilicet privationem gratiæ, et carentiam divinæ visionis. . . 394
Peccati originali causa fuit solus Adamus, et non Eva. 376
Peccati originalis etymologia quænam sit. 315
Peccatum originale qua ratione dici nequeat unicuique proprium 361
Peccatum originale non est peccatum per imputationem internam tantum, sed etiam per intrinsecum reatum . 362
Peccatum originale explicatur quomodo sit peccatum Adæ. 364
Peccatum originale cum febre egregie a S. Augustino comparatur 350
Peccatum personale quomodo dividatur. 418
Peccatum veniale triplex est. 211
Peccatum veniale potest habere rationem peccati habitualis, etsi non privet gratia 422
Peccatum veniale ex natura sua a mortali distinguitur. 431
Peccatum veniale etsi secum importet offensam Dei infiniti, non tamen est infinitum 437
Peccatum veniale quid, et quotuplex . . . . . ib.
Peccatum veniale decem remediis vitiari, et expiari potest . . . . . ib.
Peccatum veniale qualiter dicatur mortiferum 436

pag.

Peccatum omne non est actio, vel omissio 116
Peccatum potest considerari vel materialiter, vel formaliter 141
Peccatum quomodo sit corruptio rectitudinis, quæ inest actui malo 415
Peccatum necesssario debet esse voluntarium 416
Peccatum qualiter sit Dei offensivum 417
Peccatum spectari potest dupliciter, vel quatenus a voluntate procedit, et est actio, vel quatenus in ea recipitur, et est passio. . . 469
Peccatum formaliter sumptum consistit in carentia conformitatis. 406
Peccatum non consistit in privatione gratiæ sanctificantis, nec in privatione habituum acquisitorum . . . 409
Peccatum triplex est naturæ, artis, et moris 403
Peccatum multipliciter dividitur 418
Peccatum quodlibet non evertit rectitudinem animæ innocentis 245
Peccatum qualiter regnet in corpore 347
Peccatum non est illud omne, quod conducit ad pœnam . 352
Peccatum septem respectus importat 403
Peccatum unum potest dici altero majus multis modis. 470
Peccatum non imputatur creaturæ, eo quod per accidens causet defectum; sed quod ipsa recte agere teneatur, et non agat 468
Peccatum aliquo modo virtuti inferiori oppositum ratione quantitatis gravius est aliquo peccato virtuti nobiliori opposito jure levi commisso. 473
Peccati gravitas undenam sit repetenda. 293-472
Peccati gravitas non est desumenda ex privatione boni, neque ex majori pœna inflicta 296
Peccati gravitas nihil aliud est, quam modus aliquis, et mensura malitiæ, quæ duplex est 470
Peccata suam interdum desumunt malitiam a circumstantiis 472
Peccata omnia non sunt æqualis gravitatis et malitiæ. 471
Peccati affectiones variæ sunt. 470
Peccatorum specifica distinctio interdum a circumstantiis specie diversis petitur. 442
Peccatorum specifica distinctio petitur non ab obiecto entitative sumpto, sed quatenus illa obiecta materialia diversam induunt circumstantiam cum regulis bene vivendi 443
Peccatorum specifica distinctio unde desumi possit . 445
Peccati causa duplex est directa, et indirecta 459
Non omnia peccata esse mortalia fides edocet 131
Peccata capitalia septem sunt, quinque spiritualia, et duo carnalia 473
Peccato originali non inficeretur, qui miraculose crearetur 376
A peccato originali eximi possunt aliqui divinitus. . . 377
Ex peccato actuali præterito quædam remanet macula in anima peccatoris 421

Peccare.

Triplex est peccandi modus . 446
Ad peccandum duo sunt requisita, quæ Deo convenire nequeunt. 462
Si Beatus peccaret ejus peccatum foret mortale. . . . 246
In statu innocentiæ licet peccarent homines, non propterea forent aliqui reprobi. 252
Pueri non peccant physice peccato actuali, sed moraliter peccato originali. . . 342

Percussio.

Percussio gravis Clerici duplicem induit malitiæ speciem. 445

Pisces.

Pisces intelliguntur per cete omnes grandiores forma . 55
Pisces ex aqua formati sunt. 52

pag.

Pisces quomodo dicantur reptilia 55

Pœna.

Pœna Evæ, et ejus posteris inflicta est 301
Pœna Adamo ob suam prævaricationem triplex injuncta est. 304
Pœna duplex est, quæ respicit mortem . . . . . ib.
Pœnæ serpenti quinque illatæ sunt 300
Pœnæ omnes peccati originalis non oriuntur a privatione gratiæ sanctificantis, et gratiæ originalis, sed ab ipso reatu culpæ . . . 358
Quatuor ob causas multiplicatio conceptuum dicitur esse pœna multiplex 303
Parvuli non baptizati nullam patiuntur pœnam sensus, nec vermis 389

Posteri.

Posteri non denominantur præcise peccatores a peccato Adæ quia fuit moraliter proprium peccatum singulorum. 364
Posteri moraliter tantum peccaverunt unde non eamdem cum Adamo pœnam merentur, quia ipse peccavit physice. 365
Posteri parentum fidelium peccato originali inficiuntur 377

Præceptum.

Præceptum de non edendo fructu vetito injunctum fuit tam mulieri, quam viro . 277
Præceptum de non edendo fructu vetito facile, et difficile erat observatu . . . . . ib.
Tria nos a violando præcepto removent. 283

Principium.

Quid significetur his vocabulis, *in principio Deus creavit Cœlum et Terram* . . 6
Manichæi duo admittebant rerum omnium principia suprema, unum quidem bonum, alterum vero malum. 160

pag.

R

Reatus.

Reatus parentum non transit in posteros 363

Rectitudo.

Rectitudo hominis duplex, spiritualis, et corporea . . . 115
Rectitudo non omnis est perfectionis summæ indicium. 116
Rectitudo hominis conducit ad ipsius status naturalis commendationem . . . . ib.
Rectitudo confert ad futuram gloriam spectandam, et sperandam 118
Quam, et qualem rectitudinem per peccatum amiserit homo 119
Quam rectitudinem haberet homo in statu naturæ puræ. 235

Regula.

Regula humanæ voluntatis in genere duplex est, scilicet humana ratio, et lex æterna. 110

Remittere.

Quomodo, et quando teneamur remittere 480

Reptile.

Quot sint reptilium genera . 55

S

Scientia.

Triplex est modus procedendi in scientia 218

Similitudo.

Similitudo quadruplex est. 139
Similitudo in imagine attenditur penes ordinem, et proportionem, et non penes identitatem 111

Sol.

Sol, et Luna non faciunt noctem, sed dividunt . . . 50
Sol quot milliaria peragat in conficiendo suo cursu . . 51
Solis, et Lunæ quænam sint signa . . . . . ib.

Spatium.

Spatium quod cælum inter, et terram jacet, cur aqua dicatur 23

Spina.

Plurimi e SS. Patribus censent spinas et tribulos non

pag.

fuisse ante peccatum, verisimilius est tamen spinas ante peccatum terram protulisse, non in pœnam, sed in oblectamentum . . . 305

Spiritus.

Quid significetur per hæc verba: *Spiritus Dei ferebatur super aquas* 24

Status.

Status hominis quintuplex, scilicet naturæ puræ, innocentis, lapsæ, reparatæ, et beatificæ 65

Status naturæ puræ nusquam extitit, neque futurus est, non tamen est impossibilis. 68

Duo ad statum puræ naturæ sunt necessaria. 67

Status naturæ puræ non implicat 72

Homo in statu innocentiæ revera nusquam fuisset mortuus 195

Status innocentiæ eleganter delineatur a Sancto Augustino 205

In statu innocentiæ homines incoluissent terram . . . 160

Stella.

Plures stellæ, et planetæ sunt Luna majores 52

Subjectio.

Subjectio mulieris ad virum longe diversa est post lapsum ab ea quæ ante; illa enim voluntaria, ista vero acerba et involuntaria . . 257

Subjectio involuntaria, et ærumnosa mulieris ad virum est sibi inflicta in pœnam. 304

Superbia.

Superbia habet quatuor differentias 474

Superbia habet duodecim gradus 475

Superbia infert varia damna. 476

Superbiæ multiplex, et varia comparatio 475

Superbiæ, iræ, et invidiæ motus aperiuntur 266

Sidus.

Sidera ex Cælorum materia fuerunt formata 49

Sidera comprehenduntur sub nominibus Solis, et Lunæ. 50

T

pag.

Tentatio.

Tentatio spectari potest quinque modis 271

Egregia S. Scripturæ explicatio tentationis 270

Tria in verbis Moysis tentationem protoparentum referentis notanda sunt . . . 261

Tentare.

Quare tentator non dicatur Diabolus, sed serpens . . 262

Terræ.

Terra qualis fuerit ab initio. 19

Terra ante diluvium non fuit rotunda 42

Terra arida, idest aquis siccata 45

Terra dicitur germinasse non non active, sed passive. . 46

Terra quomodo germinet, et fructus producat 47

Terra fœcunditatem accepit a Deo 46

Egregia terræ commendatio. 47

Cur Deus non creaverit terram suo decore ornatam . 21

Tormentum.

Tormenta omnia inferorum ad tria revocantur. 387

Transgressio.

Transgressio potest sumi dupliciter, vel universaliter, vel specifice. 472

V

Virgo.

Mulieres in statu innocentiæ parientes non remansissent virgines 228

Virginalis integritatis corruptio tria importat. . . . 225

Virtus.

Quae, et in quo sint veræ virtutis regulae 82

Virtutes morales exerceri posse absque gratia affirmat S. Augustinus 83

Veras virtutes ad salutem necessarias gratiam requirere affirmat idem Sanctus . . ib.

Visio.

Visio Dei intuitiva non erat Adamo naturalis 76

pag.

Vita.

Militia est vita hominis super terram. 261

Vitium

Tria sunt vitia diabolo maxime familiaria 266

Unio.

Unio animæ cum corpore fuit delineatio unionis hypostaticæ 122

Volitio.

Qualis volitio ad bonitatem formalem requiratur. . . 444

Voluntarium.

Voluntarium physice, et personale debet esse in potestate voluntatis: non autem voluntarium capitale, et morale. 341

pag.

Voluntas.

Voluntas quomodo moveatur interpretative 130

Voluntas posterorum, quomodo continebatur in voluntate Adami 345

Voluntas determinatur eo quod sese libere abstineat ab actu, quem elicere posset si vellet 429

Voluntas reducitur ad actum per volitionem interpretativam, et ideo peccat . . . ib.

Vulnus.

Quadruplex vulnus a peccato originali inflictum est voluntati, quadruplex intellectui, et totidem parti inferiori 381

emicus
95

THE INSTITUTE OF MEDIAEVAL STUDIES
10 ELMSLEY PLACE
TORONTO 6, CANADA.

95.